

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Νεότερη και Σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία

ΔΙΑΘΗΚΕΣ ΚΟΡΩΝΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΤΗΣ ΟΘΩΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

(1836 – 1862)

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Π. ΠΕΡΡΩΤΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Λήδα Παπαστεφανάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (επόπτρια)

Άννα Μαχαιρά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (μέλος)

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής (μέλος)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Νεότερη και Σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία

ΔΙΑΘΗΚΕΣ ΚΟΡΩΝΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΤΗΣ ΟΘΩΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

(1836 – 1862)

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Π. ΠΕΡΡΩΤΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Λήδα Παπαστεφανάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (επόπτρια)

Άννα Μαχαιρά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (μέλος)

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής (μέλος)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

*Στην οικογένειά μου
και στη μνήμη του Κώστα Κόμη*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.....	16
Συγκρότηση και εξέλιξη της Κορώνης στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων.....	16
1.1. Οι ιδεολογικοί άξονες που συνέβαλλαν στη δημιουργία του έθνους-κράτους.....	18
1.2. Η συμβολή των γαλλικών δυνάμεων στο υπό ίδρυση κράτος, 1828 – 1832.....	21
1.3. Δημογραφική και οικιστική πορεία της Κορώνης, 1829 – 1861.....	23
1.4. Πολεοδομικός επανασχεδιασμός και νέα διοικητική διαίρεση.....	36
1.5. Ο δήμος Κολωνίδων μέσα από τα πρόσωπα και τα έργα τους, 1835 – 1862.....	40
1.6. Η οικονομία της Κορώνης.....	47
1.7. Η Εκκλησία της Ελλάδος και η διάλυση της Επισκοπής Κορώνης.....	50
1.8. Οι ενέργειες της Αντιβασιλείας για τον εκσυγχρονισμό της δικαιοσύνης...51	
1.9. Ειρηνοδικείο Κορώνης: λειτουργία και πρόσωπα.....	54
1.10. Επιλογικές παρατηρήσεις.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.....	59
Ο θάνατος ως τεκμήριο των κοινωνικών αναπαραστάσεων: οι Διαθήκες και οι Συμβολαιογράφοι.....	59

2.1. Ο θάνατος ως κοινωνικό συμβάν.....	61
2.2. Διαθήκη, μια ιδιαίτερη συμβολαιογραφική πράξη.....	65
2.3. Συμβολαιογράφοι (νοτάριοι).....	74
2.4. Αρχείο Συμβολαιογραφούντων Ειρηνοδικών Κορώνης (1836 – 1857).....	77
2.5. Αρχείο Συμβολαιογράφου Κορώνης	
Παναγιώτη Τσαγκάρη (1857 – 1874).....	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	82
Η Κορώνη μέσα από τα Διαθετικά της (1836 – 1862).....	82
3.1. Διεκδικητική αγωγή πατρικής κληρονομιάς & Δωρεά εν ζωή.....	85
3.2. Διάρθρωση και περιεχόμενο δημόσιων διαθηκών.....	89
3.3. Αιτία σύνταξης διαθήκης και	
φυσική κατάσταση διαθετών και διαθέτιδων.....	94
3.4. Οικογενειακή κατάσταση διαθετών και διαθέτιδων.....	97
3.5. Ενδοοικογενειακές σχέσεις και αποκλήρωση τέκνων.....	103
3.6. Τόπος καταγωγής διαθετών και διαθέτιδων.....	106
3.7. Οικονομικά στοιχεία και επαγγελματικές κατηγορίες διαθετών.....	108
3.8. Διαθέτες που συνδέονται με τη φυσιογνωμία της πόλης.....	113
3.9. Οι μάρτυρες των διαθηκών:	
ο τόπος καταγωγής και τα επαγγέλματά τους.....	123
3.10. Θρησκευτικότητα και δημόσιες διαθήκες.....	138
3.11. Επίκληση στα θεία και	
διάθεση θρησκευτικών κληροδοτημάτων.....	142
3.12. Ψήγματα φιλανθρωπίας.....	147
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	154
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	159
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ.....	313

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	349
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	374

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

<i>Α.Π.Θ.</i>	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
<i>Β. Δ.</i>	Βασιλικό Διάταγμα
<i>ΓΑΚ</i>	Γενικά Αρχεία του Κράτους
<i>κ.ά.</i>	και άλλα
<i>κ.ε.</i>	και εξής
<i>λ.</i>	λήψη
<i>π.χ.</i>	παραδείγματος χάριν
<i>υπ' αριθμ.</i>	υπ' αριθμόν
<i>φ.</i>	φάκελος
<i>ΦΕΚ</i>	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι οι «*Διαθήκες Κορώνης Μεσσηνίας της Οθωνικής Περιόδου (1836 – 1862). Παραδοσιακές Δομές και Αστικός Εκσυγχρονισμός*». Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος στάθηκαν τα μαθήματα τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο του αείμνηστου καθηγητή Κώστα Κόμη, οι συζητήσεις μας που σχεδόν πάντα ενέπλεκαν την κοινή μας αγάπη, που ήταν η έρευνα, η μελέτη και η ανασύνθεση των αρχείων και οι «διαφωνίες» μας για την πολιτική ζωή της χώρας, που με έναν περίεργο τρόπο επέστρεφαν εκεί απ' όπου είχαν ξεκινήσει, τα αρχεία.

Κύριο έναυσμα για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας στάθηκε η προτροπή του αρχικού επιβλέποντα Κώστα Κόμη να προσεγγίσω την Κορώνη Μεσσηνίας, που τυχαίνει να είναι και τόπος καταγωγής της μητέρας μου, μέσα από τα τεκμήρια των διαθηκών ως τμήμα του νεοελληνικού κράτους. Η προσπάθεια αυτή υπήρξε μια αγωνιώδης και επίπονη πρόκληση, καθώς αποτέλεσε την πρώτη συστηματική εργασία μου πάνω στο σώμα των διαθηκών. Παρ' όλα αυτά, με τις αρχικές οδηγίες, συμβουλές και παρατηρήσεις του Κώστα Κόμη ξεκίνησε το «ταξίδι» της ιστορικής ανασύνθεσης της *Αρχόντισσας του Μεσαίωνα*, ως αστικού κέντρου των οθωνικών χρόνων για να λάβει τη σκυτάλη η νυν επιβλέπουσά μου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ελληνικής Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας (19ος – 20ός αι.), κα Λήδα Παπαστεφανάκη, η οποία υπήρξε ο άνθρωπος που με την προτροπή να μελετήσω τα βιβλία δύο ιστορικών, του Χρήστου Λούκου και της Άννας Ματθαίου, με κοινή αφετηρία το Σπύρο Ασδραχά, με βοήθησε να αποκρυσταλλώσω τον τρόπο με τον οποίο επεδίωκα να μελετήσω το θέμα της διπλωματικής μου.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κα Λήδα Παπαστεφανάκη, που μετά την παραίτηση του αρχικού επιβλέποντα δέχτηκε να αναλάβει την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας και με τον τρόπο αυτό άρχισε να θεμελιώνεται σε στέρεη και αληθινή βάση μια σχέση που είχε αρχίσει να οικοδομείται λίγο καιρό πριν. Η συνδρομή και οι κριτικές της παρατηρήσεις σε διάφορα θέματα πολιτικής, κοινωνίας και ιστορίας, καθώς και η συνεργασία μας στο πλαίσιο λειτουργίας του Εργαστηρίου Ιστορικής Έρευνας Νεότερων και Σύγχρονων Κοινωνιών υπήρξαν οι αφορμές για την καλλιέργεια μιας αμοιβαίας και ειλικρινούς επικοινωνίας.

Επίσης, θερμές ευχαριστίες οφείλω στα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, κα Άννα Μαχαιρά και τον Επίκουρο Καθηγητή, κ. Νικόλαο Α. Αναστασόπουλο, που δέχτηκαν με χαρά να αποτελέσουν μέλη της επιτροπής αυτής. Ακόμη θεωρώ ότι πρέπει να ευχαριστήσω την προϊσταμένη των ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, κα Αναστασία Μηλίτση – Νίκα, καθώς και το προσωπικό, οι οποίοι συνέδραμαν ποικιλοτρόπως καθόλη τη διάρκεια της εύρεσης, συγκέντρωσης και μελέτης του αρχειακού υλικού. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον Γιώργο Κυριαζή, προϊστάμενο του Υποθηκοφυλακείου Κορώνης, που δυστυχώς έφυγε και αυτός ξαφνικά από τη ζωή, λίγους μήνες πριν από τον αδόκητο θάνατο του Κώστα Κόμη.

Οφείλω πολλές και θερμές ευχαριστίες στον Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κ. Γεώργιο Νικολάου για τη βιβλιογραφία που μου παρείχε σχετικά με τη Μεσσηνία της καποδιστριακής και οθωνικής περιόδου, την Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Θεολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κα Δέσποινα Μιγάλαγα για τη βοήθεια ανάγνωσης μέρους των διαθηκών που παραγματεύομαι και τον κ. Δημήτριο Κυριαζή, γραμματέα του Δικτύου Φίλων Κάστρου Κορώνης για τις πολύωρες συζητήσεις μας γύρω από θέματα ιστορικής φυσιογνωμίας της Κορώνης.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω το προσωπικό της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Κεντρικής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αλλά και της αντίστοιχης του Ιδρύματος Ιωσήφ και Εσθήρ Γκανή για το ότι διευκόλυναν άμεσα τις ζητήσεις μου.

Τέλος, το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στην οικογένειά μου για την υλική και ηθική στήριξη των προσπαθειών μου καθόλη τη διάρκεια της έρευνας, των μεταγραφών και της συγγραφής της διπλωματικής αυτής εργασίας.

Ιωάννινα, Μάρτιος 2021

Ελευθέριος Π. Περρωτής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τελευταία περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας πριν από την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους υπήρξε μια περίοδος έντονων κοινωνικών αλλαγών, που σε συνδυασμό με την ασυμμετρία των τοπικών οικονομικών δομών αποτέλεσαν τους παράγοντες για την ενδυνάμωση των καπιταλιστικών σχέσεων στα Βαλκάνια.¹ Οι παράγοντες αυτοί ως σταθερές ενίσχυσαν τη διαφοροποίηση της οικονομικής κατάστασης κατακτητών και κατακτημένων, γεγονός που έθετε την οικονομική καθημερινότητα τόσο των οθωμανοκρατούμενων όσο και των βενετοκρατούμενων περιοχών σε μια οικονομική επικοινωνία καταδεικνύοντας ότι οι οικονομίες δεν ήταν στεγανές, καθώς είχαν επίκοινους χώρους και όλες συνδέονταν με τα δημόσια οικονομικά, που δεν ήταν τίποτε άλλο από ένας τρόπος ιδιοποίησης των πλεονασμάτων.²

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα ένα σημαντικό ρεύμα της ιστορικής σκέψης που επηρεάστηκε αφενός από τη μαρξιστική ιστοριογραφική σχολή και αφετέρου από τη σχολή των *Annales*³, επαναπροσδιόρισε το έθνος ως εξ ορισμού σύγχρονο φαινόμενο, προϊόν του Διαφωτισμού και της Βιομηχανικής Επανάστασης. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, το ελληνικό έθνος έτσι όπως το γνωρίζουμε σήμερα, βασισμένο σε μια γεωγραφική πατρίδα, με αστικούς θεσμούς και ενιαία εσωτερική αγορά υπήρξε απότοκο της σχεδόν παγκόσμιας διάχυσης της ιδεολογίας του εθνικισμού⁴ και των αλλαγών που επέφερε ο νεωτερικός κόσμος τόσο στη στρατιωτική-φεουδαρχική οργάνωση της οικονομίας του οθωμανικού κράτους όσο και στην κατά αποικιακό τρόπο εμπορική εκμετάλλευση των ελληνικών περιοχών από τις διάφορες ευρωπαϊκές δυνάμεις.⁵ Για το λόγο αυτό, η μελέτη και η ερμηνεία των κοινωνικών και οικονομικών συμπεριφορών που συνδέονται με την ίδια την κοινωνία συνιστά μια δομή, που χωρίς να απομονώνεται

¹ Νικολαΐ Τοντόροφ, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας. Κοινωνικο-οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη*, μτφρ. Έφη Αβδελά – Γεωργία Παπαγεωργίου, τ. Β', Θεμέλιο, Αθήνα 2018, σ. 644.

² Σπύρος Ι. Ασδραχάς, «Οι όροι της οικονομικής καθημερινότητας», Σπύρος Ι. Ασδραχάς με τη συνεργασία των Ν. Ε. Καραπιδάκη, Όλγας Κατσιαρδή – Hering, Ευτυχίας Δ. Λιάτα, Άννας Ματθαίου, Michel Sivignon, Traian Stoianovich, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία 1ε' – 1θ' αιώνας*, τ. Α', Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003, σ. 515.

³ Φωκίων Κοτζαγεώργης, «Εισαγωγή», Δημήτρης Παπασταματίου – Φωκίων Κοτζαγεώργης, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σ. 9.

⁴ Pertti J. Anttonen, *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα. Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της Λαογραφίας*, μτφρ. Γιώργος Χ. Κούζας, Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 212.

⁵ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι. Ψηλαφήσεις ενός ιστορικού*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2009, σ. 65.

ως ειδικό αντικείμενο, εξάιρεται ως παράμετρος, έτσι ώστε να αναφανούν οι ισορροπίες και το στίγμα των αρχών του προνεωτερικού παραδοσιακού κόσμου.⁶ Στην προσπάθεια αυτή, η ιστορικότητα της διάρκειας των νοοτροπιών δεν είναι τίποτε άλλο από μια οπτική της μετάβασης και της ερμηνείας των φαινομένων αυτών σε σχέση με τη θέση ότι η «παραδοσιακή» κοινωνία είναι στατική και αμετάλλακτη, θέση που αποτελεί ένα μύθο της αγοραίας κοινωνικής επιστήμης, ως αποτέλεσμα της διχοτομίας μεταξύ της προνεωτερικότητας και της νεωτερικότητας.⁷

Στην ελληνική ιστοριογραφία του 19ου αιώνα, τη διάκριση αυτή μπορούμε να την προσεγγίσουμε μέσα από το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία δεν αναπτύχθηκε ομοιόμορφα, καθώς ο χώρος στις γεωγραφικές, οικονομικές και κοινωνικές του δομές βρισκόταν ανάμεσα σε δύο διακριτούς κόσμους –ανατολικό και δυτικό– που δεν έμειναν ποτέ στεγανά κλειστοί.⁸ Βεβαιότητα που μπορούμε να την ανιχνεύσουμε μέσα από τη συνάντηση της μικροϊστορίας με την τοπική ιστορία, ως επαγωγικού συλλογισμού που μας βοηθάει να αναλύσουμε έναν περιορισμένο χώρο (π.χ. μια μικρή πόλη) δίνοντας έμφαση σε μικρότερες κοινωνικές ή οικονομικές ομάδες. Με τον τρόπο αυτό, τα ζητούμενα της μικροϊστορίας στο βαθμό που συγκλίνουν με τα αντίστοιχα της τοπικής ιστορίας μας βοηθούν να κατανοήσουμε τη μερίκευση του γενικού, τους τρόπους βίωσης των συστημάτων στα οποία υπάγονται και τους τρόπους προσαρμογής στους καταναγκασμούς που επιβάλλουν τα τελευταία.⁹

Με τη μικροϊστορική ματιά μπορούμε να αποδώσουμε τη σύνθετη πλοκή της πραγματικότητας, ανατρέχοντας σε περιγραφικές μεθόδους που διαπραγματεύονται και δεν επιβεβαιώνουν πάντοτε «κεκτημένες» υποθέσεις εργασίας.¹⁰ Η προσέγγιση αυτή μας ενθαρρύνει να κατανοήσουμε τη διχοτομία του ελληνικού χώρου και να ερμηνεύσουμε τα πρώτα βήματα του ελληνικού βασιλείου, ενός αστικού κράτους που από περιφέρεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μεταπήδησε στα ευσύνοπτα όρια ενός συγκεντρωτικού κρατικού μορφώματος.¹¹ Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να εξηγήσουμε την έννοια της ιστορικότητας μιας κοινωνίας, αφού σηματοδοτείται

⁶ Βασιλική Ρόκου, *Θεωρία Λαογραφίας. Η Λαογραφία στο δρόμο της ιστορικής επιστήμης: ένας θεωρητικός προβληματισμός*, Γιάννινα 1991, σ. 34.

⁷ Eric Hobsbawm, *Για την Ιστορία*, μτφρ. Παρασκευάς Ματάλας, Θεμέλιο, Αθήνα 1998, σ. 28· Βασιλική Ρόκου, *Θεωρία Λαογραφίας. Η Λαογραφία στο δρόμο της ιστορικής επιστήμης: ένας θεωρητικός προβληματισμός*, σ. 37.

⁸ Νίκος Γ. Σβορώνος, *Ανάλεκτα νεοελληνικής ιστορίας και ιστοριογραφίας*, Ξ. Γιαταγάνας (εισαγ. – επιμ.), Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 390.

⁹ Σπύρος Ι. Ασδραχάς, *Ιστορικά απεικασματα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 180.

¹⁰ Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου, «Μικροϊστορικές αναζητήσεις», *Μνήμων* 20 (1998), σ. 157.

¹¹ Έλλη Σκοπετέα, *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830 – 1880)*, Πολύτυπο, Αθήνα 1988, σ. 242.

από την έννοια της εξέλιξης και εκλαμβάνεται ως απόρροια και συνισταμένη των προϋποθέσεων, των συγκυριών και της συνάντησης, των τριών διαρκειών, που καθορίζουν το μέγεθος κάθε νέας πραγματικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση και η ανασύνθεση του ιστορικού χρόνου της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Κορώνης Μεσσηνίας, μέσα από ένα σύνολο 51 διαθηκών και 2 ειδικών πράξεων της οθωνικής περιόδου, ως τμήματος του ενοποιημένου ελληνικού χώρου, έτσι όπως σχηματίστηκε μετά το 1830, με το πρωτόκολλο «*Περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος*», που ανανεώθηκε με τη συμπληρωματική συνθήκη της 7ης Μαΐου 1832.¹²

Η Ελλάδα των Βαυαρών υπήρξε ο απροσχεδιάστος απόγονος της Ευρώπης και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που δεν ήταν πνευματικό τέκνο κανενός, αλλά μια καινούργια οντότητα στην ανατολική Μεσόγειο και ο Όθωνας το σύμβολο της πραγμάτωσης της ελληνικής ελευθερίας.¹³ Η νέα χώρα που αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο εθνικό κράτος, έπρεπε να αποδείξει πως πληρούσε τις διεθνείς προδιαγραφές αυτού του κράτους, δηλαδή ότι θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις διεθνείς υποχρεώσεις, να διατηρήσει την ανεξαρτησία του και να διοικηθεί αποτελεσματικά. Για το λόγο αυτό, η θεσμική αρχή της Αντιβασιλείας καθόρισε την οργάνωση και τη λειτουργία των δομών του νέου κράτους. Ένα έργο που δεν περιορίστηκε σε συγκεκριμένους τομείς, αλλά κάλυψε το μεγαλύτερο μέρος της δημόσιας σφαίρας, σε μια προσπάθεια εισαγωγής των δυτικο-ευρωπαϊκών προτύπων στην προνεωτερική ελληνική κοινωνία, μέσω των γερμανικών απολυταρχικών δομών που θεωρήθηκαν ικανά εχέγγυα για την ταχύτερη πρόοδο. Εκπονήθηκε πλειάδα νομοθετικών κειμένων, με σκοπό την οργάνωση και τη λειτουργία των διαφόρων κλάδων της δημόσιας ζωής, με απώτερο στόχο την αναδιάταξη των οικονομικών και κοινωνικών λειτουργιών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, θα προσεγγίσουμε την έννοια της διαθήκης, τα είδη των δικαιопρακτικών πράξεων και δη των δημόσιων διαθηκών, καθώς το υλικό μας αποτελείται εξ ολοκλήρου μόνο από αυτή την κατηγορία, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συντάχθηκε το κείμενο, αλλά και τη σχέση των διαθετών ή των διαθέτιδων με την ενέργεια αυτή. Επίσης, θα εξετάσουμε την ιδεολογική χροιά των πληροφοριών του συγκεκριμένου σώματος, το φύλο των συγγραφέων, τους συντάκτες, τους

¹² Μ. Χουλιαράκης, *Αι στατιστικά μετρήσεις του πληθυσμού της Ελλάδος 1821 – 1900*, Αθήνα 1975, σ. 3.

¹³ Roderick Beaton, *Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους*, μτφρ. Μενέλαος Αστερίου, Πατάκη, Αθήνα 2020, σ. 158.

μάρτυρες (αξία, χρήση, επαγγελματική διάθεση) και τις κοινωνικο-οικονομικές σχέσεις των προσώπων τόσο σε σχέση με την οικογένειά τους όσο και ως μέλη της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, οι διαθήκες μας ενδιαφέρουν όχι μόνο ως έργα της κοσμικής ζωής, αλλά και ως «τακτοποίηση» ζητημάτων πνευματικής ανασφάλειας, ανθρώπων που φοβούμενοι το άωρον του θανάτου, μας αποκαλύπτουν τη σχέση με τις δομές της θρησκευτικής κοινότητας στο βαθμό που υπάρχουν και λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο της λαϊκής θρησκευτικότητας, αλλά και την αρχή της φιλανθρωπίας ως ηθικού κανόνα των νέων «εθνικών» θεσμών του ελληνικού βασιλείου.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη μελέτη του αρχαιακού υλικού των διαθηκών υπήρξε αποτέλεσμα της στενής συνεργασίας μου με τον αείμνηστο καθηγητή Κώστα Κόμη, και προέβλεπε τα εξής: αρχικά, εντοπισμό και συγκέντρωση του υλικού της έρευνας, ήτοι το σύνολο των δικαιοπρακτικών εγγράφων. Πρόκειται για 51 διαθήκες που καλύπτουν τη χρονική περίοδο από το 1836 έως το 1862, καθώς και μια διεκδικητική αγωγή πατρικής κληρονομιάς, συμπληρωματικά με μία δωρεά εν ζώη. Τα έγγραφα αυτά συμπεριλήφθηκαν καταχρηστικά στο σώμα των διαθηκών για να κατανοήσουμε τον τρόπο μεταβίβασης των περιουσιακών στοιχείων, εκτός της διάθεσης λόγω θανάτου. Με τον τρόπο αυτό συγκροτήθηκε ένα σώμα 53 εγγράφων, που αποτελούν μέρος των συμβολαιογραφικών αρχείων του τέως Ειρηνοδικείου Κορώνης, που απόκεινται στα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας και καλύπτουν έναν αιώνα (1836 – 1936). Η συγκέντρωση του υλικού πραγματοποιήθηκε στο διάστημα από 17 Ιουλίου έως 10 Σεπτεμβρίου 2018 και επικεντρώθηκε στο συμβολαιογραφικό αρχείο Κορώνης (ΑΒΕ 73, φάκ. 1 – 15).

Στη συνέχεια, στόχος ήταν η φωτογράφιση και η σάρωση του υλικού, η οποία και πραγματοποιήθηκε με την άδεια της προϊσταμένης των ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας και τη βοήθεια του προσωπικού με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων. Στο εγχείρημα αυτό αντιμετώπισα κάποιες εγγενείς δυσκολίες, λόγω του ότι όλο το υλικό είναι λυτά έγγραφα. Επόμενο βήμα υπήρξε η κατάρτιση ενός ηλεκτρονικού ευρετηρίου, που περιλαμβάνει τους συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες και τους συμβολαιογράφους, τον αριθμό της πράξης, τη χρονολογία, το είδος, τα στοιχεία των διαθετών ή των διαθέτιδων, την επαγγελματική τους ιδιότητα, την οικογενειακή τους κατάσταση, τον τόπο καταγωγής, το δήμο, τα στοιχεία των μαρτύρων (επάγγελμα – τόπος καταγωγής – δήμος) και τις παρατηρήσεις.

Μετά την ολοκλήρωση αυτού του βήματος, σειρά είχε η προσεκτική μεταγραφή του αρχείου, όπου τυχόν διττογραφίες εξοβελίστηκαν σιωπηρά, οι

προσθήκες και οι διαγραφές προστέθηκαν στο ρέον κείμενο, οι οποίες κάθε φορά υπογράφονται από τους μάρτυρες και μονογράφονται από τον συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη ή τον συμβολαιογράφο. Επίσης, αποκαταστάθηκαν οι υπογραφές των μαρτύρων, εκτός από των διαθετών και του συντάκτη, ενώ κατά την έκδοση τηρείται η γραφή των εγγράφων. Αναλύθηκαν σιωπηρά οι βραχυγραφίες και αποκαταστάθηκαν τα κεφαλαία γράμματα, ο τονισμός και η στίξη. Αξίζει να επισημάνουμε ότι ο πρώτος συμβολαιογράφος ειρηνοδίκης, ο Γεώργιος Βεργογιαννόπουλος είναι ο μόνος από το σύνολο των συντακτών, όπου μπροστά από την υπογραφή του προσθέτει πάντοτε το νοταριακό του «σημείο» (*signum tabellionatus/tabellionis*), στοιχείο καθαρά δυτικό, τόσο στη σύλληψη όσο και στο σχεδιασμό.¹⁴

Για τη διπλωματική έκδοση του κειμένου χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα κριτικά σημεία όπου ήταν απαραίτητο, με γνώμονα πάντα τη διευκόλυνση της ανάγνωσης:

// : Αλλαγή φύλλου.

[[αβγδ]] : Λέξεις που διαγράφονται από τον γραφέα.

||αβγδ|| : Λέξεις στο περιθώριο.

{αβγδ} : Γράμματα ή λέξεις που διαγράφονται από τον εκδότη.

Αμέσως μετά την ολοκλήρωση της μεταγραφής του αρχείου ακολούθησε το στάδιο της επεξεργασίας των πληροφοριών και της δημιουργίας του προσχεδίου βάσει του οποίου συντέθηκε ο σκελετός της εργασίας. Αυτό το κομμάτι αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον τμήμα της μελέτης, καθώς όλες οι πληροφορίες που είχαν συγκεντρωθεί, αλλά και η εμπειρία μέσα από τη συστηματική μελέτη του αρχείου, έπρεπε πλέον να αποτυπωθούν στο χαρτί με τέτοιο τρόπο, ώστε να ξεδιπλωθεί με σαφήνεια η ουσία του περιεχομένου των διαθηκών και των δύο ειδικών πράξεων, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης των αστικών συγκεντρώσεων του νεοελληνικού χώρου.

Από την άποψη του πραγματολογικού περιεχομένου, η χρησιμότητα και η αμεσότητα των πληροφοριών που παραδίδονται καθιστά το συμβολαιογραφικό αρχείο έναν πραγματικό θησαυρό για τους ερευνητές της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας, αλλά και της ιστορίας του δικαίου. Μέσα από τα κείμενα αυτά παρουσιάζεται ανάγλυφη η κοινωνική διαστρωμάτωση, οι οικογενειακές και

¹⁴ Χρήστος Βαγιωνάκης – Όλγα Κατσιβελα – Δέσποινα Μιχάλαγα – Βάσω Μπελαβγήνη – Μάριος Μπλέτας, Ν. Γ. Μοσχονάς (επιστ. εκδ.), *Ανδρέας Αμάραντος. Νοταριακές πράξεις Αράκλι Κεφαλονιάς (1548 – 1562)*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2001, σ. 22.

διαπροσωπικές σχέσεις των διαθετών και των διαθέτιδων, τα κληρονομούμενα στοιχεία, κινητά και ακίνητα, η σχέση με το επέκεινα, ως κομμάτι της λαϊκής κουλτούρας, τα τοπωνύμια ή τα ανθρωπωνύμια, καθώς και έμμεσες πληροφορίες για την κοινωνική και οικονομική ζωή της Κορώνης σε σχέση με την αγροτική της ενδοχώρα.

Για τον εμπλουτισμό της συγκεκριμένης εργασίας και για την όσο καλύτερη θεώρηση της ιστορικής περιόδου, μελετήθηκαν κι άλλες αδημοσίευτες πηγές, όπως το Αρχείο Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879) και συγκεκριμένα ο φάκελος για την Κορώνη, που αντλήθηκε από την ηλεκτρονική πλατφόρμα *Αρχειομνήμων*, της υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ). Επιπλέον, μελετήθηκαν φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, φύλλα του αθηναϊκού και μεσσηνιακού τύπου του 19ου και του 20ού αιώνα, καθώς και σημαντική βιβλιογραφία, επιστημονικά άρθρα, απογραφές του πληθυσμού, ευρετήρια συζητήσεων του κοινοβουλίου, αλλά και διδακτορικές διατριβές.

Η εργασία αναπτύσσεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο αποτελείται από δέκα υποενότητες, στις οποίες εξετάζονται οι πυλώνες που συνέβαλλαν στη συγκρότηση και την εξέλιξη της Κορώνης στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων ως μέρους των πόλεων-λιμανιών του νεοελληνικού κράτους. Αφετηρία αυτής της ανάλυσης αποτελούν οι ιδεολογικοί άξονες που υποβοήθησαν μια μεταβαλλόμενη κοινωνία, όπως ήταν η ελληνική των πρώτων δεκαετιών της εθνικής της ζωής στη δημιουργία νέων «παραδόσεων», που σε αρκετές περιπτώσεις ήταν προϊόν της ίδιας της διαδικασίας ένταξης στη νεωτερικότητα. Ταυτόχρονα, καταγράφουμε τη δημογραφική και οικιστική πορεία της πόλης, τον πολεοδομικό επανασχεδιασμό, τη νέα διοικητική διαίρεση μέσω της λειτουργίας του δήμου Κολωνίδων, τις οικονομικές δυνατότητες της αγροτικής παραγωγής, του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου, αλλά και τη μετατροπή μέρους της βιοτεχνικής χειροτεχνικής παραγωγής σε βιομηχανική (μεταξουργία, κεραμοποιία). Το κεφάλαιο αυτό ολοκληρώνεται με τις υποενότητες που καλύπτουν την αναμόρφωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε σχέση με την τοπική εκκλησία (διάλυση Επισκοπή Κορώνης), τον εκσυγχρονισμό της δικαιοσύνης από την Αντιβασιλεία και την ίδρυση και λειτουργία της δικαστικής αρχής του ειρηνοδικείου Κορώνης.

Αντικείμενο του δεύτερου κεφαλαίου, που διαρθρώνεται από πέντε υποενότητες είναι ο θάνατος ως κοινωνική αναπαράσταση σε σχέση με το κοινωνικό αντικείμενο, που είναι η διαθήκη και το πρόσωπο που καταγράφει τις τελευταίες

επιθυμίες, τον συμβολαιογράφο. Πιο συγκεκριμένα εξετάζονται η έννοια του θανάτου, όχι μόνο ως διάσπαση της κανονικότητας του ζην, αλλά και ως πράξη διασφάλισης και συνέχισης του οικογενειακού «κεφαλαίου» της αστικής ή αγροτικής ιδιοκτησίας. Επίσης, παρουσιάζονται οι διαθήκες ως κομμάτι των αρχαικών τεκμηρίων και του κληρονομικού δικαίου, τα είδη των διαθηκών και η σύνθεση του κειμένου ως προς την εσωτερική μορφολογική του εικόνα. Έπειτα, προβάλλονται οι συμβολαιογράφοι και ο διαμεσολαβητικός τους ρόλος μεταξύ γραπτής και προφορικής κουλτούρας, ο τρόπος εξέλιξης του επαγγέλματος από την καποδιστριακή περίοδο έως και την έκδοση του *Οργανισμού των Δικαστηρίων και των Συμβολαιογραφείων* από την Αντιβασιλεία, καθώς και η θέση τους ως μέλη της κοινωνίας στη διάρκεια της οθωνικής βασιλείας. Στη συνέχεια ακολουθούν οι δύο υποενότητες που έχουν σχέση με το σώμα των διαθηκών που μελετάμε, δηλαδή το Αρχείο συμβολαιογραφούντων ειρηνοδικών Κορώνης και το αντίστοιχο του συμβολαιογράφου Παναγιώτη Τσαγκάρη.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο που αποτελείται από δώδεκα υποενότητες εξετάζονται και επεξεργάζονται σε βάθος τα δεδομένα που προκύπτουν μέσα από τη διεκδικητική (ή αναγνωριστική) αγωγή πατρικής κληρονομιάς, από τη σύμμικτη δωρεά εν ζωή και από το σύνολο των διαθηκών. Αναλύονται κατά φύλο τα πρόσωπα που συντάσσουν διαθήκη, τα αίτια σύνταξης, η φυσική κατάσταση των διαθετών και των διαθέτιδων, η οικογενειακή κατάσταση, οι ενδοοικογενειακές σχέσεις, ο τόπος καταγωγής, τα επαγγέλματα σε σχέση με τα οικονομικά δεδομένα της πόλης, ένας αριθμός «επιφανών» διαθετών και οι μάρτυρες. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη θρησκευτικότητα όπου παρατηρούμε έναν περιορισμό της καμπύλης του πένθους, έναντι της ενίσχυσης της έννοιας του ιεραρχημένου κοινωνικού θανάτου, την επίκληση των θείων, τα κληροδοτήματα με τη μορφή ψυχικών και το κοινωνικό συστατικό της φιλανθρωπίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Συγκρότηση και εξέλιξη της Κορώνης στη διάρκεια των οθωμανικών χρόνων

Το ιδεολογικό κίνημα που άλλαξε όχι μόνο το γεωπολιτικό χάρτη της Ευρώπης αλλά και το πεδίο των σχέσεων ανάμεσα στα κοινωνικά υποκείμενα ήταν ο εθνικισμός και η ανάδυση της αστικής τάξης (τέλη 18ου – 19ος αιώνας). Ο συγκερασμός του αστικού εθνικισμού με τις αρχές της Γαλλικής Επανάστασης¹⁵ αποτέλεσαν τους δύο άξονες για την ανάπτυξη των βαλκανικών εθνικών κινήματων, που μέσα από τη συνειδητοποίηση, την αφύπνιση και το μαζικό κίνημα¹⁶ θα οδηγηθούν στη ίδρυση των δικών τους εθνικών κρατών καταργώντας την οθωμανική εξουσία. Η εξέλιξη αυτή στηρίχθηκε στην κατάργηση των προκαπιταλιστικών δομών μέσω της υιοθέτησης ενός φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος, που θα έδινε νέα πνοή στις οικονομικές και κοινωνικές συμπεριφορές της παραδοσιακής κοινωνίας, μιας κοινωνίας που χαρακτηριζόταν από έντονες κοινωνικές αντιθέσεις, εσωτερικές συγκρούσεις και συνάμα άτυπη κοινωνική συνοχή.¹⁷ Οι κοινωνίες των οθωμανικών χρόνων ως κοινωνίες της συμπληρωματικότητας δεν είχαν στατικό χαρακτήρα, απλά ακολουθούσαν μοντέλα που είχαν διαφορετική διάρκεια και ήταν σε ισχύ όσο χρονικό διάστημα ίσχυε η πραγματικότητα που κατέγραφαν¹⁸ και αυτό διότι οι σχέσεις ανάμεσα σε κατακτητές και κατακτημένους αποδίδονταν ως ανταποδοτικές σχέσεις ευεργεσίας και δικαιοσύνης.

Η κινητικότητα, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα των κοινωνικών και οικονομικών δικτύων στη διαδικασία μετάβασης από τον φεουδαλικό τρόπο παραγωγής στο καπιταλιστικό σύστημα υπήρξε η διαφοροποίηση που αντιμετώπιστηκε ως δείκτης μετασχηματισμού. Ο μετασχηματισμός αυτός δεν σήμαινε αυτόματα ότι ο φεουδαλισμός μπορούσε να εξελιχθεί σε καπιταλισμό, αφού αποτελούσε μια μακροχρόνια και καθόλου ομοιογενή διαδικασία.¹⁹ Στη Δυτική Ευρώπη, η μετάβαση από τον φεουδαλικό τρόπο ζωής στην καπιταλιστική κοινωνία

¹⁵ E. J. Hobsbawm, *Η εποχή των Επανάστασεων 1789 – 1848*, μτφρ. Μαριέτα Οικονομοπούλου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα ⁴2002, σ. 117.

¹⁶ Κώστας Ράπτης, «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789 – 1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», *Μνήμων* 20 (1998), σ. 229.

¹⁷ Βασίλης Γ. Νιτσιάκος, *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*, Οδυσσέας, Αθήνα ²1993, σ. 56.

¹⁸ Fernand Braudel, *Μελέτες για την Ιστορία*, μτφρ. Οντέτ Βαρών και Ρόδη Σταμούλη, Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων ²1987, σ. 51.

¹⁹ Έρικ Χομπσμπάουμ, «Από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό», μτφρ. Παύλος Γρεβενίτης, *Η μετάβαση από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα ³2010, σ. 231, 233.

πραγματοποιήθηκε μέσω του εμπορικού κεφαλαίου, που καθόλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα διατήρησε την πρωτοκαθεδρία στο χώρο των κεφαλαιοκρατικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με την ενίσχυση του συστήματος νομισματικής σταθερότητας με βάση το χρυσό.²⁰ Αντίθετα, στο τμήμα της περιοχής της Μεσογείου που αποτελούσε κομμάτι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η μετάβαση στηρίχθηκε στη συσσώρευση του εμπορικού κεφαλαίου και της αγροτικής οικονομίας, που ερχόταν σε σύγκρουση με τους οικονομικούς περιορισμούς, που έθετε το οθωμανικό σύστημα εξουσίας. Το γεγονός αυτό δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για την αναδιαμόρφωση του κοινωνικού πλέγματος και της διάχυσης της ελληνικής αστικής τάξης στον ευρύτερο γεωγραφικό-οικονομικό χώρο της αυτοκρατορίας και, σε ορισμένο βαθμό, ολόκληρης της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης.²¹

Στο πλαίσιο αυτό, η συνθήκη της ιστορικής μακράς διάρκειας σε συνδυασμό με την ιδεολογία του εθνικισμού θα συμβάλλει στη μετάπλαση των πολιτισμικών παραδόσεων σε κρατικές ιδεολογίες, όπου η υψηλή παιδεία των επιλέκτων αντικαταστάθηκε από τη μόρφωση του εθνικού συνόλου.²² Όπως υπογραμμίζει και ο Eric Hobsbawm, η ανάπτυξη του σύγχρονου έθνους, είτε ως κράτος είτε ως σώμα ανθρώπων που φιλοδοξούν να σχηματίσουν ένα τέτοιο κράτος διαφέρει σε μέγεθος, κλίμακα και φύση από τις πραγματικές κοινότητες με τις οποίες έχουν ταυτιστεί τα ανθρώπινα όντα κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας τους.²³ Γεγονός, που αποκρυσταλλώνεται μέσω της ανάπτυξης δύο διχοτομημένων κατηγοριών, της παράδοσης και της νεωτερικότητας, η πιο ορθά μεταξύ του προκαπιταλιστικού και του καπιταλιστικού οικονομικού μοντέλου, στο οποίο ο χρόνος της παραδοσιακής κοινωνίας είναι η μεγάλη διάρκεια και η ακινησία αυτής της μεγάλης περιόδου δεν αναιρεί τις αργές μεταλλαγές, που είναι ορατές μόνο στο βαθμό που αποτελούν απόκλιση από το γενικό μοντέλο του παραδοσιακού.²⁴

Η περίοδος της μετάβασης είναι η περίοδος κατά την οποία αυξάνονται τα χαρακτηριστικά που κυριαρχούν και σηματοδοτούν τη διαφορετική πραγματικότητα,

²⁰ Κυριάκος Κατσαρός, *Μεγάλοι κύκλοι της καπιταλιστικής οικονομίας και κυρίαρχα ρεύματα του αστικού φιλελευθερισμού*, Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 86.

²¹ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα, 1832 – 1871», *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19^ο αιώνα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1980, σ. 221.

²² *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, Θάνος Βερέμης (εισαγ. – επιμ.), μτφρ. Γιάννης Στεφανίδης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997, σ. 18.

²³ E. J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 1992, σ. 46.

²⁴ Βασιλική Ρόκου, *Θεωρία Λαογραφίας. Η Λαογραφία στο δρόμο της ιστορικής επιστήμης: ένας θεωρητικός προβληματισμός*, σ. 39.

δίνοντας και το χαρακτήρα του νέου μοντέλου. Το στάδιο αυτό στην περίπτωση του ελληνικού έθνους σημειώνεται στα τέλη του 18ου αιώνα, όταν με την εμπορική εξάπλωση του ευρωπαϊκού καπιταλισμού και την εντατική διείσδυση του αντίστοιχου μερκαντιλισμού, η προνεωτερική κοινωνία θα αποτελέσει την πολιτισμική ετερότητα της νεωτερικότητας σε ένα γραμμικό συνεχές στο οποίο η νεωτερική κοινωνία καταφέρνει και αντικαθιστά χρονολογικά αυτό που καλείται «παραδοσιακό».²⁵ Γεγονός που θα διατάρασε τη φαινομενική ακινησία και την αποτελμάτωση του προκαπιταλιστικού οικονομικού συστήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ συνάμα θα ενίσχυε και το βαθμό του εκχρηματισμού και τις ιδιάζουσες λειτουργίες του χρήματος, ως μέρος ενός μη ενιαίου εκχρηματισμένου περιβάλλοντος, όπου ορισμένες ανθρώπινες ομάδες διατηρούσαν διαφορετική σχέση με το χρήμα απ' ό,τι άλλες και αυτό γιατί δεν υπήρχαν ίσα χρηματικά μεγέθη.²⁶ Με τον τρόπο αυτό, ο μερκαντιλισμός, ως πολιτική αντιμετώπισης των οικονομικών ζητημάτων θα επιβίωνε ως ένα βαθμό έως την ανάπτυξη του έθνους-κράτους με τη χρηματική οικονομία να ενισχύεται κατά τόπους στο μέτρο όπου η συσσώρευση κεφαλαίου επέφερε την περαιτέρω αστικοποίηση της παραδοσιακής κοινωνίας και το στοιχείο της κινητικότητας αποδεικνυόταν όχι μόνο νεωτερικό, αλλά και πολιτισμικό χαρακτηριστικό των δρώντων υποκειμένων και του καλούμενου κοινωνικού χρόνου. Ενός χρόνου που είναι πολλαπλός και η πολλαπλότητά του συναρτάται μέσα από ποικίλους τρόπους με τους οποίους οι διαφορετικές κοινωνικές κατηγορίες ερμηνεύουν το ενιαίο πολιτισμικό μόρφωμα και τον ιστορικό χρόνο.²⁷

1.1. Οι ιδεολογικοί άξονες που συνέβαλλαν στη δημιουργία του έθνους-κράτους

Οι βασικές θέσεις του ελληνικού εθνισμού στις αρχές του 19ου αιώνα που υπαγόρευαν τη δημιουργία του σύγχρονου εθνικού αστικού κράτους ήταν η εθνική απελευθέρωση και η σύνδεσή της με το φιλελεύθερο ευρωπαϊκό χώρο. Βασικό στοιχείο του εθνισμού ήταν ότι δεν στηριζόταν σε θρησκευτικές βάσεις, αλλά σε μια κοινωνική και συλλογική οντότητα, που αναπόδραστα ενσωμάτωνε κοινές ηθικές αξίες ως απόρροια του ομοιογενούς εθνικού πολιτισμού της, ο οποίος φυσικά

²⁵ Pertti J. Anttonen, *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα. Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της Λαογραφίας*, σ. 82.

²⁶ Σπύρος Ι. Ασδραχάς, «Η Αγροτική Οικονομία», σ. 311.

²⁷ Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Εισαγωγή: Το παρελθόν στο παρόν. Ανθρωπολογία, ιστορία και η μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 33.

επηρεαζόταν από τη χριστιανική θρησκεία της²⁸, χωρίς όμως να θέτει ως βάση το επικρατέστερο δόγμα.

Κεντρικό αίτημα της Επανάστασης του 1821, που ήταν οργανωμένη με αστικές προδιαγραφές και κατόρθωσε να λάβει τη μορφή ένοπλου «λαϊκού» αγώνα ήταν ο πολιτικός, οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας μέσω του εκσυγχρονισμού και της εκβιομηχάνισης. Οι Έλληνες οραματίζονταν την «αποκατάσταση» του ελληνικού έθνους (έθνος = γένος + κράτος) με σύγχρονους όρους, που θα ακολουθούσαν όμως τα πρότυπα, που όριζε το διεθνές σύστημα ασφαλείας, όπως υπαγόρευαν και αξιολογούσαν το σύστημα αυτό οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης. Η νέα χώρα που προέκυψε από τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας (1821 – 1830), ήταν ανεξάρτητη όσο επέτρεπε η περιορισμένη ισχύς της σε σχέση με τον πρώην κυρίαρχο των εδαφών της και με τις μεγάλες δυνάμεις που ρύθμιζαν τις διεθνείς σχέσεις.²⁹ Το νέο κράτος δεν κληρονομούσε μόνο κάποιες επαρχίες της νοτιοδυτικής άκρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· κληρονομούσε και μια σειρά από σοβαρά προβλήματα που συνδέονταν με τον μέχρι πρότινος τρόπο διάταξης της οικονομίας σε σχέση με τη διάκριση του χώρου, σε πόλη και ύπαιθρο.

Η διάκριση αυτή εκφραζόταν με τη δράση του αστικού κεφαλαίου στην κοινωνία της υπαίθρου μέσα από το τοκογλυφικό κεφάλαιο, που εκμεταλλευόταν την πιστωτική στενότητα του αγροτικού χώρου, κερδοσκοπώντας πάνω στις τιμές των προϊόντων και εξασφαλίζοντας οικονομικά πλεονάσματα υποθηκεύοντας τις φεουδαλικές παροχές.³⁰ Η τοκογλυφία και το εμπορικό κεφάλαιο ήταν οι δύο άξονες της προκαπιταλιστικής αγοράς και της εμπορευματικής παραγωγής μικρής κλίμακας, που επιβαρυνόταν από φορολογικές απαιτήσεις και θα εξακολουθούσε να επιβιώνει στην παραδοσιακή κοινωνία, όπως ήταν η ελληνική τη δεκαετία του 1830. Σε αυτές τις συνθήκες παραγωγής, η σχέση πόλης – υπαίθρου θα είναι αμφίπλευρη, αλλά όχι

²⁸ Ελπίδα Κ. Βόγλη, «Ποιοι είναι οι Έλληνες; Ο ορισμός του πολίτη και οι αναμορφώσεις της ελληνικής ταυτότητας κατά τη διάρκεια της Επανάστασης», Όλγα Κατσιαρδή – Hering· Αναστασία Παπαδία – Λάλα· Κατερίνα Νικολάου· Βαγγέλης Καραμανωλάκης (επιστ. επιμ.), *Έλλην, Ρωμηός, Γραικός. Συλλογικοί προσδιορισμοί & ταυτότητες*, Ιστορήματα 7/Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ευρασία, Αθήνα 2018, σ. 505.

²⁹ Θάνος Βερέμης – Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Καστανιώτη, Αθήνα 2006, σ. 215.

³⁰ Τζών Μέρινγκτον, «Πόλη και ύπαιθρος στη μετάβαση προς τον καπιταλισμό», μτφρ. Παύλος Γρεβενίτης, *Η μετάβαση από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα 2010, σ. 267· Αλέξης Φραγκιάδης, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας. Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρώπης*, Νεφέλη, Αθήνα 2007, σ. 60 – 61.

ιση.³¹ Γεγονός, που συνδέεται με το ότι ο χρόνος της οικονομίας δεν ήταν ενιαίος, καθώς δεν μετριόταν για όλους τους τομείς της και για όλες τις μορφές που κάλυπτε με την ίδια ακρίβεια, αφού επηρεαζόταν από την ετερότητα των γεωγραφικών περιορισμών, των οικιστικών μονάδων, του εκχρηματισμού του αγροτικού τομέα και από το εμπορικό κεφάλαιο, που επενδύονταν στη βιοτεχνική παραγωγή περιορίζοντας συγχρόνως τα όρια της αυτόνομης συμμετοχής της στην αγορά.³²

Αντίθετα, μέσα από το πρίσμα των κοινωνικο-οικονομικών δομών, αν και το νέο κράτος έθετε την αστικότητα ως στοιχείο ταυτότητας σε σχέση με τις παλαιές δομές, η διατήρηση των θεμελιωδών παραδοσιακών χαρακτηριστικών θα επιβιώσει μέχρι την στιγμή ενηλικίωσης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, στον ύστερο 19ο αιώνα. Στις απαρχές του, το νέο κράτος θα βασιζόταν σε έναν καινούργιο για την εποχή, συνεκτικό κρίκο, την εθνική συνείδηση³³, σε αυτό που ο Benedict Anderson έθετε ως «φαντασιακή κοινότητα», δηλαδή στην πραγμάτωση του έθνους ως κυρίαρχου συνόλου και όχι μόνο ως οριοθετημένης πολιτικής κοινότητας.³⁴ Η ανάπτυξη του κράτους και γενικότερα η μελλοντική του πορεία προσδιοριζόταν από την ακτινοβολία του νεωτερικού αυτού ιδεολογικού πλέγματος, που στηριζόταν στη ριζική αλλαγή του πολιτικού πλαισίου, στο οποίο βρέθηκαν οι κάτοικοι του νεοσύστατου βασιλείου. Η πλειάδα των σύγχρονων –δυτικού τύπου– θεσμών στη βάση των οποίων οργανώθηκε εκ νέου ο δημόσιος χώρος, εγκαινίασαν διαδικασίες για το μετασχηματισμό της κοινωνίας και τον επαναπροσδιορισμό των προσανατολισμών της.

Με τη χωροθέτηση του μερικού ελλαδικού χώρου, ως μια μεταβλητή και δυναμική οικονομική κατηγορία τέθηκαν και οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αστικών κέντρων στις περιοχές που αποτέλεσαν τα όρια του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Στις περιοχές αυτές, η ανάπτυξη των διαφόρων οικονομικών πυρήνων οφειλόταν όχι μόνο στις εμπορικές και ναυτιλιακές δραστηριότητες, αλλά και στις διοικητικές και στρατιωτικές λειτουργίες που ασκούνταν στα περισσότερα

³¹ Δημήτρης Ν. Καρύδης, *Χωρο-γραφία νεωτερική ή λόγος για τη συγκρότηση και εξέλιξη των ελληνικών πόλεων από τον 15ο στον 19ο αι. με βάση αδημοσίευτες Οθωμανικές και Δυτικο-Ευρωπαϊκές αρχειακές πηγές*, Αθήνα 1993, σ. 45.

³² Σπύρος Ι. Ασδραχάς, «Εισαγωγή», σ. 41 – 42.

³³ Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830 – 1880*, Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, Αθήνα 1993, σ. 19.

³⁴ Μπένεντικτ Άντερσον, *Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, μτφρ. Ποθητή Χαντζαρούλα, Νεφέλη, Αθήνα 1997, σ. 26.

από αυτά.³⁵ Στο πλαίσιο της ανασύνταξης του οικιστικού δικτύου και της σχεδίασης νέων πόλεων θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τις κυριότερες όψεις συγκρότησης και εξέλιξης της Κορώνης, μιας πόλης με μακρά ιστορία, τόσο στην περίοδο της βενετοκρατίας όσο και της οθωμανικής κυριαρχίας, που θα αποδειχθεί ιδιαίτερο τοπικό παράδειγμα στη διάρκεια των οθωμανικών χρόνων (1833 – 1862). Αρωγός στην ερμηνεία τόσο των κοινωνικών και οικονομικών διαστρωματώσεων όσο και των οικογενειακών συλλογικών συμβάσεων, συμπεριφορών και νοοτροπιών του συγκεκριμένου παραδείγματος θα σταθεί το ίδιο το νεοελληνικό κράτος ως μέρος του διαρκούς φαντασιακού διαλόγου με την *ενομούμενη* και *φωτισμένη* Ευρώπη.³⁶

1.2. Η συμβολή των γαλλικών δυνάμεων στο υπό ίδρυση κράτος, 1828 – 1832

Στα τέλη Αυγούστου – αρχές Σεπτεμβρίου του 1828, επτά μήνες μετά την άφιξη του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια στο Ναύπλιο τον Ιανουάριο του 1828, με εντολή των τριών Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) αποβιβάστηκε στη Μεσσηνία το Γαλλικό Εκστρατευτικό Σώμα, υπό τις διαταγές του στρατηγού Nicolas-Joseph Maison, με σκοπό την επιβολή ανακωχής μεταξύ των εμπολέμων Οθωμανών και Ελλήνων και την επίβλεψη της εκκένωσης της Πελοποννήσου από τις αιγυπτιακές δυνάμεις.³⁷ Από τις 30 Αυγούστου ως τις 4 Σεπτεμβρίου 1828 αποβιβάστηκαν στο Πεταλίδι, κοντά στην Κορώνη και στο Ναυαρίνο, οι τρεις μοίρες του γαλλικού στρατού, υπό τους Maison, Tiburce-Sebastiani και Schneider³⁸. Το εκστρατευτικό σώμα συνοδευόταν και από μια επιστημονική αποστολή, κατά τα πρότυπα της αποστολής της Αιγύπτου (1798 – 1801), γνωστής ως Επιστημονική Αποστολή του Μοριά.

³⁵ Μαριάνθη Γ. Κοτέα, *Η συγκρότηση των ελληνικών πόλεων, 1828 – 1862*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 1999, σ. 13.

³⁶ Όλγα Κατσιαρδή – Hering, «Έλλην, Γραικός, Ρωμικός: από το πολυεθνικό στο εθνικό», Όλγα Κατσιαρδή – Hering· Αναστασία Παπαδία – Λάλα· Κατερίνα Νικολάου· Βαγγέλης Καραμανωλάκης (επιστ. επιμ.), *Έλλην, Ρωμικός, Γραικός. Συλλογικοί προσδιορισμοί & ταυτότητες*, Ιστορήματα 7/Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ευρασία, Αθήνα 2018, σ. 34.

³⁷ Γιάννης Σαΐτας, «Η γεωγραφική – χαρτογραφική τεκμηρίωση του Μοριά από τη γαλλική Επιστημονική Αποστολή, 1828 – 1832», Δημήτρης Π. Δρακούλης – Γεώργιος Π. Τσότσος (επιμ.), *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου – Τμήμα Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνικής Σχολής Α.Π.Θ., Αντωνίου Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 264.

³⁸ Γιώργος Β. Νικολάου, *Μελέτες οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Πελοποννήσου. Από την ύστερη οθωμανοκρατία στο νεοελληνικό κράτος*, Παρασκήνιο, Αθήνα 2017, σ. 41· Βασίλης Κρεμμυδάς, «Ο γαλλικός στρατός στην Πελοπόννησο. Συμβολή στην ιστορία της Καποδιστριακής περιόδου», *Πελοποννησιακά* 12 (1976 – 1977), σ. 75 – 102· Περικλής Περρωτής, «Η εκστρατεία του Μαιζώνος εις Πελοπόννησον», *Ελληνικά* 9 (1936), σ. 37 – 54· Ξένη Μπαλωτή, *Μαιζών, ένας μεγάλος φιλέλληνας. Η εκστρατεία του στην Πελοπόννησο*, Αθήνα 1993, σ. 135 – 140.

Έργο της αποστολής θα ήταν η συγκέντρωση πληθυσμιακών στοιχείων με στόχο τη σαφέστερη κατανόηση της δομής και λειτουργίας του όλου, της εκτίμησης της κατάστασης μερών του κοινωνικού σχηματισμού (κοινωνικο-οικονομικές δομές, ιδεολογίες) και της χαρτογράφησης του χώρου, μέσω τη σύνταξης ενός ακριβούς χάρτη της Πελοποννήσου για οικονομικούς και στρατιωτικούς λόγους.³⁹ Το έργο της αποστολής αποτέλεσε ένα σύνθετο εγχείρημα, αφού σηματοδοτούσε το τέλος των ατομικών περιηγητικών ταξιδιών, καθώς εγκαινίαζε τις οργανωμένες συστηματικές αποστολές μέσω ενός ιδιότυπου εξερευνητικού – αποικιακού χαρακτήρα. Η αποστολή αυτή, η οποία οργανώθηκε σε διάφορα ειδικά τμήματα (Φυσικών Επιστημών, Αρχαιολογίας, Αρχιτεκτονικής και Γλυπτικής) πραγματοποίησε, το 1828 – 1834, ένα πολύ σημαντικό έργο, όπως φαίνεται και από τη σειρά των διαφόρων επιστημονικών έργων που εκδόθηκαν, αλλά και από την έκδοση του Χάρτη του Μοριά, στην πρώτη περίοδο της αποστολής, 1828 – 1832.⁴⁰ Αντίστοιχα στη δεύτερη φάση, 1832 – 1834, Γάλλοι γεωγράφοι θα εργαστούν στη χάραξη του χάρτη της διοριστικής γραμμής των ελληνικών συνόρων, σύμφωνα με τις αποφάσεις των συνεδρίων του Λονδίνου στα 1830 και 1832.⁴¹

Η διττή γαλλική παρουσία στη Μεσσηνία στη διάρκεια του υπό ίδρυση κράτους (1828 – 1832) είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πορεία και την εξέλιξη της Κορώνης στο νέο δίκτυο των αστικών κέντρων. Η πόλη και το φρούριο, ως ένα από τα τελευταία προκεχωρημένα φυλάκια των οθωμανο-αιγυπτιακών δυνάμεων στο Μοριά θα παραδοθεί στις γαλλικές δυνάμεις του ταξίαρχου Tiburce-Sebastiani, στις 7 Οκτωβρίου 1828, από τον Οθωμανό διοικητή της φρουράς, Suliman Aga.⁴² Η πόλη είχε παραμείνει καθόλη τη διάρκεια του επαναστατικού αγώνα στα χέρια των οθωμανικών δυνάμεων, παρά τις απέλπιδες προσπάθειες των επαναστατών για κατάληψη του φρουρίου της. Όταν το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα απελευθέρωσε την Κορώνη, η πόλη σε αντίθεση με τη Μεθώνη, αν και ήταν σκιά του εαυτού της

³⁹ Γιάννης Σαΐτας, «Η γαλλική αποστολή. Η επιστημονική εξερεύνηση του Μοριά 1829 – 1830», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 3ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 389 – 404.

⁴⁰ Γιώργος Β. Νικολάου, *Μελέτες οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Πελοποννήσου. Από την ύστερη οθωμανοκρατία στο νεοελληνικό κράτος*, σ. 43.

⁴¹ Θάνος Βερέμης – Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, σ. 217· Γιάννης Σαΐτας, «Η γεωγραφική – χαρτογραφική τεκμηρίωση του Μοριά από τη γαλλική Επιστημονική Αποστολή, 1828 – 1832», σ. 269, 271.

⁴² Γιώργος Β. Νικολάου, *Μελέτες ιστορίας του Πελοποννησιακού χώρου. Από τα μέσα του 17ου αιώνα ως τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2009, σ. 506.

εκτεινόταν τόσο εντός όσο και εκτός των τειχών της.⁴³ Το ατοίχιστο μέρος, ο Μπούργος, που εκτεινόταν στην παραλία κάτω από το φρούριο είχε σχεδόν καταστραφεί από τις πολεμικές συγκρούσεις και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είχε καταφύγει σε ορεινές ή ημιορεινές περιοχές της ενδοχώρας. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι έδρα της Επαρχίας και της Δημογεροντίας Κορώνης, καθόλη τη διάρκεια του πολέμου ήταν αρχικά τα Βουνάρια και αργότερα η Λογγά⁴⁴, δύο οικισμοί που βρίσκονταν βορειοδυτικά της πόλης, σε μικρούς ορεινούς όγκους.

Η εικόνα του φρουρίου ήταν σχετικά ικανοποιητική με την οχύρωση να έχει διατηρηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, αλλά με τα πυροβόλα να είναι σε αξιοθρήνητη κατάσταση.⁴⁵ Αν και διέθετε την καλύτερη και πληρέστερη υποδομή για τη στέγαση των στρατιωτών, στην πόλη στρατοπέδευσαν μόνο δύο λόχοι και αυτό γιατί οι Γάλλοι είχαν επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους στη Μεθώνη, το Ναυαρίνο και την Πάτρα. Για το λόγο αυτό, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα παρέδωσαν την Κορώνη στο ελληνικό κράτος, αφού πριν κατασκεύασαν την πρόσβαση στην κεντρική είσοδο του κάστρου και έκαναν περιορισμένες επισκευές στο εσωτερικό του. Στις 18 Οκτωβρίου 1828, η πόλη παραδόθηκε στους Έλληνες και πρώτος φρούραρχος ανέλαβε ο Νικήτας Σταματελόπουλος.⁴⁶ Λίγο καιρό αργότερα, οι Γάλλοι προσπάθησαν να εγκαταστήσουν φρουρά στην πόλη, γεγονός που προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Καποδίστρια διότι αυτό ερχόταν σε αντίθεση με την αρχική συμφωνία, που προέβλεπε παράδοση των μεσσηνιακών φρουριών στις ελληνικές αρχές. Παρ' όλα αυτά, ο Κυβερνήτης δεν κατάφερε να εμποδίσει την κίνηση αυτή και τα γαλλικά στρατεύματα κατέλαβαν την Κορώνη, τον Ιούνιο του 1829.⁴⁷

1.3. Δημογραφική και οικιστική πορεία της Κορώνης, 1829 – 1861

Σημαντικοί παράγοντες για τη μετέπειτα οικιστική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της πόλης σε αυτή τη μεταβατική περίοδο, όχι μόνο για την ίδια αλλά και

⁴³ Αλέξανδρος Παπαγεωργίου – Βενετάς, *Πόλεις και μνημεία στην Ελλάδα του Όθωνος. Κριτική θεώρηση και σχολιασμός μιας μαρτυρίας του Friedrich Stauffert αρχιτέκτονος του Δήμου Αθηναίων κατά τα έτη 1835 – 1843*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα 2010, σ. 245.

⁴⁴ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι. Ψηλαφήσεις ενός ιστορικού*, σ. 47.

⁴⁵ George Parathanasopoulos – Thanos Parathanasopoulos, *Pylos-Pylia. A journey through space and time: Nestor's Pylos, Navarino, Methone, Corone*, Archaeological Receipts Fund, Αθήνα 2000, σ. 110 – 117.

⁴⁶ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *Ιστορία, παραδόσεις και θρύλοι της Κορώνης και των πέριξ*, Αθήνα 2010, σ. 60.

⁴⁷ Βασίλης Κρεμμυδάς, «Ο γαλλικός στρατός στην Πελοπόννησο. Συμβολή στην ιστορία της Καποδιστριακής περιόδου», σ. 93.

για την καθεαυτό πορεία του ελληνικού κράτους θα αποτελέσουν η πληθυσμιακή καταγραφή και η ιεράρχηση παλαιών και νέων οικιστικών συγκεντρώσεων.

Στο νεοπαγές κράτος της καποδιστριακής περιόδου, οι Έλληνες θα κινηθούν για πρώτη φορά, μέσα σε σχετικά ομοιογενή πληθυσμιακό χώρο, ως ελεύθερη κοινωνική οντότητα και όχι ως απλός και έμφοβος θεατής των κοινωνικών πραγμάτων. Οι στατιστικές μετρήσεις του ελληνικού πληθυσμού που άρχισαν να διενεργούνται την περίοδο αυτή, στηρίχθηκαν στην έλευση των προσφυγικών ομάδων από τις περιοχές όπου η Επανάσταση είχε κατασταλεί βιαίως και παρέμειναν υπό οθωμανική εξουσία (Θεσσαλία, Ήπειρος, Κρήτη, κ.ά.), καθώς και από την ικανοποίηση των αιτημάτων τους για εγκατάσταση στην επικράτεια του νέου κράτους, με σκοπό τη διοργάνωση εποικισμών.⁴⁸ Μέσα σε αυτό το διαμορφούμενο ανθρωπογεωγραφικό πλαίσιο, ο Σπυρίδων Σκούφος θα υποβάλλει στον Κυβερνήτη το «Υπόμνημα περί Στατιστικής τῆς Ἑλλάδος», στις 10 Οκτωβρίου 1829, με το οποίο έθετε για πρώτη φορά όχι μόνο θεωρητικά την ανάγκη της καταμέτρησης του πληθυσμού, αλλά και πρακτικά, προτείνοντας τρόπους με τους οποίους μπορούσε να επιτευχθεί.⁴⁹ Στο σύνολο του υπομνήματος είναι έκδηλες οι επιδράσεις από την ευρωπαϊκή σκέψη. Τα ερωτήματά του κινούνται γύρω από τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να καταχωρούνται οι γεννήσεις, οι γάμοι και οι θάνατοι, καθώς και η μέτρηση της κίνησης του πληθυσμού, φυσικής (γεννήσεις – θάνατοι) και μη (μετοικεσίες). Από τα τέσσερα κεφάλαια του υπομνήματος, το δεύτερο αναφέρεται στους φορείς που θα διενεργούν την απογραφή και την καταχώριση των γεννήσεων, των γάμων και των θανάτων. Εξαιτίας της έλλειψης υποδομής, ο Σκούφος πιστεύει ότι το «*ίερατεῖον*» είναι εκείνο που διαθέτει την οργάνωση για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, γιατί «*δὲν ὑπάρχει καμμία φάσις, καμμία μεταβολή τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν νά μὴ λαμβάνη ἄμεσον μέρος ἡ θρησκεία*».⁵⁰

Σε αυτή την πρώιμη περίοδο του νεοελληνικού κράτους, ο αστικός πληθυσμός κυμαινόταν μόλις μεταξύ 10% και 15% επί του συνόλου, όταν ο αντίστοιχος, στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο έφτανε περίπου το 20%.⁵¹ Ο δείκτης αυτός υποδηλώνει μια

⁴⁸ Κώστας Κόμης, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις. Ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, Παπαζήση, Αθήνα 2014, σ. 57 – 58· Απόστολος Βακαλόπουλος, *Πρόσφυγές και προσφυγικόν ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 1 – 5.

⁴⁹ Νίκος Ανδριώτης, «Ένα Υπόμνημα του 1829 περί Στατιστικής. Καταβολές και επιδράσεις», *Μνήμων* 18 (1996), σ. 181.

⁵⁰ *Αυτ.*, σ. 185 – 186.

⁵¹ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα. Κοινωνικές δομές και όψεις του νεοελληνικού χώρου: Πόλεις, πληθυσμιακές μετακινήσεις, μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα 2007, σ. 49.

στασιμότητα της αστικής ζωής έναντι της αύξησης αγροτικού πληθυσμού, μέσω της απορρόφησης του δημογραφικού πλεονάσματος από την αγροτική παραγωγή.⁵² Γεγονός, που δικαιολογείται από το ότι τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα του ελληνικού χώρου (Λάρισα, Ιωάννινα, Θεσσαλονίκη, κ.ά.), παρέμειναν υπό οθωμανική κυριαρχία⁵³, ενώ παλαιά αστικά κέντρα του ανεξάρτητου κράτους, όπως οι παράλιες αμυντικές θέσεις, Κορώνη, Μεθώνη και Ναυαρίνο έπρεπε να επανακαθορίσουν τη θέση τους μέσα στο νέο δίκτυο των οικισμών, αν ήθελαν να συνεχίσουν και να ενισχύσουν την οικονομική τους πορεία, παρά τις τοπικές ιδιαιτερότητες της κάθε πόλης. Αυτό γίνεται αντιληπτό και από τα συγκριτικά μεγέθη της απογραφής των οικισμών και του πληθυσμού της Πελοποννήσου, που πραγματοποιήθηκε το 1829 από την Επιστημονική Αποστολή του Μοριά.⁵⁴

Σε αυτήν, παρατηρούμε ότι η επαρχία Κορώνης, που συνεχίζει να εκτείνεται από το ακρωτήριο Ακρίτας έως και την πόλη της Ανδρούσας, ακολουθώντας το διοικητικό σύστημα διαίρεσης της β' βενετοκρατίας (1685 – 1715)⁵⁵, αποτελείται από 1.301 οικογένειες που αντιστοιχούν σε 6.246 κατοίκους, με την έδρα της να έχει μόλις 360 οικογένειες.⁵⁶ Ο συγκεκριμένος δημογραφικός δείκτης για την Κορώνη δεν δικαιολογείται από το πρώιμο της απογραφής, αλλά από την πρόσφατη απελευθέρωσή της (1828), την αποχώρηση του μουσουλμανικού και εβραϊκού στοιχείου, καθώς και από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της δεν είχε επιστρέψει ακόμη στις εστίες του, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει συμπαγής αστικός ιστός. Για τους λόγους αυτούς, στο διάστημα 1829 – 1851, παρατηρείται μείωση του καθεαυτού μεγέθους της πόλης κατά 12,58% (από 1.550 σε 1.355 κατοίκους).⁵⁷ Λαμβάνοντας υπόψη μας αυτό το δεδομένο, πιστεύουμε ότι σε επίπεδο γενικού πληθυσμού, τα αποτελέσματα της γαλλικής απογραφής που ανεβάζουν τον

⁵² Δημήτρης Ανωγιάτης – Πελέ, «Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800 – 1820)», *Μνήμων* 10 (1985), σ. 16.

⁵³ Παναγιώτης Τσακόπουλος, «Ελληνική πόλη και νεοκλασικισμός: Η ελληνική πολεοδομία στο 19ο αιώνα», *Αρχαιολογία & Τέχνες* 65 (1997), σ. 32.

⁵⁴ Λεωνίδας Φ. Καλλιβερέτακης, «Ιστορική έρευνα των οικισμών της Ελλάδας: Ερευνητικά ζητούμενα και προβλήματα των πηγών», *Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου. Ιστορικά μελετήματα*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2003, σ. 17.

⁵⁵ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμοί και οικισμοί της Πελοποννήσου 13ος – 18ος αιώνας*, Αγγελική Κόκκου (επιμ.), μτφρ. Χριστίνα Αγραντιώνη, Ιστορικό Αρχείο, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1987, σ. 167.

⁵⁶ Μιχαήλ Γ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 – 1971*, τ. Α', μ. Ι', Εθνικό Κέντρον Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1973, σ. 38.

⁵⁷ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα. Κοινωνικές δομές και όψεις του νεοελληνικού χώρου: Πόλεις, πληθυσμιακές μετακινήσεις, μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, σ. 161.

συνολικό πληθυσμό του κράτους, σε 530.000 κατοίκους⁵⁸ κινούνται πιο κοντά στα πραγματικά δημογραφικά στοιχεία, από τα αντίστοιχα, που παρατίθενται στη *Γενική Απογραφή Πληθυσμού του 1907*, για την ίδια περίοδο και κάνουν λόγο για 753.400 άτομα.⁵⁹

Η πρώτη απογραφή του πληθυσμού του ελληνικού βασιλείου από την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας πραγματοποιήθηκε το 1833 – 34. Οι απογραφές που διενεργούνται στην Ελλάδα από το 1836 έως και το 1861 δεν ακολουθούσαν ένα καθορισμένο χρονικό κύκλο, αλλά επαναλαμβάνονταν σε ανισόχρονες περιόδους: ετήσιες από το 1836 μέχρι το 1845 και τριετείς από τα έτη, 1848, 1853, 1856 και τέλος 1861.⁶⁰ Όταν δεν γινόταν απογραφή, ο πίνακας του πληθυσμού του κράτους συντασσόταν μέσω των ετήσιων γεννήσεων και θανάτων. Η Γραμματεία επί των Εσωτερικών εξέδιδε εγκυκλίους προς τις διοικητικές αρχές, με τις οποίες διέτασσε τη διενέργεια των απογραφών. Οι οδηγίες που δίνονταν συνήθως ήταν ατελείς και οι απογραφές διαρκούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού η διενέργειά τους δεν γινόταν συγχρόνως σε όλο το κράτος. Τα απογραφικά βιβλία συγκεντρώνονταν στο δημαρχείο κάθε δήμου και κάθε δημοτική αρχή συνέτασσε το δικό της πίνακα, σύμφωνα με τις οδηγίες της Γραμματείας επί των Εσωτερικών. Στη συνέχεια οι πίνακες υποβάλλονταν από τους δημάρχους στους επάρχους, οι οποίοι με τη σειρά τους κατάρτιζαν τους επαρχιακούς πίνακες και τους διαβίβαζαν στους νομάρχες για να συντάξουν τους απογραφικούς πίνακες των νομών.⁶¹ Στο τέλος, όλοι οι πίνακες αποστέλλονταν στην Γραμματεία επί των Εσωτερικών, όπου με ενέργειες του Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας σχηματιζόταν ο οριστικός απογραφικός πίνακας του βασιλείου.⁶²

Το 1846 θα γίνει για πρώτη φορά επίσημα γνωστός ο αριθμός των κατοίκων του κράτους με τη δημοσίευση των απογραφικών πληθυσμιακών δεδομένων της περιόδου, 1839 – 1845, σε φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως.⁶³ Γι' αυτά τα έτη η δημοσίευση έγινε κατά νομό και επαρχία και όχι κατά δήμο, πόλεις και χωριά

⁵⁸ Γιάννης Σαΐτας, «Η γεωγραφική – χαρτογραφική τεκμηρίωση του Μοριά από τη γαλλική Επιστημονική Αποστολή, 1828 – 1832», σ. 267.

⁵⁹ *Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907*, Γεωργίου Χωματιανού (επιμ.), τ. Α', Βασίλειον της Ελλάδος – Υπουργείον των Εσωτερικών – Υπηρεσία Απογραφής, Αθήνα 1909, σ. στ.

⁶⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833 – 1912. Σχηματισμός – σύσταση – εξέλιξη – πληθυσμός – εμβλήματα*, Μικρός Ρωμός, Αθήνα 1994, σ. 82.

⁶¹ Σπυρίδων Α. Σπηλιωτάκης, *Στατιστικά πληροφορία περί Ελλάδος*, μ. Α', Β. Τυπογραφείου, Αθήνα 1859, σ. 16.

⁶² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 18/Α/22-05-1834), σ. 137.

⁶³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/10-06-1846), σ. 59 – 60.

και χωρίς διάκριση φύλου ή ηλικίας. Ωστόσο, οι πληροφορίες αυτές λαμβάνονταν κατά τη διάρκεια των απογραφών. Υποθέτουμε με κάθε επιφύλαξη ότι η δημοσίευση του πίνακα το συγκεκριμένο έτος ίσως να σχετίζεται και με το γεγονός ότι μόλις ένα έτος πριν, το 1845, η Ελλάδα ισοστάθμισε τις απώλειες του πολέμου, χάρη στους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στη χώρα και χάρη στη φυσική πληθυσμιακή αύξηση.⁶⁴ Ίσως η κίνηση αυτή να υπέκρυπτε πολιτικές σκοπιμότητες ή να αποτελούσε επίδειξη σιγουριάς για το μέλλον που διαγραφόταν. Το επιχείρημά μας ίσως επιβεβαιώνεται με έμμεσο τρόπο από το γεγονός ότι το 1848, ο πληθυσμός ήταν κατά 30% μεγαλύτερος σε σχέση με το 1828.

Το απογραφικό σύστημα όπως περιγράφεται από τον Σ. Α. Σπηλιωτάκη, τμηματάρχη του Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας, την περίοδο 1837 – 1859, είναι αρκετά αποκεντρωτικό, γεγονός που φαίνεται από το ρόλο που αναλαμβάνει η τοπική αυτοδιοίκηση και η εκκλησία για την ομαλή διεξαγωγή της απογραφής. Οι δημοτικοί αστυνόμοι, ως αντιπρόσωποι των δημοτικών αρχών σε αгаστή συνεργασία με τους εφημέριους διενεργούσαν την απογραφή, υπό την εποπτεία των επάρχων και των νομαρχών. Αντίθετα, η κεντρική διοίκηση περιοριζόταν στο να λαμβάνει και να ελέγχει τους πίνακες που της έστελναν οι κατά τόπους νομαρχίες. Η μόνη της ενέργεια ήταν η κατάρτιση του πίνακα με τον γενικό πληθυσμό του κράτους.⁶⁵ Από τον τρόπο λειτουργίας παρατηρούμε ότι στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων ακολουθείται εν μέρει η πρόταση του Σ. Σκούφου για χρήση των ιερέων, ως προς τη συγκέντρωση των στοιχείων που αφορούν το ονοματεπώνυμο, την ηλικία, το φύλο, τη χώρα, το επάγγελμα, το θρήσκευμα και το δήμο διαμονής.

Το 1859, το Γραφείο της Δημοσίου Οικονομίας, που διενεργούσε τις στατιστικές εργασίες και παρουσίαζε τον πληθυσμό των δήμων θα αναδιοργανωθεί και θα αναβαθμιστεί⁶⁶ ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις διεθνείς οδηγίες για τον τρόπο διεξαγωγής των στατιστικών μελετών. Στις αρχές του 1860, διευθυντής του γραφείου θα αναλάβει ο καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιωάννης Σούτσος⁶⁷, που θα συμβάλλει στη συστηματική επαναδραστηριοποίηση του γραφείου ύστερα από ένα διάστημα υπολειτουργίας και

⁶⁴ Νικολάϊ Τοντόροφ, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας. Κοινωνικο-οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη*, τ. Β', σ. 454.

⁶⁵ *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του έτους 1861*, Εν Αθήναις 1862, ανατ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Γιάννης Μπαφούνης (προλ. – επιμ. εκδ.), Αθήνα 1991, σ. 11.

⁶⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 15/Α/16-04-1859), σ. 105.

⁶⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833 – 1912. Σχηματισμός – σύσταση – εξέλιξη – πληθυσμός – εμβλήματα*, σ. 84.

αδράνειας. Το καλοκαίρι του 1861 εκδόθηκε το Β. Δ. «Περὶ κανονισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ γραφείου τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας», με το οποίο σχηματίστηκαν τέσσερα τμήματα, το στατιστικό με αντικείμενο την απογραφή των κατοίκων του κράτους, το γεωργικό – βιομηχανικό με αντικείμενο τους συνοικισμούς και αποικισμούς, το εμπορικό που θα φρόντιζε για την βελτίωση και τον πολλαπλασιασμό των συγκοινωνιακών μέσων και το τηλεγραφικό που θα συνδεόταν με την τηλεγραφική υπηρεσία.⁶⁸ Με τη δημιουργία αυτού του τμήματος, το γραφείο εισήλθε στη σύγχρονη μορφή των απογραφών και σε συνδυασμό με τη σειρά *Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ἔτος 1860*, που θα αρχίσει να κυκλοφορεί στις αρχές του 1862 και θα συνεχίσει να δημοσιεύεται ανελλιπώς μέχρι το 1891, η ελληνική στατιστική θα εισέλθει δυναμικά στο χώρο της δημογραφίας. Μόνο για τα έτη 1862 – 63 δεν υπάρχει ανάλογο δημοσίευμα και αυτό εξαιτίας της αναστάτωσης που προκάλεσε η ἐξωση του Ὁθωνα.⁶⁹

Το έργο με το οποίο θα γίνει ευρύτερα γνωστό το αναδιαμορφωμένο γραφείο ήταν η απογραφή του πληθυσμοῦ της 12ης Μαρτίου 1861 και αυτό γιατί δεν αποσκοπούσε μόνο στην απαρίθμηση του πληθυσμοῦ, αλλά και στη συλλογή δημογραφικῶν πληροφοριῶν. Η απογραφή δεν πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα σε ὅλη την επικράτεια, γεγονός που προκάλεσε καθυστερήσεις, με τη συγκέντρωση και την επεξεργασία των στοιχείων να διαρκεί πάνω από διάστημα δέκα μηνῶν.⁷⁰ Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1861 η διαδικασία είχε ολοκληρωθεί και στις 25 Ιανουαρίου 1862, ο διευθυντής του γραφείου Ι. Σούτσος θα αναγγείλει το τέλος των εργασιῶν και θα ζητήσει ἀπὸ το υπουργεῖο τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων. Το Μάιο του 1862 κυκλοφόρησε η απογραφή με τον τίτλο *Πληθυσμός του ἔτους 1861*, μέσα ἀπὸ δεκαπέντε διαφορετικῶν πινάκες. Τα περιεχόμενα των πινάκων ἦταν τα ἀκόλουθα, ο πληθυσμός των επαρχιών και των δήμων κατὰ φύλο, ο αριθμός στρατιωτικῶν, ναυτικῶν και μοναχῶν, η πολιτική κατάσταση κατὰ νομούς, επαρχίες και δήμους, η αύξηση του πληθυσμοῦ κατὰ επαρχίες και δήμους, οι δημότες, οι ετεροδημότες και οι αλλοδαποί, ο αριθμός οικογενειῶν και οικοδομῶν, η ηλικία κατὰ νομό, επαρχία και δήμο, το επάγγελμα κατὰ νομό, επαρχία και δήμο και τέλος ο πληθυσμός των πρωτευουσῶν των νομῶν, των επαρχιών και των δήμων.⁷¹

⁶⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 43/Α/23-08-1861), σ. 297.

⁶⁹ *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του ἔτους 1861*, σ. 15.

⁷⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ὁ. π.*, σ. 84· *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του ἔτους 1861*, σ. 16 – 20.

⁷¹ *Πληθυσμός του ἔτους 1861*, σ. 23.

Όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει η μοναδική παράλειψη αφορά στο γεγονός ότι η καταγραφή του πληθυσμού σταματά στο επίπεδο της πρωτεύουσας του δήμου και δεν φτάνει μέχρι τα χωριά ή τους συνοικισμούς που τον απαρτίζουν. Όμως, η όλη προσπάθεια που καταβλήθηκε στην απογραφή αυτή σηματοδοτεί το πέρασμα από την αβεβαιότητα των προσεγγίσεων στη σιγουριά των μετρήσεων και παράλληλα καταδεικνύει αυτό που θέτει ο Fernand Braudel, ότι ο πληθυσμός θεωρείται σαν ένας αναβαθμός της κοινωνίας, τον οποίο πρέπει να τον θεωρούμε απόλυτο υλικό όρο της ύπαρξης της κοινωνίας.⁷²

Προτού, παρουσιάσουμε τη διοικητική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Κορώνης στη διάρκεια της οθωνικής βασιλείας, ας παρακολουθήσουμε την πληθυσμιακή εξέλιξη της Επαρχίας Πυλίας την περίοδο, 1832 – 1861 και την αντίστοιχη εξέλιξη του Δήμου Κολωνίδων, στο διάστημα 1848 – 1861, έδρα του οποίου ήταν η Κορώνη.

Πίνακας 1.3.1
Πληθυσμός της Επαρχίας Πυλίας (1832 – 1861)

Έτος	Κάτοικοι	Έτος	Κάτοικοι
1832	9.879	1848	14.664
1834	10.224	1849	14.696
1835	10.585	1850	14.795
1836	11.265	1851	14.876
1837	12.300	1852	14.921
1838	12.504	1853	16.414
1839	12.589	1854	16.559
1840	12.884	1855	16.677
1841	13.838	1856	15.870
1842	13.191	1857	-
1843	14.008	1858	-
1844	14.576	1859	-
1845	14.991	1860	-
1846	15.255	1861	18.706

⁷² Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, *Ιστορική Δημογραφία. Από τις δημογραφικές διαδικασίες στις συλλογικές νοοτροπίες και συμπεριφορές*, Παπαζήση, Αθήνα 1998, σ. 14.

1847	15.428	X
-------------	--------	---

Πηγές: Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907, σ. 75· Μιχαήλ Γ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 – 1971*, τ. Α', μ. ΙΙ', Εθνικόν Κέντρον Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1974, σ. 6, 15, 24, 33· Μ. Χουλιαράκης, *Αι στατιστικά μετρήσεις του πληθυσμού της Ελλάδος 1821 – 1900*, σ. 16 – 17· Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 349· *Ενρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. Ιος, μ. Α', Βουλή των Ελλήνων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1992, σ. 33, 428· Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία κατά τα μέσα του 19ου αιώνας», *Πελοποννησιακά ΙΘ'* (1991 – 1992), σ. 357· *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 15/Α/10-06-1846), σ. 60· *η ίδια* (ΦΕΚ 17/Α/2-06-1847), σ. 85· *η ίδια* (ΦΕΚ 9/Α/2-03-1849), σ. 36· *η ίδια* (ΦΕΚ 22/Α/5-08-1850), σ. 93· *η ίδια* (ΦΕΚ 37/Α/5-12-1851), σ. 192· *η ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/4-06-1853), σ. 71· *η ίδια* (ΦΕΚ 57/Α/31-12-1854), σ. 331· *η ίδια* (ΦΕΚ 33/Α/29-07-1855), σ. 223· *η ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/27-04-1856), σ. 110· *η ίδια* (ΦΕΚ 53/Α/22-11-1858), σ. 337· *η ίδια* (ΦΕΚ 6/Α/7-02-1862), σ. 42.

Πίνακας 1.3.2

Πληθυσμός Δήμου Κολωνίδων (1848 – 1861)

Έτος	Κάτοικοι	Έτος	Κάτοικοι
1848	3.485	1854	3.935
1849	3.536	1855	3.953
1850	3.560	1856	3.837
1851	3.632	1861	4.710
1852	3.649	X	
1853	3.893	X	

Πηγές: *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του έτους 1861*, σ. 21· Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907, σ. 88· Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353· Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία κατά τα μέσα του 19ου αιώνας», σ. 357· *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/5-08-1850), σ. 93· *η ίδια* (ΦΕΚ 37/Α/5-12-1851), σ. 190· *η ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/4-06-1853), σ. 69· *η ίδια* (ΦΕΚ 57/Α/31-12-1854), σ. 329· *η ίδια* (ΦΕΚ 33/Α/29-07-1855), σ. 221· *η ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/27-04-1856), σ. 108· *η ίδια* (ΦΕΚ 53/Α/22-11-1858), σ. 335· *η ίδια* (ΦΕΚ 6/Α/7-02-1862), σ. 40.

Η δημογραφία της πόλης από τα μέσα του 19ου αιώνα αρχίζει να διαφοροποιείται σε σχέση με αυτήν της υπαίθρου, γεγονός που συνδέεται με τη γενικότερη αναδιάρθρωση του αστικού χώρου, στοιχείο που θα ωφελήσει την

πρωτεύουσα και τις πόλεις-λιμάνια που μεσολαβούν στο εξωτερικό εμπόριο.⁷³ Η πληθυσμιακή ανάπτυξη μιας μερίδας πόλεων της νοτιοδυτικής Μεσσηνίας και ειδικότερα της επαρχίας Πυλίας (Πύλος, Μεθώνη, Κορώνη, Λογγά, Πεταλίδι, Λιγούδιστα) θα στηριχθεί στην επιβίωση ενός φεουδαλικού περιβάλλοντος που θα ανατροφοδοτηθεί από τη γαιοκτησία και την εμπορική-χρηματοπιστωτική αλυσίδα που συνέδεε την προσφορά κεφαλαίου με τη ζήτηση αγροτικών προϊόντων.⁷⁴ Από τις πόλεις αυτές, οι τρεις ήταν σημαντικά λιμάνια του διαμετακομιστικού εμπορίου καθόλη τη διάρκεια του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα (Κορώνη, Μεθώνη, Πύλος), ενώ οι υπόλοιπες ήταν οικισμοί του ημιορεινού και παράλιου χώρου που στην ίδια περίοδο παρουσίαζαν κάποια εμπορική κίνηση αλλά εντελώς ευκαιριακή και γι' αυτό όχι ιδιαίτερης σημασίας.⁷⁵

Την περίοδο 1831 – 1834, καταγράφονται στην επαρχία Πυλίας δύο σημαντικές εποικιστικές ενέργειες οι οποίες θα συμβάλλουν στην αύξηση του πληθυσμιακού στοιχείου. Η πρώτη σχετίζεται με ένα κύμα από νεήλυδες Κρήτες που εισέρρευσε στη Μεσσηνία το 1831, με περίπου 700 οικογένειες να αναφέρονται στην Κορώνη και αντίστοιχο απροσδιόριστο αριθμό στη Μεθώνη. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1835, οι διαβιούντες Κρητικοί στη Μεθώνη θα συγκροτήσουν ιδιαίτερο δήμο υπό την ονομασία *Νέα Κρήτη*, με μόλις 63 κατοίκους (*Νέα Κρήτη: Γρίβιτσα ή Γριβιτσά*, με 33 κατοίκους και *Αγατζίκι* με 30 κατοίκους). Όμως, το 1840, ο δήμος καταργήθηκε και η περιφέρειά του ενσωμάτωθηκε στο δήμο Μεθώνης.⁷⁶ Η δεύτερη εποικιστική ομάδα ήταν οι Μανιάτες που εγκαταστάθηκαν στον όρμο του Πεταλιδίου μετά την άρνηση της Δημογεροντίας Κορώνης να τους παραχωρηθούν αγροτικές εκτάσεις στην ενδοχώρα της πόλης. Η εγκατάσταση των Μανιατών στο Πεταλίδι υπήρξε «αντίδωρο» για την προσφορά τους στην Επανάσταση, αλλά και αποτέλεσμα πελατειακών σχέσεων και εξαγωγής εξουσιαστικών μηχανισμών. Με το αδημοσίευτο Β. Δ. της 10ης (22) Νοεμβρίου 1834, «*Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Λακόνων ἐν*

⁷³ Παναγιώτα Καλόγηρη, Βάσιος Τσακόπουλος, «Βιομηχανία και πόλεις στην Ελλάδα το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνική πόλη. Οθωμανικές κληρονομίες και ελληνικό κράτος (Αθήνα 26 – 28 Σεπτεμβρίου 1984, Ερμούπολη 29 – 30 Σεπτεμβρίου 1984)*, τ. Β', Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1985, σ. 431.

⁷⁴ Αλέξης Φραγκιάδης, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας. Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρώπης*, σ. 64.

⁷⁵ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18ο αιώνα (1715 – 1792) με βάση τα Γαλλικά Αρχεία*, Αθήνα 1972, σ. 28.

⁷⁶ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 26 – 27, 54· του ίδιου, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις. Ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, σ. 27 – 28, 60 – 61· Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 349, 354· Απόστολος Βακαλόπουλος, *Πρόσφυγές και προσφυγικό ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821*, σ. 135 – 138, 172 – 175.

Πεταλίδιω», άνοιξε ο δρόμος για την τελική οργάνωση της αποικίας. Το βάρος της εγκατάστασης και της φροντίδας για τον «εκπολιτισμό» της φύσης ανέλαβε εξ ολοκλήρου ο «οικιστής» της, Νικόλαος Πιερράκος – Μαυρομιχάλης. Επιστέγασμα της όλης προσπάθειας ήταν η σύσταση του δήμου Κορώνης, το 1835, με έδρα το Πεταλίδι, που κατατάχθηκε στη γ' τάξη δήμων.⁷⁷

Την ίδια περίοδο, τα πληθυσμιακά μεγέθη των τριών σημαντικών πόλεων-λιμανιών της επαρχίας θα αναπροσαρμοστούν τόσο σε σχέση με τον οικιστικό τους πυρήνα όσο και με την ενδοχώρα τους. Σε αυτό θα συμβάλλει το κράτος με τις διαδικασίες πολεοδόμησης και το σχεδιασμό τόσο των υπαρχουσών όσο και των νέων πόλεων, με στόχο τον «εκδυτικισμό» και τη δημιουργία μιας *ιδανικής* πόλης κατά τα γαλλικά πρότυπα, που είναι συνήθως μια γεωγραφικά περιορισμένη και ενιαία μονάδα.⁷⁸ Η προοπτική αυτή θα υιοθετηθεί για τη Μεθώνη, την Κορώνη και την Πύλο και αυτό διότι πληρούσαν τις επιδιωκόμενες πολεοδομικές προδιαγραφές, που έθετε η κεντρική διοίκηση ώστε να επέλθει *τάξη* και *ισορροπία* στον πληθυσμιακό χώρο. Παρ' όλα αυτά, η πολεοδομική εξέλιξη των τριών πόλεων δεν ταυτίζεται και αυτό γιατί η κάθε μια προσδιορίστηκε από ορισμένα κοινά στοιχεία, καθώς και από τον ενισχυμένο ρόλο που συνέχιζε να διαδραματίζει η έννοια της τοπικής ένταξης.

Από την άλλη πλευρά, η σχέση των τριών αυτών πόλεων με την ενδοχώρα τους ήταν αρκετά ιδιότυπη και αυτό γιατί η Πύλος και η Μεθώνη ήταν δύο «νέες» πόλεις μετά την «έξοδό» τους από τα φρούρια, με περιορισμένη ενδοχώρα⁷⁹, ενώ αντίθετα η Κορώνη, ήταν η μόνη που θα αναπτυσσόταν σε δύο άξονες, παλιά πόλη εντός του κάστρου – νέα πόλη εκτός των τειχών (προάστιο), έως το τέλος του 19ου αιώνα. Η διαφορά της Κορώνης σε σχέση με τις άλλες δύο ως προς την ενδοχώρα της έγκειται στο ότι οι Οθωμανοί πριν παραδώσουν το φρούριο στους Γάλλους το 1828 είχαν εκποιήσει τις περιουσίες τους εντός και εκτός φρουρίου σε πλούσιους ντόπιους, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να γίνουν κάτοχοι μεγάλων εκτάσεων γης στην

⁷⁷ Κώστας Κόμης, *Σύνγραμμα...*, σ. 57 – 58· Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355· Δικαίος Β. Βαγιακάκος, «Το Πεταλίδι Αποικία Μανιατών», *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών* (2 – 4 Δεκεμβρίου 1977), Αθήνα 1978, σ. 379 – 397.

⁷⁸ Eric Hobsbawm, *Για την Ιστορία*, σ. 108.

⁷⁹ Δημήτρης Φιλιππίδης, *Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα (1830 – 1920)*, Μέλισσα, Αθήνα 2007, σ. 134· Αλέξανδρος Παπαγεωργίου – Βενετός, *Πόλεις και μνημεία στην Ελλάδα του Όθωνος. Κριτική θεώρηση και σχολιασμός μιας μαρτυρίας του Friedrich Stauffert αρχιτέκτονος του Δήμου Αθηναίων κατά τα έτη 1835 – 1843*, σ. 242 – 245· Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, *Σχέδια πόλεων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1990, σ. 120.

ευρύτερη περιοχή.⁸⁰ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία οικονομικών διαφοροποιήσεων στην επαρχία Πυλίας, καθώς στην Κορώνη και την ευρύτερη περιοχή της θα αναπτυσσόταν μια άτυπη μεγάλη ιδιοκτησία που θα υποσκελίζε τους μικρούς ιδιοκτήτες και τους καλλιεργητές των εθνικών γαιών.

Τα πληθυσμιακά μεγέθη της επαρχίας στο διάστημα 1835 – 1847 έχουν σταθερά ανοδική πορεία και αυτό ίσως τεκμαίρεται αν λάβουμε υπόψη μας, τον ορισμό της πόλης από πληθυσμιακή και μόνο άποψη, έτσι όπως διατυπώθηκε το 1846, ότι «*ώς αστικός πληθυσμός λαμβάνεται τὸ σύνολο ὄλων τῶν δήμων ποὺ ἔχουν περισσότερους ἀπὸ 2.000 κατοίκους ποὺ κατοικοῦν μαζεμένοι σὲ μιὰ πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφέρειας*»⁸¹, τότε μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί κέντρα τοπικού ενδιαφέροντος (Πύλος, Κορώνη, Πεταλίδι), σε άμεση σχέση με την αγροτική τους ενδοχώρα, έγιναν η βάση ενός αστικού δικτύου.⁸² Από το 1848 έως το 1856, παρατηρείται μια αυξομείωση των πληθυσμιακών μεγεθών, που συνδέεται με την οικονομική κρίση, που θα προκληθεί εξαιτίας της σιτοδείας του 1847, της χαμηλής ελαιοπαραγωγής του 1848, που έπληξε κυρίως τις ελαιοπαραγωγικές περιοχές της Μεσσηνίας και στη σταδιακή μείωση της σταφιδοπαραγωγής έως το 1850, στις περιοχές των πολυετών εμπορευματικών φυτειών (Αχαΐα, Ηλεία, Τριφυλία, Μεσσηνία).⁸³ Σε όλα αυτά, το 1854 προστέθηκε και ο Κριμαϊκός πόλεμος, που αναζοπύρωσε το κλίμα του οικονομικού φόβου και της κερδοσκοπίας, μέσω της ενίσχυσης των τοπικών τοκιστών εις βάρος των μικρών παραγωγών και της μικροϊδιοκτησίας.

Στη συνέχεια παρατηρούμε ότι το 1861, ο πληθυσμός της Πυλίας θα σημειώσει μεγάλη αύξηση συγκριτικά με όλα τα προηγούμενα έτη αν και δεν έχουμε στη διάθεσή μας πληροφοριακό υλικό για την περίοδο 1857 – 1860. Παρά την αύξηση του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας, η πληθυσμιακή αραιότητα στην ύπαιθρο επέμεινε. Ο πληθυσμός των χωριών αυξανόταν μεν, αλλά με ρυθμό πολύ βραδύτερο από τον αντίστοιχο των αστικών κέντρων. Μεταξύ 1833 και 1861, ο

⁸⁰ Νίκος Πασαγιώτης, *Ανεβοκατεβάτες. Οι παραχειμαζόντες βοσκοί της Αρκαδίας στη Μεσσηνία*, Αθήνα 1987, σ. 94 – 95.

⁸¹ Δημήτρης Ανωγιάτης – Πελέ, «Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800 – 1820)», σ. 12.

⁸² Βασίλης Παναγιωτόπουλος, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα, 1832 – 1871», σ. 225.

⁸³ Γιώργιος Β. Δερτιλής, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830 – 1920*, τ. Α', Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2010, σ. 253· Αλέξης Φραγκιάδης, «Πολιτική εξουσία και σχέσεις γαιοκτησίας στην Ελλάδα, 19ος – αρχές 20ού αιώνα: Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις», Σωκράτης Πετμεζάς, Τζελίνα Χαρλαύτη, Ανδρέας Λυμπεράτος, Κατερίνα Παπακωνσταντίνου (επιμ.), *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας Θεωρητικές Αναζητήσεις και Εμπειρικές Έρευνες (Ρέθυμνο, 10-13.12.2008)*, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης – Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012, σ. 122.

πληθυσμός των χωριών αυξήθηκε κατά 42%, ενώ των πόλεων κατά 94%. Συν τοις άλλοις, η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο από 19,76 άτομα που ήταν το 1821 αυξάνεται σε 23,08 το 1861.⁸⁴

Επιπρόσθετα κρίνουμε αναγκαίο, στο πλαίσιο του δημογραφικού μικρο-συστήματος να παρουσιάσουμε και την πληθυσμιακή πορεία του Δήμου Κολωνίδων, στο διάστημα 1848 – 1861. Στην περίοδο, 1848 – 1856, τα πληθυσμιακά δεδομένα του δήμου προβάλλουν μια σταθερά ανοδική πορεία, με εξαίρεση το έτος 1856, όπου καταγράφεται μια ελαφρά μείωση λόγω των εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών επιπλοκών, που υπονόμισαν το ήδη από το 1848 διαταραγμένο οικονομικό κλίμα, ως απότοκο των συνεπειών του Κριμαϊκού πολέμου (1853 – 1856). Αν και δεν γνωρίζουμε τον πληθυσμό κάθε οικισμού, παρ' όλα αυτά εκτιμούμε ότι πρέπει να γίνει μια πρώτη προσέγγιση αναφορικά με το πληθυσμιακό μέγεθος της έδρας, με όσα στοιχεία έχουμε στη διάθεσή μας.

Όταν δημιουργήθηκε ο δήμος το 1835, η Κορώνη, είχε μόλις 145 κατοίκους, ενώ ο κοντινός οικισμός του Χαρακοπιού, σημαντικό κεφαλοχώρι στη διάρκεια των οθωμανικών χρόνων, είχε 236 αντίστοιχα.⁸⁵ Το μέγεθος αυτό που αναφέρεται στο έργο του Ελευθέριου Γ. Σκιαδά, *Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833 – 1912. Σχηματισμός – σύσταση – εξέλιξη – πληθυσμός – εμβλήματα*, μας προβληματίζει διότι η γαλλική απογραφή του 1829, μας δίνει το μέγεθος των 360 οικογενειών που αντιστοιχούσε σε 1.550 κατοίκους.⁸⁶ Επίσης, γνωρίζουμε ότι την περίοδο 1829 – 1851 σημειώνεται πράγματι μείωση του πληθυσμού της πόλης⁸⁷, που σε συνδυασμό όμως με τα δημογραφικά στοιχεία, που έχουμε στη διάθεσή μας από το 1844 και μετά, δεν δικαιολογούν την πληροφορία του Ε. Σκιαδά για την Κορώνη του 1835, που τελικά κρίνεται ως λανθασμένη.

Στην περίοδο 1835 – 1853, η Κορώνη αν και καταγράφει σχετικά χαμηλό πληθυσμιακό μέγεθος, γεγονός, που αποδεικνύεται και από την απογραφή του 1844, με 1.295 κατοίκους⁸⁸, παρ' όλα αυτά θέτει μια σειρά από οικονομικές

⁸⁴ Ο ίδιος, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830 – 1920*, τ. Α', σ. 290· Νικολάϊ Τοντόροφ, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας...*, τ. Β', σ. 454.

⁸⁵ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁸⁶ Μιχαήλ Γ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 – 1971*, τ. Α', μ. Γ', σ. 38· ο ίδιος, *ό. π.*, τ. Α', μ. ΙΙ', σ. 212· Ιωάννης Εμ. Νουχάκης, *Ελληνική χωρογραφία. Γεωγραφία, ιστορία, στατιστική πληθυσμού και αποστάσεων*, Σπ. Κουτσολίνω, Αθήνα 1901, σ. 708.

⁸⁷ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 161.

⁸⁸ Ιωάννης Δ. Σταματάκης, *Πίναξ χωρογραφικός της Ελλάδος, περιέχων τα ονόματα, τας αποστάσεις και τον πληθυσμόν των δήμων, πόλεων, κομποπόλεων και χωριών*, Γ. Βλασσαρίδου, Αθήνα 1846, σ. 46.

προτεραιότητες, με κύριο στόχο την επαναλειτουργία του λιμανιού της ως εμπορικού και εξαγωγικού κέντρου του μεσσηνιακού ελαιολάδου.⁸⁹ Σε αυτή την κατεύθυνση, το εμπορικό και μεγαλογαιοκτητικό κεφάλαιο της πόλης θα θέσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη κατάλληλων συνθηκών εκμετάλλευσης της γεωργικής παραγωγής, τις βάσεις για τη δημιουργία βιομηχανικών μονάδων, οι οποίες σταδιακά θα απορροφούσαν τα μικρά εργαστήρια που κινούνταν ακόμη στα πρώτα στάδια της καπιταλιστικής οικονομίας⁹⁰ και τέλος επεδίωκαν την εξισορρόπηση του ελέγχου της τοπικής πιστοδοτικής αγοράς μεταξύ των ντόπιων τοκιστών και της Εθνικής Τράπεζας.

Σε αυτή την πρώιμη περίοδο, η πόλη θα αποτελέσει έναν από τους κύριους βραχίονες του τοπικού εμπορίου, ως μεταφορτωτικός σταθμός προς την ενδοχώρα. Οι συντονισμένες προσπάθειες των αστικών στρωμάτων της Κορώνης για τη δημιουργία ενός αξιόλογου και συστηματοποιημένου εμπορικού πυρήνα, που θα ανταγωνιζόταν επάξια τα άλλα λιμάνια και επίνεια μεσόγειων πόλεων, όπως, το Ναύπλιο, την Πάτρα, την Καλαμάτα, τη Σύρο, τον Πειραιά, κ.ά.⁹¹, άρχισε να εκδηλώνεται μέσω της πληθυσμιακής ανόδου της πόλης. Στην απογραφή του 1853, η Κορώνη καταγράφει πληθυσμό 1.621 κατοίκους⁹² και το 1856, 1.647 αντίστοιχα.⁹³ Τα δύο μεγέθη αποτελούν το εναρκτήριο λάκτισμα για την πληθυσμιακή εκτίναξη της Κορώνης στο 19ο αιώνα. Το 1861, ο συνολικός πληθυσμός του δήμου θα ξεπεράσει τα προηγούμενα μεγέθη του φτάνοντας στις 4.710 ψυχές από τις οποίες, 1.807 θα είναι οι κάτοικοι της Κορώνης.⁹⁴ Την περίοδο 1851 – 1896, σημειώνεται αύξηση του πληθυσμού κατά 118,15% (από 1.355 σε 2.956 κατοίκους)⁹⁵, γεγονός που δικαιολογείται από την αναδιάταξη του πληθυσμιακού ιστού με την εισροή Κρητών προσφύγων και με την εμπορευματική κυριαρχία του λιμανιού της.

Συμπληρωματικά, προς τα πληθυσμιακά στοιχεία των απογραφών λειτουργούν και οι διάφορες δημογραφικές και οικιστικές πληροφορίες που λαμβάνουμε από αξιωματικούς του γαλλικού στρατού, περιηγητές, ζωγράφους, χαρακτες, ιστορικούς, αρχαιολόγους, κ.ά. Μεταξύ αυτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά το έργο *Souvenirs (1829 – 1830)*, του νεαρού ζωγράφου και χαρακτή Amaury

⁸⁹ Μαριάνθη Γ. Κοτέα, *Η συγκρότηση των ελληνικών πόλεων, 1828 – 1862*, σ. 15.

⁹⁰ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 57.

⁹¹ Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, *Σχέδια πόλεων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, σ. 32.

⁹² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 57/Α/31-12-1854), σ. 329.

⁹³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 53/Α/22-11-1858), σ. 335.

⁹⁴ *Η ίδια* (ΦΕΚ 6/Α/7-02-1862), σ. 40· *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του έτους 1861*, σ. 21, 95.

⁹⁵ Κώστας Κόμης, *Σύνγραμμα...*, σ. 161.

– Duval, που συμμετείχε ως σχεδιαστής του Αρχαιολογικού Τμήματος της Επιστημονικής Αποστολής του Μοριά και επισκέφτηκε μια σειρά από πόλεις της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου, μεταξύ αυτών και την Κορώνη, όπου έμεινε δύο ημέρες.⁹⁶ Από τις πληροφορίες που μας δίνει μας ενδιαφέρουν τα έμμεσα δημογραφικά στοιχεία που καταγράφει για τη σύνθεση της οικογένειας που τον φιλοξένησε, κατά φύλο (δύο άνδρες – επτά γυναίκες) και ηλικία, «μια γυναίκα μιας κάποιας ηλικίας, έξι νεαρά κορίτσια, ένας νεαρός και ένας ασπρομαλλής γέροντας».⁹⁷

Στο ίδιο μοτίβο, αλλά λίγο διαφορετικά κινείται και το έργο *Excursions en Grèce pendant l'occupation de la Morée par l'armée française dans les années 1832 et 1833*, του αξιωματικού του γαλλικού στρατού, Jacques-Louis Lacour, που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1834.⁹⁸ Σε αυτό καταγράφει την κοινωνία των πόλεων και των χωριών που επισκέφτηκε, τα ήθη και τα έθιμα, καθώς και την οικονομική κατάσταση των περιοχών που περιηγήθηκε, λίγα μόλις χρόνια μετά τις μεγάλες καταστροφές που είχε υποστεί η περιοχή από τα αιγυπτιακά στρατεύματα του Ιμπραήμ πασά. Κατά την επίσκεψή του στην Κορώνη σημειώνει τα εξής: «*Η Κορώνη είναι ένα φρούριο που περικλείει μια πολύ μικρή πόλη, με πολύ στενά και κακοστρωμένα δρομάκια, της οποίας τα σπίτια είναι, εν μέρει, κατεστραμμένα από τους Τούρκους, από τους Έλληνες και από τους σεισμούς και εμπνέουν σύντομα στον ξένο την επιθυμία να φύγει από εκεί γρήγορα. Μόνο τρεις ή τέσσερις κατοικίες είναι αξιοσημείωτες*».⁹⁹ Από τις παραπάνω πληροφορίες, αυτό που μας προξενεί ερωτηματικά είναι η εικόνα της ίδιας της πόλης, καθώς κινείται μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας τη στιγμή που ο οικιστικός χώρος είχε αρχίσει να μεταλλάσσεται και να υιοθετεί τα ευρωπαϊκά πρότυπα οργάνωσης του χώρου τόσο στη μικροκλίμακα της μεμονωμένης οικοδομής όσο και του δημόσιου χώρου.

1.4. Πολεοδομικός επανασχεδιασμός και νέα διοικητική διαίρεση

Η διερεύνηση της οικιστικής εξέλιξης της Κορώνης συνδέεται με τη διάρθρωση όχι μόνο του αστικού χώρου, αλλά κυρίως με τον οριστικό καθορισμό των συνόρων του νέου κράτους που θα αντιστρέψει τον τρόπο με τον οποίο προσδιοριζόταν το

⁹⁶ Γιώργος Β. Νικολάου, *Μελέτες οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Πελοποννήσου. Από την ύστερη οθωμανοκρατία στο νεοελληνικό κράτος*, σ. 52.

⁹⁷ Ο ίδιος, «Η Μεσσηνία όπως την είδε το 1829 ο Γάλλος ζωγράφος και χαράκτης Amaury – Duval», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 5 (2011), σ. 264 – 265.

⁹⁸ Ο ίδιος, «Η Μεσσηνία όπως την είδε το 1832 – 1833 ο Γάλλος αξιωματικός Λακούρ», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 3 (2009), σ. 135.

⁹⁹ *Αντ.*, σ. 147 – 148.

ελληνικό κράτος από γεωγραφική άποψη μέχρι τότε.¹⁰⁰ Με τον τρόπο αυτό, ο χώρος της πρώτης ελληνικής επικράτειας αντιμετωπίστηκε ως μια ολότητα που προϋπήρχε και δεν προέκυψε από την συνένωση των απελευθερωμένων τοπικών κοινωνιών. Στόχος, ήταν η προώθηση μιας ενιαίας χωροταξικής αντιμετώπισης, που θα στηριζόταν στην κοινή εθνική ταυτότητα με τον πολεοδομικό σχεδιασμό να αποτελεί το «δούρειο ίππο» προς την επίτευξη των νέων επιταγών. Μοχλός πίεσης για την πρόοδο και την αναδιάρθρωση της υπάρχουσας οικιστικής ιεραρχίας θα καταστούν τα σχέδια που συντάχθηκαν κυρίως από τον Σταμάτη Κλεάνθη και τον Eduard Schaubert, καθώς και η έγκριση του σχεδίου της πόλης των Αθηνών.¹⁰¹

Αυτό στάθηκε αφορμή για τη χάραξη σχεδίων και για άλλες πόλεις ή της τροποποίησης υπαρχόντων, που είχαν εκπονηθεί λιγα χρόνια νωρίτερα, όπως του σχεδίου για την Κορώνη, έργο του λοχαγού του Μηχανικού Andoy.¹⁰² Η εφαρμογή του σχεδίου αυτού αποδείχτηκε εξαιρετικά δύσκολη, ιδιαίτερα για το τμήμα εντός του φρουρίου. Για το λόγο αυτό, με πρόταση του δημοτικού συμβουλίου, στις 9 Δεκεμβρίου 1842, «περί σχεδιαγραφήσεως τοῦ προαστείου», θα προχωρήσει η τροποποίηση του πολεοδομικού σχεδίου, που είχε εκπονηθεί από τον Γερμανό γεωμέτρη Friedrich Zerse, ώστε μέσω του σεβασμού των τοπικών συνθηκών ιδιοκτησίας να επέλθει ισορροπία και ευταξία στο νέο αστικό χώρο. Στις 5 (17) Ιουλίου 1843, ο βασιλιάς Όθωνας θα εγκρίνει το τροποποιημένο ρυμοτομικό σχέδιο της νέας πόλης, του προαστίου.¹⁰³

Ο επανασχεδιασμός της Κορώνης στη διάρκεια της πρώτης οθωνικής περιόδου (1833 – 1843) της νεοελληνικής πόλης, που ήταν κεντρικά σχεδιασμένος δεν καθορίστηκε μόνο από το πληθυσμιακό της μέγεθος και την οικονομική της εμβέλεια, αλλά και από τη θέση της στη διοικητική ιεραρχία του νέου κράτους. Με το τρόπο αυτό, η πόλη δεν θα καταστεί μόνο τόπος συγκέντρωσης των εξουσιών, του πληθυσμιακού δυναμικού, της παραγωγής και της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και ένα παράλληλο πεδίο πολιτισμικών συγκεντρώσεων εφόσον μπορούσε να αποτελέσει κομβικό πεδίο ενός διακριτού τρόπου ζωής, προσδιορισμένου από νέες

¹⁰⁰ Μαριάνθη Γ. Κοτέα, *ό. π.*, σ. 24.

¹⁰¹ Δημήτρης Ν. Καρύδης, *Τα επτά βιβλία της Πολεοδομίας*, Παπασωτηρίου, Αθήνα 2008, σ. 37· Δώρα Μονιούδη – Γαβαλά, *Πολεοδομία στο ελληνικό κράτος, 1833 – 1890. Αθήνα – Ερμούπολη – Μεσολόγγι – Αργίριο – Αίγιο – Σάρπη*, Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών του Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας, Αργίριο 2012, σ. 89· Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, *ό. π.*, σ. 65, 74.

¹⁰² Μαριάνθη Γ. Κοτέα, *ό. π.*, σ. 28

¹⁰³ ΓΑΚ – Κεντρική Υπηρεσία, *Αρχείο Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879). Σχέδια νομού Μεσσηνίας: Κορώνη*, φ. 045 [1859], λ. 027· Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, *ό. π.*, σ. 78, 121

ιδέες, συμβολισμούς και αναπαραστάσεις. Αυτό θα αποκρυσταλλωνόταν μέσα από την ανάπτυξη των θαλάσσιων συγκοινωνιών, του εμπορίου και του εκσυγχρονισμού της δομής της κληρονομημένης πόλης, με την ενθάρρυνση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων και το διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης.¹⁰⁴

Στη διάρκεια της Αντιβασιλείας, με την έκδοση του Β. Δ. της βης (18) Απριλίου 1833, «*Περὶ τῆς διαιρέσεως τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς διοικήσεώς του*», που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως καταργήθηκε η μέχρι πρότινος διοικητική διαίρεση της χώρας και υιοθετήθηκε νέα με το σχηματισμό δέκα νομών και σαράντα επτά επαρχιών.¹⁰⁵ Με βάση το άρθρο 5 του διατάγματος, ο νομός Μεσσηνίας θα περιλάμβανε «*τοὺς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ κειμένους τόπους τῆς ἐπαρχίας Πύργου, καὶ τὰς μέχρι τοῦδε ἐπαρχίας Φαναρίου, Ἀρκαδίας, Μεθώνης, Νεοκάστρου, Κορώνης, Καλαμάτας, Νησίου, Ἀνδρούσσης, Ἰμπλακίκων καὶ Μικρομάνης. Τὸ ὄριον τῆς Μεσσηνίας, πρὸς μὲν τὴν Ἥλιδα θέλει σχηματίζει ὁ Ἀλφειός, πρὸς δὲ τὴν δυτικὴν Λακωνίαν ἢ ἀπὸ τοῦ Ταῦγέτου προβαίνουσα ῥάχισ Βέργα παρὰ τὸν Ἀρμυρόν*», ενώ πρωτεύουσα του νομού ορίστηκε η πόλη της Αρκαδίας (Κυπαρισσία).¹⁰⁶ Με το ίδιο άρθρο καταργήθηκε και η επαρχία Κορώνης, που ενσωματώθηκε στην επαρχία Μεθώνης.¹⁰⁷

Μεταξύ άλλων, το διάταγμα καθόριζε και τον τρόπο διοίκησης των νομών, τη διεύθυνση των οποίων αναλάμβανε ο *νομάρχης*, ο οποίος διοικούσε με τη συνδρομή ενός εκλεγμένου *νομαρχιακού συμβουλίου*. Μετά το νομάρχη ακολουθούσε ο *ἐπαρχος*, που και αυτός υποστηριζόταν από ένα εκλεγμένο *επαρχιακό συμβούλιο* και τέλος ο *δημογέροντας* που διοικούσε με τη συνδρομή του *δημογεροντικού συμβουλίου*.¹⁰⁸ Οι νομάρχες και οι ἐπαρχοί, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία διορίζονταν απευθείας από το βασιλιά και δεν ήταν τίποτε άλλο από εκτελεστικά όργανα της κεντρικής διοίκησης.¹⁰⁹ Αντίθετα, οι δήμαρχοι των μεγάλων δήμων επιλέγονταν απευθείας από το Στέμμα, ενώ των μικρότερων από τον Γραμματέα επί των Εσωτερικών, δηλαδή τον υπουργό. Με λίγα λόγια, η εκλογή του δημάρχου γινόταν με μια περίπλοκη διαδικασία περιορισμένης έμμεσης ψήφου, που στηριζόταν

¹⁰⁴ Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, *ό. π.*, σ. 116.

¹⁰⁵ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 3.

¹⁰⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 12/Α/6-04-1833), σ. 76 – 77.

¹⁰⁷ Μιχαήλ Γ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις...*, τ. Α', μ. Γ', σ. 46.

¹⁰⁸ Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821 – 1862*, Παπαζήση, Αθήνα 2004, 316.

¹⁰⁹ Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, μτφρ. Α. Ξανθόπουλος, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005, σ. 109.

σε ένα σώμα εν είδει εκλεκτόρων και στο δημαρχιακό συμβούλιο. Ο δήμαρχος είχε διττό ρόλο, διότι από τη μια πλευρά εκπροσωπούσε τα τοπικά συμφέροντα και από την άλλη την κεντρική διοίκηση.¹¹⁰

Η ανάλυση της διοικητικής περιφερειακής διαίρεσης που θεμελιώθηκε σε αποκεντρωτικό σύστημα αποτέλεσε κάτι όχι τόσο καινούργιο για περιοχές του ελληνικού κράτους με δυτικό παρελθόν, όπως η Κορώνη, που στη διάρκεια της βενετικής κυριαρχίας είχε οργανωθεί με βάση ένα αντίστοιχο μοντέλο. Περιοχές του νέου κράτους, που είχαν βρεθεί επί μακρόν κάτω από τη λατινική/δυτική κυριαρχία ή έστω εξουσία, όπως το Ναύπλιο, η Πάτρα, οι Κυκλάδες, κ.ά., είχαν έρθει σε επαφή με αντίστοιχο περιφερειακό διοικητικό τρόπο διάρθρωσης και λειτουργίας. Στις βενετικές κτήσεις του *Regno di Morea*, όπως ήταν η Κορώνη, οι Βενετοί είχαν διαρθρώσει τη διοικητική ιεραρχία των περιφερειακών και δημοτικών οργάνων με τέτοιο τρόπο που το ένα να ελέγχει το άλλο. Ο έλεγχος των διοικητικών οργάνων από τη μητρόπολη αλλά και από τις κατά τόπους αρχές ήταν συνεχείς, με σκοπό να αποφεύγονται όσο το δυνατόν τα κρούσματα κακοδιοίκησης και αυθαιρεσίας.¹¹¹ Έχοντας υπόψη μας το συγκεκριμένο δεδομένο θα εξετάσουμε το θεσμό της δημοτικής διοίκησης ως τμήμα της παράδοσης του ενιαίου συγκεντρωτικού και γραφειοκρατικού συστήματος της Δυτικής Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα του ναπολεόντειου διοικητικού προτύπου που μεταλαμπαδεύτηκε στο νεότευκτο ελληνικό κράτος, μέσω των Βαυαρών.¹¹²

Η πρώτη διοικητική βαθμίδα της περιφερειακής διοίκησης καταρτίστηκε με τη συμβολή του Karl von Abel¹¹³, με την έκδοση του Β. Δ. της 10ης (22) Ιανουαρίου 1834, «*Νόμος περί συστάσεως τῶν Δήμων*»¹¹⁴, με το οποίο οι δήμοι εγκαταστάθηκαν ως περιορισμένης έκτασης διοικητικές περιφέρειες τριών κατηγοριών ανάλογα με τον πληθυσμό τους. Δήμοι α΄ τάξης, με τουλάχιστον 10.000 κατοίκους, δήμοι β΄ τάξης, όσοι είχαν τουλάχιστον 2.000 κατοίκους και οι γ΄ τάξης, με λιγότερους από 2.000 κατοίκους. Κάθε δήμος θα διοικούνταν από τη δημοτική αρχή, δηλαδή το δήμαρχο,

¹¹⁰ John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833 – 1843)*, τ. Α΄, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σ. 205 – 206.

¹¹¹ Αγγελική Πανοπούλου, «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα: Διοικητική, εκκλησιαστική, οικονομική οργάνωση», Χρύσα Μαλτέζου (επιστ. διευθ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά Τεκμήρια*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σ. 287.

¹¹² Ήβη Μαυρομούστακου, «Το ελληνικό κράτος 1833 – 1871. Β. Πολιτικοί θεσμοί και διοικητική οργάνωση», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 31.

¹¹³ Gustav Geib, *Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α΄*, Τρις Αυδή – Καλκάνη (μτφρ. – εισαγ. – επιμ.), Γκοβόστη, Αθήνα 2007, σ. 8.

¹¹⁴ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 3/Α/10-01-1834), σ. 13.

τους παρέδρους και το δημοτικό συμβούλιο. Ο αριθμός των παρέδρων θα κυμαινόταν από έναν έως έξι και τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου ανάλογα με την τάξη του δήμου, από έξι έως δεκαοκτώ.¹¹⁵ Οι πάρεδροι ήταν βοηθοί του δημάρχου και το δημοτικό συμβούλιο, «*συμβουλευτική και συνεπικουρούσα αρχή*», που βοηθούσε το δήμαρχο στο έργο του. Ο δήμαρχος ήταν η «*πρώτη εκτελεστική αρχή*» του δήμου, υπεύθυνος για την εκτέλεση όλων των υποχρεώσεων που απέρρεαν από τον κοινωνικό του ρόλο, καθώς και για την άσκηση της δημοτικής αστυνομίας. Η θητεία του ήταν για τρία χρόνια, αν δεν παύοταν στο μεταξύ με συνοπτικές διαδικασίες από τη θέση του.¹¹⁶ Δεν προήδρευε του δημοτικού συμβουλίου, το οποίο εξέλεγε κάποιον από τα μέλη του. Οι δημοτικοί σύμβουλοι εκλέγονταν για εννέα έτη με άμεση εκλογή και κάθε τρία έτη γινόταν μερική ανανέωση του σώματος, με την υποχρεωτική αποχώρηση του ενός τρίτου των μελών που αντικαθίσταντο από εκλογείς ισάριθμων νέων μελών.¹¹⁷ Επίσης, σε κάθε δήμο προβλεπόταν ο διορισμός ενός δημοτικού εισπράκτορα, υπεύθυνου για την τήρηση των λογαριασμών, τη συγκέντρωση των εσόδων και τις δαπάνες.

1.5. Ο δήμος Κολωνίδων μέσα από τα πρόσωπα και τα έργα τους, 1835 – 1862

Με βάση το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835, το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, στο νομό Μεσσηνίας σχηματίστηκαν πενήντα οκτώ δήμοι που αποτέλεσαν τις πέντε επαρχίες του νομού. Το διάταγμα αποτελείτο από τέσσερα άρθρα. Το πρώτο καθόριζε τα όρια του δήμου και το δεύτερο σχημάτιζε τους δήμους.¹¹⁸ Με βάση τα παραπάνω, στην επαρχία Μεθώνης σχηματίστηκαν δεκατρείς δήμοι: 1) Μεθώνης, 2) Πηδάσσου, 3) Νέας Κρήτης, 4) Αιγαλαίου, 5) Τιμαθείας, 6) Βουφράδος, 7) Κολωνίδων, 8) Αίπειας, 9) Κορώνης, 10) Βίαντος, 11) Πυλίων, 12) Κορυφασίου και 13) Σκάρμιγγος. Η επαρχία Μεθώνης, σύμφωνα με το άρθρο 1 του διατάγματος βρισκόταν μεταξύ της Τριφυλίας και της Μεσσηνίας και περιβαλλόταν «*ἐκ δυσμῶν μὲν καὶ νότου ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους, ἐξ ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἔχει ὄρη μὲν τὸ Τομαῖον (Κοντοζώνη) καὶ τὸν Τημαθίαν (Λυκόδημο), ἀκρωτήρια δὲ τὸ Κορυφάσιον ἀπέναντι τῆς Σφακτηρίας καὶ τὸν Ἀκρίταν εἰς τὸ νοτιώτατον μέρος, ποταμοὺς τὸν Σέλαν (Λογγοβάρδο) καὶ τὸν Βίαντα καὶ νήσους*

¹¹⁵ Ἡβη Μαυρομούστακου, «Το ελληνικό κράτος 1833 – 1871. Β. Πολιτικοί θεσμοί και διοικητική οργάνωση», τ. 4ος, σ. 32.

¹¹⁶ Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, σ. 109.

¹¹⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 5.

¹¹⁸ *Αυτ.*, σ. 35, 349.

τὴν Σφακτηρίαν (Σφαγίαν) ἐπίσημον διὰ τὴν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ σύγκρουσιν καὶ νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, τὰς Οἰνούσας (Σαπιέντσαν καὶ Καβρέραν) καὶ τὴν μικρὰν Θηγανοῦσαν (Βενετικὸν) πλησίον τοῦ Ἀκρίτα ἀκρωτηρίου». ¹¹⁹

Μέσα σε αυτά τα γεωγραφικά και συνάμα διοικητικά όρια, στο νοτιότερο άκρο της Μεσσηνίας και νοτιοδυτικά του ακρωτηρίου Ακρίτας εκτεινόταν ο δήμος Κολωνίδων. Ο συγκεκριμένος δήμος κατατάχθηκε στους δήμους β΄ τάξης, με συνολικό πληθυσμό 2.240 κατοίκους και πρωτεύουσα τον οικισμό Κολλωνίδες (Κορώνη). Το όνομα του δήμου προήλθε από την αρχαία πολίχνη Κολλωνίδες της Μεσσηνίας και ο δημότης της ονομάστηκε Κολλωναίος. ¹²⁰ Η αρχαιοπρεπής ονοματοδοσία των δήμων από την Αντιβασιλεία αποτελούσε κομμάτι του γερμανικού φιλελληνισμού, που σήμαινε πάνω απ' όλα θαυμασμό για τα επιτεύγματα της κλασικής Ελλάδας, έτσι όπως είχε αναπτυχθεί στη Βαυαρία στην τελευταία δεκαετία πριν από την Ελληνική Επανάσταση. ¹²¹ Η κίνηση αυτή που είχε αποφασιστεί ταυτόχρονα με το σχηματισμό των δήμων προκάλεσε μεγάλη σύγχυση και παρανοήσεις ως προς τα πραγματικά όρια των οικισμών. Γεγονός, που εντοπίζεται και στην περίπτωσή μας, μεταξύ των δήμων Κολωνίδων και Κορώνης που διατηρήθηκε έως το 1905 όταν ο δήμος Κορώνης μετονομάστηκε σε δήμο Πεταλιδίου. ¹²² Έδρα του δήμου Κολωνίδων ορίστηκε η πόλη της Κορώνης, ενώ του δήμου Κορώνης, το Πεταλίδι, προσφυγικός συνοικισμός Μανιατών, που είχε αρχίσει να εποικίζεται την περίοδο αυτή. ¹²³

Πρώτος δήμαρχος Κολωνίδων διετέλεσε ο Γεώργιος Μπάστας, ο οποίος θα κατείχε το αξίωμα αυτό για περίπου είκοσι χρόνια έως το 1854. ¹²⁴ Υπήρξε γόνος της σημαντικής εμπορικής οικογένειας Μπάστας από την Κορώνη, μέλος της Φιλικής Εταιρείας και πληρεξούσιος της επαρχίας του, το 1831 – 1832, στην Ε΄ Εθνοσυνέλευση. ¹²⁵ Με την ίδρυση του ελληνικού βασιλείου, διορίστηκε γενικός έφορος Μεσσηνίας, με βάση το υπ' αριθμόν 3648 Β. Δ. της 22ας Απριλίου (3 Μαΐου) 1833. ¹²⁶ Το 1843 συμμετείχε στην «Γ΄ Σεπτεμβρίου ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴν τῶν

¹¹⁹ Μαργαρίτης Γ. Δήμιτσας, *Πολιτικὴ γεωγραφία προς χρῆσιν των γυμνασίων, ελληνικῶν σχολείων και παρθεναγωγείων*, μ. Α΄, Αθήνα 1878, σ. 200.

¹²⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

¹²¹ Roderick Beaton, *Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους*, σ. 162.

¹²² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 103/Α/22-06-1905), σ. 352.

¹²³ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 57 – 58.

¹²⁴ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *Ιστορία, παραδόσεις και θρύλοι της Κορώνης και των πέριξ*, σ. 67.

¹²⁵ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 368.

¹²⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 17/Α/4-05-1833), σ. 124.

Ἑλλήνων Συνέλευσις», ως πληρεξούσιος της επαρχίας Μεθώνης, καθώς και στην ψήφιση του πρώτου συντάγματος του 1844. Επίσης, συγκαταλέγεται μεταξύ των δημάρχων που τιμήθηκαν από τον βασιλιά Όθωνα, το Νοέμβριο του 1852, για την προσφορά τους στη δημόσια ζωή.¹²⁷ Ενώ, διετέλεσε και βουλευτής Πυλίας κατά την περίοδο 1844 – 1862.¹²⁸

Στο σημείο αυτό κρίνουμε άξιο λόγου να επισημάνουμε ότι το πρόσωπό του ίσως συνδέεται και με τη λαϊκή ρήση, «Έχω μπάριμπα στην Κορώνη». Γεγονός, που στηρίζεται στο ότι ενώ εξελέγη δήμαρχος Κολωνίδων στις δημοτικές εκλογές του 1847, έλαβε συμμετοχή και στις αντίστοιχες βουλευτικές του ίδιου έτους, όπου επανεξελέγη βουλευτής, με 3032 ψήφους.¹²⁹ Η επανεκλογή του υπήρξε η αφορμή για την παραίτησή του από το δημαρχιακό αξίωμα, που συνοδεύτηκε όμως από την επιθυμία να τον αντικαταστήσει σε αυτό, ο ανιψιός του Κωνσταντίνος Θ. Δαρειώτης, ο οποίος το 1842 είχε χρηματίσει γραμματέας του δήμου.¹³⁰ Ο τελευταίος δεν ήταν αποδεκτός από το δημοτικό συμβούλιο και αυτό προκάλεσε την έντονη αντίδραση του θείου του. Σύμφωνα με την τοπική προφορική παράδοση, ο Γεώργιος Μπάστας, αφού εξασφάλισε την υποστήριξη της στρατιωτικής φρουράς της πόλης και εκμεταλλευόμενος την πολιτική του θέση έστειλε στην Κορώνη πολεμικό πλοίο εκβιάζοντας το δημοτικό συμβούλιο ότι αν δεν αποδέχονταν ως νέο δήμαρχο, τον ανιψιό του, τότε η πόλη θα βομβαρδιζόταν από ξηρά και θάλασσα. Τελικά, το συμβούλιο υπαναχώρησε και ο Κωνσταντίνος Θ. Δαρειώτης ανέλαβε δήμαρχος Κολωνίδων.

Ο Κωνσταντίνος Θ. Δαρειώτης υπήρξε ο δεύτερος κατά σειρά δήμαρχος της πόλης, ο οποίος συμμετείχε και ως υποψήφιος στις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 1847, όπου εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής λαμβάνοντας 3030 ψήφους.¹³¹ Στην περίοδο 1847 – 1856, ο Κωνσταντίνος Δαρειώτης διετέλεσε ταυτόχρονα βουλευτής Πυλίας και δήμαρχος Κολωνίδων. Το 1849 εξελέγη γραμματέας της

¹²⁷ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 365.

¹²⁸ *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 2ος, μ. Α', Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1993, σ. 239 – 240.

¹²⁹ *Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών 1822 – 1935*, Βουλή των Ελλήνων – Διεύθυνση Διοικητικού – Τμήμα Μητρώου Βουλευτών, Αθήνα 1986, σ. 52· *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 2ος, μ. Α', σ. 239 – 240.

¹³⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842).

¹³¹ *Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών 1822 – 1935*, σ. 48· *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 2ος, μ. Α', σ. 67 – 68.

Βουλής και το 1851, αντιπρόεδρος¹³², ενώ θα εναλλασσόταν στο δημαρχιακό αξίωμα με το θείο του Γεώργιο Μπάστα έως το 1854. Η διετία, 1854 – 1856, υπήρξε η τελευταία του δημαρχιακή θητεία, όχι όμως και το τέλος της πολιτικής του σταδιοδρομίας. Επανεξελέγη βουλευτής Πυλίας, την περίοδο 1865 – 1868¹³³ και στην κυβέρνηση Μπενιζέλου Ρούφου, χρημάτισε υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδευσεως για σύντομο χρονικό διάστημα (28 Νοεμβρίου 1865 – 26 Ιανουαρίου 1866).¹³⁴ Θα επανεκλεγόταν για τελευταία φορά βουλευτής στις εκλογές του 1875¹³⁵, αλλά δεν θα ολοκλήρωνε τη θητεία του, γιατί απεβίωσε ξαφνικά τον Ιανουάριο του 1877. Ετάφη στην Κορώνη με τιμές εν ενεργεία βουλευτή, στο παλαιό ενοριακό κοιμητήριο του Αγίου Χαραλάμπους στο φρούριο, που από τα τέλη της δεκαετίας του 1850 αποτελούσε το μοναδικό κοιμητήριο της πόλης.

Διάδοχός του στο δημαρχιακό αξίωμα από το 1856 έως το 1866 υπήρξε ο ξάδερφός του, Δημήτριος Γεωργίου Μπάστας¹³⁶, κτηματίας, ο οποίος μαρτυρείται για πρώτη φορά, το 1846, ως υποψήφιος ένορκος του δήμου Κολωνίδων.¹³⁷ Από το 1851 έως το 1860 συμπεριλαμβάνεται σταθερά μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου, ενώ το 1851, σε ηλικία 41 ετών, η αξία της ακίνητης περιουσίας του ανερχόταν σε 10.000 δρχ.¹³⁸ Στη διετία, 1857 – 1859, στο δημαρχιακό θώκο σημειώνεται μια συνεχής εναλλαγή μεταξύ του Δημητρίου Μπάστα και του πατέρα του, Γεωργίου, με αφορμή δύο έργα ζωτικής σημασίας για την πόλη, τόσο σε επίπεδο υγιεινής όσο και οικονομικής αναζωογόνησης. Πρόκειται για την χωροθέτηση ενός και μοναδικού κοιμητηρίου και την επισκευή της προκυμαίας του λιμανιού της πόλης. Όσον αφορά, το έργο του κοιμητηρίου, η προηγούμενη δημοτική αρχή του πατέρα του και του ξαδέφου του, αν και είχε υπόψη της, το διάταγμα της 5ης (17) Μαΐου 1834, «Περὶ τῶν νεκροταφείων καὶ τοῦ ἔνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν», σύμφωνα με το οποίο ο δήμος έπρεπε να καθορίσει τον ακριβή χώρο του κοιμητηρίου σε ευρύχωρη περιφραγμένη και δενδρόφυτη έκταση στο βόρειο ή ανατολικό τμήμα της πόλης και σε απόσταση τουλάχιστον εκατό μέτρων από αυτή¹³⁹, δεν προχώρησε σε καμία ενέργεια διότι δεν επιθυμούσε να διαταράξει τη διακριτή «κοινωνία των

¹³² *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 2ος, μ. Α', σ. 67 – 68.

¹³³ *Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών 1822 – 1935*, σ. 102.

¹³⁴ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 58/Α/10-12-1865), σ. 380 – 381· *η ίδια* (ΦΕΚ 14/Α/8-02-1866), σ. 102.

¹³⁵ *Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών 1822 – 1935*, σ. 103.

¹³⁶ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 67.

¹³⁷ *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845), σ. 14.

¹³⁸ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327, 368.

¹³⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 16/Α/5-05-1834).

νεκρών», που υφίσταντο ως αποτέλεσμα των διαφορετικών κοινωνικών διαστρωματώσεων της κοινωνίας των ζώντων.

Η διατήρηση των κοινωνικών ισορροπιών ενός οικονομικού και κοινωνικού πλέγματος διακριτών εξουσιών μεταξύ της παραδοσιακής ελίτ και της ανερχόμενης εμπορο-αστικής τάξης, αλλά και των υπολοίπων στρωμάτων της πόλης ήταν επιβίωση ενός δυτικού προτύπου κοινωνικής ιεραρχίας, που χαρακτηριζόταν από διάρκεια, σταθερότητα και ακαμψία. Το σύστημα αυτό, που «γεννήθηκε» στη διάρκεια της β' βενετοκρατίας, «ενηλικιώθηκε» στην τελευταία οθωμανική περίοδο (1715 – 1821), μέσω της σύνδεσης του κοινωνικού οικοδομήματος με τη γαιοκτησία και τη σταδιακή εμπορευματική συσσώρευση της αγροτικής της παραγωγής¹⁴⁰, για να ανανοηματοδοτηθεί στις πρώτες δεκαετίες του οθωμανικού κράτους, ως απόρροια του οικονομικού εκσυγχρονισμού μέσω της λειτουργίας των ενοριών σε επίπεδο κατοικίας. Σε αυτό το πλαίσιο, τα παραδοσιακά στρώματα κατοικούσαν στην παλιά πόλη (εντός του κάστρου) και εκκλησιάζονταν στην ενορία του Αγίου Χαραλάμπους, ενώ το υπόλοιπο μέρος (έμποροι, βιοτέχνες, αγρότες, κ.ά.) κατοικούσε στο προάστιο (νέα πόλη) και είχε ως ενορία του, το ναό του Αγίου Δημητρίου. Το οξύμωρο της σύνθεσης αυτής είναι ότι ο ναός του Αγίου Δημητρίου, που βρισκόταν στο προάστιο αποτελούσε και τον μητροπολιτικό ναό της πόλης, καθώς από την περίοδο της βενετοκρατίας και της οθωμανικής κυριαρχίας, το ορθόδοξο χριστιανικό στοιχείο κατοικούσε μαζί με τον επίσκοπό του εκτός του φρουρίου.¹⁴¹

Αυτό όμως, που δυσχέραινε τη χωροθέτηση ενός ενιαίου κοιμητηρίου ήταν το γεγονός ότι και οι δύο ενορίες διέθεταν κοιμητήρια πλησίον των ναών τους, που ήταν σε χρήση παρά τα διατάγματα των Βαυαρών για «έλεγχο» του θανάτου. Σε αυτό το τελευταίο, μας προκαλεί εντύπωση και αρκετά ερωτήματα, το γεγονός ότι πλησίον του μητροπολιτικού ναού λειτουργούσε νεκροταφείο και αυτό γιατί ναοί αυτής της κατηγορίας ήταν διαδεδομένοι στα εμπορικά λιμάνια της ανατολικής Μεσογείου και στα νησιά του Αιγαίου και σπανιότερα σε παράλιες θέσεις. Οι ναοί αυτοί είχαν στενή σχέση με τη νεκρολατρεία ή υπήρξαν ταφικοί ή νεκρικοί ναοί και συνδέονταν με το

¹⁴⁰ Αναστασία Παπαδία – Λάλα, «Οι Έλληνες και η βενετική πραγματικότητα: Ιδεολογική και κοινωνική συγκρότηση», Χρύσα Α. Μαλτέζου (επιστ. διευθ.), *Οψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά Τεκμήρια*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σ. 185.

¹⁴¹ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *Συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Πελοποννήσου κατά τη Β' Βενετοκρατία (1685 – 1715)*, διατριβή επί διδακτορία, Κληροδότημα Βασιλικής Δ. Μωραΐτου, Αθήνα 2008, σ. 161.

στοιχείο του νερού, που αποτελούσε το αποτρεπτικό δεδομένο για την επιστροφή των ψυχών στον κόσμο των ζωντανών.¹⁴²

Η χρήση των δύο κοιμητηρίων θα τερματιζόταν με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, μέσω της δημιουργίας ενός ενιαίου κοιμητηρίου στα ανατολικά της πόλης, με βάση το μέχρι πρότινος κοιμητήριο του Αγίου Χαραλάμπους. Από το 1857 ορίστηκε ένα «τακτικό» κοιμητήριο¹⁴³, που όμως διαιρέθηκε σε δύο μέρη, στο νότιο που θα κάλυπτε τις ανάγκες των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων της πόλης και στο βόρειο που απευθυνόταν στην παραδοσιακή ελίτ, τους μεγαλογαιοκτήμονες και τα ανερχόμενα αστικά στρώματα. Ο τρόπος διαχείρισης του θανάτου από τη δημοτική αρχή αποδείκνυε ότι η ανισότητα μπροστά στο θάνατο κάλυπτε μια αντίστοιχη ανισότητα στη ζωή, που ήταν αποτέλεσμα οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διαφορών, που δεν ήταν εύκολο να υπερκεραστούν.¹⁴⁴ Επίσης, διατράνωνε ότι ο θάνατος, ιδιαίτερα των επώνυμων πολιτών, ήταν και ένα κοινωνικό γεγονός, όπου δεν συμμετείχαν μόνο η οικογένεια και οι φίλοι αλλά ενίοτε και η πόλη ολόκληρη.

Ο άξονας που θα αναδείξει την Κορώνη σε οικισμό *μεσαίας βιομηχανικής ανάπτυξης*, με εξάρτηση από την αγροτική της ενδοχώρα και θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές της βιομηχανικής επένδυσης ήταν η ανακατασκευή του λιμανιού της. Ένα έργο, που θα ανέτρεπε το διαμεσολαβητικό της ρόλο και θα καθιστούσε τις εμπορευματικές δραστηριότητες προσοδοφόρα επιχειρηματική κίνηση έναντι μιας βιομηχανίας αποσπασματικής και εξαρτώμενης από συγκυριακά φαινόμενα.¹⁴⁵ Το γεγονός αυτό θα επιτυγχανόταν μέσω της συνάρθρωσης των δραστηριοτήτων του τοπικού εμπορικού κεφαλαίου με το μικρό δανειστικό κεφάλαιο και το εργατικό δυναμικό που θα εργαζόταν στην πόλη ή την ενδοχώρα της ως προσωπικό με τεχνικές δεξιότητες και θα συνέβαλλε στον εμπράγματο πλούτο. Με τον τρόπο αυτό, οι οικονομικές δυνάμεις της πόλης έθεταν τις βάσεις για την ανάδειξη νέων πιο οργανωμένων μορφών κοινωνικο-οικονομικού ανταγωνισμού σε μια προσπάθεια

¹⁴² Γεώργιος Α. Μέγας, «Παραδόσεις περί άσθeneιδών», *Λαογραφία Ζ'* (1923), σ. 496.

¹⁴³ Η λειτουργία του νέου κοιμητηρίου Κορώνης προσδιορίζεται έμμεσα από τα πρώτα νεοκλασικά ταφικά μνημεία και από τα αντίστοιχα διακοσμητικά μοτίβα της ταφικής γλυπτικής του 19ου αιώνα που μαρτυρούνται σε αυτο (λύχνος, πεταλούδα, αναδυόμενα ανθέμια μέσα από ακανθόφυλλα, κλάδος φοίνικα, δάφνης και θυμιατό).

¹⁴⁴ Χρήστος Λούκος, «Η πόλη και οι νεκροί της (Ερμούπολη, 19ος αιώνας)», *Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Η πόλη στους νεότερους χρόνους. Μεσογειακές και Βαλκανικές όψεις (19ος – 20ός αι.) Αθήνα, 27 – 30 Νοεμβρίου 1997*, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2000, σ. 278.

¹⁴⁵ Παναγιώτα Καλόγρη, Βάσιος Τσακόπουλος, «Βιομηχανία και πόλεις στην Ελλάδα το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα», σ. 436.

διαμόρφωσης των νόμων της οικονομίας ως κανονιστικών αρχών για το ελεύθερο εμπόριο και τις αγορές.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το δημοτικό συμβούλιο, στα μέσα του 1858, έλαβε την απόφαση να προχωρήσει στην επισκευή του λιμανιού¹⁴⁶ υποστηρίζοντας με το υπ' αριθμόν 185 ψήφισμά του προς τη Γραμματεία επί των Εσωτερικών ότι «δὲν ὑπάρχει ἄλλος παρὰ τὸν ἀνωτέρω λιμένα κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολὰς παραλίας αὐτοῦ, καὶ συναισθανόμενον τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ λάβῃ τὴν δέουσαν πρόνοιαν διὰ τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐν καιρῷ χειμῶνος ναυτιλλομένων, ἐπεψήφησε τοπικούς τινας φόρους διὰ τὴν τελειοποίησιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς εἰρημένης προκυμαίας».¹⁴⁷ Ο υπουργός επί των Εσωτερικών, Κωνσταντῖνος Προβελέγγιος ενέκρινε το ψήφισμα υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για ένα κοινωφελές και αναγκαίο ἔργο και ζήτησε ἀπὸ τὴν διεύθυνση μηχανικοῦ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας νὰ συντάξῃ τὸ σχέδιο – διάγραμμα τοῦ λιμανιοῦ καὶ νὰ προχωρήσῃ σε μιὰ πρώτη ἐκτίμησιν τοῦ συνολικοῦ κόστους. Σε αὐτό θα πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι τὴν περίοδο αὐτή, ἡ Κορώνη ἦταν ἡ μόνη πόλις τῶν δυτικῶν ακτῶν τῆς Μεσσηνίας, ποὺ διέθετε ἔστω καὶ υποτυπώδεις λιμένικες εγκαταστάσεις, γεγονός που ἐρχόταν σε ἀντίθεση με τὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, τὴν Καλαμάτα, στὴν ὁποία ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ λιμανιοῦ θα τεθεῖ μόλις τὸ 1882.¹⁴⁸

Τὸ ἔργο κοστολογήθηκε ἀρχικὰ σε περίπου 80.000 δρχ., με τὸ ποσό νὰ ἔχει ἤδη συγκεντρωθεῖ ἀπὸ δημοτικούς φόρους καὶ χωρὶς νὰ θεωρεῖται ὡς ιδιαίτερη φορολογικὴ ἐπιβάρυνση γιὰ τοὺς δημότες.¹⁴⁹ Δὲν γνωρίζουμε εἴαν αὐτοὶ οἱ φόροι αποτελοῦσαν μέρος τῶν ετήσιων ἐσόδων τοῦ δήμου ἢ ἑκτακτες εἰσφορές, ἀλλὰ φανερώνουν τὴν οικονομικὴ δυναμικὴ τοῦ δήμου στὸ νὰ υποστηρίξῃ με δικές του δυνάμεις ἐνὰ καίριο ἐγγειοβελτιωτικὸ ἔργο ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἴδια τὴν πόλιν τῆς Κορώνης, ἀλλὰ γιὰ ὁλόκληρο τὸ νομό. Πρὸς ἐνίσχυση τοῦ δήμου, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῶν Εσωτερικῶν ἐνέκρινε μιὰ «ἀναπληρωματικὴ πίστωσις δραχμῶν ἑκατὸν πέντε χιλιάδων ἀριθ. 105,000», με σκοπὸ «τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ἐν τῷ λιμένι

¹⁴⁶ Αλέξανδρος Μανσόλας, *Πολιτειογραφικαὶ πληροφορίες περὶ Ἑλλάδος*, Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Αθήνα 1867, σ. 195· Ἰωάννης Ἐμ. Νουχάκης, *Ἑλληνικὴ χωρογραφία. Γεωγραφία, ἱστορία, στατιστικὴ πληθυσμοῦ καὶ ἀποστάσεων*, σ. 709.

¹⁴⁷ *Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τῆς πέμπτης βουλευτικῆς περιόδου*, τ. Α', Δημοσίου Τυπογραφείου, Αθήνα 1858 – 59, σ. 250· *Ευρετήριον συζητήσεων τοῦ Κοινοβουλίου*, τ. 1ος, μ. Α', σ. 657.

¹⁴⁸ Ανέστης Κ. Κωνσταντινίδης, «Τὸ λιμάνι τῆς Καλαμάτας», *Πόλεις Λιμάνια Πελοποννήσου, Καλαμάτα – Πάτρα*, τ. ΜΓ', Ἑπτὰ Ἡμέρες [εφ. Ἡ Καθημερινή], Αθήνα 2001, σ. 61.

¹⁴⁹ *Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τῆς πέμπτης βουλευτικῆς περιόδου*, τ. Α', σ. 250 – 251.

*Κορώνης του δήμου Κολλωνίδων ύπαρχούσης παλαιᾶς προκυμαίας, τὴν κάθαρσιν τοῦ λιμένος καὶ τὴν κατασκευὴν κρηπίδος καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς παραλίας τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἐγκεκριμένον αὐτῆς σχέδιον».*¹⁵⁰ Για το σκοπό αυτό, το κράτος επέβαλλε έκτακτους φόρους στα εισαγόμενα και εξαγόμενα προϊόντα από το λιμάνι της πόλης, προσωπική εργασία όλων των δημοτών από 18 έως 60 ετών και τέλος, τη συγκρότηση μιας τριμελούς επιτροπής, που θα επόπτευε τις εργασίες του λιμανιού αποτελούμενη από το δήμαρχο, ως πρόεδρο και δύο μέλη, εκ των οποίων, ο ένας θα διοριζόταν από την κυβέρνηση και ο άλλος θα ήταν εκλεγμένος δημοτικός σύμβουλος.¹⁵¹

Οι εργασίες για την κατασκευή ξεκίνησαν στα τέλη του 1859 και όπως ήταν φυσικό, η κατασκευή του είχε επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον πληθυσμό της Κορώνης κυρίως από οικονομικής άποψης, με την εργασία που δινόταν σε εκατοντάδες και με την άνοδο της αξίας της γης τόσο στην πόλη όσο και στην ευρύτερη περιοχή. Στις 29 Ιουλίου 1861, η Βουλή και η Γερουσία αποφάσισαν να κάνουν κάποιες μικρές τροποποιήσεις στο νόμο ΦΚ' της 30ης Μαρτίου 1859, που αφορούσε τους έκτακτους κρατικούς φόρους, που επιβλήθηκαν στα εμπορεύματα που διακινούνταν από και προς το λιμάνι, στο πλαίσιο κάλυψης χρηματοδοτικών αναγκών που θα προέκυπταν από την πορεία του έργου.¹⁵² Για το λόγο αυτό, κρίνουμε ως επιβεβλημένο να καταγράψουμε όχι μόνο τους φόρους που επιβλήθηκαν στα προϊόντα ανάλογα με τη διάκρισή τους, αλλά και τα ίδια τα προϊόντα ως τεκμήρια της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής για να κατανοήσουμε το οικονομικό υπόβαθρο της ίδιας της πόλης.

1.6. Η οικονομία της Κορώνης

Τα προϊόντα που εξαγόταν ή διακινούνταν προς το εσωτερικό ήταν τα εξής:

1. σίτος (στο κιλό 6 λεπτά),
2. αραβόσιτος, κριθάρι και άλλα δημητριακά (στο κιλό 4 λεπτά),
3. κρεμμύδια και κοκκάρια (στην οκά 5 λεπτά),
4. λάδι (στην οκά 1 λεπτό),
5. μετάξι (στην οκά 50 λεπτά),
6. κουκούλια (στην οκά 15 λεπτά),

¹⁵⁰ *Αυτ., τ. Α', σ. 633, 649· Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου, τ. 1ος, μ. Α', σ. 336.*

¹⁵¹ *Αυτ., τ. Α', σ. 649 – 650.*

¹⁵² *Πρακτικά των συνεδριάσεων της Γερουσίας κατά την πρώτην σύνοδον της εβδόμης βουλευτικής περιόδου, Δημοσίου Τυπογραφείου, Αθήνα 1861, σ. 896.*

7. κεραμίδια (στη χιλιάδα 30 λεπτά),
8. μεγάλα πιθάρια (χωρητικότητας από 150 έως 400 οκάδες, 15 λεπτά για το καθένα),
9. τζάρες (πήλινα αποθηκευτικά δοχεία χωρητικότητας από 80 έως 150 οκάδες, 5 λεπτά για κάθε μια),
10. σταφίδα (για κάθε χιλιάδα ενετικών λιτρών, 1,50 δρχ.),
11. ακατέργαστα δέρματα (στην οκά 2 λεπτά) και
12. σαπούνι (στην οκά 1 λεπτό).

Αντίστοιχα, τα προϊόντα που εισάγονταν ή προέρχονταν από την εγχώρια αγορά ήταν τα ακόλουθα:

1. αλάτι (στις 100 οκάδες 8 λεπτά),
2. ζάχαρη (στην οκά 2 λεπτά),
3. καφές (στην οκά 2 λεπτά),
4. ρύζι και γενικότερα τα ζυμαρικά (στην οκά 1 λεπτό),
5. θεϊάφι (στο καντάρι 15 λεπτά),
6. σπόροι βαμβακιού (στο καντάρι 30 λεπτά),
7. φύλλα καπνού ή κομμένος καπνός (στην οκά 2 λεπτά),
8. βαμβάκι άνευ σπόρου (στο καντάρι 1 δρχ.),
9. κατεργασμένα δέρματα αιγών, προβάτων, βιδέλων (μοσχαρίσια), μαροκινίων και άλλων (στην οκά 15 λεπτά),
10. κατεργασμένα βόεια δέρματα (στην οκά 6 λεπτά),
11. νήματα διαφόρων ειδών (στην οκά 12 λεπτά),
12. όσπρια παντός είδους (στην οκά ½ λεπτά),
13. οίνος (στο φορτίο 15 λεπτά),
14. ρακή και γενικά όλα τα οινοπνευματώδη ποτά (στην οκά 1 λεπτό),
15. σίτος (στο κιλό 6 λεπτά),
16. αραβόσιτος, κριθάρι και άλλα δημητριακά (στο κιλό 4 λεπτά),
17. σαπούνι (στην οκά 1 λεπτό),
18. κατεργασμένος ή ακατέργαστος σίδηρος (στο καντάρι 50 λεπτά),
19. χονδρά υφάσματα [αμερικανικά, παντελόνια, σακάκια, καναβάτσα και άλλα παρόμοια (στην οκά 20 λεπτά)],
20. λεπτά υφάσματα [πικέδες, φανέλες, τσίτια, τσόχες, λινά, μάλλινα και άλλα παρόμοια (στην οκά 20 λεπτά)],
21. μεταξωτά παντός είδους (στην οκά 1,60 δρχ.),

22. σχοινιά παντός είδους (στην οκά 2 λεπτά),
23. παστά και ταριχευμένα (στο καντάρι 50 λεπτά) και τέλος,
24. οικοδομήσιμη ξυλεία παντός είδους, με εκτίμηση της αξίας της επί τοις εκατό.¹⁵³

Από όλα τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε ότι η προοπτική του λιμανιού, σε συνδυασμό με την ενδυνάμωση των θαλάσσιων συγκοινωνιών και την ιδιαίτερη κρατική μέριμνα που εκδηλώθηκε το 1859 στο εμπόριο¹⁵⁴, την ίδια χρονιά που άρχισε και το κατασκευαστικό έργο του λιμανιού έδωσαν νέα ώθηση στην Κορώνη. Ο πλούτος της μεσσηνιακής παραγωγής αποτέλεσε την καταλληλότερη βάση για την ανάπτυξη της πόλης, με βάση τη σταφίδα, το μετάξι, τα κεραμίδια, τα μεγάλα πιθάρια και τα κουκούλια, τα οποία εξάγονταν σε όλα τα τότε σημαντικά εμπορικά κέντρα, όπως τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο, αλλά και τα νησιά του Αιγαίου.¹⁵⁵ Μεταξύ αυτών, θα περιμέναμε να υπάρχει και το λάδι, όμως η σταδιακή αλλαγή των εμπορευματικών καλλιεργειών οδήγησε στη μείωση της παραγωγής του, χωρίς όμως να μειωθεί και η εξαγωγική του δυναμική. Συγχρόνως, η αύξηση της ζήτησης της κορινθιακής σταφίδας και μάλιστα της μέσης ποιότητας που κάλυπτε την αυξανόμενη ζήτηση φτηνού προϊόντος των εργατικών τάξεων ώθησε μετά το 1848, στην ταχεία υιοθέτηση της μεθόδου της εγχάραξης των κορμών των σταφιδάμπελων αρχικά στην Ηλεία και αργότερα στη νοτιοδυτική Μεσσηνία (επαρχία Πυλίας), αυξάνοντας τον παραγόμενο όγκο σε βάρος της ποιότητας.¹⁵⁶ Σαφή προτίμηση στη συγκεκριμένη ποιότητα του προϊόντος εκδήλωσε η γαλλική αγορά, καθώς ήταν απολύτως κατάλληλη για την βιομηχανική της παραγωγή.¹⁵⁷ Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι μέχρι τον Οκτώβριο του 1886, από το υποτελωνείο Κορώνης, οι εξαγωγές σταφίδας έφτασαν τις 5.885.740 λίτρες.¹⁵⁸

Από την άλλη πλευρά, η δευτερογενής παραγωγή θα στηριχθεί έως τα μέσα του 1870 στις βιοτεχνικές μονάδες μεταξουργίας, οι οποίες όμως δεν κατάφεραν να εξελίξουν την προβιομηχανική χειροποίητη τεχνική σε πιο ειδικευμένη, καθώς

¹⁵³ Πρακτικά των συνεδριάσεων της Γερουσίας κατά την πρώτην σύνοδον της εβδόμης βουλευτικής περιόδου, σ. 897 – 898· Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου, τ. 1ος, μ. Α', σ. 657.

¹⁵⁴ Κ. Καυκούλα, Ν. Παπαμίχος, Β. Χαστάογλου, ό. π., σ. 32.

¹⁵⁵ Ανέστης Κ. Κωνσταντινίδης, «Το λιμάνι της Καλαμάτας», σ. 63.

¹⁵⁶ Σωκράτης Πετμεζάς, «Αγροτική οικονομία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 120.

¹⁵⁷ Αλέξης Φραγκιάδης, «Αγροτική οικονομία και εξωτερικό εμπόριο», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 156.

¹⁵⁸ *Μεσσηνιακά Νέα*, αρ. φ. 201, 20 Μαρτίου 1968, σ. 3.

παρέμεναν εξαρτημένες από το εμπορικό δίκτυο.¹⁵⁹ Ένας άλλος τομέας της βιοτεχνίας, που στα τέλη του 19ου αιώνα θα πέρναγε στον κόσμο της βιομηχανίας ήταν τα κεραμικά προϊόντα. Τα περισσότερα εργαστήρια βρίσκονταν στην αγροτική περιφέρεια της Κορώνης και συγκεκριμένα στα χωριά Χαρακοπιό, Πετριάδες, Κόμποι, Καστέλλια και Βουνάρια, που ήταν πλούσια στην πρώτη ύλη, τον άργιλο.¹⁶⁰

Ενδεικτικό στοιχείο της δυναμικής που ήδη ανέπτυσαν τα εργαστήρια κεραμικής αποτελεί η επιφυλλίδα της εφημερίδας *Αιών*, στο φύλλο της 23ης Νοεμβρίου 1838, όπου διαβάζουμε ότι «είς κανέν μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν γίνονται τόσον πολλὰ γερὰ καὶ μεγάλα ποιθάρια, ἐξάγονται εἰς διάφορα Ἑλληνικά μέρη καὶ ἔξω τῆς Ἐπικρατείας. Γίνονται ὡς 4,000 κομμάτια, μικρά μεγάλα, καὶ ἀποδίδουν ὡς 15,000 Δραχμὰς ἐτήσιον ὄφελος εἰς τὸν δῆμον. Ἐκτὸς τούτου πολλοὶ ποιθοποιοὶ καὶ κεραμοποιοὶ Κορωνᾶοι ταξιδεύουν περιοδικῶς εἰς ἄλλους τόπους μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμά των καὶ ἔχει ἐντεῦθεν ὁ δῆμος ἄλλο τι κέρδος. Περιπλέον ἐκ τῆς βιομηχανίας ταύτης ὠφελοῦνται τὰ ἐντόπια πλοιάρια καὶ οἱ ἀγωγιάται».¹⁶¹ Αποκορύφωμα της εξέλιξης του συγκεκριμένου προϊόντος υπήρξε η ίδρυση ατμοκίνητου εργοστασίου κεραμοποιίας λίγο έξω από την Κορώνη, το 1899, από το Δημήτριο Κλάππα, που λειτούργησε με τελειότατα αγγλικά μηχανήματα και ετήσια παραγωγή 600.000 κεράμους, 1.000.000 τούβλα και 5.000 σωλήνες.¹⁶²

1.7. Η Εκκλησία της Ελλάδος και η διάλυση της Επισκοπής Κορώνης

Πριν προχωρήσουμε στον δεύτερο κομβικό άξονα της δημόσιας ζωής, το σύστημα απονομής δικαίου, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στόχος του κατακερματισμού της περιφερειακής διοίκησης σε περιορισμένες δικαιοδοσίες, διαχωρισμένες με τρόπο ώστε κάθε αρχή να ελέγχει και να αντισταθμίζει την άλλη ήταν ο έλεγχος και η εξισορρόπηση των τοπικών δυνάμεων έναντι της κεντρικής εξουσίας. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο τρόπος διαχείρισης της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αφού αντιμετωπίστηκε ως μέρος του διοικητικού μηχανισμού και οι ιερείς ως κρατικοί λειτουργοί στην υπηρεσία του Στέμματος.

¹⁵⁹ Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου, «Η εξέλιξη μιας παραδοσιακής επιχείρησης στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα», Χριστίνα Αγριαντώνη – Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου (επιμ.), *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 1995, σ. 30.

¹⁶⁰ Νίκος Πασαγιώτης, *Ανεβοκατεβάτες. Οι παραχειμάζοντες βοσκοί της Αρκαδίας στη Μεσσηνία*, σ. 123.

¹⁶¹ *Αιών*, αρ. φ. 18, 23 Νοεμβρίου 1838, σ. 74.

¹⁶² *Ευνομία*, αρ. φ. 196, 8 Αυγούστου 1899, σ. 2.

Με το Β. Δ. της 1ης (13) Αυγούστου 1833 και τη «*Διακήρυξη περι τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας*», η βαυαρική Αντιβασιλεία απέκοπτε τις μέχρι πρότινος επαρχίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου από αυτό και δημιουργούσε μια εθνική εκκλησία. Κεφαλή της εκκλησίας αυτής, που ονομάστηκε «*Ορθόδοξη Ανατολική Αποστολική Εκκλησία του Βασιλείου της Ελλάδος*» δεν θα ήταν πια ο Χριστός, αλλά σύμφωνα με το άρθρο 8 ένα θεσμικό πρόσωπο, ο βασιλιάς.¹⁶³ Αυτό προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, το οποίο διέκοψε την κοινωνία με την «Αυτοκέφαλη» Εκκλησία της Ελλάδος, χωρίς όμως να την κηρύξει σχισματική. Το ρήγμα αυτό διήρκεσε μέχρι το 1850.¹⁶⁴ Λίγους μήνες αργότερα, στις 27 Νοεμβρίου (9 Δεκεμβρίου) 1833, με το Β. Δ. «*Περὶ προσωρινῆς διαιρέσεως τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου*» και «*Περὶ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου*», η Επισκοπή Κορώνης καταργήθηκε και συγχωνεύθηκε στην Επισκοπή Μεθώνης¹⁶⁵, ακολουθώντας τα πολιτικά διοικητικά όρια της νέας επαρχίας. Επίσης, παύθηκε από τη θέση του τοποτηρητή του επισκοπικού θρόνου Κορώνης, που χήρευε από τον Ιούλιο του 1821¹⁶⁶, ο επίσκοπος Ελαίας Παῖσιος. Επίσκοπος της νέας επισκοπῆς ανέλαβε ο πρώην μητροπολίτης Σηλυβρίας Μακάριος.¹⁶⁷

Το 1841, η χηρεύουσα Επισκοπή Μεθώνης καταργήθηκε και ενσωματώθηκε στην Επισκοπή Μεσσηνίας.¹⁶⁸ Στην Κορώνη, από το 1828 έως και το 1858 λειτουργούσαν δύο ενορίες, του Αγίου Χαραλάμπους στο φρούριο και του Αγίου Δημητρίου στην αγορά. Στη διαθήκη του κουρέα Γεωργίου Κρανίου ή Μπαγλά από την Κορώνη, που συντάχθηκε στις 31 Ιουλίου 1858 μαρτυρείται για πρώτη φορά και η ενορία του Αγίου Νικολάου στο Μπούργο.¹⁶⁹ Παρ' όλα αυτά δεν καταγράφεται μεταξύ των οικοδομημάτων του ονομαστικού καταλόγου «*μετὰ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν τοῦ ἐπὶ τούτου διαγράμματος τῶν οἰκιῶν καὶ οἰκοπέδων ἐκ τοῦ ὅλου σχεδίου τῆς πόλεως Κορώνης*», που συντάχθηκε στις 13 Αυγούστου 1860. Στον κατάλογο

¹⁶³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 23/Α/1-08-1833), σ. 170.

¹⁶⁴ Roderick Beaton, *Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους*, σ. 166.

¹⁶⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 38/Α/27-11-1833), σ. 286.

¹⁶⁶ Δημήτριος Π. Πασχάλης, *Δύο ανδρῖοι εθνομάρτυρες ιεράρχαι: Κορώνης Γρηγόριος και Σωζουπόλεως Παῖσιος*, Φοίνικος, Αθήνα 1930, σ. 4.

¹⁶⁷ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 38/Α/27-11-1833), σ. 288.

¹⁶⁸ *Η ίδια* (ΦΕΚ 26/Α/24-12-1841), σ. 159.

¹⁶⁹ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858).

αυτό, τα μόνα δημόσια κτήρια που καταγράφονται είναι η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων και το Υγειονομείο.¹⁷⁰

1.8. Οι ενέργειες της Αντιβασιλείας για τον εκσυγχρονισμό της δικαιοσύνης

Προχωρώντας, στο επίπεδο της απονομής δικαίου, η έννομη τάξη που παρέλαβε η Αντιβασιλεία στηριζόταν σε δύο διακριτά δικαιικά συστήματα, τον Γαλλικό Εμπορικό Κώδικα, που ρύθμιζε τις εμπορικές σχέσεις και το ελληνικό εθιμικό δίκαιο, δηλαδή τη «δημόδη», λαϊκή παράδοση, που αποτελείτο από ένα πλήθος τοπικών εθίμων.¹⁷¹ Παράλληλα, μέρος των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων ρυθμιζόνταν και από κανόνες της βυζαντινής κληρονομιάς.¹⁷² Όλη αυτή η κατάσταση συνέθετε όχι μόνο τη νομική πραγματικότητα των πρώτων δεκαετιών του νεοελληνικού κράτους, αλλά και του αστικού δικαίου, που διείπε το σύνολο των ιδιωτικών σχέσεων (π.χ. αγοραπωλησίες, συμβάσεις, προικοδοτήσεις, διαθήκες, κ.ά.), εκτός από τις εμπορικές. Για το λόγο αυτό, η επαναφορά του βυζαντινού αστικού δικαίου κρίθηκε ως λύση ανάγκης, αλλά και ως αντιστάθμισμα στη χρήση του οθωμανικού δικαίου για ορισμένες έννομες σχέσεις.

Ο άνθρωπος που συνέδεσε το όνομά του, με το ελληνικό δίκαιο ήταν Georg Ludwig von Maurer, καθηγητής του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου και αργότερα υπουργός Δικαιοσύνης της Βαυαρίας. Αν και έμεινε στην Ελλάδα μόνο για 18 μήνες, ως τον Αύγουστο του 1834¹⁷³, διότι ανακλήθηκε από τον βασιλιά Λουδοβίκο Α΄ της Βαυαρίας, ύστερα από διαφωνίες με τον Armansperg, ήταν αυτός που ανέλαβε εξ ολοκλήρου το έργο της έννομης τάξης της χώρας, μέσω της κατάρτισης τεσσάρων κωδίκων (*Ποινικός Κώδικας, Ποινική Δικονομία, Πολιτική Δικονομία και Οργανισμός των Δικαστηρίων και Συμβολαιογραφείων*).¹⁷⁴ Οι κώδικες αυτοί είχαν καίρια σημασία για την οργάνωση και την απονομή της δικαιοσύνης στο

¹⁷⁰ ΓΑΚ – Κεντρική Υπηρεσία, *Αρχειό Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879)*..., φ. 045 [1859], λ. 089, 094, 096· *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 37/Α/31-12-1845), σ. 238.

¹⁷¹ Μιχάλης Σταθόπουλος, «Η έννομη τάξη στην Ελλάδα του Όθωνα», Ευάγγελος Χρυσός – Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Πρακτικά Ελληνο-γερμανικού Συνεδρίου Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων (Αθήνα, 16 και 17 Απριλίου 2010)*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Αθήνα 2010, σ. 60.

¹⁷² Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 41992, σ. 189.

¹⁷³ Ελευθερία Παπαγιάννη, Ηλίας Αρναούτογλου, Αθηνά Δημοπούλου, Δημήτρης Καράμπελας, Αλέξανδρος Λιαμαρκόπουλος, Ιωάννης Χατζάκης, Ανδρέας Χέλμης, *Ιστορία Δικαίου*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σ. 200.

¹⁷⁴ Μιχάλης Τσαπόγας, «Η ανανέωση του δικαίου. Επίσημο δίκαιο και τοπικά έθιμα, 1833 – 1871», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 52· Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821 – 1862*, σ. 312.

νεοελληνικό κράτος, διότι εισήγαγαν για πρώτη φορά την έννοια του κράτους δικαίου σε μια κοινωνία που στεκόταν δύσπιστη σε οτιδήποτε είχε σχέση με αυτό, καθώς στο βιωμένο παρελθόν της, κράτος σήμαινε βία και μάλιστα βία χωρίς νομιμότητα. Με την υιοθέτηση του συγκεκριμένου δικαιικού συστήματος άνοιγε ο δρόμος για αυτό που έχει υποστηρίξει ο F. Braudel, ότι το κράτος πρέπει να στέκεται πάνω από ανταγωνισμούς, πολιτικές διαμάχες και κοινωνικούς πολέμους¹⁷⁵, με τρόπο που να γεννά εμπιστοσύνη και σεβασμό προς τον πολίτη.

Ένας από τους κώδικες που μας ενδιαφέρουν είναι αυτός του Οργανισμού των Δικαστηρίων και Συμβολαιογραφείων, που επικυρώθηκε από την Αντιβασιλεία στις 20 Ιανουαρίου/2 Φεβρουαρίου 1834¹⁷⁶ και τέθηκε σε ισχύ με το Β. Δ. της 10ης (22) Απριλίου του ίδιου έτους και αυτό διότι συνδέεται με το αστικό δίκαιο.¹⁷⁷ Στο πεδίο του δικαίου αυτού, ο Mauger, ως οπαδός της Ιστορικής Σχολής του Δικαίου προτιμούσε το ισχύον δίκαιο, τόσο το εθιμικό όσο και το ρωμαϊκό. Για το λόγο αυτό, διέταξε τη συλλογή και καταγραφή εθίμων, κινητοποιώντας σχετικά τις περιφερειακές διοικητικές υπηρεσίες τους κράτους, λαμβάνοντας επίσημο υλικό από δικαστήρια και δημογεροντίες.¹⁷⁸ Αποδέχθηκε την ισχύ των εθίμων, προκρίνοντας ωστόσο, την ερμηνεία τους υπό το πρίσμα συγκεκριμένων νομικών συστημάτων, στοιχεία των οποίων υποτίθεται ότι διέγινωσε στα έθιμα αυτά. Με τον τρόπο αυτό, πέραν του ρωμαϊκού, βυζαντινού και εκκλησιαστικού δικαίου, εξέλαβε ακόμη και το γερμανικό ως οδηγό ερμηνείας των ελληνικών εθίμων.¹⁷⁹ Η παράλληλη χρήση των εθίμων και των βυζαντινών πηγών έφερε στο προσκήνιο την προβληματική του εθίμου και την ανάδειξή του ως διαπλαστικής πηγής του δικαίου. Για το λόγο αυτό, η Αντιβασιλεία μετά την αναχώρηση του Mauger για τη Βαυαρία έκρινε ως επιτακτική την ανάγκη ενός ελάχιστου νομικού πλαισίου, μέσα στο οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει το νεοσύστατο κράτος.

Με αυτόν τον στόχο, η Αντιβασιλεία εξέδωσε δύο διαδοχικά βασιλικά διατάγματα που έθεταν εκ νέου σε ισχύ την *Εξάβιβλο* του Αρμενόπουλου.

¹⁷⁵ Γιώργιος Β. Δερτιλής, *Λερναίον Κράτος. Πλέγματα εξουσίας στην Ιστορία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019, σ. 157.

¹⁷⁶ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, Τάσου Βουρνά (εισαγ. επιμ., σχολ.), μτφρ. Όλγας Ρομπάκη, τ. 2ος, Αφων Τολίδη, Αθήνα 1976, σ. 624.

¹⁷⁷ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 13/Α/10-04-1834), σ. 13.

¹⁷⁸ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, Τάσου Βουρνά (εισαγ. επιμ., σχολ.), μτφρ. Όλγας Ρομπάκη, τ. 1ος, Αφων Τολίδη, Αθήνα 1976, σ. 12.

¹⁷⁹ Μιχάλης Τσαπόγας, «Η ανανέωση του δικαίου. Επίσημο δίκαιο και τοπικά έθιμα, 1833 – 1871», σ. 53.

Συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο του 1835 ορίστηκε επιτροπή για τη μεταγραφή του *Γαλλικού Αστικού Κώδικα* και την προσαρμογή του στις ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας.¹⁸⁰ Σχεδόν ένα μήνα αργότερα, εκδόθηκε το υπ' αριθμόν 22357 νομοθέτημα της 23ης Φεβρουαρίου/7ης Μαρτίου 1835, που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, με τον τίτλο «*Διάταγμα Περί τοῦ πολιτικοῦ Νόμου*», με το οποίο αναγνωρίστηκε η ισοτιμία νόμου – εθίμων και μάλιστα δόθηκε προτεραιότητα στα έθιμα, έτσι όπως είχαν καθιερωθεί από τη χρήση τους και την αναφορά τους στη δικαστική νομολογία.¹⁸¹ Το διάταγμα αυτό, όμως άφηνε αρκετά κενά για την κάλυψη των οποίων δεν ήταν σύμφωνοι οι σύγχρονοι νομικοί. Μια μερίδα από αυτούς υποστήριζε την αποκλειστική χρήση της *Εξαβίβλου*, ευελπιστώντας ότι το νομικό αδιέξοδο, που θα δημιουργούσε, θα επιτάχυνε τις διαδικασίες για την επεξεργασία και την εφαρμογή του *Γαλλικού Αστικού Κώδικα*. Βέβαια, υπήρχαν και οι νομικοί εκείνοι, που ερμήνευαν το διάταγμα αυτό υποστηρίζοντας ότι οι πολιτικοί νόμοι των βυζαντινών αυτοκρατόρων, που περιέχονται στην *Εξαβίβλο*, δεν σχετίζονται με την περίοδο της Άλωσης, αλλά με τις πηγές της *Εξαβίβλου*, οι οποίες, μέσω των *Βασιλικών*, ανάγονται στην ιουστινιάνειο νομοθεσία.¹⁸² Η επικράτηση της άποψης αυτής μέσω των Ελλήνων ρωμαϊστών είχε ως αποτέλεσμα να επιβληθεί η γερμανική εκδοχή του ρωμαϊκού δικαίου των Πανδεκτών, εκδοχή ξένη προς την ελληνική δικαϊκή παράδοση, γεγονός που ερμηνεύεται από το ότι οι περισσότεροι Έλληνες καθηγητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών είχαν σπουδάσει στη Γερμανία και είχαν επηρεαστεί από τη γερμανική νομική επιστήμη, που την περίοδο αυτή γνώριζε μια εξαιρετική ανάπτυξη.¹⁸³

1.9. Ειρηνοδικείο Κορώνης: λειτουργία και πρόσωπα

Η Αντιβασιλεία θα προχωρήσει στην οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του δικαιοσύνης συστήματος, μέσω της συστηματικής και ορθολογικής οικοδόμησης των βαθμίδων

¹⁸⁰ Ελευθερία Παπαγιάννη, Ηλίας Αρναούτογλου, Αθηνά Δημοπούλου, Δημήτρης Καράμπελας, Αλέξανδρος Λιαμαρκόπουλος, Ιωάννης Χατζάκης, Ανδρέας Χέλμης, *Ιστορία Δικαίου*, σ. 201.

¹⁸¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 7/Α/7-03-1835), σ. 52.

¹⁸² Εύη Καρούζου, «Θεσμικό πλαίσιο και αγροτική οικονομία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 187.

¹⁸³ Μιχάλης Τσαπόγας, «Η ανανέωση του δικαίου...», σ. 54· Μιχάλης Σταθόπουλος, «Η έννομη τάξη στην Ελλάδα του Όθωνα», σ. 62· Φρειδερίκος Τίρς, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828 – 1830) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, Τάσου Βουρνά (εισαγ. – επιμ. – σχολ.), μτφρ. Α. Σπήλιου, τ. Β', Αφών Τολίδη, Αθήνα 1972, σ. 234.

ιεραρχίας.¹⁸⁴ Το 1834, θα ιδρύσει εμποροδικεία, ειρηνοδικεία, πρωτοδικεία, εφετεία και υπεράνω αυτών το Ακυρωτικό Δικαστήριο, που ονομάστηκε τιμητικά «Άρειος Πάγος».¹⁸⁵ Όμως, η εφαρμογή του δικαίου προσέκρουε από την πρώτη στιγμή στην ανεπάρκεια των διαθέσιμων κανόνων ουσιαστικού δικαίου, καθώς η αστική δικαιοσύνη ταλανιζόταν από ένα πλέγμα απαρχαιομένων νόμων, αναχρονιστικών και δυσερμήνευτων, που σε συνδυασμό με τα εθιμικά θέσμια δημιουργούσαν σύγχυση και αβεβαιότητα. Αυτό θα αποκρυσταλλωνόταν ως ένα βαθμό και από τον τρόπο συγκέντρωσης των εθίμων της ελληνικής επικράτειας. Έτσι, για παράδειγμα οι επίσημες αναφορές της Δημογεροντίας Κορώνης και του ειρηνοδίκη, που παραδόθηκαν προς τα περιφερειακά όργανα σημείωναν ότι το τοπικό εθιμικό δίκαιο ήταν σε ισχύ σε όλη την περιφέρειά της, ήδη από την εποχή της Επανάστασης. Γεγονός, που προκάλεσε την άποψη του Maurer, ότι σε πολεμικές καταστάσεις δεν είναι δυνατόν να ακολουθείται ο νόμος του τόπου.¹⁸⁶

Η Κορώνη θα αποτελούσε έδρα ειρηνοδικείου και με τη βασιλική απόφαση της 8ης (20) Ιανουαρίου 1834, πρώτος ειρηνοδίκης διορίστηκε ο Γ. Βεργογιαννόπουλος αντί του Κ. Καραπαύλου.¹⁸⁷ Ο Γεώργιος Βεργογιαννόπουλος υπήρξε ένας από τους παλαιούς προκρίτους της πόλης με ενεργή συμμετοχή στον Αγώνα, αφού μαρτυρείται για πρώτη φορά μεταξύ των προκρίτων, των δημογερόντων και των καπεταναίων της επαρχίας Κορώνης, που στις 23 Ιανουαρίου 1823 υπέγραψαν την προκήρυξη για μυστική έφοδο στο φρούριο.¹⁸⁸ Θα τον συναντήσουμε μια ακόμη φορά στη διάρκεια του πολέμου της Ανεξαρτησίας, μεταξύ των κατοίκων της επαρχίας, που στις 28 Μαρτίου 1824 εξέλεξαν ως παραστάτη για την γ' περίοδο της προσωρινής Διοίκησης, τον Ηλία Καράπαυλο.¹⁸⁹ Ως ειρηνοδίκης θα αναλάβει και τα καθήκοντα του συμβολαιογράφου ελλείψει του τελευταίου, σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του Β. Δ. της 28ης Μαρτίου 1836, «*Περί Συμβολαιογράφων και τῶν χρεῶν αὐτῶν*».¹⁹⁰ Στην περίοδο που θα ακολουθήσει, από το 1836 έως και το 1857, όλοι οι ειρηνοδίκες Κορώνης θα εκτελούσαν διπλά χρέη.

¹⁸⁴ *Αυτ.*, σ. 55.

¹⁸⁵ Μιχάλης Σταθόπουλος, «Η έννομη τάξη στην Ελλάδα του Όθωνα», σ. 59.

¹⁸⁶ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, τ. 1ος, σ. 160.

¹⁸⁷ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 4/Α/23-01-1834), σ. 44.

¹⁸⁸ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 47· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 46.

¹⁸⁹ «*Αρχείο Αγώνος*» 1806 – 1832. *Από τα Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη*, Μαρία Δημητριάδου (επιμ.), τ. Β', Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2013, σ. 53.

¹⁹⁰ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 11/Α/28-03-1836), σ. 45.

Διάδοχοι του Γ. Βεργογιαννόπουλου υπήρξαν οι Δημήτριος Ζαφειρίου Πολίτης (1838 – 1844), δικηγόρος και ανιψιός από τη μεριά της μητέρας του, του τελευταίου Επισκόπου Κορώνης Γρηγορίου Μπίστη, εκ Μεσαριάς Άνδρου¹⁹¹. ο κτηματίας Απόστολος Μπουρμπουχάκης, που χρημάτισε ειρηνοδίκης από το 1845 έως τις 6 Ιουλίου 1849, όταν μετατέθηκε στο ειρηνοδικείο Κάμπου (οικισμός της Δυτικής Μάνης) και στη θέση του, τον διαδέχτηκε ο έτερος κτηματίας Παναγιώτης Δ. Τσαγκάρης¹⁹², ο οποίος υπηρέτησε για σύντομο χρονικό διάστημα. Από το 1850, νέος ειρηνοδίκης εμφανίζεται ο Ιωάννης Πατρώνας έως και το 1854. Διάδοχός του υπήρξε ο Παναγιώτης Παπαντωνόπουλος για μόλις ένα έτος (1854 – 1855). Το 1855, τον διαδέχτηκε ο Ζανής Κλήμης, ο οποίος παρέμεινε στη θέση αυτή έως τις 22 Ιανουαρίου 1857, όταν μετατέθηκε στο ειρηνοδικείο Καλτεζούντος (Κολλίνες Αρκαδίας) και στη θέση του διορίστηκε ο μέχρι πρότινος ειρηνοδίκης Πάρνωνος, Κωνσταντίνος Α. Αλεξανδρόπουλος.¹⁹³ Ο Κ. Α. Αλεξανδρόπουλος υπήρξε ο τελευταίος ειρηνοδίκης που θα εκτελούσε και χρέη συμβολαιογράφου, καθώς από τις 15 Ιουνίου 1857 μαρτυρείται η πρώτη δικαιοπρακτική πράξη του συμβολαιογράφου Παναγιώτη Δ. Τσαγκάρη, πρώτου διορισμένου συμβολαιογράφου Κορώνης (1857 – 1874). Στη διάρκεια της θητείας του, στην πόλη θα άνοιγε και δεύτερη θέση συμβολαιογράφου, που θα καλυπτόταν από τον παλιό ειρηνοδίκη Απόστολο Μπουρμπουχάκη (1863 – 1882).¹⁹⁴

1.10. Επιλογικές παρατηρήσεις

Κλείνοντας αυτό το εισαγωγικό κεφάλαιο για την Κορώνη της οθωνικής περιόδου, μιας μεταβατικής περιόδου γι' αυτή τη μικρή πόλη της νότιας Μεσσηνίας, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι όταν γεννήθηκε το ελληνικό κράτος στη δεκαετία του 1830, η παράλια θέση δεν ήταν τίποτε άλλο από μια πόλη-λιμάνι κατεστραμμένη από τον πόλεμο, όπως και το μεγαλύτερο μέρος της χώρας.

Στη διάρκεια των οθωνικής βασιλείας, η Κορώνη ως επαρχιακό αστικό κέντρο θα μετατραπεί σε μιμητή-επίγονο της πρωτεύουσας και παράλληλα θα καταστεί εκ νέου διοικητικό και οικονομικό κέντρο για την ενδοχώρα της. Ο νέος κόσμος της αστικής κοινωνίας που διαμορφώνεται την περίοδο αυτή θα αποτελέσει το πρόταγμα

¹⁹¹ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 41.

¹⁹² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 28/Α/13-08-1849), σ. 122.

¹⁹³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 22/Α/22-03-1857), σ. 42.

¹⁹⁴ *Κεφαλαιώδης αναγραφή αρχειακού υλικού ΓΑΚ/Αρχεία Νομού Μεσσηνίας*, Αναστασία Μηλίτη – Νίκα (επιμ.), Καλαμάτα 1997, σ. 50.

της νεωτερικότητας, που μέσα από τους καταναγκασμούς της καθημερινότητας και τις υλικές του ανάγκες θα υιοθετηθεί από τα μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα της πόλης, με τρόπο που θα αναδείκνυε τις «εθνικές» αρχές του αστικού πολιτισμικού προτύπου και ταυτόχρονα θα έθετε την αστικότητα ως «ενοποιητικό» κώδικα επικοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό, η αναδιαμόρφωση του χώρου θα στηριχθεί στην εκπόνηση ρυμοτομικού σχεδίου, με στόχο την οικιστική της ευταξία, την επέκταση εκτός των τειχών, την αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας, ενώ παράλληλα, θα ανεγερθούν διάφορα κτίρια για τη δημόσια διοίκηση (υγειονομείο, υποτελωνείο, κρατικές αποθήκες), σχολεία (δημοτικό σχολείο – ελληνικό), εκκλησίες, αλλά και σπίτια ιδιωτών και αρχοντικά γύρω από πλατείες (πλατεία Μώλου και Αγίου Δημητρίου), στις οποίες οδηγούσαν δενδροφυτεμένοι πλακόστρωτοι δρόμοι. Με τον τρόπο αυτό, η αστική κατοικία θα λειτουργήσει ως χώρος οικιακής οικονομίας, ιδιωτικότητας, προβολής και ενίοτε, επίδειξης, αφού έθετε ως κέντρο της, τη δημόσια κεντρική πλατεία, που θα εξέφραζε την κοινωνική ενότητα των εκεί κατοικούντων τοπικών αρχόντων.¹⁹⁵

Η βελτίωση του θαλάσσιου συγκοινωνιακού δικτύου και η αύξηση της εσωτερικής μετανάστευσης θα συμβάλλουν στη βαθμιαία οικονομική ομογενοποίηση του ενιαίου εθνικού χώρου, καθώς θα επαναπροσδιορίσουν τις οικονομικές προδιαγραφές των μικρών αστικών κέντρων της περιφέρειας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Κορώνη θα προχωρήσει στην ανακατασκευή του λιμανιού της, ώστε να αποτελέσει εκ νέου τον κινητήριο μοχλό για την οικονομική της εξέλιξη, που σε συνδυασμό με την αύξηση των αγροτικών προϊόντων (σταφίδα, λάδι, μετάξι) και τον πολλαπλασιασμό των εργαστηρίων κεραμεικής και των ελαιομηχανών, θα δώσουν το έναυσμα για την «έξοδο» από τα περιορισμένα όρια του τοπικού χώρου και την επαναπροσέγγιση των αστικών λειτουργιών διεθνούς κλίμακας. Σε αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι η οικονομική της απογείωση από το 1850 και μετά στηρίχθηκε στην επαναβεβαίωση ενός γνώριμου χαρακτηριστικού για την πόλη, την γεωγραφική της θέση, που της έδινε την ώθηση να ανταγωνίζεται επάξια τα μεγάλα εμπορικά κέντρα, όπως την Πάτρα, τη Σύρο, τον Πειραιά, την Καλαμάτα, κ.ά., παρά το γεγονός ότι δεν διέθετε το ίδιο ή ανάλογο πληθυσμιακό μέγεθος με αυτές.

Στη μικρή πόλη των οθωνικών χρόνων θα αναπτυχθεί η ιδέα του «δημόσιου» έναντι του «ιδιωτικού», καθώς ο πληθυσμός ήταν εύκολα εποπτεύσιμος και συνεπώς

¹⁹⁵ Κώστας Ράπτης, «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789 – 1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», σ. 232.

εύκολα ελέγξιμος. Για το λόγο αυτό, οι κοινωνικές ομάδες, της παραδοσιακής ελίτ και των εμπόρων αστών της Κορώνης θα θέσουν τα όρια για τη διατήρηση των διακριτών οικονομικών και επαγγελματικών ομαδοποιήσεων, μέσα από τις κοινωνικές συμπεριφορές και τις πρακτικές μιας ελεγχόμενης κινητικότητας που δεν θα αντιστρατευόταν τα δίκτυα αλληλοϋποστήριξης τους. Με τον τρόπο αυτό, το *ανήκειν* στο δήμο συγκροτούσε την εθνική ταυτότητα και την ιδιότητα του πολίτη¹⁹⁶ και ερχόταν σε σύγκρουση με το πληθυσμιακό κράμα από εσωτερικούς μετανάστες. Οι ντόπιοι τους προσφωνούσαν με το όνομα του τόπου καταγωγής τους ή της ευρύτερης γεωγραφικής θέσης από την οποία προέρχονταν, όπως Ζακυνθινός, Ροδίτης, Μαυροθαλασσίτης, Μυτιληναίος, Τσιργώτης, Κεφαλλονίτης, Μουσουλιώτης, Χαλβατσιώτης και Αρβανίτης¹⁹⁷, οι οποίοι θα σχημάτιζαν μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, διακριτή από το τοπικό στοιχείο, ως οι εκτός δήμου, οι «ξένοι». Αντίθετα, οι ντόπιοι θα κινηθούν ως ενιαία οντότητα μέσα στην πόλη καλλιεργώντας τις δημοτικές σχέσεις ως σχέσεις εγγύτητας και δημιουργώντας ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των ατόμων που αναγνώριζαν το ένα το άλλο και μπορούσαν να συνεργαστούν μέσα από την αμοιβαιότητα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους, χωρίς όμως να διασπούν το πλέγμα της κοινωνικο-οικονομικής ιεραρχίας.

¹⁹⁶ Περικλής Αργυρόπουλος, *Δημοτική διοίκησης εν Ελλάδι*, Δ. Αθ. Μαυρομάτη, ²1859, σ. στ.

¹⁹⁷ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 94.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Ο θάνατος ως τεκμήριο των κοινωνικών αναπαραστάσεων:

οι Διαθήκες και οι Συμβολαιογράφοι

Η διακίνηση του «πολιτισμικού κεφαλαίου» αντιπροσωπεύει τις δυναμικές συγκρούσεις στη διαδικασία της αναπαραγωγής και της ανάπτυξης των στοιχείων του χώρου και του χρόνου, μέσα στην ιστορικότητά τους. Ο χώρος είναι το μόνο στοιχείο που παραμένει «σταθερό» στην ιστορική εξέλιξη και αυτό γιατί αφενός ο χρόνος κυλάει και αφετέρου οι άνθρωποι παρέρχονται. Σε αυτό το πλαίσιο, ο πολιτισμός και η κοινωνική ζωή επηρεάζονται άμεσα από το περιβάλλον, καθώς η διαχείριση του «μέλλοντος» χρόνου μέσα από τις σημασίες και τις αναπαραστάσεις του «αιώνιου»¹⁹⁸, καθορίζει τη διαπροσωπική οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων κάθε κοινωνίας. Ο άνθρωπος είναι αυτός που ως υποκείμενο της ιστορίας, με τις επιλογές και τις πράξεις του προσδίδει την έννοια της ιστορικότητας στη συνείδηση, το πλαίσιο και το χώρο¹⁹⁹, ως τμήμα του συλλογικού και ανώνυμου μηχανισμού παραγωγής, διάδοσης και διατήρησης κοινωνικών συμπεριφορών. Οι ιδιομορφίες που εκδηλώνονται ως ειδικές κοινωνικές συμπεριφορές έχουν πίσω τους ένα ειδικό υπόβαθρο οικονομικής ζωής, γέννημα της γεωγραφικής ιδιαιτερότητας, αλλά και των πολιτισμικών επιδράσεων της ταυτότητας των υποκειμένων.²⁰⁰

Οι συμπεριφορές αν εκληφθούν ως τμήμα των ανθρώπινων παρεμβάσεων, με την έννοια ότι είναι κοινωνικά κατασκευασμένες κατηγορίες με τις οποίες οι άνθρωποι δομούν την εμπειρία τους και αναπαράγουν τον κοινωνικό κόσμο, τότε μας γεννούν τον προβληματισμό το τι είναι συμβολικό και πως ερμηνεύεται σε σχέση με τις νεωτερικές αλλαγές και νοοτροπίες, που υιοθετούνται από αστικά περιβάλλοντα της υπαίθρου. Σε αυτό τον προβληματισμό, το συμβολικό αποτελεί έναν αμφιλεγόμενο τομέα, καθώς περιλαμβάνει μια ποικιλία στοιχείων, όπως, τη θρησκεία, τις τελετουργίες, τη γλώσσα των κινήσεων, τα φαινόμενα ταξινόμησης, τις ιδεολογίες, κ.ά., που μπορούν να ερμηνευθούν άλλοτε σαν παραπλανητική

¹⁹⁸ Ελευθερία Ζέη, «Χρόνοι και χρόνος στις νησιωτικές κοινωνίες μέσα από τα νοταριακά αρχεία (17ος – 18ος αι.)», *Μνήμων* 27 (2005), σ. 10.

¹⁹⁹ Γεώργιος Σ. Πλουμίδης, *Ιστορική μάθηση (προτάσεις για τις πηγές και τη μεθοδολογία στην Ιστορία)*, Αναστατικές – Διον. Νότη Καραβία, Αθήνα 2010, σ. 61.

²⁰⁰ Δημήτριος Ελ. Ράπτης, «Λαός και λαϊκός πολιτισμός, η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων, η πρόσληψη και η μυθοποίηση του παρελθόντος», Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (διευθ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικά*, τ. Α΄, Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σ. 390.

αντανάκλαση των ανθρώπινων σχέσεων και άλλοτε, ως ό,τι πιο βαθύ και ανθρώπινο υπάρχει στην κοινωνία.²⁰¹ Για το λόγο αυτό, η συμπεριφορά του ατόμου σε επίπεδο πράξεων και συναισθημάτων αποτελεί την απάντηση σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα (π.χ. θάνατος) ενός συγκεκριμένου συμβολικού κοινωνικού αντικειμένου, εξώ από το άτομο-μέρος της κοινωνικής πραγματικότητας. Ενώ, η κοινωνική αναπαράσταση κατασκευάζεται από το ίδιο το άτομο μέσα από τη σχέση του με ένα κοινωνικό αντικείμενο (π.χ. διαθήκη).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι από τη φύση τους ρυθμιστικές, καθώς προσδιορίζονται από την παράδοση και τις κοινωνικές συμβάσεις. Η κατανόησή τους μέσα από τις ατομικές δραστηριότητες διαγράφονται ως ένα σύνθετο πλέγμα γεγονότων και σχέσεων που προϋποθέτουν ότι το άτομο είναι ενταγμένο σε επιμέρους κοινωνικές ομάδες, που ταυτόχρονα του επιτρέπουν να παρεμβαίνει στη διαμόρφωση του άμεσου περιβάλλοντός του.²⁰² Η παρακολούθηση της τροχιάς της ατομικής ζωής μας αποκαλύπτει συγκεκριμένες στάσεις και αντιδράσεις των ατόμων στα κοινωνικά φαινόμενα, όπως στις θεσμοθετημένες μορφές της συγγένειας, όπου μέσα από το σύστημα μεταβίβασης της περιουσίας (προίκα, προγαμιαία δωρεά, αντιπροικοδοσία, δωρεά εν ζωή, κληρονομιά), αναδιατάσσονται για να υπηρετήσουν τη στρατηγική της διατήρησης του ακέραιου της πατρογονικής περιουσίας.²⁰³ Η ιστορία γράφεται από τους ανθρώπινους τρόπους αντίληψης, κατανόησης και ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας. Για το λόγο αυτό, η ιστορία της κοινωνίας και των προσώπων αποτελεί μια συνεργασία ανάμεσα σε γενικά μοντέλα κοινωνικής δομής και αλλαγής και σε ειδικές ομάδες φαινομένων που πράγματι συνέβησαν.²⁰⁴ Αυτό ισχύει όποια και αν είναι η γεωγραφική ή η χρονολογική κλίμακα των ερευνών μας, και αυτό γιατί η κατάσταση κάθε ατόμου σε δεδομένες χρονικές στιγμές είναι συνάρτηση και συνισταμένη μιας εξελικτικής και σύνθετης πορείας, η οποία συνδέει δυο χρονικά σημεία, παρελθόν και παρόν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να προσεγγίσουμε τη βιολογική, θεσμική και μεταφυσική

²⁰¹ Philippe Laburthe – Torla – Jean-Pierre Warnier, *Εθνολογία – Ανθρωπολογία*, Εύα Καλπουριτζή (επιστ. επιμ.), μτφρ. Βάνα Χατζάκη, Κριτική, Αθήνα 2003, σ. 186.

²⁰² Μαρία Θανοπούλου, Μαρίνα Πετρονάτη, «Βιογραφική προσέγγιση: μια άλλη πρόταση για την κοινωνιολογική θεώρηση της ανθρώπινης εμπειρίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 64 (1987), σ. 27· Μαρία Βλαχάδη – Σάββας Παπαπέτρου, «Η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων», Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (διευθ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικά*, τ. Β', Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σ. 249.

²⁰³ Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Εισαγωγή: Το παρελθόν στο παρόν. Ανθρωπολογία, ιστορία και η μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας», σ. 50.

²⁰⁴ Eric Hobsbawm, *Για την Ιστορία*, σ. 104.

πραγματικότητα του θανάτου, βασικού συστατικού των σχέσεων ατόμου – κοινωνίας, ως κομμάτι της ιστορίας των κοινών ανθρώπων, μιας ιστορίας από τα κάτω.

2.1. Ο θάνατος ως κοινωνικό συμβάν

Ο θάνατος είναι το μεγαλύτερο πλήγμα που υφίσταται ο άνθρωπος και αυτό γιατί γνωρίζει ότι αποτελεί το τέλος της ζωής, τη φθίση, τη φθορά της φύσης και ότι το σώμα γίνεται πτώμα.²⁰⁵ Το γεγονός του θανάτου, της βίαιης δηλαδή αποχώρησης της ψυχής από το σώμα, της διάλυσης του αρμονικού και φυσικού δεσμού τους, δεν εκλαμβάνεται μόνο ως η ανέκκλητη προσωπική εμπειρία του ανθρώπου, παρά τις ατέρμονες προσπάθειές του να τον καθυστερήσει ή ακόμη και να τον αναχαιτίσει²⁰⁶, αλλά και ως βασικός όρος των σχέσεων εξουσίας στη συγκρότηση του υποκειμένου μέσα σε δεδομένα κοινωνικά σύνολα.²⁰⁷ Επίσης, η εικονολογία του θανάτου λειτουργεί ως υπενθύμιση της κοινής μοίρας και ως αφορμή αναστοχασμού πάνω στη θνητότητα και παροδικότητα των πάντων, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί έκφραση των έντονων συναισθημάτων της αγωνίας αλλά και των ερωτημάτων για το νόημα της ζωής.²⁰⁸

Στις κοινωνίες του παρελθόντος, η σχέση των ανθρώπων με το θάνατο ερμηνεύεται μέσα από τη διερεύνηση των συλλογικών αναπαραστάσεων, που μας επιτρέπουν να προσεγγίσουμε ορισμένους βασικούς άξονες των νοοτροπιών που ρυθμίζουν συνολικές αντιλήψεις του κόσμου και σχετίζονται με τα προβλήματα συγκρότησης της ατομικής ταυτότητας, αλλά και με το τρίμορφο εννοιολογικό πεδίο, της παραδοξότητας, της απουσίας και της άρνησης.²⁰⁹ Οι τρεις αυτές αρχές για τη χριστιανική κοινότητα θα μπορούσαν να συσχετιστούν με τη θέση της Εκκλησίας ότι ο θάνατος αποτελεί την πύλη για την επάνοδο του ανθρώπου στην ατελεύτητη ζωή, που θα του χαρίσει ο απαρασάλευτος συγχρωτισμός του με την ίδια τη ζωή, δηλαδή το Θεό. Αν όμως από τη θέση αυτή αφαιρέσουμε το θεολογικό υπόβαθρο και εξετάσουμε το θάνατο ως κοινωνικό φαινόμενο, τότε διαβλέπουμε αυτό που τόνισε ο Philippe Ariès, ότι ο άνθρωπος των προνεωτερικών κοινωνιών και εκείνος των

²⁰⁵ Μάριος Μπέγζος, *Δοκίμια ψυχολογίας της θρησκείας*, Εξάντας, Αθήνα 2004, σ. 31.

²⁰⁶ Δημήτριος Η. Νικολακάκης, «Ο θάνατος στην κανονική οικονομία της Εκκλησίας», *Θεολογία* 88, 4 (2017), σ. 23.

²⁰⁷ Ελπίδα Ρίκου, «Θάνατος: «όριο» και ερώτημα. Προσεγγίσεις στις σύγχρονες αναπαραστάσεις του θανάτου», *Δοκίμης* 7 (1998), σ. 14.

²⁰⁸ Αλεξάνδρα Ρασιδάκη, «Η εικονολογία του Θανάτου: μια αντιπαραβολή», *Σύγκριση* 26 (2016), σ. 48· Μάριος Π. Μπέγζος, *Ψυχολογία της Θρησκείας. Οι ανθρωπολογικές συνέπειες της χριστιανικής θεολογίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2008, σ. 93.

²⁰⁹ Ελπίδα Ρίκου, «Θάνατος: «όριο» και ερώτημα. Προσεγγίσεις στις σύγχρονες αναπαραστάσεις του θανάτου», σ. 36.

λαϊκών και προφορικών πολιτισμών αποδεχόταν χωρίς μεγάλη δυσκολία την ιδέα ότι είμαστε θνητοί, μέσω της παραδοχής της τάξης της φύσης.²¹⁰ Με τον τρόπο αυτό, ο άνθρωπος υφίστατο το θάνατο και δεν σκεφτόταν ούτε να τον αποφύγει ούτε να τον εκθειάσει, καθώς τον εκλάμβανε μόνο ως την πύλη εισόδου προς την αιώνια ζωή και το επέκεινα.²¹¹

Ο νόμος της γήινης έλξης του θανάτου και η συνείδηση ότι θα πεθάνουμε²¹², προσλαμβάνονταν με διαφορετικό τρόπο από το εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον. Το βάρος του επηρεαζόταν από τις κοινωνικές παραμέτρους της ανισότητας ανάλογα με το φύλο ή την ηλικία, από την αντίθεση πόλης – υπαίθρου και από τη μεγάλη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των κυριάρχων και των ανώνυμων νεκρών.²¹³ Για το λόγο αυτό, το φύλο δεν πρέπει να εκλαμβάνεται εκτός του χώρου και του χρόνου και αυτό γιατί υπόκειται στη διαπλαστική επίδραση της ανθρώπινης δράσης, καθώς είναι συμβολικά εκφρασμένο και κοινωνικά θεσμοθετημένο.²¹⁴ Στο ίδιο πλαίσιο, κινείται και η ηλικία, καθώς ο τρόπος που το υποκείμενο αντιλαμβάνονταν το θάνατο αποτελεί το «όριο» για την ανάδειξη των υλικών καταναγκασμών και προσδιορισμών στους οποίους υπόκειται σε σχέση με τη θέση του μέσα στην κοινωνία (ενήλικες – ανήλικοι). Η διάκριση πόλης – υπαίθρου έθετε τη σημασία των μεγάλων φάσεων του ανθρώπινου φθαρτού κύκλου σε μια λυτρωτική τελετουργία, όπου ο αγροτικός άνθρωπος δεχόταν το θάνατο ως εξομάλυνση του πάθους της θνητότητας²¹⁵, ενώ των αστικών κέντρων ως καταναγκασμό. Παρ' όλα αυτά, η αποτύπωσή του στις συλλογικές τελετουργίες και των δύο κοινωνικών χώρων φαίνεται ότι αποκτούσε μια οικία, λιτή και σχετικά μη δραματοποιημένη μορφή.²¹⁶ Οδηγούσε σε αυτό που έχει ονομαστεί από τον Ρ. Αγιές εξημερωμένο θάνατο, δηλαδή σε μια αχρονική στάση έναντι του θανάτου, που φαίνεται ίδια μέσα στη μακραίωνη μεγάλη διάρκεια.²¹⁷

²¹⁰ Φιλίπ Αριές, *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση. Από το Μεσαίωνα ως τις μέρες μας*, μτφρ. Καρίνα Λάμπια, Γλάρος, Αθήνα 1988, σ. 22, 33.

²¹¹ Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια. Παραδείγματα από τον ελλαδικό χώρο στους νεότερους χρόνους [16ος – 20ός αιώνας]*, Παπαζήση, Αθήνα 2017, σ. 45.

²¹² Μιχαήλ Γ. Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – ήθη και έθιμα – λαϊκή τέχνη*, Οδυσσέας, Αθήνα 2007, σ. 189.

²¹³ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση από το 1300 ως τις μέρες μας*, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος (επιμ.), μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, τ. Α', Νεφέλη, Αθήνα 2000, σ. 29.

²¹⁴ Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Το φύλο στην Ανθρωπολογία (και την Ιστοριογραφία): ορισμένες γνωστικές και μεθοδολογικές προεκτάσεις», *Μνήμων* 19 (1997), σ. 201.

²¹⁵ Μιχαήλ Γ. Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – ήθη και έθιμα – λαϊκή τέχνη*, σ. 192.

²¹⁶ Άννα Ματθαίου, *Οικογένεια και Σεξουαλικότητα. Μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας [ελληνικές μαρτυρίες, 17ος – αρχές 19ου αι.]*, Μέλισσα, Αθήνα 2019, σ. 92 – 93.

²¹⁷ Φιλίπ Αριές, *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση. Από το Μεσαίωνα ως τις μέρες μας*, σ. 11 - 21· Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση από το 1300 ως τις μέρες μας*, τ. Α', σ. 32.

Έδινε την εντύπωση της σταθερότητας που ενισχύεται από τη σχετική αδράνεια ορισμένων βασικών επικαθορισμών, όπως του τυπικού, των νεκρώσιμων τελετών και της ταφής, που δεν μεταλλάσσονταν στη διάρκεια του ιστορικού χρόνου. Συμπληρωματικά, προς όλα αυτά λειτουργούσε και ο διαχωρισμός μεταξύ ισχυρών και απλών ανθρώπων που επιβεβαίωνε ότι ο θάνατος δεν διασπούσε τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις, αλλά τις ενίσχυε ακόμη περισσότερο, καθώς σπάνια καταγραφόταν η θέση ή η στάση των μαζών σε αυτό, παρά τις στερεοτυπικές artes moriendi (τέχνες του θνήσκειν).²¹⁸ Ο θάνατος θα αναδεικνυόταν σε μια ατομική περιπέτεια που ο καθένας θα τη βίωνε μόνος του. Ενώ, η συνεχής ενδυνάμωση στις κυρίαρχες ομάδες της άποψης αυτής θα μετέτρεπε το θάνατο σε ένα κράμα φόβου, ταπεινοφροσύνης και προσκόλλησης σε ότι είχε αξία για την επίγεια ζωή, σε αυτό που θα αποκληθεί από τους μελετητές ως αισθητική του «μακάβριου».²¹⁹

Ο εκχριστιανισμός του θανάτου από τον ύστερο Μεσαίωνα και μετά αποτελεί σημάδι μιας σταδιακής εκκοσμίκευσης, καθώς ο αναστοχασμός πάνω στο θάνατο και όχι κατά κύριο λόγο στο επέκεινα θα συμβάλλει στην επανεμφάνιση της μονομερούς δικαιοπραξίας, της διαθήκης.²²⁰ Από τον 13ο μέχρι τον 18ο αιώνα, σημειώνεται έντονη νοταριακή δραστηριότητα στις λατινοκρατούμενες ή βενετοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού χώρου, όπου όπως είναι φυσικό και όπως εξάλλου μαρτυρείται από το σωζόμενο αρχειακό υλικό²²¹, η διαθήκη θα αποτελέσει για τον καθένα το μέσο για να εκφράσει, με τρόπο πολύ συχνά προσωπικό, τη θρησκευτική πίστη του, την προσκόλλησή του στα πράγματα ή στα πλάσματα που αγαπούσε, καθώς και τις αποφάσεις που είχε λάβει για να εξασφαλίσει τη σωτηρία της ψυχής του και την ανάπαυση του σώματός του.²²² Η διαθήκη δεν αποτελούσε μια πράξη ιδιωτικού δικαίου για τη μεταφορά της περιουσίας, αλλά ένα μέσο για να μπορέσει ο κάθε άνθρωπος να εκφράσει τις μύχιες σκέψεις του. Εκτός της διευθέτησης πνευματικών εκκρεμοτήτων, οι διαθήκες και οι αφιερώσεις μας εκθέτουν και σύνθετες πρακτικές και στόχους εκ μέρους του διαθέτη. Συνδέουν την επιδίωξη ψυχικής σωτηρίας με την εξασφάλιση επιβίωσης είτε του ίδιου είτε άλλου συγγενικού προσώπου ή την επίλυση οικονομικών εκκρεμοτήτων, καθήκοντα τα οποία

²¹⁸ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση...*, τ. Α', σ. 34.

²¹⁹ Αλεξάνδρα Ρασιδάκη, «Η εικονολογία του Θανάτου: μια αντιπαραβολή», σ. 51.

²²⁰ Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου. Η εποχή των κοιμωμένων*, μτφρ. Θεοδόσης Νικολαΐδης, τ. Ι, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2009, σ. 277.

²²¹ Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *Διαθήκες*, τ. 1, Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Κεφαλονιάς, Αθήνα 1989, σ. 5.

²²² Φιλίπ Αριές, *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση...*, σ. 38.

ανατίθενται στον κληρονόμο.²²³ Επίσης, αποτελούν επίσημα και χρηστικά έγγραφα, που συντάσσονταν σε τεχνική-νομική γλώσσα για να διασφαλίσουν, να διευθετήσουν ή και να επισφραγίσουν μια λύση σε θέματα ζωτικής σημασίας.²²⁴

Από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά, το σύστημα των συλλογικών παραστάσεων του θανάτου σε σχέση με τις θρησκευτικές ρήτρες και την ικανοποίηση των τελευταίων επιθυμιών²²⁵, που σημειώνονται στη διαθήκη είτε προς την Εκκλησία και τους ιερείς είτε προς τα μέλη της οικογένειας θα ανανοηματοδοτηθούν από την εισαγωγή των ηθικών επιταγών της Γαλλικής Επανάστασης.²²⁶ Με το σύστημα αυτό, η διαθήκη θα αρχίσει σταδιακά να χάνει τον υπερβατικό της χαρακτήρα, ως θρησκευτικό, σχεδόν μυσταγωγικό μέσο εξασφάλισης της διάρκειας της θείας σωτηρίας και της ανθρώπινης μνήμης²²⁷ και θα μετατραπεί σε πράξη διευθέτησης οικονομικών εκκρεμοτήτων και εκκοσμίκευσης της χριστιανικής πίστης. Η παρακμή των παραδοσιακών θρησκευτικών πεποιθήσεων και η ανάδυση των εκκοσμιευμένων²²⁸, ως αποτέλεσμα των νέων συμβολισμών στην απήχηση της διατήρησης της μνήμης θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη της λατρείας των νεκρών. Η «σύγχρονη» λατρεία των νεκρών (από τα μέσα του 18ου και εντονότερα το 19ο αιώνα), στον ελληνικό χώρο θα μετατραπεί σε λατρεία της ανάμνησης, που θα συνδέσει τη φροντίδα του σώματος με την αντίστοιχη του τάφου του προσφιλούς νεκρού, ώστε να εξασφαλιστεί η μνήμη του, μέσω της επιβίωσης, παρά το γεγονός ότι συνιστά μια θρησκευτική απόκλιση από την «ορθόδοξη» αντίληψη της επίσημης Εκκλησίας.²²⁹

Η στάση των χριστιανικών πληθυσμών (ελληνόφωνων, αλβανόφωνων, βλαχόφωνων κ.ά.) του ελλαδικού χώρου²³⁰ απέναντι στο θάνατο, μέσω της πρακτικής

²²³ Κώστας Κόμης, *Κοινωνικές δομές και συλλογικές συμπεριφορές: Όροι και όρια ερμηνείας των ιστορικών πηγών*, Παπαζήση, Αθήνα 2015, σ. 33· Λυδία Παπαρήγα – Αρτεμιάδη, «Μορφές δωρεών και νομικοί περιορισμοί στον κυκλαδικό χώρο κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο (17^{ος} – 18^{ος} αι.)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών* 36 (2002), σ. 145.

²²⁴ Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη. Στερεότυπες εκφράσεις και παράγοντες διαμόρφωσής τους», *Μνήμων* 35 (2016), σ. 44.

²²⁵ Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενόπιον του θανάτου. Η εποχή των κοιμωμένων*, τ. Ι, σ. 278.

²²⁶ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση...*, τ. Α', σ. 47.

²²⁷ Ελευθερία Ζέη, «Χρόνοι και χρόνος στις νησιωτικές κοινωνίες μέσα από τα νοταριακά αρχεία (17ος – 18ος αι.)», σ. 21.

²²⁸ Eric Hobsbawm, *Για την Ιστορία*, σ. 255.

²²⁹ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα. Οι μαρτυρίες των διαθηκών*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2000, σ. 189 – 190· Φιλίπ Αριές, *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση...*, σ. 136.

²³⁰ Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Η έννοια του «Θανάτου» στην Ελληνική Επανάσταση (1821 – 1832): Ιδεολογικές προσλήψεις και πολιτική πρακτική», *Μνήμων* 32 (2012), σ. 60.

της σύνταξης διαθήκης δεν ήταν ενιαία, γεγονός που συνδέεται με το βαθμό λατινικής/δυτικής επιρροής ή κατοχής και με το μέγεθος της επίδρασης των νοοτροπιών που διαμόρφωσαν την κοινωνική ζωή τόσο στο πεδίο των κληρονομικών σχέσεων όσο και των πρακτικών κληροδοσίας. Για το λόγο αυτό, η μελέτη ενός αντικείμενου, όπως των διαθηκών πρέπει να γίνεται σε περισσότερα από ένα επίπεδα, αντίστοιχα με τα ερωτήματα που το ίδιο θέτει και αυτό γιατί ο όρος *αντικείμενο* είναι τόσο πλατύς, που μόνο σε αντιδιαστολή με τον όρο *υποκείμενο* μπορούμε να τον συλλάβουμε.²³¹ Στόχος κάθε αντικείμενου, φθαρτού ή μη, είναι η λειτουργικότητα και η ερμηνεία του μέσα στον ιδιαίτερο χωροχρόνο. Η εννοιολόγησή του, ως μέρος των τεκμηρίων, που προέρχονται από την ετερότητα της νεωτερικότητας, αποτυπώνουν συμπεριφορές ενός αγροτικού κατά βάση παραδοσιακού πολιτισμού, που άρχισε να αντιπαρατίθεται, σε έναν νεωτερικό αστικού τύπου πολιτισμό²³², όπως θα αναδυθεί και στην περίπτωση της νεοελληνικής πραγματικότητας, με την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Παράλληλα, τα πάσης φύσεως τεκμήρια, δεν αποτελούν μόνο μορφές αναπαράστασης του παρελθόντος αλλά και τρόπο πολιτικής δόμησης συνεχειών και ασυνεχειών. Για το λόγο αυτό, τα αρχεία αποτελούν μια από τις κυριότερες πηγές της ιστορίας, καθώς σε αυτά ο ιστορικός θα αναζητήσει τα δεδομένα, τις μαρτυρίες και όσα χρειάζεται για να κατανοήσει τις κοινωνικές συμβάσεις και τις υλικές σταθερές ενός περιβάλλοντος.

2.2. Διαθήκη, μια ιδιαίτερη συμβολαιογραφική πράξη

Αναλογιζόμενοι ότι ο πολιτισμός είναι αποτέλεσμα συσσωρευμένης ανθρώπινης εμπειρίας καταλαβαίνουμε πόσο θεμελιώδης προϋπόθεση είναι τα αρχεία για τον πολιτισμό. Τα αρχεία είναι τεκμηριωμένη εμπειρία όπως προκύπτει και όπως διατηρείται προς χρήση. Η τήρηση αρχείου είναι μια διαδικασία απαραίτητη τόσο για τη διεκπεραίωση υποθέσεων όσο και για την τεκμηρίωσή τους. Τα αρχεία, όπως ορίζονται από το Διεθνές Συμβούλιο των Αρχείων, είναι εκείνο το τμήμα της αρχειακής πληροφορίας που έχει διηνεκή αξία πέρα από το λόγο για τον οποίο δημιουργήθηκε.²³³ Υφίστανται μόνο ως σύνολο ή πιο σωστά ως δίκτυο διαπλεκόμενων τεκμηρίων και πληροφοριών, όπου τα τεκμήρια διατηρούν τον

²³¹ Κίτσος Α. Μακρής, «Το αντικείμενο καθημερινής χρήσης στους νεότερους χρόνους», *Δελτίο της εταιρείας σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας* 3 (1979), σ. 90.

²³² Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια...*, σ. 97.

²³³ David B. Gracy II, «Archives begin at “A” but where do they end ?», *Αρχειακά Νέα της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας* 23 (Δεκέμβριος 2006), σ. 45.

αρχειακό τους χαρακτήρα, στο βαθμό που συνδέονται και διαπλέκονται με άλλες μονάδες του ίδιου συνόλου. Τα τεκμήρια έχουν τριπλό χαρακτήρα, καθώς είναι *οργανικά* προϊόντα του νομικού ή φυσικού προσώπου που τα παρήγαγε, *φυσικά*, ως απόρροια ορισμένων δραστηριοτήτων και *μοναδικά*, όχι μόνο ως προς το περιεχόμενό τους, όσο ως προς τη θέση τους ως δομικές μονάδες ενός ευρύτερου συνόλου, καθώς και ως λειτουργικά παρεπόμενα συγκεκριμένων πράξεων.²³⁴ Μπορούν να μας αποκαλύψουν στο μέγιστο βαθμό την τεκμηριωτική τους δυναμική, μόνο εφόσον τα εντάξουμε στο περιβάλλον που τα παρήγαγε και τα εξετάσουμε υπό το πρίσμα της λειτουργίας που επιτέλεσαν. Το αρχείο γίνεται κατανοητό ως προϊόν της εξουσίας που του δίνει ζωή και αυτό γιατί, όπως διατυπώνει ρητά ο Foucault, δεν συνίσταται απλά στο σύνολο των κειμένων που η κοινωνία φυλάσσει ως πηγές της ιστορίας και της ταυτότητάς της, αλλά αποτελεί λειτουργική έννοια που εκφράζει τις διανοητικές προϋποθέσεις ενός ηγεμονικού πολιτισμού, που ελέγχει τι μπορεί ή όχι να ειπωθεί.²³⁵ Τα αρχεία περιέχουν μια διπλή πραγματικότητα, του παρόντος και του παρελθόντος και για να καταστούν ιστορία θα πρέπει να την ανασυνθέσουμε, έτσι ώστε να βρούμε τις ποικίλες πληροφορίες ενός κατατεμαχισμένου ιστορικού χρόνου.²³⁶

Στην προσπάθεια αυτή τα νοταριακά τεκμήρια είναι αυτά που διασώζουν τους μεγάλους ρυθμούς με τους οποίους ζούν τα κοινωνικά μορφώματα.²³⁷ Πρόκειται για μια ειδική κατηγορία εγγράφων, που ως πηγές διασώζουν τις κοινωνικές σχέσεις, ανακαλούν δηλαδή το συνολικό φαινόμενο της ζωής στις περισσότερες επιφάνειές του, με όλες τις διαθλάσεις και τις αντιφάσεις, που έχει ένα υλικό τόσο ζωντανό και ανυπόταχτο στις συνέχειές του, όσο πιστό και υπάκουο είναι στις «πραγματικότητες» που αντανακλά.²³⁸ Η πρόκληση για τον ιστορικό είναι όχι μόνο η ανασύνθεση αυτών των αληθειών, αλλά και η αποκάλυψη των συνθηκών που τις γέννησε. Στην προσπάθεια αυτή, τα αρχειακά τεκμήρια των νησιών και των παράλιων θέσεων προσφέρουν ένα προνομιακό πεδίο παρατήρησης, καθώς αποτυπώνουν ένα πλούσιο φάσμα χρόνων και διαρκειών στο εσωτερικό της κοινότητάς τους. Τα τεκμήρια που κυριαρχούν στην αρχειακή ύλη και μας αποκαλύπτουν τις πραγματικότητες

²³⁴ Ανδρέας Φ. Μπάγιας, *Αρχειονομία. Βασικές έννοιες και αρχές. Η οργάνωση των αρχείων για τη διοίκηση και την έρευνα*, Κριτική, Αθήνα 1998, σ. 61.

²³⁵ Arlette Farge, *Η γεύση του αρχείου*, μτφρ. Ρίκα Μπενβενίστε, Νεφέλη, Αθήνα 2004, σ. 14.

²³⁶ Αλέξης Πολίτης, «Ο διπλός χρόνος των αρχείων», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 233.

²³⁷ Σπύρος Ι. Ασδραχάς, *Ιστορικά απεικασματα*, σ. 146.

²³⁸ Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο τον 18ο αιώνα: πρώτες προσεγγίσεις», *Τα Ιστορικά* 11 (1994), σ. 53.

ορισμένων διαπροσωπικών σχέσεων είναι τα προικοσύμφωνα και οι διαθήκες²³⁹, δηλαδή η προετοιμασία για την αναπαραγωγή και ο θάνατος, που υπακούουν σε περισσότερο παγιωμένους ρυθμούς ζωής, γιατί έχουν να κάνουν με τη διαχείριση των οικονομικών αξιών στις οποίες στηρίζονται οι ίδιες οι διαπροσωπικές σχέσεις.²⁴⁰

Τα αρχαιακά τεκμήρια των διαθηκών και των προικοσυμφώνων οργανώνονται πάντα σε αναφορά προς ένα καθορισμένο τύπο οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών²⁴¹, που διαπλέκονται μέσα από τα δικαιικά έθιμα με τη συγγένεια και τους τρόπους χρήσης του χώρου. Για το λόγο αυτό, στο «τοπίο» της ακίνητης ιδιοκτησίας, η μεταβίβαση ή η διαδοχή αποτελεί την κύρια λειτουργία του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, που ζωντανεύει το χάρτη της ιδιοκτησίας στο χώρο και το χρόνο των διαφόρων τοπικών κοινωνιών μέσα από τα διαρκέστερα σχήματα διαδοχής, που στηρίζονται στα δικαιοπρακτικά έγγραφα.²⁴² Σε αυτό το πλαίσιο, ο ιστορικός τρόπος προσέγγισης του δικαίου συνίσταται στο σύνολο κανόνων με τους οποίους ρυθμίζεται η ανθρώπινη συμβίωση. Οι κανόνες αυτοί καθορίζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων μιας δεδομένης κοινωνίας, καθώς και την οργάνωση της κοινωνίας σε κράτος, τη λειτουργία και τη σχέση του κράτους με τους πολίτες.²⁴³ Ο πλήρης ορισμός του δικαίου, που καλύπτει τη νομική, πολιτική και κοινωνική διάσταση είναι αυτός που θέτει ο Αριστόβουλος Μάνεσης, ότι το δίκαιο είναι σύστημα καταναγκαστικών κανόνων που εκφράζουν και ρυθμίζουν δεδομένες κοινωνικές σχέσεις, κατά τρόπο ανταποκρινόμενο βασικά στο συμφέρον της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης, και που την τήρησή τους επιβάλλει και εξασφαλίζει με κυρώσεις η κρατική εξουσία.²⁴⁴

Με τον όρο αυτό μπορούμε να εξετάσουμε, τις δικαιοπρακτικές πράξεις των διαθηκών ενός συγκεκριμένου ιστορικού περιβάλλοντος, γνωρίζοντας ότι η σύνταξη διαθήκης παρουσίασε ευρεία διάδοση στον δυτικό κυρίως κόσμο, στη μακρά διάρκεια, τουλάχιστον ανάμεσα στα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά υποκείμενα, τα

²³⁹ Σοφία Δασκαλοπούλου – Καπετανάκη, «Εγκατάσταση – προίκα – κληρονομιά. Κατά φύλα διαφοροποιήσεις», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 295, 299.

²⁴⁰ Σπύρος Ι. Ασδραγάς, *Ιστορικά απεικάσματα*, σ. 149.

²⁴¹ Εύα Καλπουρτζή, «Στα μονοπάτια των πηγών: Προτάσεις για την ανάγνωση του νοταριακού υλικού των Κυκλάδων», *Εθνολογία* 4 (1995), σ. 10.

²⁴² Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο τον 18ο αιώνα: πρώτες προσεγγίσεις», σ. 53.

²⁴³ Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *Εισαγωγή στο Δίκαιο. Βασικοί Θεσμοί Ιδιωτικού Δικαίου*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σ. 11.

²⁴⁴ Αριστόβουλος Ι. Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, Αντ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 66.

οποία κατέφευγαν εξάλλου, μαζικά στο νοτάριο προς νομική κατοχύρωση των συναλλαγών τους.²⁴⁵ Ως προς τον ελλαδικό χώρο, που μας ενδιαφέρει, η πρακτική αυτή υιοθετήθηκε επί μακρόν στις βενετοκρατούμενες περιοχές (Κρήτη, Πελοπόννησος, Επτάνησα), όπου οι οικονομικές δομές ήταν αυτές που επέδρασαν στις οικογενειακές συμπεριφορές και στους τρόπους συσσωμάτωσης της κοινωνίας των πολιτών²⁴⁶, με σκοπό τη διατήρηση και τη μεταβίβαση των περιουσιακών αγαθών, σε συνδυασμό με την οικονομική υποστήριξη του οικογενειακού πυρήνα. Για το λόγο αυτό, υιοθετήθηκε το βενετικό ιδιωτικό δίκαιο των *statuta* (θέσμια), μιας συλλογής από τοπικά έθιμα και κανόνες του ρωμαϊκού δικαίου²⁴⁷, που όμως δεν εφαρμόστηκε σε όλες τις κτήσεις με τον ίδιο τρόπο. Η Βενετία αναγκάστηκε να προσαρμοστεί στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής, υιοθετώντας ένα πρότυπο οργάνωσης πολύ πιο ευέλικτο του αρχικού και αναγνωρίζοντας θεσμούς περισσότερο προσαρμοσμένου στην υπάρχουσα πραγματικότητα.²⁴⁸

Σε αυτό το σχήμα εντάσσεται και η αναγνώριση του φεουδαρχικού κώδικα των Ασσιζών της Ρωμανίας στις περιοχές της Κορώνης και της Μεθώνης, με διαδοχικές πράξεις μεταξύ των ετών 1421 και 1453.²⁴⁹ Το δίκαιο αυτό όριζε τις νομικές σχέσεις της τοπικής φεουδαρχικής κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα μέσω του θεσμού των Συνδίκων. Οι τελευταίοι ήταν ένας ιδιαίτερα σημαντικός φορέας για την απονομή της δικαιοσύνης στις βενετοκρατούμενες περιοχές του ελλαδικού χώρου, αφού επιφορτίζονταν από τη μητρόπολη με την πάταξη κάθε μορφής αυθαιρεσίας του ντόπιου πληθυσμού ή των αξιωματούχων Βενετών ή εγχώριων και συνέδραμαν το έργο του *notario imperiale* και του *notario veneto*.²⁵⁰ Στην περίπτωση της Κορώνης, τα νοταριακά στοιχεία, που έχουμε στη διάθεσή μας και αφορούν διαθήκες της βενετικής περιόδου συνδέονται με το βαθμό διάσωσης του αρχειακού υλικού, ως απότοκο ιστορικών πραγματικοτήτων της μακράς διάρκειας αλλά και τοπικών

²⁴⁵ Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια. Παραδείγματα από τον ελλαδικό χώρο στους νεότερους χρόνους [16ος – 20ός αιώνας]*, σ. 46.

²⁴⁶ Ermanno Orlando, «Η εικόνα της οικογένειας», Χρύσα Μαλτέζου (επιστ. διεύθ.), μτφρ. Αμαλία Κολώνια, *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, τ. Β', Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα – Βενετία 2010, σ. 805.

²⁴⁷ Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *Διαθήκες*, τ. 1, σ. 5.

²⁴⁸ Ελευθερία Παπαγιάννη, Ηλίας Αρναούτογλου, Αθηνά Δημοπούλου, Δημήτρης Καράμπελας, Αλέξανδρος Λιαμαρκόπουλος, Ιωάννης Χατζάκης, Ανδρέας Χέλμης, *Ιστορία Δικαίου*, σ. 187.

²⁴⁹ Αναστασία Παπαδία – Λάλα, «Οι Έλληνες και η βενετική πραγματικότητα: Ιδεολογική και κοινωνική συγκρότηση», σ. 204.

²⁵⁰ Κώστας Ε. Λαμπρινός, «Νοταριακή τέχνη και βενετική εξουσία: Η δίκη ενός Κρητικού συμβολαιογράφου στα τέλη του 16ου αιώνα», *Πεπραγμένα Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου (Ελούντα, 1 – 6 Οκτωβρίου 2001)*, τ. Β1, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 2004, σ. 286, 295.

συγκυριών.²⁵¹ Χρονολογικά, το υλικό ανάγεται στην περίοδο πριν από την υιοθέτηση του δικαίου των Ασσιζών, ενός εθιμικού κατά βάση δικαίου και συγκεκριμένα καλύπτει την περίοδο 1333 – 1374. Στο διάστημα αυτό, καταγράφονται συνολικά 58 διαθήκες, εκ των οποίων οι 27 είναι γυναικείες (46,55%) και οι 31 ανδρικές (53,45%). Από τα μεγέθη αυτά παρατηρούμε το υψηλό ποσοστό των διαθετιδων, που μας αποκαλύπτει την έννοια του φύλου ως πολιτισμική κατηγορία που συστηματικά και επανειλημμένα εφαρμόζεται στη δράση, που νοηματοδοτεί τα κοινωνικά αποτελέσματα της δράσης και που στην εφαρμογή της αναπαράγεται όσο και μετασχηματίζεται.²⁵² Επιπλέον, παρατηρούμε την έντονα πατριαρχική και συνεκτική δομή της βενετικής οικογένειας, που έδινε τα πρωτεία στην αρρενογονία και στηριζόταν στον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων και στη μεταβίβασή τους στους άρρενες μόνο κληρονόμους, αφού είχε αποκλίσει από πολύ νωρίς τις γυναίκες από την πατρική κληρονομιά με την καθιέρωση του θεσμού της προίκας.²⁵³

Προχωρώντας στην ανάλυση του σώματος των διαθηκών ερχόμαστε σε επαφή με την κοινωνική στρωματογραφία της πόλης, που μας δίνει μια ποικιλία επαγγελματικών κατηγοριών [μάστορας, έμμισθος χειρουργός, υφαντουργός, κήρυκας, γραφέας, βάϊλος (= πρέσβης. Δεν υπάρχει καλύτερος όρος που να αποδίδει στα νέα ελληνικά τη θέση αυτή, αφού τη συναντάμε μόνο σε ότι έχει σχέση με τη βενετοκρατία)²⁵⁴, νοτάριος, μισθοφόρος (= στρατιωτικός), χρυσοχόος, κανονικός (= έμμισθος ιερέας λατινικού δόγματος), ράφτρα, και καγκελάριος (= ανώτερος δημόσιος υπάλληλος της Καγκελαρίας, που είχε υπό την εποπτεία του, τους νοτάριους)²⁵⁵], ενώ παράλληλα, αναδεικνύει την οικειοποίηση του επείσακτου κληρονομικού δικαίου από διάφορα μέλη της τοπικής κοινωνίας, με σκοπό να

²⁵¹ Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια...*, σ. 49· Ανδρέας Νανέτι, *Έγγραφα Κορώνης και Μεθώνης. Αναζήτηση και κριτική εγγράφων των δύο κύριων οφθαλμών του Κοινού της Βενετίας (14' και 15' αιώνα)*, τ. Ι, μ. Α', Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 1999, σ. 346, 358, 369, 377, 379, 387, 389 – 393· ο ίδιος, *Έγγραφα Κορώνης και Μεθώνης. Αναζήτηση και κριτική εγγράφων των δύο κύριων οφθαλμών του Κοινού της Βενετίας (14' και 15' αιώνα)*, τ. Ι, μ. Β', Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2007, σ. 365 – 366, 368, 374, 399 – 400, 402 – 404, 408, 410, 419 – 423, 430 – 432.

²⁵² Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Το φύλο στην Ανθρωπολογία (και την Ιστοριογραφία): ορισμένες γνωστικές και μεθοδολογικές προεκτάσεις», σ. 205.

²⁵³ Ermanno Orlando, «Η εικόνα της οικογένειας», τ. Β', σ. 808· Δανιήλ Μανίν, *Περί της αστικής, εμπορικής και πολιτικής των Ενετών νομοθεσίας*, μτφρ. Μιχαήλ Στεφ. Ίδρωμένου, Ν. Πετσάλη, Εν Κερκύρα 1889, ανατ. Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα ΜΜΠ, σ. 5.

²⁵⁴ <http://constantinople.ehw.gr/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=11679>, Snezhana Rakona, «Βενετοί στην Κωνσταντινούπολη», μτφρ. Ελένη Πέτρακα, Μπάνεβ Γκέντσο, *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Κωνσταντινούπολη*, προσβάσιμο στις 11/11/2020.

²⁵⁵ Ασπασία Παπαδάκη, «Αποδείξεις αστικής ιδιότητας στην Κρήτη το 17ο αιώνα (Prove di Cittadinanza)», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδριου*, τ. Β2, Δήμος Ρεθύμνης – Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνης, Ρέθυμνο 1995, σ. 619.

προχωρήσουν στη σύνταξη διαθηκών, ώστε να οριστεί η τύχη των εμψύχων και των αφύχων ή πιο σωστά των εμψύχων μέσω των αφύχων. Σε αυτό το πλαίσιο και έως τα τέλη του 18ου αιώνα, η διευθέτηση του θανάτου θα αποτελεί ένα είδος ασφαλιστηρίου συμβολαίου μεταξύ του θνητού ανθρώπου και του Θεού με τη μεσολάβηση της Εκκλησίας.²⁵⁶ Ενώ, οι διαμεσολαβητές του έργου αυτού, οι νοτάριοι, που δεν γνωρίζουμε αν και κατά πόσο επηρέαζαν τις αποφάσεις των διαθετών, ήταν συνήθως ιερείς, όπως και στην περίπτωση μας, όπου δεν διευκρινίζεται εάν ήταν ρωμαιοκαθολικοί ή ορθόδοξοι.²⁵⁷ Βρίσκονταν υπό την εποπτεία του κράτους, ακόμη και αν δεν αναφέρονται ως δημόσιοι, γεγονός που υπαγορευόταν από την ιεράρχηση των τίτλων και των προνομίων, που συνόδευαν τους νοταριακούς τίτλους, που δεν ήταν κενοί περιεχομένου, καθώς συνδέονταν με διαφοροποιήσεις ή διαβαθμίσεις τουλάχιστον ως προς την απονομή τους, σε σχέση με τις πολιτικο-κοινωνικές επιλογές της Γαληνοτάτης.²⁵⁸

Με βάση το κληρονομικό δίκαιο, που περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την κληρονομική διαδοχή (περιουσιακά δικαιώματα)²⁵⁹, διαθήκη είναι η μονομερής δικαιοπραξία (ονομάζεται και διάταξη τελευταίας βούλησης) με την οποία ο δικαιοπρακτών (διαθέτης) ρυθμίζει την τύχη των έννομων σχέσεων του για τον μετά τον θάνατό του χρόνο. Συντάσσεται αυτοπροσώπως, σύμφωνα με ορισμένους τύπους και ανακαλείται ελεύθερα, ενώ τα αποτελέσματά της παράγονται μόνο μετά τον θάνατο του διαθέτη.²⁶⁰ Οι διαθήκες εμφανίζουν ποικίλες δομικές ομοιότητες μεταξύ τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η καθεμία ξεχωριστά παύει να αποτελεί ένα αυτόνομο έγγραφο με τα δικά του τεχνικά χαρακτηριστικά και τις δικές του ιδιαιτερότητες.²⁶¹ Στο κείμενο της διαθήκης μπορεί να ενυπάρχει ο ίδιος ο συγγραφέας, δηλαδή ο διαθέτης και όχι, ο συντάκτης του κειμένου που είναι ο

²⁵⁶ Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου...*, τ. Ι, σ. 281.

²⁵⁷ Μαρία Χαιρέτη, «Διοριστήριο έγγραφο Έλληνα νοτάριου της Κρήτης (1365)», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), σ. 64.

²⁵⁸ Κώστας Ε. Λαμπρινός, «Νοταριακή τέχνη και βενετική εξουσία: Η δίκη ενός Κρητικού συμβολαιογράφου στα τέλη του 16ου αιώνα», τ. Β1, σ. 296· Ανδρέας Νανέτι, *Έγγραφα Κορώνης και Μεθώνης. Αναζήτηση και κριτική εγγράφων των δύο κύριων οφθαλμών του Κοινού της Βενετίας (ΙΔ' και ΙΕ' αιώνα)*, τ. Ι, μ. Α', σ. 346· ο ίδιος, *ό. π.*, τ. Ι, μ. Β', σ. 366, 410.

²⁵⁹ Νικόλαος Σ. Παπαντωνίου, *Κληρονομικό Δίκαιο*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα ³1989, σ. 9· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *Εισαγωγή στο Δίκαιο. Βασικοί θεσμοί Ιδιωτικού Δικαίου*, σ. 167.

²⁶⁰ Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 172· Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, τ. 1, σ. 9· Σοφία Α. Ηρακλείδου, *Μητροπολιτικός κώδικας της Χάλκης Δωδεκανήσου. Προικοσύμφωνα, διαθήκες, δωρητήρια, πωλητήρια επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τέλη 19ου αρχές 20ού αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα 2019, σ. 50.

²⁶¹ Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών στην Κώμη της Τήνου τον 19^ο αιώνα», *Analecta Catholica* 5, 2 (2016), σ. 176.

νοτάριος²⁶². παράλληλα όμως, εκτός του υποκειμενικού παράγοντα, ενυπάρχουν και οι κοινωνικές δομές, καθώς και οι πολιτισμικές παράμετροι, που συνδέονται με τη μεταθανάτια τύχη της ψυχής του διαθέτη. Ως νοταριακό έγγραφο αποτελεί μια διαθλασμένη και διαμεσολαβημένη εικόνα της πράξης που το παρήγαγε, καθώς σε αυτό συναιρείται ο λόγος του νοτάριου, με τα τυποποιημένα τμήματα της αρχής και του τέλους²⁶³, αλλά και η αφήγηση των υποκειμένων, ενός λόγου απλού, καθημερινού και με πολλά στοιχεία προφορικότητας.²⁶⁴ Επίσης, οι διαθήκες ως έργα της κοσμικής ζωής ανήκουν στις δικαιοπραξίες που συντάσσονται για πολύ συγκεκριμένους αλλά απόλυτα πρακτικούς λόγους, σύμφωνα με αυστηρούς νομικούς και εθιμικούς κανόνες²⁶⁵ και καθρεφτίζουν όχι μόνο τις ανθρώπινες συμπεριφορές και συνήθειες, αλλά και τις επαφές με άλλα πολιτισμικά μεγέθη επιβεβαιώνοντας τις δραστηριότητες των μελών της κοινωνίας.²⁶⁶

Οι διαθήκες παρουσιάζουν παρόμοια δομή με εκείνη των προικοσυμφώνων, καθώς αποτελούν μια συνεργατική πράξη, όπου ο διαθέτης υπαγορεύει στο νοτάριο τη βούλησή του ως προς τη διάθεση της περιουσίας του και ο νοτάριος καταγράφει προσεκτικά παρακολουθώντας την υπαγόρευση, την οποία πολύ συχνά την αποτυπώνει στο χαρτί με όλες τις παλινωδίες της.²⁶⁷ Αποτελούνται από ένα εισαγωγικό εναρκτήριο τμήμα, το κυρίως σώμα του εγγράφου στο οποίο γίνεται αναλυτική και λεπτομερής καταγραφή όλων των κινητών και ακινήτων περιουσιακών στοιχείων που κληροδοτούνται, μαζί με τις τυχόν ρήτρες που θέτει ο διαθέτης και ολοκληρώνεται με το καταληκτικό τμήμα, που υπογράφεται από τον διαθέτη αν είναι εγγράματος, από μάρτυρα αντί του διαθέτη αν είναι αγράμματος ή ασθενής, από τους

²⁶² Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια...*, σ. 53.

²⁶³ Ελένη Καραντζόλα – Κατερίνα Τικτοπούλου – Κατερίνα Φραντζή, «Τα νοταριακά έγγραφα ως πηγές για την πρώιμη νεοελληνική γλώσσα», Γιάννης Κ. Μαυρομάτης – Νίκος Αγιώτης (επιμ.), *Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Neograeca Medii Aevi Πρώιμη Νεοελληνική Δημόδης Γραμματεία. Γλώσσα, παράδοση και ποιητική*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2012, σ. 478· Εύα Καλπουρτζή, *Η συγγένεια ως αντικείμενο στρατηγικής με αναφορά το παράδειγμα της Νάξου κατά τον 17ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Αθήνα 1994, σ. 71.

²⁶⁴ Εύα Καλπουρτζή, «Στα μονοπάτια των πηγών: Προτάσεις για την ανάγνωση του νοταριακού υλικού των Κυκλάδων», σ. 14.

²⁶⁵ Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη. Στερεότυπες εκφράσεις και παράγοντες διαμόρφωσής τους», σ. 46.

²⁶⁶ Κατερίνα Κορρέ – Ζωγράφου, *Η καθημερινή ζωή των νεοελλήνων (1700 – 1950)*, Αθήνα 2005, σ. 139.

²⁶⁷ Ελένη Καραντζόλα – Κατερίνα Τικτοπούλου – Κατερίνα Φραντζή, «Τα νοταριακά έγγραφα ως πηγές για την πρώιμη νεοελληνική γλώσσα», σ. 482.

μάρτυρες και τέλος, από το νοτάριο.²⁶⁸ Η σύνθεση του κειμένου ως προς την εσωτερική μορφολογική του εικόνα στο 19ο αιώνα είχε την ακόλουθη διάρθρωση:

1. χρονολογική ένδειξη σύνταξης της διαθήκης,
2. τόπος και χώρος της διαθήκης,
3. ονοματέπωνυμο, επαγγελματική ιδιότητα και οικογενειακή κατάσταση του διαθέτη,
4. σωματική και πνευματική κατάσταση του διαθέτη,
5. λόγος σύνταξης της διαθήκης,
6. όρκος των μαρτύρων,
7. μέριμνα για ακύρωση προηγούμενης διαθήκης ή κωδικοκώλου,
8. μη σταθερή αναφορά επιθυμίας συγχώρεσης,
9. θρησκευτικό τμήμα των διαθηκών (μέριμνα για τη σωτηρία της ψυχής με λειτουργίες, επιμνημόσυνες δεήσεις και προσευχές),
10. οικονομικό-περιουσιακό τμήμα των διαθηκών (διάθεση και σύνθεση της περιουσίας – ονοματολογικός προσδιορισμός των κληρονόμων),
11. φιλανθρωπικά έργα προς εκκλησίες, ευαγή ιδρύματα και πρόσωπα, που αποσκοπούν να βοηθήσουν στην εξαγορά των αμαρτημάτων της επίγειας ζωής,
12. παραγγελίες διαθέτη και όροι διάθεσης της περιουσίας του,
13. επίτροποι και εκτελεστές της περιουσίας,
14. ονοματεπώνυμο του διαθέτη,
15. ονοματεπώνυμο των μαρτύρων,
16. ονοματεπώνυμο και ιδιότητα του συμβολαιογράφου,
17. στοιχεία σχετικά με την αξία της πράξης και
18. πληροφορίες σχετικά με τη δημοσίευση της διαθήκης.²⁶⁹

Συγχρόνως, όμως, ο νοτάριος εγγράφει στο κείμενο της διαθήκης νομοτεχνικούς όρους και στερεότυπες ή τυποποιημένες φράσεις, που είναι

²⁶⁸ Σοφία Α. Ηρακλείδου, *Μητροπολιτικός κώδικας της Χάλκης Δωδεκανήσου. Προικοσύμφωνα, διαθήκες, δωρητήρια, πωλητήρια επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τέλη 19ου αρχές 20ού αιώνα*, σ. 161 – 164.

²⁶⁹ Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών στην Κώμη της Τήνου τον 19ο αιώνα», σ. 176 – 177· Μαρία Καζανάκη – Λάππα, «Η αντιμετώπιση του θανάτου στην όψιμη Κρητική Αναγέννηση. Μια πρώτη προσέγγιση μέσα από διαθήκες και νοταριακά έγγραφα», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), σ. 121, 130· Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο...», σ. 62.

απαραίτητες για τη νομική εγκυρότητα της διαθήκης.²⁷⁰ Ήταν ευθύνη του συμβολαιογράφου να καθοδηγήσει τον διαθέτη και να θέσει υπόψη του μια σειρά από παραμέτρους και υποθέσεις, υλικές και ψυχικές που έπρεπε να ρυθμιστούν στο πλαίσιο διατήρησης της μνήμης, τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και στον κοινωνικό του περίγυρο.²⁷¹

Οι διαθήκες ως τυπικές δικαιοπραξίες διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις κοινές και τις έκτακτες.²⁷² Οι κοινές είναι η *ιδιόγραφη*, η *δημόσια* και η *μυστική* διαθήκη.²⁷³ Ενώ, οι έκτακτες είναι οι δημόσιες διαθήκες που συντάσσονται κάτω από εξαιρετικά ιδιάζουσες συνθήκες, όταν ο διαθέτης δεν δύναται να μεταβεί σε συμβολαιογραφική αρχή, παραδείγματος χάριν σε περίπτωση ταξιδιού, εκστρατείας ή αποκλεισμού. Θεωρείται ότι δεν συντάχθηκε αν περάσουν τρεις μήνες αφότου έπαψαν για το διαθέτη οι περιστάσεις που επιτρέπουν τη σύνταξή της και ο διαθέτης είναι ακόμη εν ζωή. Αν όμως, ο διαθέτης πεθάνει στο τρίμηνο, τότε η έκτακτη διαθήκη ισχύει, όπως και κάθε άλλη.²⁷⁴

Ως ιδιόγραφη διαθήκη χαρακτηρίζεται η διαθήκη που γράφεται, χρονολογείται και υπογράφεται από τον ίδιο τον διαθέτη και εντοπίζεται μεταξύ των αντικειμένων του μετά το θάνατό του.²⁷⁵ Αντίθετα, δημόσια είναι εκείνη που συντάσσεται με δήλωση από το διαθέτη της τελευταίας βούλησής του ενώπιον συμβολαιογράφου και παρουσία τριών μαρτύρων ή δεύτερου συμβολαιογράφου και ενός μάρτυρα.²⁷⁶ Το είδος της διαθήκης αυτής, μπορούν να συντάξουν και πρόσωπα που δεν μπορούν να γράψουν, αλλά ούτε και να υπογράψουν. Επιπλέον, η δημόσια διαθήκη, ως συμβολαιογραφικό έγγραφο έχει την αυξημένη αποδεικτική αξία του δημόσιου εγγράφου σε αντίθεση με την ιδιόγραφη που αποτελεί ιδιωτικό έγγραφο. Από την άλλη πλευρά, η μυστική διαθήκη αποτελεί έναν ενδιάμεσο τύπο διαθήκης, καθώς καταρτίζεται με παράδοση από τον διαθέτη σε συμβολαιογράφο, με την παρουσία

²⁷⁰ Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη...», σ. 45· Ελένη Καραντζόλα – Κατερίνα Τικτοπούλου – Κατερίνα Φραντζή, «Τα νοταριακά έγγραφα ως πηγές για την πρόιμη νεοελληνική γλώσσα», σ. 482.

²⁷¹ Εύα Καλπουρτζή, «Στα μονοπάτια των πηγών...», σ. 20.

²⁷² Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 173.

²⁷³ Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, τ. 1, σ. 6· Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, τ. 2ος, σ. 384· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 173· Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 50· Δανιήλ Μανίν, *Περί της αστικής, εμπορικής και πολιτικής των Ενετών νομοθεσίας*, σ. 46.

²⁷⁴ Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 50· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 174· Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 385.

²⁷⁵ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 385· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 173· Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 50.

²⁷⁶ *Αυτ.*, σ. 384 – 385· Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα. Οι μαρτυρίες των διαθηκών*, σ. 265· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 173· Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 50.

τριών μαρτύρων ή δεύτερου συμβολαιογράφου και ενός μάρτυρα, με τη ρητή δήλωση ότι πρόκειται για την τελευταία του επιθυμία. Με τον τρόπο αυτό, απομακρύνεται ο κίνδυνος απώλειας του εγγράφου.²⁷⁷ Εκτός, από αυτές τις κατηγορίες, οι διαθήκες μπορούν να διακριθούν σε σύντομες και αναλυτικές. Στις πρώτες, ο διαθέτης είναι συνοπτικός είτε γιατί τα όσα έχει να διαθέσει δεν απαιτούν εκτενή λόγο είτε διότι αφήνει όλα του τα υπάρχοντα στους κληρονόμους του χωρίς να τα περιγράφει. Αντίθετα, πιο αναλυτικοί είναι όσοι κατέχουν μεγάλη περιουσία, αλλά και όσοι φοβούμενοι τυχόν διενέξεις των κληρονόμων ή αμφισβήτησης της θέλησής τους, επιθυμούν να καθορίσουν επακριβώς τι κληροδοτούν στον καθένα.²⁷⁸

Ο κύκλος των διαθηκών ολοκληρώνεται με το θάνατο του διαθέτη και τη δημοσίευση της διαθήκης από το οικείο πρωτοδικείο. Υπόχρεος για να εμφανίσει τη διαθήκη, δημόσια ή μυστική, στο δικαστήριο είναι ο συμβολαιογράφος. Ο τελευταίος προχωράει στη γνωστοποίηση του περιεχομένου της, καθώς και στην εκτέλεσή της. Στην περίπτωση, όμως, που υπάρχει ιδιόγραφη διαθήκη αυτή προσκομίζεται από το πρόσωπο που την έχει στην κατοχή του ενώπιον του δικαστηρίου, όπου διαβάζεται από τον δικαστή και οι μάρτυρες πρέπει να αναγνωρίσουν τον γραφικό χαρακτήρα του διαθέτη.

2.3. Συμβολαιογράφοι (νοτάριοι)

Αν ο συμβολαιογράφος ως συντάκτης των δικαιοπρακτικών πράξεων θεωρηθεί ο διαμεσολαβητής μεταξύ της προφορικής και της γραπτής κουλτούρας, τότε το αρχείο του υποδεικνύει πεπρωμένα ανδρών και γυναικών με ποικιλία λειτουργιών που προσκρούουν στους εγκαθιδρυμένους εξουσιαστικούς μηχανισμούς, καθώς ξεδιπλώνονται ατομικές και συλλογικές στρατηγικές πέρα από τα ανείπωτα και τις σιωπές.²⁷⁹ Σε αυτό το σημείο, ο ιστορικός αναλαμβάνει να επεξεργαστεί και να επιχειρηματολογήσει για τα συστήματα σχέσεων του παρελθόντος δια μέσου των αναπαραστάσεων του κοινωνικού περιβάλλοντος των υποκειμένων και συνάμα να αξιολογήσει και να ανασυνθέσει την ιστορία των χειρογράφων, δηλαδή του αρχείου, που συνδέεται αναπόφευκτα με τη συνολική ιστορία του χώρου, είτε σε τοπικό είτε

²⁷⁷ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 267· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 173· Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 50· Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 385· Δανιήλ Μανίν, *ό. π.*, σ. 46 – 47.

²⁷⁸ *Αυτ.*, σ. 41.

²⁷⁹ Arlette Farge, *Η γεύση του αρχείου*, σ. 110.

σε εθνικό επίπεδο.²⁸⁰ Για το λόγο αυτό, τα νοταριακά/συμβολαιογραφικά αρχεία συνθέτουν για τον ιστορικό μια από τις κύριες πηγές που ανακαλούν το συνολικό φαινόμενο της ζωής στις περισσότερες επιφάνειές του, χωρίς να παραγκωνίζουν τις διαθλάσεις ή τις αντιφάσεις που υποκρύπτονται. Με τον τρόπο αυτό, στόχος γίνεται η αναπαράσταση της ιστορικής ανθρωπο-γεωγραφίας, στο πλαίσιο μιας έλλογης πρακτικής, που δομεί το πολιτισμικό υπόβαθρο, τις οικονομικές διεργασίες, τις πληθυσμιακές ανακατατάξεις και τις δημογραφικές μεταβολές.²⁸¹

Μέσα από τη σκοπιά αυτή, μπορούμε να προσεγγίσουμε το έργο των συμβολαιογράφων θέτοντας μια σειρά από ερωτήματα, όπως κατά πόσο μπορούσε ο συμβολαιογράφος να επηρεάσει τις αποφάσεις των διαθετών ή ποιό ποσοστό εκφράζει τη θέληση των ανθρώπων που επέλεξαν να «αποτυπώσουν» την τελευταία τους επιθυμία; Ερωτήματα που έχουν άμεση σχέση με το πώς αντιλαμβάνονταν τα υποκείμενα των προνεωτερικών κοινωνιών την έννοια του θανάτου, μιας συνθήκης που προμήνυε τον αποχωρισμό από τα εγκόσμια και καθόριζε τη μεταθανάτια ζωή.²⁸² Στον ελλαδικό χώρο, ο θάνατος, από τα μέσα του 18ου και μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, διατήρησε τον δημόσιο και τελετουργικό του χαρακτήρα, έτσι όπως θα ερμηνευόταν μέσα από τις διαθήκες. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, οι διαθήκες δεν εκλαμβάνονταν μόνο ως «συμβόλαια σωτηρίας», αλλά και ως μέρος των νοοτροπικών διαφοροποιήσεων, που επέφερε η εξοικείωση με το θάνατο²⁸³, ως απότοκο του πολέμου της Ανεξαρτησίας.

Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, θα τεθεί το νομικό πλαίσιο της λειτουργίας των συμβολαιογράφων μέσα από δύο πράξεις. Η πρώτη συνδέεται με την προσπάθεια του Ιωάννη Καποδίστρια να καταρτίσει ένα ολοκληρωμένο σύστημα αστικής νομοθεσίας, σε συνδυασμό με την αρτιότερη οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του δικαιοσύνης συστήματος. Με το Ψήφισμα της 11ης Φεβρουαρίου 1830, έργο του Ιωάννη Γενατά αντικαταστάθηκε ο θεσμός των νοταρίων, ο οποίος ίσχυε πριν και κατά την Επανάσταση, με το θεσμό των μνημόνων. Σύμφωνα με το ψήφισμα, οι μνήμονες θα ήταν δημόσιοι αξιωματούχοι διορισμένοι να δέχονται

²⁸⁰ Κώστας Κόμης, *Κοινωνικές δομές και συλλογικές συμπεριφορές: Όροι και όρια ερμηνείας των ιστορικών πηγών*, σ. 11.

²⁸¹ Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, τ. 1, σ. 13.

²⁸² Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών...», σ. 196.

²⁸³ Άννα Ματθαίου, *Οικογένεια και Σεξουαλικότητα. Μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας [ελληνικές μαρτυρίες, 17ος – αρχές 19ου αι.]*, σ. 224.

διαθήκες, συμβόλαια και λοιπές πράξεις.²⁸⁴ Το ψήφισμα αυτό ουσιαστικά αποτελούσε τον πρώτο νόμο περί διαθηκών του σύγχρονου ελληνικού κράτους²⁸⁵, με τον οποίο ρυθμίστηκε ο θάνατος ως συλλογική αρχή της κοσμικής αυτοσυνηδεισίας του μέχρι πρότινος υπηκόου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.²⁸⁶ Η δεύτερη πράξη, που καθόρισε τον επαγγελματικό χαρακτήρα των συμβολαιογράφων πραγματοποιήθηκε το 1834, στη διάρκεια της Αντιβασιλείας όταν δημοσιεύτηκε ο *Οργανισμός των Δικαστηρίων και των Συμβολαιογραφείων*, που είχε επιμελήθει ο Maurer, με τον οποίο στη θέση των μνημόνων ορίστηκαν τώρα οι συμβολαιογράφοι.²⁸⁷ Με τον κώδικα αυτό, και ειδικότερα από το 1835 και μετά, έγιναν κατά καιρούς διάφορες προσπάθειες για τη σύνταξη αστικού δικαίου και για το λόγο αυτό συστάθηκαν ειδικές επιτροπές, χωρίς όμως να περατώσουν το έργο τους.²⁸⁸ Στο πεδίο του δικαίου αυτού, που δεν σημαίνει βέβαια το «δίκαιο των αστών», αλλά αποτελεί μετάφραση του *jus civile* της ρωμαϊκής περιόδου, δηλαδή του ιδιαίτερου δικαίου κάθε πολιτείας που περιλαμβάνει κανόνες ιδιωτικού και δημόσιου δικαίου, αργότερα και κυρίως από το Μεσαίωνα που άρχισε η επιστημονική επεξεργασία της ιουστινιάνειας νομοθεσίας (*corpus juris civilis*), το *jus civile* θα περιοριστεί μόνο σε διατάξεις ιδιωτικού δικαίου.²⁸⁹ Με τον τρόπο αυτό, το *Corpus juris civilis* θα αποτελέσει την κύρια πηγή αστικού δικαίου της εποχής, ενώ με το νομοθέτημα του 1856, «*Περί 'Αστικού νόμου*» που αναφέρεται στην απόλαυση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων θα καθιερωθεί στο οθωμανικό κράτος η έννοια του αστικού δικαίου.²⁹⁰

Προχωρώντας και προσεγγίζοντας το ρόλο του συμβολαιογράφου στη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα παρατηρούμε ότι δεν έχουν διερευνηθεί συστηματικά στοιχεία που αφορούν τόσο στη ζωή όσο και στη δράση του, όπως η πελατεία του, ο ρυθμός απασχόλησής του, τα έσοδά του, η περιουσία του²⁹¹ και η

²⁸⁴ Χρήστος Λούκος, «Οι συμβολαιογράφοι της Ερμούπολης – Σύρου (19ος αιώνας)», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 254· Φρειδερίκος Τίρς, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828 – 1830) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, σ. 229.

²⁸⁵ Ο ίδιος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 265 – 273.

²⁸⁶ Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Η έννοια του «Θανάτου» στην Ελληνική Επανάσταση (1821 – 1832): Ιδεολογικές προσλήψεις και πολιτική πρακτική», σ. 63.

²⁸⁷ Χρήστος Λούκος, «Οι συμβολαιογράφοι της Ερμούπολης – Σύρου (19ος αιώνας)», σ. 254· *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 13/Α/10-04-1834), σ. 93.

²⁸⁸ Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 27.

²⁸⁹ Μιχάλης Τσαπόγας, «Η ανανέωση του δικαίου...», σ. 54· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 27.

²⁹⁰ Ελευθερία Παπαγιάννη, Ηλίας Αρναούτογλου, Αθηνά Δημοπούλου, Δημήτρης Καράμπελας, Αλέξανδρος Λιαμαρκόπουλος, Ιωάννης Χατζάκης, Ανδρέας Χέλμης, *Ιστορία Δικαίου*, σ. 202.

²⁹¹ Χρήστος Λούκος, «Οι συμβολαιογράφοι της Ερμούπολης – Σύρου (19ος αιώνας)», σ. 255.

κοινωνική του θέση και επιρροή ως δημόσιος λειτουργός στο πλαίσιο των θεσμών της κεντρικής διοίκησης σε επίπεδο τοπικών κοινωνιών. Το γεγονός αυτό ίσως δικαιολογείται από το ότι πολλές φορές εκτελεί και άλλα καθήκοντα παράλληλα με τα δικά του, όπως του ειρηνοδίκη²⁹², με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο φόρτος της εργασίας του. Ο συμβολαιογράφος είναι συνήθως ο μάρτυρας των πράξεων που καθορίζουν ή οριοθετούν την πορεία των συμπολιτών του, καθώς είναι αυτός που συντάσσει τις διάφορες δικαιοπρακτικές πράξεις, όπως, τα πωλητήρια, τα χαριστήρια, τα προικοσύμφωνα, τις διαθήκες, τις δωρεές, κ.ά. Για το λόγο αυτό, ακολουθεί ορισμένους τύπους ως προς τη σύνταξη των πράξεων και διατηρεί ευρετήρια εγγράφων και αλφαβητικούς πίνακες με τα ονόματα των συμβαλλομένων. Στο ευρετήριο, οι πράξεις καταχωρούνται με την εξής σειρά: 1) αριθμός της πράξης, 2) χρονολογία, 3) όνομα, επώνυμο, κατοικία, επαγγελματική ιδιότητα των συμβαλλομένων μερών, 4) περίληψη της πράξης, 5) δικαιώματα/τέλη και 6) υπογραφές των συμβαλλομένων.²⁹³

Η προσφυγή στο πρόσωπό του μαρτυρεί ότι τα υποκείμενα των μέχρι πρότινος παραδοσιακών κοινωνιών αναγνωρίζουν τον ρυθμιστικό ρόλο του συμβολαιογραφικού συστήματος, το οποίο μέσα από την εφαρμογή του θα επαναπροσδιοριστεί ως μέρος των δομών του αστικού εκσυγχρονισμού.

2.4. Αρχείο Συμβολαιογραφούντων Ειρηνοδικών Κορώνης (1836 – 1857)

Ο προβληματισμός που θέτει ο Χρήστος Λούκος, κατά πόσο το συμβολαιογραφικό υλικό είναι αντιπροσωπευτικό της κοινωνικής δομής μιας κοινότητας από την οποία απορρέει και την οποία αντικαθρεφτίζει²⁹⁴ στάθηκε η αφορμή για να επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στην περίπτωση της Κορώνης, ώστε να αναδείξουμε την πορεία της ως τμήμα του νεοελληνικού κράτους στη μεταβατική περίοδο των οθωνικών χρόνων. Για το λόγο αυτό, θα στηριχθούμε σε πρωτογενές αδημοσίευτο αρχειακό υλικό και συγκεκριμένα διαθήκες, που έχουμε στη διάθεσή μας από τα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας. Το σώμα των διαθηκών αυτών ανήκει στα συμβολαιογραφικά αρχεία της περιφέρειας του τέως Ειρηνοδικείου Κορώνης, νυν Παμίσου (έδρα: Κορώνη) και καλύπτει την περίοδο 1836 – 1936. Για τη χρονική περίοδο 1836 – 1857 υπάρχουν 4

²⁹² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 11/Α/28-03-1836), σ. 45.

²⁹³ Χρήστος Λούκος, «Οι συμβολαιογράφοι της Ερμούπολης – Σύρου (19ος αιώνας)», σ. 257, 259.

²⁹⁴ *Αвт.*, σ. 258.

λυτά βιβλία-ευρετήρια συμβολαιογραφικών πράξεων, με συντάκτες τους ακόλουθους συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες:

1. Γεώργιο Βεργογιαννόπουλο (1836, α/α συμβ. πράξεων: 87 – 200 & 1837, α/α συμβ. πράξεων: 1 – 68),
2. Δημήτριο Πολίτη (1838 – 1841, α/α συμβ. πράξεων: 1 – 392 & 1844, α/α συμβ. πράξεων: 647 – 728),
3. Απόστολο Μπουρμπουχάκη (1845 – 1849, α/α συμβ. πράξεων: 1 – 974),
4. Παναγιώτη Τσαγκάρη (1849, α/α συμβ. πράξεων: 976 – 1050),
5. Ιωάννη Πατρώνα (1850 – 1854, α/α συμβ. πράξεων: 1301 – 2667),
6. Παναγιώτη Παπαντωνόπουλο (1854 – 1855, α/α συμβ. πράξεων: 2673 – 3111),
7. Ζαννή Κλήμη (1855 – 1857, α/α συμβ. πράξεων: 3112 – 3834) και
8. Κωνσταντίνο Αλεξανδρόπουλο (1857, α/α συμβ. πράξεων: 3836 – 4085).

Στο τέταρτο βιβλίο έχουν καταχωρηθεί και οι συμβολαιογραφικές πράξεις (α/α 1 – 1571) του συμβολαιογράφου Π. Τσαγκάρη (1857 – 1859).²⁹⁵ Επιπλέον, αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν καταγράφονται διαθήκες για τα έτη 1850, 1853, 1856, 1859 και 1861, αλλά ούτε και μεταξύ του αρχείου των συμβολαιογραφούντων ειρηνοδικών, Ζαννή Κλήμη και Κωνσταντίνου Αλεξανδρόπουλου.

Σύμφωνα με τη βασιλική απόφαση της 8ης (20) Ιανουαρίου 1834, πρώτος ειρηνοδίκης Κορώνης διορίστηκε ο Γεώργιος Βεργογιαννόπουλος αντί του Κ. Καραπαύλου.²⁹⁶ Τα καθήκοντά του θα ορίζονταν δύο χρόνια αργότερα με το Β. Δ. της 28ης Μαρτίου 1836, με το οποίο θα αναλάμβανε και χρέη συμβολαιογράφου ελλείψη του τελευταίου.²⁹⁷ Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο του διατάγματος αυτού, οι πάρεδροι μπορούσαν να αντικαταστήσουν τον ειρηνοδίκη συμβολαιογραφούντα σε οποιαδήποτε από τις δύο λειτουργίες του σε περίπτωση κωλύματος ή ασθένειας του τελευταίου. Αυτό υποθέτουμε ότι συμβαίνει σε ορισμένες διαθήκες του υλικού που μελετάμε, γεγονός που μαρτυρείται από τον τρόπο σύνταξης και ορθογραφίας των εγγράφων. Λίγους μήνες αργότερα, με το Β. Δ. της 19ης Αυγούστου 1836, «*Περὶ ἀποδοχῶν τῶν εἰρηνοδικῶν, τῶν δικαστικῶν γραμματέων, τῶν συμβολαιογράφων καὶ κλητήρων*», καθορίστηκαν τα δικαιώματα και οι αμοιβές των ανωτέρω ἀμισθων δημόσιων λειτουργῶν. Για το λόγο αυτό, ορίστηκε ότι οι ειρηνοδίκες από κοινού με

²⁹⁵ Κεφαλαιώδης αναγραφή αρχειακού υλικού ΓΑΚ/Αρχαία Νομού Μεσσηνίας, σ. 50.

²⁹⁶ Εφημερίς της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 4/Α/23-01-1834), σ. 44.

²⁹⁷ Η ίδια (ΦΕΚ 11/Α/28-03-1836), σ. 45.

τους γραμματείς των ειρηνοδικείων και οι συμβολαιογράφοι θα πληρώνονταν μέσω «*ἀναλόγου μερίδος ἐκ τῶν δικαιωμάτων τῶν σημαντῶν χαρτίων*».²⁹⁸ Με το ίδιο διάταγμα καθορίστηκε και η χρήση χαρτοσήμου για όλες τις πράξεις των δικαστηρίων και των συμβολαιογραφείων, που θα έφεραν σφραγίδα ερυθρού χρώματος.

Ενάμιση χρόνο αργότερα, το 1837, στο νομό Μεσσηνίας λόγω δικαστικών και διοικητικών περιπλοκών αποφασίστηκε ο επαναπροσδιορισμός της δικαιοδοσίας του πρωτοδικείου Καλαμάτας με την ίδρυση δέκα ειρηνοδικείων. Με τον τρόπο αυτό στην επαρχία Μεθώνης συστάθηκαν δύο ειρηνοδικεία, της Κορώνης και της Πύλου. Το ειρηνοδικείο Κορώνης θα έδρευε στην ομώνυμη πόλη και θα είχε υπό τη δικαιοδοσία του «*τοὺς δήμους Κολωνίδων, Αἰπίας, Κορώνης καὶ Βουφράσου*». Γεγονός που δικαιολογεί και αρκετές διαθήκες από οικισμούς όχι μόνο του δήμου Κολωνίδων αλλά και χωριών της πρώην επαρχίας Κορώνης. Με το ίδιο διάταγμα διορίστηκε νέος ειρηνοδίκης ο Δημήτριος Πολίτης, πάρεδροι οι Ηλίας Σάκης και Χρίστος Πικιός και γραμματέας, ο μέχρι πρότινος γραμματέας του κατηρημένου ειρηνοδικείου Μεθώνης, κάποιος Μιχαλιάδης.²⁹⁹ Το 1840, το ειρηνοδικείο Κορώνης κατατάχθηκε μεταξύ των ειρηνοδικείων β' τάξης και ο μισθός του ειρηνοδίκη της ίδιας βαθμίδας, με βάση το διάταγμα του 1839, «*Περὶ χορηγήσεως ἐπιμισθίου εἰς τοὺς εἰρηνοδίκας καὶ γραμματεῖς αὐτῶν*», ορίστηκε στις 30 δρχ.³⁰⁰

Στις 11 Ιουνίου 1849, ο Αριστείδης Κουστουβάρης διορίστηκε κλητήρας του πρωτοδικείου Καλαμάτας με απόσπαση στο ειρηνοδικείο της πόλης του, την Κορώνη.³⁰¹ Το συγκεκριμένο πρόσωπο εντοπίζεται ως μάρτυρας στο υλικό των διαθηκών και συγκεκριμένα στα έτη 1857, 1858 και 1862. Αυτό που μας προβληματίζει είναι αν κατά τη διάρκεια των ετών αυτών εργαζόταν ακόμη για το πρωτοδικείο και ήταν αποσπασμένος στην Κορώνη. Αν η υπόθεση αυτή ισχύει, τότε δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα ως προς τα πρόσωπα που χρησιμοποιούνταν ως μάρτυρες και τη σχέση αυτών με τον συμβολαιογράφο. Στα ερωτήματα αυτά η απάντηση δίνεται με έμμεσο τρόπο, από τα ΦΕΚ, όταν σε λιγότερο από ένα μήνα στις 6 Ιουλίου 1849, στη θέση του ειρηνοδίκη Κορώνης τοποθετήθηκε ο Παναγιώτης Τσαγκάρης, που θα συνυπηρετούσε με συγγενικό του πρόσωπο που κατείχε τη θέση

²⁹⁸ *Η ίδια* (ΦΕΚ 43/Α/19-08-1836), σ. 207 – 208.

²⁹⁹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 44/Α/30-12-1837), σ. 184 – 185.

³⁰⁰ *Η ίδια* (ΦΕΚ 11/Α/24-05-1839), σ. 53 – 54· Ιωάννης Εμ. Νουχάκης, *ό. π.*, σ. 709.

³⁰¹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 25/Α/11-07-1849), σ. 109.

του γραμματέα στο ειρηνοδικείο.³⁰² Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αρ. Κουστουβάρης την εποχή που καταγράφεται ως μάρτυρας διαθηκών, συμβολαιογράφος έχει διοριστεί ο Π. Τσαγκάρης. Από όλα αυτά καταλήγουμε στο ότι ίσως υπήρχε μια σύνδεση μεταξύ των δύο προσώπων, Αριστεΐδη Κουστουβάρη και Παναγιώτη Τσαγκάρη, χωρίς όμως να είμαστε απόλυτα σίγουροι. Συμπληρωματικά, προς τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας για τον Π. Τσαγκάρη πρέπει να σημειώσουμε ότι το 1852, σε ηλικία 40 ετών, αναφέρεται μεταξύ των υποψήφιων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων, με την επαγγελματική ιδιότητα του κτηματία και με αξία ακίνητης περιουσίας 7.000 δρχ.³⁰³

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενη ενότητα, τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας σχετικά με τους συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες που διορίστηκαν στην Κορώνη είναι αποσπασματικά. Μοναδικές πηγές πληροφοριών για τα πρόσωπα αυτά λαμβάνουμε από το συμβολαιογραφικό τους αρχείο και από τα διάφορα ΦΕΚ, που αναφέρονται στο ειρηνοδικείο της πόλης. Παρ' όλα αυτά, το σώμα των διαθηκών που διασώζεται στο αρχείο αυτό αποτελεί «δώρο Θεού» για την ανάδειξη των ατομικών και συλλογικών διαδρομών των κοινωνικών υποκειμένων. Οι διαθήκες θα μας βοηθήσουν να αποκρυπτογραφήσουμε τα αιτούμενα των οικογενειακών σχέσεων, τη θέση των γυναικών, τις στάσεις απέναντι στο θάνατο, τη σύνθεση των περιουσιών, τις κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες, την κοινωνική κατανομή του πλούτου, τη θρησκευτικότητα, τη φιλανθρωπία, καθώς και τη γεωγραφική κατανομή.

2.5. Αρχείο Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτη Τσαγκάρη (1857 – 1874)

Οι υπάρχουσες πληροφορίες για τον Παναγιώτη Τσαγκάρη δεν είναι αρκετές για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τον ίδιο και τον τρόπο διάρθρωσης του αρχείου του. Αν και υπήρξε ο πρώτος συμβολαιογράφος που διορίστηκε στην Κορώνη, εν τούτοις το αρχείο του αντιμετωπίζει μια «μεταβατικότητα», γεγονός που ίσως οφείλεται στην κρίση εξουσιών και αρμοδιοτήτων που ανέκυψαν στην πόλη με τον διορισμό του και αυτό γιατί με το Β. Δ. της 22ας Μαρτίου 1857, ειρηνοδίκης Κορώνης διοριζόταν ο Κωνσταντίνος Α. Αλεξανδρόπουλος, που όμως θα ασκούσε και χρέη συμβολαιογράφου με αναδρομική ισχύ από τις 22 Ιανουαρίου του ίδιου έτους.³⁰⁴ Το όλο πρόβλημα επιτείνεται και από το γεγονός ότι δεν έχουμε στη διάθεσή μας το

³⁰² *Η ίδια* (ΦΕΚ 28/Α/13-08-1849), σ. 122.

³⁰³ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327.

³⁰⁴ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/22-03-1857), σ. 42.

αντίστοιχο ΦΕΚ διορισμού του Παναγιώτη Τσαγκάρη, που θα μας βοηθούσε να κατανοήσουμε τον τρόπο συγκρότησης του συμβολαιογραφικού του αρχείου που διαιρείται σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος εντάσσεται στο τέταρτο βιβλίο-ευρετήριο συμβολαιογραφικών πράξεων του αρχείου συμβολαιογραφούντων ειρηνοδικών (1857 – 1859), ενώ το δεύτερο καταγράφεται σε άλλο βιβλίο-ευρετήριο (1859 – 1874).³⁰⁵ Ένα δευτερεύον στοιχείο που ίσως θα μπορούσε να μας βοηθήσει να διακρίνουμε τις συμβολαιογραφικές πράξεις είναι η σφραγίδα του ειρηνοδικείου και αυτό γιατί σε διαθήκη που συνέταξε ο Παναγιώτης Παπαντωνόπουλος, το 1855, παρατηρούμε ότι η σφραγίδα είχε αλλάξει σε σχέση με αυτή που χρησιμοποιούσαν οι προκάτοχοί του. Το πρόβλημα όμως παραμένει καθώς δεν γνωρίζουμε εάν οι διάδοχοί του, των οποίων δεν έχουμε διαθήκες χρησιμοποίησαν την ίδια ή διαφορετική. Από την άλλη πλευρά, ο Π. Τσαγκάρης χρησιμοποιεί στρογγυλή σφραγίδα που περιμετρικά φέρει την επιγραφή «Π. ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ ΚΟΡΩΝΗΣ» και στο μέσον εξίτηλη απεικόνιση του θυρεού του Όθωνα.

Με βάση όλα τα παραπάνω, επιλέξαμε η διερεύνηση της κοινωνικής πραγματικότητας της Κορώνης να εκταθεί έως τη συμβατική ημερομηνία του 1862, με την οποία ολοκληρώνεται η βασιλεία του Όθωνα και παράλληλα δεν έχουμε περάσει στο καθεαυτό σύνολο των πράξεων του συμβολαιογράφου Π. Τσαγκάρη. Επιπλέον, το υλικό έτσι όπως διαρθρώνεται μας βοηθάει να κατανοήσουμε τις «πολιτισμικές» ταυτότητες της κοινωνικής οργάνωσης της πόλης και έμμεσα της αγροτικής της ενδοχώρας που επηρεάζεται από αυτήν, ενώ ταυτόχρονα να ερμηνεύσουμε τις υφιστάμενες τελετουργίες, που συνδέονται με το εθιμικό δίκαιο και τις συλλογικές παραδόσεις.

³⁰⁵ *Κεφαλαιώδης αναγραφή αρχειακού υλικού ΓΑΚ/Αρχεία Νομού Μεσσηνίας*, σ. 50.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η Κορώνη μέσα από τα Διαθετικά της (1836 – 1862)

Τα προς μελέτη τεκμήρια ανήκουν στο συμβολαιογραφικό αρχείο της περιφέρειας του τέως Ειρηνοδικείου Κορώνης, που φυλάσσεται στα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, με έδρα την Καλαμάτα και αποτελούν μέρος ενός μεγαλύτερου αρχείου που καλύπτει έναν αιώνα (1836 – 1936).³⁰⁶ Το αρχείο αυτό δεν έχει ψηφιοποιηθεί, αλλά ούτε έχει τύχει ανάλογης μελέτης και επεξεργασίας, γεγονός που οφείλεται στο ότι το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας σε επίπεδο τοπικής ιστορίας έχει επικεντρωθεί στην πρωτεύουσα του νομού, την Καλαμάτα, παραγνωρίζοντας τη σημασία μιας πόλης, που καθόλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα και έως τις αρχές του 19ου δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα αστικό κέντρο με κύριο χαρακτηριστικό τη διοικητική λειτουργία.³⁰⁷ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα παράλιο οικισμοί, όπως της Κορώνης, που ήταν πόλοι συσσώρευσης εμπορικού κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού³⁰⁸, αλλά μικρότερης πληθυσμιακής δυναμικής να μην έχουν μελετηθεί επαρκώς και συστηματικά στο πλαίσιο του νεοελληνικού κράτους. Το κενό αυτό θα προσπαθήσουμε να καλύψουμε εμείς μέσα από την ιστορική ανασύνθεση του σώματος των διαθηκών και δύο διακριτών πράξεων, μιας διεκδικητικής (ή αναγνωριστικής) αγωγής πατρικής κληρονομιάς και μιας δωρεάς εν ζωή, που καταχρηστικά συμπεριλάβαμε στο υπό εξέταση αποδεικτικό υλικό. Αυτό κρίθηκε αναγκαίο για να κατανοήσουμε τους καταναγκασμούς και τις ενδοοικογενειακές ή ενδοκοινοτικές σχέσεις που υποκρύπτονται γύρω από τους τρόπους μεταβίβασης ή εκχώρησης της κινητής ή ακίνητης περιουσίας.

Η ανίχνευση των εθιμικών δικαιοκτών σχέσεων στη γεωγραφία του κληρονομικού δικαίου στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων προέβλεπε ότι η κληρονομιά, δηλαδή το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που επιδέχονται χρηματική αποτίμηση μοιράζονταν εξίσου στα νόμιμα τέκνα.³⁰⁹ Όμως, τα έθιμα του κάθε τόπου ήταν αυτά που δημιουργούσαν τις εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα και συνάμα γεννούσαν μεγαλύτερη ανομοιογένεια στη λειτουργία ενός ενιαίου νομικού θεσμού. Στην Πελοπόννησο λόγου χάρη, όπου βρίσκεται το παράδειγμα που εξετάζουμε, οι παντρεμένες κόρες, εφόσον προικοδοτήθηκαν δεν είχαν κανένα

³⁰⁶ *Κεφαλαιώδης αναγραφή αρχειακού υλικού ΓΑΚ/Αρχεία Νομού Μεσσηνίας*, σ. 50.

³⁰⁷ Ανέστης Κ. Κωνσταντινίδης, «Το λιμάνι της Καλαμάτας», σ. 60.

³⁰⁸ Δημήτρης Ν. Καρύδης, *Τα επτά βιβλία της Πολεοδομίας*, σ. 40.

³⁰⁹ Δημήτρης Γ. Χριστοφίλοπουλος, *ό. π.*, σ. 168.

δικαίωμα στην πατρική κληρονομιά.³¹⁰ Γεγονός, που ίσως αποτελεί απότοκο του βενετικού νομικού συστήματος σύμφωνα με το οποίο τα προικοδοτούμενα θηλυκά τέκνα αποκλείονταν από την κληρονομιά, επειδή ακριβώς η προίκα είχε ως μοναδικό και σαφή στόχο να απαλλάσσει την πατριαρχική και πατρογραμμική οικογένεια από οποιαδήποτε αξίωση και διεκδίκηση των γυναικών στη γονική περιουσία.³¹¹ Στη βενετική παράδοση του αστικού δικαίου, η προίκα αντιπροσώπευε έναν από τους βασικούς θεσμούς για τη διαχείριση των οικογενειακών πολιτικών και των περιουσιών. Επίσης, στην ίδια γεωγραφική περιοχή παρατηρείται ότι σε περίπτωση θανάτου παντρεμένου γιού, που ήταν εγκατεστημένος πατροτοπικά, τότε η χήρα του πολύ σπάνια θα εγκατέλειπε τα πεθερικά της για να προβεί σε δεύτερο γάμο. Θα παρέμενε στο σπίτι του συζύγου της και θα ζούσε πια σαν θετή κόρη της οικογένειας, ενώ η προίκα της, καθώς και τα δώρα του συζύγου της πριν ή μετά το θάνατο θα αποτελούσαν μέρος της προίκας της και κατ' επέκταση ένα είδος συζυγικής κληρονομιάς, που θα την διαχειριζόταν εν ονόματι και σύμφωνα με τη θέληση του θανόντος συζύγου της.³¹²

Στο πλαίσιο των οικογενειακών δεσμών με στόχο την περαιτέρω αξιοποίηση των οικονομικών ευκαιριών και των εγγυήσεων κοινωνικής αλληλοϋποστήριξης, η μεταβίβαση των οικογενειακών περιουσιακών στοιχείων στηρίχθηκε σε δύο παράπλευρους παράγοντες, τον «τρόπο σκέψης» της κοινότητας στην οποία ανήκει το άτομο και το νόμο που συμπληρώνει, νομιμοποιεί ή περιορίζει τις ατομικές επιθυμίες.³¹³ Με τον τρόπο αυτό, η γονική κληρονομιά δεν ακολουθούσε έναν γραμμικό τρόπο διαμοιρασμού αλλά διαμορφωνόταν ανάλογα με τις εθιμικές πρακτικές. Το έθιμο της κάθε περιοχής ήταν αυτό που έθετε περιορισμούς ως προς τη διάθεση της περιουσίας των γονέων, όπως ότι μόνο το 1/5 όλης της περιουσίας μπορούσε να διαθέσει όπου και όπως ήθελε ο διαθέτης. Τα 4/5 υποχρεωτικά διανέμονταν στα νόμιμα τέκνα, με όποια σειρά και σε ό,τι ποσοστό ήθελε εκείνος. Αν δεν υπήρχαν τέκνα, μόνο το 1/3 της κληρονομικής περιουσίας μπορούσε να διατεθεί

³¹⁰ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 1ος, σ. 109.

³¹¹ Ergano Orlando, «Η εικόνα...», τ. Β', σ. 808.

³¹² Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 1ος, σ. 111.

³¹³ Λεωνίδας Σωτηρόπουλος – Δούλη Δημητροπούλου, «Η μεταβίβαση της οικογενειακής περιουσίας στην περιοχή της Πάτρας. Μερικές πλευρές του προβλήματος», Μαρίνα Μαροπούλου (επιστ. επιμ.), μτφρ. Μαρίνα Μαροπούλου, Λήδα Ιστικοπούλου, *Οικογένεια και περιουσία στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1994, σ. 253.

όπως επιθυμούσε, ενώ τα 2/3 μεταβιβάζονταν στα αδέρφια ή σε άλλους πλησιέστερους εξ αίματος συγγενείς.³¹⁴

Η πατρική κληρονομιά κληροδοτείτο με διαθήκη στην οποία συχνά αναφέρεται ότι δεν συμπεριλαμβάνεται η μητρική και αυτό διότι ο άνδρας δεν την όριζε. Σε περίπτωση που υπήρχε οικογενειακή επιχείρηση, τότε αυτή μεταβιβαζόταν στα άρρενα κυρίως μέλη του στενού συγγενικού περιβάλλοντος του κατόχου της, ενώ σε περίπτωση που δεν υπήρχαν άμεσοι άρρενες απόγονοι, τότε κληρονόμοι ορίζονταν τα ανίψια ή οι γαμπροί.³¹⁵ Από τα στοιχεία αυτά αντιλαμβανόμαστε ότι η «παραδοσιακή» κοινωνία δεν ήταν τόσο άκαμπτη, καθώς φανερώνει μια υποδόρια κινητικότητα των προνεωτερικών θεσμών έναντι των κανόνων που έθετε η νεωτερικότητα³¹⁶, προκρίνοντας όμως το φυλό ως την ειδοποιό διαφορά για την ιεράρχηση των κοινωνικών σχέσεων και ιδιαίτερα των άτυπων διαδικασιών και μορφωμάτων της καθημερινής ζωής. Από την άλλη πλευρά, η μητρική κληρονομιά μπορούσε να διατεθεί ως δωρεά αιτία θανάτου, δηλαδή ως μια απλή υπόσχεση εκχώρησης του δωρούμενου ακινήτου υπό την αναβλητική αίρεση του θανάτου του δωρητή.³¹⁷ Με τον τρόπο αυτό, οι δωρεές αιτία θανάτου υποκαθιστούσαν στην πρακτική των συναλλαγών, έστω και ατελώς, τον τύπο της διαθήκης ή της κληροδοσίας. Ένας ακόμη τρόπος διαμοιρασμού της περιουσίας από τον ίδιο τον γονέα πριν από το θάνατό του ήταν η δωρεά εν ζωή του συνόλου της κινητής και ακινήτου περιουσίας υπό τον όρο διατροφής του δωρητή ή άλλου συγγενικού προσώπου ή υπό τον όρο της διηνεκούς πληρωμής των δημοσίων χρεών που βάρυναν το ακίνητο.³¹⁸ Στόχος της διανομής εν ζωή ήταν η αποφυγή προβλημάτων και δυσάρεστων καταστάσεων, που μπορούσαν να προκύψουν σε περίπτωση *post mortem* διάθεσης.

Συμπληρωματικά, προς όλα αυτά ο Maurer σημειώνει ότι η «συνήθεια» κάθε τύπου περιορίζει την ελευθερία του κληροδότη σε ό,τι αφορά τη διάθεση της γονικής περιουσίας στην περίπτωση της εξ αδιαθέτου διαδοχής και αυτό γιατί σκοπός είναι η

³¹⁴ Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο...», σ. 60.

³¹⁵ Ίκαρος Μαντούβαλος, « «Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη: μια πρώτη προσέγγιση σε σχέση με την περίπτωση της Βιέννης και της Πέστης (19ος αιώνας)», *Μνήμων* 30 (2009), σ. 119.

³¹⁶ Pertti J. Anttonen, *ό. π.*, σ. 118.

³¹⁷ Λυδία Παπαρρήγα – Αρτεμιάδη, «Μορφές δωρεών και νομικοί περιορισμοί στον κυκλαδικό χώρο κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο (17^{ος} – 18^{ος} αι.)», σ. 136· Σοφία Δασκαλοπούλου – Καπετανάκη, «Εγκατάσταση – προίκα – κληρονομιά. Κατά φύλα διαφοροποιήσεις», σ. 300.

³¹⁸ *Αυτ.*, σ. 145· Λεωνίδας Σωτηρόπουλος – Δούλη Δημητροπούλου, «Η μεταβίβαση της οικογενειακής περιουσίας στην περιοχή της Πάτρας. Μερικές πλευρές του προβλήματος», σ. 254 – 255.

προστασία της συζυγικής οικογένειας, των υπολοίπων στενών συγγενών και το κληρονομικό δικαίωμα του/της συζύγου.³¹⁹ Σύμφωνα με τα κληρονομικά δικαιώματα των εξ αίματος συγγενών αποκλείονταν από την κληρονομιά όσοι είχαν περιβληθεί το μοναχικό σχήμα, τα νόθα τέκνα και οι κόρες, αφού είχαν λάβει προίκα, η οποία αποτελούσε τρόπο επικύρωσης της κοινωνικής και ηθικής νομιμότητας της νύφης και της οικογένειάς της έναντι του γαμπρού. Σε ορισμένες κοινότητες ή πόλεις της Πελοποννήσου, όπως λόγω χάρη στην Κορώνη, στην εξ αδιαθέτου διαδοχή, η διανομή της περιουσίας γινόταν σε ίσα μέρη ανεξάρτητα από το φύλο.³²⁰ Αυτό πιθανότατα έχει τις ρίζες του σε ένα συνονθύλευμα εθιμικών νομικών κανόνων των διαφόρων επικυριάρχων (Φράγκων, Βενετών, Καταλανών και Οθωμανών), που αποκρυσταλλώθηκε στη διάρκεια της τελευταίας οθωμανικής κυριαρχίας της πόλης, μέσω της διατήρησης του προϋφιστάμενου δυτικού δικαίου, εξαιτίας του προνομιακού καθεστώτος που έχαιρε λόγω του εμπορευματικού προϊόντος του ελαιολάδου.³²¹ Επιπλέον, οι κληροδοτήσεις σε μη συγγενικά πρόσωπα, όπως, θετά παιδιά, ψυχογιούς, ψυχοκόρες ή στο υπηρετικό προσωπικό ελλείπει κληρονόμου αποτελούσε χαρακτηριστικό του εθιμικού δικαίου και λάμβανε το χαρακτήρα ψυχικών ωφελημάτων, ως προϊόν της πίστης στην αξία της ψυχής για εξιλέωση και σωτηρία.³²² Στο πλαίσιο αυτό, στην Κορώνη, τη Μεθώνη και την Ανδρούσα η περιουσία του αδιαθέτως αποθανόντος δεν περιερχόταν στο κράτος αλλά μοιραζόταν μεταξύ του επισκόπου, της εκκλησίας και των φτωχών.³²³

3.1. Διεκδικητική αγωγή πατρικής κληρονομιάς & Δωρεά εν ζωή

Μέσα σε όλο αυτό το πλαίσιο, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε και να ερμηνεύσουμε το υλικό που έχουμε στη διάθεσή μας, σε μια κλίμακα που στόχος της δεν είναι τόσο οι ατομικές περιπτώσεις όσο τα συλλογικά φαινόμενα, ξεκινώντας από δύο πράξεις έμμεσης αναφοράς στα «περι κληρονομιάς» της Κορώνης. Αυτό κρίνεται

³¹⁹ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 1ος, σ. 146 – 148· Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 174.

³²⁰ Το στοιχείο αυτό το συναντάμε και στη Σαντορίνη, γεγονός που πιθανότατα συνδέεται με το ότι και οι δύο περιοχές βρέθηκαν υπό την κατοχή δυτικών δυνάμεων. Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 704.

³²¹ Μενέλαος Τουρτόγλου, «Το Δίκαιο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σ. 114.

³²² Παναγιώτης Ζέπος, « «Ψυχάριον», «Ψυχικά», «Ψυχοπαίδι» », *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 10 (1981), σ. 22 – 24· Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο...», σ. 62.

³²³ Μενέλαος Τουρτόγλου, «Το Δίκαιο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας», σ. 115· Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 1ος, σ. 160· ο ίδιος, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 709.

αναγκαίο αν θέλουμε να «γευτούμε» τον κόσμο μιας πόλης με ιδιαίτερες πολιτισμικές παραδόσεις, όπου η διαβατήρια τελετουργία του θανάτου στη μακρά διάρκεια είχε θέσει κάποιους διακριτούς όρους στις κοινωνικές συμπεριφορές, λόγω των σχέσεων συγγένειας που συνδέονταν διαλεκτικά με την οικονομική διεργασία ως σύνολο.

Η πρώτη συμβολαιογραφική πράξη είναι μια διεκδικητική αγωγή πατρικής κληρονομιάς δύο αδελφών, της Μαρίας και της Αγγελικής Κυριακοπούλου, από το χωριό Πετριάδες του δήμου Κολωνίδων.³²⁴ Το εισαγωγικό τμήμα της αγωγής θυμίζει το αντίστοιχο των πληρεξουσίων. Αρχικά γίνεται αναφορά στα ονόματα των ατόμων για λογαριασμό των οποίων συντάσσεται η δικαιοπραξία, ο τόπος κατοικίας τους, ο χώρος σύνταξης της πράξης, στην προκειμένη περίπτωση είναι η οικία του συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη Γεώργιου Βεργογιαννόπουλου και τέλος τα ονόματα των μαρτύρων και η επαγγελματική τους ιδιότητα. Στη συνέχεια διευκρινίζεται από τις εντολοδότριες ο λόγος για τον οποίο συντάσσεται η αγωγή και δίνονται λεπτομερείς οδηγίες προς τον αντιπρόσωπο που οι ίδιες όρισαν. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο, σε αυτό το σημείο, αποτελεί η δέσμευση την οποία λαμβάνουν οι δύο αδελφές απέναντι στον συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη και τους μάρτυρες, ότι δηλαδή δέχονται εκ των προτέρων όλες τις νόμιμες ενέργειες στις οποίες θα προβεί το άτομο το οποίο εξουσιοδότησαν. Χαρακτηριστικό της δέσμευσης αυτής αποτελεί το εν λόγω παράθεμα που ακολουθεί: «νά κινεῖ ἀγωγάς ἀνταγωγάς ἡνά δέχεται συμβιβασμούς| νά διορίζει ἐπιτρόπους καὶ δικηγόρους καὶ τέλος νά // ἐνεργεῖ καὶ πράτει πᾶν ὅ,τι ἐγκρίνει συμφέρον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων των».

Η αγωγή ολοκληρώνεται με τη δήλωση των εντολοδοτριών ότι δεν γνωρίζουν γράμματα και για το λόγο αυτό θα χρησιμοποιηθούν δύο άλλα πρόσωπα εν είδει μαρτύρων, που θα υπογράψουν αντι για αυτές σημειώνοντας το σύμβολο του σταυρού. Το καταληκτικό τμήμα του εγγράφου υπογράφεται από τους μάρτυρες και επικυρώνεται από τον συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη (υπογραφή και σφραγίδα), χωρίς όμως να διαβαστεί η δικαιοπραξία ευκρινώς και μεγαλοφώνως ενώπιον όλων. Το μόνο που σημειώνεται είναι ότι καταχωρήθηκε στο ευρετήριο και ότι δόθηκε αντίγραφο στις αδελφές Κυριακοπούλου.

Μέσα από την κίνηση των δύο γυναικών για διεκδίκηση της πατρικής τους κληρονομιάς παρατηρούμε μια διάσπαση των ηθών και των κοινωνικών συμβάσεων της εποχής και αυτό διότι η γυναίκα συμπεριλαμβανόταν στον «μη ενεργό

³²⁴ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 100 (27.04.1836).

πληθυσμό».³²⁵ Ο ρόλος της στη δημόσια ζωή ήταν εξαιρετικά περιορισμένος για την εποχή που πραγματευόμαστε και αυτό διότι στο πλαίσιο της κανονικοποίησης της διαφοράς των φύλων με όρους βιολογικού ντετερμινισμού, η γυναίκα ταυτιζόταν με την οικογένεια και το ιδιωτικό, ενώ ο άνδρας με το δημόσιο και την εργασία.³²⁶ Η θέση για αυτόν τον κοινωνικό προσδιορισμό στηριζόταν αφενός στη βιολογική διαφορά, που παρουσιάζεται να αποτελεί αίτιο κάθε γυναικείας κλίσης, στάσης και συμπεριφοράς και αφετέρου στις «μεταφυσικές» αντιλήψεις της χριστιανικής θρησκείας που συνδέουν τον κοινωνικό ρόλο των γυναικών με τη «θεία» αποστολή της μητρότητας. Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε ότι οι γυναίκες αυτές αναφέρονται με το πατριαρχικό επώνυμό τους, γεγονός που ίσως δεν συνδέεται τόσο με την οικογενειακή τους κατάσταση όσο με τα ευρωπαϊκά πρότυπα της γυναικείας ηθικής και προσωπικότητας που σχηματοποιούνται στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα και υιοθετούνται αυτούσια στην αστική ηθική της ελληνικής κοινωνίας έως και τη δεκαετία του 1860.³²⁷ Η υπόθεση αυτή μπορεί να στηριχθεί και στις γυναικείες διαθέκες του σώματος που θα αναλύσουμε, καθώς όλες οι διαθέτιδες αναφέρονται πρώτα με το δικό τους επώνυμο και έπειτα με το επίθετο του ζώντος ή θανόντος συζύγου τους. Πάνω σε αυτό υποθέτουμε ότι το σύνολο των γυναικών του υλικού που διαπραγματευόμαστε πιθανότατα ανήκε στα μεσαία και ανώτερα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα και αυτό διότι όπως θα δούμε και παρακάτω δεν έμεναν αμέτοχες στο σύστημα δικτυώσεων της οικογένειας, καθώς διαχειρίζονταν όχι μόνο τη δική τους περιουσία αλλά και του συζύγου τους.

Η δεύτερη συμβολαιογραφική πράξη αν και έχει τη μορφή κεκαλυμμένου πωλητηρίου στην πραγματικότητα πρόκειται για μια δωρεά εν ζωή και αυτό διότι από έμμεσες πληροφορίες του ίδιου του εγγράφου αντιλαμβανόμαστε ότι ο πωλητής Νικόλαος Παντελοθανασόπουλος βρίσκεται σε δεύτερο γάμο και επιθυμεί να

³²⁵ Λήδα Παπαστεφανάκη, «Μισθωτή εργασία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830-1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 265.

³²⁶ Ελένη Φουρναράκη, «Το σύγχρονο εγχείρημα της ιστορίας των γυναικών. Πτυχές μιας μετατόπισης προς μια ιστορία της σχέσης των φύλων», *Μνήμων* 19 (1997), σ. 192· Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου – Καραστεργίου, *Η εκπαίδευση των γυναικών – Οι γυναίκες στην εκπαίδευση (18ος – 20ός αιώνας). Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σ. 30.

³²⁷ Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου – Καραστεργίου, *Η εκπαίδευση των γυναικών – Οι γυναίκες στην εκπαίδευση (18ος – 20ός αιώνας). Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση*, σ. 34.

εξασφαλίσει τη σύζυγό του, Φωτούλα του ποτέ Τζόρτζη Δεσίλα.³²⁸ Για το λόγο αυτό, αποφασίζει να προχωρήσει σε πώληση της περιουσίας του προς τη σύζυγό του, ώστε τα παιδιά του από τον πρώτο του γάμο να μην λάβουν την περιουσία του και αυτό διότι ως κατιόντες συγγενείς είχαν σχεδόν απόλυτο δικαίωμα να τον κληρονομήσουν, όπως και τους υπόλοιπους ανιόντες.³²⁹ Σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο της Κορώνης, ο γονέας που θα προχωρούσε σε δεύτερο γάμο όφειλε να αποδώσει στα τέκνα του ανεξαιρέτως φύλου όχι μόνο την περιουσία του εκλιπόντος γονέα του, αλλά και το ένα τρίτο της δικής του περιουσίας.³³⁰ Οι λόγοι αυτοί σε συνδυασμό με άγνωστες σε μας αντιδικίες ή συγκρουόμενα συμφέροντα οδήγησαν τον Νικόλαο Παντελοθανασόπουλο να λάβει την απόφαση της πώλησης των κινητών και ακίνητων πραγμάτων του.

Η σύνταξη της πράξης αυτής ξεκινάει από τη δήλωση του ονόματος του πωλητή, της επαγγελματικής του ιδιότητας και του τόπου μόνιμης κατοικίας του. Στη συνέχεια αναφέρονται ο χώρος σύνταξης, τα ονόματα των μαρτύρων, η επαγγελματική τους ιδιότητα και το είδος ή τα είδη των περιουσιακών στοιχείων που πρόκειται να πουληθούν, αναφέροντας ότι *«πωλειῖ, ἀπαλοτριεῖ καὶ δίδει εἰς τελείαν ἰδιοκτησίαν καὶ κυριότητα ... τὴν κοινητὴν καὶ ἀκοίνητον περιουσίαν του»*. Ακολουθεί το όνομα του αγοραστή και η λεπτομερής περιγραφή του περιουσιακού στοιχείου ή των στοιχείων που θα πουληθούν, καθώς και το αντίτιμο της αξίας του καθενός σε δραχμές. Η δικαιοπραξία ολοκληρώνεται με τη δήλωση του πωλητή ότι τα περιουσιακά του στοιχεία είναι *«ἐλεύθερα πάσης ὑποθήκης»*, με την αναγνώριση εκ μέρους του πωλητή, αφού έχει λάβει τα χρήματα ότι πλέον ο αγοραστής έχει παν δικαίωμα επί της αγορασθείσας κινητής και ακίνητης περιουσίας, καθώς και με τη δήλωση του πωλητή ότι πλέον είναι *«ξένος καὶ ἀμέτοχος ἀπὸ τὰ διαγραφέντα αὐτὰ κτήματα»*. Το έγγραφο κλείνει με τις απαραίτητες υπογραφές των συμβαλλομένων, αν και στην περίπτωσή μας ο πωλητής δεν υπογράφει ο ίδιος άλλα άλλο πρόσωπο διότι δηλώνει αγράμματος, των μαρτύρων και του συμβολαιογράφου ειρηνοδίκη, που θα σφραγίσει και την πράξη. Το πρόσωπο που υπογράφει έναντι του πωλητή σημειώνει το σύμβολο του σταυρού, ενώ η γυναίκα του ως αγοραστής δεν αναφέρεται καν και αυτό γιατί η πώληση είναι «εικονική», αφού προς το τέλος της πράξης τονίζεται ότι ως αποδέκτης της περιουσίας έχει κάθε δικαίωμα να τη

³²⁸ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 130 (27.07.1836).

³²⁹ Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 2ος, σ. 705.

³³⁰ *Αυτ.*, σ. 707.

χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν έχοντας πλήρη δικαιώματα. Αυτό το τελευταίο αποτελεί ένα από τα πιο ακλόνητα στοιχεία ότι πρόκειται για σύμμικτη δωρεά εν ζώη.

3.2. Διάρθρωση και περιεχόμενο δημόσιων διαθηκών

Οι διαθήκες ως δικαιοπρακτικά έγγραφα αποτελούν εργαλείο μελέτης των τοπικών κοινωνιών, πρωτογενές υλικό αλλά και σπουδαία πηγή πληροφοριών ως προς τη σχέση των διαθετών με το επέκεινα αλλά και την διάθεση των περιουσιακών στοιχείων. Πέρα από τη στείρα απαρίθμηση των υλικών αντικειμένων, τα κείμενα αυτά καθαυτά μας επιτρέπουν να αναδυθεί εκ των ένδον η «ανάγνωση» ανθρώπινων ομάδων σε σχέση με την κοινωνία της εποχής τους και το ρόλο που τα ίδια διαδραμάτισαν, καθορίζοντας συλλογικές συμπεριφορές ή νοοτροπίες.³³¹ Το αρχαικό υλικό αποτυπώνει άλλοτε υπαινικτικά και άλλοτε με αφοπλιστική ειλικρίνεια, συναισθήματα, επιθυμίες, φόβους, και ένα θρησκευτικό συναίσθημα αγωνίας, ως τμήμα ενός απροσδιόριστου μωσαϊκού κοινωνικών συμβάσεων και καταναγκασμών απέναντι στο θάνατο.³³² Μέσα από τις ανθρώπινες ιστορίες των εγγράφων σε συνάρτηση με τη μελέτη του οικιακού κύκλου της ομάδας μπορούμε να κατανοήσουμε τις πραγματικές τάσεις που διέπουν τα κληρονομικά θέσμια σε επίπεδο εθιμικού δικαίου. Για το λόγο αυτό, στην καρδιά κάθε διαθήκης βρίσκονται οι ρυθμίσεις για τον κυρίαρχο σκοπό της σύνταξής της, τη διατήρηση και τη διαφύλαξη της οικογενειακής περιουσίας και την παράλληλη μέριμνα για οικεία πρόσωπα ή την εξασφάλιση των γηρατειών.

Όπως είδαμε και σε μια προηγούμενη ενότητα, στα εισαγωγικά στοιχεία των δημόσιων διαθηκών ο ειρηνοδίκης συμβολαιογραφών ή ο συμβολαιογράφος φρόντιζε να δώσει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη χρονολογική ένδειξη σύνταξης του εγγράφου καταγράφοντας την ημέρα, το μήνα και το έτος. Εν συνεχεία, ο τόπος σύνταξης της διαθήκης διέφερε ανάλογα με τον διαθέτη και την κατάσταση του. Αν ήταν ντόπιος και υγιής, η διαθήκη συντασσόταν στο ειρηνοδικείο ή το συμβολαιογραφείο της πόλης, ενώ αν ήταν ντόπιος και ασθενής, η σύνταξη γινόταν κατ' οίκον. Στην περίπτωση, που ο δικαιοπρακτών ήταν από άλλο τόπο που όμως ανήκε στην δικαιοδοσία του συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη, τότε η σύνταξη της διαθήκης γινόταν ανάλογα με τη σωματική του υγεία είτε στον τόπο κατοικίας είτε

³³¹ Κατερίνα Κορρέ – Ζωγράφου, *Η καθημερινή ζωή των νεοελλήνων (1700 – 1950)*, σ. 128.

³³² Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη...», σ. 51.

στο ειρηνοδικείο. Ακολουθούσε, η αναφορά στο ονοματεπώνυμο του διαθέτη, με μη σταθερή μνεία στο πατρώνυμο, η επαγγελματική του ιδιότητα, ο τόπος κατοικίας του, με μη σταθερή αναφορά στη συνοικία, ο δήμος στον οποίο υπαγόταν και η ενορία του. Αν το επάγγελμα που ασκούσε δεν ήταν χειρωνακτικό, τότε συμπληρωνόταν με τη χρήση της φράσης «*άνευ ιδιάζοντος επαγγέλματος*», ενώ αν γινόταν χρήση του όρου «*άνευ επαγγέλματος*», τότε σήμαινε ότι ο διαθέτης είτε ήταν εισοδηματίας είτε συνταξιούχος. Από την άλλη πλευρά, οι διαθέτιδες αναφέρονταν με το ονοματεπώνυμό τους, το πατρώνυμο και στη συνέχεια ακολουθούσε το όνομα και το επίθετο του ζώντος ή τεθνεώτος συζύγου τους, αλλά και ο τόπος κατοικίας, ο δήμος στον οποίο υπάγονταν και η ενορία τους. Ως επαγγελματική ιδιότητα χρησιμοποιείτο η φράση «*άνευ επαγγέλματος*», που δήλωνε τα οικιακά. Επιπρόσθετα, σε αρκετά δείγματα τα ονόματα των διαθετών ή των διαθέτιδων πλαισιώνονταν από προσωνύμια ή κοινωνικές προσφωνήσεις.³³³

Στη συνέχεια, ο συντάκτης σημείωνε τα ονόματα των μαρτύρων, με την επαγγελματική τους ιδιότητα, τον τόπο κατοικίας, το δήμο στον οποίο υπάγονταν, καθώς και την ενορία. Πριν ορκίσει τους μάρτυρες επί του ευαγγελίου με τον εξής όρκο, «*ορκιζόμεθα να φυλάζωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου*», υπήρχαν κάποιες στερεοτυπικές εκφράσεις, όπως, «*πολίτας Ἑλληνας, ἐνήλικας, χριστιανούς ὀρθοδόξους*» και «*μη ὑπαγομένους εἰς ἐξαίρεσιν τινά τοῦ νόμου*». Το εισαγωγικό μέρος ολοκληρωνόταν με περιγραφή της σωματικής και ψυχικής κατάστασης του διαθέτη ή της διαθέτιδος. Επίσης, ανέφερε περιεκτικά άνευ λεπτομερειών τους λόγους που οδήγησαν τον κάθε διαθέτη ξεχωριστά στη σύνταξη της διαθήκης του. Στο σώμα των διαθηκών που εξετάζουμε δεν παρατηρείται έντονη επιθυμία για συγχώρεση εκτός από τρεις διαθέτιδες και έναν διαθέτη στο διάστημα 1851 – 1852³³⁴, που ξεκινούν την παράθεση των περιουσιακών και θρησκευτικών επιθυμιών τους με τη φράση, «*συγχώρησιν ἀπό ὅλους τοὺς χριστιανούς*» ή «*συγχώρησιν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μου*» Σε αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι από τις τρεις διαθέτιδες οι δύο είναι χήρες και ο διαθέτης που καταγράφεται είναι ο

³³³ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Εγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 32 (18.04.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 36 (2.05.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 94 (18.11.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 125 (10.03.1839)· διαθήκη υπ' αριθμ. 276 (3.11.1840)· διαθήκη υπ' αριθμ. 443 (28.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846)· διαθήκη υπ' αριθμ. 550 (26.09.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860).

³³⁴ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1532 (22.07.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1533 (25.07.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1572 (24.09.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852).

μοναδικός χήρος, που σημειώνεται ανάμεσα στο υλικό μας. Πιθανότατα αυτή η έντονη επιθυμία για συγχώρεση, ίσως υποκρύπτει πράξεις ή ενέργειες στη ζωή τους με τις οποίες έβλαψαν συνανθρώπους τους ή και μέλη της οικογένειάς τους και τώρα που βρίσκονται στη δύση της ζωής τους αντιλαμβάνομενοι ότι έσφαλαν επιδιώκουν τη μετάνοια.

Αφού προηγηθούν οι προαναφερόμενες ενότητες πληροφοριών στο εισαγωγικό πλαίσιο τη διαθήκης στη συνέχεια, έπεται το κυρίως κείμενο το οποίο αποτελείται από το περιουσιακό και το θρησκευτικό τμήμα. Το περιουσιακό κομμάτι των διαθηκών καλύπτει τις ενότητες της κινητής και ακίνητης περιουσίας, καθώς και των όρων που θέτουν οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες ως υποχρεώσεις προς τα πρόσωπα των κληρονόμων τους. Σε αυτό το τμήμα καταγράφονται και οι ακυρώσεις τυχόν προηγούμενων διαθηκών, που έχουν συνταχθεί στο παρελθόν, γεγονός που επιβεβαιώνει την ελευθερία των διαθετών να συντάξουν παραπάνω από μια διαθήκη, ενώ συγχρόνως τονίζεται και η ισχύς του εγγράφου.³³⁵ Μεταξύ του σώματος που προσεγγίζουμε υπάρχουν και τρεις ανδρικές διαθήκες, που ακυρώνουν προηγούμενες πράξεις των διαθετών της ίδιας περιόδου.³³⁶ Το οικονομικό μέρος ολοκληρώνεται με αναφορά στα έξοδα της ταφής, που στις ανδρικές διαθήκες κλείνει συνήθως με την καταληκτική πρόταση, «*να κάμωσιν τά απαιτούμενα έξοδα τῆς κηδείας μου καὶ λοιπά κατά τὴν τάξιν μου*». Η πρόταση αυτή για το σώμα των διαθηκών που προσεγγίζουμε αποτελεί ιδιαίτερης σημασίας και αυτό γιατί οι διαθέτες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα επαγγελματικών κατηγοριών, στοιχείο που μας δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε τις δομικές ιεραρχίες, που υφίστανται μεταξύ των μελών των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων της πόλης.

Ως προς το θρησκευτικό κομμάτι, οι βασικές πληροφοριακές ενότητες είναι η εκδήλωση φόβου για τον επικείμενο θάνατο, που δηλώνεται με διάφορες εκφράσεις, όπως, «*γνωρίζων τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα καὶ φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου*», «*προνοήσασα τὸν ἄωρον θάνατον καὶ φοβούμενη αὐτὸν*», ή «*φοβούμενη μὴ καταληφθῆ ἀπὸ τὸν θάνατον ἀδιόρθωτος*»³³⁷, η διάθεση χρηματικών ποσών ή ακίνητης περιουσίας σε ναούς και ιερείς, καθώς και η διάθεση χρηματικών ποσών για

³³⁵ Εὐα Καλπουρτζή, *Η συγγένεια ως αντικείμενο στρατηγικής με αναφορά το παράδειγμα της Νάξου κατά τον 17ο αιώνα*, σ. 70.

³³⁶ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Εγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 298 (11.02.1841)· διαθήκη υπ' αριθμ. 419 (24.01.1847)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 5382 (3.10.1862).

³³⁷ Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών...», σ. 178.

μνημόσυνα ή συλλείτουργα στη μνήμη του διαθέτη ή και των συγγενών του.³³⁸ Στην περιοχή της Πυλίας, όπου βρίσκεται η Κορώνη, οι θρησκευτικές τιμές με την πρόσκληση όσο το δυνατόν περισσότερων αρχιερέων, ιερέων και ψαλτών θεωρούνταν ως εξαιρετική τιμή προς τον νεκρό, γεγονός που επιδιωκόταν από όλα σχεδόν τα μέλη του κοινωνικού σώματος³³⁹, στοιχείο που εντοπίζεται ως ένα βαθμό και στις διαθήκες που μελετάμε. Σημαντικό ενδιαφέρον εκπέμπει και η ενότητα της ιδιωτικής φιλανθρωπίας ως γενικευμένη απόπειρα κοινωνικής ένταξης και ελέγχου των φτωχότερων στρωμάτων της πόλης μέσα από την περίθαλψη των απόρων, την ενίσχυση των σχολικών μονάδων, τη δημιουργία φιλανθρωπικών δημοτικών ιδρυμάτων και την προικοδότηση άπορων ή ορφανών νεαρών κοριτσιών.³⁴⁰

Η διαθήκη ολοκληρωνόταν με σαφή δήλωση του διαθέτη ή της διαθέτιδος ότι τα γεγραμμένα αποτελούν την ουσιαστική και τελευταία βούληση που θα πρέπει να γίνει σεβαστή από όλους. Είναι το τμήμα της δικαιοπρακτικής πράξης που υπογράφεται από τον διαθέτη ή τη διαθέτιδα αν είναι εγγράμματοι, από τους μάρτυρες, στους οποίους έχει γίνει πριν αναλυτική αναφορά, και από τον συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη ή το συμβολαιογράφο. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο υλικό μας, ο συμβολαιογράφος Παναγιώτης Τσαγκάρης είναι ο μόνος από τους προκατόχους του, που στο τέλος των διαθηκών ρωτάει τους διαθέτες αν όσα είπαν και έγραψε πράγματι τα έχουν.

Το συμβολαιογραφικό υλικό της Κορώνης αποτελείται από 51 δημόσιες διαθήκες, εκ των οποίων οι 40 είναι ανδρικές (78,43%) και οι 11 γυναικείες (21,57%). Σε διάστημα δεκαπέντε ετών, 1836 – 1850, το σύνολο των διαθηκών ανέρχεται σε ποσοστό 60,78%. Από αυτό, το 50,98% είναι ανδρικές (26 διαθήκες) και μόλις το 9,8% είναι γυναικείες (5 διαθήκες). Στην επόμενη περίοδο, 1851 – 1862, αν και καταγράφονται συνολικά 20 διαθήκες, από τις οποίες οι 14 είναι ανδρικές (70%) και οι 6 γυναικείες (30%), σε απόλυτη συχνότητα έχουμε μια σταθερή τιμή των διαθέτιδων έναντι των διαθετών. Η μόνη μεγάλη συχνότητα ανδρικών διαθηκών

³³⁸ Ελευθερία Ζέη, «Ο θάνατος στο Αιγαίο, 17ος – 18ος αιώνας: μια στιγμή μετάβασης», *Δοκίμης*, 11 – 12 (2003), σ. 158, 179· Ίκαρος Μαντούβαλος, ««Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη: μια πρώτη προσέγγιση σε σχέση με την περίπτωση της Βιέννης και της Πέστης (19ος αιώνας)», σ. 130· Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια...*, σ. 20.

³³⁹ Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Λαογραφικά περί τελευταίας ένδειξης παρά Ίωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ» *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών* 2 (1940), σ. 73.

³⁴⁰ Βάσω Θεοδώρου, «Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της φιλανθρωπίας. Από τον κοινωνικό έλεγχο στην αμοιβαιότητα», *Μνήμων* 25 (2003), σ. 174· ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846)· διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 813 (6.10.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1572 (24.09.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852).

όχι μόνο για την έν λόγω περίοδο, αλλά γενικότερα για όλο το εξεταζόμενο διάστημα παρατηρείται το έτος 1858, όπου έχουμε συνολικά 4 διαθήκες. Αντίστοιχο μέγεθος για τις γυναίκες παρατηρείται λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1851, όπου καταγράφονται συνολικά 3 διαθήκες. Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε ότι οι διαθήκες κατανέμονται σχεδόν ισομερώς σε όλες τις ημέρες της εβδομάδας, χωρίς να συναντώνται η πρόληψη της Τρίτης. Κομβική σημασία για την πόλη αποτελεί το έτος 1857, καθώς εκείνη τη χρονιά πραγματοποιήθηκε ο διορισμός του πρώτου συμβολαιογράφου. Μέχρι τότε, ο ειρηνοδίκης Κορώνης ελλείπει του τελευταίου εκτελούσε και τα χρέη του.

Προτού, παρουσιάσουμε την υγεία και τη σωματική κατάσταση των διαθετών και των διαθετίδων, κρίνουμε σκόπιμο να προβάλλουμε κατ' έτος τις διαθήκες που συντάχθηκαν στην Κορώνη, καθώς και την κατανομή τους κατά συμβολαιογραφούντα ειρηνοδική ή συμβολαιογράφο.

Πίνακας 3.2.1
Κορώνη: διαθήκες κατ' έτος (19ος αιώνας)

Έτος	Ανδρικές διαθήκες	Γυναικείες διαθήκες
1836	1	-
1837	2	-
1838	3	2
1839	1	1
1840	1	1
1841	1	-
1842	3	1
1843	1	-
1844	1	-
1845	2	-
1846	2	-
1847	3	-
1848	2	-
1849	3	-

1850	-	-
1851	1	3
1852	3	1
1853	-	-
1854	-	1
1855	1	-
1856	-	-
1857	1	-
1858	4	-
1859	-	-
1860	3	-
1861	-	-
1862	1	1
Σύνολο	40	11

Πίνακας 3.2.2

Συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες – Συμβολαιογράφοι

Συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες	Διαθήκες	Συμβολαιογράφοι	Διαθήκες
Γεώργιος Βεργογιαννόπουλος	3	Παναγιώτης Τσαγκάρης	10
Δημήτριος Πολίτης	16		
Απόστολος Μπουρμπουχάκης	11		
Παναγιώτης Τσαγκάρης	1		
Ιωάννης Πατρώνας	9		
Παναγιώτης Παπαντωνόπουλος	1		
Ζανής Κλήμης	-		
Κωνσταντίνος Αλεξανδρόπουλος	-		

3.3. Αιτία σύνταξης διαθήκης και φυσική κατάσταση διαθετών και διαθέτιδων

Ως προς τη σωματική κατάσταση των διαθετών και των διαθέτιδων, παρατηρούνται τα εξής ακόλουθα. Από τους 40 διαθέτες, οι 5 δηλώνουν σωματικά ασθενείς, οι 2

υγιείς, ενώ για τους 33 διαθέτες που υπολείπονται δεν διαθέτουμε καμία πληροφορία για τη φυσική τους κατάσταση. Όσον αφορά τις 11 διαθέτιδες, οι 2 δηλώνουν άρρωστες, ενώ για τις υπόλοιπες 9 δεν υπάρχει καμία μνεία για την υγεία τους. Το μοναδικό διευκρινιστικό στοιχείο που μας παρέχεται ως προς την ασθένειά τους είναι η φύση της ίδιας της ασθένειας, ότι πρόκειται δηλαδή για σωματική και όχι για πνευματική. Για το λόγο αυτό, συχνή ήταν η συνήθεια των συντακτών να διευκρινίζουν την ακέραη πνευματική κατάσταση των διαθετών, με τη χρήση στερεότυπων εκφράσεων, επί παραδείγματι «*σώας πρό πάντων τας νοεράς του αίσθήσεις*» ή «*σώας τας φρένας της, ύγιη τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλιάν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν*». Σκοπός του συντάκτη με αυτή την επεξηγηματική φράση ήταν να αποσαφηνίσει ότι ο διαθέτης αντιλαμβανόταν το περιεχόμενο των λεγομένων του ως προς τη διανομή των περιουσιακών του στοιχείων, γεγονός που αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την εγκυρότητα της διαθήκης.³⁴¹

Σπάνια, οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες δίνουν κάποια πληροφορία για την ασθένειά τους με αποτέλεσμα να μην είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τη σοβαρότητα της κατάστασής τους. Μόνο οι 5 παραπάνω διαθέτες και οι 2 διαθέτιδες δηλώνουν εν συντομία ότι λόγω της ασθένειάς τους είναι κληήρεις.³⁴² Έτσι, για παράδειγμα, στη διαθήκη του Ιωάννη ποτέ Γεωργίου Γιόκα³⁴³, ο συντάκτης αναφέρει ότι «*εὗρον κληνήρην τὸν Ἰωάννην ποτέ Γεωργίου Γιόκαν*» ή στη διαθήκη της Παγώνας θυγατέρας ποτέ Αθανασίου Κοτοφαγωμένου και χήρας Δημητρίου Οικονομοπούλου του επονομαζόμενου και Ταμπάκη³⁴⁴, διαβάζουμε ότι ο συντάκτης βρήκε τη διαθέτιδα «*κειμένην ἐπὶ κρεβάτου, ὡς ἀσθενοῦσαν*». Η κατηγορία των ασθενών διαθετών ή διαθέτιδων φροντίζει και τακτοποιεί την εκκρεμότητα της διαθήκης όσο καλύτερα μπορεί και αυτό γιατί η προσδοκώμενη διάρκεια της ζωής τους είναι αμφίβολη, καθώς έχει μειωθεί στο ελάχιστο τόσο λόγω της προχωρημένης ηλικίας τους όσο και εξαιτίας της σωματικής τους υγείας.

Από την άλλη πλευρά, η υγιής ομάδα προνοεί και τακτοποιεί εγκαίρως την εκκρεμότητα της διαθήκης για δύο κυρίως λόγους, για να μην μείνει η περιουσία

³⁴¹ Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 162.

³⁴² ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 278 (5.11.1840)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 762 (29.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862).

³⁴³ *Αντ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852).

³⁴⁴ *Αντ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852).

«αδιόρθωτη» ή «αδιάτακτη» και προκληθούν εντάσεις μεταξύ των κληρονόμων³⁴⁵, αλλά και για την προστασία των εξαρτώμενων μελών της οικογένειας και κυρίως της συζύγου, που διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στον οικιακό πυρήνα.³⁴⁶ Επίσης, αφορμή για τη σύνταξη μιας διαθήκης μπορούσε να σταθεί ακόμη και η μετακίνηση από ένα μέρος σε κάποιο άλλο, όπως παραδείγματος χάριν η διαθήκη που συνέταξε ο Καλαματιανός κτηματίας Νικόλαος Μουτζόπουλος που βρέθηκε στην Κορώνη.³⁴⁷ Από όλα τα παραπάνω παρατηρούμε ότι ο χώρος σύνταξης των διαθηκών εξαρτάται άμεσα από τη φυσική κατάσταση των διαθετών. Στις περιπτώσεις καλής σωματικής υγείας διαπιστώνουμε ότι τα πρόσωπα προσήλθαν «αὐτοπροσώπως» στην οικία του συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη ή το ειρηνοδικείο για τη σύνταξη της διαθήκης, εν αντιθέσει με την ομάδα των ασθενών, που τον προσκάλεσαν στην οικία τους, λόγω των περιορισμένων σωματικών τους δυνάμεων.

Πίνακας 3.3.1
Σωματική κατάσταση διαθετών

Φυσική κατάσταση	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Άγνωστη φυσική κατάσταση	33	82,5%
Ασθενή φυσική κατάσταση	5	12,5%
Υγιή φυσική κατάσταση	2	5%
Σύνολο	40	100%

Πίνακας 3.3.2
Σωματική κατάσταση διαθέτιδων

Φυσική κατάσταση	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Άγνωστη φυσική κατάσταση	9	81,82%
Ασθενή φυσική κατάσταση	2	18,18%
Υγιή φυσική κατάσταση	-	-
Σύνολο	11	100%

³⁴⁵ Ελευθερία Ζέη, «Ο θάνατος στο Αιγαίο, 17ος – 18ος αιώνας: μια στιγμή μετάβασης», σ. 176.

³⁴⁶ Ίκαρος Μαντούβαλος, « «Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη...», σ. 125.

³⁴⁷ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846).

3.4. Οικογενειακή κατάσταση διαθετών και διαθέτιδων

Από το σύνολο των 40 διαθετών, οι 22 είναι έγγαμοι (55%), ένας σημειώνεται ως χήρος (2,5%), ενώ για τους υπόλοιπους 17 (42,5%) δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε την ακριβή τους οικογενειακή κατάσταση. Όσον αφορά τις 11 διαθέτιδες, οι 3 είναι έγγαμες (27,27%), οι 7 χήρες (63,64%), ενώ έχουμε και μία (9,09%), που συγκαταλέγεται στην κατηγορία της αμφίβολης οικογενειακής κατάστασης.

Η δομή της ίδιας της οικογένειας όριζε τον χρόνο της μεταβίβασης και τον τύπο της μεταβιβαζόμενης ιδιοκτησίας.³⁴⁸ Οι οικογένειες που εμφανίζονται στις διαθήκες μόνο ενδείξεις μπορούν να παρέχουν για τη δομή και τη λειτουργία τους, καθώς δεν είναι η ασφαλέστερη πηγή για να διαπιστώσουμε το μέγεθος των οικογενειών και αυτό γιατί δεν καταγράφονται τα τέκνα που πέθαναν πρόωρα ή εκείνα, που αν και επέζησαν ως κάποια ηλικία δεν πρόλαβαν να προχωρήσουν σε γάμο.³⁴⁹ Αντίθετα, ανιχνεύονται συχνά τα τέκνα που πριν πεθάνουν απέκτησαν απογόνους και οι τελευταίοι ως εγγόνια λαμβάνουν το μερίδιο των θανόντων γονέων τους ή και μεγαλύτερο από αυτό.³⁵⁰ Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη του Παναγιώτη Βέργη, γεωργοκτηματία από το χωριό Πετριάδα του δήμου Κολωνίδων, ο ειρηνοδίκης συμβολαιογράφος αναφέρει ότι καθιστά γενικό κληρονόμο όλης της κινητής και ακίνητης περιουσίας του, τον εγγονό του Παναγιώτη Θωμά Βέργη.³⁵¹ Όμως, επειδή ο τελευταίος ήταν ανήλικος και δεν μπορούσε να λάβει αποφάσεις, ο διαθέτης διόρισε ως επίτροπο³⁵² τον ιατροχειρουργό Γεώργιο Παυλάκη από την Κορώνη, με σκοπό να «φροντίζη οὗτος, καθόσον ἀφορᾷ μόνον τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐλαιοτεμαχίων, περὶ τα τῆς καλλιεργείας, συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου, πωλήσεως τοῦ ἐλαίου, καὶ τῆς πληρωμῆς τοῦ ἐτήσιου ἐνοικίου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ὅτι ἄλλο, χωρὶς νὰ δύναται ὁ ῥηθεὶς κληρονόμος του, νὰ κάμνη τὴν παραμικρὰν ἀπαίτησιν, ἢ

³⁴⁸ Ελευθερία Ζέη, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο...», σ. 55· Μαρία Κουρούκλη, «Οικογενειακές δομές και πρότυπα διαμονής στην Κέρκυρα τον 19ο αιώνα», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 265.

³⁴⁹ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 121.

³⁵⁰ Ermanno Orlando, «Η εικόνα...», τ. Β', σ. 808· ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 704 (23.06.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 813 (6.10.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1532 (22.07.1851)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862).

³⁵¹ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 813 (6.10.1848).

³⁵² Gustav Geib, *Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α΄*, σ. 77 – 80· Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *ό. π.*, τ. 1ος, σ. 111 – 113, 205.

ἄλλην ἐναντιότητα, πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν νόμιμον αὐτοῦ ἡλικίαν, ὅτε θέλει δώσει ὁ ῥηθείς ἐπίτροπός του λογαριασμόν περὶ ὅλης ἐν γένει τῆς διαχειρήσεως τῶν αὐτῶν τεμαχίων».

Ἡ ἐπιλογή του συγκεκριμένου προσώπου ὡς ἐπιτρόπου δὲν ἦταν καθόλου τυχαία καὶ αὐτό γιατί τον θεωροῦσε ἀξιόπιστο λόγω του ἐπαγγέλματός του καὶ του σεβασμοῦ που ἔχαιρε στὴν τοπικὴ κοινωμία. Πρόκειται γιὰ γνωστὸ μέλος τῆς ἀρχουσας καὶ εὐρωστης οικονομικῆς τάξης τῆς πόλης, που μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης, μεταξύ των προκρίτων³⁵³ καὶ ἀργότερα ὡς υποψήφιος ἐνορκος του δήμου Κολωνίδων, τὸ διάστημα 1852 – 1855, με ἀκίνητη περιουσία, ἀξίας 5.000 δρχ.³⁵⁴

Συγχρόνως, ὁμως ἔθετε καὶ περιορισμούς στον κύριο κληρονόμο του, λέγοντας ὅτι ἀν «θέλει νὰ παραβῆ τὴν τοιαύτην διάθεσίν του, καὶ δὲν ὑπακούει εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ῥηθέντος ἐπιτρόπου του, νὰ χαίρῃ τὸ δι // καίωμα νὰ κρατῆ ὁ εἰρημένος ἐπίτροπός του διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰ εἰρημένα ἡμισυ τεμάχια, ἐπὶ ὑποχρεώσει ὁμως καὶ δώσει δραχμὰς διακοσίας ἀριθμὸς 200· πρὸς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, ἢ εἰς φιλανθρωπικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἢ εἰς σχολεῖα, ἢ εἰς ἐνδεεῖς, ὅπου ἤθελε ἐγκρίνει, χωρὶς νὰ δύναται οὐδεὶς τῶν κληρονόμων του νὰ ἀντιτείνῃ εἰς ταῦτα». Ἀντίθετα, στον ἕτερο ἐγγονό του Νικόλαο Ἀναστασίου Βέργη ἀφήνε μόνο «τὸ ἡμισυ τεμάχιον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν ὀγδοηκοστὸν πέμπτον ἀριθ. 185· ἐλαιοτεμάχιον, τὸ ὁποῖον τριακονταετῶς ἔχει ἐνοικιασμένον ἀπὸ τὸ δημόσιον, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ πληρώνῃ τὸ ἐτήσιον ἐκ τοῦ ἡμισυ ἐνοίκιον, ἧτοι δραχμὰς εἰκοσιτρεῖς καὶ λεπτὰ πενήκοντα ἀριθ. 23,50/00», καθὼς καὶ ἓνα κτῆμα μίσου στρέμματος, με 20 νεόφυτες ἐγγεντρικὲς ἐλιές, που εἶχε λάβει ὡς προίκα. Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ που σημειώνεται μεταξύ του ὕψους τῆς κληρονομίας που ἐκχωρεῖται στους δύο ἐγγονούς, ἴσως συνδέεται με τὸ ὅτι ὁ πρῶτος φέρει τὸ ὄνομα του διαθέτη.

Ὅπως ἐπισημάνθηκε καὶ παραπάνω, ἡ διαδοχὴ εἶχε ἰδιαιτέρη σημασία στο πεδίο τῆς κληρονομίας καὶ αὐτό γιατί ἐκτὸς ἀπὸ υλικὸ κεφάλαιο ὁ διαθέτης μεταβίβαζε στους κληρονόμους του καὶ αὐλο.³⁵⁵ Μαζί με τὴν περιουσία του κληροδοτοῦσε καὶ ἓνα δίκτυο κοινωνικῶν σχέσεων καὶ ἐπαφῶν, ἀπαραίτητων γιὰ τὴν ἐπιτυχή πορεία των μελλοντικῶν ἐπαγγελματικῶν σχεδίων των κληρονόμων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, οἱ περισσότερες διαθέτικες συντάσσονταν γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἀπρόσωπη ἐφαρμογὴ του νόμου, σύμφωνα με τον ὁποῖο θα καθοριζόταν τὸ μερίδιο του κάθε

³⁵³ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 47· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ὁ. π.*, σ. 45.

³⁵⁴ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ἰδιοκτητὴ καὶ ἰδιοκτησίαι στὴ Μεσσηνία...», σ. 327.

³⁵⁵ Βασίλης Γ. Νιτσιάκος, *Παραδοσιακὲς κοινωνικὲς δομές*, σ. 89.

δικαιούχου. Σύμφωνα με το βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο, που ίσχυε κατά την εξεταζόμενη περίοδο, ο διαθέτης όφειλε να συμπεριλάβει στη διαθήκη του όλους τους αναγκαίους κληρονόμους, δηλαδή τους κατιόντες (τέκνα, εγγόνια), τους ανιόντες (γονείς) και τους εκ πλαγίου (αδέλφια, ανίψια) συγγενείς, ώστε να τους καταστήσει κληρονόμους ή να τους αποκληρώσει.³⁵⁶ Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη του Σπυρίδωνα Καλαθά, ανθυπολοχαγού της Βασιλικής Φάλαγγας από το χωριό Αρμενιούς του δήμου Κολωνίδων³⁵⁷, ο διαθέτης αναφέρει ότι αφήνει το μεγαλύτερο μέρος της κινητής και ακίνητης περιουσίας του στους τέσσερεις γιούς του, με σκοπό να γίνει ο διαμοιρασμός σε ίσα μερίδια. Για το σκοπό αυτό, όριζε ως εκτελεστή τον πρωτότοκο υιό του Ιωάννη. Επιπρόσθετα, φροντίζει για τη σύζυγό του λέγοντας ότι αν είναι ακόμη στη ζωή, τότε οι γιοί του θα έχουν ως υποχρέωση «*νά τῆ χορηγοῦσι κατά μῆνα τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν της, καθὼς καὶ τὰ ἔξοδα ἰατροῦ, φαρμάκων καὶ λοιπὰ διὰ τὴν ἔχουσαν εὐθύνης αὐτῆς πρὸς ἀνάρρωσίν της*». Ενώ, δεν αφήνει τίποτα στην κόρη του Ειρήνη, σύζυγο Ανδρέα Τριανταφυλλάκη λέγοντας ότι «*δὲν δύναται νά ἔχη περισσοτέραν ἀπαίτησιν, λαβοῦσα ἀναλόγως ἴσῃν καὶ αὐτῇ μερίδαν μέ τὰ λοιπὰ τέκνα του*», καθώς εκτός από την προίκα της έλαβε και τη νόμιμη μοίρα.

Η σύνθεση της οικογένειας δεν είναι στατική, αλλά μεταβάλλεται με το πέρασμα των χρόνων και τα δομικά της χαρακτηριστικά στηρίζονται στις στρατηγικές της διανομής και της διαδοχής, που επιλέγονται συνήθως από τα ηγετικά της στοιχεία, χωρίς όμως αυτό να αποτελεί και τον κανόνα. Στο πλαίσιο του θεσμικού διαχωρισμού της αστικής κοινωνίας του 19ου αιώνα, μεταξύ οικιακής και δημόσιας σφαίρας, καθώς και της ιεραρχικής οργάνωσής της με κριτήριο το φύλο, παρατηρούμε ότι οι εθιμικοί κανόνες της Κορώνης δίνουν μεγάλη ελευθερία κινήσεων στις γυναίκες. Μεγαλύτερο προβάδισμα δίνεται στις χήρες έναντι των έγγαμων γυναικών και αυτό διότι με το θάνατο του συζύγου τους γίνονταν οι συνεχιστές των εξουσιών και των έργων του συζύγου-πατέρα. Μεταξύ των διαφόρων λειτουργιών που αναλάμβαναν στο πλαίσιο της πολύτεργης, πολυμήχανης και

³⁵⁶ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 105· Δημήτρης Γ. Χριστοφίλοπουλος, *ό. π.*, σ. 179.

³⁵⁷ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855). Η Βασιλική Φάλαγγα ήταν ένα ανενεργό εφεδρικό σώμα αξιωματικών που συστάθηκε από την Αντιβασιλεία, με σκοπό να τιμήσει άνεργους οπλαρχηγούς που είχαν παράσχει διακεκριμένες υπηρεσίες στη διάρκεια της Επανάστασης και να τους ενισχύσει οικονομικά, ώστε να αμβλυνθεί η δυσαρέσκειά τους. Στην ουσία θα ήταν ένα τιμητικό σώμα με συνταξιοδοτική κάλυψη. Ήβη Μαυρομούστακου, «Το ελληνικό κράτος 1833 – 1871...», τ. 4ος, σ. 31.

προσαρμοστικής ελληνικής οικογένειας, κύριο μέλημα αποτελούσε η φροντίδα και η ανατροφή των ανήλικων τέκνων, καθώς και η προικοδότηση των θυγατέρων.³⁵⁸ Παράλληλα, όμως αναλάμβαναν και τη διαχείριση ή τη συνέχιση των οικογενειακών επιχειρήσεων³⁵⁹, ενώ εγκαινιαζόταν μεταξύ της χήρας και των τέκνων μια ειδική κατάσταση οικογενειακής συγκυριότητας των αγαθών, που δεν επέτρεπε σε κανένα μέλος της οικογένειας να διαθέσει έστω και ένα μέρος από τη γονική περιουσία χωρίς τη συναίνεση και των υπολοίπων μελών.³⁶⁰ Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί τόσο η διαθήκη της Ζαχάρως ποτέ Κυριάκου Κυριακόπουλου και σύζυγος του ποτέ Διαμαντή Τζαβάρρα από το Προάστιο (νέα πόλη) Κορώνης³⁶¹, η οποία εγκαθιστά γενικό κληρονόμο της τον έναν από τους τρεις γιούς της, ενώ κληροδοτεί έναν οικότοπο στο προάστιο «*εἰς τοὺς τρεῖς υἱοῦς καὶ νομίμους κληρονόμους της νὰ μοιράσωσιν εἰς ἑαυτοῦς ἀναλόγως, εἰς τρία ἴσα μερίδια ἕκαστος*», όσο και η διαθήκη της Σοφίας ποτέ Σταμάτη Τζάνη και χήρας Αντωνίου Αντριάνοπούλου απο το χωριό Ρομούσταφα του δήμου Κορώνης³⁶², η οποία εγκαθιστά τέλειο και καθολικό κληρονόμο επί των κινητών και ακίνητων περιουσιακών της στοιχείων, τον έναν από τους τρεις γιούς της, τον Ρήγα Αντριάνοπουλο. Ο τελευταίος μετά το θάνατο της μητέρας του «*δύναται νὰ τὰ ἐξουσιάζη, καὶ διαθέτῃ ἄνευ περιορισμοῦ ὅπως θέλει καὶ βούλεται· διατάσσω δέ τὸν εἰρημένον κληρονόμον μου νὰ δώσῃ μετὰ θάνατόν μου εἰς τοὺς λοιπούς υἱούς μου τὸ Ἰωάννην καὶ Γεωργοῦλαν Ἀντριάνοπούλους κατοίκους Ρομούσταφα ἀνά δέκα δραχμὰς, τὰς ὁποίας καὶ μόνας ἀφήνω εἰς ἕκαστον τῶν δύο ταύτων υἱῶν μου καὶ θέλω ὅστε αὐτοὶ νὰ μὴ δύνανται διασεῖουν τὸν ρηθέντα κληρονόμον μου*».

Αξίζει να επισημάνουμε ότι το μεγάλο ποσοστό χήρων γυναικών που καταγράφεται μας οδηγεί στην υπόθεση εργασίας ότι από τη μια οι γυναίκες είχαν μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής έναντι των ανδρών και από την άλλη ότι μεταξύ των συζύγων πρέπει να υπήρχε υπολογίσιμη διαφορά ηλικίας.³⁶³ Ωστόσο, στο σημείο αυτό δεν έχουμε τη δυνατότητα να εξάγουμε σταθερά και απόλυτης ισχύος

³⁵⁸ Γιώργιος Β. Δερτιλής, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830 – 1920*, τ. Α', σ. 27.

³⁵⁹ Ίκαρος Μαντούβαλος, «*«Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη...*», σ. 121.

³⁶⁰ Αγλαΐα Κάσδαγλη, «*Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη...*», σ. 54.

³⁶¹ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 125 (10.03.1839).

³⁶² *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1533 (25.07.1851).

³⁶³ Aglaia E. Kasdagli, *Land and marriage settlements in the Aegean: a case study of seventeenth-century Naxos*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies & Vikelea Municipal Library of Iraklion (Crete), Βενετία 1999, σ. 202.

συμπεράσματα, καθώς το δείγμα των γυναικείων διαθηκών είναι πολύ μικρό σε σχέση με αυτό των ανδρών. Πέρα όμως από το μεγάλο ποσοστό των χήρων γυναικών αυτό που μας προξενεί εντύπωση είναι η ισχυρή παρουσία τους μέσα από τις δικαιοπρακτικές πράξεις και αυτό γιατί η κοινωνική θέση της γυναίκας στον παραδοσιακό κόσμο ήταν περιορισμένη και σχεδόν ελεγχόμενη από τα άρρενα μέλη της οικογένειας. Στην περίπτωση μας καταγράφονται ελαστικά περιθώρια κοινωνικής και οικονομικής ανεξαρτησίας της γυναίκας, τα οποία είναι αυτά που τη διαφοροποιούν από τις γυναίκες του όμορων περιοχών ή και του ευρύτερου ελλαδικού χώρου. Στην κοινωνία της Κορώνης και των οικισμών της αγροτικής της ενδοχώρας που έχουν σταθερή επικοινωνία με την πόλη, οι χήρες μετέχουν στην κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου τους. Έχουν τη δυνατότητα να διαχειρίζονται τα περιουσιακά τους στοιχεία, τα γαιοκτητικά και αστικά τους ακίνητα, καθώς και τα κινητά τους αγαθά. Μέσα από την πράξη της διαθήκης εκφράζουν τη βούλησή τους και παράλληλα με τη φυσική τους παρουσία ρυθμίζουν τις υποθέσεις που αφορούν τόσο τη δημόσια σφαίρα όσο και την ιδιωτική ζωή.³⁶⁴

Η γυναίκα της Κορώνης, αυτής της πρώιμης περιόδου του ελληνικού αστικού κράτους παρατηρούμε ότι είχε τη δύναμη και τη δυνατότητα να διαχειρίζεται όχι μόνο την προικώα περιουσία της, αλλά εν γένει το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Διέθετε πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα, την οποία διαχειρίζεται μόνη της χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε έγκριση του συζύγου, του πατέρα, των γιών ή των αδελφών της. Η μελέτη και των ανδρικών διαθηκών αυτής της περιόδου μας παρέχει τη δυνατότητα μιας έμμεσης εικόνας των δικαιωμάτων που κατείχε η γυναίκα στο χώρο της τοπικής κοινωνίας και είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Η διαπίστωση αυτή αφορά όχι μόνο τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα αλλά σχεδόν όλες τις κοινωνικές τάξεις. Αξίζει να σημειωθεί, όπως προκύπτει από το εσωτερικό των διαθηκών, πως το γυναικείο φύλο ήταν αυτόνομο και αυτόβουλο και ως προς την ανάληψη φιλανθρωπικών ενεργειών. Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη της Κωνσταντίνας ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη και σύζυγο Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου από την Κορώνη³⁶⁵, που πιθανότατα ήταν αδελφή του συμβολαιογράφου Παναγιώτη Τσαγκάρη, ο συντάκτης αναφέρει ότι *«ἐπιθυμεί δὲ μόνον καὶ παραγγέλλει τὸν κληρονόμον τῆς τοῦτον, ἂν αὐτός εὐχαριστήται νά φροντίσῃ*

³⁶⁴ Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών...», σ. 192.

³⁶⁵ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1572 (24.09.1851).

μετά τὸν θάνατόν της περί τῆς ὑπανδρείας μιάς ὁποιασδήποτε ἀπόρου κόρης καὶ προικίζῃ αὐτὴν μέ ὅσα καὶ ὅποια πράγματα θέλει ἀπὸ τὴν περιουσίαν της». Κληρονόμο της ὀρίζε το σύζυγό της Διονύσιο Κουτσογιαννόπουλο.

Ανάλογη σημασία ἔχει καὶ ἡ πράξις της Δεσπούλας ποτέ Κωνσταντίνου Πορευτοῦ καὶ χήρας Κυριάκου Παναγοπούλου ἀπὸ το χωριὸ Χαρακοπιὸ του δήμου Κολωνίδων³⁶⁶, που ὄντας ἀτεκνὴ «ἐγκατα // σταίνει κυρίαν καὶ καθολικὴν κληρονόμον της εἰς ὅλην τὴν περιουσίαν της κινητὴν καὶ ἀκίνητον ὅσην καὶ ὅπου ἔχει τοιαύτην τὴν ὑπηρετρίαν αὐτῆς Σταθοῦλαν θυγατέρα Μάρκου Καμώτου, ἐκ τοῦ χωρίου Καντίρογλι τοῦ Δήμου Κολωνίδων κατοικοῦσαν δὲ ἐν Χαρακοπίῳ μετ' αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ λαμβάνῃ ἢ κληρονόμος της αὐτὴ τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν της καὶ νὰ εἶναι τελεία καὶ ἀδιαφιλονίκητος κυρίαν αὐτῆς, δυναμένης νὰ τὴν διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν αὐτῆ καὶ οἱ κληρονόμοι ἢ διάδοχοί της χωρὶς κανεῖς ἐκ τῶν συγγενῶν της νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἢ νὰ δύναται νὰ τὴν ἀποβάλῃ ἀπὸ τὴν κληρονομίαν της καὶ τούτο διότι τὴν ἔχει ὡς τοιαύτην νηπιῶθεν καὶ κατὰ τῆς πιστῆς ὑπηρεσίας της ἀπέκτησε δικαιώματα εἰς τὸν συγυρισμόν // της». Αὐτές οἱ πράξεις ἀπὸ μέρους των γυναικῶν φανέρωναν ὅτι καὶ σε φιλανθρωπικὸ ἐπίπεδο οικονομικὰ δραστηριοποιούνταν ἐλεύθερα.

Πίνακας 3.4.1

Οικογενειακὴ κατάσταση διαθετῶν

Οικογενειακὴ κατάσταση	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικὲς συχνότητες
Ἄγαμοι	-	-
Ἐγγαμοι	22	55%
Χήροι	1	2,5%
Ἄγνωστη οικογενειακὴ κατάσταση	17	42,5%
Σύνολο	40	100%

Πίνακας 3.4.2

Οικογενειακὴ κατάσταση διαθέτιδων

Οικογενειακὴ	Απόλυτες	Σχετικὲς
---------------------	-----------------	-----------------

³⁶⁶ Αὐτ., διαθήκη υπ' αριθμ. 2615 (11.12.1854).

κατάσταση	συχνότητες	συχνότητες
Άγαμες	-	-
Έγγαμες	3	27,27%
Χήρες	7	63,64%
Άγνωστη οικογενειακή κατάσταση	1	9,09%
Σύνολο	11	100%

3.5. Ενδοοικογενειακές σχέσεις και αποκλήρωση τέκνων

Η ανάπτυξη των οικονομικών διαδράσεων και η παραγωγική αλληλεγγύη της οικογένειας υπήρξαν οι δύο αρχές, πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν η διατήρηση και η μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων, η οικονομική προαγωγή του οικογενειακού πυρήνα και η διαφύλαξη του συστήματος των κοινωνικών σχέσεων.³⁶⁷ Οι σχέσεις όμως των μελών της οικογένειας δεν ήταν πάντοτε αρμονικές, καθώς μεσολαβούσαν περίπλοκες συνθήκες, όπως ένας δεύτερος γάμος ή ετεροθαλή αδέρφια ή αποκλήρωση τέκνων, καταστάσεις για τις οποίες δεν είμαστε σίγουροι αν τα λεγόμενα των διαθετών ή των διαθετίδων δεν αποσκοπούν στη λείανση εσωτερικών εντάσεων ή ακόμη και στην καλλιέργεια μιας ψευδεπίγραφης οικογενειακής γαλήνης.

Στο πλαίσιο αυτό, οι νομικοί όροι και η αυστηρή γραφή του συμβολαιογράφου στις δημόσιες διαθήκες δεν προσφέρονται πάντοτε για την ανίχνευση της συναισθηματικής ή ψυχολογικής φόρτισης στην οποία ενδεχομένως βρίσκονταν οι διαθέτες ή οι διαθετίδες. Παρ' όλα αυτά, όμως, το σώμα των διαθηκών που εξετάζουμε μας αποκαλύπτει κάποιες σχέσεις αν προσπαθήσουμε να τις δούμε ως κομμάτια που το ένα συνδέει το άλλο και όλα μαζί δημιουργούν την εικόνα της κοινωνίας που διαπραγματευόμαστε. Έτσι, για παράδειγμα έχουμε δύο γυναικείες διαθήκες, της Χριστίνας Μπουλιγαρίτζας από την Κορώνη του δήμου Κολωνίδων και της Άνης θυγατέρας του ποτέ παππά Ιωάννου Ανδρουτζοπούλου και σύζυγος του Αθανασίου Βάγκαλη από το χωριό Χαϊκάλιο του δήμου Κορώνης³⁶⁸, που έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά ως προς τη διαχείριση της περιουσίας τους. Τα στοιχεία στα οποία ταυτίζονται, συνδέονται με το χαρακτηριστικό ότι και οι δύο είναι άτεκνες, γεγονός που τις οδηγεί να αφήσουν κληρονομικό καταπίστευμα για την προικοδότηση των ανιψιών τους. Το καταπίστευμα ορίζεται από τον διαθέτη ή τη

³⁶⁷ Ermanno Orlando, «Η εικόνα...», τ. Β', σ. 812.

³⁶⁸ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 32 (18.04.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 443 (28.05.1842).

διαθέτιδα, σύμφωνα με το οποίο ένα πρόσωπο, ο βεβαρυμένος, θα αποκτήσει μεν την κληρονομιαία περιουσία ή ένα μέρος της, αλλά μόνο μέχρι την επέλευση ενός συγκεκριμένου γεγονότος (π.χ. ενηλικίωση) ή την παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος, οπότε και θα υποχρεούται να την παραδώσει σε άλλο, ρητώς οριζόμενο πρόσωπο, που ονομάζεται καταπιστευματοδόχος.³⁶⁹ Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ως βεβαρυμένοι δεν μπορούν να οριστούν περισσότεροι του ενός κληρονόμοι. Ομοίως, με την ιδιότητα του καταπιστευματοδόχου ενδέχεται να περιβληθούν περισσότερα του ενός πρόσωπα, ανάλογα με τη βούληση του διαθέτη. Η θέληση των διαθέτιδων στις δύο αυτές πράξεις γίνεται με έμμεσο τρόπο και συνάγεται σιωπηρά. Αυτό που έχει ειδικό βάρος για τον τρόπο λειτουργίας των οικονομικών νοοτροπιών είναι το καταπίστευμα που αφήνει η πρώτη διαθέτιδα, η Χριστίνα Μπουλιγαρίτσα. Το καταπίστευμά της είναι χρηματικό και φροντίζει να δοθεί στο κατάλληλο άτομο, ώστε τα χρήματα που έχει συγκεντρώσει να τοκίζονται έως τη στιγμή που η ανιψιά της Αικατερίνη θα φτάσει στη νόμιμη ηλικία και θα μπορεί να το λάβει.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι ο τρόπος αντιμετώπισης του δεύτερου γάμου από τους άνδρες διαθέτες. Στη διαθήκη του Νικόλαου Παντελόπουλου, κρασοπώλη από την Κορώνη³⁷⁰, ο συντάκτης αναφέρει ότι σε περίπτωση που η σύζυγός του Φωτούλα Δεσιλοπούλα προχωρήσει σε δεύτερο γάμο, τότε ορίζει ότι ο γιός τους θα της έδινε 400 τάλληρα δίστηλα και έναν ελαιώνα ως νόμιμη μοίρα *«διὰ τὴν διαθέτη κατὰ τὴν θέλησίν της, καὶ ταῦτα διότι ἔλαβεν ὁ διαθέτης καὶ σύζυγος αὐτῆς εἰς τὴν διαχείρισήν του ἀπὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἀνήκον εἰς τὴν ἰδίαν σύζυγόν του ἀπὸ πατρικὴν αὐτῆς κληρονομίαν»*. Αντίθετα, στη διαθήκη του Ιωάννη ποτέ Πέτρου Μπομπότα, αλιέως και αυτού από την Κορώνη³⁷¹, η αντιμετώπιση είναι τελείως διαφορετική, γεγονός που ίσως συνδέεται με το ότι δεν έχει παιδιά. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, η σύζυγός του Ελένη του ποτέ Γεωργίου Κουλούρη ορίζεται ως γενική κληρονόμος *«ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας μου κινητῆς καὶ ἀκινήτου καὶ θέλω ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ν' ἀπολαμβάνῃ ἢ συζυγὸς μου ἅπασαν τὴν περιουσίαν καὶ κληρονομίαν μου καὶ τὴν διαθέτη ἐλευθέρως καὶ κατ' ἀρέσκειαν ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ, εἴτε μετὰ τὸν θάνατόν μου αὕτη ἀπέλθῃ εἰς δεύτερον γάμον εἴτε μή»*.

Προχωρώντας, ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει σε ορισμένες περιπτώσεις αποκληρώσεων τέκνων που εντοπίζονται στις διαθήκες που συνέταξε ο

³⁶⁹ Δανιήλ Μανίν, *ό. π.*, σ. 50 – 51.

³⁷⁰ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842).

³⁷¹ Στο ίδιο, *ό. π.* 1857 – 1874, διαθήκη υπ' αριθμ. 3069 (30.07.1860).

συμβολαιογράφος Παναγιώτης Τσαγκάρης, την περίοδο 1857 – 1862. Ως αποκλήρωση ονομάζεται το δικαίωμα του διαθέτη ή της διαθέτιδος να αποκλείσει είτε από την εξ αδιαθέτου διαδοχή το σύζυγο ή τους υπόλοιπους συγγενείς με την επιφύλαξη των διατάξεων που αφορούν τη νόμιμη μοίρα, είτε από την αναγκαστική διαδοχή με τον αποκλεισμό του μεριδιούχου από τη νόμιμη μοίρα.³⁷² Η αποκλήρωση που εντοπίζουμε σε δύο διαθήκες ανήκει στην κατηγορία της αποκλήρωσης με στενή έννοια και οι λόγοι που παρέχουν σε ανιόντα (πατέρα, μητέρα, παππού, κλπ.) το δικαίωμα να αποκληρώσει κατιόντα (γιό, κόρη, εγγόνια) είναι η επιβουλή της ζωής του διαθέτη, του συζύγου ή άλλου κατιόντα του διαθέτη, σε πρόκληση από πρόθεση σωματικών κακώσεων στο διαθέτη ή στο σύζυγό του από τον οποίο κατάγεται ο κατιών, αν αυτός έγινε ένοχος σοβαρού πλημμελήματος, που διαπράχθηκε με πρόθεση και που στρέφεται κατά του διαθέτη ή του συζύγου του, σε κακόβουλη αθέτηση νόμιμης υποχρέωσης για διατροφή του διαθέτη και αν ο κατιών «διάγει βίον άτιμο ή ανήθικο παρά την αντίθετη θέληση του διαθέτη».³⁷³

Η πρώτη αποκλήρωση σημειώνεται στη διαθήκη του Διονύσιου Κουτσουμπού, γεωργοκτηματία από το χωριό Αγιατριάδες του δήμου Κολωνίδων³⁷⁴, όπου ο συμβολαιογράφος αναφέρει ότι αποκληρώνει και αποκλείει από την περιουσία του, τον Πανάγο και την Παναγιώτα, δύο από τα τέσσερα τέκνα που είχε αποκτήσει με την πρώτη του σύζυγο, τη μακαρίτισσα Ανδριάνα Κουβελίτσα του ποτέ Νικολάου Κούβελα. Ο λόγος της αποκλήρωσης είναι διότι ο Πανάγος «*έπέθεσεν χείρα κατ' έμοϋ, και βαρείας και άπρεπεΐς ύβρεις μου προσήψεν, και μέχρι σήμερα οϋδέν ίχνος συνδιαλλαγής δεικνύει. Τήν δέ Παναγιώταν διότι έδωκα εις αυτήν, και πλέον τοϋ αναλογοϋντος μεριδίου της νομίμου, όταν ύπανδρευθεΐσα αναχώρησεν εκ τής οίκιας μου*». Αντίθετα, η δεύτερη κατά σειρά αποκλήρωση, που αναφέρεται στη διαθήκη του Θωμά Βέργη, γεωργοκτηματία, από το χωριό Πετριάδες του δήμου Κολωνίδων³⁷⁵, ίσως συνδέεται με τη διαθήκη του Παναγιώτη Βέργη και αυτού γεωργοκτηματία από το ίδιο χωριό, που είχε συνταχθεί δέκα χρόνια νωρίτερα, με την οποία ο διαθέτης καθιστούσε γενικό κληρονόμο του, τον ανήλικο εγγονό του, Παναγιώτη Θωμά Βέργη.³⁷⁶ Σε αυτή την πράξη δεν έκανε καμία μνεία στο γιό του.

³⁷² Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 179· Δανιήλ Μανίν, *ό. π.*, σ. 57.

³⁷³ *Αυτ.*, σ. 179 – 180.

³⁷⁴ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 214 (17.09.1857).

³⁷⁵ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 709 (8.04.1858).

³⁷⁶ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 713 (6.10.1848).

Υποθέτουμε, λοιπόν ότι ο Θωμάς Βέργης είναι ο πατέρας του Παναγιώτη Θωμά Βέργη. Ο λόγος για τον οποίο αποκληρώνει το γιό του, που είναι παιδί από τον πρώτο του γάμο με την Ασιμίνα Στεφανίτσα του ποτέ Καλόγερου Στεφανόπουλου είναι διότι *«αὐτός ὁ υἱός μου ἐπέθεσε χεῖραν κατ’ ἐμοῦ, βαρείας καὶ ἀπρεπεῖς ὕβρεις μου προσήψεν, καὶ ἐνώπιον δικαστηρίων μὲ παράστησε, καὶ μέχρι σήμερον οὐδέν ἴχνος συνδιαλλαγῆς δυκνύει, ἀφίνω εἰς αὐτόν νά λάβῃ μετὰ θάνατόν μου, ἐκ τῆς κατὰ τὴν θέσιν Παλιάμπελα περιφέρειαν τοῦ χωρίου Πετριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων κειμένης καὶ ἐντός τεμαχίου τριακονταετῶς ἐνοικιασμένου ἀμπέλου μου, ἥμισυ στρέμμα ὡς ἔγγιστα, κατὰ τὸ μᾶκρος τὸ ὅποιον πλησιάζει, καὶ τὸ ἀμπέλι του, ὅπως ἔχει προῖκα»*. Επίσης, συμπληρώνει τα παραπάνω λέγοντας ότι *«ἀποχωρισθεῖς πρό χρόνων ἀπ’ ἐμοῦ, ἔλαβε ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα τῆς ἀποβιωσάσης μητρός του καὶ ὥστε σχεδόν ἀναλογεῖ τὸ μέρος ταῦτα τῆς ἀμπέλου τὸ ὅποιον ἀφίνω εἰς αὐτόν, διὰ μερίδιον του εἶτε μὴ, θέλω καὶ διορίζω εἶτε νὰ μὴν ἔχη κανέν // ἄλλο δικαίωμα ἐπὶ τῆς περιουσίας μου»*. Από τις δύο διαθήκες που περιέχουν το στοιχείο της αποκλήρωσης αντιλαμβανόμαστε ότι αν σε παλαιότερες εποχές η κίνηση αυτή αποτελούσε μέρος των θρησκευτικών παραμέτρων³⁷⁷, στην οθωνική περίοδο και δη στην κοινωνία που εξετάζουμε, διαβλέπουμε μια ενίσχυση των εκκοσμικευμένων συλλογικών συμπεριφορών, ως απότοκο των προνεωτερικών πολιτισμικών επιβιώσεων της περιοχής.

3.6. Τόπος καταγωγῆς διαθετῶν και διαθέτιδων

Πριν προχωρήσουμε στο ζήτημα της κοινωνικής προέλευσης των διαθετῶν, με σκοπό την ένταξη των κατοίκων σ’ ένα κοινωνικό σύστημα διαστρωμάτωσης, μέσω της παράθεσης των επαγγελματικών κατηγοριών κρίνουμε ότι πρέπει να παρουσιάσουμε τον τόπο καταγωγῆς των διαθετῶν και των διαθέτιδων.

Πίνακας 3.6.1

Τόπος καταγωγῆς διαθετῶν

Αύξων αριθμός	Τόπος καταγωγῆς	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Αγία Τριάδα	2	5%
2	Αρμενιοί	2	5%

³⁷⁷ Κώστας Κόμης, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια...*, σ. 59.

3	Βασιλίτσι	1	2,5%
4	Βουνάρια	1	2,5%
5	Δράγκα	2	5%
6	Καλαμάτα	1	2,5%
7	Καστέλλια	3	7,5%
8	Κορώνη	12	30%
9	Λογκά	1	2,5%
10	Πεταλίδι	1	2,5%
11	Πετριάδες	2	5%
12	Πολυστάρι	2	5%
13	Τζαφέρογλη	2	5%
14	Φιλιππάκι	1	2,5%
15	Χαϊκάλιο	1	2,5%
16	Χαρακοπιό	6	15%
Σύνολο		40	100%

Ο ανωτέρω πίνακας παρουσιάζει τη δυναμική πρωτοκαθεδρία της Κορώνης, ως τόπου καταγωγής των περισσότερων διαθετών (12 ή 30%), γεγονός που συνδέεται με το χαρακτήρα και την εξέλιξη της ίδιας της πόλης, αλλά και των δρώντων προσώπων. Μεταξύ των διαφόρων οικισμών της αγροτικής ενδοχώρας του δήμου Κολωνίδων ξεχωρίζουν τα χωριά του Χαρακοπιού (6 ή 15%) και των Καστελλίων (3 ή 7,5%), σημαντικά κέντρα στο δίκτυο τοπικών εργαστηρίων κεραμικής, που κατασκεύαζαν μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία, γνωστά ως τζάρες.³⁷⁸ Ο πληθυσμός τους κατοικεί στις παρυφές του «αστικού χώρου» της πόλης και για το λόγο αυτό επηρεάζεται και υιοθετεί τη νεωτερική λειτουργία του συμβολαιογραφικού συστήματος, με σκοπό την εξασφάλιση των παροχών της συγγένειας διευθετώντας τις οικογενειακές σχέσεις και διασφαλίζοντας παράλληλα τη νομιμότητα των υλικών μεταβιβάσεων.³⁷⁹ Αντίθετα, οι υπόλοιπες οικιστικές συγκεντρώσεις δεν καταγράφουν υψηλά ποσοστά είτε γιατί οι διαθέτες συνεχίζουν να ακολουθούν παλαιότερους τρόπους μεταβίβασης των περιουσιακών τους στοιχείων είτε γιατί γίνεται δια λόγου (προφορικά). Όσον αφορά, τις διαθέτιδες παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία αυτών

³⁷⁸ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 123.

³⁷⁹ Εύα Καλλουρτζή, «Στα μονοπάτια των πηγών...», σ. 23.

κατοικεί στην πόλη της Κορώνης (7 ή 63,64%), γεγονός που πιθανότατα λειτουργεί συμπληρωματικά προς τον αντίστοιχο αριθμό που σημειώνεται στην οικογενειακή κατάσταση. Αντίθετα, οι οικισμοί του αγροτικού χώρου κατάγραφουν μονοψήφια ποσοστά.

Πίνακας 3.6.2
Τόπος καταγωγής διαθέσιμων

Αύξων αριθμός	Τόπος καταγωγής	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Κορώνη	7	63,64%
2	Λογκά	1	9,09%
3	Ρομούσταφα	1	9,09%
4	Χαϊκάλιο	1	9,09%
5	Χαρακοπιό	1	9,09%
Σύνολο		11	100%

3.7. Οικονομικά στοιχεία και επαγγελματικές κατηγορίες διαθετών

Ένα από τα βασικά στοιχεία των διαθηκών είναι ότι μας δίνουν μια εικόνα των περιουσιακών στοιχείων που κληροδοτούν οι διαθέτες προς τις συζύγους τους³⁸⁰, τα τέκνα τους³⁸¹, τα εγγόνια³⁸², τους αναδεξιμιούς³⁸³, τα αδέλφια³⁸⁴, τα ανίψια³⁸⁵, τα

³⁸⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 17 (26.02.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 36 (2.05.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 298 (11.02.1841)· διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846)· διαθήκη υπ' αριθμ. 419 (24.01.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 977 (25.07.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1645 (13.12.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 762 (29.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3069 (30.07.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5382 (3.10.1862).

³⁸¹ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 141 (25.08.1836)· διαθήκη υπ' αριθμ. 36 (2.05.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 125 (10.03.1839)· διαθήκη υπ' αριθμ. 222 (21.04.1839)· διαθήκη υπ' αριθμ. 278 (5.11.1840)· διαθήκη υπ' αριθμ. 417 (21.03.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 499 (11.10.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 517 (11.01.1843)· διαθήκη υπ' αριθμ. 687 (17.04.1844)· διαθήκη υπ' αριθμ. 419 (24.01.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 704 (23.06.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 878 (10.01.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 977 (25.07.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1532 (22.07.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1533 (25.07.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1811 (22.05.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855)· ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 214 (17.09.1857)· διαθήκη υπ' αριθμ. 709 (8.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 884 (18.06.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5382 (3.10.1862).

³⁸² *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 813 (6.10.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1532 (22.07.1851)· ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862).

³⁸³ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 276 (3.11.1840).

ψυχοπαίδια³⁸⁶, αλλά και τους υπηρέτες ή τις υπηρέτριες.³⁸⁷ Μέσω των διαθηκών μπορούμε να παρακολουθήσουμε την ποικιλία των κινητών και ακίνητων πραγμάτων που μεταβιβάζονται στους κληρονόμους. Η κινητή περιουσία περιλαμβάνει έπιπλα, οικοσκευή (χαλκώματα, καντήλια, κουτάλια, πηρούνια, πιατέλες, κ.ά.)³⁸⁸, ρούχα, κοσμήματα, χρήματα (δραχμές, γαλλικά τάλληρα, τάλληρα δίστηλα και κολωνάτα)³⁸⁹, γεωργικά ζώα (βόδια, πρόββατα, κατσίκες), υποζύγια, άλογα, μελίσσια κ.ά. Μέσα από την απαρίθμηση των κινητών αντικειμένων επισημαίνονται αρκετές φορές χρήσιμα στοιχεία που αφορούν όχι μόνο στο τι έπιπλα ή σκεύη συνηθίζονταν, αλλά και τους τόπους εισαγωγής, αφού ένα μεγάλο μέρος της οικοσκευής περιλάμβανε ποικίλα ξενόφερτα είδη με γενικές αναφορές. Η ύπαρξη εισαγόμενων πραγμάτων και επίπλων σε συνδυασμό με είδη οικοσκευής της εγχώριας παραγωγής ως αναφορά σε διαθήκες αποτελούσε δείγμα της οικονομικής δύναμης των διαθετών.³⁹⁰ Επίσης, αρκετές φορές γίνεται λόγος για πολύτιμα αντικείμενα που δώθηκαν ως ενέχυρο σε τοκιστές, με σκοπό την εξόφληση χρέους που θα καλυπτόταν από τους κληρονόμους.³⁹¹ Οι κληρονόμοι ενίοτε λάμβαναν και μεγάλα ή μικρά χρηματικά ποσά ανάλογα με την οικονομική ευρωστία του διαθέτη. Στα χρήματα δεν περιλαμβάνονταν μόνο τα μετρητά, αλλά και τα δάνεια του διαθέτη προς τρίτους, καθώς και ποσά οφειλόμενα από την επιζώσα σύζυγο.³⁹² Το ρευστό χρήμα υπήρχε και κυκλοφορούσε στις διαθήκες, καθώς εξέφραζε τις αξίες και διέκρινε το πολύτιμο από το καθημερινό, αποθησαύριζε το ίδιο σαν πολύτιμο μέταλλο ή αντικείμενο και κάλυπτε τα έξοδα της κηδείας και των μνημοσύνων. Από την άλλη πλευρά, στο επίπεδο της ακίνητης περιουσίας μεταβιβάζονταν οικότοποι, εθνικές γαίες, ελαιώνες, μωραιοπερίβολα, αμπέλια, συκιές, απιδιές, αλλά και ελαιοτριβεία, εργαστήρια και

³⁸⁴ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 17 (26.02.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 28 (10.04.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 298 (11.02.1841)· διαθήκη υπ' αριθμ. 173 (19.12.1845)· διαθήκη υπ' αριθμ. 379 (10.12.1846)· διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1645 (13.12.1851).

³⁸⁵ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 141 (25.08.1836)· διαθήκη υπ' αριθμ. 24 (17.05.1837)· διαθήκη υπ' αριθμ. 55 (25.10.1837)· διαθήκη υπ' αριθμ. 17 (26.02.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 32 (18.04.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 94 (18.11.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 443 (28.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 550 (26.09.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852).

³⁸⁶ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852).

³⁸⁷ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 2615 (11.12.1854).

³⁸⁸ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 32 (18.04.1838).

³⁸⁹ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 125 (10.03.1839)· διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 878 (10.01.1849)· ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860).

³⁹⁰ Κατερίνα Κορρέ – Ζωγράφου, *ό. π.*, σ. 152.

³⁹¹ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852).

³⁹² Νικολάϊ Τοντόροφ, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας. Κοινωνικο-οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη*, μτφρ. Έφη Αβδελά – Γεωργία Παπαγεωργίου, τ. Α', Θεμέλιο, Αθήνα 2019, σ. 240.

οικίες, με το διαθέτη να προσδιορίζει πάντοτε την ακριβή τοποθεσία όλων αυτών, καθώς και τους βοηθητικούς χώρους των σπιτιών, όπως την αυλή, τον κήπο ή το ληνό.

Είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε το συνολικό ύψος των περιουσιών που διατίθενται και αυτό γιατί λίγοι διαθέτες αναλύουν λεπτομερώς τα περιουσιακά τους στοιχεία, ενώ σπανιότατα επιχειρούν μερική ή ολική εκτίμηση της αξίας τους.³⁹³ Για το λόγο αυτό, η οικονομική κατάσταση των διαθετών θα μπορούσε να αναλυθεί με έμμεσο τρόπο μέσα από τα επαγγέλματα των ίδιων συγκριτικά με τα αντίστοιχα των μαρτύρων και αυτό διότι οι τελευταίοι δεν αποκλείουν σχεδόν καθόλου από την οικονομική ιεραρχία των διαθετών.³⁹⁴ Αυτό θα μας βοηθήσει να σχηματίσουμε την κοινωνική ιεραρχία της πόλης και το πώς αυτοπροσδιορίζονταν από τις δεκαετίες του 1830 και του 1840 οι αστοί και η παραδοσιακή ελίτ σε σχέση με τα κατώτερα στρώματα.

Πίνακας 3.7.1
Επαγγελματική σύνθεση διαθετών

Αύξων αριθμός	Επαγγέλματα	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Αλιεύς	1	2,5%
2	Άνευ επαγγέλματος	1	2,5%
3	Ανθυπολοχαγός Βασιλικής Φάλαγγος	1	2,5%
4	Βακάλ(λ)ης	2	5%
5	Γεωργός	9	22,5%
6	Γεωργοκτηματίας	6	15%
7	Εργολάβος	1	2,5%
8	Ιδιώτης	1	2,5%
9	Ιερέυς	3	7,5%
10	Κηπουρός	2	5%
11	Κουρεύς	1	2,5%
12	Κρασοπώλης	1	2,5%

³⁹³ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 61.

³⁹⁴ Julie-Marie Strange, *Death, Grief and Poverty in Britain, 1870 – 1914*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 2005, σ. 27.

13	Κτηματίας	3	7,5%
14	Μπακάλης	1	2,5%
15	Πιθοποιός	3	7,5%
16	Σανδαλοποιός	2	5%
17	Σιδηρουργός	1	2,5%
18	Τέκτονας	1	2,5%
Σύνολο		40	100%

Από τον ανωτέρω πίνακα ξεχωρίζουν τόσο σε απόλυτη όσο και σε σχετική συχνότητα, οι κατηγορίες των γεωργών, των γεωργοκτηματιών και των κτηματιών. Η πρώτη με ποσοστό 22,5% κυριαρχεί έναντι όλων των άλλων επαγγελματικών ομάδων και αυτό γιατί ο αγροτικός κόσμος των χωριών διαφοροποιείται από τον αγροτικό κόσμο της πόλης, που έχει «ποιοτικές» εργοδοτικές ή εργασιακές σχέσεις.³⁹⁵ Επιπλέον, ο μεγάλος όγκος των γεωργών συνδέεται με τη διαπιστωμένη διάσταση πόλης – υπαίθρου και με το γεγονός ότι όσοι αντλούν τα μέσα βιοπορισμού τους από τη γη εντοπίζονται μακριά από το επαρχιακό αστικό κέντρο. Από την άλλη πλευρά, οι γεωργοκτηματίες, με ποσοστό 15% συνδέονται έμμεσα με τον αστικό ιστό της πόλης και αυτό διότι είτε διέθεταν εθνική ή ιδιόκτητη γη είτε δούλευαν σε γη, δική τους ή ξένη, και δεν ήταν εισοδηματίες. Αν ήταν κάτοχοι κτηματικής περιουσίας αυτή εκτεινόταν μέσα στα γεωγραφικά όρια της αγοράς εργασίας.

Αντίστοιχα, οι κτηματίες με τόπο διαμονής την Κορώνη και ποσοστό 7,5%, ως μέρος της παλαιάς κτηματικής ελίτ θα συνυπάρξουν σχεδόν αρμονικά καθ' όλη την περίοδο, 1830 – 1870, ως οικονομικός παράγοντας, που θα αναλάβει πρωτοβουλιακή δράση από κοινού με τους εμπόρους της πόλης στο πλαίσιο ενσωμάτωσης των νέων δικτυώσεων της επεκτεινόμενης διεθνούς οικονομίας.³⁹⁶ Πρόκειται για ενεργά οικονομικά άτομα και όχι εισοδηματίες, που ενίοτε διευθύνουν οι ίδιοι τα κτήματά τους, με απώτερο σκοπό να διασφαλίσουν το τελικό προϊόν της συγκομιδής, δηλαδή το εισόδημά τους.³⁹⁷ Στην περίπτωση αυτή δεν εμπλέκονται άμεσα στην αγροτική παραγωγή, αλλά χρησιμοποιούν μισθωτή εργασία ή επίμωρτους

³⁹⁵ Σταυρούλα Α. Βερράρου, *Από τον κτηματία στον αγρότη. Οικονομικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί στην επαρχία Τριφυλίας το 19ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ρέθυμνο 2014, σ. 106.

³⁹⁶ Χριστίνα Αγριαντώνη, «Βιομηχανία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830-1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 223.

³⁹⁷ Σταυρούλα Α. Βερράρου, *Από τον κτηματία στον αγρότη. Οικονομικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί στην επαρχία Τριφυλίας το 19ο αιώνα*, σ. 127.

καλλιεργητές για την καλλιέργεια των κτημάτων τους. Για το λόγο αυτό, εντάσσονται στον αστικό πυρήνα της πόλης, καθώς βρίσκονται σε αγαστή αρμονία με την οικονομική ευπορία και ανεξαρτησία που απορρέει από την κατοχή της γης. Ως αστοί είναι τα πρόσωπα που κατέχουν κεφαλαιουχικά αγαθά με υψηλή προστιθέμενη αξία, όπως σταφιδάμπελα, αμπέλια, ελαιώνες, ελαιοτριβεία, μύλους, εργαστήρια στην αγορά της πόλης, κ.ά.³⁹⁸ Το μορφωτικό τους επίπεδο είναι αρκετά υψηλό και η εγγραματοσύνη τους αποτελεί πολύτιμο κεφάλαιο για τη στελέχωση του κρατικού μηχανισμού, ιδίως στην πρώτη πεντηκονταετία του βίου του. Από αυτήν την κοινωνική κατηγορία αντλεί το κράτος έκτακτους και τακτικούς δημόσιους λειτουργούς, όπως, ειρηνοδίκες, δικαστικούς γραμματείς, ενόρκους, δημόσιους εισπράκτορες, δημοτικούς υπαλλήλους, κ.ά. Σε αυτή την κατηγορία, από το σώμα των διαθηκών εντοπίζουμε τους κτηματίες Απόστολο Μπουρμπουχάκη και Παναγιώτη Τσαγκάρη, που χρημάτισαν συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες και συμβολαιογράφοι, αλλά και δύο κτηματίες-διαθέτες, τον Γεώργιο Γεωργουλόπουλο και τον Διονύσιο Κοτζογιαννόπουλο. Ο πρώτος αναφέρεται το 1846, ως υποψήφιος ένορκος του δήμου Κολωνίδων³⁹⁹ και το 1849, ως μάρτυρας στη διαθήκη του Γεωργίου Τριάντη, με την ιδιότητα του δημαρχέοντα Κολωνίδων.⁴⁰⁰ Αντίστοιχα, ο Δ. Κουτζογιαννόπουλος καταγράφεται το 1836 ως δημοτικός εισπράκτορας του δήμου Κολωνίδων.⁴⁰¹

Η δεύτερη κατηγορία επαγγελματιών αποτελείται από το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, όπως είναι οι κηπουροί (2 ή 5%) και από όσους δραστηριοποιούνται στο δευτερογενή ή τριτογενή τομέα. Σε αυτή την ομάδα θα μπορούσαμε να επιμερίσουμε δύο υποκατηγορίες, τους «αστούς της αγοράς» και τους «αστούς της γνώσης και της διοίκησης».⁴⁰² Η χρήση του όρου «αστός» και στις δύο περιπτώσεις χρησιμοποιείται με τη γεωγραφική έννοια, και όχι με την ταξική. Στους «αστούς της αγοράς» θα μπορούσαμε να εντάξουμε τον εμπορικό και βιοτεχνικό κόσμο της Κορώνης και της ευρύτερης περιοχής της, που συνδέονται με πρώιμες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Ως εμπορικά επαγγέλματα έχουμε τους αλιείς, τους βακάλ(λ)ηδες, τους κρασοπώληδες και τους μπακάληδες. Ενώ, στον βιοτεχνικό χώρο

³⁹⁸ Αλέξης Φραγκιάδης, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας...*, σ. 29, 33 – 34.

³⁹⁹ *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845), σ. 14.

⁴⁰⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 977 (25.07.1849).

⁴⁰¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 80/Α/28-12-1836), σ. 20.

⁴⁰² Κώστας Ράπτης, «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789 – 1914...», σ. 214· Σταυρούλα Α. Βερράρου, *ό. π.*, σ. 108.

εντάσσονται οι εργολάβοι, οι κουρείς, οι πιθοποιοί, οι σανδαλοποιοί, οι σιδηρουργοί και οι τέκτονες. Απέναντι, στα επαγγέλματα της αγοράς «ανοίγονται» αυτά της γνώσης και της διοίκησης, στα οποία ανήκουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες (άνευ επαγγέλματος, ιδιώτες), οι ιερείς και οι εν ενεργεία ή απόστρατοι αξιωματικοί (ανθυπολοχαγός Βασιλικής Φάλαγγος). Στην πλειονότητά τους πρόκειται για ανθρώπους με ανώτερη μόρφωση, που μας βοηθούν να κατανοήσουμε σε ένα πρώτο επίπεδο, τις κοινωνικές διαβαθμίσεις της τοπικής κοινωνίας, που διαφαίνονται με πολύ μεγαλύτερη «ευγλωττία» από τον αντίστοιχο πίνακα των μαρτύρων.

3.8. Διαθέτες που συνδέονται με τη φυσιγνωμία της πόλης

Μεταξύ του σώματος των διαθηκών έχουμε την τύχη να έχουμε διαθέτες ορισμένων ανθρώπων που συνέδεσαν την πορεία τους με τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, αλλά και με τις νέες πολώσεις που εμφανίστηκαν στον περιορισμένο γεωγραφικό χώρο της Κορώνης μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και αναδιέτασαν το κέντρο βάρους των τοπικών οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Μια από τις πρώτες διαθέτες είναι αυτή του Παναγιώτη Θ. Κολαμπά από το χωριό Καστέλλια, ενός προσώπου που αναφέρεται για πρώτη φορά μεταξύ όσων υπέγραψαν στις 19 Απριλίου 1822, το «*Αίτημα προς την Υπερτάτη Διοίκηση*», με το οποίο ζητούσαν πολεμοφόδια, τρόφιμα και οικονομική ενίσχυση⁴⁰³, με σκοπό τη συνέχιση της πολιορκίας του φρουρίου της Κορώνης. Ενός εγχειρήματος που είχε ξεκινήσει ακριβώς μία ημέρα μετά την απελευθέρωση της Καλαμάτας, στις 24 Μαρτίου 1821. Την ημέρα εκείνη ένα σώμα Μανιατών και Μεσσηνίων πολεμιστών κατευθύνθηκε από την Καλαμάτα προς την Κορώνη με σκοπό την πολιορκία του ενός εκ των τριών μεσσηνιακών φρουρίων.⁴⁰⁴ Η επιχείρηση αυτή όμως δεν κατάφερε τίποτα παραπάνω από μια διαρκή πολιορκία (1821 – 1823), που διακοπτόταν από διαλείμματα ανεφοδιασμού των πολιορκημένων από τη θάλασσα.

Στις 2 Μαΐου 1838, ο Παναγιώτης Θ. Κολαμπάς, στο επάγγελμα πιθοποιός επισκέφτηκε «*τὸ εἰρηνοδικιακὸν κατάστημα ὑπ' ἀριθμὸν 42· κείμενον κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος*» στην πόλη της Κορώνης με σκοπό να συντάξει τη διαθήκη του.⁴⁰⁵ Για το λόγο αυτό, ο ειρηνοδίκης συμβολαιογράφος Δημήτριος Ζ. Πολίτης

⁴⁰³ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 44.

⁴⁰⁴ Ιωάννης Θ. Κολοκοτρώνης, *Ελληνικά υπομνήματα ήτοι επιστολαί και διάφορα έγγραφα αφορώντα την Ελληνικὴν Επανάστασιν ἀπὸ 1821 μέχρι 1827*, Χ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφως, Αθήνα 1856, σ. 9.

⁴⁰⁵ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 36 (2.05.1838).

αφού του εξήγησε το άρθρο 173 του Οργανισμού των Δικαστηρίων και των Συμβολαιογραφείων και βεβαιώθηκε για την καλή πνευματική του υγεία ξεκίνησε να καταγράφει την τελευταία του επιθυμία. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, απόφασισε «να διαθέση ὅλην τὴν ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν του, ὅθεν καὶ ἀφίνει εἰς τὴν συζύγον του κυρίαν Βιολοῦ ποτὲ Διαμαντὴ Διαμαντόπουλου». Ως ακίνητη περιουσία τις κληροδοτούσε μια ανώγειο οικία, αμπελώνες, μωραιοπερίβολα, συκιές, απιδιές και «τὸ παρά τῆς κυβερνήσεως ἐνοικιασθέν παρ' αὐτοῦ τεμάχιον ὑπ' ἀριθμὸν 177· ἑκατὸν ἑβδομηνταν ἑπτὰν ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος». Ενώ, ως κινητά αντικείμενα της άφηνε διάφορα ρούχα, τα έπιπλα του σπιτιού, ένα βόδι, ένα άλογο και ένα γαϊδούρι. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι στην περίοδο 1840 – 1880, η κατοχή εθνικής γης δεν περιοριζόταν μόνο στην άδεια καλλιέργειας ορισμένης έκτασης, αλλά μπορούσε να κληρονομηθεί, γεγονός που ενίσχυε τη μονιμότερη σύνδεση των καλλιεργητών με τη γη.⁴⁰⁶ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υιοθετηθούν συμπεριφορές που πλησίαζαν εκείνες της τέλειας ιδιοκτησίας και ειδικότερα στην νότια Πελοπόννησο, όπου η επικράτηση της μικρής ιδιοκτησίας δεν ήταν αποτέλεσμα κρατικών πολιτικών, αλλά αλληλεπίδραση κοινωνικών ισορροπιών με την εγχώρια αγορά.⁴⁰⁷

Επιπλέον, ο διαθέτης όριζε ως κληρονόμο του, τον θετό του γιό, Κυριακούλη, αν ο τελευταίος «ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῆς ἀποβιώσεως τῆς ἀναφερομένης συζύγου του νὰ μένη μετ' αὐτῆς φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῆς γηροτραφίας αὐτῆς». Εάν όμως δεν τηρούσε την επιθυμία του διαθέτη, τότε δεν θα είχε κανένα δικαίωμα επί της κληρονομιάς. Παράλληλα, ο Παναγιώτης Κολαμπάς κληροδοτούσε στην εκκλησία του χωριού του, τα Εισόδια της Θεοτόκου, ένα περιβόλι με μουριές «ὡς ἀφιέρωμα διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν», το οποίο θα πέρναγε στην κυριότητα του ναού μετά το θάνατο της συζύγου του. Από τον τρόπο διάθεσης της περιουσίας αντιλαμβανόμαστε ότι ο διαθέτης δεν είχε φυσικά τέκνα, αλλά ούτε και την πρόθεση να διαθέσει την περιουσία του σε εκ πλαγίου συγγενείς, όπως την αδελφή του, στην οποία γίνεται έμμεση αναφορά στη δικαιοπραξία.

Εννέα χρόνια αργότερα, ο ίδιος διαθέτης, στις 24 Ιανουαρίου 1847, θα προχωρήσει σε ακύρωση της διαθήκης του 1838. Από το εισαγωγικό μέρος της συγκεκριμένης διαθήκης λαμβάνουμε δύο νέα στοιχεία. Το ένα έχει να κάνει με την αλλαγή επαγγέλματος, αφού πλέον καταγράφεται ως γεωργός και το άλλο με την

⁴⁰⁶ Εύη Καρούζου, «Ζητήματα κατοχής εθνικών γαιών (1833 – 1871)», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 157· η ίδια, «Θεσμικό πλαίσιο και αγροτική οικονομία», σ. 184 – 185.

⁴⁰⁷ Αλέξης Φραγκιάδης, «Πολιτική εξουσία και σχέσεις γαιοκτησίας στην Ελλάδα, 19ος – αρχές 20ού αιώνα: Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις», σ. 135.

ηλικία του, καθώς αναφέρεται ότι «τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν πενήκοντα ἀριθμός 50».⁴⁰⁸ Ο λόγος για τον οποίο προχώρησε σε νέα διαθήκη ήταν η αύξηση μέρους της κινητής και ακίνητης περιουσίας του, καθώς και η επιθυμία του να διασφαλίσει τη σύζυγό του Βιολού έναντι του θετού του γιού Κυριακούλη, λέγοντας ότι μπορεί να «χαίρει τό δικαίωμα νά κάμνη ὡς βούλεται καὶ θέλει» ως προς την κληρονομιαία περιουσία, στην περίπτωση που ο τελευταίος δεν τηρήσει την επιθυμία του διαθέτη «νά μένη μετ' αὐτῆς φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος διὰ τὴν ἔξοι // κονόμησιν αὐτῆς». Με τον τρόπο αυτό, το δικαίωμα του θετού γιού δεν λογιζόταν πλέον ως δεδομένο, γεγονός που ίσως σχετίζεται με την αύξηση των περιουσιακών στοιχείων και με τον τρόπο, που ο τελευταίος αντιμετώπιζε την όλη κατάσταση. Από αυτό ίσως μπορούμε να σκιαγραφήσουμε τις περίπλοκες συνθήκες μιας οικογένειας και του πατέρα-αρχηγού στο βαθμό που τα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά του ως διαθέτη αποσκοπούσαν στο να κρύψουν ή να ερμηνεύσουν τα συναισθήματά του.

Το κείμενο της δεύτερης διαθήκης ολοκληρώνεται με δύο ακόμη διαφοροποιήσεις ως προς τη διευθέτηση του θανάτου, καθώς υποχρεώνει τη σύζυγο και κληρονόμο του «νά φροντίση μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του, διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου καὶ λοιπὰ ὅσα ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται πρὸς ψυχικὴν του σωτηρίαν, κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ». Μέσα από τη φράση αυτή που έχει στερεοτυπικό χαρακτήρα, ενδεχομένως φαίνεται μια ιδιαίτερη έγνοια όχι τόσο για την τύχη του σώματος όσο για την προς τα έξω εικόνα του θανόντος, ώστε να μη διαταραχθεί η κοινωνική του θέση ακόμη και κατά την πορεία προς την τελευταία του κατοικία.⁴⁰⁹ Συμπληρωματικά, προς αυτό βλέπουμε ότι αναπτύσσεται μια σχέση δούνα και λαβεῖν μεταξύ διαθέτη και κληρονόμου, ενώ ταυτόχρονα αλλάζει και τη δωρεά προς την εκκλησία του χωριού του από ακίνητη περιουσία σε χρηματικό ποσό, 50 δρχ., «τάς ὁποίας θέλει ἀποδώσουν οἱ κληρονόμοι του ἄνευ τινός ἐναντιότητος».

Ο επόμενος διαθέτης, που καταγράφεται είναι ο Παναγιώτης Σαραντόπουλος, πιθοποιός από το χωριό Χαρακοπιό του δήμου Κολωνίδων.⁴¹⁰ Μαρτυρείται για πρώτη φορά μεταξύ των προκρίτων και των δημογερόντων της επαρχίας Κορώνης, που υπέγραψαν στις 28 Μαρτίου 1824, το πρακτικό εκλογής του Ηλία Καραπάουλου,

⁴⁰⁸ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 419 (24.01.1847).

⁴⁰⁹ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 221.

⁴¹⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 687 (17.04.1844).

ως παραστάτη στην γ' περίοδο της προσωρινής Διοίκησης.⁴¹¹ Τη στιγμή σύνταξης της διαθήκης του ήταν «*ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε*» και είχε αποφασίσει να «*διαθέσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ κινήτου καὶ ἀκινήτου*». Για το λόγο αυτό, ὀρίζε ως γενικό κληρονόμο του, τον γιό του Αθανάσιο, στον οποίο κληροδοτούσε την πατρική οικία με όλα της τα ἐπιπλα, το εργαστήριό του, ἕνα κήπο με οπωροφόρα και μη δέντρα και ἕναν ἀμπελώνα. Επίσης, ὀρίζε ὅτι ο κληρονόμος του «*νὰ φροντίσῃ περὶ ὄλων τῶν κατὰ τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν διάταξιν ἀναγκαίων τοῦ τε ἐνταφιασμοῦ τοῦ καὶ μνημοσύνων του*». Αντίθετα, στις δύο παντρεμένες κόρες του ἀφηνε ἀπὸ 8 δρχ. στην κάθε μία λέγοντας ὅτι «*ἐπρόϊκησεν αὐτὰς ἰκανῶς καὶ ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του διὰ μετρητῶν χρημάτων, ἀκινήτων καὶ κινήτων πραγμάτων*».⁴¹²

Εκτὸς των παραπάνω, ο διαθέτης θα φροντίσει και για τη σωτηρία της ψυχῆς του αφήνοντας «*εἰς τοὺς ἐφημερίους τῶν Βουναρίων, τῆς Πετριάδας καὶ τοῦ ἐνταῦθα χωρίου Χαρακοπιῦ ἀνὰ δέκα δραχμὰς εἰς ἕκαστον, ἧτοι ἡμίσειαν ἐκφώνησιν, διὰ νὰ δέωνται ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς του σωτηρίας τοῦ Ὑψίστου*». Η καταβολὴ ενδεικτικῶν χρηματικῶν ποσῶν σε ιερεῖς δεν καταδεικνύει μόνο την προσπάθεια λύτρωσης της ψυχῆς και συγχώρεσης ἀπὸ τα θεῖα, ἀλλὰ και ἕνα αἶσθημα ἐμπρακτικῆς ἐκτίμησῆς και σεβασμοῦ πρὸς τα πρόσωπα των λειτουργῶν.

Ο ἐπόμενος, κατὰ σειρά, διαθέτης εἶναι ο ηγούμενος Ἰωσήφ Ψυρρῆς, ιερέας, ἀπὸ το χωριὸ Χαρακοπιὸ του δήμου Κολωνίδων. Το συγκεκριμένο πρόσωπο μαρτυρεῖται για πρώτη φορά μεταξύ των προκρίτων και των δημογερόντων της επαρχίας Κορώνης, που στις 28 Μαρτίου 1824 υπέγραψαν το πρακτικὸ ἐκλογῆς του Ἠλία Καραπαυλου, ως παραστάτη για την γ' περίοδο της προσωρινῆς Διοίκησης.⁴¹³

Με την ἰδρυση του ελληνοκράτους θα τον συναντήσουμε δύο ἀκόμη φορές πριν ἀπὸ τη σύνταξη της διαθήκης του, ως μάρτυρα, με την ιδιότητα του ιερέα στις δύο διαθήκες του Παύλου Γαλοφτερούγα, το 1838 και το 1841.⁴¹⁴ Στην πρώτη σημειώνεται και με το ἐπώνυμό του σε ἀντιδιαστολή με τη δεύτερη, ὅπου δεν το αναφέρει. Αυτό που μας προξενεῖ ἐντύπωση τόσο στο πρακτικὸ ἐκλογῆς παραστάτη ὅσο και στις δύο διαθήκες εἶναι ο χαρακτηρισμὸς ηγούμενος και αυτό διότι δεν αναφέρεται πουθενά ως πνευματικὸς πατέρας κάποιας μονῆς. Για το λόγο αυτό, υποθέτουμε ὅτι ως ἀγαμος ιερέας, στοιχεῖο που τεκμερεται με ἕμμεσο τρόπο ἀπὸ τη

⁴¹¹ «*Ἀρχεῖο Ἀγώνος*» 1806 – 1832. *Ἀπὸ τα Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα του Μουσείου Μπενάκη*, τ. Β', σ. 54.

⁴¹² Λεωνίδας Σωτηρόπουλος – Δούλη Δημητροπούλου, «*Ἡ μεταβίβαση της οικογενειακῆς περιουσίας στην περιοχή της Πάτρας...*», σ. 256.

⁴¹³ «*Ἀρχεῖο Ἀγώνος*» 1806 – 1832..., τ. Β', σ. 53.

⁴¹⁴ ΓΑΚ – Ἀρχεῖα Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Εὐρητηρίων (Ἀντὰ Ἐγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 17 (26.02.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 298 (11.02.1841).

διαθήκη του, πιθανότα έφερε τον τιμητικό τίτλο του ηγούμενου, διότι ήταν αρχιμανδρίτης και πιθανότατα έφερε σταυρό στο στήθος, επανωκαλύμμαυχο και επιγονάτιο, ενώ προηγείτο όλων των άλλων οφφικιούχων.⁴¹⁵

Στις 19 Δεκεμβρίου 1845 θα προχωρήσει στη σύνταξη της διαθήκης του, καθώς όπως σημειώνει ο συντάκτης Απόστολος Μπουρμπουχάκης *«τρέχων ήδη είς ήλι // κίαν έτων έξηκονταενός αριθ. 61· και φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου»* θέλει να διευθετήσει τις επίγειες εκκρεμότητες.⁴¹⁶ Για το λόγο αυτό, θα ορίσει ως κληρονόμους της ακίνητης περιουσίας του, τους αδερφούς του Θεοδωράκη και Αναστάσιο Ψυρρή. Ενώ, παράλληλα, ενημερώνει το συντάκτη ότι έχει φροντίσει ο ίδιος για τους φτωχούς, τα ορφανά και τις χήρες, αλλά και για τα έξοδα της κηδείας του, καθώς οι κληρονόμοι του είναι ενδεείς. Επίσης, δεν καταλείπει τίποτα σε φιλανθρωπικά ή αγαθοεργά καταστήματα, αλλά για την ψυχική του σωτηρία αφήνει *«διά νά μνημονεύεται, είς μὲν τὸν ναόν, τιμούμενον, ὁ Ἅγιος Παντελεήμων τοῦ χωρίου Χαρακοπιοῦ, πέντε αριθ. 5· στρέμματα ἐκ τοῦ κατὰ τὴν θέσιν Καρβοῦνι τῆς Λάκκας ξερικοῦ ἄγροῦ»* και 40 δρχ. στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του ίδιου χωριού. Με το τρόπο αυτό, βλέπουμε έναν θρησκευτικό λειτουργό μέσω των κληροδοτημάτων που καταλείπει στην εκκλησία να υπηρετεί τη θεολογία του «αγαθού της μετά θάνατον ζωής» ως κίνητρο θρησκευτικής μεσολάβησης, αν και πρόκειται για αγαθό επένδυσης σε μια μελλοντική ζωή.⁴¹⁷

Ο πρώτος, κατά σειρά, Κορωναίος κτηματίας-διαθέτης είναι ο Γεώργιος Γεωργουλόπουλος, ο οποίος υπήρξε μέλος της σημαντικής πολιτικής οικογένειας Γεωργουλοπούλου από την Κορώνη και πρόκριτος της επαρχίας του με ενεργή συμμετοχή στην Επανάσταση.⁴¹⁸ Το πρόσωπό του συνδέεται με την πρωτοβουλία της επαρχίας Κορώνης να λυθεί η πρώτη πολιορκία του φρουρίου, έργο Μανιατών και Μεσσήνιων πολεμιστών (1821 – 1823), με σκοπό να αναλάβουν δράση οι ίδιοι οι Κορωναίοι. Για το λόγο αυτό, στις 14 Ιανουαρίου 1823, λίγες ημέρες πριν από την έκδοση της προκήρυξης των προκρίτων για *«άλωση του φρουρίου κατ' άλλον*

⁴¹⁵ Δ. Δρίτσας, Δ. Μπαλιάτσας, Δ. Καραμάτσκος, *Λεξικό πρωτοχριστιανικών, βυζαντινών και νεότερων ορθόδοξων ὁρων*, Έννοια, Αθήνα 2005, σ. 70, 145.

⁴¹⁶ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Λυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 173 (19.12.1845).

⁴¹⁷ Πολύκαρπος Καραμούζης, «Θρησκευτική ηθική και οικονομική συμπεριφορά. Οι ιδεολογικές χρήσεις της φιλανθρωπίας στον επίσημο λόγο της Ελληνικής Εκκλησίας», Χριστίνα Αγριαντώνη, Λήδα Παπαστεφανάκη, Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου (επιμ.), *2ο Διεθνές Συνέδριο Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας Αγορές και Πολιτική. Ιδιωτικά συμφέροντα και Δημόσια εξουσία, 18ος – 20ός αιώνας (Βόλος, 10 – 12 Φεβρουαρίου 2012)*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2016, σ. 69.

⁴¹⁸ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 66.

τρόπον», ο διαθέτης στάλθηκε στο Ναύπλιο, έδρα της προσωρινής Διοίκησης, με σκοπό να ζητήσει την άδεια για το όλο εγχείρημα.⁴¹⁹ Η μέχρι τότε πολιορκία του κάστρου είχε προκαλέσει την έντονη δυσφορία της Δημογεροντίας που σ' όλη αυτή την περίοδο κάλυπτε με δικά της έξοδα και προμήθειες, το σώμα των επαναστατών, τη στιγμή που η «κεντρική διοίκηση» δεν συνέδραμε υλικά το έργο της.⁴²⁰

Ο Γ. Γεωργουλόπουλος έχοντας λάβει την άδεια από το Εκτελεστικό, κατά την επιστροφή του στα Βουνάρια, προσωρινή έδρα του επαρχείου και της Δημογεροντίας από την έναρξη του Αγώνα έως και την απόβαση του Ιμπραήμ πασά στη νοτιοδυτική Πελοπόννησο⁴²¹, την παρέδωσε στον αρχιμανδρίτη Άνθιμο Ζερμπίνο, μέλος της οκταμελούς επιτροπής που θα καταρτούσε το κείμενο της προκήρυξης. Ο τελευταίος διέθεσε ένα σημαντικό χρηματικό ποσό από τα χρήματα που είχε φέρει μαζί του από τη Ρωσία για την οργάνωση της εφόδου.⁴²² Έτσι, στις 23 Ιανουαρίου 1823, οι πρόκριτοι, μεταξύ αυτών και ο διαθέτης, οι δημογέροντες και οι καπεταναίοι της επαρχίας υπέγραψαν το κείμενο της προκήρυξης για μυστική έφοδο. Σύμφωνα με αυτό, οι οπλαρχηγοί της επαρχίας θα συμμετείχαν με 100 ντόπιους στρατιώτες, που θα διαιρούνταν σε τρεις κλάσεις. Αν η όλη επιχείρηση στεφόταν με επιτυχία, τότε κάθε στρατιώτης της πρώτης κλάσης θα λάμβανε ως ανταμοιβή από τους εθνικούς ελαιώνες 300 ελαιόδεντρα, της δεύτερης 200 και της τρίτης από 100 αντίστοιχα. Σε περίπτωση αποτυχίας, η αμοιβή θα δινόταν ως αποζημίωση στις οικογένειες των νεκρών και στους τραυματίες, που δεν θα μπορούσαν να ασκήσουν πλέον το επάγγελμα που ασκούσαν μέχρι εκείνη τη στιγμή. Το κείμενο της προκήρυξης έκλεινε με τον όρο, ότι η απόφαση αυτή θα έπρεπε να επικυρωθεί από τη Διοίκηση, ώστε να καθοριστούν οι αντιβραβεύσεις.⁴²³

Στην προσπάθεια κατάληψης του φρουρίου, που έμεινε γνωστή ως Ρεσάλτο, θα συμμετείχαν ο Κώστας Σέρβος με εκατό έμμισθους Βουλγάρους, που θα πληρώνονταν από την επαρχία, ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης με τον Τσαλαφατινό, ο Θ. Γρίβας με πενήντα στρατιώτες και εξήντα ντόπιοι πολεμιστές.⁴²⁴ Αρχηγός της πολιορκίας διορίστηκε από τη Διοίκηση ο Αντώνιος Μαυρομιχάλης.⁴²⁵ Η έφοδος που

⁴¹⁹ *Αυτ.*, σ. 45· Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 49.

⁴²⁰ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 48.

⁴²¹ *Αυτ.*, σ. 55· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 49.

⁴²² Αμβρόσιος Φραντζής, *Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του έτους 1715, και λήγουσα το 1837*, τ. Α', Κωνστ. Καστόρρη και Συντροφιάς, Αθήνα 1839, σ. 348.

⁴²³ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 46 – 47.

⁴²⁴ Νικόλαος Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, τ. Β', Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Αθήνα 1852, σ. 26 – 27.

⁴²⁵ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 50.

είχε προγραμματιστεί για το βράδυ της 28ης Φεβρουαρίου 1823⁴²⁶ δεν εξελίχθηκε όπως σχεδιάστηκε, γιατί οι ντόπιοι έκριναν ότι η κατάληψη θα απέβαινε υπέρ τους και αποφάσισαν να εκδιώξουν όλα τα μισθοφορικά σώματα. Για το λόγο αυτό, στράφηκαν κυρίως εναντίον των Μανιατών, λέγοντας ότι ο πρόεδρος του Νομοτελεστικού Μαυρομιχάλης είχε ενημερωθεί εκ των προτέρων μέσω του απεσταλμένου τους στο Ναύπλιο, Γεωργίου Γεωργουλόπουλου, ότι δεν ήθελαν τη βοήθεια των τελευταίων, καθώς δεν τους εμπιστευόνταν.⁴²⁷ Παρά την αποτυχία της μυστικής εφόδου, η πολιορκία συνεχίστηκε με διακοπές έως τις 17 Φεβρουαρίου 1825, υπό την αρχηγία των Διονυσίου Μούρτζινου, Δημητρίου Παπατσώνη και Γεωργίου Δαρειώτη.⁴²⁸ Σε αυτό συνηγορεί και η αναφορά του Διονυσίου Μούρτζινου προς το υπουργείο Πολέμου, στις 19 Δεκεμβρίου 1824, όπου ανέφερε ότι η επαρχία Κορώνης καθόλη τη διάρκεια του Αγώνα, και παρά την πολύπλευρη προσφορά της, δεν αντιμετωπίστηκε κατά τον ίδιο τρόπο με τις υπόλοιπες επαρχίες. Για το λόγο αυτό, ζητούσε να δοθούν χρήματα και στρατιωτικά αξιώματα, όπως είχε ζητήσει και ο στρατηγός Γιατράκος.⁴²⁹

Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, θα συναντήσουμε τον διαθέτη μας, Γεώργιο Γεωργουλόπουλο, για πρώτη φορά το 1845, ως μάρτυρα στη διαθήκη του Θεοδωράκη Πουρναρά, με τη ιδιότητα του καδδοποιού.⁴³⁰ Στην ίδια διαθήκη, μάρτυρας θα είναι και ο ανιψιός και κληρονόμος του, Θεόδωρος Κωνσταντίνου Σακκόπουλος. Ένα χρόνο αργότερα, το 1846, ο διαθέτης μας θα είναι μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων⁴³¹, ενώ στις 19 Ιουνίου 1847, σε ηλικία 60 ετών και *«φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου»* θα προχωρήσει στη σύνταξη της διαθήκης του.⁴³² Σύμφωνα με την τελευταία του επιθυμία θα καταστήσει γενικό κληρονόμο σε όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία που είχε μέχρι τότε, αλλά και σε αυτή που θα αποκτούσε στο μέλλον, τον ανιψιό του, Θεόδωρο Κωνσταντίνου Σακκόπουλο, διότι *«συνέζησε μετ' αὐτοῦ πέντε ἤδη ἔτη, καὶ διότι εἶδε παρ' αὐτοῦ πάμπολλας περιποιήσεις καὶ εὐεργεσίας, καὶ περὶ πλέον τούτων καθότι τοῦ ὑπεσχέθη νὰ γειροτροφήσῃ αὐτόν τε, καθὼς καὶ τὴν σύζυγόν του Μαριῶν· μέχρι τοῦ θανάτου των, καὶ*

⁴²⁶ *Αυτ.*, σ. 53· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 46.

⁴²⁷ Νικόλαος Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα*, τ. Β', σ. 28· Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 54.

⁴²⁸ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 49.

⁴²⁹ *«Αρχείο Αγώνος» 1806 – 1832...*, τ. Β', σ. 237.

⁴³⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 25 (5.03.1845).

⁴³¹ *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845), σ. 14.

⁴³² ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847).

νά κάμη μετά τήν ἀποβίωσίν των ὅλα τά ἀναγκαῖα ἔξοδα τοῦ ἐνταφιασμοῦ των καί λοιπά ὅσα ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται πρὸς ψυχικὴν των σωτηρίαν κατὰ τήν τάξιν αὐτῶν». Αντίθετα, στη σύζυγό του Μαριγώ και στις δύο χήρες αδελφές του αφήνει από 20 αργυρές δρχ. στην κάθε μία. Ενώ, στην ερώτηση του συμβολαιογράφου ειρηνοδίκη αν αφήνει τίποτα σε φιλανθρωπικά ή αγαθοεργά καταστήματα απάντησε ότι αφήνει 100 δρχ. στο δήμο Κολωνίδων, που θα δίνονταν από τον κληρονόμο του «ὀψέποτε ἤθελε ἀποφασισθῆ νά κατασκευασθῆ ὅποιονδήποτε φιλανθρω // πικόν κατάστημα».

Ο επόμενος διαθέτης μας είναι ο Πέτρος Καραπάυλος, ιδιώτης, ίσως εισοδηματίας και θείος ενός από τους σημαντικότερους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες της Κορώνης από την περίοδο της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας (1715 – 1821) έως τα τέλη της δεκαετίας του 1860, του Ηλία Καραπάυλου.⁴³³ Ο Πέτρος Καραπάυλος ήταν μέλος της σημαίνουσας ιστορικής οικογένειας Καραπάυλου από την Κορώνη, που εμφανίζεται πρό του 1821 και συγκεκριμένα το 1816 να ασκεί σημαντική εμπορική δραστηριότητα ξεπερνώντας τα τοπικά όρια και εκτείνοντας τις εξαγωγικές της δραστηριότητες έως την Τεργέστη.⁴³⁴ Μέλη της οικογένειας αυτής αναμείχθηκαν με την πολιτική ζωή τόσο σε επίπεδο δήμου όσο και νομού έως τη δεκαετία του 1930.⁴³⁵

Υποθέτουμε ότι έλαβε ενεργό μέρος στην Επανάσταση, ενώ αναφέρεται για πρώτη φορά, ως μάρτυρας στη διαθήκη του ηγούμενου Ιωσήφ Ψυρρή, το 1845, με την ιδιότητα του ιδιώτη,⁴³⁶ ενώ δύο χρόνια αργότερα, στις 26 Σεπτεμβρίου 1847, σε «ήλικίαν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε ἀριθ. 75», συντάσσει τη διαθήκη του, στους Αρμενιούς του δήμου Κολωνίδων.⁴³⁷ Από τη διαθήκη του λαμβάνουμε έμμεσα στοιχεία, όχι μόνο για την σωματική του υγεία, αλλά και για την οικογενειακή του κατάσταση, καθώς και την περιουσία που καταλείπει. Δεν γνωρίζουμε αν ήταν άρρωστος, το υποθέτουμε όμως, διότι δεν επισκέφτηκε ο ίδιος το ειρηνοδικείο, αλλά προσκάλεσε μέσω του υπηρέτη του, Ηλία Διονυσόπουλου, τον συμβολαιογράφου ειρηνοδίκη Απόστολο Μπουρμπουχάκη στο σπίτι του. Επίσης, δεν γίνεται καμία

⁴³³

<http://representatives1821.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B1%CF%82/>, προσβάσιμο στις 26/11/2020.

⁴³⁴ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 367.

⁴³⁵ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 66.

⁴³⁶ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 173 (19.12.1845).

⁴³⁷ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 550 (26.09.1847).

μνεία σε μέλη της οικογένειάς του, εκτός από τον κληρονόμο του, Ηλία Καραπάυλο και αυτό διότι είτε ήταν άγαμος είτε η οικογένειά του δεν ήταν πια στη ζωή. Όσον αφορά, την οικονομική του κατάσταση πιστεύουμε ότι είτε έχασε το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του στη διάρκεια του Αγώνα, καθώς στον κληρονόμο του αφήνει μόνο κινητά περιουσιακά στοιχεία είτε τα είχε μεταβιβάσει σε αυτόν με άλλο τρόπο που σε εμάς παραμένει άγνωστος. Ένα δευτερεύον στοιχείο, που ίσως μας βοηθάει να κατανοήσουμε την κοινωνική του θέση είναι η ύπαρξη υπηρέτη και το ότι είναι εγγράματος, καθώς υπογράφει τη διαθήκη του.

Σύμφωνα με την τελευταία του επιθυμία, η «*ὀλίγην κινητήν*» περιουσία που είχε ήθελε να μοιραστεί μεταξύ των ναών του Αγίου Νικολάου Αρμενίων, του Αγίου Δημητρίου της πόλεως Κορώνης, και του Αγίου Ιωάννου Κατηνιάδων, λαμβάνοντας κάθε εκκλησία από 40 δρχ. Αντίστοιχα, άφηνε «*εἰς τόν ἑφημέριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἀρμενιῶν // δραχμὰς ὀκτώ ἀριθμός 8· εἰς τόν ἑφημέριον τοῦ χωρίου Χαρακοπιοῦ παπᾶ Παναγῆ Ψυρρέϊ δραχμὰς τέσσαρας ἀριθμός 4· εἰς τόν ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Μπαχούμην δραχμὰς τέσσαρας ἀριθμός 4· καὶ εἰς τόν ἑφημέριον τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη δραχμὰς δύο ἀριθμός 2*». Στον κληρονόμο του άφηνε 173 δρχ. και κάποια ρούχα, με σκοπό ο τελευταίος να τα διαθέσει μετά το θάνατό του «*εἰς ψυχικὴν του σωτηρίαν, καὶ διὰ τὴν κηδεῖα του, ὅπως οὗτος θελήσει*». Αυτό το τελευταίο, ίσως συνδέεται με τη λαϊκή παράδοση που υπήρχε στην περιοχή της Πυλίας, να στολίζουν το νεκρό με τα καλύτερα ρούχα που είχε, ώστε να μπορέσει να «*ταξιδέψη με δαῦτα ὁ νεκρὸς στὸν Κάτω κόσμο. Γι' αὐτό οἱ γέροι καὶ οἱ γριὲς ἔχουν ἀφόρηγη ἀλλαζά, πὸ τὴ φυλᾶνε γι' αὐτὴν τὴ δουλειά*». ⁴³⁸

Μια άλλη σημαντική οικογένεια της Κορώνης, με την οποία ολοκληρώνουμε την ενότητα αυτή υπήρξε η οικογένεια Οικονόμου – Ψάλτη, η οποία εντοπίζεται στην πόλη έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960. ⁴³⁹ Μέλος αυτής υπήρξε ο Κωνσταντίνος Οικονόμου – Ιεροψάλτης, ιερέας, κάτοικος στο φρούριο, ο οποίος στις 12 Απριλίου 1849 συνέταξε τη διαθήκη του στο «*εἰρηνοδικιακῶ καταστήματι, κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς*». ⁴⁴⁰ Τη στιγμή σύνταξης της διαθήκης του ήταν ήδη 80 ετών και «*φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου*», αποφάσισε να διαθέσει την κινητή

⁴³⁸ Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «*Λαογραφικαὶ περὶ τελευτῆς ἐνδείξεις παρὰ Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ*», σ. 51.

⁴³⁹ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ὁ. π.*, σ. 66.

⁴⁴⁰ ΓΑΚ – Αρχεὶα Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Εὐρετηρίων (Αὐτὰ Ἐγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849).

και ακίνητη περιουσία του τόσο στα μέλη της οικογένειάς του (σύζυγος, τέκνα και εγγόνια) όσο και στην εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους, που ήταν η ενορία του.

Στους δύο μεγαλύτερους γιούς του, τον Ιωάννη και το Γεώργιο άφησε εξ αδιαιρέτου έναν οικότοπο στο Μπούργο (προάστιο). Ενώ, στον Ιωάννη εκχωρούσε και τη βιβλιοθήκη της Νέας Μεθόδου, *«ὕπὸ τῷ ὄρω νά μὴν δύναται νά τὴν πωλήσῃ εἰ μὴ νά μεταβιβάζεται εἰς τους ἔγκονους του Κωνσταντῖνον, Χαράλαμπον, καὶ Δημήτριον υἱούς τοῦ Γεωργίου Οἰκονόμου Ψάλτη»*. Αντίθετα, το μεγαλύτερο μέρος της ακίνητης περιουσίας του, που βρισκόταν εντός της πόλης και στην περιφέρειά της, το κληροδοτούσε στον μικρότερο γιό του Διονύσιο. Επίσης, σε αυτόν άφηνε και την κινητή *«συγείρησιν τῆς οἰκίας του, ὑπὸ τῷ ὄρω ὅτι ἐνόσω ζῆ ἢ σύζυγος αὐτοῦ Χρηστίτζα νά εἶναι τελεία οἰκοκυρά, ἐφ ὅλων τῶν ἀνωτέρω κτημάτων καὶ πραγμάτων, τουτέστιν νά ζωοτροφῆται παρά τῶν παρ' αὐτοῦ παραγομένων εἰσοδημάτων, χωρὶς ὅμως νά δύναται νά τὰ διαθέσῃ, εἴτε νά τὰ πωλήσῃ εἰς ἄλλον, παρά νά μένωσιν ὡς τὰ διέθεσεν αὐτός»*.

Από την άλλη πλευρά, στην κόρη του Μαριγώ, σύζυγο του Κωνσταντή Ζερβού άφηνε *«μίαν πτέρυγα ἐκ τοῦ ἐλαιοτεμαχίου, κειμένου εἰς θέσιν Καμάραις, ἥτοι τό // σα ἐλαιόδενδρα, ὅσα περικλείονται ἀπὸ καμάραις, ὕδραγωγεῖον, ῥεῦμα, καὶ τόν δρόμον»*, με όλα τα δικαιώματα που έχαιρε μέχρι τότε αυτός, αλλά και με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις προς το δημόσιο. Στην άλλη του κόρη, την Αικατερίνη, αν και ήταν η μικρότερη, δεν της άφηνε τίποτα, διότι *«κατεδαπάνησε πολλά χρήματα εἰς τὴν ὑπανδρείαν της, καὶ τῆς ἔδωκεν καὶ προῖκαν ἀρκετήν»*. Στους τρεις εγγονούς του άφηνε τα ιερατικά του άμφια, καθώς και τα εκκλησιαστικά του βιβλία, πιθανότατα γιατί ένας από τρεις ή και τρεις θα ακολουθούσαν το ιερατικό λειτούργημα. Ενώ, στην ενορία του, το ναό του Αγίου Χαραλάμπους κληροδοτούσε *«ἓνα εὐαγγέλιον, ἓνα ἀντιμίσιον, ἓν δυσκοπότυρον μέ τόν ἀργυροῦν ἀστερίσκον του, καὶ μίαν λαβίδαν ἀργυράν, μέ τὰ καλύμματά των· καὶ μίαν λόγχην, χωρὶς νά δύναται οὐδεὶς τῶν κληρονόμων του νά ζητήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον τὴν ἀκύρωσιν τῆς τοιαύτης διαθήκης του, ὡς γινομένης διὰ τῆς ἀπαραβιάστου θελήσεώς του»*.

Ὡς προς τα *«ἀπαιτούμενα τῆς κηδείας του ἔξοδα κατὰ τὴν τάξιν του ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματός του»*, τα άφηνε στην καλή προαίρεση των κληρονόμων του, χωρίς να επιφορτίζει με το καθήκον αυτό κάποιο από τα άρρενα τέκνα του ή τη σύζυγό του, σε μια προσπάθεια «χαλάρωσης» των θρησκευτικών υποχρεώσεων των εκτελεστών της διαθήκης. Με τον τρόπο αυτό ολοκληρωνόταν η δικαιοπραξία της τελευταίας του επιθυμίας, την οποία υπέγραψε ο ίδιος, στοιχείο που επιβεβαιώνει το υψηλό ποσοστό

εγγραματοσύνης, που μαρτυρείται άλλωστε και από τα εκκλησιαστικά βιβλία, αλλά και τα αντίστοιχα της μουσικής. Συμπληρωματικά, προς τα πρόσωπα των κληρονόμων αξίζει να επισημάνουμε ότι εντοπίζουμε τον δευτερότοκο υιό του διαθέτη, Γεώργιο Οικονόμου – Ψάλτη, το 1858, ως μάρτυρα με την ιδιότητα του πληρεξουσίου του ειρηνοδικείου Κορώνης, στη διαθήκη του Θωμά Βέργη⁴⁴¹ και δύο χρόνια αργότερα, το 1860, εκ νέου ως μάρτυρα με την ιδιότητα του συνηγόρου του ιδίου ειρηνοδικείου στη διαθήκη του Ιωάννη Αναστασόπουλου ή Καναπέ.⁴⁴²

3.9. Οι μάρτυρες των διαθηκών: ο τόπος καταγωγής και τα επαγγέλματά τους

Δομικό στοιχείο κάθε διαθήκης αποτελούσε η παρουσία και η υπογραφή της πράξης από αξιόπιστους μάρτυρες, τους οποίους καλούσαν οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες να παραστούν στη σύνταξη του εγγράφου. Εκτός των τριών ή τεσσάρων βασικών μαρτύρων, σε ορισμένες διαθήκες συναντάμε και επιπλέον άτομα, που εμφανίζονται μόνο κατά την ώρα της τελικής υπογραφής και καταχρηστικά τους συμπεριλαμβάνουμε στην κατηγορία των μαρτύρων.⁴⁴³ Αυτό συμβαίνει επειδή οι διαθέτες που δεν γνώριζαν γράμματα καλούσαν εγγράμματους συμπολίτες τους για να υπογράψουν κατ' αίτησίν τους και να μαρτυρήσουν σημειώνοντας το σύμβολο του σταυρού. Έτσι, για παράδειγμα στο σώμα των διαθηκών που εξετάζουμε ο Αναγνώστης Χ. Πικιός μαρτυρεί και υπογράφει αντί των διαθετών Παναγιώτη Γκρούμα και Δημητρίου Σταματόπουλου.⁴⁴⁴ Ταυτόχρονα, οι μάρτυρες, ορίζονται ως άτομα που δεν υπόκεινται σε κανένα νομικό κώλυμα και θεωρούνται έγκριτα και αξιόλογα.

Σε σύνολο 51 διαθηκών καταγράφονται συνολικά 184 μάρτυρες. Από αυτούς, 84 συμμετείχαν μία φορά, 25 από δύο φορές (σύνολο 50), 9 από τρεις φορές (σύνολο 27), 2 από τέσσερις φορές, 1 επτά φορές και 1 οκτώ φορές (σύνολο 23). Παρακάτω ακολουθούν οι πίνακες που αναλύουν τα αντίστοιχα μεγέθη τόσο σε απόλυτες όσο και σε σχετικές συχνότητες, καθώς και οι πίνακες του τόπου καταγωγής και της επαγγελματικής τους σύνθεσης. Επιπρόσθετα, θα επιχειρηθούν διάφορες ομαδοποιήσεις των επαγγεμάτων, ώστε να εξεταστούν οι οικονομικές πρακτικές και οι συμπεριφορές των μαρτύρων, που συμπλέκονται με τις αντίστοιχες των διαθετών.

⁴⁴¹ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1857– 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 709 (8.04.1858).

⁴⁴² *Αντ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860).

⁴⁴³ Σοφία Α. Ηρακλείδου, *ό. π.*, σ. 90.

⁴⁴⁴ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 141 (25.08.1836)· διαθήκη υπ' αριθμ. 55 (25.10.1837).

Πίνακας 3.9.1

Μάρτυρες που συμμετείχαν μία φορά

Αύξων αριθμός	Μάρτυρες μια φορά	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Διονύσιος Ζουζούνης	1	1,19%
2	Ιωάννης Αρβανίτης	1	1,19%
3	Νικόλαος Πικιός	1	1,19%
4	Παναγιώτης Μπεμπόνης	1	1,19%
5	Νικόλαος Κλάππας	1	1,19%
6	Ευστάθιος Μιχελάκης	1	1,19%
7	Ευθύμιος Νικολόπουλος	1	1,19%
8	Νικόλαος Ποτήρης	1	1,19%
9	Θεόδωρος Γεωργίου Ταρσούλης	1	1,19%
10	Ιωάννης Πετρουλάκης	1	1,19%
11	Θεόδωρος Κ. Λαχανάς	1	1,19%
12	Δημήτριος Νικολάου Καράπαυλος	1	1,19%
13	Ιωάννης Ταρσούλης	1	1,19%
14	Κυριακούλης Ι. Μαυρομιχάλης	1	1,19%
15	Δημήτριος Μιχαλαράκος	1	1,19%
16	Θεοδόσιος Δημητρακαράκος	1	1,19%
17	Ηλίας Καράπαυλος	1	1,19%
18	Πέτρος Ρούσσης	1	1,19%
19	Ηλίας Νικολάου Ταμπακόπουλος	1	1,19%
20	Σπυρίδων Γεωργίου Τσακίρης	1	1,19%
21	Κωνσταντίνος Θεοδώρου Δαρειώτης	1	1,19%
22	Θεμιστοκλής Μπουρμπουχάκης	1	1,19%
23	Παναγιώτης Φωσές	1	1,19%
24	Παναγιώτης Τουρκογιαννάκης	1	1,19%
25	Νικόλαος Φωσές	1	1,19%
26	Παναγιώτης Τζάκωνας	1	1,19%
27	Ευστάθιος Σμυρλής	1	1,19%

28	Ιωάννης Ανδρικήκης	1	1,19%
29	Θεόδωρος Κωνσταντίνου Σακκόπουλος	1	1,19%
30	Φώτης Μ. Δρίνης	1	1,19%
31	Πάυλος Δρογγάτζος	1	1,19%
32	Πέτρος Καραπάυλος	1	1,19%
33	Θεόδωρος Ε. Ταρσούλης	1	1,19%
34	Γεώργιος Παυλάκης	1	1,19%
35	Θεόδωρος Αναγνώστου Κλάππας	1	1,19%
36	Γεώργιος Αποστολίδης	1	1,19%
37	Χρήστος Τζάκωνας	1	1,19%
38	Αναγνώστης Κορνάρος	1	1,19%
39	Δημήτριος Βασιλιτζότης	1	1,19%
40	Χρήστος Ψυρρής	1	1,19%
41	Δημήτριος Γεωργίου Κυριακόπουλος	1	1,19%
42	Ευθύμιος Αναστασίου Δραγκιώτης	1	1,19%
43	Γεώργιος Τζάκωνας	1	1,19%
44	Ανδρέας Αναγνωστόπουλος	1	1,19%
45	Δημήτριος Γεωργίου Σπουργίτης	1	1,19%
46	Ιωάννης Ηλιόπουλος	1	1,19%
47	Γεώργιος Σμυρλής	1	1,19%
48	Μελέτης Μ. Μελετίου	1	1,19%
49	Αναστάσιος Αναγνωστόπουλος	1	1,19%
50	Παναγιώτης Κάργας	1	1,19%
51	Διονύσιος Γεωργίου Μπουλουκόπουλος	1	1,19%
52	Παναγιώτης Γεωργίου Αποστολόπουλος	1	1,19%
53	Μιχαήλ Θ. Κουλουριάνος	1	1,19%
54	Πέτρος Κλάππας	1	1,19%
55	Παναγιώτης Ιωάννου Κλάππας	1	1,19%
56	Θεόδωρος Αγουρέλης	1	1,19%
57	Δημήτριος Πικιός	1	1,19%
58	Θεόδωρος Π. Κρητικάκης ή Πορτοκάλης	1	1,19%
59	Διονύσιος Παντελόπουλος	1	1,19%

60	Δημήτριος ποτέ Γεωργίου Κουλούρης	1	1,19%
61	Γεώργιος ποτέ Πέτρου Παυλάκης	1	1,19%
62	Δημήτριος ποτέ Νικολάου Κλάππας	1	1,16%
63	Παναγιώτης Δ. Τσαγκάρης	1	1,19%
64	Πανάγος Ιωάννου Πικιός	1	1,19%
65	Ιωάννης Θεοδώρου	1	1,19%
66	Δημήτριος Δημητρόπουλος	1	1,19%
67	Νικόλαος Τερζάκης	1	1,19%
68	Δημήτριος Ζαφειρίου Πολίτης	1	1,19%
69	Κυριάκος Μουδάκης	1	1,19%
70	Γεώργιος Χ. Καραγιάννης	1	1,19%
71	Περικλής Κουστουβάρης	1	1,19%
72	Γεώργιος Γκανάς	1	1,19%
73	Απόστολος Μπουρμπουχάκης	1	1,19%
74	Παναγιώτης Γ. Ψυρόπουλος	1	1,19%
75	Πανάγος Πικιός	1	1,19%
76	Νικόλαος Μπερκατόπουλος ή Καρούμπας	1	1,19%
77	Διονύσιος Μπουλούκος	1	1,19%
78	Αντώνιος Κλάππας	1	1,19%
79	Ιωάννης Ν. Ταμπακόπουλος	1	1,19%
80	Ιωάννης Βιρβίλης	1	1,19%
81	Αριστοτέλης Δ. Παναγάκης	1	1,19%
82	Θεόδωρος Γ. Βεργογιαννόπουλος	1	1,19%
83	Νικόλαος Γεωργίου Περβολαράκης	1	1,19%
84	Ιωάννης Παντελόπουλος	1	1,19%
Σύνολο		84	100%

Πίνακας 3.9.2

Μάρτυρες που συμμετείχαν δύο φορές

Αύξων αριθμός	Μάρτυρες έως δύο φορές	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Νικόλαος Ταμπακόπουλος	2	4%

2	Δημήτριος Καλογερόπουλος	2	4%
3	Αναστάσιος Βλαχοπουλιώτης	2	4%
4	Ευστάθιος Μπάστας	2	4%
5	Ηγούμενος Ιωσήφ Ψυρρής Ηγούμενος Ιωσήφ	2	4%
6	Χρίστος Πικιός	2	4%
7	Κυριάκος Γεωργίου Κυριακόπουλος	2	4%
8	Μιχαήλ Μελετίου	2	4%
9	Γεώργιος Γεωργουλόπουλος	2	4%
10	Αναστάσιος Αρβανίτης	2	4%
11	Αναγνώστης Τζάκωνας	2	4%
12	Ηλίας Γιαννόπουλος	2	4%
13	Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος	2	4%
14	Δημήτριος Φουρναράκης	2	4%
15	Κωνσταντίνος Κα(ν)τρέβας	2	4%
16	Γαλάνης Γεωργίου Μαθιόπουλος Γαλάνης Γ. Μαθιόπουλος	2	4%
17	Άγγελος Ρωμανός Άγγελος ποτέ Σπυρίδωνος Ρωμανός	2	4%
18	Αθανάσιος Δημητρίου Γρίβας Αθανάσιος Δημητρίου Οικονόμος – Γρίβας	2	4%
19	Γεώργιος Ζ. Μαζαρής Γεώργιος Ζέπου Μαζαρής	2	4%
20	Θεόδωρος Καράς	2	4%
21	Γεώργιος Οικονόμου – Ψάλτης	2	4%
22	Μιχαήλ Μελέτης	2	4%
23	Ανδρέας Μελετόπουλος	2	4%
24	Αριστείδης Γιαλελής Αριστείδης Αντωνίου Γιαλελής	2	4%
25	Διονύσιος Γεωργιλόπουλος	2	4%
Σύνολο		50	100%

Πίνακας 3.9.3

Μάρτυρες που συμμετείχαν τρεις φορές

Αύξων αριθμός	Μάρτυρες έως τρεις φορές	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Τζανής Κυριακόπουλος	3	11,11%
2	Αναγνώστης Χ. Πικιός Αναγνώστης Χρήστου Πικιός	3	11,11%
3	Πανάγος Παυλάκης	3	11,11%
4	Γεώργιος Μαθιόπουλος Γεώργιος Μαθιός Γεώργιος Δ. Ματθαίος	3	11,11%
5	Πέτρος Ράλλιας	3	11,11%
6	Δημήτριος Καράγιαννης	3	11,11%
7	Περικλής Σάκκης Περικλής Ηλιού Σάκκης	3	11,11%
8	Πέτρος Λαζαρή Ζαχαρόπουλος Πέτρος Λ. Ζαχαρόπουλος	3	11,11%
9	Αριστείδης Κουστουβάρης	3	11,11%
Σύνολο		27	100%

Πίνακας 3.9.4

Μάρτυρες που συμμετείχαν από τέσσερις φορές και πάνω

Αύξων αριθμός	Μάρτυρες από τέσσερις φορές και πάνω	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Αναστάσιος Μανιατάκης Αναστάσιος Παναγιώτου Μανιατάκης	7	30,43%
2	Αντώνιος Βουτζινάς Αντώνιος Βουτσινάς	8	34,78%
3	Παναγιώτης Διονυσίου Τριγγέτας Παναγιώτης Δ. Τριγγέτας	4	17,39%
4	Θεόδωρος Δαρειώτης	4	17,39%
Σύνολο		23	100%

Πίνακας 3.9.5

Τόπος καταγωγής μαρτύρων

Αύξων αριθμός	Τόπος καταγωγής	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Άγνωστος	2	1,1%
2	Αρμενιοί	1	0,55%
3	Βουνάρια	3	1,68%
4	Καστέλλια	1	0,55%
5	Κορώνη	148	81,32%
6	Λογκά	1	0,55%
7	Μεθώνη	2	1,1%
8	Πεταλίδι	3	1,68%
9	Πετριάδα/Πετριάδες	2	1,1%
10	Χαρακοπιό	21	11,54%
	Σύνολο	184	100%

Πίνακας 3.9.6

Επαγγελματική σύνθεση μαρτύρων

Αύξων αριθμός	Επαγγέλματα	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
1	Άγνωστο	2	1,1%
2	Αλιεύς	2	1,1%
3	Άνευ επαγγέλματος	7	3,85%
4	Άνευ ιδιάζοντος επαγγέλματος	5	2,75%
5	Βακάλης	8	4,4%
6	Βαφέας	1	0,55%
8	Γεωργός	2	1,1%
9	Γεωργοκτηματίας	1	0,55%
10	Γούναρης	1	0,55%
11	Γραμματέας Δημαρχίας	2	1,1%
12	Γραμματέας Υγειονομείου Κορώνης	1	0,55%

13	Γραφέας	1	0,55%
14	Δημαρχεύων Κολωνίδων	1	0,55%
15	Δημαρχικός κλητήρας	1	0,55%
16	Δημοτικός εισπράκτωρ	2	1,1%
17	Δικηγόρος	1	0,55%
18	Δικηγόρος Πρωτοδικείου Καλαμών	1	0,55%
17	Ελληνοδιδάσκαλος	1	0,55%
19	Ελληνοδιδάσκαλος Κορώνης	1	0,55%
20	Έμπορος	39	21,43%
21	Εμπορομεσίτης	1	0,55%
22	Έμπορος και ράπτης	1	0,55%
23	Εργολάβος	2	1,1%
24	Ιατροχειρουργός	1	0,55%
25	Ιδιώτης	7	3,85%
26	Ιερέας	2	1,1%
27	Καδδοποιός	1	0,55%
28	Καφφοπώλης/καφεπώλης	9	4,95%
29	Κεραμεύς	1	0,55%
30	Κλητήρας	1	0,55%
31	Κλητήρας Ειρηνοδικείου Κορώνης	1	0,55%
32	Κουρέας	1	0,55%
33	Κτηματίας	17	9,34%
34	Κτίστης	1	0,55%
35	Λοχαγός Βασιλικής Φάλαγγος	2	1,1%
36	Μαραγκός	1	0,55%
37	Μεταξουργός	3	1,64%
38	Μουσικός	2	1,1%
39	Ναυτικός	2	1,1%
40	Οινοπώλης	1	0,55%
41	Παντοπώλης	11	6,04%
42	Παπουτζής	1	0,55%
43	Πηλοπλάθος	2	1,1%

44	Πηλουργός	2	1,1%
45	Πληρεξούσιος Ειρηνοδικείου Κορώνης	5	2,75%
46	Ράπτης	3	1,64%
47	Σανδαλοποιός	13	7,14%
48	Σκυτοτόμος	1	0,55%
49	Σταθμοφύλακας τελωνείου	1	0,55%
50	Συνήγορος	2	1,1%
51	Συνήγορος Ειρηνοδικείου Κορώνης	1	0,55%
52	Τέκτονας	3	1,64%
53	Υποτελώνης Κορώνης	2	1,1%
Σύνολο		184	100%

Ο πίνακας με τον τόπο καταγωγής των μαρτύρων λειτουργεί συμπληρωματικά προς τον αντίστοιχο που εξετάζει τις συχνότητες των επαγγελμάτων τους. Το 81,32% έχει ως τόπο καταγωγής την Κορώνη, γεγονός που μας βοηθάει στην καλύτερη ανάπτυξη του επαγγελματικού πλέγματος της ίδιας της πόλης. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξή της ως οικονομικού πυρήνα στηρίχθηκε όχι μόνο στις αγροτικές, βιοτεχνικές και εμπορικές της δραστηριότητες, αλλά και στις διοικητικές και στρατιωτικές λειτουργίες, που ασκούνταν σε αυτή. Η επαγγελματική κατηγορία των εμπόρων (39 ή 21,43%) κυριαρχεί μεταξύ όλων των επαγγελματικών κατηγοριών παρουσιάζοντας μια δυναμική, καθώς αρκετοί από αυτούς ασκούσαν σύμφωνα με ρητές μαρτυρίες των πηγών (διαθήκες), και τραπεζικές δραστηριότητες ιδιαίτερης βαρύτητας. Πρόκειται για τοκιστές, που ήταν εγκατεστημένοι στην πόλη και παρακολουθούσαν προσωπικά την κίνηση των διαφόρων κεφαλαίων, αλλά και τις μικρές οικογενειακές παραγωγικές μονάδες. Διαθέτωντας την απαιτούμενη πληροφόρηση, καί μάλιστα χωρίς ιδιαίτερο κόστος, μπορούσαν να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις καλλιεργητικές πιστώσεις που τους χορηγούσαν.⁴⁴⁵ Η σχέση μεταξύ εμπόρου-τοκιστή ή κτηματία-τοκιστή και μικρής οικογενειακής μονάδας επιδρούσε πολύμορφα στην εξέλιξη του τρόπου παραγωγής. Οι δανειστικές σχέσεις της υπαίθρου και η χρηματοδότηση της αγροτικής παραγωγής δεν ματαβλήθηκαν από τη μια μέρα στην άλλη με την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας. Ετσι, για παράδειγμα

⁴⁴⁵ Αλέξης Φραγκιάδης, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας...*, σ. 60.

στις διαθήκες συναντούμε είτε άμεσα ως μάρτυρες είτε έμμεσα στο λόγο των διαθετών ή των διαθετίδων, τρία πρόσωπα που είχαν διττό ρόλο μέσα στην τοπική οικονομικο-κοινωνική διάρθρωση, τον Ιωάννη Ταρσούλη, τον Θεόδωρο Ε. Ταρσούλη και τον Παναγιώτη Διονυσίου Τριγγέτα.

Ο Ιωάννης Ταρσούλης αναφέρεται για πρώτη φορά, το 1840, μεταξύ των μαρτύρων στη διαθήκη της Βασιλικής Τριαντοπούλας συζύγου του ποτέ Πανάγου Φραγκόγιαννη από την Κορώνη, με την ιδιότητα του εμπόρου.⁴⁴⁶ Πέντε χρόνια αργότερα καταγράφεται για πρώτη φορά μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων⁴⁴⁷, όπως και το 1851, σε ηλικία 34 ετών, αυτή τη φορά όμως με την ιδιότητα του κτηματία και ακίνητη περιουσία, αξίας 10.000 δρχ.⁴⁴⁸ Θα τον συναντήσουμε εκ νέου, το 1862, στη δεύτερη διαθήκη του γεωργοκτηματία Διονυσίου Κουτσουμπού από τους Αρμενιούς του δήμου Κολωνίδων.⁴⁴⁹ Σε αυτή, ο διαθέτης αναφέρει ότι ο γιός του Περικλής «*έπλήρωσεν εις // τόν 'Ιωάννην Ταρσούλην χρέος του τώρα τοῦ χίλια ὀκτακόσια ἐξήκοστα ἔνι, δραχμὰς διακοσίας ἐνεήκοντας 290· μετρητοῖς διὰ νὰ πάρη ἔν ἄλογον δραχμὰς ἑκατόν τεσσαράκοντα 140· και ἡμισίαν ἔθνικοιδιόκτητον σταφιδάμπελον ἐκ στρεμμάτων δύο ἡμισυ νεόφυτον, κειμένων εις θέσιν Ἀρμενέϊκην Λαγκάδα ἀξίας δραχμῶν τετρακοσίων 400*». Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Θεόδωρος Ε. Ταρσούλης, πιθανότατα συγγενής του πρώτου, τον οποίο συναντάμε για πρώτη φορά, το 1846, ως μάρτυρα με την ιδιότητα του εμπόρου, στη διαθήκη του κτηματία Νικόλαου Μουτζόπουλου από την Καλαμάτα.⁴⁵⁰ Το 1851, σε ηλικία 38 ετών, σημειώνεται μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων, με την ιδιότητα του κτηματία και με ακίνητη περιουσία, αξίας 10.000 δρχ.⁴⁵¹ Ενώ, ένα χρόνο αργότερα, στις 5 Μαρτίου 1852 αναφέρεται στη διαθήκη του σανδαλοποιού Κωνσταντίνου ποτέ Αθανασίου Παντελόπουλου από την Κορώνη.⁴⁵² Εκεί διαβάζουμε ότι ο διαθέτης είχε δώσει στον Θεόδωρο Ταρσούλη ως ενέχυρο ένα χρυσό δαχτυλίδι και ένα ασημοζώναρο για όσα

⁴⁴⁶ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 276 (3.11.1840).

⁴⁴⁷ *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845), σ. 14.

⁴⁴⁸ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327.

⁴⁴⁹ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 5382 (3.10.1862).

⁴⁵⁰ Στο ίδιο, *ό. π. 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846).

⁴⁵¹ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327.

⁴⁵² ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852).

του χρωστά, ενώ όριζε ως υπεύθυνες για την αποπληρωμή του χρέους του, τις δύο από τις τρεις κόρες του.

Το τρίτο πρόσωπο, ο Παναγιώτης Διονυσίου Τριγγέτας υπήρξε μεγαλέμπορος και τοκιστής, γιός του φιλικού και προεστού της Κορώνης Διονυσίου Τριγγέτα.⁴⁵³ Η οικογένειά του, με καταγωγή από τη Ζάκυνθο είχε εγκατασταθεί στην Κορώνη πριν από το 1821.⁴⁵⁴ Το 1841, αναφέρεται για πρώτη φορά ως μάρτυρας στη δεύτερη διαθήκη του βακάλη Παύλου Γαλοφτερούγα από το Χαρακοπιό, με την ιδιότητα του εμπόρου.⁴⁵⁵ Στο διάστημα 1845 – 1860 συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων και συγκεκριμένα το 1851, σε ηλικία 38 ετών, αναφέρεται ότι η αξία της ακίνητης περιουσίας του ανερχόταν σε 20.000 δρχ.⁴⁵⁶ Εμφανίζεται εκ νέου ως μάρτυρας, με την ιδιότητα του εμπόρου σε δύο ανδρικές διαθήκες, το 1858 και σε μια γυναικεία, το 1862.⁴⁵⁷ Ενώ, αρκετά χρόνια αργότερα, την περίοδο 1883 – 1887 θα διατελέσει δήμαρχος Κολωνίδων.⁴⁵⁸ Και αυτός, αλλά και οι δύο προηγούμενοι έμποροι-τοκιστές δικτυώνονταν και προς τα πάνω και προς τα κάτω, με τρόπο ιεραρχικό και αυτό γιατί οι σχέσεις ξεκινούσαν από το αστικό κέντρο, που ήταν η Κορώνη και εκτεινόταν τόσο προς τους αγροτικούς οικισμούς όσο και προς την ευρύτερη περιοχή. Ως τοπικοί ολιγοπωλητές ανταγωνίζονταν το ενιαίο τραπεζικό σύστημα που τέθηκε σε εφαρμογή μέσω της Εθνικής Τράπεζας, το 1841, σε μια προσπάθεια συγκράτησης της τοπικής αγοράς. Παρ' όλα αυτά, από τις αρχές του 1860, η ενοποίηση των τοπικών αγορών θα αντικαταστήσει σταδιακά την παλαιά ιεραρχία των τοπικών δικτύων με ένα εθνικό ολιγοπωλιακό δίκτυο αρκετά συνεκτικότερο, που ορμώμενο από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του αστικού κράτους θα κινηθεί σταθερά και συγκροτημένα στην ενδυνάμωση της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής και της ενυπόθηκης πίστης.⁴⁵⁹ Αυτό μακροπρόθεσμα θα προκαλέσει τον περιορισμό της εκμεταλλευτικής παντοδυναμίας των τοκιστών, που έτσι και αλλιώς περιορίζονταν και από τις προσωπικές σχέσεις και τις κοινωνικά

⁴⁵³ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 66.

⁴⁵⁴ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 368.

⁴⁵⁵ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 298 (11.02.1841).

⁴⁵⁶ *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845), σ. 14· Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327, 368.

⁴⁵⁷ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 709 (8.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 884 (18.06.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862).

⁴⁵⁸ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 67.

⁴⁵⁹ Κυριάκος Κατσαρός, *Μεγάλοι κύκλοι της καπιταλιστικής οικονομίας και κυρίαρχα ρεύματα του αστικού φιλελευθερισμού*, σ. 47· Γιώργιος Β. Δερτιλής, *Ιστορία του ελληνικού κράτους...*, τ. Α', σ. 247.

επιβεβλημένες συμπεριφορές, αφού ζούσαν στις ίδιες μικρές κοινωνίες με τους οφειλέτες τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί και το δείγμα που έχουμε στη διάθεσή μας από την τελευταία οθωνική απογραφή του 1861, όπου η ίδια η πόλη της Κορώνης καταγράφει 29 εμπόρους και 142 βιομηχάνους (επιτηδευματίες – μικρές βιοτεχνίες), έναντι της Πύλου, που αν και ήταν η έδρα της επαρχίας σημείωνε μόλις 6 εμπόρους και 128 βιομηχάνους.⁴⁶⁰ Με τον όρο «βιομήχανοι», που έως τα μέσα του 19ου αιώνα παρέμενε ακόμη ασαφής δηλωνόταν το σύνολο των ατόμων που απασχολούνταν στη βιοτεχνία ανεξάρτητα από τις μεταξύ τους σχέσεις, που δεν ήταν σημαντικά διαφοροποιημένες.⁴⁶¹ Αντίθετα, όσον αφορά, το επίπεδο της αγροτικής οικονομίας, η Πύλος υπερτερούσε με 166 γεωργούς έναντι της Κορώνης που είχε μόλις 39. Γεγονός, που υποδηλώνει και τη διαφορετική οικονομική πορεία των δύο μεσσηνιακών πόλεων τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στο πλαίσιο αποσύνθεσης των παραδοσιακών δομών και προώθησης των νέων διαδικασιών κεφαλαιοκρατικής ενσωμάτωσης, που υιοθετήθηκαν στο ελληνικό βασίλειο. Παράλληλα, όμως μας βοηθάει να εξετάσουμε με μεγαλύτερη προσοχή τον «κόσμο της αγοράς» και αυτό διότι τα επαγγέλματα που σχετίζονται με το εμπόριο μπορεί να παρουσιάζουν μια δυναμική, αυτό όμως δε σημαίνει ότι υποσκελίζουν τα αντίστοιχα του βιοτεχνικού χώρου. Οι δύο αυτές επαγγελματικές κατηγορίες στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων λόγω του μεταβαλλόμενου οικονομικού πεδίου και των διακυμάνσεων των διαφόρων οικονομικών μεγεθών θα λάβουν χαρακτήρα κανονικότητας. Με τον τρόπο αυτό, μετά τους εμπόρους ακολουθούν τα μεγέθη των παντοπώληδων (11 ή 6,04%), των καφεπώληδων (9 ή 4,95%), των βακάληδων (8 ή 4,4%), των εμπορομεσιτών (1 ή 0,55%) και τέλος, οι οινοπώλες (1 ή 0,55%). Εδώ, πρέπει να επισημάνουμε ότι στο λιανικό εμπόριο τροφίμων, η κατηγορία του παντοπώλη και του βακάλη καταγράφονται ως διακριτές επαγγελματικές ομάδες. Αυτό ίσως μπορεί να στηρίζει την υπόθεση εργασίας μας ότι η μεν πρώτη θα εξελιχθεί σε αυτό που θα γίνει γνωστή ως κατάσταση «εδώδιμων αποικιακών», ενώ η δεύτερη ως «εγχώριων προϊόντων».

Στις συνθήκες αυτές, ο κλάδος των βιοτεχνικών επαγγελμάτων (σανδαλοποιοί, καδδοποιοί, κεραμείς, κουρείς, παπουτσήδες, πηλοπλάθιοι, πηλουργοί και σκυτοτόμοι) θα ακολουθήσει παρόμοια αν όχι ταυτόσημη πορεία με αυτή των τεχνιτών (τέκτονες, κτίστες και μαραγκοί). Οι δύο ομάδες λειτουργούν σε δικά τους

⁴⁶⁰ Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του έτους 1861, σ. 95.

⁴⁶¹ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα, 1832 – 1871», σ. 233.

εργαστήρια και οι διαφορές μεταξύ του βιοτεχνικού και του εμπορομεταπρατικού κόσμου είναι μικρές. Οι τεχνίτες συχνά εμπλέκονται άμεσα στο εμπόριο, αφού πουλούν οι ίδιοι τα προϊόντα που παράγουν, όπως οι εμποροράπτες (1 ή 0,55%). Η συμπερίληψη του τεκτόνα, του κτίστη και του μαραγκού στην κατηγορία των τεχνιτών έγινε διότι πιστεύουμε ότι πρόκειται για το ίδιο επάγγελμα, δηλαδή τον αρχιμάστορα ενός εργαστηρίου. Η διαφορετική απόδοση του ίδιου όρου είναι συχνά παράγωγο του ταξινομητικού λεκτικού του συμβολαιογράφου⁴⁶², ο οποίος εκλαμβάνει την κοινωνία της εποχής του ανάλογα με τις κοινωνικές και μορφωτικές καταβολές του και όχι με το πως αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι μάρτυρες τον εαυτό τους. Έτσι, για παράδειγμα ο Αναστάσιος Μανιατάκης, που εμφανίζεται ως μάρτυρας συνολικά επτά φορές, από το 1838 έως το 1852, στο διάστημα 1838 – 1843 καταγράφεται με την ιδιότητα του σανδαλοποιού⁴⁶³ από τον συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη Δημήτριο Πολίτη. Το 1849, στη διαθήκη του ιερέα Κωνσταντίνου Οικονόμου – Ιεροψάλτη αναφέρεται από τον Απόστολο Μπουρμπουχάκη ως παπουτσή, ενώ το 1852, από τον Ιωάννη Πατρώνα, εκ νέου ως σανδαλοποιός.⁴⁶⁴ Στο ίδιο μοτίβο κινείται και η καταγραφή του Αντωνίου Βουτσινά ή Βουτζινά, που στην περίοδο 1839 – 1860, αναφέρεται ως μάρτυρας συνολικά οκτώ φορές. Στη διαθήκη της Ζαχάρως θυγατέρας ποτέ Κυριάκου Κυριακόπουλου και σύζυγος του ποτέ Διαμαντή Τζαβάρα από την Κορώνη, που συντάχθηκε στις 10 Μαρτίου 1839 από τον Δημήτριο Πολίτη, ο Αντώνιος Βουτσινάς εμφανίζεται με την ιδιότητα του εμπόρου.⁴⁶⁵ Στις επόμενες τρεις διαθήκες, στο διάστημα 1839 – 1842⁴⁶⁶, ο ίδιος συμβολαιογραφούντας ειρηνοδίκης τον καταγράφει με την ιδιότητα «άνευ επαγγέλματος», που όπως έχουμε πει και σε άλλη ενότητα σήμαινε ή τον εισοδηματία ή τον συνταξιούχο. Ο Α. Βουτσινάς, πιθανότατα ήταν εισοδηματίας και αυτό τεκμαίρεται με έμμεσο τρόπο από τον επόμενο συντάκτη, τον Απόστολο Μπουρμπουχάκη, που στις διαθήκες του Αναστάσιου Κασβιρίτη και του Κωνσταντίνου Οικονόμου – Ιεροψάλτη, αναφέρεται ως ιδιώτης.⁴⁶⁷ Αντίθετα, στις διαθήκες του Διονύσιου Κουτσουμπού και του Ιωάννη Αναστασόπουλου ή Καναπέ,

⁴⁶² Σταυρούλα Α. Βερράρου, *ό. π.*, σ. 110.

⁴⁶³ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Εγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 28 (10.04.1838)· διαθήκη υπ' αριθμ. 436 (11.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 443 (28.05.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 499 (11.10.1842)· διαθήκη υπ' αριθμ. 517 (11.01.1843).

⁴⁶⁴ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852).

⁴⁶⁵ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 125 (10.03.1839).

⁴⁶⁶ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 222 (21.04.1839)· διαθήκη υπ' αριθμ. 276 (3.11.1840)· διαθήκη υπ' αριθμ. 443 (28.05.1842).

⁴⁶⁷ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 878 (10.01.1849)· διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849).

που συντάσσονται από τον συμβολαιογράφο Παναγιώτη Τσαγκάρη αναφέρεται ως δημότικος εισπράκτορας.⁴⁶⁸ Ενδιαφέρον, αποτελεί ότι στην τελευταία διαθήκη, ο συμβολαιογράφος δίπλα στο επάγγελμά του σημειώνει τη φράση «άνευ ιδιάζοντος επαγγέλματος», που δήλωνε ότι η εργασία του δεν ήταν χειρωνακτική.

Προχωρώντας, πιστεύουμε ότι θα πρέπει να γίνει μια ειδική μνεία στην προσπάθεια μετεξέλιξης της οικοτεχνίας με εμπορευματικό χαρακτήρα σε βιομηχανικό προϊόν και για το λόγο αυτό θα σταθούμε στα επαγγέλματα που συνδέονται με το μετάξι. Στις πρώτες δεκαετίες του νεοελληνικού κράτους, 1830 – 1840, η δραστηριότητα της παραγωγής και της κατεργασίας του μεταξιού ως επιχειρηματική πρωτοβουλία έμοιαζε ότι θα μπορούσε να συμβάλει στο δομικό μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι οι σχετικές πρωτοβουλίες δεν ήταν έργο μιας εγχώριας αστικής τάξης, που θα συντόνιζε ή θα έλεγχε τις διαδικασίες εκμηχάνισης της παραγωγής μέσω της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης, όπως συνέβαινε στη Δυτική Ευρώπη την ίδια περίοδο, αλλά ξένων και ομογενών επιχειρηματιών.⁴⁶⁹

Οι επιχειρήσεις της μεταξουργίας θα αποτελέσουν μια σημαντική καινοτομία διότι αποπειράθηκαν τη μετάβαση από το οικιακό βιοτεχνικό πλαίσιο της υπαίθρου στο εργοστασιακό σύστημα παραγωγής, με την εξασφάλιση φθηνού εργατικού δυναμικού, με τη διαμεσολάβηση των εκάστοτε κυβερνήσεων.⁴⁷⁰ Οι προϋποθέσεις για το οικονομικό εγχείρημα της μεταξουργίας στο χώρο της Πελοποννήσου συνδέονται με τη Λακωνία και τη Μεσσηνία και συγκεκριμένα με τη νέα πόλη της Σπάρτης και το παλαιό οικονομικό κέντρο του Νησιού (Μεσσήνη).⁴⁷¹ Στο μεταξουργείο της Μεσσήνης υποθέτουμε ότι εργάστηκαν συμπληρωματικά ως ειδικευμένοι χειροτέχνες, μεταξουργοί και από άλλα αστικά κέντρα, όπως αυτό της Κορώνης. Στην πόλη, οι μεταξουργοί (3 ή 1,64%), οι ράπτες (3 ή 1,64%) και οι βαφείς (1 ή 0,55%), ως τμήματα τοπικών βιοτεχνικών μονάδων βρίσκονταν κάτω από την «εργασιακή προστασία» του εμποροκτηματία Δημητρίου Σπουργίτη, ο οποίος

⁴⁶⁸ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 214 (17.09.1857): διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860).

⁴⁶⁹ Δημήτρης Ν. Καρύδης, *Τα επτά βιβλία της Πολεοδομίας*, σ. 44· Χριστίνα Αγριαντώνη, «Η ελληνική οικονομία. Στον πρώτο βιομηχανικό αιώνα», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 65.

⁴⁷⁰ Χριστίνα Αγριαντώνη, «Βιομηχανία», σ. 223, 232· η ίδια, «Η ελληνική οικονομία. Στον πρώτο βιομηχανικό αιώνα», σ. 66.

⁴⁷¹ Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου, «Η τύχη των πρώτων Ιταλών μεταξουργών στο ελληνικό κράτος», *Μνήμων* 13 (1991), σ. 122· Χριστίνα Αγριαντώνη, «Η ελληνική οικονομία...», σ. 64· η ίδια, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, Κατάρτι, Αθήνα 2010, σ. 40.

διέθετε τις περισσότερες εκτάσεις με μουριές στην ευρύτερη περιοχή. Ο τελευταίος σημειώνεται ως μάρτυρας στη διαθήκη του Κωνσταντίνου Οικονόμου – Ιεροψάλτη, το 1849, με την ιδιότητα του εμπόρου⁴⁷², ενώ το 1852, σε ηλικία 40 ετών συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των υποψηφίων ενόρκων του δήμου Κολωνίδων, με την ιδιότητα του εμποροκτηματία και ακίνητη περιουσία, αξίας 10.000 δρχ.⁴⁷³ Ήταν γιός του φιλικού Γεωργίου Σπουργίτη, σημαντικού εμπόρου της πόλης με ενεργή συμμετοχή στην Επανάσταση⁴⁷⁴, που στα τέλη Μαρτίου του 1838 φιλοξένησε στο σπίτι του, τους βασιλείς Όθωνα και Αμαλία κατά τη διάρκεια της περιοδείας τους στη Μεσσηνία, ερχόμενοι από την Πύλο. Οι τελευταίοι θα επιβιβάζονταν σε πλοίο από το λιμάνι της πόλης με προορισμό τις Σπέτσες, την Ύδρα και την Κόρινθο.⁴⁷⁵

Η ειδική αναφορά που έγινε στην ελληνική μεταξουργία κατέδειξε ότι οι εγγενείς οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της νότιας Πελοποννήσου σε συνδυασμό με μη τολμηρούς τεχνολογικούς νεωτερισμούς ήταν οι δύο παράμετροι που οδήγησαν σε σταδιακό μαρασμό το πρώτο ελληνικό μεταποιημένο προϊόν.⁴⁷⁶ Γεγονός, που αποτελεί απότοκο της δομής της ίδιας της κοινωνίας, η οποία από τη μια αγωνιζόταν να ενστερνιστεί τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονταν στο πλαίσιο της παραγωγής και από την άλλη λειτουργούσε μέσω της επιβίωσης παλαιών οικονομικών διαδικασιών, που θεωρούσαν τη βιομηχανία ως μια επενδυτική δυνατότητα συμπληρωματικού χαρακτήρα προς ενίσχυση της εμπορευματικής αγροτικής οικονομίας.⁴⁷⁷ Σε αυτό ακριβώς το σημείο, η επιρροή των εξωτερικών ερεθισμάτων ήταν αυτά που συνέβαλλαν στη διαμόρφωση μιας εκκολαπτόμενης αγοράς καταναλωτικών αγαθών και ανέδειξαν τη βιομηχανία μικρού και μεσαίου μεγέθους, που στηριζόταν σε ευρωπαϊκά μηχανήματα ως μετενέργεια της συσσώρευσης του εμπορικού κεφαλαίου των αστών-εμπόρων και των κτηματιών.

Μελετώντας και αναλύοντας προσεκτικά τις επαγγελματικές κατηγορίες των μαρτύρων παρατηρούμε ότι τα επαγγέλματα που σκόπιμα παρουσιάστηκαν αναλυτικά καλύπτουν ένα ευρύ κοινωνικό φάσμα, καθώς φαίνεται να

⁴⁷² ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849).

⁴⁷³ Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήτεια και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 327.

⁴⁷⁴ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό ταξίδι...*, σ. 47, 52· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 45· «*Αρχείο Αγώνος*» 1806 – 1832..., τ. Β', σ. 53· Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, «Ιδιοκτήτεια και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία...», σ. 368.

⁴⁷⁵ *Ανέκδοτες επιστολές της βασίλισσας Αμαλίας στον πατέρα της, 1836 – 1853*, μτφρ. Βάνα και Μιχαέλ Μπούσε, τ. Α', Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2011, σ. 117· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 66.

⁴⁷⁶ Χριστίνα Αγριαντώνη, «Η ελληνική οικονομία...», σ. 68.

⁴⁷⁷ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα, 1832 – 1871», σ. 221.

αντιπροσωπεύονται σε διαφορετικό βαθμό, οι περισσότερες από τις κοινωνικές κατηγορίες που εντοπίζονται την περίοδο αυτή στην Κορώνη. Παράλληλα, μεταξύ των διαφόρων επαγγελμάτων εντοπίζουμε και την υποκατηγορία των «αστών της γνώσης και της διοίκησης», που συναντάμε και στον αντίστοιχο πίνακα των διαθετών. Σε αυτή την ομάδα καταγράφονται πολλά και διαφορετικά επαγγέλματα, όπως, οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι ιατροί, οι δικηγόροι, οι δημόσιοι και δημοτικοί υπάλληλοι, οι δάσκαλοι, οι ιερείς και οι στρατιωτικοί. Αξίζει να αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα μαρτύρων, αυτό του συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη Δημητρίου Ζ. Πολίτη και του Θεόδωρου Γ. Βεργογιαννόπουλου. Ο πρώτος αναφέρεται ως μάρτυρας, με την ιδιότητα του δικηγόρου στη διαθήκη του Σπυρίδωνα Καλαθά.⁴⁷⁸ Ενώ, ο δεύτερος, υπήρξε πιθανότατα γιός του πρώτου συμβολαιογραφούντα ειρηνοδίκη Γ. Βεργογιαννόπουλου και ανεφέρεται ως μάρτυρας με την ιδιότητα του πληρεξουσίου του ειρηνοδικείου Κορώνης, στη διαθήκη του Γεωργάκη ποτέ Ηλιού Μάραντου.⁴⁷⁹ Με το τρόπο αυτό, αναδεικνύεται η διαμόρφωση των κλειστών κοινωνικών ομάδων, οι οποίες δημιουργούν ένα κοινωνικό δίκτυο, το οποίο δεν διατηρείται μόνο από τους διαθέτες, αλλά και από τις διαθέτιδες των διαφόρων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Το γεγονός αυτό φανερώνει τα δίκτυα συμπαράστασης και αλληλοϋποστήριξης, που θεμελιώνονταν όχι μόνο στη συγγένεια, αλλά και στην παράμετρο της επαγγελματικής συνάφειας, των πόρων και των δικτύων.⁴⁸⁰

3.10. Θρησκευτικότητα και δημόσιες διαθήκες

Αν η θρησκευτικότητα ανήκει στις φυσικές, ενστικτώδεις ανάγκες του ανθρώπου ως κομμάτι των διανθρώπινων σχέσεων, τότε αντιλαμβανόμαστε γιατί ο άνθρωπος ως «θρησκευτικό ζώο» αντιδρά με φόβο μπροστά στο παράλογο που γεννά ο θάνατος.⁴⁸¹ Ίσως θα πρέπει να συμφωνήσουμε με τη θέση του πιο ρηξικέλευθου κριτικού Γερμανού φιλοσόφου, του Ludwig Feuerbach ότι «αν δεν υπήρχε θάνατος, δεν θα υπήρχε θρησκεία» και αυτό διότι ανάμεσα στη θρησκεία και το θάνατο υπάρχει

⁴⁷⁸ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855).

⁴⁷⁹ Στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860).

⁴⁸⁰ Ίκαρος Μαντούβαλος, « «Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη...», σ. 120.

⁴⁸¹ Χρήστος Γιανναράς, *Ενάντια στη θρησκεία*, Ίκαρος, Αθήνα 2007, σ. 13.

αμεσότατη σχέση, καθώς θρησκεύουμε γιατί θνήσκουμε, κάνουμε λόγο περί θρησκείας για να αντιμετωπίσουμε το «αβάσταχτο», τον θάνατο.⁴⁸²

Στη χριστιανική θρησκεία εμπεριέχονται συστήματα ιδεών και αξιών, που συμπλέκονται με την τελετουργία του θανάτου ως κοινωνικού συμβάντος και μας οδηγούν σε αυτό που καλείται ανθρωπολογία του ιερού.⁴⁸³ Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια του ιερού είναι συνυφασμένη με την κοινωνική λειτουργία των διαφόρων μορφών θρησκευτικότητας, των τύπων της θρησκευτικής έκφρασης και την συμμετοχική εμπειρία σε μια θρησκευτική κοινότητα.⁴⁸⁴ Η αναζήτηση της σχέσης των ανθρώπων με τη χριστιανική θρησκεία και δη με το θάνατο συμπλέκει το φόβο της τιμωρίας των αμαρτημάτων με την ελπίδα για την μετά θάνατον ανταμοιβή των δικαίων, αλλά και την αιώνια τιμωρία των αδίκων. Για το λόγο αυτό, στη χριστιανική πρακτική, ο φόβος της τιμωρίας συνδέεται με το φόβο της Τελικής Κρίσης, της Κόλασης ή της Αποκάλυψης, που αποτελεί την αφετηριακή ενοχή γύρω από την αντίληψη της αμαρτίας, της τιμωρίας, της συγχώρεσης και της ανταποδοτικής σωτηρίας.⁴⁸⁵ Με τον τρόπο αυτό, η χριστιανική εσχατολογία της ανατολικής ορθόδοξης θεολογίας ενσωμάτωσε όχι μόνο τις παραδοσιακές αντιλήψεις του κοινού νου και των στωικών για την πορεία του ανθρώπου προς το θάνατο, αλλά και τη διάκριση μεταξύ αθανασίας και ανάστασης των νεκρών.⁴⁸⁶ Με την υιοθέτηση αυτή, η έννοια της αθανασίας δεν αφορά το άτομο, παρά μόνο το ανθρώπινο γένος ως σύνολο και αυτό διότι ο άνθρωπος πεθαίνει, ενώ η ανθρωπότητα συνεχίζει να ζει παρά τη θνητότητα των μελών της. Με τον τρόπο αυτό, η ανάσταση των νεκρών γίνεται προϋπόθεση της αθανασίας, που σημαίνει σωτηρία και για το λόγο αυτό οι χριστιανοί δέχονται την ανάσταση ως «φάρμακο αθανασίας», καθώς θεραπεύει το νεκρό άνθρωπο, δηλαδή την ψυχή και το σώμα.

Η θνητότητα του ανθρώπου είναι σωματικό γεγονός, γι' αυτό και ισχύει η πίστη στην ανάσταση των νεκρών, όπως επίσης αυτός είναι και ο λόγος συγκεκριμένων νεκρικών δρωμένων, σαν την ταφή των νεκρών, την τέλεση

⁴⁸² Μάριος Μπέγζος, *Δοκίμια ψυχολογίας της θρησκείας*, σ. 27· ο ίδιος, *Φαινομενολογία της θρησκείας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995, σ. 287 – 323.

⁴⁸³ Alphonse Dupront, «Η θρησκεία: Θρησκευτική ανθρωπολογία», μτφρ. Κλαίρη Μιτσοτάκη, Νίκος Σαββάτης, *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 2, Ράππα, Αθήνα 1975, σ. 99.

⁴⁸⁴ Χρήστος Ν. Τσιρώνης, «Οι έρευνες για τη θρησκευτικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. Επιστημολογικά προλεγόμενα», *Culture and Research* 1 (2012), σ. 67.

⁴⁸⁵ Ευγενία Δρακοπούλου, «Ο φόβος της τιμωρίας στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ζωγραφική», *Οι συλλογικοί φόβοι στην Ιστορία*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2000, σ. 93.

⁴⁸⁶ Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου...*, τ. Ι, σ. 147· Μάριος Π. Μπέγζος, *Ψυχολογία της Θρησκείας. Οι ανθρωπολογικές συνέπειες της χριστιανικής θεολογίας*, σ. 99.

μνημοσύνων και την τιμητική προσκύνηση των λειψάνων των αγίων της Εκκλησίας.⁴⁸⁷ Μέσα από αυτή την αφετηριακή αρχή της χριστιανικής ανθρωπολογίας μπορούμε να προσεγγίσουμε την έννοια της θρησκευτικής έκφρασης, η οποία μετατοπίζεται από το μερικό στο καθολικό και από το ειδικό στο γενικό. Με τον τρόπο αυτό, η τελετουργία θα πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά σύστημα, καθώς είναι κάτι που επαναλαμβάνεται στο διάβα της ιστορίας, ανάλογα με τις εμπειρίες που βιώνει το άτομο ή κοινότητα.⁴⁸⁸ Η τελετουργία που συνδυάζει τη θρησκευτική με την κοσμική όψη του θανάτου ως μέρους του συνόλου της ανθρώπινης ύπαρξης αποτελεί μέρος της θρησκευτικότητας, που αποτυπώνεται στις διάφορες κοινωνικές εκφάνσεις ως απότοκο των συλλογικών θρησκευτικών πρακτικών της μακράς διάρκειας.⁴⁸⁹ Σε αυτό το πλαίσιο, μας ενδιαφέρει να γνωρίσουμε τις αμφίδρομες πολιτισμικές μεταφορές που διασώζουν τα τεκμήρια των διαθηκών ως κομμάτι του φόβου του θανάτου και του επέκεινα, τα οποία μεταφέρουν την αγωνία των ανθρώπων και διακρίνονται για τη διαχρονικότητα τους και τη λαϊκή ευσέβεια.⁴⁹⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, μελετώντας τις διαθήκες μπορούμε να αναγνωρίσουμε τη διαλεκτική επικοινωνία μεταξύ του φαινομένου της θρησκευτικότητας και της εκκλησιαστικότητας. Η μεν εκκλησιαστικότητα λογίζεται ως η τακτική συμμετοχή σε τελετές του εκκλησιαστικού βίου, ενώ η θρησκευτικότητα αποτελεί μια ευρύτερη έννοια, το μαζικό φαινόμενο, που εξελισσόμενο έστω και αργά στη διάρκεια του χρόνου, μας επιτρέπει να κατανοήσουμε το βαθύτερο νόημά του. Η θρησκευτικότητα υπακούει όχι μόνο στους κανόνες, την ιεραρχία και τις δομές της κοινότητας, μέσω της παραδοχής και της υποστήριξης των βασικών πεποιθήσεων του θρησκευτικού σώματος, αλλά και στον προσανατολισμό των καθημερινών αναγκών προς τον ορίζοντα της θρησκευτικής νοηματοδότησης.⁴⁹¹ Για το λόγο αυτό, οι καταγραφές της θρησκευτικότητας μέσα από το σώμα των δημόσιων διαθηκών μπορούν να μας προσφέρουν μια γενική εικόνα της ενσωμάτωσης της θρησκείας και των επιταγών της ως τμήμα της δομικής λειτουργίας των προνεωτερικών κοινωνιών.

Η παρουσία της θρησκείας στην περίπτωση της ελληνικής κοινωνίας των οθωνικών χρόνων, που είναι μια κοινωνία σε μετάβαση σχετίζεται με τον αργό μετασχηματισμό της πατριαρχικής οικογένειας, που έθετε σε κεντρική θέση το

⁴⁸⁷ Μάριος Π. Μπέγζος, *Ψυχολογία της Θρησκείας...*, σ. 105.

⁴⁸⁸ Philippe Laburthe – Torla – Jean-Pierre Warnier, *Εθνολογία – Ανθρωπολογία*, σ. 198.

⁴⁸⁹ Ελευθερία Ζέη, «Ο θάνατος στο Αιγαίο...», σ. 141.

⁴⁹⁰ Νίκος Ε. Καραπιδάκης, «Ιστορία της θρησκευτικότητας», *Νέα Εστία* 1766 (2004), σ. 639.

⁴⁹¹ Χρήστος Ν. Τσιρώνης, «Οι έρευνες για τη θρησκευτικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. Επιστημολογικά προλεγόμενα», σ. 68.

θάνατο του άνδρα.⁴⁹² Πρόκειται για μια κοινωνία όπου ο ρόλος των φύλων είναι διακριτός, με τη θρησκευτική εμπειρία και τα συναισθηματικά κίνητρα στη διαχείριση της απώλειας να μεταλλάσσονται είτε λόγω του πολιτισμικού υποβάθρου των ιδιαιτεροτήτων της τοπικότητας είτε εξαιτίας της παράδοσης, που αναγορεύει την εκκλησιαστική εμπειρία σε υπέρτατη εγγύηση αλήθειας, γνησιότητας και εγκυρότητας.⁴⁹³ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η προετοιμασία για το «τέλος» και το κοινό «ύστατο χρέος» προς την οικογένεια και την ευρύτερη κοινότητα να οδηγήσει στην ειδωλοποίηση σχημάτων, τύπων και συμβόλων του θανάτου σε σχέση με τον κοινό χώρο του νεκροταφείου, που δεν ήταν τίποτε άλλο από το «σπίτι» των νεκρών.⁴⁹⁴ Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόθεση της Αντιβασιλείας να κανονικοποιήσει το θάνατο ερχόταν σε αντίθεση με τις παραδεδομένες αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες το νεκροταφείο αποτελούσε κάτι επίφοβο και συνάμα ιερό. Η κίνηση αυτή επισημοποιήθηκε με την έκδοση του Β. Δ. της 4ης (16) Μαΐου 1833, «*Περί τῆς ἀρμοδιότητος τῶν Νομαρχῶν, καὶ περὶ τῆς κατὰ τὰς Νομαρχίας ὑπηρεσίας*»⁴⁹⁵ και συγκεκριμένα με το εδάφιο 45 του άρθρου 11, σύμφωνα με το οποίο, ο νομάρχης έπρεπε να «*φροντίζει νὰ γίνεται κατάλληλος τῶν νεκρῶν αὐτοψία*» και παράλληλα να μεριμνήσει για τη διαχείριση του χώρου των νεκρών.⁴⁹⁶ Με τον τρόπο αυτό, μας αποκαλύπτεται η κοσμική θέση της Δυτικής Ευρώπης για το θάνατο και τη διαχείρισή του, ενώ ταυτόχρονα εισάγεται η ιδέα της δημιουργίας «τακτικών» νεκροταφείων έχοντας ως πρότυπο τα νεκροταφεία των βιομηχανικών αστικών κοινωνιών, τα οποία είχαν ιδρυθεί στην Ευρώπη από τα τέλη του 18ου αιώνα, μετά τη Γαλλική Επανάσταση.⁴⁹⁷ Αυτό ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με την ελληνική συνήθεια του ενταφιασμού των νεκρών στο εσωτερικό ή τον περίβολο, ενοριακών ή ιδιωτικών, ναών ή και μονών, που ως παράδοση ήταν επείσακτη, καθώς αποτελούσε απότοκο χαρακτηριστικό, που αναπτύχθηκε κυρίως σε περιοχές που βρέθηκαν υπό λατινική ή βενετική κατοχή.⁴⁹⁸ Παράλληλα, η αμφισβήτηση του ηγεμονικού ρόλου της Εκκλησίας στην στερνή διάβαση και στην έμμεση διαχείριση της χριστιανικής

⁴⁹² Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση...*, τ. Α', σ. 59.

⁴⁹³ Χρήστος Γιανναράς, *Ενάντια στη θρησκεία*, σ. 168, 172.

⁴⁹⁴ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση...*, τ. Α', σ. 70.

⁴⁹⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 17/Α/4-05-1833), σ. 109.

⁴⁹⁶ Douglas Dakin, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, σ. 114.

⁴⁹⁷ Αναστασία Μηλίτση – Νίκα, *Τα γλυπτά μνημεία του κοιμητηρίου Καλαμάτας αφηγούνται την ιστορία τους 1870 – 1940*, Γ.Α.Κ. Αρχαία Νομού Μεσσηνίας, Καλαμάτα 2018, σ. 12.

⁴⁹⁸ Νίκος Ε. Καραπιδάκης, «Ιστορία της θρησκευτικότητας», σ. 640.

μνήμης⁴⁹⁹ στάθηκε η αφορμή για την επαναπροσέγγιση των διαθηκών όχι μόνο ως ένα παραμυθητικό κείμενο στην ανθρώπινη ειμαρμένη, αλλά και ως τεκμήριο υιοθέτησης νεωτερικών στοιχείων έναντι του θρησκευτικού λόγου.

3.11. Επίκληση στα θεία και διάθεση θρησκευτικών κληροδοτημάτων

Στο σώμα των διαθηκών που μελετάμε δεν παρατηρούμε συστηματική επίκληση ονομάτων αγίων ή του ονόματος του Θεού, γεγονός που ίσως συνδέεται με την ίδια την κοινότητα και την επιβίωση παλαιότερων εθιμικών πρακτικών, ως κομμάτι μιας εκκοσμικευμένης λαϊκής θρησκευτικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, η μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων και του συμβολικού κεφαλαίου κάθε διαθέτη ή διαθέτιδας φαίνεται ότι ακολουθούσε κάποιους συμβατικούς θρησκευτικούς κανόνες, που ταυτόχρονα λειτουργούσαν και ως δικλείδα εξισορρόπησης ανάμεσα στα κανονιστικά πρότυπα της Εκκλησίας και την ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα.⁵⁰⁰ Έτσι, ίσως ερμηνεύεται το «ιερό» στοιχείο των διαθηκών, που στις περισσότερες από αυτές παραμένει επικαλυμμένο, καθώς δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στον ανταποδοτικό χαρακτήρα της θρησκευτικής πράξης, μέσω ξεφωνήσεων, σαρανταλείτουργων, επιμνημόσυνων δεήσεων, χρηματικών ποσών σε εκκλησίες, μονές και ιερείς (ψυχικά), αλλά και δωρεές στο πλαίσιο φιλανθρωπικών ενεργειών ως ηθικό χρέος.⁵⁰¹

Οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες μπροστά στη σωτηρία τους, έστω και την τελευταία στιγμή, τη στιγμή της διαθήκης που σηματοδοτεί το τέλος μια χρονικής διάρκειας εισέρχονται σε μια διαδικασία αναθεώρησης των πράξεών τους ή προσπάθεια διασφάλισης όσων κληροδοτούν με την προειδοποίηση στους κληρονόμους τους ότι αν δεν εκτελέσουν την τελευταία τους επιθυμία θα τιμωρηθούν στην κόλαση. Ο υπερβατικός και μεταφυσικός χαρακτήρας της κόλασης προκαλεί φόβο και δέος, συναισθήματα που μπορούν να αποτρέψουν τους ανθρώπους από την αμαρτία, γι' αυτό και η κυρωτική λειτουργία της κόλασης υποδηλώνει το διδακτικό περιεχόμενο, που έχει η αντίθεση στο θέλημα του διαθέτη και κατ' επέκταση του

⁴⁹⁹ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση από το 1300 ως τις μέρες μας*, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος (επιμ.), μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, τ. Β', Νεφέλη, Αθήνα 2000, σ. 196 – 197.

⁵⁰⁰ Πολύκαρπος Καραμούζης, «Θρησκευτική ηθική και οικονομική συμπεριφορά. Οι ιδεολογικές χρήσεις της φιλανθρωπίας στον επίσημο λόγο της Ελληνικής Εκκλησίας», σ. 71· Άννα Ματθαίου, *Οικογένεια και Σεξουαλικότητα...*, σ. 64.

⁵⁰¹ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 235· Ελευθερία Ζέη, «Ο θάνατος στο Αιγαίο...», σ. 179 – 180· Παναγιώτης Ζέπος, ««Ψυχάριον», «Ψυχικά», «Ψυχοπαίδι»», σ. 20· Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου...*, τ. Ι, σ. 288.

Θεού.⁵⁰² Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη του Παναγιώτη Γκρούμα από το χωριό Δράγκα του δήμου Κορώνης αναφέρεται από τον συντάκτη ότι αν κάποιος «*ἀπό τούς κληρονόμους τοῦ ἤθελε ζητήση, νά ἀνατρέψη τήν παρούσαν διαθήκην τοῦ, νά ἔχει νά δώση λόγον ἐνιμέρα κρίσεως*».⁵⁰³ Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η διαθήκη του Παναγιώτη Σαραντόπουλου από το χωριό Χαρακοπιό του δήμου Κολωνίδων⁵⁰⁴, με τη διαφορά ότι επικαλείται τα θεία και ζητά τη μεσολάβησή τους, με σκοπό τη σωτηρία της ψυχής του μέσω κάποιων ψυχικών που καταλείπει στους «*ἐφημερίους τῶν Βουναρίων, τῆς Πετριάδας καὶ τοῦ ἐνταῦθα χωρίου Χαρακοπιοῦ ἀνά δέκα δραχμὰς εἰς ἕκαστον, ἧτοι ἡμίσειαν ἐκφώνησιν, διὰ νὰ δέωνται ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς του σωτηρίας τοῦ Ὑγίστου*». Στην κίνηση αυτή, παρατηρούμε αυτό που αναφέρει Ρ. Αγιές, ότι η τύχη της αθάνατης ψυχής αποφασίζεται τη στιγμή του φυσικού θανάτου⁵⁰⁵ και για το λόγο αυτό, ο θάνατος ωθεί τους διαθέτες ή τις διαθέτιδες στην τακτοποίηση των πνευματικών τους υποθέσεων, καθώς εναποθέτουν τις ελπίδες τους για τη λύτρωση και την ανάσταση των ψυχών στο Χριστό ή στην Αγία Τριάδα.

Ως ορθόδοξοι χριστιανοί⁵⁰⁶, στοιχείο που δεν δηλώνεται σε όλο το υλικό, γεγονός που σχετίζεται με τον τρόπο γραφής των πράξεων από μεριάς των συμβολαιογραφούντων ειρηνοδικών, ακολουθούν με συνέπεια τις αρχές της πίστης στην αξία του ανθρώπινου σώματος, που είναι η τέλεση των μνημοσύνων για τους νεκρούς. Για το λόγο αυτό, η διάσωση της μνήμης στηρίζεται στη διάσωση του σώματος και του ονόματος, των δύο στοιχείων που αποτελούν τον άνθρωπο ως πρόσωπο.⁵⁰⁷ Το σώμα διασώζεται μέσω των ταφικών εθίμων (τάφος, εκταφή, οστεοφύλαξη) και το όνομα διατηρείται με την τέλεση μνημοσύνων σε τακτά και έκτακτα χρονικά διαστήματα. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και το σαραντάριο ή σαρανταλείτουργο, που αποτελεί το πρώτο μνημόσυνο, που τελείται σαράντα ημέρες μετά το θάνατο ενός προσώπου, το οποίο, συνηθώς επαναλαμβάνεται κάθε έτος, την

⁵⁰² Ευγενία Δρακοπούλου, «Ο φόβος της τιμωρίας στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ζωγραφική», σ. 97.

⁵⁰³ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 141 (25.08.1836).

⁵⁰⁴ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 687 (17.04.1844).

⁵⁰⁵ Φίλιπ Αγιές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου...*, τ. Ι, σ. 163.

⁵⁰⁶ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1645 (13.12.1851)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1683 (19.01.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1732 (5.03.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1811 (22.05.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 214 (17.09.1857)· διαθήκη υπ' αριθμ. 709 (8.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 762 (29.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 884 (18.06.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 2743 (24.03.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3069 (30.07.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860).

⁵⁰⁷ Μάριος Π. Μπέζος, *Ψυχολογία της Θρησκείας...*, σ. 114.

ημερομηνία του θανάτου του.⁵⁰⁸ Ανήκει στο μέρος της τυπολογίας των νεκρώσιμων πρακτικών, όπου οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες φαίνεται να προτιμούν να δεσμεύουν το χρόνο της αιώνιας σωτηρίας στο χρόνο της εγκόσμιας μνήμης των επόμενων γενεών.⁵⁰⁹ Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη της Χριστίνας Μπουλιγαρίτζας από την Κορώνη⁵¹⁰, ο συμβολαιογραφών ειρηνοδίκης αναφέρει ότι ο ανιψιός και κληρονόμος της Πέτρος Μπαλτασαράκος πρέπει «*να φροντίση διά τὰ ἀναγκαία τοῦ ἐνταφιασμοῦ της καθὼς καὶ ἀκολούθως δύο ξεφωνήσεις, τὴν μίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸ Προάστειον Κορώνης καὶ δὲ ἄλλην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους εἰς τὸ φρούριον τούτο καὶ πέντε σαραντάρια*».

Το μεγαλύτερο μέρος των διαθετών και των διαθέτιδων προβαίνουν σε κληροδοσίες με κύριους αποδέκτες τις εκκλησίες είτε του τόπου κατοικίας τους είτε της ευρύτερης περιοχής, αλλά και των εφημέριων των αντίστοιχων ναών ή και προσώπων που έχουν ακολουθήσει την πορεία του μοναστικού βίου. Η πρακτική αυτή μπορεί να αποτελούσε είτε ένα είδος στρατηγικής είτε μια φυσική επιθυμία, η οποία σε συνδυασμό με τις μεταθανάτιες τελετές των λειτουργιών επεδίωκαν κατά κύριο λόγο την εξασφάλιση της σωτηρίας της ψυχής.⁵¹¹ Παράλληλα, οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες επεδίωκαν και επιζητούσαν με την παραπάνω ενέργεια ένα είδος διαμεσολάβησης μεταξύ αυτών και των θείων. Το ρόλο αυτό καλείται να καλύψει το πλήθος των διαφόρων εκκλησιών που απαντώνται στις πράξεις, αλλά και η «ηθική» διαχείριση του οικονομικού κέρδους που καταλείπεται σε αυτές, μέσω των «πνευματικών» κληροδοτημάτων.⁵¹² Με τον τρόπο αυτό, ίσως ερμηνεύεται και το ότι οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες που αναθέτουν τη σχετική μέριμνα σε περισσότερα από ένα πρόσωπα ή εκκλησίες προσπαθούν να μειώσουν στο ελάχιστο τον κίνδυνο να μην τηρηθούν οι σχετικές εντολές. Η τακτική αυτή εντοπίζεται στις εξής διαθήκες:

1. του Λάμπρου Γεωργακόπουλου από το χωριό Χαϊκάλιο του δήμου Κορώνης,
2. του Θεοδωράκη Πουρναρά από το χωριό Δράγκα του ίδιου δήμου,
3. του ηγούμενου Ιωσήφ Ψυρρή από το χωριό Χαρακοπιό του δήμου Κολωνίδων,

⁵⁰⁸ Χρήστος Λούκος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα...*, σ. 235· Εύα Καλπουρτζή, «Στα μονοπάτια των πηγών...», σ. 19.

⁵⁰⁹ Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Λαογραφικά περί τελευταίας ένδειξης...», σ. 92.

⁵¹⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 32 (18.04.1838).

⁵¹¹ Πολυτίμη Ρώσση, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών...», σ. 199.

⁵¹² Πολύκαρπος Καραμούζης, «Θρησκευτική ηθική και οικονομική συμπεριφορά...», σ. 75.

4. στις δύο διαθήκες του Παναγιώτη Κολαμπά από το χωριό Καστέλλια του ίδιου δήμου,
5. του Πέτρου Καραπαυλου από το χωριό Αρμενιούς του ίδιου δήμου,
6. του ιερέα Ευγενίου Λογιώτατου από το χωριό Φιλιππάκι του δήμου Αριστομένων,
7. του Παναγιώτη Βέργη από το χωριό Πετριάδα του δήμου Κολωνίδων,
8. της Μαργαρίτας του ποτέ Πέτρου Τερζή και χήρας Ιωάννη Πεπέ από το χωριό Λογγά του δήμου Κορώνης,
9. του Γεωργίου Παπαδημητρόπουλου από το χωριό Καστέλλια του δήμου Κολωνίδων,
10. του Ιωάννη ποτέ Πέτρου Μπομπότα από την Κορώνη,
11. του Γεωργάκη ποτέ Ηλιού Μάραντου από το χωριό Βασιλίτσι του δήμου Κολωνίδων και
12. σε αυτή της Διαμάντως Δημητρίου Ταμπακοπούλας και χήρας Σπύρου Σπηλιωτόπουλου από την Κορώνη.⁵¹³

Από το σύνολο των διαθηκών αυτών, αξίζει να επικεντρώσουμε την προσοχή μας στη διαθήκη του γεωργοκτηματία Γεωργίου Παπαδημητρόπουλου από τα Καστέλλια, διότι σε αυτήν εκτός από τα ψυχικά που καταλείπει σε διάφορες εκκλησίες και μοναστήρια με σκοπό τη μεταθανάτια αιώνια ζωή, διαγράφεται και μια ιδιαίτερη σχέση με τη σύζυγό του. Στην περίπτωση μας, ο διαθέτης πιθανότατα ήταν άτεκνος, καθώς δεν γίνεται καμία αναφορά σε ζώντες απογόνους και είναι εμφανής η επιθυμία του να κάνει το καλύτερο δυνατό για τη γυναίκα του. Δεν είναι μόνο ο τρόπος που περιγράφει τη σχέση τους λέγοντας ότι «οὐδέν ἄλλο προσφιλέστερον εἰς τὴν καρδίαν μου παρά τὴν σύζυγόν μου Γεωργοῦλα Μανολίτσα, θυγατρός τοῦ ποτέ Μανώλη Μανολάκη μεθ' ἣν συνζῶ δεκαοκτώ ἤδη ἔτη καὶ θέλων μετὰ θάνατον νὰ δόσω δείγματα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης μου», αλλά και οι προσπάθειές του να την προστατεύσει από κάθε διεκδίκηση ή αμφισβήτηση, φαίνεται να δείχνουν έμπρακτη αγάπη και εμπιστοσύνη. Με τον τρόπο αυτό, προχωράει σε έμμεση αποκλήρωση των φυσικών κληρονόμων του, των πέντε αδερφών του, καθώς τους αφήνει μόνο ότι όριζε η νόμιμη μοίρα. Επίσης, σημειώνει ότι η σύζυγός του θα

⁵¹³ ΓΑΚ – Αρχαία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Εγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 24 (17.05.1837)· διαθήκη υπ' αριθμ. 25 (5.03.1845)· διαθήκη υπ' αριθμ. 173 (19.12.1845)· διαθήκη υπ' αριθμ. 36 (2.05.1838) & 419 (24.01.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 550 (26.09.1847)· διαθήκη υπ' αριθμ. 704 (23.06.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 813 (6.10.1848)· διαθήκη υπ' αριθμ. 1532 (22.07.1851)· στο ίδιο, *ό. π. 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 762 (29.04.1858)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3069 (30.07.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 3604 (7.11.1860)· διαθήκη υπ' αριθμ. 5154 (28.07.1862).

απολαμβάνει εκτός από την κινητή και ακίνητη περιουσία, που παρουσιάστηκε και «τὴν τυχόν εἰς τὸ μέλλον ἐνόσω ζήσω ἀποκτηθησομένην, τὴν νέμεται ἀκωλύτως καὶ τὴν διαθέτη κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ τινός περιορισμοῦ». Η μόνη της υποχρέωση είναι η απόδοση των ψυχικών, μέσω της παραχώρησης ενός ελαιώνα 15 στρεμμάτων στο ναό του Αγίου Γεωργίου του χωριού Σούμπαλη του δήμου Κορώνης και στη μονή της Χρυσοκελλαριάς του δήμου Κολωνίδων, υπό τον όρο να δοθούν 100 δρχ. στο ναό της Ζωοδόχου Πηγῆς του χωριού Γαμπριά και άλλες 100 αντίστοιχα στην ενορία του χωριού του, η Παναγία, αλλά να αναλάβει και τα έξοδα της κηδείας και όσα άλλα προβλέπονται κατά την τάξη του. Στο ίδιο μοτίβο, κινείται και η διαθήκη του ψαρά Ιωάννη ποτέ Πέτρου Μπομπότα από την Κορώνη, όπου ο συντάκτης αναφέρει σχετικά με την κληρονόμο του ότι «μηδὲν ἄλλο προσφιλέστερον ἔχων παρὰ τὴν σύζυγόν μου, Ἑλένην θυγατέραν ποτέ Γεωργίου Κουλούρη κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων με τὴν ὁποίαν συνέζησα καὶ ἐξακολουθῶ νὰ συζῶ εὐαρέστως καὶ θέλων καὶ μετὰ θάνατον νὰ δώσω δεῖγμα // τα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης μου». Για το λόγο αυτό, εφιστά την προσοχή στη σύζυγο και κληρονόμο του, ότι πριν φύγει από τη ζωή θα πρέπει να αφήσει «εἰς μὲν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης δραχμὰς διακοσίας ἀρ. 200· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπίσης τῆς πόλεως Κορώνης δραχμὰς διακοσίας ἀρ. 200, διὰ νὰ μνημονεύονται ἀμφοτέρωι».

Όσον αφορά, τις διαθέσεις κινητῶν αγαθῶν ως ευσεβεῖς κληροδοσίες, αυτές εντοπίζονται σε μόλις δύο διαθήκες. Στην κατηγορία των κινητῶν αγαθῶν δεν συμπεριλαμβάνονται τα χρήματα, αλλά τα ενδύματα, τα εἶδη προικός, τα κοσμήματα και τα σκεύη από πολύτιμο υλικό. Ἐτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη της Φωτούλας του ποτέ Νικολάου Κολήρη και σύζυγος του Ιωάννου Δημοπούλου από την Κορώνη⁵¹⁴, ο συμβολαιογραφὸν εἰρηνοδίκης αναφέρει ότι η διαθέσιδα αφήνει «εἰς τὸν ἐφημέριόν τῆς ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Μπαχούμην, ἓνα σινδώνιον βαμβακερόν καὶ ἓν κουτάλιον τοῦ γλυκοῦ ἀσημένιον καὶ ἓν δακτυλίδιον χρυσοῦν με πέτραν τουπάζιον». Ενώ, εντύπωση μας προκαλεῖ η φράση, «καθὰ διακελεδὲι ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία», με την οποία η διαθέτης ολοκληρώνει τον κύκλο των πρόδηλων ενεργειῶν της, με σκοπό να καταστούν αποτελεσματικὲς οι διαμεσολαβήσεις προς τα θεία και αυτό διότι ἴδια ἢ παρεμφερῆς ἐκφραση δεν συναντάμε σε ὅλο το υπόλοιπο σώμα των διαθηκῶν. Η δεύτερη κατά σειρά διαθήκη, όπου γίνεται λόγος ἀντίστοιχων

⁵¹⁴ ΓΑΚ – Αρχεῖα Ν. Μεσσηνίας, Βιβλία Εὐρετηρίων (Αὐτὰ Ἐγγραφα) 1836 – 1857, διαθήκη υπ' αριθμ. 94 (18.11.1838).

κληροδοσιών είναι αυτή του ιερέα Κωνσταντίνου Οικονόμου – Ιεροψάλτη και αυτού από την Κορώνη⁵¹⁵ και μάλιστα κατοίκου του φρουρίου, δηλαδή της παλιάς πόλης, ο οποίος καταλείπει στην ενορία του, το ναό του Αγίου Χαραλάμπους, που πιθανότατα παλαιότερα να υπήρξε και εφημέριός της, «*ένα εὐαγγέλιον, ἕνα ἀντιμίσιον, ἕν δυσκοπότερον μέ τόν ἀργυροῦν ἀστερίσκον του, καί μίαν λαβίδαν ἀργυράν, μέ τά καλύμματά των· καὶ μίαν λόγχην*».

Στις διαθήκες αυτές παρατηρούμε μια αποδόμηση του θρησκευτικού περιεχομένου, όχι τόσο ως αποτέλεσμα της σταδιακής εκκοσμίκευσης και των κοινωνικών αλλαγών που συντελούνται με την ίδρυση του οθωμανικού κράτους, αλλά ως χαρακτηριστικό της ίδιας της τοπικής κοινωνίας. Η θέση και οι στάσεις απέναντι στη διαχείριση του θανάτου μας αποκαλύπτουν ένα κοινωνικό σώμα, στο οποίο η θρησκεία δεν θεμελιώνει κανόνες και περιορισμούς πάνω στα μέλη της και αυτό διότι στη μακρά διάρκεια, η επιβίωση των βενετικών νοοτροπιών μέσω της εθιμικής συνείδησης⁵¹⁶ ήταν το στοιχείο που θα καθόριζε τις συμπεριφορές και τις πράξεις. Με τον τρόπο αυτό, οι διαθήκες του σώματος που εξετάζουμε αναδεικνύουν ότι η θρησκευτικότητα του «αερού» στοιχείου παρέμενε ισχυρή μέσω της διάθεσης των κληροδοτημάτων, με τρόπο που να εκλαμβάνονται ως πράξη εξαγοράς της Εκκλησίας και των φορέων της. Τα κληροδοτήματα ορίζονταν ως αναπαραστάσεις και αντιμετώπιζονταν ως πολιτιστικό προϊόν ενός κοινωνικού θανάτου και όχι του καθεαυτού τέλους.⁵¹⁷ Αυτό δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως «αποχριστιανοποίηση» της κοινωνίας, όπως συμβαίνει στο αντίστοιχο υλικό που μελετά ο Michel Vovelle για τη Γαλλία του 18ου αιώνα⁵¹⁸, αλλά ως κοινωνικοποίηση του θανάτου, μέσα από την ανανοηματοδότηση της μορφής και του ρόλου των διαθηκών.

3.12. Ψήγματα φιλανθρωπίας

Στο πλαίσιο της νεοελληνικής πραγματικότητας, η κοινωνία που οικοδομείται μετά την Ανεξαρτησία καταγράφει νέες στοχεύσεις στο επίπεδο της ευεργεσίας και ειδικότερα μέσα από την ανάπτυξη της χριστιανικής αρχής της φιλανθρωπίας ως γενναιοδωρίας προς τον πλησίον. Με τον τρόπο αυτό, θα αναπτυχθεί η ιδιωτική φιλανθρωπική δραστηριότητα, ως αντιστάθμισμα στην ολοκληρωτική απουσία μιας

⁵¹⁵ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 922 (12.04.1849).

⁵¹⁶ Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη...», σ. 61.

⁵¹⁷ Dominique Julia, «Η θρησκεία: Θρησκευτική ιστορία», μτφρ. Κλαίρη Μιτσοτάκη, Νίκος Σαββάτης, *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 2, Ράππα, Αθήνα 1975, σ. 135.

⁵¹⁸ Michel Vovelle, *Ο Θάνατος και η Δύση...*, τ. Α', σ. 204 – 212.

συγκροτημένης κοινωνικής πολιτικής για την περίθαλψη των φτωχών στρωμάτων του ελληνικού κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, εγγράφονται και οι πρώτες ενέργειες για περιορισμό του φαινομένου της επαιτείας με τη χρήση κατασταλτικών μεθόδων, ενώ η διανομή ισχών χρηματικών βοηθημάτων κατά διαστήματα σε ενδεείς αγωνιστές, χήρες ή ανίκανους για εργασία γέροντες, σε καμία περίπτωση δεν μπορούσε να αποτελέσει μια πραγματική πολιτική πρόνοιας.⁵¹⁹ Μεταξύ όλων αυτών, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι την περίοδο αυτή τέθηκαν και οι βάσεις για τη δημόσια υγεία μέσω της θέσπισης ενός νομοθετικού πλέγματος, που αισιοδοξούσε στην καταπολέμηση των ασθενειών, όπως επίσης και της φτώχειας, που θεωρείτο ένας από τους βασικούς παράγοντες κοινωνικής παθογένειας.

Η κίνηση για την οργανωμένη και ιδρυματική φιλανθρωπία σε συνδυασμό με τους νέους προβληματισμούς σχετικά με την αντιμετώπιση της φτώχειας βρήκαν την Ορθόδοξη Εκκλησία απροετοίμαστη λόγω της διευθέτησης του εκκλησιαστικού ζητήματος από την Αντιβασιλεία. Η «αυτοκεφαλία» που αποδόθηκε στην Εκκλησία της Ελλάδος, μέσω της εγκαθίδρυσης ενός καισαροπαπικού συστήματος και ο ασφυκτικός έλεγχος της πολιτικής εξουσίας ήταν το γεγονός που της αφαιρούσε κάθε δυνατότητα ουσιαστικής πρωτοβουλίας. Παράλληλα, η διάλυση μεγάλου αριθμού μοναστηριών ήταν ίσως η πιο καθοριστική επέμβαση του κράτους στο φιλανθρωπικό της έργο και αυτό διότι την απέκοψε από το υλικό κεφάλαιο, με το οποίο στήριζε την εν λόγω προσπάθεια.⁵²⁰ Συμπληρωματικά, προς αυτό λειτούργησε και η απαγόρευση κάθε δωρεά ιδιοκτησίας από τους ιδιώτες προς τους φορείς της. Παρ' όλα αυτά η συνδρομή ορισμένων κληρικών στη λειτουργία συλλόγων και ιδρυμάτων δεν μετέβαλλε τη συνολική εικόνα. Η δράση αυτών των ατόμων είχε εντελώς προσωπικό και μεμονωμένο χαρακτήρα και ο ρόλος τους υπήρξε μάλλον επικουρικός και δευτερεύων, συγκριτικά με αυτό που θα περίμενε κανείς από την Εκκλησία. Χαρακτηριστικό αποτελεί άλλωστε και το γεγονός ότι κανένας φιλανθρωπικός σύλλογος ή ίδρυμα δεν συστάθηκε με πρωτοβουλία της ή δεν βρέθηκε υπό την εποπτεία και την καθοδήγησή της, καθόλη τη διάρκεια της οθωνικής βασιλείας.

⁵¹⁹ Μαρία Κορασίδου, *Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. Φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα 1995, σ. 77· Ίκαρος Μαντούβαλος, « «Ελληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη...», σ. 134.

⁵²⁰ John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833 – 1843)*, τ. Α', σ. 215 – 216· Κυριάκος Τσακούρης, *Η φιλανθρωπία στην Ελλάδα του 19ου αιώνα: συγκρότηση και λειτουργία. Η περίπτωση της Αθήνας και του Πειραιά*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Νομικής, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 103 – 104.

Η απουσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από την οργανωμένη φιλανθρωπία, μπορεί να ερχόταν σε σύγκρουση με το ρόλο που επεδίωκαν γι' αυτήν οι Βαυαροί μεταρρυθμιστές, που ήταν η ανάπτυξη ενός ηθικο-διδασκτικού παράγοντα κατά τα πρότυπα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ή των Προτεσταντικών Ομολογιών⁵²¹, όμως η φιλανθρωπία, ως έκφραση της αγάπης προς το Θεό και τον πλησίον κατείχε κεντρική θέση στην Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία. Η «ιδιομορφία» της Ορθόδοξης Εκκλησίας βρισκόταν στο γεγονός ότι, σε αντίθεση με τις Δυτικές Εκκλησίες, παρέμεινε προσηλωμένη σε παραδοσιακές αντιλήψεις για τη φτώχεια και σε αντίστοιχες πρακτικές κοινωνικής αλληλεγγύης στις οποίες εξάιρεται ο διαπροσωπικός χαρακτήρας της φιλανθρωπίας. Για το λόγο αυτό, η Εκκλησία ενθάρρυνε την ελεημοσύνη προς τα πιο αδύναμα μέλη της κοινωνίας (άποροι, ορφανά, προικοδοσία άγαμων κοριτσιών κ.ά.), μέσα από την κοινωνική της διδασκαλία, που στηριζόταν σε σημαντικούς εκκλησιαστικούς πατέρες, όπως τους Τρεις Ιεράρχες, τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης ή τον όσιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο.⁵²² Σύμφωνα με την ορθόδοξη θεολογική παράδοση, η φιλανθρωπία ποτέ δεν θεωρήθηκε μια κοινωνική πολιτική προορισμένη να υλοποιήσει το κοινωνικό όραμα της γενικής ευημερίας και αυτό διότι η θεολογική της αξία βρισκόταν στην ιδιότητά της ως μέσου κατάκτησης της ψυχικής σωτηρίας. Επιπλέον, η έμφαση στο σωτηριολογικό περιεχόμενο της φιλανθρωπίας παρήγαγε μια επιεική σχέση, απαλλαγμένη από αυστηρούς περιορισμούς και προϋποθέσεις ανάμεσα στον δότη και τον αποδέκτη της βοήθειας. Μέσα σε αυτή την σκέψη, μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί ναοί κυρίως των αστικών κέντρων την περίοδο αυτή θα καταστούν τόποι μιας «αυθόρμητης» ελεημοσύνης, μέσω κληροδοτημάτων με τη μορφή ψυχικών, που στόχο είχαν την ενδυνάμωση του χριστιανικού καθήκοντος της ευσπλαχνίας και της φιλαλληλίας προς τον πλησίον.⁵²³

Η κοινωνική φιλανθρωπία έχοντας ως κύριο στόχο την ηθικοποίηση του περιθωριακού τμήματος της ίδιας της κοινωνίας εγγράφεται και σ' ένα μικρό μέρος των ιδιωτικών διευθετήσεων του σώματος που εξετάζουμε ως υιοθέτηση των κυρίαρχων κοινωνικών αξιών και συμπεριφορών, που έθεταν ως επιτακτική ανάγκη τον έλεγχο των ταπεινότερων κοινωνικών στρωμάτων, με σκοπό να μην απειληθεί η

⁵²¹ Κυριάκος Τσακούρης, *Η φιλανθρωπία στην Ελλάδα του 19ου αιώνα: συγκρότηση και λειτουργία. Η περίπτωση της Αθήνας και του Πειραιά*, σ. 110.

⁵²² Πολύκαρπος Καραμούζης, «Θρησκευτική ηθική και οικονομική συμπεριφορά...», σ. 82.

⁵²³ Παναγιώτης Ζέπος, ««Ψυχάριον», «Ψυχικά»...», σ. 26.

κοινωνική ειρήνη.⁵²⁴ Έτσι, στη διαθήκη του κτηματία Νικόλαου Μουτζόπουλου από την Καλαμάτα⁵²⁵, που διέμενε προσωρινά στην Κορώνη, ο συντάκτης αναφέρει ότι «*ἀφήνει δραχμὰς διακοσίας ἀριθμὸς 200· νὰ δοθῶσιν εἰς δύο ὄρφανὰς, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς προῖκα τῶν*». Η κίνηση αυτή συνδέεται με τον ιδεολογικό λόγο της εποχής για τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας σε σχέση με τη μητρότητα και την εκπλήρωση των οικιακών της καθηκόντων, που αποτελούσαν το «φυσικό» της προορισμό. Στο ίδιο μοτίβο, κινείται και η διαθήκη της Κωνσταντίνης ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη και σύζυγος Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου από την Κορώνη⁵²⁶, η οποία παρακαλεί το σύζυγο και κληρονόμο της «*νὰ φροντίση μετὰ τὸν θάνατόν της περὶ τῆς ὑπανδρείας μιάς ὁποιασδήποτε ἀπόρου κόρης καὶ προικίξῃ αὐτὴν μὲ ὅσα καὶ ὅποια πράγματα θέλει ἀπὸ τὴν περιουσίαν της*». Τα ιδιαίτερα στοιχεία αυτής της πράξης είναι ο ορισμός του συζύγου ως κληρονόμου και εκτελεστή της διαθήκης, γεγονός που συναντάται πιο σπάνια, σε σχέση με την αντίστροφη περίπτωση και η γυναικεία εκδήλωση φιλανθρωπικού ενδιαφέροντος. Το τελευταίο εντάσσεται στις πολυάριθμες φιλανθρωπικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι γυναίκες των μεσαίων και των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, όπως πιθανότατα ήταν και η διαθέτης μας, καθώς γίνεται λόγος για υπηρέτες και απομάκρυνσή τους, κατά τη στιγμή σύνταξης της διαθήκης της.

Η συμμετοχή των γυναικών σε φιλανθρωπικά σωματεία πρόσφερε μια διέξοδο για συμμετοχή στη δημόσια σφαίρα, πρακτική που σηματοδοτούσε μια ρήξη με τον «φυσικό» τους χώρο, την οικία, και τη διχοτομική αντίληψη περί κατανομής των ρόλων των δύο φύλων.⁵²⁷ Με τον τρόπο αυτό, άνοιγε ο δρόμος της γυναικείας φιλανθρωπίας, καθώς έρχονταν να χαράξουν ένα σημαντικό πεδίο κοινωνικής δράσης στο εσωτερικό του ευρύτερου φιλανθρωπικού πεδίου της εποχής τους. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που θα αναπτύξουν για τις γυναίκες των λαϊκών στρωμάτων θα αποτελέσει τον προνομιακό στόχο, για τη διάδοση των οικογενειακών προτύπων σε μια προσπάθεια ενίσχυσης των γαμήλιων στρατηγικών, με στόχο τον περιορισμό της εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας, ώστε να μη θιγούν ριζικά οι

⁵²⁴ Μαρία Κορασίδου, *Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. Φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα*, σ. 81.

⁵²⁵ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846).

⁵²⁶ *Αυτ.*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1572 (24.09.1851).

⁵²⁷ Ίκαρος Μαντούβαλος, «*«Έλληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη...*», σ. 131.

πατριαρχικές δομές, αναπαράγοντας το πρότυπο της μητέρας-παιδαγωγού.⁵²⁸ Το ιδεώδες της γυναίκας στο σπίτι αντανακλούσε όχι μόνο την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των εύπορων φιλόφρων κυριών, αλλά και τις περιοσμένες δυνατότητες απασχόλησης των γυναικών των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, λόγω του τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των πόλεων. Από αυτή την άποψη, οι άπορες γυναίκες μπορούσαν να εργαστούν μόνο ως υπηρέτριες εξυπηρετώντας τις ανάγκες των οικονομικά ισχυρών οικογενειών.

Ένας άλλος πυλώνας της φιλανθρωπικής δράσης ήταν η δημιουργία δημοτικών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και η μέριμνα για την παιδεία. Σύμφωνα με το «*Νόμο περί συστάσεως τῶν Δήμων*» της 10ης (22) Ιανουαρίου 1834, η συγκρότηση των δημοτικών αγαθοεργών καταστημάτων, που μπορεί να ήταν διδακτικά ή εκκλησιαστικά προέβλεπε ότι πρόεδρος οριζόταν ο εκάστοτε δήμαρχος, ενώ τα μέλη εκλέγονταν από το δημοτικό συμβούλιο. Το γεγονός ότι τα μέλη των αγαθοεργών εκλέγονταν από ένα συλλογικό όργανο και δε διορίζονταν από τον ίδιο τον δήμαρχο πιθανότατα λειτουργούσε ως ρυθμιστική αρχή πρόληψης για τον έλεγχο της δημαρχιακής εξουσίας από πιθανές αυθαιρεσίες σχετικά με τη διαχείριση του φιλανθρωπικού χρήματος. Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι αρμοδιότητες του δημάρχου καθιστούσαν ορισμένες φορές ανενεργή την αρχή της συλλογικής ευθύνης, καθώς ήταν ο μοναδικός υπεύθυνος για το διορισμό ή την απόλυση των υπαλλήλων των καταστημάτων αυτών κατά τον ίδιο τρόπο που ήταν και για το σύνολο των δημοτικών υπαλλήλων. Επιπλέον, διατηρούσε την αποκλειστική εξουσία να αποφαινεται περί της ένδειας όσων κρίνονταν άξιοι συνδρομής βοηθημάτων από τα χρήματα των κληροδοτημάτων, γεγονός που πολλές φορές συνδεόταν με τα δρώντα πελατειακά δίκτυα. Αν και τα υπόλοιπα εκλεγμένα μέλη τις περισσότερες φορές δεν είχαν ουσιαστικό ρόλο στη διαχείριση του οικονομικού κεφαλαίου των αγαθοεργών, δεν σήμαινε ότι οι θέσεις αυτές στερούνταν πολιτικής σημασίας για όσους εμπλέκονταν στα τοπικά πολιτικά πράγματα.⁵²⁹ Έτσι, για παράδειγμα στη διαθήκη του κτηματία Γεώργιου Γεωργουλόπουλου από την Κορώνη, σημαντικού πολιτικού και οικονομικού παράγοντα της πόλης, ο συντάκτης αναφέρει ότι «*ἀφήνει δραχμὰς ἑκατὸν ἀριθμὸς 100· οἷτινες νὰ δοθῶσιν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν κληρονόμον του εἰς τὸν Δήμον τῶν Κολωνίδων ὡσέποτε ἤθελε ἀποφασισθῆ νὰ κατασκευασθῆ*

⁵²⁸ Ελένη Φουρναράκη, «Το σύγχρονο εγχείρημα της ιστορίας των γυναικών. Πτυχές μιας μετατόπισης προς μια ιστορία της σχέσης των φύλων», σ. 195· Μαρία Κορασίδου, *ό. π.*, σ. 175.

⁵²⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 3/Α/10-01-1834), σ. 16, 17, 21, 31· Κυριάκος Τσακούρης, *ό. π.*, σ. 152 – 153.

όποιονδήποτε φιλανθρω // πικόν κατάστημα». ⁵³⁰ Με τον τρόπο αυτό, ο διαθέτης ασκούσε μια μεταθανάτια επένδυση ως τμήμα του συμβολικού κεφαλαίου της συνέχειας, καθώς επικύρωνε τη σχέση ανάμεσα στην τάξη και την πρακτική κληροδοσίας και ταυτόχρονα δήλωνε εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο του κληρονόμου του. ⁵³¹ Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η διαθήκη της Παγώνας του ποτέ Αθανασίου Κοτοφαγωμένου και χήρας Δημητρίου Οικονομοπούλου ή Ταμπάκη από την ίδια πόλη, η οποία υποχρέωνε την κόρη και γενική κληρονόμο της, Διαμάντω Οικονομοπούλα ή Ταμβακοπούλα και χήρα Σπύρου Σπηλιοτοπούλου «να δώσει μετά τον θάνατόν μου εις τὸ σχολεῖον τοῦ Δήμου Κολωνίδων δραχμὰς δεκαπέντε ἀρ. 15». ⁵³² Η δωρεά αυτή προς το δημοτικό σχολείο της πόλης θα μπορούσε να θεωρηθεί ως συμβολική χειρονομία για την αναβάθμιση της τοπικής παιδείας, αλλά και ως κίνηση αναγνώρισης της αξίας των παιδιών, που αντιπροσώπευαν την εν δυνάμει πηγή του εθνικού πλούτου και την ενσάρκωση της κοινωνικής προόδου. Τα κληροδοτήματα τέτοιου χαρακτήρα και μάλιστα από γυναίκες που πιθανότατα ήταν αγράμματες, όπως η διαθέτης μας είχε βαρύνουσα σημασία για την αξία της στοιχειώδους εκπαίδευσης και της ηθικής ανατροφής των νεαρών μελών της κοινωνίας.

Από την παραπάνω σύντομη επισκόπηση της λειτουργίας της φιλανθρωπίας μέσα από ένα συγκεκριμένο αριθμό διαθηκών στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων διαπιστώνουμε έστω και πρώιμα αυτό που προκύπτει από τις πρώτες δεκαετίες του 1870, ότι η φιλανθρωπία αναπτύχθηκε ως σχέση αμοιβαιότητας, καθώς ο ευεργετούμενος συμμετείχε στο πλαίσιο της άρρητης ανταλλαγής με το να παρέχει αποδείξεις καλής συμπεριφοράς, ώστε η επιστροφή του «δώρου» από την πλευρά του να αποτελεί τη δυνητική κατάσταση για την περαιτέρω ευεργεσία του. ⁵³³ Η μερίδα της αστικής τάξης που ενστερνίστηκε την οργανωμένη ιδρυματική φιλανθρωπία ήταν η ίδια ομάδα που στήριξε την κυριαρχία της στην άμεση εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, καθώς ήταν μια μέθοδος ελέγχου των φτωχότερων μελών της κοινωνίας και αυτό διότι η κοινωνική της ευαισθησία αποσκοπούσε στην απόκτηση κύρους μέσα στην κοινότητα ή την αναρρίχησης της στην πολιτική εξουσία.

⁵³⁰ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 503 (19.06.1847).

⁵³¹ Φιλίπ Αριές, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου. Ο εξαγριωμένος θάνατος*, μτφρ. Θεοδόσης Νικολαΐδης, τ. ΙΙ, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2006, σ. 263 – 264.

⁵³² ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρητηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1855 (23.07.1852).

⁵³³ Βάσω Θεοδώρου, «Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της φιλανθρωπίας. Από τον κοινωνικό έλεγχο στην αμοιβαιότητα», σ. 184.

Στο επίπεδο της φιλανθρωπικής αγαθοεργίας των γυναικών προωθήθηκαν οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τη γυναίκα στο σπίτι και αυτό διότι οι θέσεις αυτές αντιστοιχούσαν στους κοινωνικούς και οικονομικούς όρους των αστικών στρώματων, ενώ επιβλήθηκαν και επεκτάθηκαν προς τα μικροαστικά κοινωνικά στρώματα, με σκοπό να λειτουργήσουν ανασταλτικά στην έξοδο των γυναικών προς την αγορά εργασίας. Ενδεικτικό, αποτελεί άλλωστε και το γεγονός ότι η γυναικεία φιλανθρωπία υποστήριξε με σθένος την οικιακή παρουσία των γυναικών σε σχέση με τη θέση της στη μισθωτή εργασία. Ως προς τη βοήθεια των παιδιών και δη των άπορων ή των ορφανών εκτός από την απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων υιοθετήθηκε και η επαγγελματική τους εκπαίδευση, αλλά και η πρακτική τους άσκηση σε μια βιοτεχνική τέχνη, με στόχο την πειθαρχία τους και την αποφυγή να προκαλέσουν αναταράξεις στο κοινωνικό σύνολο.⁵³⁴ Με τον τρόπο αυτό, επιχειρήθηκε η καταπολέμηση της οκνηρίας, της επαιτείας και των παρεκκλίσεων με σκοπό να αποτελέσουν χρηστά μέλη των μελλοντικών τους οικογενειών.

⁵³⁴ Μαρία Κορασίδου, *ό. π.*, σ. 108.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην ελληνική ιστοριογραφία, το θέμα του θανάτου μέσα από τις μαρτυρίες των διαθηκών έχει μελετηθεί συστηματικά για περιοχές του βενετοκρατούμενου ελλαδικού χώρου, όπου η ισχυρή παρουσία του διοικητικού μηχανισμού της Γαληνοτάτης και του ρωμαιοκαθολικού στοιχείου δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις, που ευνόησαν τη γραπτή παράδοση και την κωδικοποίηση των αστικών υποθέσεων. Οι μελέτες αυτές καλύπτουν κυρίως τις Κυκλάδες, την Κρήτη και τα Επτάνησα και δευτερευόντως παράλιες θέσεις του ηπειρωτικού χώρου. Η προσέγγισή τους μας επιτρέπει τη διερεύνηση ενός οικονομικο-κοινωνικού πλέγματος, που συμπλέκεται με την υλική πραγματικότητα, τη θρησκευτικότητα και τις οικογενειακές σχέσεις και αναδεικνύει συμπεριφορές και πράξεις ως απότοκο συλλογικών νοοτροπιών. Για το λόγο αυτό, κρίναμε επιβεβλημένη την ανίχνευση ενός σημαντικού εμπορικού σταθμού και διαμετακομιστικού κέντρου της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου, από τα μέσα του 13ου αιώνα και έως της παραμονές του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, που δεν έχει τύχει της δέουσας προσοχής από την ίδρυση του ελληνικού κράτους και εντεύθεν, της Κορώνης Μεσσηνίας, μέσα από ένα σώμα διαθηκών της οθωμανικής περιόδου.

Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνητικών εργασιών ή μελετών για την πόλη καλύπτουν με υπερβάλλοντα ζήλο τις δύο περιόδους της βενετικής κυριαρχίας (1209 – 1500, 1685 – 1715), σε αξιόλογο βαθμό την τρίτη οθωμανική περίοδο (1715 – 1821) και αποσπασματικά τη φραγκική (1204 – 1209), την πρώτη και τη δεύτερη οθωμανική (1500 – 1532, 1534 – 1685), αλλά και τη σύντομη καταλανική (1532 – 1534). Όσον αφορά, την νεοελληνική περίοδο, από το 1830 και εξής, τα στοιχεία παραμένουν αποσπασματικά, καθώς δεν υπάρχει συστηματική βιβλιογραφία, εκτός από διάφορα πονήματα τοπικών ιστοριοδιφών που τα περισσότερα εξ αυτών αναπαράγουν το ίδιο υλικό.

Η Κορώνη υπήρξε μια πόλη-λιμάνι, που εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση συγκέντρωσε τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις στο χώρο των οικονομικών διεργασιών και του εμπορίου, γεγονός που επηρέασε το κοινωνικό της σώμα σχηματίζοντας δίκτυα συμπαράστασης μεταξύ των διαφόρων επαγγελματικών ομάδων και της τοπικής ελίτ. Η διαμόρφωση αυτών των κοινωνικά κλειστών και ιεραρχημένων ομάδων ήταν παρεπόμενο της βενετσιάνικης κληρονομιάς, που επιβίωσε καθ' όλη τη διάρκεια των οθωμανικών χρόνων και θα συνέχιζε να

υφίσταται στη σχέση πόλης – αγροτικής ενδοχώρας έως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη διάρκεια της οθωνικής βασιλείας, η πόλη ως μέρος του πλέγματος των επαρχιακών αστικών κέντρων του ελληνικού κράτους εντάσσεται στο δίκτυο των πόλεων που θα συμβάλλουν στην λειτουργική ενδυνάμωση της περιφέρειας στη νέα ιεραρχική οργάνωση του χώρου, μέσω της ενίσχυσης του διαμετακομιστικού εμπορίου και των βιομηχανικών λειτουργιών. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνουμε άξιο λόγου να συγκρίνουμε σε ένα πρώτο επίπεδο την παλαιά πόλη της Κορώνης, με μια νέα και συγκεκριμένα την Ερμούπολη, που θα αναδειχθεί στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, ως το σημαντικότερο αστικό και οικονομικό κέντρο της χώρας.

Στη σύγκριση αυτή, κομβικό σημείο αποτελεί το γεγονός ότι η Ερμούπολη είναι δημιούργημα της Επανάστασης του 1821 και των ορθόδοξων προσφύγων (Χίοι, Ψαριανοί, Κρήτες, κ.ά.), που κατέφυγαν στη Σύρο, η οποία λόγω των καθολικών κατοίκων της, προστατευόταν από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις της Γαλλίας και της Αυστρίας. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την προνομακική θέση του νησιού δημιούργησαν ένα ευνοϊκό πεδίο για την ανάπτυξη του εμπορίου, της ναυτιλίας και των βιοτεχνικών μονάδων, που χάρη στο εργατικό δυναμικό και τις τεχνικές δεξιότητες που διέθετε ο κόσμος των προσφύγων-εποίκων κατέκτησε δεσπόζουσα θέση στο ελληνικό βασίλειο. Από την άλλη πλευρά, η Κορώνη, ως παλαιά πόλη κατάφερε να διατηρήσει παρά τις καταστροφές από τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας ένα σύστημα υποδομών, επαφών και δικτύων τόσο με την διεθνή όσο και με την εγχώρια αγορά. Παράλληλα, ως κοινό χαρακτηριστικό και των δύο, παρά τις διαφορετικές ανθρωπογεωγραφικές καταβολές τους στάθηκε το γεγονός ότι οι κυρίαρχες ομάδες, μέσω του νέου κράτους και των θεσμών του, θα ενστερνιστούν με γοργούς ρυθμούς τις αστικές αντιλήψεις και τις κοινωνικές λειτουργίες που πηγάζουν από αυτές, στο πλαίσιο της ιδεολογικής καλλιέργειας του σενεκτικού κρίκου της «εθνικής» ταυτότητας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, στην μεν Κορώνη, την ενδυνάμωση τόσο των παραδοσιακών στρωμάτων όσο και των αστών εμπόρων, ενώ στην Ερμούπολη, την εμφάνιση κοινωνικών διαφοροποιήσεων και κάποιων ταξικών συνειδητοποιήσεων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, επιχειρούμε τη μελέτη των κοινωνικών, οικονομικών, οικογενειακών και διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσουν οι κάτοικοι της Κορώνης, μέσα από τις διαθέκες τους και αυτό διότι δεν θέτουν ως προτεραιότητα την τακτοποίηση των θρησκευτικών τους εκκρεμοτήτων, αλλά τη διασφάλιση των κληρονομούμενων μέσω της κοινωνικής μνήμης. Την καταξίωσή

τους δεν την αποζητούν από το Θεό, αλλά από το να παραμείνουν «ζωντανοί» στο συλλογικό γίνεσθαι. Το ίδιο ακριβώς εντοπίζουμε σε μεγάλο βαθμό και στο κοινωνικό σώμα των ορθοδόξων της Ερμούπολης. Για το λόγο αυτό, στο υλικό που εξετάζουμε μας ενδιαφέρει η διαπλοκή του ποιοτικού με το ποσοτικό και αυτό διότι η κοινωνία της Κορώνης επηρέαζε τις συμπεριφορές της περιφέρειάς της και η τελευταία την πόλη, καθώς υπήρχε οικονομική διασύνδεση, λόγω της εσωτερικής αγοράς και του εξαγωγικού εμπορίου. Οι διαθήκες που εξετάζουμε καλύπτουν ένα ευρύ επαγγελματικό φάσμα, γεγονός που μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό δείγμα των ευρύτερων συνόλων. Οι οικογενειακές σχέσεις που καταγράφονται αν και τις περισσότερες φορές μοιάζουν αρμονικές στην ουσία υποκρύπτουν τριγμούς και εντάσεις, όπως, η αποπληρωμή χρεών από τους κληρονόμους, οι δικαστικές διαμάχες, οι εικονικές πωλήσεις με τη μορφή δωρεών εν ζωή, οι αποκληρώσεις κ.ά. Από αυτά φαίνεται ότι η περιουσία που καταλείπεται συνδέεται με τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, που κάποιες φορές εξισορροπούσαν μέσω της νόμιμης μοίρας ή την εξαγορά θρησκευτικών μεσολαβήσεων. Μέσα σε όλο αυτό, αξίζει να σημειώσουμε ότι η εκδήλωση της αγάπης, της ευγνωμοσύνης, της πίστης, αλλά και της πικρίας προς τα αγαπημένα πρόσωπα δεν εκδηλώνεται μόνο από τους διαθέτες, αλλά και από τις διαθέτιδες που διαχειρίζονται αυτόβουλα την περιουσία τους. Αυτό το τελευταίο αποτελεί ίσως ένα ιδιαίτερο στοιχείο για τη θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία και τη δυναμική της στον μεταβαλλόμενο παραδοσιακό χώρο. Ως διαθέτιδες ή ως κληρονόμοι και εκτελεστές των διαθηκών των συζύγων τους αναπτύσσουν φιλανθρωπική πρωτοβουλία ακολουθώντας τα νεωτερικά πρότυπα της ιδρυματικής φιλανθρωπίας, με στόχο την προστασία των φτωχών γυναικών, όπως ψυχοκόρες, υπηρέτριες και άπορα κορίτσια. Στην περίπτωση αυτή, υποθέτουμε ότι η δράση των συγκεκριμένων κυριών ίσως αποτελεί τρόπο επικάλυψης των πελατειακών σχέσεων, καθώς σε πολλές περιπτώσεις, η γεωγραφική προέλευση των απόρων ή των ορφανών κοριτσιών συμπίπτει με την περιφέρεια στην οποία εκλεγόταν ο συγκεκριμένος προστάτης-πολιτικός. Έτσι, για παράδειγμα πρέπει να αναφέρουμε το ενδιαφέρον της οικογένειας Τριγγέτα και των συγγενών της για την Κορώνη ή του Κουμουνδούρου για την Καλαμάτα.

Κύριο μέλημα των διαθετών και των διαθέτιδων του σώματος που διαπραγματευόμαστε ήταν η άρτια διαχείριση του οικογενειακού «κεφαλαίου», το οποίο δεν αποτελείτο μόνο από κινητά και ακίνητα περιουσιακά στοιχεία, αλλά και από αξίες άυλου περιεχομένου, που λειτουργούσαν ως δικλείδα ασφαλείας έναντι των

διαθετών. Η μεταβίβαση αποτελούσε συνονθύλευμα των εθιμικών πρακτικών, των αστικών αρχών που εισήγαγε το οθωνικό κράτος και της εκκοσμηκευμένης λαϊκής θρησκευτικότητας. Αυτό το τελευταίο, έχει ιδιαίτερη αξία, καθώς στο μεγαλύτερο μέρος του υλικού, ο θάνατος δεν εκλαμβάνεται τόσο ως φόβος για το επέκεινα ή ως καταστατική αρχή των νεκρών, αλλά ως μια υπόκωφη εξαγορά της θρησκευτικής πίστης μέσω των ψυχικών. Γεγονός, που τεκμαίρεται και από τον ελάχιστο αριθμό των διαθετών ή των διαθέτιδων που χρησιμοποιούν εκφράσεις επίκλησης προς τα θεία ή ζητούν συγχώρεση από τον πλησίον τους. Συμπληρωματικά, προς αυτό συνηγορεί και ο τυποποιημένος λόγος των συμβολαιογραφούντων ειρηνοδικών που ακολουθεί περισσότερο τις καταστατικές αρχές της σύνταξης της διαθήκης ως νομικού εγγράφου, παρά τη λαϊκή θρησκευτικότητα της κοινότητας γιατί την οποία διατηρούμε βάσιμες επιφυλάξεις.

Αναλογιζόμενοι τη διττή υπόσταση των διαθηκών διαπιστώνουμε και τη διπλή όψη του θανάτου που προβάλλεται μέσα απ' αυτές. Αφενός μεν ο θάνατος προμηνύει τον αποχωρισμό από τα εγκόσμια, αφετέρου δε καθορίζει τη μεταθανάτια ζωή. Οι διαθέτες ή οι διαθέτιδες προβάλλοντας την πνευματική όψη του θανάτου μέσα από το θρησκευτικό τμήμα των διαθηκών και τα ψήγματα φιλανθρωπίας προσπαθούν να ισορροπήσουν μεταξύ της σωτηρίας της ψυχής τους ως αιώνιου αγαθού και της διατήρησης της κοινωνικής μνήμης. Την καταξίωσή τους δεν την επιζητούν από την ενορία τους, αλλά από την κοινωνία που έζησαν, γι' αυτό και αναπτύσσουν ηθικές δραστηριότητες μέσω της δημιουργίας δημοτικών αγαθοεργών συλλόγων ή ιδρυμάτων και της ενίσχυσης της τοπικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην παρούσα εργασία το έργο μας ήταν διττό, όπως είναι και ο ρόλος των διαθηκών και αυτό διότι βρισκόμαστε σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία, όπου μέσω της ριζοσπαστικής αναδιοργάνωσης του χώρου, που εισάγεται από τους Βαυαρούς, στο πλαίσιο του πολιτικο-οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού θα δημιουργηθούν νέα περιβάλλοντα, ομάδες και κοινωνικά συμφραζόμενα που θα θέσουν νέες «πολιτικές» επινοήσεις για να εκφράσουν την κοινωνική συνοχή και να δομήσουν τις κοινωνικές σχέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, το σώμα που διαπραγματευτήκαμε μπορεί να «κλείνει» συμβατικά με το τέλος της οθωνικής βασιλείας, συγχρόνως όμως μας «ανοίγει» το δρόμο για να κατανοήσουμε το πως επέδρασαν όχι μόνο στην οικονομική πορεία των προσώπων, αλλά κυρίως στην κοινωνική τους ταυτότητα, η διατήρηση των δυτικών προνεωτερικών πολιτισμικών αντιλήψεων μέσω του συγκερασμού των αστικών

νεωτερικών επιταγών. Από τη μελέτη αυτή καταδεικνύεται η διακριτή ταυτότητα των Κορωναίων έναντι των κατοίκων των όμορων πόλεων ή κωμοπόλεων, που φαίνεται ότι διατηρήθηκε καθόλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα και ήταν η ειδοποιός διαφορά που θα καθόριζε την ίδια την πόλη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ*

* Κατά την έκδοση τηρείται η γραφή των εγγράφων. Αναλύθηκαν σιωπηρά οι βραχυγραφίες και αποκαταστάθηκαν τα κεφαλαία γράμματα, ο τονισμός και η στίξη.

Αριθμός εκατοστός

Αριθ: 100:

Κατά τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν τριακοστόν ἕκτον ἔτος, τήν εικοστήν ἐβδόμην τοῦ μηνός Ἀπριλίου, ἡμέραν Δευτέρα, τήν τετάρτην ὥραν μετά τήν μεσημβρίαν παρουσιασθεῖσαι αἱ κυριαί Μαρία καί Ἀγγελική Γ. Κυριακόπουλου, κάτοικοι εἰς χωρίον Πετριάδες τοῦ Δήμου Κολωνίδων, εἰς τό ὑπ' ἀριθ. 54· τῆς πόλεως ταύτης Κορώνης οἴκου μου τῆς διαμονῆς μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης ἐκπληροῦντος χρέη Συμβολαιογράφου Γεωργίου Βεργογιαννοπούλου καί ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καί ἤδη παρόντων μαρτύρων κυρίων Νικολάου Ποτήρη καί Νικολάου Κουστουβάρη, τό ἐπάγγελμα ἀμφοτέρων ἐμπόρων, κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καί γνωστῶν μοι, μέ εἶπον καί ἔγραψα ὅτι, διά τήν ἀγωγήν τήν ὁποίαν θέλουν κινήσει ἐναντίον τῶν Χρήστου Μπαρμπουτσή καί Νικολάκη Σάκη κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης τοῦ Δήμου Κολωνίδων // {Κολωνίδων}, διά τά ὁποῖα παρανόμως κατέχουν ἀκίνητα πράγματα τῆς ἀπό πατρικήν κληρονομίαν ἰδιοκτησίας των, δηλαδή, ἕν μωραιοπέρβολον καί μέ τρία ἐλαιόδενδρα, κείμενον εἰς τήν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ντόσταγα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τό ὁποῖον κατέχει ὁ Χρήστος Μπαρμπουτσή. Ἐν μωραιοπέρβολον καί μέ πέντε ἐλαιόδενδρα κείμενον εἰς τήν περιοχὴν τοῦ αὐτοῦ χωρίου καί ἕνα ἀγρόν μέ τεσσαράκοντα ἐλαιόδενδρα κείμενον εἰς τήν περιοχὴν τοῦ χωρίου Κόμπους τοῦ αὐτοῦ Δήμου, τά ὁποῖα κατέχει ὁ Νικολάκης Σάκης· ἀποκαθιστοῦν καί διορίζουν ἐπίτροπόν των καί πληρεξούσιον τὸν ἀδελφόν των καί συμμετόχον τῶν αὐτῶν πραγμάτων κύριον Κυριάκον Γεωργίου Κυριακόπουλον, ὅστις νά ἀπαιτήσῃ παρά τῶν εἰρημένων Χρήστου Μπαρμπουτσή καί Νικολάκη Σάκη, τά παρ' αὐτῶν παρανόμως κατεχόμενα εἰρημένα ἀκίνητα πράγματα τῆς ἰδιοκτησίας των, νά κινεῖ ἀγωγὰς ἀνταγωγὰς ἢ νά δέχεται συμβιβασμούς ἢ νά διορίζει ἐπιτρόπους καί δικηγόρους καί τέλος νά // ἐνεργεῖ καί πράττει πᾶν ὅ,τι ἐγκρίνει συμφέρον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων των. Δι' ὃ καί ἔγινε τό παρόν, τό ὁποῖον ἀναγνωσθέν ὑπεγράφη ἀντ' αὐτῶν μὴ εἰδότην γράφειν καί

⁵³⁵ ΓΑΚ – Αρχεῖα Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Εὐρετηρίων (Λοιὰ Ἐγγραφα) 1836 – 1857.*

σημειούντων τὸν σταυρὸν, ἀντὶ τῆς Μαρίας Γ. Κυριακόπουλου παρὰ τοῦ κυρίου Δημητρίου Βοΐλα, ἀντὶ τῆς Ἀγγελικῆς Γ. Κυριακόπουλου παρὰ τοῦ κυρίου Ἰωάννη Ντελῆ, ἐμαρτυρήθη παρὰ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ, κατεχωρήθη εἰς ἀριθ: 100, σελίδα 3· δευτέρου βιβλίου. Ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης καὶ ἐδώθη ἀντίγραφον ἀπαράλλακτον.

Δημήτριος Βοΐλας ἀντὶ τῆς Μαρίας Γ. Κυρια

κοπούλου, μὴ ἠδούσις γράφην καὶ σιμούσις τὸν σταυρὸν – +.

Ἰωάννης Ντελῆς ἀντὶ τῆς Ἀγγελικῆς Γ. Κυρια

κοπούλου μὴ ἠδούσις γραφίην καὶ σημούσις τὸν σταυρὸν +.

Δικαίωμα εἶδ :20: – οἱ μάρτυρες

ἀντίγραφῃ :30: – Νικόλαος Ποτήρης –

Δρ. 50: – Νικόλαος Κουστουβάρης

ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

ἐκπληρῶν χρέη Συμβολαιογράφου

Γ. Βεργογιαννόπουλος

Αριθμός εκατόν τριάντα

Αριθ. 130.

Κατά τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν τριακοστόν ἕκτον ἔτος, τήν εἰκοστήν ἐβδόμην τοῦ μηνός Ἰουλίου ἡμέραν Δευτέραν, τῆς ἐβδομάδος, καί ὥραν μίαν μετά τήν μεσημβρίαν, παρουσιασθεῖς ὁ κύριος Νικόλαος Παντελοθανασόπουλος τό ἐπάγγελμα ράπτῃς καί κάτοικος εἰς τήν πόλιν ταύτην Κορώνην τοῦ Δήμου Κολωνίδων εἰς τό Εἰρηνοδικεῖον ὑπ' ἀριθ. 42· κατάστημα τῆς πόλεως ταύτης, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης, ἐκπληροῦντος χρέη Συμβολαιογράφου Γεωργίου Βεργογιαννοπούλου καί ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καί ἤδη παρόντων μαρτύρων κυρίων Θεωδόρου Μπουρμπουχάκη καί Εὐσταθίου Μπάστα ἀμφοτέρων ἐμπόρων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καί γνωστών μοι, μέ εἶπον καί ἔγραψα ὅτι σήμερον πωλεῖ, ἀπαλοτριεῖ καί δίδει εἰς τελείαν ἰδιοκτησίαν καί κυριότητα πρὸς τήν σύζυγον αὐτοῦ κυρίαν Φωτοῦλα θυγάτηρ τοῦ ποτέ Τζόρτζη Δεσίλα τήν κοινητήν καί ἀκοίμητον περιουσίαν του συγκειμένως ὡς ἀκολούθως. Δέκα προββατίνες εὐρισκόμεναι εἰς χεῖρας τοῦ Σταμάτη Σταματόπουλου κατοίκου εἰς χωρίον Τρίπες τοῦ Δήμου Κορώνης (Μπαλλῆ) διά δραχμὰς ἐξήκοντα, ἓν ὄνον εὐρισκόμενος εἰς χεῖρας μου διά δραχμὰς τεσσαράκοντα, τό ὀσπίτιον ὀποῦ εἰς τό // πρῶαστιον Κορώνης τοῦ δήμου τούτου κατασκευασμένον, καί συνορεύων ἀπ' ἀνατολάς μέ δρόμον δημόσιον, ἀπό δυσμὰς μέ ὀσπίτιον τῆς θυγατρὸς μου ὀνόματι Μαριγῶς, ἀπ' ἄρκτον μέ ἐργαστηρότοπον τοῦ Κωσταντῆ Πασπαλιάρη, καί ἀπό μεσημβρίαν μέ ἐργαστηρότοπον τοῦ ποτέ Γεωργίου Ντουτάκη, διά δραχμὰς ὀκτακόσιας. Ἐλαιόδενδρα πενήκοντα παρακείμενα εἰς τήν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ντόσταγα, ὡς ἔγγιστα ἐξ στρεμάτων πέντε καί πλησιάζων ἀπ' ἀνατολάς μέ ἐλαιόδενδρα τοῦ Παναγιώτη Τουρκογιανάκη κατοίκου τῆς πόλεως ταύτης, ἀπό δυσμὰς τοῦ Ἀναστασίου Τρουπάκη ἐλαιόδενδρα, ἀπ' ἄρκτον μέ ἐλαιόδενδρα τοῦ Βασιλείου Σπαλάκη καί ἀπό μεσημβρίαν τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου Σπαλάκη, διά δραχμὰς χιλίας, ἕτερα ἐλαιόδενδρα τριάκοντα εἰς τήν περιοχὴν τοῦ ἰδίου χωρίου Ντόσταγα, ἐξ στρεμάτων ὡς ἔγγιστα ἓν καί ἡμισυ, συνορεύων ἀπ' ἀνατολάς μέ ἐλαιόδενδρα ἔθνικὰ, ἀπό δυσμὰς μέ ἐλαιόδενδρα τοῦ Διονυσίου Δημόπουλου, ἀπ' ἄρκτον μέ ἐλαιόδενδρα τῶν Καραπαυλέων καί ἀπό μεσημβρίαν μέ ἴδια ἐλαιόδενδρα τῶν Καραπαυλέων, διά δραχμὰς ἑξακόσιας, ἕτερα ἐλαιογροθάρια πενήκοντα

νεοφυτευμένα, ἐξ στρεμάτων ἓν εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ντόσταγα συνορεύοντα μὲ ἐλαιόδενδρα ἔθνικὰ ἀπ' ἀνατολάς, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ ἀγρόν τοῦ Θεοδωρῆ // Βλαχαντονάκη, ἀπ' ἄρκτον μὲ ἀμπελῶνα τοῦ Παύλου Γαλοφτεροῦγα, καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ τοῦ ἰδίου Θεοδωρῆ Βλαχαντονάκη, διὰ δραχμᾶς πενήκοντα, καὶ ἓν περιβόλι εἰς τὴν περιοχὴν Μπουρτζίου τοῦ δήμου τούτου, θέσιν Βίγλα, περιέχων μωραίας δέκα, ἀπηδιᾶν μίαν, συκιᾶν μίαν, καὶ ὡς ἔγγιστα στρέμα ἓν, καὶ συνορεύων ἀπ' ἀνατολάς μὲ μωραίας τοῦ ποτέ Γεωργάκη Ζουζούνη ἀπὸ δυσμᾶς μὲ μωραίας τοῦ Ἰωάννη Γιανᾶ, ἀπ' ἄρκτον μὲ μωραίας τοῦ Ἰωάννη Γιαννόπουλου καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν τῶν ἀδελφῶν Ἀδαμέων, διὰ δραχμᾶς εὐδομήκοντα. Τὰ ἡρημένα ταῦτα κοινητὰ καὶ ἀκοίνητα κτηματὰ τοῦ ἐλεύθερα πάσης ὑποθήκης πωλεῖ πρὸς τὴν ρήθεισα κ. Φωτοῦλα θυγάτηρ τοῦ ποτέ Τζόρτζη Δεσίλα ὅλα διὰ δραχμᾶς δύο χιλιάδας ἑξακοσίας εἴκοσι, ἀριθ. 2.620· τὰς ὁποίας ἔλαβεν παρά τῆς ἡρημένης κ. Φωτοῦλας σῶας καὶ ἀνελπεί. Ὅθεν ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παραδίδει τὰ ρηθέντα διαγραφέντα κοινητὰ καὶ ἀκοίνητα κτήματά του πρὸς τὴν αὐτὴν Φωτοῦλα Δεσίλα εἰς τελείαν καὶ ἀναφαίρετον ἰδιοκτησίαν, διὰ νὰ τὰ ἔχη αὐτὴ καὶ οἱ μετ' αὐτοῖς, ὑπὸ πληρεστάτην κυριότητα, παρ' οὐδενός ἐνοχλούμενοι καὶ νὰ τὴν διαθέτῃ κατὰ ἰδίαν αὐτῆς ἀρέσκειαν αὐτὸς δέ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀνακυρήττεται ξένος καὶ ἀμέτοχος τοῦ // λοιποῦ ἀπὸ τὰ διαγραφέντα αὐτὰ κτήματα. Διὸ καὶ ἔγινε τὸ παρὸν τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθέν, ὑπέγραφε ἀντ' αὐτοῦ μὴ ἰδότης γράφειν καὶ συμειῶντος τὸν σταυρόν παρὰ τοῦ κυρίου Θεοδώρου Λαχανᾶ, ἐμαρτυρήθη παρὰ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ, κατεχωρήθη εἰς ἀριθμὸν 130· σελίδα 8· δευτέρου βιβλίου. Ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης, καὶ ἐδόθη ἀντίγραφον ἀπαράλλακτον.

Θεόδωρος Λαχανᾶς ἀντὶ τοῦ Νικολάου

Παντελοθανασάκη μὴ ἰδιότης γράφειν

καὶ σιμιούντος τὸν σταυρόν +

Οἱ Μάρτυρες

Θεόδωρος Μπουρμπουχάκης –

Εὐστάθιος Μπάστας

πληρωμή Δραχ. 4.

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης ἐκπληρῶν

χρέη Συμβολαιογράφου. —

Γ. Βεργογιαννόπουλος

Αριθμός ἑκατοστός τεσερακοστός πρώτος

Αριθ 141·

Κατά τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν τριακοστόν ἕκτον ἔτος τήν εἰκοστήν πέμπτην τοῦ μηνός Αὐγούστου ἡμέραν Τρίτην τῆς ἐβδομάδος καί ὥραν τῆς μετά τήν μεσημβρίαν παρουσιασθῆς ὁ κύριος Παναγιώτης Γκρούμας τό ἐπάγγελμα γεωργός καί κάτοικος εἰς χωρίον Δράγκα τοῦ Δήμου Κορώνης (Μπαλλῆ) εἰς τό Εἰρηνοδικεῖον ὑπ' ἀριθ 42· κατάστημα τῆς πόλεως ταύτης ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης ἐκπληροῦντος χρέη Συμβολαιογράφου Γεωργίου Βεργογιαννοπούλου καί ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καί ἤδη παροντῶν μαρτύρων κυρίων Νικολάου Ταμπακοπούλου, Διονησίου Ζουζούνη, Τζανί Κυριακοπούλου καί Ἰωάνιν Ἀρβανίτην ἀμφοταίρων ἐμπόρων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καί γνωστών μοι, ἔχον ὁ ἄνο ἡρημένος κ. Παναγιώτης Γκρούμας σώας καί ἡγιῆς τὰς φρένας τοῦ με εἶπεν καί ἔγραψα ὅτι ἀπό σήμερον καί εἰς τό ἐξῆς κάμνη κληρονόμους μέ καλήν τοῦ γνώμην καί θέλησιν εἰς τήν κληνητήν καί ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ εἰς τοὺς κυρίους Δημητράκη καί Χρίστον υἱοῦς τοῦ ποτέ Γιανάκει Γκρούμα ὡς ἀκολουθός εἰς δύο ὀσπίτητα κατασκευασμένα μετά πρωαβλίας καί κήποστων παρακῆμενα εἰς τῷ χωρίον Δράγκα τοῦ Δήμου Κορώνης (Μπαλλῆ) καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ ὀσπίτην Ἀγγελή Τζαμπούκου, ἀπό δυσμάς μέ ὄρος, ἀπάρκτον μέ ὀσπίτιον τοῦ Ἀναστάση Γεωργιοπούλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ τόν ἀγρόν τοῦ Χρόνι Χρονόπουλου, εἰς ἓν περιβόληον ὀνόματι Καμαρά // κη μέ τὰ ἐναντῶν ἐμπεριεχόμενα δένδρη καί σηνορέβον ἀπανατολάς μέ τό περιβόλιον τοῦ Γιανακῆν Παναγιωτόπουλου, ἀπό δυσμάς μέ τόν ἀμπελόνα τοῦ Παρασκεβᾶ Μπουσούνη, ἀπάρκτον μέ τόν ἀγρόν τοῦ Χρόνι Χρονόπουλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ δρόμον δημόσιον παρακῆμενον τό ἄνο εἰρημένον περιβόλιον παρακῆμενον εἰς τήν περιοχίν τοῦ χωρίου Δράγκαν καί ἓν κῆπον μέ μωρέας ὀκτό παρακῆμενον εἰς τήν ἰδίαν περιοχίν τοῦ χωρίου Δράγκαν θέση Πεντή καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ τόν κῆπον τοῦ Πανάγου Γεωργιώπουλου, ἀπό δυσμάς μέ κῆπον τοῦ Γεωργάκην Γιφτού, ἀπάρκτον μέ κῆπον τοῦ Ἀναστάσι Χρονόπουλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ κῆπον τοῦ Παρασκεβᾶ Μπουσούνη καί ἓν χωράφιν εἰς τήν θέση Τραγάνα καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ τόν ἀγρόν τοῦ παπά Κωσταντίνου Σακαλαρίου, ἀπό δυσμάς μέ ἀγρόν τοῦ Χρόνι Χρονόπουλου, ἀπάρκτον μέ ἀγρόν τοῦ Νικολάκη Τριανταφιλοπούλου καί

ἀπό μεσημβρίαν μέ συκαίς τῶν χωρικών Λικησέων καί ἔν ὅμοιον χωράφην εἰς θέσιν Μακρίαν Λάκαν εἰς τήν ἰδίαν περιοχίν καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ τό χωράφη τοῦ Πέτρου Ψηρή, ἀπό δυσμάς μέ ὄρος, ἀπάρκτον μέ τό χωράφιον τοῦ Πανάγου Δημόπουλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ τό χωράφη τοῦ Πέτρου Ψηρή, καί ἔν ὅμιον χωράφη εἰς τήν ἰδίαν περιοχίν θέσιν Χοῦνην καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ τό χωράφη τοῦ Σαράντου Μαρκογαμπροῦ, ἀπό δυσμάς μέ τό χωράφι τοῦ Πανάγου Δημόπουλου, ἀπάρκτον μέ τό χωράφη τοῦ Γιφτογεωργάκη καί ἀπό μεσημβρίαν μέ τό χωράφη τοῦ Πέτρου Ψηρή. Ἐν ἕτερον χωράφην εἰς τήν ἰδίαν περιοχίν θέσιν Λακάτι σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ χωράφιον ἐθνικόν, ἀπό δυσμάς μέ τό χωράφη τοῦ Σταύρου Βρετοπούλου, ἀπάρκτον μέ τό χωράφιον τοῦ παπά Κοσταντή Σακαίλαριου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ τό χωράφη τοῦ Κοντογεώργου καί ἔν ἕτερον χωράφη εἰς τήν ἰδίαν περιοχίν θέσιν Σπιλιᾶ καί σηνορέβοντα ἀπανατολάς μέ τά χωράφη τῶν ἀδελφῶν Γε // ωργιωπούλων, ἀπό δυσμάς μέ τό χωράφι τοῦ Εὐσταθίου Βρετοπούλου, ἀπάρκτον μέ τό χωράφιον τοῦ Παρασκεβά Μπουσούνη καί ἀπό μεσημβρίαν μέ τό χωράφη τοῦ Γιάνη Ἀναστασοπούλου. Ἀφήνη καί εἰς τάς δύο θηγατέρες του ὀνόματι Κανελάς καί Σταματούς τό χωράφιον τό ὁποῖον ἐβρίσκετε εἰς θέσιν Σπιλιᾶ ἀπό τήν στράταν ὡς κάτω ὁποῦ πηγένη εἰς τό χωρίον Κακόρεμα. Καί ἔν ἕτερον χωράφιον εἰς τήν θέση Καλαμάκη ἀφήνη ἡδιετέρος εἰς τήν Σταματά θηγατηροῦ καί ἀφοῦ τόν ἡρότησα νά μή θέλη νά ἀφήση τίποτε διά ψηχικά του μέ εἶπεν ὅτι παρέδη εἰς τόν ἀρχιερέα ἔν σαραντάριον καί ἔν ὅμοιον εἰς τόν ἱερέαν τῆς ἐνορίας τοῦ ἀντί τινᾶς ὄλοι τελείαν διάθεσης τοῦ καί θέλησης, καί ὅστις ἀπό τούς κληρονόμους τοῦ ἤθελε ζητήση, νά ἀνατρέψη τήν παρούσαν διαθίκην τοῦ, νά ἔχει νά δώση λόγον ἐνήμερα κρίσεως. Καί ἀφοῦ τόν ἡρότησα νά μήν ἔχη νά προσταφερέση τίποτε καί ἀφοῦ μέ ἤπεν ὅτι δέν ἔχει τότῃ τόν εἶπον ἂν θέλη νά ἀφήση τίποτε ἐλεημοσινή εἰς φηλανθρωπηκά καί ἀγαθοεργά καταστήματα ὅστις μέ εἶπεν ὅτι δέν ἔχει νά ἀπαρατήση τίποτε. Διὸ καί ἔγηνε τό παρόν {τό παρόν} τό ὁποῖον ἀναγνωστέν ὑπεγράφη ἀντ' αὐτοῦ μή εἰδότος γραφήν καί σημιούντος τόν σταυρόν παρά τοῦ κυρίου Ἀναγνώστη Χ. Πηκίου, ἐμαρτυρήθη παρά τῶν ὀρκησθέντων μαρτύρων ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ, κατεχωρήθη εἰς ἀριθ 141· σελίδα 10· δευτέρου βιβλίου. Ἐσφραγίσθη μέ τήν σφραγίδαν τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης καί ἐδόθη ἀντίγραφον ἀπαράλλακτον. —

Ἀναγνώστης Χ. Πικιός ἀντί τοῦ Παναγιώτη Γκρούμα

μή ιδότος γράφιν καί συμειοῦντος τόν σταυρόν +

Οἱ Μάρτυρες

Νικόλαος Ταμπακόπουλος

Διονύσιος Ζουζούνης

Τζανής Κυριακόπουλος

Ἰωάννης Αῤβανίτης

Πληρωμή

Δραχ. 3:

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

ἐκπληρῶν χρέη Συμβολαιογράφου

Γ. Βεργογιαννόπουλος

Αριθμός εικοστός

τέταρτος.—

Αριθ 24·

Κατά τό χλιοστόν ὀκτακοσιοστόν τριακοστόν ἔβδομον ἔτος τήν δεκαεπτά Μαΐου ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος καί ὄραν δεκάτην πρό μεσημβρίας παρουσιασθῆς ὁ κύριος Λάμπρος Γεωργακόπουλος τό ἐπάγγελμα γεωργός κάτοικος τοῦ χωρίου Χαϊκαλίου τοῦ Δήμου Κορώνης καί γνωστός μοί εἰς τό Εἰρηνοδικεῖον ὑπ' ἀριθ. 42· κατάστημα τῆς πόλεως ταύτης ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης ἐκ πληρούντος χρέη Συμβολαιογράφου Γεωργίου Βεργογιαννόπουλου καί ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καί ἤδη παρόντων μαρτύρων κυρίων, Νικολάου Ταμπακόπουλου, Νικολάου Πικιοῦ καί Παναγιώτη Μπεμπόνι τό ἐπάγγελμα ἔμπορων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης γνωστών μοί καί ἀσχέτων πάσης συγγενίας μετά τοῦ διαθέτου καί μετ' ἐμοῦ. Μέ ἤπεν καί ἔγραψα σῶας ἔχων τάς φρένας ὅτι μέ τά τήν ἀποβίωση τοῦ ἀφήνι τέλειον καί καθολικόν κληρονόμον τοῦ τόν ἀνεψιόν του Γεώργιον Εὐθυμίου Ἀξιότην, υἱόν τῆς ποτέ ἀδελφῆς αὐτοῦ ὀνομαζομένης Ἀναστασοῦλας Γεωργακοπούλου ὄλην τήν κινητήν καί ἀκίνητων περιουσιαντοῦ ὡς ἀκολούθος: δύο ὀσπίτια μέ ὄσην περιοχίν ἔχουν κήμενα εἰς // χωρίον Χαϊκαλον τοῦ Δήμου Κορώνης συνορέβον ἀπανατολάς μέ δρόμον δημόσιον, ἀπό δυσμάς μέ ὄμιον, ἀπάρκτον μέ ὀσπίτιον τοῦ ἀδελφοῦ του Τριαντοῦ Γεωργακόπουλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ χάντακα, ἐν κήπον πλισίον τοῦ ὀσπιτίου ἐμπεριέχον ἐνέα ρήζες μωρέας, ἐν ἔτερον κήπον πλησίον τοῦ χάντακος μέ δύο σηκαίας καί ἐν κλήμα, ἔτερον κήπον εἰς θέσιν Καμήνι μέ κυπαρίσιον καί μίαν ἐλέα, ἐν ἀμπελώνα εἰς τήν περιφέρειαν τοῦ χωρίου στήν Φητιά ὡς ἔγγιστα στρέμα ἡμηση μέ δύο σηκαίας, κυπαρίσιον καί τρία γροθάρια συνορέβον ἀπανατολάς μέ ἀμπελώνα τοῦ Δημητρίου Σπανοῦ, ἀπαδυσμάς μέ κήπον τοῦ Πανάγου Καλδή, ἀπάρκτον μέ ἀμπελώνα τοῦ Καλογερογιαννόπουλου καί ἀπό μεσημβρίαν μέ ὄμιον τοῦ Πανάγου Καρλάφτου, ἕνα ἐλαιόδενδρο εἰς τό ὄριον τοῦ κήπου τοῦ ἀδελφοῦ του Τριάντου Γεωργακόπουλου, ἕναν ἀγρόν εἰς τήν Φιτιάν στρέμα ἡμηση μέ πέντε σηκαίας, πέντε ἐλαιόδενδρα, τρίς ἀπηδιές, δύο κλήματα καί δύο κηπαρίσια, συνορέβον ἀπανατολάς μέ δρόμον δημόσιον, ἀπό δυσμάς μέ ἀμπελώνα τοῦ Τριάντου Γεωργακόπουλου, ἀπάρκτον μέ ὄμιον τοῦ Παναγοῦ Καλδή

καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ μωρεωπέρβολον τοῦ Φώτη Τζηφοῦτη, ἕτερον ἐμπελόνα ὡς ἔγγιστα στρεμάτων δύο καὶ ἡμισὴ κήμενον εἰς θέσιν Βαθέα μὲ ὅσα δένδρα ἐμπεριέχει, συνορέβον ἀπανατολάς // μὲ δρόμον δημόσιον, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ ἀμπελόνα τοῦ Τριάντου Γιανόπουλου, ἀπάρκτον μὲ ὅμιον τοῦ Παναγιώτη Γεωργόπουλου καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ ὅμιον τοῦ Πανάγου Καλδή, ἕναν κήπον εἰς θέσιν Γούβες μετὰ ἐν αὐτὸ δενδρῆ ἕναν ἀγρόν κήμενον εἰς θέσιν Στενόν ὡς ἔγγιστα στρέμα ἕνα μὲ ἐνέα ἐλαιόδενδρα, δύο κλήματα, δύο μωρέας, τρεῖς σηκαίας, τρεῖς ἀπιδιές καὶ μίαν κυδονιάν. Ἐναν ἕτερον κήμενον εἰς θέσιν Σκάμνα στρέματα ὅς ἔγγιστα ὀκτὸ μὲ μίαν ξιλοκερατιάν, ἕναν ἕτερον κήμενον εἰς θέσιν Ταράτζαν στρέμα ἕνα μὲ δύο ἀπηδιές, ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Καμαράκη στρεμάτων δύο, ἕνα ἕτερον εἰς θέσιν Σχηνά στρέματα τρεῖς μὲ μίαν ξιλοκερατιάν, ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Καχρού στρέμα ἕνα μὲ δύο ἐλεόδενδρα, ἕναν ἕτερον κήμενον εἰς θέσιν Σβόλον στρέματα τέσσερα μὲ μίαν ἀπηδιάν, ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Ἄρμακαδιά στρέματα δύο μὲ δύο ἐλεόδενδρα, ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Στενόλακα στρέματα δύο μὲ μίαν ξιλοκερατιάν ἀγριαν, ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Χοῦνη στρέμα ἕνα μὲ ἕν ἐλεόδενδρον καὶ μίαν ἀπιδιάν καὶ ἕναν ἕτερον εἰς θέσιν Σημνιανού ἐπάνου τοῦ ἄβλακος ὅπου ποτίζουν ἕως τὴν Μαρουδίτζα στρέματα ὅς ἔγγιστα ἕξι. Καθὸς καὶ ὅσιν ἄλλην περιουσίαν ἤθελε ἀποκτήσῃ καὶ ὅπου κληνητόν ἐβρεθῆ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ, ὅτι μετὰ τὸ θάνατον τοῦ νὰ δόσῃ ὁ κληρονόμος τοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ Χαίκαλιν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς // τεσεράκοντα δραχμᾶς καθὸς νὰ κάμῃ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς θανάτου. Ἀφοῦ ἐροτήθη ὁ διαθέτης ἂν ἔχει νὰ προσθέσῃ ἄλλο τοῦ ἀπεκρίθη ὅχι εἰς τὸν ὁποῖον ἐνθήμησε νὰ ἀφήσῃ ἐλεημοσῆνι εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ εἶπεν ὅχι. Διὸ καὶ ἔγινε ἡ παρούσα διαθήκη ἢ ὁποῖαν ἀναγνωσθῆσα ἀπὸ τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ὑπεγράφη ἰδιοχῆρος τοῦ διαθέτου τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ, κατεχορήγη εἰς ἀριθμὸν 24· σελήδαν δεκάτην τετάρτην τριτοῦ βιβλίου καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδικεῖου Κορώνης, τὸ ἀντίγραφον τῆς παρούσης διαθήκης ἐβούλοθη κατὰ νόμον καὶ ἐβρίσκετε εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ συμβολαιογράφου. – Τὸ ἀντίγραφον ἐδόθη εἰς τὸν ἴδιον διαθέτην κατέτησιν τοῦ. –

Λάμπρος Γιοργακόπουλος

Νικόλαος Ταμπακόπουλος

Νικόλαος Πικιός

Παναγιώτης Μπεμπόνης

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης ἐκ
πληρῶν χρέη Συμβολαιογράφου

Γ. Βεργογιαννόπουλος

Αριθμός πεντή

κοντα πένται

Αριθ 55·

Κατά τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τριακοστὸν ἑβδομον ἔτος τὴν εἰκοστὴν πέμπτην 8βρίου ἡμέραν Δευτέραν ὥραν δύο μὲ τὰ μεσημβρίαν παρουσιασθεὶς ὁ κύριος Δημήτριος Σταματόπουλος τὸ ἐπάγγελμα γεωργὸς τοῦ χωρίου Πολιστάρη τοῦ Δήμου Κορώνης γνωστὸς μοῦ εἰς τὸ εἰρηνοδικιακὸν κατάστημα ὑπ' ἀριθ. 42· τῆς πόλεως ταύτης, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης ἐκ πληροῦντος ἔργου Συμβολαιογράφου Γεωργίου Βεργογιαννόπουλου καὶ ἐνώπιον τῶν παρόντων μαρτύρων κυρίων Τζανί Κυριακόπουλου ἐμπόρου, Νικολάου Κλάπα ράπτου καὶ Δημητρίου Καλογερόπουλου ἐργολάβου, κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης Ἑλοίωνων γνωστῶν μοι καὶ ἀσχετῶν πάσης συγγενείας μὲ τὰ τοῦ διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ. Μὲ εἶπεν καὶ ἔγραψα τὰ ἀκόλουθα σῶας ἔχον τὰ φρένας ὅτι μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του ἀφήγη τέλειον καὶ καθολικὸν κληρονόμον του τὸν κύριον Κωσταντίνον Ψαρόπουλον κάτοικον εἰς τὸ ἴδιον χωρίον Πολιστάρη καὶ τὴν ἀνιψίαν τοῦ κυρίαν Μαρίαν Γεωργακοπούλου θηγάτηρ τοῦ Φῶτη Γεωργακόπουλου κάτοικον τοῦ χωρίου Χαϊκάλιου τοῦ Δήμου Κορώνης εἰς ὅλιν τοῦ τὴν κοινοιτὴν καὶ ἀκοίνητον περιουσίαν οἷτοις ἠθέλε τοῦ ἐβρεθῆ μὲ τὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ οἱ ὅποιοι νὰ εἶναι εἰς χρέως // νὰ κάμνουν τὰ ἔξωδα τῆς θανείας τοῦ. Ἐροτήσαμεν τὸν διαθέτην ἀνέχει νὰ προσθέσῃ ἄλοτι καὶ ἀπεκρηθη ὄχοι καὶ ἐπομένως τοῦ ἐνθυμήσαμεν ἂν ἔχει νὰ ἀφήσῃ ἐλεημοσὴν εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ὄχοι. Διὸ καὶ ἔγηνε ἡ παροῦσα διαθήκη ἢ ὁποῖαν ἀναγνωσθήσαν εἰς τὸν διαθέτην, καὶ ἀπὸ τοῦς μάρτυρας, ὑπεγράφη ἀντὶ τοῦ διαθέτου Δημητρίου Σταματόπουλου μὴ εἰδότος γραφὴν καὶ συμειούντος τὸν σταυρὸν ἀπὸ τὸν κύριον Ἀναγνώστην Χ. Πικιοῦν ἐμαρτυρήθη παρὰ τῶν μαρτύρων ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ κατεχορίθη εἰς ἀριθ. 55· σελίδα 23· τριῆτου βιβλίου, ἐσφραγήσθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδικείου Κορώνης.

Ἀναγνώστης Χ. Πικιὸς ἀντὶ τοῦ Δημητρίου

Σταματόπουλου μὴ εἰδότος γραφὴν καὶ συ

μειοῦντος τόν σταυρόν +

Τζανής Κυριακόπουλος μαρτυρῶ

Νικόλαος Κλάππας μαρτυρῶ

Δημήτριος Καλογερόπουλος μαρτυρῶ

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης ἐκ

πληρῶν ἔργων Συμβολαιογράφου

Γ. Βεργογιαννόπουλος

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἀριθμός – δέκα

τος ἑβδομος –

Ἀριθ: 17:

Τῶ χιλιοστῶ ὀκτακοσιοστῶ τριακοστῶ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τὴν εἰκοστὴν ἕκτην Φεβρουαρίου ἡμέραν Σάββατον τῆς ἑβδομάδος καὶ ὥραν τετάρτην μετὰ μεσημβρίαν παρουσιασθεὶς ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης κυρίου Δημητρίου Ζ. Πολίτου Συμβολαιογραφοῦντος καὶ κατοικοῦ τῆς ἰδίας πόλεως τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου εἰς τὸ εἰρηνοδικιακόν κατάστημα ὑπ' ἀριθμ. 42· κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τῆς πόλεως ταύτης, ὁ κύριος Παῦλος Γαλοφτεροῦγας, τὸ ἐπάγγελμα βακάλλης, κάτοικος τοῦ χωρίου Χαρακοπιοῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ γνωστός μοι καὶ ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καὶ ἤδη παρόντων μαρτύρων, κυρίων Ἡγουμένου Ἰωσήφ Ψύρη, τὸ ἐπάγγελμα ἱερέως, Ἀναστασίου Βλαχοπουλιώτου κεραμέως καὶ Εὐσταθίου Μηγελάκη πηλουργοῦ, κατοίκων ἀπάντων τοῦ χωρίου Χαρακοπιοῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων γνωστῶν μοι καὶ ἀσχέτων ἀπάντης συγγενείας μετὰ τοῦ διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ. Μοὶ εἶπε διὰ νὰ συντάξω τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην. Σώας ἔχων τὰς φρένας ὅτι μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του ἀφίνει πρῶτον, εἰς τὴν σύζυγόν του κυρίαν Εὐγενικὴν Χρονοποῦλαν τὴν κατὰ τὸ χωρίον Χαρακοπίον ιδιόκτητόν του οἰκίαν μετὰ τοῦ σὺν αὐτῶ ἰδιοκτήτου ὁμοίως ἐργαστηρίου του, παρακείμενα ἀμφοτέρω εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς τοῦ αὐτοῦ χωρίου καὶ γειτνιαζόμενα ἀπ' ἀνατολᾶς μὲ οἰκόπεδον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ χωρίου, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ δημόσιον δρόμον διευθυνόμενον πρὸς τὴν αὐτὴν ἀγοράν, ἀπ' ἄρκτον ἢ ἰδίαν ἀγοράν καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ ἐρείπιον οἰκίαν τοῦ ἰδίου διαθέτου. Δεύτερον, ἀφίνει εἰς τὴν ἀνηψιάν του Μαρίαν Θεοδώρου Κουλουρόπουλου, τὴν ιδιόκτητον ἐρείπιον οἰκίαν του, γειτνιαζομένην ἀπ' ἀνατολᾶς μὲ οἰκότοπον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ δημόσιον δρόμον, ἀπ' ἄρκτον μὲ τὴν ἀναφερομένην ιδιόκτητον τοῦ διαθέτου οἰκίαν καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ γήπεδον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας. Τρίτον, ἀφίνει εἰς τὴν ἀδελφὴν

του Μαρίας Γαλοφτερουγίτζαν τὸ κατά τὴν θέσιν Μποτζινέϊκα τοῦ Δήμου Κολωνίδων ιδιόκτητόν του ἐλαιοπερίβολον ἐκ στρεμμάτων δύο μὲ τὰ ἐν αὐτῷ δεκαεὺς ἀκέραια ἐλαιόδενδρα καὶ ἓν νεώφυτον, τέσσαρας ἀγριελαίας, καὶ τρεῖς ἀπιδέας καὶ μίαν μηλέαν, γειτνιαζόμενον ἀπ' ἀνατολάς μὲ ἐλαιόδενδρα τοῦ Πέτρου Βιτζέντζου, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ γήπεδον τῆς συζύγου τοῦ Παύλου Χρήστου Δελαλιώτη, ἀπ' ἄρκτον μὲ μωρέας τοῦ Εὐσταθίου Ταμπούρλου καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ γήπεδον τῆς Ἑλένης ἀδελφῆς τοῦ ἰδίου διαθέτου. Τέταρτον, ἀφίνει εἰς τὴν ἀδελφὴν του Ἑλένην Γαλοφτερουγίτζα τὴν ιδιόκτητόν του ἄμπελον ἐκ στρέμματος ἑνός μὲ τὰ ἐν αὐτῷ τέσσαρα ἀκέραια ἐλαιόδενδρα καὶ μίαν ἀπιδέαν κατά τὴν θέσιν Κόρακα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, γειτνιαζομένην ἀπ' ἀνατολάς μὲ νεόφυτον ἐλαιῶν τοῦ Νικολάου Παδαλοθανασάκη, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ παλαιοάμπελον τοῦ Νικολάου Γιαννακοπούλου, ἀπ' ἄρκτον μὲ παλαιοάμπελον τοῦ Παναγιώτου Τουρκογιαννάκη καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ παλαιο // ἄμπελον τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἰδίου διαθέτου Μαρίας Γαλοφτερουγίτζας. Τὴν δὲ κινητὴν του περιουσίαν ὅση εὐρεθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του, δηλαδή ἐπιπλα τοῦ ἐργαστηρίου του καὶ οἰκίας του, ἀφοῦ ἀπ' αὐτὰ λάβῃ ἢ εἰρημένη σύζυγός του ἐν γενικῇ τὸ ἀντίτιμον τῶν δεκατριῶν γαλλικῶν ταλλήρων, τὴν προῖκαν τῆς, τὰ ὅποια πρὸς τὸν διαθέτην σύζυγόν τῆς ἐπαράδωκε, τὸ ὑπόλοιπον αὐτῶν θέλει ἐξοδευθῆ διὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ἐνταφιασμοῦ του, καθὼς καὶ ὅσα ἀκολούθως κατά τὴν θρησκευτικὴν διάταξιν καὶ μετὰ ταῦτα ὅτι ἐκ τῶν ἐπίπλων τούτων περισσεύση, ἀφιερουμένων ὅλων τῶν διὰ ψυχικὴν του ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν ἀνωτέρω ἐξόδων, θέλει μειράζονται εἰς τρία ἴσα μερίδια δηλαδή, παρὰ τῆς ρηθείσης συζύγου του Εὐγενικῆς Χρονοπούλας καὶ τῶν ἀνωτέρων δύο ἀδελφῶν του, Μαρίας καὶ Ἑλένης τῶν κληρονόμων του καθὼς πρὸς τούτοις καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀποκτήσῃ μετὰ ταῦτα. Ἐρωτηθεὶς ὁ διαθέτης ἂν ἔχῃ νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι ἀπεκρίθη ὄχι, εἰς τὸν ὅποιον ὑπενθύμισας νὰ ἀφίση βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν ἢ ἄλλην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα εἶπεν ὄχι. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν διαθετικὸν ἐπίσημον ἔγγραφον, τὸ ὅποιον ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς εἰς εὐήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν καὶ παρ' ἐμοῦ καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὴν εἰρηνοδικιακὴν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδικείου Κορώνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι προσκληθεὶς ὁ διαθέτης Παῦλος Γαλοφτεροῦγας διὰ νὰ ὑπογράψῃ ὡμολόγησεν ὅτι δὲν γνωρίζῃ γράμματα. // Τὸ [[ἀντίγραφον]] ἡρωτότυπον| τῆς παρούσης διαθήκης σφραγισθέν κατά νόμον εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβολαιογραφεῖου μου ἀφοῦ πρῶτον ἐδόθη τῷ διαθέτῃ ἀντίγραφον –

Ἡγούμενος Ἰωσήφ Ψυρρήης μαρτυρῶ

Ἀναστάσιος Βλαχοπουλιώτης μαρτυρῶ

Εὐστάθιος Μιγελάκης μαρτυρῶ

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

ΔΖΠολίτης.

Ἄξιον Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἀριθ: εἰκοστός ὄγδο

ος—

Ἀρ: 28:

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τὴν δεκάτην Ἀπριλίου ἡμέραν Κυριακὴν τῆς ἐβδομάδος καὶ ὥραν τετάρτην μετὰ μεσημβρίαν, παρουσιαθεὶς ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Δημητρίου Ζ. Πολίτου Συμβολαιογραφοῦντος ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου, κατοίκου τῆς ἰδίας πόλεως τοῦ Δήμου Κολωνίδων εἰς τὸ εἰρηνοδικιακόν κατάστημα ὑπ' ἀριθ. 42· κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τῆς πόλεως ταύτης, ὁ κύριος Παῦλος Δρίνης τὸ ἐπάγγελμα τέκτων, κάτοικος τῆς πόλεως ταύτης καὶ γνωστός μοι καὶ ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καὶ ἤδη παρόντων μαρτυρῶν κυρίων, Εὐσταθίου Μπάστα τὸ ἐπάγγελμα κτηματίου καὶ Ἀναστασίου Μανιατάκη σανδαλοποιοῦ κατοίκων ἀμφοτέρων τῆς πόλεως ταύτης τῶν γνωστῶν μοι καὶ ἀσχέτων πάσης συγγενείας μετὰ τοῦ διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ ἀφ' οὗ τοῖς ἐξήγησα τὰ προσόντα τοῦ ἄρθρου 173· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων, μοι εἶπεν νὰ συντάξω τὴν παροῦσαν ἐπίσημον ἔγγραφον διαθήκην. Σῶας ἔχων καὶ ὑγειεῖς τὰς φρένας ὅτι τὴν οἰκίαν τὴν ὁποίαν ἔχει κατὰ τὴν θέσιν καλουμένην Ὀμαλή τῆς ἰδιοκτησίας του τὴν παραχωρεῖ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του εἰς τὸν Ἰωάννην Κωνσταντίνου Δρίνη εὐνοουμένων καὶ σφαλιζομένων τῶν δραχμῶν ὀγδοῆκοντα τὰς ὁποίας πρὸς αὐτὸν χρεωστεῖ, καὶ τὴν ὁποίαν οἰκίαν θέλει νέμεται ἀκωλύτως παρ' οὐδενός ἐνοχλούμενος αὐτός καὶ οἱ μετ' αὐτόν τὴν ἄμπελον ἐκ στρεμμάτος ἐνός // τῆς ἰδιοκτησίας του κειμένην εἰς τὴν Κοκκάλα καὶ γειτνιαζομένην ἀπ' ἀνατολᾶς μετὰ δημόσιον δρόμον, ἀπὸ δυσμᾶς μετὰ ἄμπελον τοῦ Ἀνδρέου Κουφόγιωργα, ἀπ' ἄρκτον μετὰ μωραίας τοῦ Ἰωάννου Κολοκοτρώνη καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μετὰ ἄμπελον τοῦ ποτὲ Πανάγου Νήστα, ἀφήνει μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του εἰς τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ Γεώργιον Δρίνην νὰ νέμεται αὐτὴ καὶ αὐτός ἀκωλύτως μετὰ ὅλα τῆς ἰδιοκτησίας τὰ δικαιώματα καὶ οἱ μετ' αὐτόν, καὶ τελευταῖον ἀφίνει εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Ἑλένην ποτὲ Ἰωάννου Δρίνη καὶ σύζυγον ποτὲ Παναγιώτη Φυλάκη, δραχμᾶς μεταλλικᾶς ἑκατὸν ἀριθ. 100. Τὰ δὲ ἔπιπλα αὐτοῦ, οἷον φορέματά του καὶ λοιπὰ ἀφήνει εἰς τοὺς ἰδίους ἀναφερομένους νὰ

διανεμηθῶν ἐξίσου, ὑποχρεούμενοι ὅμως νὰ ἀκολουθήσουν νὰ ἐξοδευσουν ὅλα τὰ τοῦ ἐνταφιασμοῦ του καὶ λοιπὰ ὅσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διατάττει. Ἐρωτηθεὶς ὁ διαθέτης ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλοτι ἀπεκρίθη ὄχι, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπενθυμίσας ν' ἀφήσῃ βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν ἢ ἄλλην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα εἶπεν, ὄχι. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν διαθετικὸν ἐπίσημον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρὰ τοῦ ἰδίου καὶ αὐτῶν καὶ παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐπικυρωθὲν μὲ τὴν εἰρηνοδικιακὴν σφραγίδα, ἐσφραγίσθη κατὰ τὸν νόμον καὶ εἰσήχθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβολαιογραφεῖου μου – ἀφοῦ πρῶτον ἐδόθη τῷ διαθέτῃ ἀντίγραφον ὅμοιον.

Παῦλος Δρίνης –

Εὐστάθιος Μπάστας μάρτυς

Ἀναστάσιος Μανιατάκης

μάρτυς

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

ΔΖΠολίτης

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἀριθ. τριακοστός

δεύτερος –

Ἀρ: 32:

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τὴν δεκάτην ὀγδὴν Ἀπριλλίου ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος καὶ ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Χρηστήνας Μπουλιγαρίτζας Ἰκατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης| κατὰ ζήτησίν της, ὁ ὑπογεγραμμένος Εἰρηνοδίκης Κορώνης Δημήτριος Ζ. Πολίτης Συμβολαιογραφῶν ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου, κάτοικος Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς δύο ἐνηλίκους καὶ ἀσχέτως πάσης συγγενείας με ἐμὲ καὶ με τὴν διαθέτην μάρτυρας κυρίου Εὐθύμιον Νικολόπουλον τὸ ἐπάγγελμα βακάλην καὶ τὸν Νικόλαο Ποτήρη τὸ ἐπάγγελμα καφφοπώλην ἀμφοτέρους κατοίκους τῆς ἰδίας πόλεως τῶν γνωστῶν μοι. Ἀφ' οὗ τῆς ἐξήγησα τὰ προσόντα τοῦ ἄρθρου 173· τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων, προνοήσασα τὸν ἄορον θάνατον καὶ φοβούμενη αὐτὸν μοι εἶπε νὰ συντάξω τὴν παρούσαν ἐπίσημον διαθετικὴν πράξιν. Σῶας ἔχων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας ὅτι {«} ἔχουσαν μίαν οἰκίαν ιδιόκτητον κατὰ τὸ Προάστειον Κορώνης καὶ ἐν πιατέλον ἀσιμένιον, ἐν κουτάλιον ἀσιμένιον καὶ ἐν πηροῦνι ὁμοίως ἀφήνει αὐτὰ μετὰ τοῦ θανάτου τῆς εἰς κληρονομίαν εἰς τὸν ἀνεπιόν της Πέτρον Μπαλτασαράκον νὰ νέμεται αὐτὰ καὶ διαθέσῃ ὅπως βούλεται αὐτός δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὑποχρεούμενος νὰ φροντίσῃ διὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ἐνταφιασμοῦ της καθὼς καὶ ἀκολούθως δύο ξεφωνήσεις, τὴν μίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸ Προάστειον Κορώνης καὶ δὲ ἄλλην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους εἰς τὸ φρούριον τούτο καὶ πέντε σαραντάρια, καθὼς ἐξίσου νὰ δώσῃ εἰς ἀσφαλὲς μέρος δραχμὰς εἴκοσι ἀριθ'. 20· καὶ πρὸς τούτο ὅσα συνάξει ἀφοῦ πρῶτον // πωλήσῃ ἓνα τετζερὲ μου μέγαλον καὶ ἓνα καντιλιέρη ὀρυχάλκινον με τέσσαρας φωτίας εἰς χρήματα. Ταῦτα μετὰ τῶν ἀναφερομένων εἴκοσι δραχμῶν θέλει φροντίσῃ ὁ ἴδιος νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς ἀσφαλὲς ὡς εἴρηται ἄτομον με τὸν τόκον, τὰ ὅποια θέλει παραδίδει ἅμα φθάσῃ εἰς νόμιμον ἡλικίαν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ ἀνεπιοῦ μου Κώνστα Μπαλτασάρου, Αἰκατερίνην, τὰ ὅποια καὶ πρὶν τῆς νομίμου ἡλικίας του καὶ μετὰ, θέλει μεταβαίνου

εις τούς γονεῖς του. Τὰ λοιπὰ ἔπιπλα εὕρισκόμενα ἐντός τῆς οἰκίας τῆς ὁποίας κατοικεῖ θέλει μοιράζουσαν αὐτὰ οἶον, κρεββατοστρώματα, πάπλωμα, μίαν κασέλαν καὶ ἓν φορτζέρι, ἓνα τεντζερέ, ἓν ταψί, καὶ ἓν τηγάνι, δύο ταβλία, μίαν βαντιέρα, μποκάλια, πιάτα καὶ λοιπὰ ὅμοια τῆς ἰδιοκτησίας της ἀφίνει μετὰ τὴν ἀποβίωσίν της εἰς τούς τρεῖς ἀδελφούς, Πέτρον, Κώνσταν καὶ Παῦλον Μπαλτασαραίους τούς ἀνεψιούς της. Ὅσα ἐμπεριέχονται ἐντός τοῦ φορτζερίου, τὰ ὑποκάμισα, σεντόνια καὶ λοιπὰ ρουχικά της αὐτὰ τὰ ἀφίνει ὅλα εἰς τὸν ἓνα τῶν ἀνεψιῶν της δηλαδὴ τὸν Πέτρον. Ἐρωτηθεῖσα ἢ διαθέτης Χρηστήνα Μπουλιγαρίτσα ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλότι, ἀπεκρίθη ὅχι, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπενθυμήσας ν' ἀφήσῃ βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν ἢ ἄλλων, εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, εἶπεν ὅχι. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν διαθετικὸν ἐπίσημον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς εἰς ἐπήκοον τῆς διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐπικυρωθέν μετὰ τὴν εἰρηνοδικιακὴν σφραγίδα, ἐσφραγίσθη κατὰ τὸν νόμον καὶ εἰσήχθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβολαιογραφείου μου. Τὸ δὲ ἀντίγραφον αὐτοῦ ἐπικυρωθέν ὁμοίως τῆς ἐγχειρίσθη. Σημειωτέον δὲ ὅτι προσκληθεῖσα ἢ διαθέτης Χρηστήνα Μπουλιγαρίτσα διὰ νὰ ὑπογράψῃ ὡμολόγησεν ὅτι δέν γνωρίζει γράμματα

—

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογρα

φῶν

ΔΖΠολίτης.

Οἱ Μάρτυρες —

Εὐθύμιος Νικολόπουλος μαρτυρῶ

Νικόλαος Ποτήρης μαρτυρῶ

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἀριθμὸς τριακοστός

ἕκτος –

Ἀρ: 36·

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τὴν δευτέραν Μαΐου ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, παρουσιασθεὶς εἰς τὸ εἰρηνοδικιακόν κατάστημα ὑπ' ἀριθμόν 42· κείμενον κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφούντος ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου, παρόντων καὶ τῶν ἤδη προσυπογεγραμμένων δύο ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Θεοδώρου Γεωργίου Ταρσούλη καὶ Ἰωάννου Πετρουλάκη κατοίκων τοῦ μὲν τῆς πόλεως Κορώνης καὶ ἐμπόρου, τοῦ δὲ τοῦ χωρίου Καστελίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ γεωργοῦ, πολιτῶν Ἑλλήνων καὶ ἀσχέτων πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους μὲ τὸν διαθέτην καὶ μὲ ἐμὲ τῶν γνωστῶν μοι, ὁ κύριος Παναγιώτης Κολαμπᾶς κάτοικος τοῦ χωρίου Καστελίων τοῦ αὐτοῦ Δήμου καὶ πιθοποιός. Ἐφ' οὗ τῷ ἐξήγησα τὰ προσόντα τοῦ ἄρθρου 173· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων μοι ἐζήτησε νὰ συντάξω τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικόν ἔγγραφον, ὅτι, φοβούμενος τὸν ἄωρον θάνατον θέλει οἰκεία βουλή καὶ ἀπαραβιάστω γνώμη, σώας ἔχων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας νὰ διαθέσῃ ὅλην τὴν ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν του, ὅθεν καὶ ἀφίνει εἰς τὴν σύζυγόν του κυρίαν Βιολοῦ ποτὲ Διαμαντὴ Διαμαντόπουλου μίαν ἄμπελον ἐκ στρεμμάτων δύο ἡμισυ καλλιεργημένιν μὲ τὰς ἐν αὐτῇ τέσσαρας ἀπιδέας, καὶ δύο συκέας, κατὰ τὴν θέσιν Γόνα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, γειτνιαζομένην, ἀπ' ἀνατολάς μὲ ιδιόκτητον ἄμπελον τοῦ Θεοδώρου Μαρκάκη, ἀπὸ δυσμάς μὲ ιδιόκτητον ἄμπελον τοῦ Στυλιανοῦ Κα // ραβίτη, ἀπ' ἄρκτον μὲ ιδιόκτητα ἐλαιόδενδρα τοῦ Θεοδώρου Λαχανᾶ καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ ἐλαιόδενδρα ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος. Μίαν οἰκίαν κατὰ τὸ χωρίον Καστέλια τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἀνώγειον, γειτνιαζομένην ἀπ' ἀνατολάς μὲ δημόσιον δρόμον, ἀπὸ δυσμάς μὲ οἰκόπεδον τοῦ Ἀντωνίου Κορδαντωνόπουλου, ἀπ' ἄρκτον μὲ τὸν λόφον καλούμενον Γουλᾶ καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ δημόσιον δρόμον. Ἐν μωρεοπερίβολον κατὰ τὴν θέσιν καλουμένην Σπανοπούλου ἐξ ἐνὸς στρέμματος τῶν ὁποίων μωρέων ὁ ἀριθμὸς ἀνεβαίνει εἰς δεκαπέντε ρίζας καὶ μίαν ἐλαίαν σῶαν, γειτνιαζόμενον ἀπ'

ἀνατολάς μὲ γήπεδον τοῦ Ἀναγνώστου Ἀρώνη, ἀπὸ δυσμᾶς μὲ μωροπερίβολον τοῦ Ἰωάννου Πετρουλάκη, ἀπ' ἄρκτον μὲ μωροπερίβολον τοῦ Δημητρίου Μαρκάκη, καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ μωρέας τῆς Ἀναστασοῦλας ἀδελφῆς τοῦ διαθέτου καὶ θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Θεοδώρου Κολαμπᾶ. Ἐνα γεωργικὸν βοῦν, ἓνα ἵππον καὶ ἓνα ὄνον, τὴν δὲ κινητὴν ὄλην περιουσίαν του, οἷον ἐπιπλα τῆς οἰκίας του, φορέματά του καὶ λοιπὰ ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν κυριότητα του, πρὸς τούτοις καὶ τὸ παρά τῆς κυβερνήσεως ἐνοικιασθέν παρ' αὐτοῦ τεμάχιον ὑπ' ἀριθμὸν 177· ἑκατὸν ἑβδομήνταν ἑπτὰν ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος, τὰς ἀποδοχὰς καὶ ὠφελείας αὐτοῦ θέλει ἀπολαμβάνει ἡ ἰδία σύζυγός του καθὼς καὶ οἷτι περιπλέον ἀποκτήσει ὁ διαθέτης ἀκολούθως, ὑποχρεώνουσιν ὅμως αὐτὴν νὰ φροντίσῃ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του, διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τοῦ ἐνταφιασμοῦ του καὶ λοιπὰ ὅσα ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται πρὸς ψυχικὴν του σωτηρίαν. Ταῦτα δὲ πάντα θέλει ὁ διαθέτης νὰ μένουν εἰς τὴν πλήρη κυριότητα τῆς μνησθείσης συζύγου του ἐφ' ὅλου ζωῆς της καὶ ἂν τυχὸν λάβῃ ἀνάγκιν διὰ νὰ ζωτραφῇ καὶ γητραφῇ θέλει ἐκποιεῖ αὐτὰ, ἐκτός τοῦ ἀναφερομένου μωροπεριβόλου, τὸ ὁποῖον δὲν δύνανται αὕτη νὰ ἐκποιή // ση, εἰ μὴ νὰ νέμεται τοὺς καρποὺς αὐτοῦ μόνον ἐνὸςφ ζῆ, καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν της νὰ μεταβαίη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ναοῦ, καλουμένου τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, τοῦ χωρίου Καστελιῶν ὡς ἀφιέρωμα διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν. Εἰς δὲ τὸν θετὸν υἱὸν αὐτοῦ, τοῦ ἀφήνει εἰς ὅλα τὰ ἀναφερόμενα ἀκίνητα κτήματα, ἐκτός τοῦ μωροπεριβόλου, ὅσα δηλαδὴ εὐρεθῶσι ὡς ἀνωτέρω, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τῆς μνησθείσης συζύγου του τέλειον καὶ καθολικὸν κληρονόμον, καθὼς καὶ εἰς τὰ εὐρεθέντα τότε κινητὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν ἴδιον διαθέτην, ἐάν ὅμως οὗτος καὶ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῆς ἀποβιώσεως τῆς ἀναφερομένης συζύγου του νὰ μένη μετ' αὐτῆς φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῆς γηροτραφίας αὐτῆς, καλούμενον δὲ αὐτόν Κυριακούλην τοῦ ποτὲ Ἥλιου ἐκ τῆς Σπάρτης, εἰς ἐναντίαν δὲ περίπτωσιν δὲν χαίρει κανέν δικαίωμα οὗτος, ὡς πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοιαύτης κληρονομίας. Ὑπενθυμῆσας εἰς τὸν διαθέτην ἂν εὐχαριστῆται νὰ ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανὰ ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα βοήθειάν τινα χρηματικὴν εἴτε ἄλλην, μὲ εἶπεν ὄχι. Ἐρωτηθεὶς ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, ἀπεκρίθη ὄχι. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρ' αὐτοῦ, παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐπικυρωθέν εἰς ἀντίγραφον μὲ τὴν εἰρηνοδικιακὴν σφραγίδα τῷ ἐγγχειρίσθη. Σημειωτέον δὲ ὅτι προσκληθεὶς ὁ διαθέτης Παναγιώτης Κολαμπᾶς νὰ ὑπογράψῃ ὠμολόγησεν ὅτι δὲν γνωρίζει γράματα. Σφραγισθεῖσα ἡ παροῦσα κατὰ τὸν νόμον εἰσήχ // θη εἰς τὸν

συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον ὑπ' ἀριθμόν τριακοστόν ἕκτον τῶν εἰσερχομένων.

—

Θεόδωρος Γεωργίου Ταρσούλης μάρτυς

Ἰωάννης Πετρολάκης μάρτυς

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

ΔΖΠολίτης.

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἀριθμός ἐννενη

κοστός τέταρτος

Ἀριθ. 94

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τὴν δεκάτην ὀγδὴν Νοεμβρίου ἡμέραν Παρασκευὴν, ὥραν τετάρτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν, προσκληθεὶς ὁ ὑποφαινόμενος Εἰρηνοδίκης Κορώνης Δημήτριος Ζ. Πολίτης συμβολαιογραφῶν ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου δυνάμει τοῦ ἄρθου 168· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων· εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Δημοπούλου κειμένη κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ὀμαλῆς τῆς πόλεως ταύτης Δήμου Κολωνίδων, συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς δύο παρόντας κατοίκους καὶ ἤδη προσυπογεγραμμένους δύο ἀξιοπίστους μαρτύρους, κυρίου Θεόδωρον Κ. Λαχανᾶ βακάλην καὶ τὸν Πανάγον Παυλάκην ὁμοίως κατοίκους ἀμφοτέρους τῆς πόλεως ταύτης ἰδίου δήμου τοὺς γνωστούς μοι, πολίτας Ἑλληνας καὶ ἀσχέτους πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῆς διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ παρὰ τῆς κυρίας Φωτοῦλας, θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Νικολάου Κολήρη καὶ ἤδη συζύγου τοῦ Ἰωάννου Δημοπούλου ἰδιώτου καὶ κατοίκου τῆς ἰδίας πόλεως καὶ δήμου γνωστῆς μοι τὰ μάλιστα. Ἀφ' οὗ τῆς ἐξήγησα τὸ ἄρθρον 173· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων, μοὶ εἶπε διὰ νὰ συντάξω τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον σῶας ἔχουσα καὶ ὑγειῇ τὰς φρένας, ὅτι, ἔχουσα ἀπὸ προῖκάν της τὴν ῥηθεῖσαν οἰκίαν ἐκ τῆς ὁποίας ἔχει εἰς τὴν κυριότητά της τὸ οἰκόπεδον μόνον, ἢ δὲ κατασκευὴ καὶ ἀνέγερσις αὐτῆς ἀνήκει εἰς τοῦ Δημητρίου Ζωγραφοπούλου τὴν σύζυγον Αἰκατερίνην τὴν ἀνεψιάν της, παραιτεῖ καὶ ἀφήνει αὐτὸ οἰκεία βουλῇ καὶ ἀπαραβιάστω θελήσει εἰς τὴν μνησθεῖσαν ἀνεψιάν της Αἰκατερίνην σύζυγον τοῦ Δη // μητρίου Ζωγραφοπούλου μετὰ τοῦ παρακειμένου προαυλίου, γειτνιαζόμενον ἀπ' ἀνατολᾶς μὲ οἰκίαν τοῦ Δημητρίου Κ. Λαχανᾶ, μὲ ὁμοίαν τοῦ Νικολάου Τρουπάκη ἀπὸ δυσμάς, ἀπ' ἄρκτον μὲ δρόμον δημόσιον καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μὲ ὅμοιον· μετὰ τὴν ἀποβίωσίν της, τὸ ὅποιον θέλει νέμεται ἀκωλύτως, χαίρουσα πᾶν δικαίωμα ἐπ' αὐτοῦ κυριότητος καὶ νομίμου κληρονομίας ἐκποιοῦσα καὶ διαθέτουσα αὐτὸ καθὰ θέλει καὶ βούλεται παρ' οὐδενός ἐνοχλουμένη, ζῶσα καὶ μετὰ θάνατον, μίαν ἑτέραν χαμώγειον τῆς κυριότητός της καὶ αὐτὴν

λαβοῦσα ἀπὸ τοὺς γονεῖς της ὡς προῖκαν της, κειμένην καὶ αὐτὴν κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ὀμαλῆς καὶ γειτνιαζομένην ἀπ' ἀνατολάς μετ' τὸ ἀνωτέρω προαύλιον, ἀπὸ δυσμᾶς μετ' οἰκότοπον τῶν Ἑλληναίων, ἀπ' ἄρκτον μετ' οἰκίαν τοῦ Νικολάου Τρουπάκη καὶ ἀπὸ μεσημβρίαν μετ' δημόσιον δρόμον, παραιτεῖ ἀφήνει αὐτὴν μετὰ τὴν ἀποβίωσίν της μετ' ὅλα τὰ ἐν αὐτῇ κινητὰ καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν διαθέτην εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἰωάννην Δημόπουλον, ὅστις θέλει νέμεται αὐτὴν ἀκωλύτως παρ' οὐδενὸς ἐνοχλούμενος, ἐκποιῶν καὶ διαθέτων αὐτὴν ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐν ἐνὶ λόγῳ θέλει χαίρει ἐπ' αὐτῆς πᾶν δικαίωμα κυριότητος καὶ νομίμου κληρονομίας. Ὑπενθημύσας εἰς τὴν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ ἀφήσῃ τι διὰ ψυχικὴν της σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν εἰς πτωχοὺς, ἐκκλησίας ἢ ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, μοι εἶπεν ὅτι, ἀφήνει ὁμοίως εἰς τὸν ἐφημέριόν της ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Μπαχούμην, ἓνα σινδώνιον βαμβακερόν καὶ ἓν κουτάλιον τοῦ γλυκοῦ ἀσημένιον καὶ ἓν δακτυλίδιον χρυσοῦν μετ' πέτραν τουπάζιον, ἀφίνει πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ χωρίου Ἀρμενίου ἐν σαραντάριον καὶ ἓν ὁμοίως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς πό // λεως ταύτης, τὰ ὅποια θέλει φροντίσουν νὰ δώσουν οἱ ῥηθέντες δύο κληρονόμοι της, καθὼς ἐξίσου νὰ φροντίσουν καὶ περὶ ὄλων τῶν ἀναγκαίων τοῦ ἐνταφιασμοῦ της καὶ λοιπῶν καθὰ διακελεῖ ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία. Ἐρωτήσας τὴν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι μοι εἶπεν ὄχι. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, τὸ ὅποιον ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς εἰς ἐπήκοον τῆς διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων, παρὰ δὲ τῆς διαθέτου ἐρωτηθείσης καὶ προσκληθείσης νὰ ὑπογράψῃ καὶ ὠμολογησάσης ὅτι δὲν γνωρίζει δὲν ὑπεγράφη, καὶ παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπικυρωθέν μετ' τὴν εἰρηνοδικιακὴν σφραγίδα εἰσήχθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβολαιογραφείου μου. Σφραγισθέν κατὰ τὸν νόμον.

Θεόδωρος Κ. Λαχανᾶς μαρτυρῶ

Πανάγος Παυλάκης μαρτυρῶ

Ὁ Εἰρηνοδίκης Συμβολαιογραφῶν

ΔΖΠολίτης.

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

Διαθετικόν.

Ἀριθμός ἑκατοστός εἰκο

στός πέμπτος. —

Ἀριθ: 125:

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐνάτῳ ἔτει ἐν Κορόνῃ τὴν δεκάτην Μαρτίου ἡμέραν Παρασκευὴ ὥραν τρίτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν προσκληθεὶς παρὰ τῆς κυρίας Ζαχάρος θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Κυριάκου Κυριακοπούλου καὶ σύζυγος τοῦ ποτὲ Διαμαντῆ Τζαβάρρα, εἰς τὴν οἰκίαν της κατὰ τὸ Προάστειον τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ ὑποσημειούμενος Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν Δημήτριος Ζ. Πολίτης, ἐν ἐλλείψει τακτοῦ Συμβολαιογράφου δυνάμει τοῦ ἄρθρου 168· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων, παρόντων καὶ τῶν ἤδη προσυπογεγραμμένων δύο ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Θεοδώρου Δαρειώτου κτηματίου καὶ Ἀντωνίου Βουτζινᾶ ἐμπόρου κατοίκων ἀμφοτέρων τῆς πόλεως ταύτης Δήμου Κολωνίδων πολιτῶν Ἑλλήνων καὶ ἀσχέτων πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῆς διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ τῶν γνωστῶν μοι καλῶς. Ἐνεφανήσθη ἐνώπιόν μου ἡ εἰρημένη Ζαχάρο σῶας ἔχουσα καὶ ἀβλαβεῖς ὅλας τὰς σωματικὰς διαισθήσεις καὶ ἀφ' οὗ τῆς ἐξήγησα τὸ ἄρθρον 173· τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων, μοι εἶπε διὰ νὰ συντάξω τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, φοβούμενη τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου καὶ θέλουσα νὰ διαθέσῃ τὰ τῆς παρουσίας ζωῆς της ἀφήνει τὰ μετὰ θάνατον, καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ τούτοις ὥρκισα κατὰ τὸν νόμον καὶ τοὺς ἄνω σημιουμένους δύο μάρτυρας, ὅτι ἔχουσα ἐν περιβόλιον κατὰ τὴν θέσιν καλουμένην Βούρτζι ἐντὸς τοῦ Δήμου τοῦτου μέ ἐξ μωρέας, μίαν συκέαν καὶ μίαν ἀπιδίαν ποτιστικὸν ἐκ στρέμματος ὡς ἔγγιστα ἐνός γειτνιαζόμενον ἀπ' ἀνατολᾶς με ἰδιοκτησίαν τοῦ Νικολάου Κουστουβάρη, ἀπὸ δυσμᾶς με [[ἰδιοκτησίαν]] δρόμον δημόσιον, // ἄρκτον με ὅμοιον τῶν Ἀδαμαῖων καὶ μεσημβρίαν ὁμοίως Νικολάου Κουστουβάρη, ἀφήνει μετὰ θάνατόν της εἰς πλήρη κληρονομίαν καὶ κυριότητά τοῦ ἐνός τῶν υἱῶν της ὀνόματι Χαράλαμπος Διαμαντάκη με ὅλας τὰς παρὰ τοῦ νόμου ιδιότητας ὡς πρὸς τὴν

κυριότητα αναφερομένης, εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς διαδόχους του διὰ παντός παρ' οὐδενὸς ἐνοχλούμενος, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ εἰκοσιδύω τάλληρα γαλλικά, τὰ ὁποῖα ὁ αὐτός ἤδη ἀνὰ χεῖρας καὶ τὰ ὁποῖα ἀνήκαν εἰς αὐτὴν ἀπὸ μερίδιόν της ληφθέν ἀπὸ ἐκποίησης τῶν κατὰ τὴν Ἁγίαν Πελαγίαν ἐλαιοδένδρων. Τὸν οἰκότοπον κατὰ τὸ Προάστειον τοῦτο ἀφήνει εἰς τοὺς τρεῖς υἱοὺς καὶ νομίμους κληρονόμους της νὰ μοιράσωσιν εἰς ἑαυτοῦς ἀναλόγως, εἰς τρία ἴσα μερίδια ἕκαστος. Ὑπενθυμίσας δὲ τὴν αὐτὴν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προθέσῃ ἄλλό τι, ἢ ν' ἀφήσῃ διὰ ψυχικὴν της ὠφέλειαν βοήθειαν τινὰ εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα ἢ εἰς πτωχοὺς καὶ πένητας, μ' εἶπεν ὅτι δὲν ἔχη ἀλλ' οὔτε ἔχει ν' ἀφήσῃ ἀλλὰ οἱ εἰρημένοι υἱοὶ της καὶ κληρονόμοι αὐτῆς νὰ πράξουν περὶ τοῦτου ὅτι παρὰ Θεοῦ φωτισθοῦν. Ταῦτα αὕτη μὲ εἶπε διὰ νὰ ἐκθέσω καὶ οὕτως ἐγένετο τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀναγνώσας εὐκρινῶς ἐνώπιόν της καὶ τῶν μαρτύρων ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ ἐπικυρῶθη ἰδίᾳ στιγμῇ καὶ σφραγίδι, παρὰ δὲ τῆς διαθέτου μὴ εἰδούσης γραφεῖν ὡς ὠμολόγησε δὲν ὑπεγράφη, καὶ εἰσῆχθη εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον.

Θεόδωρος Δαρειώτης μάρτυς

Ἄντωνιος Βουτζινάς μάρτυς

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης.

Διαθετικόν Ἔγγραφον.

Ἀριθμός διακο

σιοστός εἰκοστός

δεύτερος. –

Ἀριθ: 222 –

Σήμερον τὴν εἰκοστὴν πρώτην Ἀπριλίου ἡμέραν Κυριακὴν ὥραν τρίτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἐνάτου ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζ. Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν τεσσαρακοστὸν δεύτερον εἰρηνοδικιακῷ καταστήματι κειμένῳ κατὰ τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, παρόντων καὶ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων δύο ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Ἀντωνίου Βουτσινᾶ ἄνευ ἐπαγγέλματος καὶ Ἀναγνώστου Χρήστου Πικιοῦ ἐμπόρου κατοίκων ἀμφοτέρων Κορώνης Δήμου Κολωνίδων ἀσχέτων πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους μετὰ τοῦ διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ τῶν γνωστῶν μοι καλῶς. Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Κορμάκης πιθοποιὸς κάτοικος Βουναρίων ἄσχετος πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ καὶ γνωστός μοι καλῶς, ὅστις μὲ ἐζήτησε νὰ συντάξω τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, σώας ἔχων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας, δι' οὗ ἀφίνει μετὰ τὸν θάνατόν του (φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου) εἰς τὸν γνήσιον αὐτοῦ υἱὸν Καλόγηρον Κορμάκην τὸ κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Ἀβραμιοῦ Δήμου Λευκοθέας ἀμπέλιόν του ἐκ στρεμμάτων τριῶν καλλιεργημένον τὸν κῆπόν του, τὸν ληνόν μετὰ τὴν ἐμβασίαν του καὶ τὴν οἰκίαν του μετὰ τὴν ἀυλὴν της καὶ ταῦτα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χωρίου. Ἐν περιβόλιον εἰς τὴν Μουτζουρήνα μετὰ μωραίας καὶ μετὰ μίαν συκέαν καὶ ἕν ὅμοιον εἰς τὸν Ἡμπραῆμ Ἀγᾶ Δήμου Κολωνίδων, ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ τοῦτου τὸ ἥμισυ ἀφίνει εἰς τὴν θυγατέραν του Ἐρήνην καὶ σύζυγον τοῦ Δημητρίου Λιαροπούλου εἰς Νησίον Δήμου Παμίσου, πρὸς τοῦτοις ἀφίνει εἰς τὸν ἴδιον υἱὸν του τὴν κατὰ τὸ χωρίον Βουνάρια οἰκίαν του καὶ τὸν παρακείμενον κῆπόν του καθὼς καὶ λοιπὰ ἐπιπλά του εὐρισκόμενα ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ του. Ἐρωτήσας δὲ καὶ ὑπενθυμήσας τὸν διαληφθέντα διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο, ἢ ἂν ἀφίνη καὶ ἐκ τῆς περιουσίας του εἰς πτωχοὺς εἴτε εἰς

φιλανθρωπικά ἢ ἀγαθοεργά καταστήματα, ἀπεκρίθη ὄχι. Ὁ υἱός του αὐτός ἄς φροντίσῃ διὰ τὴν ψυχικὴν του σωτηρίαν καθὸ κληρονόμος του, καθὼς καὶ διὰ τὴν διὰ βίου ζωοτροφίαν καὶ ἐνδυμασίαν τῆς συζύγου του ὁ ἴδιος· ταῦτα οὗτος // μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω καὶ οὕτως ἔγραψα τὸ παρόν, τὸ ὁποῖον ἀναγνώσας μεγαλοφώνως καὶ εὐκρινῶς ἐνώπιον καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν παρὰ δὲ τοῦ διαθέτου προσκληθέντος νὰ ὑπογράψῃ καὶ ὠμολογήσαντος ὅτι δὲν γνωρίζει δὲν ὑπογράψῃ ἀλλὰ συμειοῖ τὸν σταυρόν, καὶ παρακατετέθη εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον. –

Κωνσταντῖνος Κορμάκης σταυροτυπεῖ +

Ἄντωνιος Βουτσινάς μάρτυς –

Ἄναγνώστης Χρήστου Πικιός μαρτυρῶ –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν. –

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός διακοσιοστός έβδομηκοστός

έκτος: – Αριθ': 276: –

Σήμερον τήν τρίτην Νοεμβρίου ήμέραν Κυριακήν ώραν δεκάτην πρό μεσημβρίαν τοῦ χιλιοστοῦ όκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ έτους έν Κορώνη, ένεφανίσθη ένώπιον έμοῦ τοῦ Είρηνοδίκου Κορώνης Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου Συμβολαιογραφοῦντος καί κατοίκου αὐτῆς, έν τῷ ὑπ' αριθμόν τεσσαρακοστόν δεύτερον είρηνοδικιακῷ καταστήματι Κορώνης κειμένῳ κατά τήν ένωρίαν τοῦ 'Αγίου Χαραλάμπους, ή κυρία Βασιλική Τριαντοπούλα καί σύζυγος τοῦ ποτέ Πανάγου Φραγκόγιαννη άνευ έπαγγέλματος, κάτοικος ένταῦθα άσχετος συγγενείας μετ' έμοῦ καί τῶν συμπαραληφθέντων καί ήδη παρόντων καί προσυπογραφομένων τεσσάρων άξιοπίστων μαρτύρων κυρίων, Δημητρίου Νικολάου Καραπαύλου κτηματία, Τζανή Κυριακοπούλου έμπόρου καί 'Αντωνίου Βουτζινᾶ άνευ έπαγγέλματος καί 'Ιωάννου Ταρσοῦλη έμπόρου κατόικων άπάντων έπίσης άσχετων συγγενείας μετ' έμοῦ, καί γνωστῶν μοι, τῆς τε διαθέτου καί αὐτῶν καλῶς, ήτοι καί με έζήτησε τήν σύνταξιν τοῦ παρόντος έπισήμου διαθετικοῦ έγγραφου, καί άφ' οὔ πρώτον όρκίσαμεν κατά τόν νόμον τοῦς άνωτέρω μάρτυρας τόν άκόλουθον όρκον «όρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτου ό,τι άκούσωμεν» έπρο // σκαλέσαμεν αὐτήν νά μάς εῖπη καί έξηγήση τήν θέλησίν της, έχουσαν επί τούτοις σφας τὰς φρένας της, ήτοι καί μάς εῖπε νά καταχωρήσω ώς τήν παρούσαν ώς έφεξῆς. Γνωρίζουσα κάλλιστα τήν άνθρωπίνη θνητότητα καί τόν άπροσδιώριστον χρόνον τοῦ ζῆν, καί φοβούμενη τὸ άωρον τοῦ θανάτου, σήμεραν οικεία βουλῆ καί άπαραβιάστῳ γνώμη μετὰ τήν τελευτήν της άφίνει τέλειον καί γενικόν κληρονόμον της τόν κύριον Κωνσταντίνον Πολυχρόνην τόν άναδεξιμιόν της εις τὰ άκόλουθα άκίνητα κτήματα τῆς τελείας, άπεριορίστου καί έλευθέρας ιδιοκτησίας της οἶον· εις έν έλαιοπερίβολον άπό ένδεκα ρίζας έλαίας, εις έν έτερον άπό έπτά κατά τήν θέσιν Λαχάνου, καί εις ένα άγρόν εκ τεσσάρων όμοίου έλαιοδένδρων καί μάς ξυλοκερατιάς κατά τήν θέσιν Τζιτζιφιᾶ κείμενα άπαντα εις τήν περιφέρειαν τοῦ 'Αγίου Δημητρίου καί εις ένα οικότοπον εις τὸ Προάστειον Κορώνης καθώς έπίσης καί εις όσα κινητά εύρισκόμενα έντός τῆς οικίας της, δηλαδή

φορέματά της καὶ ἔπιπλα, ὑποχρεούμενος μὲ ὅλα ταῦτα ὁ κληρονόμος της οὗτος νὰ φροντίσῃ δι' ὅλα τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἀναγκαῖα διὰ ψυχικὴν της σωτηρίαν. Ἐρωτήσας τὴν διαθέτην ἂν ἔχῃ ἄλλο τι νὰ προσθέσῃ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχῃ, ὅτι ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μᾶς εἶπεν ὅτι δὲν ἀφίνει διότι γνωρίζουσα τὰς ὑποχρεώσεις ὡς ἔχει εἰς τὸν εἰρημένον κληρονόμον της διὰ τὴν ζωοτροφίαν τὴν δίδει πρὸ δέκα ἤδη ἐτῶν καὶ ἐνδυμασίαν, // καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι ταῦτα νὰ κάμνῃ εἰς αὐτόν καὶ μὴ ὄντα οὐδὲ κἄν ταῦτα ἀνάλογα τούτων, διὰ τοῦτο δὲν ἀφίνει. Ταῦτα αὕτη μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω καὶ οὕτω συνέταξα τὸ παρόν, τὸ ὁποῖον ἀναγνώσας μεγαλοφώνως καὶ εὐκρινῶς ἐνώπιον καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν, παρὰ δὲ τῆς διαθέτου Βασιλικῆς Τριαντοπούλας προσκληθείσης νὰ ὑπογράψῃ δὲν ὑπεγράφη μὴ εἰδούσης ὡς ὠμολόγησεν. Κατεχωρήθη δὲ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον καὶ ἐδόθη ἀντίγραφον ἀπαράλλακτον καὶ ἐπικυρωμένον τῇ ἰδίᾳ κατ' αἴτησίν της –

Δημήτριος Νικολάου Καραπάυλος μάρτυς –

Τζανῆς Κυριακόπουλος μάρτυς –

Ἄντωνιος Βουτζινάς μάρτυς –

Ἰωάννης Ταρσούλης μάρτυς –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός διακοσιοστός έβδομηκοστός όγ

δος: – Αριθμός 278: –

Σήμερον τήν πέμπτη Νοεμβρίου ήμέραν Τρίτην ώραν τρίτην μετά τήν μεσημβρίαν του χιλιοστού όκτακοσιοστού τεσσαρακοστού έτους έν Πεταλιδίω του Δήμου Κορώνης, προσκληθείς ό ύποφαινόμενος Ειρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφών Δημήτριος Ζαφείρου Πολίτης και κάτοικος αύτης παρά του κυρίου Σπυρίδωνος Κουκούτζη γεωργού κατοίκου ένταϋθα άσχέτου συγγενείας μετά των κάτωθι προσυπογεγραμμένων τριών άξιοπίστων μαρτύρων κυρίων Κυριακούλη Μαυρομιχάλη γραμματέως τής ένταϋθα Δημαρχίας, Δημητρίου Μιχαλαράκου άνευ έπαγγέλματος και Θεοδοσίου Δημητρακαράκου σταθμοφύλακος του ένταϋθα τελωνίου, κατοίκων άπάντων ένταϋθα πολιτών Έλλήνων άσχέτων συγγενείας άλλήλοις μετά του διαθέτου και μετ' έμοϋ, καθώς έπίσης και του ίδιου διαθέτου γνωστών μοι άπάντων καλώς, δια του Παναγιώτου Λωλέα κατοίκου ένταϋθα έπίσης, μετέβην εις τήν οικίαν του κειμένην εις τήν ένωρίαν τής Ζωοδόχου Πηγής, όπου εύρών αυτόν σφάς έχων τας φρένας του. Όρκόσαμεν πρώτον τους άνωτέρω μάρτυρας τον άκόλουθον όρκον «όρκιζόμεθα να φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι του θανάτου του διαθέτου ό,τι άκούσωμεν», άκολούθως έρωτήσαντες αυτόν τον διαθέτην να μάς ειπή όσα θέλει να καταχωρήσωμεν εις τήν παρούσαν, μάς ειπε να έκθέσωμεν τά άκόλουθα εις τήν παρούσαν έπίσημον διαθήκην να συντάξωμεν, γνωρίζων κάλλιστα τήν ανθρωπίνη θνητότητα και φοβούμενος τó άωρον του θανάτου εύρισκόμενος μάλιστα ήδη άσθενής, έν πρώτοις άφίνει και διορίζει μετά τον θάνατόν του έπιτρόπους τους κυρίους Χρήστον Κουκούτζην // και Άνδρέαν Σκεμπέαν κατοίκους εις Λακωνίαν και τον Γεώργιον Κουκούτζην κάτοικον ένταϋθα, άδελφοί του ό πρώτος και τελευταίος δια να προστατεύσωσι τά ανήλικα όρφανά τέκνα του, φροντίζωσι δια τά κατά τήν εκκλησιαστικήν τάξιν άπαιτούμενα προς ψυχικήν του σωτηρίαν, φροντίσωσι δια να πληρόσωσιν εις διαφόρους δανειστάς του κατά τά ιδιοχείρως του έκδοθέντα όμόλογα συνάξωσιν από διαφόρους όφειλέτας του κατά τά άνα χείρας του όμόλογά των και τέλος ενεργήσωσιν όσα ό περι έπιτροποκηδεμόνων νόμος διακελεύει. Άφίνει όλην τήν κινητήν και άκίνητον περιουσίαν του εις τά

ἀναφερόμενα γνήσια τέκνά του τοὺς κληρονόμους του καθὼς καὶ τὴν ἐπικαρπίαν αὐτῆς μόνον εἰς τὴν σύζυγόν του Μαρίαν ἐν ὅσῳ φυλάτει τὴν γαμικὴν συμφωνίαν ἡμῖς ἐάν δὲ ἔλθῃ εἰς γάμον κοινωσίαν μετ' ἄλλου τινός νὰ λαμβάνῃ μόνον ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας του μίαν δάμαλιν καὶ ἕναν βοῦν, καὶ ἐάν (ὁ μὴ γένοιτο) δὲν ὑπάρχουν ταῦτα τότε εἰς τὴν ζῶν ἡμῶν νὰ λαμβάνῃ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν ἀπὸ τὴν σωζομένην περιουσίαν του τὴν λοιπὴν. Ἐρωτήσας δὲ τὸν διαθέτην ἂν ἔχῃ νὰ προσθέσῃ ἄλλό τι, ἀπεκρίθη ὅχι, τοῦ ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μᾶς εἶπε δὲν ἀφίνει διότι ἔχει οἰκογένειαν ἀνήλικον καὶ ἀδύνατον καὶ μὴ οὔσα ἰκανὴ ἢ περιουσία του διὰ τὴν ἀναγκαίαν ζωοτροφίαν της μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος αὐτῆς δὲν περισσεύει διὰ τοιαύτας ἀγαθοεργὰς πράξεις νὰ δωρίσῃ· ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω καὶ οὕτω συνέταξα τὴν παροῦσαν τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας μεγαλοφώνως καὶ εὐκρινῶς ἐνώπιον καὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ κατεχωρήθη εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον. —

ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ καὶ ἐπικύρωσις —

//

Σπίρος Κουκούτζις —

Κυριακούλης Ι. Μαυρομιχάλης μάρτυς —

Θεοδόσιος Δημητρακαράκος μάρτυς —

Δημήτριος Μιχαλαράκος μάρτυς —

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογράφος.

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός διακοσιοστός έννενηκο

στός ὄγδοος· Αριθ': 298: –

Σήμερον τὴν ένδεκάτην Φευρουαρίου ἡμέραν Τρίτην ὥραν ένδεκάτην πρὸ μεσημβρίας τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ἔτους έν Κορώνη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, παρουσιασθεῖς ένώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς έν τῷ ὑπ' ἀριθμόν τεσσαρακοστόν δεύτερον εἰρηνοδικιακῷ καταστήματι Κορώνης κειμένῳ κατὰ τὴν ένωρίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους παρόντων καὶ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων, ἡγουμένου Ἰωσήφ ἱερέως κατοίκου Χαρακοπιῶ, Ἡλιοῦ Καραπαύλου κτηματίου, Πέτρου Ρούσση δικηγόρου παρὰ τοῖς έν Καλάμαις Πρωτοδικαῖς καὶ Παναγιώτου Διονυσίου Τριγγέτα ἐμπόρου κατοίκων ένταῦθα, πολιτῶν Ἑλλήνων, ἐνηλίκων, ἀσχέτων συγγενείας μετὰ τοῦ διαθέτου καὶ μετ' ἐμοῦ τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὁ κύριος Παῦλος Γαλοφτεροῦγας βακάλης κάτοικος Χαρακοπιῶ τοῦ ένδιαλαμβανομένου δήμου ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ καὶ γνωστός μοι καλῶς μ' ἐζήτησε νὰ συντάξω τὴν παρούσαν ἐπίσημον διαθήκην. // Σφας ἔχων πρὸ πάντων τὰς φρένας του· καὶ ὠρκόσαντες πρώτον τοῦς διαληφθέντας μάρτυρας τὸν ἀκόλουθον ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικὴν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν», ἀκολούθως ἐρωτήσαμεν αὐτόν τὸν διαθέτην νὰ μᾶς εἶπη ὅσα θέλει νὰ καταχωρήσωμεν εἰς τὴν παρούσαν, ὅστις καὶ μᾶς εἶπε νὰ ἐκθέσωμεν τὰ ἀκόλουθα, γνωρίζων καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα καὶ φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου τρέχων μάλιστα ἤδη ἡλικίαν προβεβηκεῖαν, έν πρώτοις ἀφίνει μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του εἰς τὴν συζυγόν του κυρίαν Εὐγενικὴν Χρονοποῦλαν τὴν κατὰ τὸ χωρίον Χαρακοπίον ιδιόκτητόν του οἰκίαν μετὰ τοῦ παρ' αὐτῇ ἐργαστηρίου του, δεύτερον, ἀφίνει εἰς τὴν ἀδελφὴν του Ἑλένην Γαλοφτερουγίτζαν τὴν ιδιόκτητον ἐρείπιον οἰκίαν του, κειμένην κατὰ τὸ ἴδιον χωρίον, τρίτον, ἀφίνει εἰς τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν του Μαρίαν Γαλοφτερουγίτζαν τὴν κατὰ τὴν θέσιν Κόρακα ιδιόκτητόν του ἄμπελον ἐξ ἐνός στρέμματος μὲ τὰ έν αὐτῷ τέσσαρα νεώφυτα ἐλαιόδενδρα καὶ μίαν ἀπιδέαν καὶ τελευταίον εἰς τὴν μνησθεῖσαν σύζυγόν του ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του,

εὐρεθησομένη ἐντός τοῦ διαληφθέντος ἐργαστηρίου καὶ οἰκίας τους, αὕτη ὑποχρεοῦται διὰ τὴν ἐνεργήσῃ τὰ ἀναγκαίως ἀπαιτούντα διὰ τὸν ἐνταφιασμόν // του καὶ λοιπὰ κατὰ τὴν θρησκευτικὴν τάξιν ἔξοδα. Ἐπρόσθεσε δὲ ὁ διαθέτης ὅτι, ἡ ἀναφερομένη σύζυγός του ἐάν ἔλθῃ εἰς δευτέρου γάμου κοινωνίαν μετ' ἄλλου τινός, ὅλη ἢ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία του τὴν ὁποίαν ἀφίνει πρὸς αὐτήν, θέλει μεταβαίνει εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους του. Ἐρωτήσας τὸν διαθέτην ἂν ἔχῃ τὴν προσθήσῃ ἄλλο τι ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ μᾶς εἶπε δὲν ἀφίνει διότι ἡ περιουσία του δὲν εἶναι ἰκανὴ οὕτως συγχρόνως καὶ οἱ ἐνδιαλαμβανόμενοι κληρονόμοι του εἰς ἀνάγκην. Ταῦτα οὕτως μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω καὶ οὕτω συνέταξα τὴν παρούσαν, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας μεγαλοφώνως καὶ εὐκρινῶς ἐνώπιον καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος καὶ ὠμολογήσαντος ἄγνοιαν καὶ κατεχωρήθη εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον καὶ ἐδόθη ἀντίγραφον ἀπαράλλακτον καὶ ἐπικυρωμένον τῷ ἰδίῳ διαθέτῃ κατ' αἴτησίν του. —

Ἐγούμενος Ἰωσήφ μάρτυς

Ἐλίας Καραπαυλος μάρτυς

Πέτρος Ρούσσης μάρτυς

Παναγιώτης Διονυσίου Τριγγέτας μάρτυς

//

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

ΔΖΠολίτης.

Ἀριθμός τετρακοσιοστός δέκατος ἕβ

δομος· Ἀριθ'. 417· – Λιαθετικόν –

Σήμερον τὴν εἰκοστὴν πρῶτην τοῦ μηνός Μαρτίου, ἡμέραν Σάββατον, ὥραν ἐννάτην πρὸ μεσημβρίας, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους, ἐν Κορώνῃ ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου Συμβολαιογραφοῦντος, καὶ κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμόν τεσσαρακοστόν δεύτερον εἰρηνοδικικῶ καταστήματι τῆς ἰδίας κειμένῳ κατὰ τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Βασιλιτζότης ἄνευ ἐπαγγέλματος, κάτοικος ἐνταῦθα, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ καὶ γνωστός μοι καλῶς, ὅστις ἐνώπιον τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τριῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων, Χρήστου Πικιοῦ μεταξουργοῦ, Ἡλιοῦ Νικολάου Ταμπακοποῦλου ἐμπόρου καὶ Σπυρίδωνος Γεωργίου Τζακῆρη γραφέως, κατοίκων τῶν μὲν δύο πρῶτων ἐνταῦθα, τοῦ δὲ τελευταίου εἰς Καλάμας καὶ διαμένοντος ἤδη εἰς Κορώνην, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου // ἐξαιρέσειν καὶ γνωστῶν μοι καλῶς [[μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀπαραβιάστου θελήσεώς του]]. Σῶας ἔχων πρὸ πάντων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας, καὶ πρῶτον μὲν ὀρκόσαμεν τοῦς ἀνωτέρω μάρτυρας τὸν ἀκόλουθον ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν», ἀκολούθως ἐρωτήσαντες αὐτόν τὸν διαθέτην νὰ μᾶς εἴπη ὅσα θέλει νὰ καταχωρήσωμεν εἰς τὴν παρούσαν, μᾶς εἶπε τὰ ἀκόλουθα, γνωρίζων καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα καὶ φοβούμενος τὸ ἀπροσδιόριστον τοῦ θανάτου θέλει νὰ διαθέσῃ τὰ πράγματά του, ὅθεν καὶ ἀφίνει μετὰ θάνατον εἰς τὸ υἱόν του Σταῦρον Βασιλιτζοτάκην κάτοικον καὶ διαμένοντα ἐν Κορώνῃ τὸ κατὰ τὴν πόλιν Κορώνης εἰς τὴν παλαιάν ἀγοράν αὐτῆς ιδιόκτητόν του ἐρείπιον ἐργαστήριον φοῦρνον καλοῦμενον, μετὰ τοῦ προαυλίου καὶ συνεννωμένως ὁμοίως ἐρειπίου οἰκίας γειτνιαζόμενα ἀνατολικῶς μὲ ὅμοιον τοῦ Μελέτη, δυτικῶς μὲ ὁδὸν δημοσίαν, ἀρκτικῶς ὁμοίως καὶ μεσημβρινῶς μὲ τὴν ἀνωτέρω ἀγοράν· τ' ὅτι οὗτος πρὸ χρόνων ἐφρόντισε καὶ δὲν λείπει νὰ ἐξακολουθῇ φροντίζων διὰ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τῆς τε ζωοτροφίας καὶ ἐνδυμασίας του, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τέκνα του, Δημήτριον, Σοφίαν καὶ Βασίλον δὲν ἀφίνει τί, διότι ἐκτός τοῦ ὅτι δὲν ἔχει ἄλλην κινητὴν ἢ ἀκίνητον

περιουσίαν ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ δὲν ἔλαβον τὴν τοιαύτην φροντίδα, λαβοῦσαι // μάλιστα αἱ δύο αὗται θυγατέρες του παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐνδιαλαμβανομένου Σταύρου τοῦ υἱοῦ του, ἀνάλογον ποσότητα ἐκάστη, διὰ προΐκαν της, μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀναφερομένου κτήματος. Ἐρωτήσαντος δὲ τὸν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, ἀπεκρίθη ὅχι, τῷ ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεήμοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μᾶς εἶπε δὲν ἔχει οὔτε κινητὴν οὔτε ἀκίνητον ἄλλην περιουσίαν διὰ ν' ἀφήσῃ εἰς τοιαύτας ἀγαθοεργὰς πράξεις. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγγραψα εἰς τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, συνταχθέν κατ' αἴτησίν του, καὶ ἀναγνωσθέν ἐνώπιον πάντων, εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου Κωνσταντίνου Βασιλιτζότη, προσκληθέντος καὶ ὡμολογήσαντος ἄγνοιαν καὶ παρακατατίθεται εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον. –

Χρῖστος Πικιὸς μάρτυς –

Ἡλίας Νικολάου Ταμπακόπουλος μάρτυς –

Σπυρίδων Γεωργίου Τσακίρης μάρτυς –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογρα

φῶν –

ΔΖΠολίτης.

Σήμερον τὴν ἑνδεκάτην τοῦ μηνός Μαΐου, ἡμέραν Δευτέραν, ὥραν τρίτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους, ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου Συμβολαιογραφοῦντος καὶ κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῷ εἰρηνοδικικῷ καταστήματι ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιάν πλευράν τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὁ κύριος Νικόλαος Παντελόπουλος, κρασοπώλης, κάτοικος ἐνταῦθα, ἄσχετος συγγενείας μετ’ ἐμοῦ καὶ γνωστός μοι καλῶς, ὅστις ἐνώπιον τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιολύτων μαρτύρων κυρίων Κωνσταντίνου Θεοδώρου Δαρειώτου γραμματέως τῆς Δημαρχίας Κολωνίδων, Θεμιστοκλέους Μπουρμπουχάκη ἐμπόρου, Ἀναστασίου Μανιατάκη σανδαλοποιοῦ καὶ Παναγιώτου Φωσὲ κτηματία, κατοίκων ἀπάντων ἐπίσης τῆς Κορώνης, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν καὶ γνωστῶν μοι καλῶς. Σώας ἔχων πρὸ πάντων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας, καὶ ἀφ’ οὗ προηγουμένως ὀρκίσασαμεν τοὺς ἀνωτέρω μάρτυρας τὸν ἀκόλουθον ὄρκον // «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν» ἀκολούθως ἐρωτήσαμεν τὸν ἀνωτέρω Παντελόπουλον νὰ μᾶς εἴπῃ ὅσα θέλει νὰ καταχωρήσωμεν εἰς τὴν παρούσαν καὶ μᾶς εἶπε τὰ ἀκόλουθα. Γνωρίζων τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα καὶ φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, θέλει νὰ διαθέσῃ ὅλην τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του· ὅθεν καὶ ἀφίνει μετὰ τὴν τελευτὴν του, εἰς μὲ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὀνόματι Φωτοῦλαν Δεσιλοποῦλαν τὸ κατὰ τὴν θέσιν Κόρακα ιδιόκτητόν του ἐλαιοστάσιον ἐξ ἐλαιοδένδρων ἡμέρων τριῶν παλαιῶν, ἐξήκοντα ὡς ἔγγιστα νεοφύτων καὶ μιᾶς συκέας, καὶ τοῦτο ὡς ἀνήκουσα αὐτῇ μερίδα, εἰς δὲ τὴν θυγατέρα του ὀνόματι Μαρίαν καὶ ἤδη σύζυγον τοῦ Δημητρίου Κωνσταντίνου, τὸ ἔν ὄγδοον ἐκ τοῦ ἀνήκοντος τῷ διαθέτῃ μεριδίου, ἐρειπίου ἐλαιοτριβείου κειμένου ἐντὸς τοῦ χωρίου Δόσταγα· καὶ εἰς τὸν υἱόν του Διονύσιον, ἔν μωραιοπερίβολον εἰς τὸ Βουρτζῆ ποτιστικόν ἐξ ἑνός στρέμματος, μὲ τὰς ἐν αὐτῷ τέσσαρας μωραίας καὶ τρεῖς συκέας, ἔν ἐλαιοστάσιον εἰς τοῦ Δόσταγα μὲ τὰ ἐν αὐτῷ δεκαεξὶ παλαιὰ καὶ ἐξήντα, ὡς ἔγγιστα, νεόφυτα ἐλαιόδενδρα, ἔν ἕτερον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν μὲ ἐλαιόδενδρα ἑκατόν, ὡς ἔγγιστα, νεόφυτα μεταξύ // τῶν ὁποῖων ὑπάρχει καὶ ἔν παλαιόν· καὶ ἄλλο

εις τὴν αὐτὴν θέσιν πλησίον τῆς ἀλώνου τοῦ Διονυσίου Καράκωντη μὲ τὰ ἐν αὐτῷ τριανταπέντε παλαιὰ καὶ τεσσαράκοντα πέντε νεόφυτα ἐλαιόδενδρα, μίαν ιδιόκτητόν του οἰκίαν κατὰ τὸ χωρίον Κόμπους χαμώγειον καὶ ἕτεραν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῆς Κορώνης ἀνώγειον, κάτωθι τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἐργαστήριον, καὶ ἕτερον ἐρείπιον ἐργαστήριον πλησίον τοῦ πρώτου, τοῦ Παπαλιάρη καλούμενον, καὶ κείμενα ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω κτήματα ἐντὸς τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καθὼς καὶ ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του· τὸν ὁποῖον ὑποχρεῶσι εἰς περίπτωσιν διαφωνίας μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του καὶ συζύγου τοῦ διαθέτου Φωτοῦλας, νὰ δίδει εἰς αὐτὴν τάλληρα δίστηλα τετρακόσια ἀριθμ. 400· καὶ ἰδίως ὅταν αὕτη ἀποκατασταθῇ ἀδύνατον νὰ μένη εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνδρικήν της ἐστίαν καὶ συζῆ μετὰ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ της Διονυσίου, ἐκτὸς τοῦ προλεχθέντος ἐλαιοστασίου τὸ ὁποῖον ὡς νόμιμον κληρονομίαν της ἀφίνει διὰ νὰ διαθέτῃ κατὰ τὴν θέλησίν της, καὶ ταῦτα διότι ἔλαβεν ὁ διαθέτης καὶ σύζυγος αὐτῆς εἰς τὴν διαχείρισίν του ἀπὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἀνήκον εἰς τὴν ἰδίαν σύζυγόν του ἀπὸ πατρικὴν αὐτῆς κληρονομίαν. Ἐνάλογον καὶ ἴσην μερίδα // δὲν ἀφίνει εἰς τὴν εἰρημένην θυγατέρα του, διότι ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τοιαύτην, καθ' ὃν ὑπανδρεύθη χρόνον εἰς ἀκίνητα καὶ κινητά, καὶ ἐκτὸς τῶν εἰς τοὺς γάμους της ἐξ ἰδίων του δαπανηθέντων χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἅπαντα τῆς προικός της καὶ ἐξόδων τῶν γάμων της ὑπερβαίνουν μάλιστα τὴν μερίδα της, τὴν ὁποίαν ὡς πατὴρ ὀφείλε νὰ τὴν ἀφήσῃ· ἄλλο τι δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ, τῷ ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην ἢ βοήθειάν τινα εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ μᾶς εἶπε δὲν ἀφίνει, καθότι ἡ ἐκτεθεῖσα περιουσία του μόλις ἀρκεῖ διὰ τὰ πρὸς ζωάρκειαν τῆς συζύγου του καὶ ἀνατροφὴν καὶ ζωοτροφὴν τοῦ μνησθέντος υἱοῦ του. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, συνταχθέν κατ' αἰτησίαν του, καὶ ἀγνωσθέν ἐνώπιον πάντων εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογράφου πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου Νικολάου Παντελοπούλου προσκληθέντος καὶ ὠμολογήσαντος ἑαυτὸν ἀγράμματον.

—

Κωνσταντῖνος Θεοδώρου Δαρειώτης μάρτυς —

Ἀναστάσιος Μανιατάκης μάρτυς —

Παναγιώτης Φωσές μάρτυς —

Θεμιστοκλῆς Μπουρμπουχάκης μάρτυς —

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός τετρακοσιοστός τεσσαρακοστός τρίτος. Αρ: 443..

Διαθετικόν

Σήμερον τήν εικοστήν ὀγδόην τοῦ μηνός Μαΐου, ἡμέραν Πέμπτην, ὥραν τρίτην μετὰ τήν μεσημβρίαν τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους ἐν Κορώνη, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῷ εἰρηνοδικικῷ καταστήματι, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιάν πλευράν τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ἡ κυρία Ἄννη θυγάτηρ τοῦ ποτέ παπᾶ Ἰωάννου Ἀνδρουτζοπούλου καὶ ἤδη σύζυγος τοῦ Ἀθανασίου Βάγκαλη, ἄνευ ἐπαγγέλματος, κάτοικος τοῦ χωρίου Χαϊκαλίου τοῦ Δήμου Κορώνης, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ γνωστή μοι καλῶς, παρουσία καὶ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Κυριάκου Γεωργίου Κυριακοπούλου ἄνευ ἐπαγγέλματος, Γεωργίου Μαθιοπούλου τέκτονος, Ἀντωνίου Βουτζινᾶ ἄνευ ἐπαγγέλματος καὶ Ἀναστασίου Μανιατάκη σανδαλοποιῶ, ἀπάντων κατοίκων ἐνταῦθα, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν καὶ γνωστῶν μοι καλῶς· καὶ μ' ἐζήτησε τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης ἐπισήμου ἐγγράφου διαθήκης, σφᾶς // ἔχουσα καὶ ὑγειεῖς τὰς φρένας, καὶ ἀφ' οὗ πρώτον ὄρκισα τοὺς ἀνωτέρω μάρτυρας τὸν ἀκόλουθον ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν», ἀκολούθως ἐρωτήσας αὐτὴν νὰ μᾶς εἴπῃ ὅσα θέλει νὰ καταχωρήσῃ εἰς τὴν παρούσαν, με εἶπεν ὡς ἐφεξῆς. Γνωρίζουσα καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα καὶ φοβούμενη τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, θέλουσα δὲ διὰ τοῦτο νὰ διαθέσῃ τὰ πράγματά της ἀφίνει μετὰ τὴν τελευτὴν της εἰς τὸν Θεόδωρον Βλαχοδημητρόπουλον ἐκ τοῦ χωρίου Νεοχωράκη καὶ διαμένοντα ἤδη εἰς τὸ ρηθέν χωρίον Χαϊκάλι, δύο ἰδιοκτῆτους οἰκίας της, ἡ μὲν χαμώγειος ἡ δὲ ἀνώγειος, μ' ὅλα τὰ ἐν αὐτῆς ἐπιπλα κείμενα ἐντὸς τοῦ ἰδίου Χαϊκαλίου, μίαν ἄμπελον ἐκ στρεμμάτων ἐπτὰ ὡς ἔγγιστα, εἰς τὴν θέσιν Κλεῖσμα καὶ γειτνιαζομένων ἀνατολικῶς με ἄμπελον τοῦ Καλογεράκη, δυτικῶς με ὁμοίαν τοῦ Ἀναστασίου Μιχαλοπούλου, ἀρκτικῶς με ἀγρόν τοῦ Στάθη Τζιρμποπούλου καὶ μεσημβρινῶς με ἄμπελον τοῦ Γεωργίου Κουμούτζου, ἓνα ἀγρόν ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα εἰκοσιπέντε, εἰς θέσιν Χαλβατζόλακα, καὶ γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς με ἀγρόν τοῦ Μανιάτη, δυτικῶς με

ὄμοιον τοῦ Γεωργίου Σπάλα, ἀρκτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Χρήστου Ἀϊβαλή καὶ μεσημβρινῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Μιχάλη Μανιάτη. Ἐνα ὁμοίως ἀγρόν εἰς τὴν θέσιν Γραμμένη Πέτρα, ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο, γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Μιχάλη Μανιάτη, δυτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου, ἀρκτικῶς μὲ ὄμοιον τῶν Ζαργκαῖων καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν πάλιν τοῦ Λακουράκη. Ἐνα ἀγρόν ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα εἰκοσιπέντε εἰς τὴν θέσιν Πωλάλενα, γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Κουτζᾶ, δυτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Κουμούτζου, ἀρκτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Πανα // γιώτου καὶ μεσημβρινῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Ἰωάννου Τσαβαλᾶ. Ἐνα ἀγρόν ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα, δύο εἰς τὴν θέσιν Καμήνη, γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Ἰωάννου Τσαβαλᾶ, δυτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Σπύρου Παππαδοπούλου, ἀρκτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Πανάγου Καρλαύτη, καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν ὁμοίως τοῦ Ἰωάννου Παρασκευάκη. Ἐτερον ὁμοίως ἀγρόν εἰς τὴν θέσιν Κήπους, ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα, πέντε, γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Θεοδώρου Καυκιώτου, δυτικῶς μὲ κήπον τοῦ Γεωργίου Χρηστάκη, ἀρκτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Τριαντοπούλου καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Ἀναγνώστου Σπυρόγαμβρου. Ἐνα ἄλλον εἰς τὴν θέσιν Χουνίτσαν ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα πέντε, γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Κουμούτζου, δυτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Ἀναγνώστου Σπυρόγραμβρου, ἀρκτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Θεοδώρου Καυκιώτου καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἄμπελον τοῦ Γεωργίου Χρηστάκη. Ἐνα ὁμοίως ἀγρόν εἰς τὴν θέσιν Βελωνᾶ, ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τεσσάρων, καὶ γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Κωνσταντίνου Τσικρικᾶ, δυτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Χρηστάκη, ἀρκτικῶς μὲ ἄμπελον τοῦ Δημητρίου Δρεπανοῦ καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρούς τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου καὶ τοῦ Γεωργίου Χρηστάκη. Ἐνα εἰς τὴν θέσιν Γράνες, ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο, καὶ γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Μιχάλη Μανιάτη, δυτικῶς μὲ τὸν ἴδιον τοῦ ἰδίου, ἀρκτικῶς ὁμοίως καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν ὁμοίως τοῦ Τζιμωλογιάννου Τριάντου· καὶ ἓνα ὡσαύτως ἀγρόν εἰς τὴν θέσιν Κάχραν, ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα, δώδεκα, καὶ γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Πανάγου Καρλαύτη, δυτικῶς μὲ ὄμοιον τοῦ Ἰωάννου Φίκηρη, ἀρκτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Λάμπρου Γεωργακοπούλου καὶ μεσημβρινῶς μὲ ὁμοίως ἀγρόν τοῦ Δημητρίου Σπάλα. Ἐνα κήπον εἰς τὴν θέσιν Μελισσομάντρη ποτιστικόν, ἐκ στρεμμάτος ἡμίσου, καὶ γειτνιαζόμενον ἀνατολικῶς μὲ ἐλαιόδενδρα τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου, δυτικῶς μὲ κήπον τοῦ Δημη // τρίου Τζιφούτη, ἀρκτικῶς μὲ τὰ ἴδια ἐλαιόδενδρα τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου, καὶ μεσημβρινῶς μὲ ῥάχη, καὶ ἓνα ἕτερον κήπον ἐκ

στρεμμάτων δύο ὡς ἔγγιστα ξερικόν, σιμά εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο καὶ συνεννωμένας οἰκίας της. Ἐν ἐλαιομωραιοπερίβολον μὲ τὰς ἐν αὐτῷ δέκα μωραίας καὶ τέσσαρας ἐλαίας εἰς τὴν θέσιν Καλαφάτη, ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς μὲ ἄμπελον τοῦ Σπύρου Παππαδοπούλου, δυτικῶς μὲ μωραιοπερίβολον τῆς Κυριακοῦλας Χρονοπούλας, ἀρκτικῶς μὲ ὁμοίας τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου καὶ μεσημβρινῶς μὲ κῆπον τοῦ Τριάντου Τζιμωλογιάννη. Ἐν ἐλαιοπερίβολον μὲ τὰς ἐν αὐτῷ ἐννέα ρίζας εἰς τὴν θέσιν Γεροντάμπελον, ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Τριάντου Τζιμωλογιάννου, δυτικῶς μὲ μωραίας καὶ ἐλαιόδενδρα τοῦ Σπύρου Παππαδοπούλου, ἀρκτικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Γεωργίου Τζιρμπάκη, καὶ μεσημβρινῶς μὲ ὅμοιον τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου. Τὰ δύο ἐλαιόφυτα ἐντός τῆς ἀμπέλου τοῦ Γεωργοπούλου, τὸ ἓν ἐλαιόφυτον ἐντός τῆς ἀμπέλου τοῦ Γεωργοπούλου, τὸ ἓν ἐλαιόφυτον ἐντός τοῦ ἀγροῦ τοῦ Τριαντοπούλου, τὰ δύο εἰς τὸ στενὸν εἰς τὴν στράταν, καὶ τὸ ἓν εἰς τὸν φράκτην τοῦ Καλέτζη καὶ τοῦ Γεωργόπουλου· καὶ ἓνα ἀγρόν εἰς τὴν θέσιν Λιμνήστρης ἐκ στρεμμάτων δύο, ὀροθετούμενων ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν τοῦ Ἀναστασίου Μιχαλοπούλου, δυτικῶς μὲ ὅμοιον τοῦ Δημητρίου Δρεπανοῦ, ἀρκτικῶς μὲ ράχην καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν τοῦ ἰδίου Ἀναστασίου Μιχαλοπούλου. Εἰς δὲ τὸν Νικόλαον Σπυρόγαμβρον, ἓνα σταυρόν ἀργυροῦν, ἐάν ὅμως οὗτος γείνη ἱερεύς. Ὁ δὲ εἰρημένος σύζυγός της Ἀθανάσιος ἐν ὅσω ζῆ θέλει ἀπολάμβάνει τοὺς καρπούς μόνον τῶν ἐκτεθέντων κτημάτων μὴ δυνάμενος ν' ἀπαλλοτριώσῃ τί ἀπ' αὐτά. Ἐάν δὲ ὁ ἀνωτέρω Θεόδωρος Βλαχοδημητρόπουλος δὲν λάβῃ εἰς νόμιμον σύζυγόν του τὴν Αἰκατερίνη θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Παππαδοπούλου καὶ ἀνεψιάν τῆς διαθέτου δὲν θέλει χαίρει κανέν δικαίωμα κληρονομίας τῶν ἐνδιαλαμβανομένων κτημάτων, ἀλλὰ νὰ μεταβαίνουν ταῦτα εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους της. Ἐρωτήσας δὲ τὴν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, ἀπεκρίθη, ὄχι. Τῇ ὑπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην ἢ βοήθειάν τινα εἰς πτωχοὺς ἢ φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μὲ εἶπε ὄχι. Ταῦτα αὕτη μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παρούσαν ἐπίσημον διαθήκην συνταχθεῖσα κατ' αἰτησίαν της καὶ ἀναγνωσθεῖσαν ἐνώπιον πάντων εὐκρινῶς, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ, πλὴν τῆς διαθέτου προσκληθείσης καὶ ὡμολογησάσης ἑαυτὴν ἀγράμματον. –

Κυριάκος Γεωργίου Κυριακόπουλος μάρτυς –

Ἀντώνιος Βουτζινάς μάρτυς –

Γεώργιος Μαθιόπουλος μάρτυς –

Ἄναστάσιος Μανιατάκης μάρτυς –

Ἄ Ο Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός τετρακοσιοστός ἑννεηκοστός ἑννατος. Αριθ' 499:

Διαθετικόν.

Σήμερον τὴν ἑνδεκάτην τοῦ μηνός Ὀκτωβρίου ἡμέραν Κυριακὴν, ὥραν δεκάτην πρὸ μεσημβρίας, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους, ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς ἐν τῷ εἰρηνοδικικῷ καταστήματι κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς ἀγορᾶς, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ κύριος Πέτρος Κυριαζῆς κηπουρός κάτοικος τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, παρουσία καὶ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Χρήστου Πικιοῦ μεταξουργοῦ, Γεωργίου Μαθιοῦ τέκτονος, Παναγιώτου Τουρκογιαννάκη μεταξουργοῦ καὶ Ἀναστασίου Μανιατάκη σανδαλοποιῦ, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως ταύτης Κορώνης, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν συμπαραλαμβανομένου καὶ τοῦ διαθέτου καὶ γνωστῶν μοι καλῶς· ὅστις καὶ μὲ εἶπε νὰ συντάξω τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, καὶ ἀφ' οὗ προηγουμένως ὥρκισα κατὰ τὸν νόμον τοὺς εἰρημένους μάρτυρας τὸν ἀκόλουθον ὄρκον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, «ὄρ // κιζόμεθα νὰ φυλάζωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν», ὅτι φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου καὶ θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του, σώας ἔχων πρὸ πάντων καὶ ὑγειεῖς τὰς λογικὰς του αἰσθήσεις. Μετὰ τὴν τελευτὴν του ἀφίνει εἰς μὲν τὰ πέντε τέκνα του Γεώργιον, Πανάγον, Δημήτριον, Εὐγενικὴν καὶ Μάρθαν, τὸ κατὰ τὴν θέσιν Βοῦρτζη ιδιόκτητόν του μωραιοπερίβολον, ἐν' ᾧ ἐμπεριέχονται καὶ διάφορα καρποφόρα δένδρα, γῆ ποτιστικὴ καὶ ἔχον ἕκτασι γῆς στρεμμάτων δύο, καὶ συνορευόμενον ἀπ' ἀνατολὰς μὲ μωραιοπερίβολον τοῦ Νικολάου Κουτζουμποῦ, δυσμάς μὲ ποταμόν, ἄρκτον μὲ ὅμοιον μωραιοπερίβολον τοῦ Ἀναστασίου Μανιατάκη καὶ μεσημβρίαν μὲ ρεῦμα καὶ τὸ κατὰ τὴν ἰδίαν θέσιν ἕτερον μωραιοπερίβολόν του μετὰ τῶν ἐν' αὐτῷ διαφόρων καρποφόρων δένδρων, γῆ ποτιστικὴ, καὶ ἔχον ἕκτασι γῆς στρεμμάτων δύο, καὶ συνορευόμενον ἀπ' ἀνατολὰς μὲ ὅμοιον τοῦ Κατζήκη, δυσμάς μὲ ὅμοιον τοῦ Χουτζούκ Γιάννη καὶ μεσημβρίαν μὲ ποταμόν. Ἐκ τῶν ὁποίων θέλων λαμβάνει ἐν καιρῷ διανομῆς αὐτῶν μεταξύ των ἴσην καὶ ὁμοίαν μερίδαν ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω τέκνων του· καὶ τὸν ἵππὸν τοῦ χρώματος

λευκοῦ, ἐτῶν ἤδη δεκαπέντε, καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του Κυριακὴν Ἀξιοτήτσαν ὀνομαζομένην τὴν κατὰ τὸ // εἰρημένον χωρίον Τζαφέρογλη ιδιόκτητόν του οἰκίαν χαμώγειον μὲ τὸν παρακείμενον κῆπον, συνορευομένον ἀπ' ἀνατολᾶς μὲ δημόσιον δρόμον, δυσμᾶς μὲ ὄμοιον, ἄρκτον μὲ τεμάχιον ἔθνικοῦ ἐλαιῶνος, καὶ μεσημβρίαν μὲ δημόσιον δρόμον ἐπίσης· καὶ τὴν ἐτέραν οἰκίαν του κειμένη κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τὴν χαμώγειον, συνορευομένη ἀπ' ἀνατολᾶς μὲ δημόσιον δρόμον, δυσμᾶς μὲ τὸ ἀμπέλι λεγόμενον τὸ ἔθνικόν, ἄρκτον μὲ δημόσιον δρόμον καὶ μεσημβρίαν μὲ τὴν ἐνωμένη αὐτῇ οἰκίαν τοῦ Θεοδώρου Δελαλιώτου. Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀκίνητα καὶ κινητὰ κτήματα ἀφίνει εἰς τοὺς διαληφθέντας κληρονόμους του, μὲ ὅλας τὰς δουλείας καὶ δικαιώματα, τὰ ὅποια ἕκαστος θέλει ἔχει εἰς πλήρη καὶ τελείαν ιδιοκτησίαν του, τῶν ἀπογόνων καὶ κληρονόμων αὐτῶν, καὶ ὡς κύριοι αὐτῶν θέλουν διαθέτει ταῦτα κατὰ τὴν θέλησίν των. Ἐρωτήσαμεν τὸν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τῷ ὑπενθυμήσαμεν ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην ἢ βοήθειάν τινα εἰς πτωχοὺς ἢ εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μᾶς εἶπεν ὅτι μὴ ἔχων ἰκανὴν περιουσίαν δὲν ἀφίνει. Διὸ συνετάγη ἡ παρούσα, καὶ ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς εἰς αὐτόν καὶ τοὺς μάρτυρας, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ, πλὴν τοῦ διαθέτου ὁμολογήσαντος ἑαυτὸν ἀγράμματον.

//

Χρῖστος Πικιὸς μάρτυς –

Γεώργιος Δ. Μαθιὸς μάρτυς –

Παναγιώτης Τουρκογιαννάκης μάρτυς –

Ἀναστάσιος Μανιατάκης μάρτυς –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιο

γραφεὺν. –

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός πεντακοσιοστός δέκατος

ἑβδομος. Αῖθ'. 517 – Διαθετικόν –

Σήμερον τὴν ἑνδεκάτην τοῦ μηνός Ἰανουαρίου, ἡμέραν [[Κυριακὴν]] Δευτέραν, ὥραν τρίτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ τρίτου ἔτους, ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς ἐν τῷ εἰρηνοδικικῷ καταστήματι, κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ κύριος Φῶτιος Παναγόπουλος γεωργός κάτοικος τοῦ χωρίου Πολυστᾶρι τοῦ Δήμου Κορώνης ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, γωστός μοι καλῶς, ὅστις σῶας ἔχων καὶ ὑγειεῖς τὰς φρένας, μὲ εἶπεν ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Μιχαὴλ Μελετίου κτηματία, Γεωργίου Ματθαίου τέκτονος, Νικολάου Φωσέ καὶ Ἀναστασίου Μανιατάκη σανδαλοποιῶν, ἀπάντων δὲ κατοίκων ἐνταῦθα, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν καὶ γνωστῶν μοι καλῶς, τοὺς ὁποῖους ἀφ' οὗ πρῶτον ὀρκόσαμεν τὸν ἐφεξῆς ὄρκον, «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν», νὰ συντάξω τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, ὅτι ἀφήνει εἰς μὲν τὴν θυγατέραν του Σοφίαν καλουμένην πέντε πρόβ // βατα, εἰς τὴν δευτέραν Γιαννοῦλαν, δέκα καὶ εἰς τὴν τρίτην Κωνσταντίαν ἐπίσης δέκα. Εἰς τὸν Θεόδωρον Καπρουλόπουλον ἐκ τοῦ ἰδίου χωρίου Πολυσταρίου, τριάντα ὁμοίως προββατίνας, ἕν ζευγάριον βόας γεωργικούς χρώματος τὸ μὲν τραγίσιον τὸ δὲ νερατζόν, ἕνα ἵππον χρώματος κοκκίνου, μίαν χαμώγειον οἰκίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη ἐνοικεῖ ἐντός τοῦ ἰδίου χωρίου μεθ' ὄλων τῶν ἐν αὐτῷ ἐπίπλων καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀποδοχῆς ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγρῶν, τὰ ὅποια ἤδη ἰκαλλιεργεῖ καὶ ταῦτα φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου καὶ γνωρίζων καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα. Ὑπενθυμήσαμεν δὲ τὸν διαθέτην ν' ἀφήσῃ βοήθειάν τινα εἰς φιλανθρωπικά ἢ ἀγαθοεργὰ καταστήματα καὶ εἶπεν ὅτι δὲν τοῦ μένουσιν περιττὰ διὰ ν' ἀφήσῃ. Ἐρωτήσαμεν δὲ αὐτόν ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὅχι. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπεν καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παροῦσαν, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐνώπιον πάντων, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκλήθέντος καὶ ὠμολογήσαντος ἑαυτὸν ἀγράμματον. –

Μιχαήλ Μελετίου μάρτυς

Γεώργιος Δ. Ματθαίος μάρτυς

Νικόλαος Φωσές μάρτυς

Ἄναστάσιος Μανιατάκης μάρτυς

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης

Αριθμός ἑξακοσιοστός ὀγδοηκοστός ἔβδομος. Αἰθ'.

687.. –

Διαθετικόν.

Σήμερον τὴν δεκάτην ἑβδόμην τοῦ μηνός Ἰαπριλίου, ἡμέραν Δευτέραν, ὥραν τρίτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ἔτει, ἐν Χαρακοπίῳ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτου καὶ κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῇ οἰκίᾳ του κειμένη κατὰ τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς θέσιν καλουμένην Τζακωναίικα τοῦ χωρίου τούτου, προσκληθέντος παρὰ τοῦ Παναγιώτου Σαραντοπούλου διὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰαθανασίου Σαραντοπούλου, ὁ αὐτός Παναγιώτης Σαραντόπουλος πιθοποιός, κάτοικος ἐνταῦθα, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ καὶ γνωστός μοι καλῶς· ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων μαρτύρων, Παναγιώτου Τζάκωνα παντοπώλου, Εὐσταθίου Σμυρλή σκυτοτόμου, Ἰαθανασίου Βλαχοπουλιώτου πηλοπλάθου καὶ Ἰωάννου Ἰαδρικᾶκη παντοπώλου, ἀπάντων κατοίκων Χαρακοπιῶ, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαιρέσιν τῶν γνωστῶν μοι καλῶς. Ἰορκισθέντες δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν ὅ,τι ἀκούσωμεν μέ // χρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπεν νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα· ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε καὶ φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, σῶας ἔχων πρὸ πάντων τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, θέλων δὲ νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἀφίνει μετὰ θάνατον εἰς τὸν υἱὸν του Ἰαθανάσιον Σαραντόπουλον τὸν νόμιμον κληρονόμον του, τὴν ῥηθείσαν οἰκίαν του, γειτνιαζομένη ἀπ' ἀνατολάς με ἐμβασίαν τῆς οἰκίας τοῦ παπᾶ Πανάγου Ἰαθανασοπούλου, δυσμᾶς με οἰκόπεδα τῶν Σταμάτη καὶ Μηγελαίων, ἄρκτον με ἐμβασίαν τῶν οἰκιῶν καὶ με τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Σπυργήτου καὶ μεσημβρίαν με μωραιοπερίβολον τῶν Μηγελαίων μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῶν ἐπίπλων. Τὸν κατὰ τὴν θέσιν Τζακωναίικα τοῦ ἐνταῦθα χωρίου κῆπον του με τὰ ἐν αὐτῷ διάφορα ὀπωροφόρα καὶ μὴ ὀπωροφόρα δένδρη, γειτνιαζόμενον κατ' ἀνατολάς με κήπους τῶν Ἰαδρεκαίων καὶ Τζακωναίων, δυσμᾶς με δρόμον, ἄρκτον με τεμάχια ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος καὶ μεσημβρίαν με δρόμον δημόσιον. Τὸ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἀγοράν ἐργαστήριόν του γειτνιαζόμενον κατ' ἀνατολάς με τὴν ἀγοράν, δυσμᾶς με οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Τζάκωνα, ἄρκτον με στενωπὸν τῶν βροχίνων ὑδάτων διόδιον καὶ μεσημβρίαν με ἐργαστήριον καὶ τὴν

οικίαν τοῦ Θεοδώρου Μπάκα. Τὴν κατὰ τὴν θέσιν Κοκκά // λα ἄμπελόν του ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἐκ στρεμμάτων τεσσάρων ὡς ἔγγιστα, ὀροθετουμένην κατ' ἀνατολάς μὲ τὴν ἄμπελον τοῦ Καλογηράκη, δυσμὰς μὲ τὴν ἄμπελον τῶν Μηγελαίων καὶ Δημητρίου Τζηρολιᾶ, ἄρκτον μὲ δρόμον δημόσιον καὶ μεσημβριαν μὲ τὰς μωραίας τοῦ Στάθη Τζηρολιᾶ. Εἰς τὴν θυγατέραν του Μαγδάλον καὶ σύζυγον τοῦ ποτέ Στεφανή Σίμου δραχμὰς ὀκτώ, εἰς τὴν ἐτέραν θυγατέραν του Φωτοῦλαν καὶ σύζυγον τοῦ παπᾶ Πανάγου Ἀναστασοπούλου ἐπίσης δραχμὰς ὀκτώ, δὲν ἀφίνει εἶπεν ὁ διαθέτης ἴσην καὶ ὁμοίαν μερίδαν εἰς ταύταις, διότι ἐπροίκησεν αὐτὰς ἰκανῶς καὶ ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του διὰ μετρητῶν χρημάτων, ἀκινήτων καὶ κινητῶν πραγμάτων. Τὰ εἰρημένα δὲ κτήματα τὰ ὅποια ἀφίνει εἰς τὸν ἀνωτέρω υἱόν του Ἀθανάσιον θέλει διαθέτει οὗτος καθὰ θέλει παρ' οὐδενός ἐνοχλούμενος καὶ λογίζονται πλήρως καὶ τελεία ἰδιοκτησία του τῶν κληρονόμων καὶ ἀπογόνων αὐτοῦ· ὑποχρεούμενον νὰ φροντίσῃ περὶ ὅλων τῶν κατὰ τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν διάταξιν ἀναγκαίων τοῦ τε ἐνταφιασμοῦ του καὶ μνημοσύνων του, καὶ τελευταῖον ἀφίνει εἰς τοὺς ἐφημερίους τῶν Βουναρίων, τῆς Πετριάδας καὶ τοῦ ἐνταῦθα χωρίου Χαρακοπιοῦ ἀνὰ δέκα δραχμὰς εἰς ἕκαστον, ἥτοι ἡμίσειαν ἐκφώνησιν, διὰ νὰ δέωνται ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς του σωτηρίας τοῦ Ὑψίστου. Ἐρώτησα τὸν διαθέτην // ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τῷ ὑπενθύμῳ ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς ὄρφανὰ καὶ ἐνδεεῖς ἢ βοήθειάν τινα ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του εἰς ἀγαθοεργὰ ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, καὶ μὲ εἶπεν ὅτι δὲν ἀφίνει ἔχων πολὺψυχον καὶ ἀνήλικον οἰκογενεῖαν ὁ ῥηθεὶς υἱὸς τοῦ Ἀθανάσιου καὶ ἰδίως ἔχων ἀνάγκην καὶ ἔλλειψην χρημάτων καὶ αὐτὸς καὶ ὁ διαθέτης δὲν δύναται νὰ δειχθῇ ἐπωφελῆς τοιοῦτου ἀγαθοεργοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ ἔργου. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παρούσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς μάρτυρας, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων μόνον καὶ ἐμοῦ· ἐκτός τοῦ διαθέτου ὠμολογήσαντος ὅτι γινώσκει μὲν γράφειν, ἀλλὰ ἀομάτου ὄντος καὶ τυφλοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπογράψῃ. —

Παναγιώτης Τζάκωνας

Εὐστάθιος Σμυρλής

Ἰωάννης Ἀνδρικάκης

Ἀναστάσιος Βλαχοπουλιώτης

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν.

ΔΖΠολίτης.

Αριθμός εικοστός πέμπτος. Αριθ'. 25.

Διαθετικόν.

Σήμερον τὴν πέμπτην τοῦ μηνὸς Μαρτίου, ἡμέραν Δευτέραν, ὥραν ἐννάτην πρὸ μεσημβρίας τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ ἔτει, ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καὶ κατοικοῦ αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, κειμένη κατὰ τὴν δεξιὰν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ Θεοδωράκης Πουρναρᾶς, γεωργός, κάτοικος τοῦ χωρίου Δράγκα, τοῦ Δήμου Κορώνης, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καὶ γνωστός μοι καλῶς, ὅστις σφᾶς ἔχων καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας, μὲ εἶπεν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τριῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Γεωργίου Γεωργουλοπούλου, καδδοποιοῦ, Θεοδώρου Κωνσταν // τίνου Σακκοπούλου, βακάλλη καὶ Φώτῃ Δρίνη ιδιώτου, κατοίκων ἀπάντων ἐνταῦθα, πολιτῶν Ἑλλήνων μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαιρέσιν, καὶ γνωστῶν μοι καλῶς, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ πρῶτον ὀρκόσαμεν τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωμεν». Νὰ συντάξω τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, ὅτι ἀφίνει εἰς μὲν τοὺς ἀδελφούς του καλουμένους, τὸν πρῶτον Βλάσσην, τὸν δεῦτερον Παναγιώτην, καὶ τὸν τρίτον Δημήτριον ἀνὰ δύο ἀριθ'. 2· πρόββατα εἰς ἓνα ἕκαστον, εἰς τὸν Παναγιώτην Μουντζουρόπουλον ἐκ τοῦ χωρίου Κακόρευμα, Δήμου Κορώνης, ἐνενήκοντα ἀριθ. 90· γίδια, εικοσιεπτὰ ἀριθ'. 27· πρόββατα, τρεῖς γεωργικούς βόας, χρώματος, ὁ μὲν κόκκινος τρυγωνός, ὁ δὲ μαῦρος, καὶ ὁ ἕτερος μαυρομέλισσος, ἓναν ἀριθ. 1· ὄνον χρώματος μαύρου, μίαν ἀριθ. 1· ἀνώγειον οἰκίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη κατοικεῖ, ἐντός τοῦ ἰδίου χωρίου μεθ' ὄλων τῶν ἐν αὐτῇ ἐπίπλων· ἓναν ἀριθ. 1· ἀγρόν κείμενον εἰς τὴν θέσιν Λεπίδα περιφέρειαν τοῦ χωρίου // Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τριῶν ἀριθ. 3· ξερικόν, ἓνα ἀριθμός 1· ὅμοιον χωράφιον κείμενον εἰς θέσιν Μπουσάκι καλούμενον Μεγαλοχωράφι, τῆς αὐτῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ἐπτὰ ἀριθ. 7· ξερικόν· ἓνα ἀριθ'. 1· ὅμοιον κείμενον εἰς τὴν θέσιν Κοκκορυφιᾶν τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ δύο ἀριθ. 2· ὡς ἔγγιστα στρεμμάτων· ἓνα ἀριθ. 1· ὅμοιον εἰς θέσιν Μουμούρεση τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων δύο ἀριθ. 2· ὡς

ἔγγιστα ξερικόν, ἓνα ἀριθ. 1· ὅμοιον εἰς θέσιν Σφενδάμη τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο ἀριθ. 2· ἓνα ἀριθ. 1· ὅμοιον εἰς θέσιν Σταφίδα τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα πέντε ἀριθ. 5· ξερικόν. Ἐνα ἀριθ'. 1· ὅμοιον εἰς θέσιν Ἄλώνιον τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ στρέμματος ἡμίσεως ξερικόν, ἓναν ἀριθ. 1· κήπον εἰς θέσιν Ἄλώνιον ξερικόν, κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα. Τέσσαρας ἀριθ'. 4· κήπους περὶ τὴν οἰκίαν του, συγκειμένη ἐξ ἑνός καὶ ἡμίσεως στρέμματος ξερικόν, καὶ περιέχοντας μίαν ἀριθ'. 1· μωραίαν καὶ δύο ἀριθ. 2· ἀπηδιαῖς. Δύο ἀριθ. 2· ἀπηδιαῖς κειμένας ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Γεωργίου Πουρναῖ ἀδελφοῦ του. Δύο ἀριθ. 2· κλίμματα κείμενα τὸ μὲν ἓνα ἀριθ. 1· ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Παναγιώτη Πουρναῖ, ἀδελφοῦ του, καὶ τὸ ἕτερον μεταξὺ τῶν ὀρίων τῶν δύο ἀριθ' 2· κήπων τῶν ἀδελφῶν του Παναγιώτη καὶ Δημητρίου Πουρναῖων. Ἐνα ἀριθ' 1· ἐλαιόφυτον μέγαλον κείμενον ἄνωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Δημητρίου Πουρναῖ, καὶ πλησίον τοῦ κήπου τοῦ Βλάσση Πουρναῖ, ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὅποιον ἔχει αὐτὸς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἀδιανέμητον εἰσέτι. Μίαν ἀριθ. 1· ἀπηδιᾶν κειμένην ἐντὸς τοῦ κήπου καλουμένου Γουβιά, τοῦ Δημητρίου Πουρναῖ ἀδελφοῦ του· ἓνα ἀριθ. 1· ἀγρὸν κείμενον εἰς θέσιν Βαρικὰ, τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα, συγκείμενον ἐκ δύο ἀριθ' 2· ὡς ἔγγιστα στρεμμάτων ξερικόν. Τρία ἀριθ. 3· τέταρτα ἐξ ἑνός ἀγροῦ, κειμένου εἰς θέσιν Μάρκου Χωράφια τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα ξερικὰ. Ἐν ἀριθ. 1· μερίδιον ἐκ τοῦ ἄλωνίου κειμένου εἰς θέσιν Γεώργου τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα. Ἡμισυ στρέμμα γῆς ξερικῆς κειμένης εἰς θέσιν Ἀμπέλι τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα, περιέχον μίαν ἀπηδιᾶν καὶ μίαν μωραίαν, ἓνα ἀριθ'. 1· κομμάτιον γῆς ποτιστικῆς κείμενον εἰς τὴν θέσιν Βρυῖσιν τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα, περιέχον δύο ἀριθ: 2· μωραίας. Μίαν ἀριθ'. 1· μωραίαν κειμένην ἐντὸς τοῦ ποτιστικοῦ ἀγροῦ, κειμένου εἰς τὴν ἐκεῖσε πλησίον θέσιν, τοῦ Βλάσση Πουρναῖ. Ἐν ἀριθ'. 1· τέταρτον ἐκ μιᾶς συκαμινομωραίας, κειμένης ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Βλάσση Πουρναῖ πλησίον τῆς οἰκίας του. Δύο ἀριθ. 2· κλίμματα, κείμενα ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Παναγιώτη Πουρναῖ εἰς θέσιν Παλαιάμπελον τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα. Ἡμισυ ἀριθ. ½ στρέμμα γῆς ποτιστικῆς, κειμένης εἰς θέσιν Παλαιάμπελον τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ // χωρίου Δράγκα καὶ περιέχον δύο ἀριθ. 2· ἀπηδιαῖς, ἓν ἀριθ. 1· ἐλαιόφυτον μέγαλον, καὶ ἓνα ἀριθ'. 1· γροθάριον, καὶ τρία ἀριθ. 3· κλίμματα, ἓνα ἀριθ. 1· τέταρτον ἐξ ἑνός ἀγροῦ ξερικοῦ συγκειμένου ἐξ ἡμίσεως στρέμματος καὶ περιέχοντος ἓναν ἀριθ. 1· λινόν, κείμενον εἰς τὴν θέσιν

Παλαιάμπελον τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀδελφῶν του Βλάσση, Παναγιώτη καὶ Δημητρίου. Τὸ ἕν ἀριθ. 1· τέταρτον μερίδιον ἐκ τριῶν πευκῶν, τὰ ὅποια κείνται εἰς θέσιν Παλαιάμπελα τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα. Ἡμισυ ἀριθ' ½ στρέμμα γῆς ποτιστικῆς κειμένης εἰς θέσιν Στασοκήπια τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα, περιέχον δύο ἀριθ'. 2· ἀπηδιαῖς, καὶ δύο ἀριθ. 2· ἀγριοελαίας. Ἐννέα ἀριθ'. 9· κεντράδια ἀγριοελαίων ἐμβολιασθεισῶν ἡμέρων ἐλαίων, κειμένων εἰς θέσιν ἡ Παναγία, τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα. Ἐνα ἀριθ. 1· ἐλαι // ὄφυτον μέγαν κείμενον εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἡ Παναγία· ἕνα ἀριθ. 1· ἐλαιόφυτον ὅμοιον κείμενον ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Βλάσση Πουρναρᾶ εἰς θέσιν Λάκκας τῆς αὐτῆς περιφερείας. Ἡμισυ ἀριθ. ½ στρέμμα γῆς ξερικῆς εἰς θέσιν Λάκκας καὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας περιέχον ἕνα ἀριθ. 1· ἐλαιογροθάριον. Δύο ἀριθ. 2· στρέμματα γῆς ξερικῆς κειμένης εἰς θέσιν Σφακερὰ τῆς περιφερείας Δράγκα, καὶ περιέχοντα δύο ἀριθ. 2· ἀπηδιαῖς, καὶ δύο καὶ ἡμισυ ἀριθ. 2· ½ ἐμβολιασμένα κεντράδια. Τρία ἀριθ. 3· στρέμματα ἀμπέλιον κείμενον εἰς θέσιν Σικαλίστρα τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα, καὶ συγκείμενον ἐκ τριῶν ἀριθ. 3· στρεμμάτων, καὶ περιέχον μίαν ἀριθ. 1· ἀπηδιάν, καὶ δύο ἀριθ'. 2· συκκαῖς. Δύο ἀριθ. 2· στρέμματα γῆς ξερικῆς κείμενα εἰς θέσιν Ξεράκια εἰς τὰ ριζόπουλα τὰ ὅποια οὗτος ἔχει ἅπαντα τῆς πλήρη ἰδιοκτησίας του, καὶ ταῦτα φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, καὶ γνωρίζων καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην θνητότητα, ὑπενθυμίσασαμεν δὲ τὸν διαθέτην νὰ ἀφήσῃ βοήθειαν τινὰ εἰς φιλαν // θρωπικά, ἢ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, καὶ εἶπεν, ὅτι ἀφήνει εἰς τὸν ναὸν τιμώμενον ἡ Παναγία τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δράγκα ἕνα ἀριθ. 1· ἀγρόν ξερικὸν κείμενον εἰς θέσιν Λιναριάν τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Δράγκα συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο ἀριθ. 2· Ἐρωτήσαμεν δὲ αὐτόν ἂν ἔχη νὰ προσθαίσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐνώπιον πάντων, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος καὶ ὠμολογήσαντος ἄγνοιαν.

Γεώργιος Γεωργουλόπουλος

Θεόδωρος Κωνσταντίνου Σακκόπουλος

Φώτιος Μ. Δρίνης

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμ

βολαιογραφῶν.

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός εκατοστός έβδομηκοστός τρίτος Αριθ'. 173·

Διαθετικόν

Σήμερον τήν δεκάτην έννάτην τοῦ μηνός Δεκεμβρίου, ήμέραν Τετάρτην, ώραν δεκάτην πρὸ μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ ἔτει, ἐν Χαρακοποιῷ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καί κατοίκου αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σάββα Ψυρῆ κειμένη κατά τήν ἐνωρίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἰς θέσιν καλουμένην Ἀλῆ Μπαλεῖκα τοῦ χωρίου Χαρακοποιῷ προσκληθέντος παρὰ τοῦ Ἡγουμένου Ἰωσήφ διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Φῶτη Ψυρῆ, ὁ αὐτὸς Ἡγούμενος Ἰωσήφ, ἱερεὺς, κάτοικος ἐνταῦθα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ καί γνωστός μοι καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων μαρτύρων, Ἀναστασίου Ἀρβανίτη παντοπώλου, Ἀναγνώστη Τζάκωνα, ὡσαύτως, Παύλου Δρογγάτζου, μπακάλλη, κατοίκων τοῦ χωρίου Χαρακοποιῷ, καί Πέτρου Καραπαύλου ιδιώτου, κατοίκου τοῦ χωρίου Ἀρμενιούς, ἀπάντων ἐκ τοῦ Δήμου Κολωνίδων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς ὀρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν ὅ,τι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μέ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα· ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλί // κίαν ἐτῶν ἑξηκονταενός ἀριθ. 61· καί φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, σφᾶς ἔχων πρὸ πάντων τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, θέλων δὲ νὰ διαθέσῃ τὴν ἀκίνητον καί [[ἀκίνητον]] ἠκινήτην| περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον· εἰς τὸν ἀδελφόν του [[Ἀθ]] Θεοδωράκη Ψυρῆ πρῶτον, πέντε ἀριθ. 5· στρέμματα ἐκ τοῦ κατὰ τὴν θέσιν Καρβουνι τὴν Λάκκαν ἀγροῦ του, περιέχοντος δέκα ἀριθ. 10· ὡς ἔγγιστα ἀπηδιαῖς, κειμένου εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Γαμβριᾶ τοῦ Δήμου Κορώνης, καί ὀροθετουμένου ἀνατολικῶς μετ' ὅμοιον ἀγρόν τοῦ Πέτρου Ψυρῆ, δυσμᾶς μετ' ὅμοιον τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδωράκη Ψυρῆ, ἀρκτικῶς μετ' ὄρος, καί μεσημβρινῶς μετ' ἀγρόν τοῦ Πέτρου Ψυρῆ. Δεύτερον, μίαν χαμώγειον οἰκίαν μετ' ὁ προαύλιόν της καί μετ' ὁ παρακείμενον κήπον της, κειμένην εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον Γαμβριᾶ, καί συνορευομένην ἀνατολικῶς μετ' ὅμοιαν οἰκίαν τοῦ Προκοποῦ Τζιμικλῆ, δυτικῶς μετ' οἰκίαν καί κήπους τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδωράκη Ψυρῆ, ἀρκτικῶς μετ' ἐρειπωμένην οἰκίαν τοῦ ποτέ παπᾶ Ἡλίας Οἰκονόμου, καί μεσημβρινῶς μετ' οἰκίαν

καί κῆπον τοῦ Προκοπίου Τζιμικλῆ. Τρίτον, ἓνα μωραιοπερίβολον, περιέχον μωραίας ὀκτώ ἀριθ. 8· συγκείμενον ἐξ ἡμίσου στρέμματος, κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Γαμβριᾶ, ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς με ὅμοιον τοῦ Μάρκου Ψυρῆ, δυτικῶς με δρόμον δημόσιον, ἀρκτικῶς με κῆπον τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδωράκη Ψυρῆ, καὶ μεσημβρινῶς με ὅμοιον τοῦ Πέτρου Ψυρῆ. Τέταρτον, ἓνα ἄγρον εἰς θέσιν Σπλιθάρι, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων δύο ἀριθ. 2· κεί // μενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ αὐτοῦ χωρίου Γαμβριᾶ, συνορευόμενον ἀνατολικῶς με ὅμοιον ἄγρον τοῦ Μάρκου Ψυρῆ, δυτικῶς με ῥάχην, ἀρκτικῶς με ἄγρον τοῦ ποτέ παπᾶ Κωνσταντῆ παπᾶ Ἀθανασίου, [[δυτικῶς]] καὶ μεσημβρινῶς με ῥεῦμα. Πέμπτον, ἓνα ἕτερον ἄγρον καλούμενον Σκάλα, συγκείμενον ἐξ ἑνός στρέμματος, κείμενον ὡσαύτως εἰς τὸ χωρίον Γαμβριᾶ, ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς με βράχον, δυτικῶς, ἀρκτικῶς ὡσαύτως με βράχον καὶ μεσημβρινῶς με ἄγρον ἐθνικόν. Εἰς τὸν ἕτερον ἀδελφόν του Ἀναστάσιον Ψυρῆ, πρῶτον, ἓνα ἀριθ. 1· ἄγρον ξερικόν, κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Γαμβριᾶ, εἰς θέσιν Σκάλα, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο ἀριθ. 2· ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς με ἄγρον ἐθνικόν, δυτικῶς με ὅμοιον ἄγρον τοῦ παπᾶ Ἡλία Οἰκονόμου, ἀρκτικῶς ὡσαύτως, καὶ μεσημβρινῶς με ὅμοιον τοῦ Πέτρου Ψυρῆ. Δεύτερον, ἓνα ὅμοιον ἄγρον εἰς θέσιν Ποδαροτὸν τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τριῶν ἀριθ. 3· ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς με ἄγρον τοῦ παπᾶ Ἀθανασίου, δυτικῶς με ὅμοιον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναστασίου Ψυρῆ, ἀρκτικῶς με ἄγρον ἐθνικόν, καὶ μεσημβρινῶς με ἄγρον τοῦ παπᾶ Κωνσταντῆ παπᾶ Ἀθανασοπούλου· καὶ τρίτον, ἓνα ὅμοιον ἄγρον ξερικόν, περιέχον δύο συκκαίας συγκείμενον ἐξ ἑνός στρέμματος, κείμενον ἐπίσης εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ αὐτοῦ χωρίου Γαμβριᾶ, ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς με ὅμοιον ἄγρον τοῦ Ἀναστασίου Σίδερη, δυτικῶς με ἄγρον ἐθνικόν, ἀρκτικῶς με ἄγρον τοῦ παπᾶ Ἡλία Οἰκονόμου, καὶ μεσημβρινῶς με βουνόν, ὡς νομίμους κληρονόμους του. Τὰ εἰρημένα δὲ κτήματα, τὰ ὅποια ἀφίνει εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἀδελφοὺς του Θεοδωράκη καὶ Ἀναστάσιον, θέλουν διαθέτει οὗτοι καθά θέλουν παρ' οὐδενός ἐνοχλούμενοι καὶ λογίζονται πλήρης καὶ τελεία ἰδιοκτησία των τῶν κληρονόμων καὶ ἀπογόνων αὐτῶν. Ἡρώτησα τὸν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθαίση ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὅχι· τῷ ὑπενθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς ὀρφανά καὶ ἐνδεεῖς, ἢ βοήθειαν τινὰ ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του, εἰς ἀγαθοεργὰ ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, καὶ με εἶπεν, ὅτι καθόσον ἀφορᾶ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς ὀρφανά, ἐνδεεῖς καὶ χήρας, ταῦτα ἐποίησεν ὁ ἴδιος ἰδίαις αὐτοῦ χερσίν· καθὼς καὶ περί τοῦ ἐνταφιασμοῦ του καὶ ψυχικῆς του σωτηρίας, ἀλλὰ περί πλέον τούτων ἀφίνει διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν διὰ

νά μνημονεύεται, εἰς μὲν τὸν ναόν, τιμούμενον, ὁ Ἅγιος Παντελεήμων τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ, πέντε ἀριθ. 5· στρέμματα ἐκ τοῦ κατὰ τὴν θέσιν Καρβοῦνι τῆς Λάκκας ξερικοῦ ἀγροῦ, κειμένου εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Γαμβριᾶ, τοῦ Δήμου Κορώνης, ὀροθετουμένου ἀνατολικῶς μὲ ὅμοιον ἀγρὸν τοῦ Πέτρου Ψυρῆ, δυσμᾶς μὲ ὅμοιον τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδωράκη Ψυρῆ, ἀρκτικῶς μὲ ὄρος, καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρὸν τοῦ Πέτρου Ψυρῆ, εἰς δὲ τὸν ναόν, τιμούμενον, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, τοῦ αὐτοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ δραχμᾶς τεσσαράκοντα ἀριθ. 40· διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον. Εἰς δὲ τὰ ἀγαθοεργὰ καὶ φιλαν // θρωπικὰ καταστήματα, ὅτι δὲν δύναται νά δειχθῆ ἔπωφελῆς τοιοῦτων ἀγαθοεργῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἔργων, ὡς ὄντων ἐνδεῶν τῶν κληρονόμων του, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου διαθέτου. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς εἰς αὐτόν καὶ τούς μάρτυρας, ὑπογράφεται παρά τῶν μαρτύρων μόνον, καὶ ἐμοῦ, τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος· ἐκτός τοῦ διαθέτου ὠμολογήσαντος ὅτι γινώσκειν μὲν γράφειν, ἀλλὰ πάσχοντος ἀπὸ πολυχρόνιον ἀσθένειαν δὲν δύναται νά ὑπογράψῃ. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον –

Ἄναστάσιος Ἀρβανίτης

Ἄναγνώστης Τζάκωνας

Παῦλος Δρογγάτζος

Πέτρος Καράπαυλος

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός τριακοστὸς πεντηκοστὸς ὄγδοος Αριθ. 358:

Διαθετικόν: –

Σήμερον τὴν δωδεκάτην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, ἡμέραν Τρίτην, ὥραν δεκάτην πρό μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἕκτῳ ἔτει ἐν Κορώνη, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη καὶ κατοικοῦ αὐτῆς, ἐν τῇ οἰκίᾳ μου κειμένη κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ἴσπου ὑπάρχει καὶ τό ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον¹ καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, ὁ κύριος Νικόλαος Μουτζόπουλος, κτηματίας, κάτοικος Καλαμῶν καὶ ἤδη διαμένων προσωρινῶς ἐνταῦθα εἰς τὴν πόλιν Κορώνης Δήμου Κολωνίδων, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καὶ γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τριῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων // Θεοδώρου Δαρειώτου ὑποτελώνου Κορώνης, Θεοδώρου Ταρσούλη, καὶ Πέτρου Ῥάλλια ἀμφοτέρων ἐμπόρων, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης Δήμου Κολωνίδων, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς. Ὁρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν, ὅτι ἀκούσωμεν {ὅτι ἀκούσωμεν} μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα, ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἐξήκοντα ὀκτῶ ἀριθ. 68· καὶ φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου· ἔχων δὲ σφᾶς πρό πάντων τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, καὶ θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον, εἰς τὴν συζυγόν του ὀνόματι Αἰκατερίνην, πρῶτον, μίαν ἀνώγειον οἰκίαν μὲ ὅλην τὴν ὅποιαν ἐξουσιάζει περιοχὴν τῆς, κειμένην εἰς τὴν πόλιν Καλαμῶν, ἄνωθεν τῆς πλατείας // πρὸς τὸν ποταμόν, καὶ συνορευομένην ἀνατολικῶς μὲ δημόσιον δρόμον, δυτικῶς μὲ τὸν ποταμόν, ἀρκτικῶς μὲ ἀσκεπεῖς γαίας τῆς Γεώργενας Κρητικιάς, καὶ μεσημβρινῶς μὲ οἰκίας τῆς Δεμητράκενας Ρεπίτζας Ἰτὴν ὅποιαν οὗτος κατασκεύασεν διὰ τῆς ληφθείσης παρ' αὐτῆς προικός². Δεύτερον, ἓνα ἐλαιοπερίβολον, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα ἕξ ἀριθ. 6· μὲ διάφορα ἄλλα καρποφόρα δένδρη, κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Καλύβια τῶν Καλαμῶν. Τρίτον, ἓνα ἕτερον ἐλαιοπερίβολον κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν Καλαμῶν εἰς θέσιν Ἁγίου Γεώργιος, συγκείμενον ἐξ ὀκτῶ ἀριθ. 8· στρεμμάτων, περιέχον ὡς ἔγγιστα ἐλαίας ἡμέρας μεγάλας ἑκατόν

τριάκοντα ἀριθ. 130· καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἤδη ὑπάρχοντα ναόν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος· Τέταρτον, μίαν ἄμπελον συγκειμένην ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δεκατεσσάρων ἀριθ. 14· περιέχουσαν καὶ ἀρκεταῖς ὄρμαθοσυκκαῖς, κειμένην εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Ἐσπρόχωμα τῶν Καλα // μῶν. Πέμπτον τὰ ὑπ' ἀριθμόν [[ἑκατοστὸν]] Ἰδιακοσιοστοῦ ἐννενηκοστοῦ πρῶτου ἀριθ. 291· καὶ διακοσιοστοῦ ἐννενηκοστοῦ ἑβδόμου ἀριθ. 297· Ἰδύω ἐλαιοτεμάχια κείμενα τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Φανάρη δήμου Κολωνίδων, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Παπάρια θέσιν Καμάρες τοῦ αὐτοῦ δήμου, τὰ ὅποια οὗτος ἔχει τριακονταετῶς ἐνοικιασμένα ἀπὸ τὸ Δημόσιον, διὰ δραχμὰς πεντακοσίας δύο ἀριθ. 502· ἀμφοτέρω κατ' ἔτος. Ἐκτον, καὶ ὅλην τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη καθὼς καὶ τὴν τυχόν μετὰ ταῦτα ἀποκτηθησομένην σιγείρησιν τῆς οἰκίας του· καθὼς καὶ ὅλην ἐπίσης τὴν εὑρεθησομένην τότε χρηματικὴν του κατάστασιν ὡς νόμιμον κληρονόμον του, τὰ ὅποια κτήματα καὶ πράγματα θέλει διαθέτει αὕτη ὡς θέλει καὶ βούλεται ἐν ὄσφ ζῆ, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν θέλει νὰ διαθέσει εἰς τὰ τέκνα της, καθὼς αὕτη θελήσει, καὶ λογίζονται ἀπὸ τὸν θάνατόν του πλήρης καὶ τελείας ἰδιοκτησία της, αὐτῆς τε καὶ τῶν ἀπογόνων της. Ἡρώτησα τὸν δι // ἀθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθαίση ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη ὅχι· τῷ ὑπενθύμησα νὰ ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς ὄρφανὰ καὶ ἐνδεεῖς, ἢ βοήθειαν τινα ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του εἰς ἀγαθοεργὰ, ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, καὶ μέ εἶπεν, ὅτι ἀφήνει δραχμὰς διακοσίας ἀριθμὸς 200· νὰ δοθῶσιν εἰς δύο ὄρφανὰς, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς προῖκα των, καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὰ περί τοῦ ἐνταφιασμοῦ του καὶ ψυχικῆς του σωτηρίας ἀπαιτούμενα ἔξοδα, ταῦτα θέλει ἐνεργήσῃ ἢ εἰρημένη σύζυγός του Αἰκατερίνη καὶ κληρονόμος του μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἰς δὲ τὰ ἀγαθοεργὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα δὲν ἀφήνει τί, καθότι παραιτεῖ πολυἀριθμὸν οἰκογενεῖαν, καὶ ἀδύνατον. Ταῦτα οὗτος μέ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς αὐτόν καὶ τοὺς μάρτυρας, ὑπογράφεται παρά τοῦ διαθέτου, τῶν μαρτύρων // καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον –

Ν. Μουτζόπουλος

Θεόδωρος Δαρειώτης Μ/ς

Θεόδωρος Ε. Ταρσούλης

Πέτρος Ῥάλλιας

ἌΟ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός τριακοστός ἑβδομηκοστός ἔννατος Αριθ'. 379.

Διαθετικόν. –

Σήμερον τήν δεκάτην τοῦ μηνός Δεκεμβρίου, ἡμέραν Τρίτην, ὥραν τρίτην μετά μεσημβρίαν, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἕκτῳ ἔτει ἐν Χαρακοπιῷ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καί κατοίκου αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σπύρου Γεωργούλου, κειμένη ἐντός τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καί εἰς τήν ἐνωρίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁ κύριος Σπῦρος Γεωργοῦλος, ἐργολάβος, κάτοικος τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καί γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπί παρουσίᾳ τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων κυρίων Γεωργίου Παυλάκη, ἰατροχειρουργοῦ, κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης, Ἀναστασίου Ἀρβανίτου, [[Γεωρ]], Ἀναγνώστου Τζάκωνα, ἀμφοτέρων ἐμπόρων, καί Ἡλία Γιαννόπουλου, καφφοπώλου, κατοίκων τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ, ἀπάντων ἐκ // τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πολιτῶν Ἑλλήνων μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὀρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νά ἐκθέσω τά ἀκόλουθα, ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἐξήκοντα ἀριθμός 60· καί φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δὲ πρό πάντων σῶας τάς νοεράς του αἰσθήσεις, καί θέλων νά διαθέσῃ τήν ἀκίνητον καί κινητήν περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον· εἰς τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον Γεωργοῦλον, καί εἰς τὴν ἀδελφὴν του Αἰκατερίνην ἓνα χερσῶδες ἀγρὸν κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βουναρίων θέσιν Κοκκάλα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, συγκείμενον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δέκα ἀριθ. 10· περιέχοντα ἑκατὸν πενήκοντα ἀριθ. 150· δένδρα καί ἑκατὸν ἀριθμός 100, ὡς ἔγγιστα ἀγριοελαίας, καί συνορευόμενον ἀνατολικῶς μέ ἀμπέλιον τοῦ Γεωργίου Βεργογιαννόπουλου, δυτικῶς μέ ἐλαιόδενδρα τῶν Ἀναστασίου καί Γεωργίου ἀδελφῶν Ἀρβανίτη, ἀρκτικῶς μέ ὅμοια τοῦ Χρήστου Μπαρμπουτζῆ, καί μεσημβρινῶς μέ ἀμπέλιον τοῦ Φωτῆου Μαγκλα{α}βί // τη καί εἰς τὴν σύζυγόν του ὀνόματι Φωτοῦλαν, μίαν χαμῶγειον οἰκίαν, μέ τό προαυλίον της, κειμένην ἐντός τοῦ ἰδίου Χαρακοπιῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καί συνορευομένην ἀνατολικῶς μέ προικιμαίαν οἰκίαν τῆς ἀνεψιᾶς του

Ἑλένης συζύγου τοῦ Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου, δυτικῶς μέ δημόσιον δρόμον, ἀρκτικῶς μέ χαμώγειον οἰκίαν [[τῆς ἀδελφῆς του Αἰκατερίνης]], τοῦ ἀνεπιού του Γεωργίου Γεωργούλου καὶ μεσημβρινῶς μέ δημόσιον δρόμον. Μίαν ἄμπελον, κειμένην ἐντός τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶ θέσιν Ντελιχούσα, συκκειμένην ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα πέντε ἀριθ'. 5· περιέχουσαν εἰκοσιπέντε ἀριθμός 25 ἐλαιόδενδρα μικρά τε καὶ μεγάλα ὡς ἔγγιστα, καὶ ἀπηδέας εἴκοσι ἀριθμός 20· ὡς ἔγγιστα, καὶ ὀροθετουμένην ἀνατολικῶς μέ ὁμοίαν ἄμπελον τῶν ἀδελφῶν Μπασταίων, δυτικῶς μέ ὁμοίαν τοῦ Ἰωάννου Λιγυδιστιανοῦ, ἀρκτικῶς μέ ὁμοίαν τοῦ Θεοδωρῆ Καθαροῦ, καὶ μεσημβρινῶς μέ ὁμοίαν τοῦ Ἀθανασίου Μουζάκη, καὶ ὄλην τὴν εὐρεθησομένην σιγείρησιν τοῦ ὀσπητίου του, ὡς νομίμους κληρονόμους του, τὰ ὁποῖα πράγματα καὶ κτήματα θέλουν διαθέτει ὡς θέλη καὶ βούληται μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ λογίζονται μετὰ τὸν θάνατόν του πλήρης καὶ τελεία ἰδιοκτησία των αὐτῶν τε καὶ τῶν // κληρονόμων των. Ἡρώτησα τὸν διαθέτην ἂν ἔχη νὰ προσθαίση ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τῷ ὑπενθύμισα νὰ ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς ὀρφανὰ καὶ ἐνδεεῖς, ἢ βοήθειαν τινὰ ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του, ἢ εἰς ἀγαθοεργὰ, ἢ φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μέ εἶπεν, ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς ὀρφανὰ καὶ ἐνδεεῖς, ταῦτα ἔπραξεν πρὶν, καθόσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰ φιλανθρωπικά καταστήματα, δὲν δύναται νὰ συνεισφέρῃ, διότι εἶναι πένης· ὅσον δὲ περὶ τῶν ἐξόδων τοῦ ἐνταφιασμοῦ του, καὶ ψυχικῆς του σωτηρίας, ταῦτα θέλει ἐνεργῆσαι ἢ εἰρημένη σύζυγός του Φωτοῦλα καὶ κληρονόμος του ἀναλόγως τῆς τάξεώς του καὶ ἰσχύος της. Ταῦτα οὗτος μέ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὴν παρούσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς αὐτόν καὶ τοὺς μάρτυρας, ὑπογράφεται παρὰ τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος καὶ ὁμολογήσαντος ἄνοιαν γραμμάτων. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον. –

Γεώργιος Παυλάκης

Ἀναστάσιος. Αῤβανίτης

Ἀναγνώστης Τζάκωνας

Ἡλίας Γιαννόπουλος

ἌΟ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουγάκης.

Αριθμός τετρακοσιοστός δέκατος ἔννατος Αριθ'. 419.

Διαθετικόν

Σήμερον τήν εικοστήν τετάρτην τοῦ μηνός Ἰανουαρίου, ἡμέραν Παρασκευήν, ὥραν ἑνάτην πρό μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει, ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καί κατοίκου αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, κειμένης κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ὑπάρχει καί τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, καί εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου, ὁ κύριος Παναγιώτης Κολαμπᾶς, γεωργός, κάτοικος τοῦ χωρίου Καστελίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, |εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς Παναγίας τῶν Εἰσοδίων τοῦ αὐτοῦ χωρίου| ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καί γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη // προσυπογραφομένων [[δύω]] |τεσσάρων| ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Πέτρου Ῥάλλια ἐμπόρου, Πανάγου Παυλάκη κτηματία, Δημητρίου Καραγιαννη βακάλλη, καί Θεοδώρου Ἀναγνώστου Κλάπα ιδιώτου, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, |τῆς ἐνωρίας τοῦ ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου|, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὀρκισθέντων δέ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον, «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν, ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα, ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν πενήκοντα ἀριθμός 50· καί φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δέ πρό πάντων σώας τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, καί θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν ἀκίνητον καί κινητὴν περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον εἰς τὴν σύζυγόν του // ὀνόματι Βιολοῦ θυγατέρα τοῦ ποτὲ Διαμαντῆ Διαμαντόπουλου, πρῶτον μίαν ἄμπελον συγκεϊμένην ὡς ἔγγιστα ἐκ στρεμμάτων τεσσάρων ἀριθμός 4· καί περιέχουσαν τέσσαρας ἀπιδέας, καί δύο συκκέας, κειμένην κατὰ τὴν θέσιν Γόνα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καί ὀροθετουμένην ἀνατολικῶς μὲ ιδιόκτητον |ἄμπελον| τῶν Θεοδώρου καί Γεωργίου ἀδελφῶν Μαρκάκη, δυτικῶς μὲ ὁμοίαν τοῦ Στυλιανοῦ Καραβίτη, ἀρκτικῶς μὲ ιδιόκτητα ἐλαιόδενδρα τοῦ Θεοδωρῆ Λαχανᾶ, καί μεσημβρινῶς μὲ τὸ ἐθνικόν τμήμα τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος, τὸ ὅποιον τριακονταετῶς ἔχει ἐνοικιασμένον ὁ Σπῦρος Κρασακόπουλος. Δεύτερον, τὴν ἀνώγειον οἰκίαν κειμένην ἐντὸς τοῦ χωρίου

Καστελίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, γειτνιαζομένην ἀνατολικῶς μέ δημόσιον δρόμον, δυτικῶς μέ οἰκόπεδον τοῦ διαθέτου καί τοῦ Ἰωάννη Κρασακόπουλου, ἀρκτικῶς μέ τόν λόφον καλούμενον Κουλά, καί μεσημβρινῶς μέ δημόσιον δρόμον. Τρίτον, ἕνα ἀριθ. 1· οἰκότοπον // συγκείμενον ἐκ πηχῶν τεκτονικῶν ὡς ἔγγιστα ἑβδομήκοντα ἀριθ. 70· κείμενον ἐντός τοῦ αὐτοῦ χωρίου καί δήμου, καί συνορευόμενον ἀνατολικῶς μέ δημόσιον δρόμον, δυτικῶς μέ κήπον προικιμαῖον τῆς Παναγιώτας Κορδαντονίτζας, ἀρκτικῶς μέ τήν ἀνώγειον οἰκίαν τοῦ διαθέτου, καί μεσημβρινῶς μέ τόν ὑπόλοιπον εἰσέτι ἀδιανέμητον οἰκότοπον τοῦ Ἰωάννη Κρασακόπουλου. Τέταρτον, ἕν μωροπερίβολον κείμενον κατά τήν θέσιν Σπανοπούλου καλουμένην τοῦ Δήμου Κολωνίδων, συγκείμενον ἐξ ἑνός στρέμματος, περιέχον μωρέας μεγάλας δώδεκα ἀριθ. 12· ἕν ἐλαιόφυτον μέγαλον, καί τέσσαρα ἀριθμός 4· νεόφυτα ἐλαιόδενδρα ὀροθετούμενον ἀνατολικῶς μέ κήπον τοῦ Ἀναγνώστη Ἀρόνη, δυτικῶς μέ μωροπερίβολον τοῦ Κωνσταντῖνου Πετρουλάκη, ἀρκτικῶς μέ ὅμοιον τοῦ Δημητρίου Μαρκάκη, καί μεσημβρινῶς μέ μωρέας τῆς Ἀναστασοῦλας ἀδελφῆς τοῦ διαθέτου, καί θυγατρός τοῦ ποτε Θεοδώρου Κολαμπᾶ. Πέμπτον, ἡμίσειαν χαμώγειον οἰκίαν, κειμένην // ἐντός τοῦ αὐτοῦ χωρίου καί δήμου, εἰσέτι ἀδιανέμητον μετά τοῦ ἀνεψιοῦ του Κωνσταντῖνου Κολαμπᾶ, καί ὀροθετουμένην ἀνατολικῶς μέ δημόσιον δρόμον, δυτικῶς μέ κήπον τῆς Διονύσενας Ζερμπίκενας, ἀρκτικῶς μέ γῆν ἀσκεπῆ ἐθνικήν, καί μεσημβρινῶς μέ κήπον τοῦ Ἀθανασίου Λαλιῶτου. Τρεῖς γεωργικούς βόας, ὁ μὲν εἷς γαῖτανός, ἡλικίας ἐτῶν πέντε ἀριθμός 5· ἀναστήματος δευτέρου, οἱ δέ λοιποὶ ἀμφότεροι μαύροι, ἡλικίας ἐτῶν δέκα καί δώδεκα, ἀναστήματος δευτέρου. Ἐναν ἵππον, χρώματος ντορί, ἡλικίας ἐτῶν ὀκτώ ἀριθμός 8· καί ἕναν ὄνον χρώματος μαύρου, ἡλικίας ἐτῶν ἕξ ἀριθμός 6· καί ὅλην τήν κινητήν περιουσίαν του, οἷον ἔπιπλα τῆς οἰκίας του, φορέματά του καί λοιπά ὅσα ἀνήκον εἰς τήν κυριότητά του. Πρὸς τούτοις τῆς ἀφίνει καί τὸ παρά τῆς κυβερνήσεως ἐνοικιασθέν παρ' αὐτοῦ τεμάχιον ὑπ' ἀριθμόν ἑκατοστόν ἑβδομηκοστόν ἔβ // [[δομηκοστόν]] ἡδομον| ἀριθ. 177· ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος, τὰς ἀποδοχὰς καί ὠφελείας αὐτοῦ θέλει ἀπολαμβάνει ἢ ἰδίᾳ σύζυγός του, καθὼς καί ὅ,τι ἄλλο περὶ πλέον ἀποκτίσει μετά ταῦτα ὁ διαθέτης, ὑποχρεώνουσιν αὐτήν ὅμως νά φροντίσῃ μετά τήν ἀποβίωσίν του, διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου καί λοιπά ὅσα ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται πρὸς ψυχικήν του σωτηρίαν, κατά τήν τάξιν αὐτοῦ. Ταῦτα δέ πάντα θέλει ὁ διαθέτης νά μένουν εἰς τήν πλήρη κυριότητα τῆς μνησθείσης συζύγου του ἐφ' ὅλου ζωῆς της, καί ἂν τυχόν λάβῃ ἀνάγκην διὰ νά ζωοτροφεῖ καί γηροτραφεῖ θέλει ἐκποιεῖ ταῦτα, καί μετά τήν ἀποβίωσίν της νά μή δύναται νά τὰ διαθέσῃ εἰς ἄλλον, εἰμή νά τὰ ἀφήσῃ εἰς τόν

θετόν υἰόν αὐτοῦ ὀνόματι Κυριακούλην τοῦ ποτε Ἑλίου ἐκ τῆς Σπάρτης, ἐάν οὗτος ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς ἀποβιώσεως τῆς μνησθείσης συζύγου του νά μένη μετ' αὐτῆς φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος διά τήν ἐξοί // κονόμησιν αὐτῆς, εἰς ἐναντίαν δέ περίπτωσιν δέν θέλει χαίρει κανέν δικαίωμα οὗτος διά νά ἀπαιτήσῃ τήν τοιαύτην κληρονομίαν, καὶ ὅτι ἡ εἰρημένη σύζυγός του θέλει χαίρει τό δικαίωμα νά κάμνη ὡς βούλεται καὶ θέλει, προσδέ, ὅτι εὐνοεῖ τήν ἀπό δευτέραν τοῦ μηνός Μαΐου, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ὀγδόου ἔτους, καὶ ὑπ' ἀριθμόν τριακοστόν ἕκτον ἀριθμός 36· προλαβοῦσαν διαθήκην του γενομένην ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος Δημητρίου Ζαφείρου Πολίτη ἄκυρον, καὶ ὡς χάρτη ἄγραφον. Ἐπενθύμησα εἰς τόν διαθέτην, ἂν εὐχαριστήται νά ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανά, ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά καὶ ἀγαθοεργά καταστήματα βοήθειαν τινά χρηματικήν, εἴτε ἄλλην, καὶ μέ εἶπεν ὅχι, τόν ἠρώτησα προσέτι ἰάν ἔχη|| νά προσθέσῃ ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἀφίνει μετὰ θάνατον εἰς τόν ναόν τοῦ χωρίου Καστελίων, τιμοῦμενον, ἡ Παναγία, δραχμάς πεντή // κοντα ἀριθμός 50· τὰς ὁποίας θέλει ἀποδώσουν οἱ κληρονόμοι του ἄνευ τινός ἐναντιότητος. Ταῦτα οὗτος μέ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τό παρόν ἐπίσημον διαθετικόν ἔγγραφον, ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπεγράφεται παρά τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν, πλήν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος καὶ ὁμολογήσαντος ἄγνοιαν γραμμάτων. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον.

Θεόδωρος Ἀναγνώστου Κλάππας

Δημήτριος Καράγιαννης

Πανάγος Παυλάκης

Πέτρος Ῥάλλιας

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός πεντακοσιοστός τρίτος Αριθ. 503

Διαθετικόν

Σήμερον τὴν δεκάτην ἑνάτην τοῦ μηνός Ἰουνίου, ἡμέραν Πέμπτην, ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἐν Κορώνη ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καὶ κατοίκου αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, κειμένη κατὰ τὴν δεξιάν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ κύριος Γεώργιος {Γεώργιος} Γεωργουλόπουλος, κτηματίας, κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καὶ γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τριῶν μαρτύρων, κυρίων Πέτρου Ῥάλλια ἐμπόρου, Πανάγου Παυλάκη κτηματίου, καὶ Θεοδώρου Δαρειώτου, ὑποτελώνου Κορώνης, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ τῆς ἐνωρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξάιρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, {«} ὀρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν, ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ // θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἐξήκοντα, καὶ φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δὲ πρὸ πάντων σφᾶς τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, καὶ θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον εἰς μὲν τὴν ἀδελφὴν του Αἰκατερίνην σύζυγον τοῦ ποτὲ Ἀναστασίου Τζαγκάρη κάτοικον Μεθώνης δραχμὰς ἀργυράς εἴκοσι ἀριθμὸς 20· εἰς δὲ τὴν ἀδελφὴν του Μαρίαν σύζυγον τοῦ ποτὲ Παναγιώτη Ταμπάκη ἐτέρας δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20· εἰς τὴν σύζυγόν του Μαριῶ ἐπίσης δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20, καὶ εἰς τὸν ἀνεψιόν του Θεόδωρον Κωνσταντῖνου Σακκόπουλον ὄλην του, τινὰ ἤδη ἀποκτηθεῖσαν καὶ ἀποκτηθησομένην κινητὴν του καὶ ἀκίνητον περιουσίαν, καὶ τούτο ἐπειδὴ συνέζησε μετ' αὐτοῦ πέντε ἤδη ἔτη, καὶ διότι εἶδε παρ' αὐτοῦ πάμπολλας περιποιήσεις καὶ εὐεργεσίας, καὶ περὶ πλέον τούτων καθότι τοῦ ὑπεσχέθη νὰ γειροτροφήσῃ αὐτόν τε, καθὼς καὶ τὴν σύζυγόν του Μαριῶ· μέχρι τοῦ θανάτου των, καὶ νὰ κάμῃ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν των ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα τοῦ ἐνταφιασμοῦ των καὶ λοιπὰ ὅσα ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται πρὸς ψυχικὴν των

σωτηρίαν κατά τήν τάξιν αὐτῶν. Ὑπενθύμισα εἰς τόν διαθέτην ἄν εὐχαριστήται ν' ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανά ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά καὶ ἀγαθοεργά καταστήματα βοήθειάν τινα χρηματικὴν, εἴτε ἄλλην, καὶ μὲ εἶπεν, ὅτι ἀφήνει δραχμὰς ἑκατὸν ἀριθμὸς 100· οἷτινες νά δοθῶσιν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν κληρονόμον του εἰς τὸν Δήμον τῶν Κολωνίδων ὀψέποτε ἤθελε ἀποφασισθῆ νά κατασκευασθῆ ὅποιονδήποτε φιλανθρωπικόν // πικόν κατάστημα. Τὸν ἠρώτησα προσέτι, ἂν ἔχη νά προσθαίσῃ ἄλλο τι, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὸ παρόν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου, καὶ τῶν μαρτύρων, ὑπογράφεται παρὰ τοῦ διαθέτου, τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον.

Γ: Γεοργουλόπουλος –

Πανάγος Παυλάκης –

Θεόδωρος Δαρειώτης Μ/ς –

Πέτρος Ῥάλλιας –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης Συμβολαιογραφῶν

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός πεντακοσιοστός πεντηκοστός Αριθ. 550.

Διαθετικόν

Σήμερον τήν εικοστήν ἕκτην τοῦ μηνός 7μβρίου, ἡμέραν Παρασκευήν, ὥραν δεκάτην πρό μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει ἐν [[Κορώνη]] |Ἀρμενιοῦς| προσκληθεῖς παρά τοῦ Πέτρου Καραπαύλου διά τοῦ Ἡλία Διονυσοπούλου ὑπηρετοῦ, κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης μετέβην εἰς τὸ χωρίον Ἀρμενιοὶ τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καὶ κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀνωτέρω Πέτρου Καραπαύλου κειμένη ἐντός τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ἀρμενιοὶ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὁ Πέτρος Καραπαύλος ιδιώτης, κάτοικος τοῦ χωρίου Ἀρμενιοὶ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καὶ γνωστός μοι καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων μαρτύρων, κυρίων Γεωργίου Ἀποστολίδου, λοχαγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Φάλαγγος, κατοίκου Μεθώνης, |καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου| καὶ ἤδη διαμένοντος // προσωρινῶς εἰς Χαρακοπιὸν τοῦ Δήμου Κολωνίδων, Κωνσταντίνου Παππαδοπούλου, καφφοπώλου, Ἡλία Γιαννοπούλου ὡσαύτως καφφοπώλου, καὶ Χρήστου Τζάκωνα, βακάλλη, κατοίκων ἀπάντων τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶ τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, |τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶ| πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὀρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλαξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα, ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἐβδομήκοντα πέντε ἀριθ. 75· καὶ φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δὲ πρό πάντων σφᾶς τὰς νοεράς του αἰσθήσεις, καὶ θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν ὀλίγην κινητὴν περιουσίαν του, ἀφήνει μετὰ θάνατον εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Ἀρμενιῶν δραχμὰς τεσσαράκοντα ἀριθμὸς 40· εἰς τὸν ναόν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης ἄλλαι τόσαι ἤτοι δραχμὰς τεσσαράκοντα ἀριθμὸς 40· εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τῶν Κατηνιάδων δραχμὰς τεσσαράκοντα ἀριθμὸς 40· εἰς τὸν ἐφημέριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Ἀρμενιῶν //

δραχμὰς ὀκτῶ ἀριθμὸς 8· εἰς τὸν ἑφημέριον τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶ παπᾶ Παναγῆ
Ψυρρέϊ δραχμὰς τέσσαρας ἀριθμὸς 4· εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Μπαχούμην
δραχμὰς τέσσαρας ἀριθμὸς 4· καὶ εἰς τὸν ἑφημέριον τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη δραχμὰς
δύω ἀριθμὸς 2· τὴν δὲ ὑπόλοιπον περιουσίαν μου συνισταμένην εἰς δραχμὰς ἑκατὸν
ἑβδομήκοντα τρεῖς ἀριθμὸς 173, ὡς ἔγγιστα, καὶ εἰς ἱματισμὸν μου ἀφήνει νὰ τὴν
διαθέσῃ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀνεπιός του κύριος Ἑλίας Καράπαυλος, εἰς ψυχικὴν
του σωτηρίαν, καὶ διὰ τὴν κηδεῖα του, ὅπως οὗτος θελήσει. Ὑπενθύμισα εἰς τὸν
διαθέτην ἂν εὐχαριστεῖται ν' ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανά, ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά
καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν, εἴτε ἄλλην, καὶ μὲ εἶπεν, ὅτι
ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἄλλην περιουσίαν, ἀπὸ τὴν ἄνω μνημονεσθεῖσαν, ὄχι. Τὸν ἠρώτησα
προσέτι ἂν ἔχη νὰ προσθήσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος
μὲ εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφον, ὅπερ ἀναγνωσθέν
εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ ἀφοῦ
ἀνεγνώσθη παρ' ἑνὸς ἐκάστου, ὑπογράφεται παρὰ τοῦ διαθέτου ἰδίαις αὐτοῦ χερσίν,
τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐ // πικύρωσιν.
Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον.

Π Καράπαβλος –

Γεώργιος Ἀποστολίδης –

Κωνσταντῖνος Παπαδόπουλος –

Χρήστος Τζάκωνας –

Ἑλίας Γιαννόπουλος –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Συμβολγρ

Ἀπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός ἑπτακοσιοστός τέταρτος Αριθ. 704.

Διαθετικόν

Σήμερον τήν εἰκοστήν τρίτην, τοῦ μηνός Ἰουνίου, ἡμέραν Τετάρτην, ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Βουναρίοις τοῦ Δήμου Κολωνίδων, προσκληθεῖς παρά τοῦ Εὐγενείου λογιωτάτου ἱερέως διά τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντῖνου παπᾶ Εὐγενείου, γεωργοῦ, μετέβην εἰς τήν οἰκίαν τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντῖνου παπᾶ Εὐγενείου, κειμένην ἐντός τοῦ χωρίου Βουναρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πλησίον τῆς ἀγορᾶς, καί κατά τήν δεξιάν γραμμήν, καί ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, Συμβολαιογραφοῦντος, καί κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὁ ἀνωτέρω Εὐγενείου λογιωτάτου, ἱερεύς // κάτοικος Φιλιππακίου τοῦ Δήμου Ἀριστομένη, καί εἰς τήν ἐνωρίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καί ἤδη πρός ἀνάρρῳσιν εὕρισκόμενος εἰς τό χωρίον Βουνάρια τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καί γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπί παρουσίᾳ τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων μαρτύρων κυρίων Δημητρίου Φουρναράκη, κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ιδιώτου, καί εἰς τήν ἐνωρίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης, Ἀναγνώστου Κορνάρου πιλουργοῦ, Δημητρίου Βασιλιτζότου ἐργολάβου καί Χρόνη Ψυρρή γεωργοῦ, κατοίκων ἀπάντων τοῦ χωρίου Βουναρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καί εἰς τήν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ χωρίου Βουναρίων, πολιτῶν Ἑλλήνων, μή // ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, «ὄρκισθέντων δέ προηγουμένως ἐπί τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τόν ἐφεξῆς ὄρκον» «ὄρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν, ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νά ἐκθέσω τά ἀκόλουθα· ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ὡς ἔγγιστα ἐβδομήκοντα πέντε ἀριθμός 75· καί φοβούμενος τό ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δέ πρό πάντων σφᾶς τάς νοεράς του αἰσθήσεις, καί θέλων νά διαθέσῃ τήν κινητήν καί ἀκίνητον περιουσίαν του ἀφήνει μετὰ θάνατον, ἐφ' ὅλης του τῆς κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας τούς υἱούς του Κωνσταντῖνον, Νικόλαον, καί Ἀθανάσιον, τήν ὁποίαν οὗτοι μετὰ τόν θάνατόν του νά διανείμωσιν εἰς τρεῖς ἴσας μερίδας καί διά κλήρου, καί εἰς τήν ἐγγονήν του Μαριγῶ, [[σύζυγον]] θυγατέρα τοῦ Ἀναγνώστη λογιωτάτου, κάτοικον Φιλιππακίου τοῦ Δήμου Ἀριστομένους, μίαν ἄμπε

// λον, συγκειμένην ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τριῶν ἀριθμὸς 3· κειμένην εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Φιλιππάκι, θέσιν Ποτάμι Τυφλοῦ, τοῦ Δήμου Ἀριστομένη, καὶ ἓνα συκκοπερίβολον, περιέχον ἀρματοσυκκαὶ εἴκοσι ἀριθμὸς 20· ἡλικίας ἐτῶν πέντε, ἀριθμὸς 5· κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Ἀβραμιό τοῦ Δήμου Ἀριστομένη, ἀφήνει δὲ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ χωρίου Βουναρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πρὸς ψυχικὴν του σωτηρίαν διὰ τὴν μνημονεύεται μετὰ τὸν θάνατόν του δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20. Τὰ δὲ ἐξοδα τῆς κηδείας του, ὅσα ἀπαιτοῦνται κατὰ τὴν τάξιν του καὶ τὸ ἐπάγγελμά του να κάμωσιν οἱ ἀνωτέρω υἱοὶ του καὶ κληρονόμοι του κατὰ τὸ ἔθιμον. Ὑπενθύμισα εἰς τὸν διαθέτην ἂν εὐχαριστεῖται ν' ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανὰ, ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, καὶ ἀγαθοεργὰ, βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν, εἴτε ἄλλην, καὶ μὲ εἶπεν ὄχι, διότι δὲν ἔχει κατάστασιν. // Τὸν ἠρώτησα προσέτι ἂν ἔχη τὴν προσθαίση, ἢ τὴν ἀφαιρέση ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπεν καὶ ἔγραψα εἰς τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφο ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου, καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθη παρ' ὅλων τῶν μαρτύρων, ὑπογράφεται παρὰ τοῦ διαθέτου, τῶν μαρτύρων καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον

—

Εὐγένιος ἱερεὺς —

Δημήτριος Φουρναράκης —

Ἀναγνώστης Κορνάρος —

Δημήτριος Βασιλιζώτης

Χρόνης Ψυρρῆς —

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Συμβολγρ

Ἀπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός οκτακοσιοστός δέκατος τρίτος Αριθ. 813

Διαθετικόν

Σήμερον τήν ἕκτην τοῦ μηνός δμβρίου, ἡμέραν Τετάρτην, ὥραν τρίτην μετά μεσημβρίαν τῷ χιλιοστῷ οκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει ἐν Πετριάδα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, προσκληθεῖς παρά τοῦ Παναγιώτου Βέργη γεωργοκτηματίου, διά τοῦ Παναγιώτου Θωμά Βέργη ἐγκονοῦ του, κατοίκου τοῦ αὐτοῦ χωρίου Πετριάδων, μετέβην εἰς τό χωρίον Πετριάδας τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἐποστόλου Μπουρμπουχάκη, καί κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀνωτέρω Παναγιώτη Βέργη, κειμένη ἐντός τοῦ χωρίου Πετριάδας τοῦ Δήμου Κολωνίδων, Ἰὸ Παναγιώτης Βέργης γεωργοκτηματίας κάτοικος τοῦ χωρίου Πετριάδας τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἢ τῆς ἐνωρίας τῆς Παναγίας τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καί γνωστός μου καλῶς, ὅστις τις ἐπί παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιόπιστων μαρτύρων, κυρίων Δημητρίου Γεωργίου Κυριακόπουλου, κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης, λοχαγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φάλαγκος, καί τῆς ἐνωρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, Εὐθυμίου Ἀναστασίου Δραγκιώτου πιλοπλάθου, κατοίκου τοῦ χωρίου Πετριάδας τῆς ἐνωρίας τῆς Παναγίας, Γεωργίου Τζάκωνα βακάλλη, καί Κωνσταντίνου Παπαδόπουλου καφφοπώλου, κατοίκων ἀμφοτέρων τοῦ χωρίου Χα // ρακοπιῶ τῆς ἐνωρίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἀπάντων ἐκ τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πολιτῶν Ἑλλήνων, μή ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαιρέσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὀρκισθέντων δέ προηγουμένως ἐπί τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τόν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπε νά ἐκθέσω τά ἐξῆς, ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἀριθμός 80· καί φοβούμενος τό ἄφρον τοῦ θανάτου, ἔχων δέ πρό πάντων σφῶας τάς νοεράς του αἰσθήσεις, καί θέλων νά διαθέσῃ τήν κινητήν καί ἀκίνητον περιουσίαν του, καθῶς καί τά ὅποια ἔχει τριακονταετῶς ἐνοικιασμένα ἀπό τό δημόσιον ἐλαιοτεμάχια, καί τάς προικοκτημένας ἐθνικάς γαίας, καί κατοχάς ἐθνικῶν γαιῶν, ἀφήνει μετά θάνατον νόμιμον κληρονόμον του ἐπί τῆς κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας του, συνισταμένην εἰς μίαν χαμώγειον οἰκίαν, καί εἰς ἓνα χαμώγειον οἰκίσκον, κείμενα ἀμφοτέρα εἰς τό χωρίον Πετριάδας τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τόν

ἔγκονον αὐτοῦ Παναγιώτην Θωμά Βέργην, ἐπίσης δέ τοῦ ἀφήνει καὶ τὰ ἥμισυ τεμάχια ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος, τὰ ὅποια ἔχει τριακονταετῶς ἐνοικιασμένα ἀπὸ τὸ δημόσιον ἐκτὸς τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ πέμπτου ἀριθμὸς 185· ἐλαιοτεμαχίου. Τὴν κατοχὴν ἐνὸς ἀγροῦ χερσῶδους κειμένου εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Μπουρσοῦκογλη, θέσιν Λαγοπινίδι, συγκείμενου ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τεσσάρων καὶ ἐνὸς [[τετάρτου]] ἀγροῦ καλλιεργησίμου, κειμένου εἰς // τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βουναρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, θέσιν Τζεπερόνη, συγκείμενου ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δύο ἀριθμὸς 2· καὶ περιέχοντως τεσσαράκοντα ἀριθμὸς 40· ὡς ἔγγιστα νεόφυτα καὶ ἐγκεντρισμένα ἐλαιόδενδρα, καὶ ὄλην τὴν συγείρησιν, καὶ λοιπὰ ἔπιπλα, ὅσα εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς οἰκίας του· ἐπειδὴ δέ ὁ ῥηθεὶς κληρονόμος τοῦ Παναγιώτης Θωμά Βέργης εἶναι ἤδη μὸλις ἐτῶν δεκατεσσάρων ἀριθμὸς 14· καὶ κατὰ νόμον θεωρεῖται ἀνήλιξ, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νά ἐνεργῇ τὴν καλλιέργειαν, καὶ συλλογὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου τῶν ἀνωτέρω ἐλαιοτεμαχίων, διὰ τοῦτον διορίζει ἐπίτροπόν του μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ ῥηθέντος κληρονόμου του, τὸν ἐν Κορώνης κύριον Γεώργιον Παυλάκην ἰατροχειροῦργον, διὰ νά φροντίζη οὗτος, καθόσον ἀφορᾷ μόνον τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐλαιοτεμαχίων, περὶ τὰ τῆς καλλιεργείας, συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου, πωλήσεως τοῦ ἐλαίου, καὶ τῆς πληρωμῆς τοῦ ἐτήσιου ἐνοικίου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ὅτι ἄλλο, χωρὶς νά δύναται ὁ ῥηθεὶς κληρονόμος του, νά κάμνη τὴν παραμικρὰν ἀπαίτησιν, ἢ ἄλλην ἐναντιότητα, πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν νόμιμον αὐτοῦ ἡλικίαν, ὅτε θέλει δώσῃ ὁ ῥηθεὶς ἐπίτροπός του λογαριασμόν περὶ ὅλης ἐν γένει τῆς διαχειρήσεως τῶν αὐτῶν τεμαχίων, ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ ῥηθεὶς κληρονόμος του θέλει νά παραβῇ τὴν τοιαύτην διάθεσίν του, καὶ δὲν ὑπακούει εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ῥηθέντος ἐπιτρόπου του, νά χαίρῃ τὸ δι // καίωμα νά κρατῇ ὁ εἰρημένος ἐπίτροπός του διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰ εἰρημένα ἥμισυ τεμάχια, ἐπὶ ὑποχρεώσει ὅμως καὶ δώσῃ δραχμὰς διακοσίας ἀριθμὸς 200· πρὸς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, ἢ εἰς φιλανθρωπικά καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἢ εἰς σχολεῖα, ἢ εἰς ἐνδεεῖς, ὅπου ἤθελε ἐγκρίνει, χωρὶς νά δύναται οὐδεὶς τῶν κληρονόμων του νά ἀντιτείνῃ εἰς ταῦτα. Εἰς δέ τὸν ἕτερον ἐγκονόν του Νικόλαον Ἀναστασίου Βέργην ἀφήνει τὸ ἥμισυ τεμάχιον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν ὀγδοηκοστόν πέμπτου ἀριθ. 185· ἐλαιοτεμάχιον, τὸ ὅποῖον τριακονταετῶς ἔχει ἐνοικιασμένον ἀπὸ τὸ δημόσιον, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νά πληρῶνῃ τὸ ἐτήσιον ἐκ τοῦ ἥμισυ ἐνοικίου, ἥτοι δραχμὰς εἰκοσιτρεῖς καὶ λεπτά πενήκοντα ἀριθ. 23,50/00 εἴτε κατευθεῖαν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἢ εἰς τὸν ἀνωτέρω κύριον Γεώργιον Παυλάκην, διὰ νά φροντίζη οὗτος νά τὰ ἐμβάζῃ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐμπροθέσμως, καὶ ἥτοι

ἄλλο καθυστερεῖ μέχρι σήμερα, ἐπίσης τοῦ ἀφήνει καὶ ἓν καὶ ἥμισυ στρέμμα γῆς, τὴν ὁποῖαν ἔχει εἰς προικοκτησίαν του, κειμένης εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βουναρίων θέσιν Τζεπερόνη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, περιεχούσης ἐλαιόδενδρα νεόφυτα καὶ ἐγκεντρισμένα ὡς ἔγγιστα εἴκοσι ἀριθμὸς 20· ἀφήνει δέ καὶ διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν, εἰς μὲν τὸν ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20· εἰς δὲ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σωτῆρος τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη δραχμὰς πέντε ἀριθμὸς 5· εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἀρμενιῶν δραχμὰς δέκα ἀριθμὸς 10· εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶν, ἐπίσης δραχμὰς δέκα ἀριθ. 10· εἰς // τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ χωρίου Πετριάδας δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20· καὶ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Χρυσοκελλαριάς δραχμὰς δεκαπέντε ἀριθμὸς 15· αἱ ὁποῖαι θέλει δοθῶσιν ἀπὸ ἓν χρεωστικὸν ὁμόλογον, ἐκ δραχμῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἀριθμὸς 150· τὰς ὁποίας ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Χρῆστον Τζάκωναν κάτοικον Χαρακοπιῶν τοῦ Δήμου Κολωνίδων, αἱ δὲ λοιπαὶ ἑβδομήκοντα ἀριθμὸς 70· νὰ χρησιμεύσωσιν διὰ τὴν κηδεῖαν του, καὶ ἤτοι ἄλλο, τῆς ὁποίας κηδεῖας τὰ ἕξοδα θέλει ἐπιμεληθῆ νὰ κάμῃ ὁ κύριος Γεώργιος Παυλάκης. Ὑπενθύμισα εἰς τὸν διαθέτην ἂν εὐχαριστεῖται ν' ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὄρφανὰ, ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά, καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν, εἴτε ἄλλην, καὶ μου εἶπεν, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ. Τὸν ἠρώτησα προσέτι ἂν ἔχῃ νὰ προσθαίσῃ, ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ ἄλλο τί, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος μου εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὸ παρὸν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφο, ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου, καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθη παρ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν μαρτύρων, ὑπογράφεται παρά τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος προς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκληθέν // τος καὶ ὁμολογήσαντος ἄνοιαν γραμμάτων. Παρακατατίθεται δὲ καὶ εἰς τὸν Συμβολαιογραφικὸν μοι Φάκελλον –

Δημήτριος Γεωργίου Κυριακόπουλος –

Γεωργίος Τζάκωνας –

Κωνσταντῖνος Παπαδόπουλος –

Εὐθύμιος Ἀναστασίου Δραγκιώτης –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμός οκτακοσιοστός έβδομηκοστός ὄγδοος

Αριθ. 878—

Διαθετικόν

Σήμερον τήν δεκάτην τοῦ μηνός Ἰανουαρίου, ἡμέραν Δευτέραν, ὥραν ὀγδόην πρό μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ οκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ ἔτει ἐν Κορώνη, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καί κατοίκου αὐτῆς, ἐν τῇ οἰκίᾳ μου κειμένη κατά τήν δεξιάν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ὑπάρχει καί τό ἡμέτερον Συμβολαιογραφεῖον, ὁ κύριος Ἀναστάσιος Κασβιρίτης, γεωργός, κάτοικος τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τῆς ἐνωρίας τῆς Ἀγίας Σωτῆρος τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καί γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπί παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων κυρίων [[Θεοδώρου Κωνσταντίνου Λαχανᾶ, εἰδικοῦ εἰσπράκτωρος]] [Κυριάκου Γεωργίου Κυριακόπουλου, κλητῆρος παρά τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Κορώνης], Κωνσταντίνου Καντρέβα ιδιώτου, Ἀνδρέα Ἀναγνωστόπουλου πανδοπῶλη, καί Ἀντωνίου Βουτζινᾶ ιδιώτου, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, // τῆς ἐνωρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης, πολιτῶν Ἑλλήνων, μή ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς ὀρκισθέντων δέ προηγουμένως ἐπί τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τόν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσομεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπεν, ἀφοῦ παρατήρησα καλῶς ὅτι ἔχει ἐντελεῖς τὰς φρένας του, καί νοεράς του αἰσθήσεις, νά ἐκθέσω τά ἐξῆς ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἐβδομήκοντα ἀριθμός 70· καί φοβούμενος τό ἄφρον τοῦ θανάτου, καί θέλων νά [[διαθέσῃ]] μὴν ἀφήσῃ τούς υἱοὺς αὐτοῦ, Δημήτριον, καί Γεώργιον εἰς ἔρριδας καί φιλονεικίας μεταξύ των, περί τῆς περιουσίας του, θέλει ἔστω νά ἔχη τήν πλήρη ἰσχύν, ἢ πρό τῆς παρούσης διαθέσεώς του γενομένη εἰς ἀμφοτέρους τούς δύο υἱοὺς του διαμοίρασις τῆς τότε εὐρεθείσης κινητῆς καί ἀκινήτου περιουσίας του, ἀπό τήν ὁποίαν ἔδωσεν, εἰς μὲν τόν μεγαλήτερόν του υἱόν ὀνόματι Δημήτριον τάλληρα δίστηλα πενήκοντα τρία ἀριθμός 53, ἤτοι δραχμὰς τριακοσίας δεκαοκτώ ἀριθμός 318· καί μίαν χαμώγειον οἰκίαν, μέ

τό προαύλιόν της κειμένων εις τό χωρίον Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνί // δων, καί ἡμισυ στρέμμα γῆς ἐκ τοῦ κήπου του, κειμένου ἐντός τοῦ αὐτοῦ χωρίου καί Δήμου, διά μερίδιόν του ὅτε τόν ὑπάνδρευσεν, καί τόν ἔκαμεν χειράφετον. Εἰς δέ τόν δεύτερον καί μικρότερον υἱόν του ὀνομαζόμενον Γεώργιον τά ἐξῆς, πρώτον, μίαν ἀνώγειον οἰκίαν μέ τό προαύλιόν της, καί μέ τόν συνεχόμενον ἕναν μικρόν οἰκίσκον, κειμένην ἐντός τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων. Δεύτερον ἕναν κήπον κείμενον ἐντός τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου καί δήμου, συγκεκριμένου ἐξ ἑνός καί ἡμίσεου τοῦ στρέμματος. Τρίτον, μίαν ἀμπελοφυτεῖαν ἐπί γῆς ἐθνικῆς ἐμφυτευμένης, κειμένην εἰς τήν περιφέρειαν τοῦ Μπουρτζίου τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καί συγκεκριμένην ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα τριῶν. Τέταρτον ἕναν γεωργικόν βόα, χρώματος κοκκίνου, ἡλικίας ἐτῶν ὀκτώ ἀριθ. 8· ἀναστήματος μετρίου. Πέμπτον, ἕναν ἵππον χρώματος λευκοῦ, ἡλικίας ἐτῶν ἑνδεκα ἀριθμός 11· ἕκτον, καί ἕναν ἀριθμός 1, ὄνον ἡλικίας ἐτῶν ἐξ ἀριθμός 6· χρώματος μουρτζινού, ὅτε τόν ἔκαμεν χειράφετον αὐτεξούσιον, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθμοῦ πεντακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου ἀριθμός 552· χειραφετηρίου ἐπισήμου ἐγγράφου, γινομένου τήν εικοστήν ὀγδόην τοῦ // μηνός 7μβρίου, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ἐβδόμου παρελθόντος ἔτους, ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, ὡσαύτως διά μερίδιόν του, χωρίς νά δύναται οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νά ζητήσῃ νά κάμῃ νέαν διανομήν, μετά τόν θάνατόν του, διότι αὕτη ἔγινεν διά τῆς ἰδίας καί ἀπαραβιάστου θελήσεώς του· τούς ὁποίους ἀφήνει εἰς τήν προαίρεσιν των νά κάμωσιν τά ἀπαιτούμενα τῆς κηδείας του, κατά τήν τάξιν τοῦ ἐπαγγέλματός του ἔξοδα, προσή δέ ἂν θέλωσιν νά τήν ζωοτροφώσιν, ἐνόσω ζῶ. Ὑπενθύμισα εἰς τόν διαθέτην, ἂν εὐχαριστεῖται νά ἀφήσῃ βοήθειαν τινά, εἰς σχολεῖα, εἰς ὀρφανά, ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, εἴτε ἄλλο τί, ἂν ἔχῃ καί εἶπεν, ὅτι δέν ἔχει ν' ἀφήσῃ διότι εἶναι πτωχός. Τόν ἠρώτησα προσέτι ἂν ἔχῃ νά κάμῃ προσθήκην τινά, ἢ ἀφαίρεσιν, καί ἀπεκρίθη, ὅχι. Ταῦτα οὗτος μέ εἶπε καί ἔγραψα εἰς τό παρόν ἐπίσημον διαθετικόν ἔγγραφον, ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καί μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων, καί ἀφοῦ ἀνεγνώσθη ἐξ ἑνός ἐκάστου τῶν μαρτύρων ἐπί παρουσία τοῦ διαθέτου· καί ὁμολόγησεν οὗτος, ὅτι εἶναι τά αὐτά, ὡς εἶπε καί ἔγραψε, ὑπεγράφεται παρά τῶν // μαρτύρων, καί ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν, πλὴν τοῦ διαθέτου, προσκληθέντος καί ὁμολογήσαντος ἄγνοιαν γραμμάτων. Παρακατατίθεται δέ καί εἰς τόν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον –

Κωνσταντίνος Καντρέβας

Ἄνδρέας Ἀναγνωστόπουλος

Ἄντωνιος Βουτζινάς

Κυριάκος Γεωργίου Κυριακόπουλος

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Συμβολῆρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης.

Αριθμὸς ἐννεακοσιοστός εἰκοστός δεύτερος Ἀριθ'. 922.

Διαθετικόν⁵³⁶

Σήμερον τὴν δωδεκάτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλλίου, ἡμέραν Τρίτην, ὥραν δεκάτην πρό μεσημβρίας, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κορώνης Συμβολαιογραφοῦντος Ἀποστόλου Μπουρμπουχάκη, καὶ κατοικοῦ αὐτῆς ἐν τῷ εἰρηνοδικιακῷ καταστήματι, κειμένῳ κατὰ τὴν δεξιὰν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου Ἱεροψάλτης, ἱερεὺς, κάτοικος εἰς τὸ φρούριον Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τῆς ἐνωρίας τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, καὶ γνωστός μου καλῶς, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καὶ ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, κυρίων Δημητρίου Γεωργίου Σπουργίτη // ἐμπόρου, Μιχαήλ Μελετίου ὡσαύτως ἐμπόρου, Ἀντωνίου Βουτζινά ιδιώτου, καὶ Ἀναστασίου Μανιατάκη παππουτζή, κατοίκων ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ τῆς ἐνωρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, πολιτῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς ὀρκισθέντων δὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τὸν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νὰ φυλάξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου». Μὲ εἶπεν, ἀφοῦ παρατήρησα καλῶς ὅτι ἔχει σῶας καὶ ἐντελεῖς τὰς φρένας του, καὶ νοεράς τοῦ αἰσθήσεις, νὰ ἐκθέσω τὰ ἀκόλουθα ὅτι τρέχων ἤδη εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἀριθμὸς 80· καὶ φοβούμενος τὸ ἄφρον τοῦ θανάτου, καὶ θέλων νὰ διαθέσῃ τὴν τε ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν του, ἀφῆ // νει μετὰ θάνατον ὡς νομίμους κληρονόμους του τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἰωάννην Οἰκονόμου Ψάλτην, Γεώργιον Οἰκονόμου Ψάλτην, καὶ Διονύσιον Οἰκονόμου Ψάλτην. Εἰς μὲν τοὺς Ἰωάννην καὶ Γεώργιον δύο πρώτους υἱοὺς του, τὸν εἰς τὴν θέσιν Μπούργον μέχρι τῶν πατωμάτων ὑψώμενον οἰκότοπον τὸν ὅποιον αὐτὸν οἰκότοπον νὰ διανείμωσιν ἐξ ἡμισείας καθὼς οὗτοι ἤθελε ἀποφασίσουν, προσέτι ἀφήνει εἰς τὸν Ἰωάννην Οἰκονόμου Ψάλτην ὅλην τὴν ὁποίαν ἔχει βιβλιοθήκην τῆς μουσικῆς τῆς Νέας Μεθόδου, ὑπὸ τῷ ὄρω νὰ μὴ δύναται νὰ τὴν

⁵³⁶ Εἰσερχ. ἀριθ. 11

ἔγγραφ. Αριθ. 1730· διὸ εἰδοποιεῖται ὅτι ἐδημοσιεύθει τὴν 18 Νοεμβρίου 1857·

πωλήση ει μή νά μεταβιβάζεται εις τους ἐγκονούς του Κωνσταντῖνον, Χαράλαμπον, καὶ Δημήτριον υἱούς του Γεωργίου Οἰκονόμου Ψάλτη· μετὰ τὸν θάνατον [[τοῦ πατρός αὐτοῦ]] τοῦ ρηθέντος υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου Ψάλτη. Δέν ἀφήνει ἄλλο τί εις αὐτούς καθότι διὰ δαπάνης αὐτοῦ ὑπανδρεύθησαν, καὶ εὐεργετήθησαν // παντοίῳ τρόπῳ παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀπεκαταστάθησαν διὰ τῶν χορηγηθέντων παρ' αὐτοῦ ἱκανῶν μέσων ἱκανοὶ διὰ νά ζώσιν. Εἰς δέ τὸν μικρότερόν του υἱόν Διονύσιον Οἰκονόμου Ψάλτην ἀφήνει τὴν ἤδη παρ' αὐτοῦ ἀνεγειρομένη [[παρ' αὐτοῦ]] ἀνώγειον οἰκίαν, καὶ τὸν συνεχόμενον οἰκότοπον, κειμένην ἐντὸς τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων εις τὴν κάτω ἀγορὰν, ἐκτὸς τοῦ δοθέντος ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄνωθεν μέρος μεριδίου, ὡς προῖκα εις τὴν θυγατέρα του Μαριγῶ, τοῦ ἀφήνει προσέτι καὶ ὅλα τὰ τεμάχια ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος Κορώνης τὰ ὅποια τριακονταετῶς ἔχει ἐνοικιασμένα καὶ ὑπάρχουσιν ἐπ' ὀνόματί του, μὲ ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ ὠφελείας, ὅσα δύναται νά λάβωσιν οἱ ἐνοικιασταὶ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, εἴτε πρό τῆς ἐκπνεύσεως τῆς τριακονταετούς ἐνοικιάσεως, εἴτε καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ τὸ τεμάχιον τῆς ἐθνικῆς γῆς, κείμενον εις θέσιν Οῤῥδινῶ, καλουμένον Σταυ // ρίδια, τῆς περιφέρειᾶς Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τὸ ὅποῖον ἔχει εις προικοκτησίαν του ἀγορασμένον ἀπὸ τὸ δημόσιον, μὲ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἀνεδέχθη ἀπὸ τὸ δημόσιον, καὶ ὅλην τὴν εὐρεθησομένην τότε συγείρησιν τῆς οἰκίας του, ὑπὸ τῷ ὄρω ὅτι ἐνόσω ζῆ ἢ σύζυγος αὐτοῦ Χρηστίτζα νά εἶναι τελεία οἰκοκυρὰ, ἐφ' ὅλων τῶν ἀνωτέρω κτημάτων καὶ πραγμάτων, τουτέστιν νά ζωτροφεῖται παρά τῶν παρ' αὐτοῦ παραγομένων εἰσοδημάτων, χωρὶς ὅμως νά δύναται νά τὰ διαθέσῃ, εἴτε νά τὰ πωλήσῃ εις ἄλλον, παρά νά μένωσιν ὡς τὰ διέθεσεν αὐτὸς. Εἰς τὴν θυγατέρα του ὀνομαζομένην Μαριγῶ σύζυγος τοῦ Κωνσταντῆ Ζερβοῦ ἀφήνει ὡσαύτως [[μετὰ θάνατον]] ἀπὸ σήμερον, μίαν πτέρυγα ἐκ τοῦ ἐλαιοτεμαχίου, κειμένου εις θέσιν Καμάραις, ἥτοι τὸ // σα ἐλαιόδενδρα, ὅσα περικλείονται ἀπὸ καμάραις, ὕδραγωγεῖον, ρεῦμα, καὶ τὸν δρόμον, ὑπὸ τῆ ὑποχρεώσει νά πληρῶνῃ κατ' ἔτος εις τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην δραχμὰς εἴκοσι ἀριθμὸς 20, λογιζομένης τὴν περί πληρωμὴν προθεσμίας τοῦ ἐνοικίου πρὸς τὸ δημόσιον ἀπὸ τὴν δεκάτην πέμπτην Ἰανουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἐλευσομένου ἔτους, χαίρουσαν ὅλα τὰ δικαιώματα ὠφελείας, ὅσα οὗτος ἔχαιρεν ἐπ' αὐτῆς τῆς παραχωρηθείσης πτέρυγος μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν μικροτέραν θυγατέρα του ὀνόματι Αἰκατερίνην σύζυγον τοῦ Ἀναγνώστη Παππαδόπουλου δέν ἀφήνει εις αὐτὴν τίποτε, διότι κατεδαπάνησε πολλὰ χρήματα εις τὴν ὑπανδρείαν της, καὶ τῆς ἔδωκεν καὶ προῖκαν ἀρκετὴν. Εἰς τοὺς ἐγκονούς του Κωνσταντῖνον, Χαράλαμπον,

καὶ Δημήτριον υἱοῦς τοῦ Γεωργίου Οἰκονόμου Ψάλ // τὴ ἀφήνει τὰ ἱερά του ἄμφυα, καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά του βιβλία· καὶ εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἀφήνει ἓνα εὐαγγέλιον, ἓνα ἀντιμίσιον, ἓν δυσκοπότυρον μὲ τὸν ἀργυροῦν ἀστερίσκον του, καὶ μίαν λαβίδαν ἀργυράν, μὲ τὰ καλύμματά των· καὶ μίαν λόγχην, χωρὶς νὰ δύναται οὐδεὶς τῶν κληρονόμων του νὰ ζητήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον τὴν ἀκύρωσιν τῆς τοιαύτης διαθήκης του, ὡς γινομένης διὰ τῆς ἀπαραβιάστου θελήσεώς του· τοῦς ὁποίους ἀφήνει εἰς τὴν προαίρεσίν των νὰ κάμωσι τὰ ἀπαιτούμενα τῆς κηδεῖας του ἔξοδα κατὰ τὴν τάξιν του ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματός του. Ὑπενθύμισα εἰς τὸν διαθέτην ἂν εὐχαριστεῖται νὰ ἀφήσῃ βοήθειάν τινα χρηματικὴν, ἢ ἄλλην, εἰς σχολεῖα, εἰς ὀρφανὰ ἢ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ εἶπεν, ὅτι δέν ἀφήνει διότι δέν ἔχει. Τὸν ἠρώτησα προσέτι ἂν ἔχῃ νὰ κάμῃ προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν τινὰ καὶ ἀπεκρίθη, ὄχι. Ταῦτα οὗτος μὲ εἶπεν καὶ ἔγραψα // εἰς τὴν παροῦσαν ἐπίσημον διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθη παρά τοῦ ἰδίου διαθέτου ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων, καὶ ὁμολογήσαντος ὅτι κατεχωρήθησαν ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ ἐξέθεσαι, ὑπογράφεται παρά τοῦ διαθέτου, τῶν μαρτύρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν. Παρακατατίθεται δέ καὶ εἰς τὸν συμβολαιογραφικόν μοι φάκελλον.

Κ Ἱεροψάλτης οἰκονόμος –

Δημήτριος Γεωργίου Σπουργίτης –

Μιχαὴλ Μελετίου –

Ἄντωνιος Βουτζινάς –

Ἄναστάσιος Μανιατάκης –

Ὁ Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Συμβολγρ

Ἄπ. Μπουρμπουχάκης

Αριθμός έννεακοσιοστός ἑβδομηκοστός ἑβδομος. Αριθ. 977

Διαθετικόν

Σήμερον τήν εικοστήν πέμπτην τοῦ μηνός Ἰουλίου ἡμέραν Δευτέραν καί ὥραν ὀγδόην πρό μεσημβρίας τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ ἔτει ἐν Κορώνῃ τῶν Κολλονίδων προσκληθεῖς παρά τοῦ Παναγιώτου Θιακοῦ κατοίκου τῆς αὐτῆς πόλεως Κορώνης μετέβην εἰς τήν ἐνταῦθα κείμενον οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Τριάντη καί ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη καί κατοίκου αὐτῆς, ὁ ἀνωτέρω Γεώργιος Τριάντης σανδαλοποιός, κάτοικος Κορώνης τῆς ἐνωρίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ καί γνωστός μοι καλῶς, ὅστις ἐπί παρουσία τῶν συμπαραληφθέντων καί ἤδη προσυπογραφομένων τεσσάρων ἀξιοπίστων μαρτύρων κυρίων Γεωργίου Γεωργουλόπουλου δημαρχεῦντος Κολλωνίδων, Ἰωάννου Ἡλιόπουλου ναυτικοῦ, Γεωργίου Σμυρλῆ σανδαλοποιοῦ, καί Μελετίου Μ. Μελετίου παντοπώλου, ἀπάντων κατοίκων Κορώνης τοῦ Δήμου Κολλωνίδων καί τῆς ἐνωρίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου· πολιτῶν Ἑλλήνων μή ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαιρέσιν, τῶν γνωστῶν μοι καλῶς, ὀρκισθέντων δέ προηγουμένως ἐπί τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου τόν ἐφεξῆς ὄρκον «ὀρκιζόμεθα νά φυλάξωμεν μυστικόν ὅτι ἀκούσωμεν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου», καί ἀφοῦ ἐπαρατήρησα ὅτι εἰσέτι // ὑπάρχει ἐπί τῆς οἰκίας, καί ἀυλογήρο· οὗτοις τῷ διαθέτῃ με εἶπε νά ἐκθέσω τὰ ἐξῆς, ὅτι διένων ἤδη καί φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, ἔχων δέ πρό πάντων σώας τὰς φρένας του, καί θέλων νά διαθέσῃ τήν κινητήν, καί ἀκίνητον περιουσίαν, ἀφήνει μετὰ θάνατον ὅλην τήν κινητήν καί ἀκίνητον περιουσίαν του, τήν μέχρι τούδε εὑρισκομένην εἰς τήν κυριότητα καί κατοχήν του, εἰς τήν σύζυγόν του Ζαχάρον Μπριζίστου, νά τήν νέμεται αὕτη, καί ζωοτροφεί καί τά τέκνα μόνον, ἐν ὧσιν ζῆ, χωρίς νά εἶναι ὑπόχρεη νά δώσῃ λόγον εἰς κανέναν, καί μετὰ τόν θάνατον αὐτῆς νά μεταβαίνει εἰς τά τέκνα τῆς, ἡ περιουσία του αὕτη ἢ ἀκίνητος, ἐκτός μιᾶς ἀμπέλου κειμένης εἰς θέσιν Παππάρα τοῦ Δήμου Κολλωνίδων ἐκ στρεμμάτων ἐνός ὡς ἔγγιστα ἐπί ἐθνικῆς γῆς, μ' ὅσα δένδρη ἐμπεριέχει, ἐάν ἀναφανῆ ἀνάγκη, ταύτην θέλει ἀπαλλοτριεῖ, διά νά ἐξασφαλισθῶσιν τά ἔξοδα τῆς κηδεῖας του· καί ἡ οἰκίαν του κειμένη εἰς τήν ἄνω ἀγοράν τῆς πόλεως Κορώνης, συνωρεύουσα ἀνατολικῶς μέ δημόσιον δρόμον, ἀρκτικῶς ἐπίσης, δυτικῶς μέ οἰκίαν τοῦ Πανάγου Μισμίπου, καί

μεσημβρινῶς μέ κῆπον τοῦ ἰδίου Μισμίπου. Ταύτην ἀφίνει ὀλοσχερῶς εἰς τήν κυριότητα καὶ κατοχὴν τῆς ἀνωτέρω συζύγου του, νά τήν διαθέτῃ ὡς βούλεται, δι' ὅσα χρήματα ἐδαπάνησεν, τῆς προικὸς αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ἥτις ἐξίωσαι μέ τὴν ἀξίαν τῆς ῥηθείσας οἰκίας. Ὑπενθύμησα εἰς τὸν διαθέτῃ ἂν εὐχα // ριστήται ν' ἀφήσῃ εἰς σχολεῖα, ὀρφανά, καὶ εἰς ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα βοήθειαν τινὰ χρηματικὴν εἴτε ἄλλην, καὶ μέ εἶπε ὅτι δέν ἔχει ν' ἀφήσῃ, καθόσον μάλιστα ἔχει ἀπόρον οἰκογένειαν. Τὸν ἠρώτησα προσέτι, ἂν ἔχη νά προσθέσῃ ἢ νά ἀφεραῖσῃ ἄλλο τι ἀφ' ὅσα ἐγράφησαν ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Ταῦτα οὗτος με εἶπε καὶ ἔγραψα εἰς τὸ παρόν ἐπίσημον διαθετικὸν ἔγγραφο, ὅπερ ἀναγνωσθέν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθη παρ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν μαρτύρων ὑπογράφεται παρά αὐτῶν, καὶ ἐμοῦ τοῦ Εἰρηνοδικοσυμβολαιογραφοῦντος πρὸς ἐπικύρωσιν, πλήν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος καὶ ὁμολογήσαντος ἄνοιαν γραμμάτων. Παρακατατίθεται εἰς τὸν συμβολαιογραφικὸν μοι φάκελλον. –

Γεώργιος Γεωργουλόπουλος –

Ἰωάννης Ἡλιόπουλος –

Γεώργιος Σμυρλής –

Μελέτιος Μ. Μελετίου –

Ὁ Συμβολαιογραφῶν

Εἰρηνοδίκης Κορώνης

ΠΔΤσαγκάρης.

Αρ 1532·

Σήμερον ἡμέραν Κυριακὴν, εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου ἔτους καὶ ὥραν ἑνδεκάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρώνα, ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ καταστήματι τοῦ εἰρηνοδικείου Κορώνης, ὑπάρχοντος ἐπὶ τοῦ ὑπερφου τῆς οἰκίας τοῦ Ἀναστάσιου Μανωλάκη ἢ Ἀναγνωστόπουλου, κειμένης κατὰ τὴν ἄνω ἤτοι τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου, ἐν τῷ μεσημβρινοδυτικῷ δωμάτιον τῆς οἰκίας ταύτης ἐν ᾧ κατὰ μόναν εὐρισκόμεν ἡ Μαργαρίτα θυγάτηρ ποτέ Πέτρου Τερζῆ καὶ χήρα Ἰωάννου Πεπέ, γνωστή μου, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κατοικοῦ τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ δήμου Κορώνης ἐν τῇ // ἐνορίᾳ τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ συγγένειας μετὰ τῶν Ἀναστασίου Ἀναγνωστοπούλου ἄνευ ἐπαγγέλματος, Παναγιώτου Κάργα, ράπτου, Διονύσιου Γεωργίου Μπουλουκοπούλου, σανδαλοποιῦ καὶ Παναγιώτου Γεωργίου Ἀποστολοπούλου, μαραγκοῦ, ἀπάντων γνωστῶν μου, πολιτῶν Ἑλλήνων, κατοίκων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἀσχετῶν πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ καὶ τὴν εἰρημένην Μαργαρίταν, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐπάνων μοί εἶπεν, ὅτι προβεβηκεία τὴν ἡλικίαν καὶ φοβούμενη μὴ καταληφθῆ ἀπὸ τὸν θάνατον ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νά συντάξω τὴν διαθήκην της καὶ ὅτι προσεκάλεσε τοὺς εἰρημένους διὰ νά χρησιμεύσωσιν ἐπ' αὐτῷ ταῦτω ὡς μάρτυρες καὶ πρώτον μὲν ἀπεμάκρυνα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη καὶ τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας, ἔνθα ὑπάρχει τὸ κατάστημα // τοῦ Εἰρηνοδικείου Κορώνης πάντας τοὺς ἐν αὐτοῖς εὐρισκομένους καὶ ἔμεινα μόνος ἐγὼ μετὰ τῆς διαθέτιδος καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐν τῷ μεσημβρινοδυτικῷ δωμάτιῳ τῆς οἰκίας ταύτης εἶτα δὲ βεβαιώθεις μετὰ τῶν μαρτύρων, ὅτι ἡ ῥηθείσα διαθέτης ἔχει σώας τὰς φρένας της, ὑγιὴ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν, ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νά φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτιδος ταύτης ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτῆς καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτὴ νά ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν βούλησίν της· ἡ δὲ, εἶπεν ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ἐξέφρασε καθαρῶς τὰ ἀκόλουθα, καταχωρισθέντα καὶ γραφέντα παρ'

ἐμοῦ ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ ἀπήγγειλεν ἡ ῥηθείσα διαθέτης χωρὶς νά κάμω καμμίαν παρατήρησιν [[καί]] ἢ νά μεταβάλω τὰς ἐννοίας της // ἐν πρώτοις, λέγει, ζητῆ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς, εἶτα δὲ, προσθέτει, ὅτι ἐγκαθαστάνει τὴν Ἐθνασοῦλαν θυγατέρα της, σύζυγον Κωνσταντίνου Πασπαλιάρη καὶ κάτοικον τοῦ χωρίου Λογκὰς τοῦ Δήμου Κορώνης τέλειαν καὶ καθολικὴν κληρονόμον της εἰς ὅλην της τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν της, τὴν ὁποῖαν ἔχει εἴτε ἀπὸ προῖκα εἴτε ἀπὸ κληρονομίαν της καὶ προσέτι ἐπὶ τῶν ἐξῆς κτημάτων καὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς λέγει τῇ ἔχει ἀφήσει διὰ διαθήκης του ὁ ἀποβιώσας σύζυγός της Ἰωάννης Πεπέ: ἦτοι ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὸ καλαμποκίτικον περιβόλιον καὶ φθάνουσι ἕως τὸ χωρίον Πασαλίνας, ὀλίγον τι μακρὰν αὐτοῦ, ἐπὶ ἐνὸς περιβολίου τοιχογυρνωμένου, κειμένου ἐντὸς τοῦ χωρίου Λογκὰς πλησίον τῆς οἰκίας, εἰς τὴν ὁποῖαν κατοικεῖ μέ ὅλας τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας μωραίας· ἐπὶ // τοῦ ἄλλου περιβολίου, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χωρίου καὶ πλησίον τῆς αὐτῆς οἰκίας καὶ περιέχων λεμονιάς, πορτοκαλιάς, μπουρνελεῖας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα μέ ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ δένδρα, ἐπὶ ὅλης τῆς ἀνωγέω οἰκίας, εἰς τὴν ὁποῖαν κατῴκει μετὰ τοῦ ἀποβιώσαντος [[ἐγγονοῦ της]] προγόνου της Γεωργίου Πεπέ, κειμένης ἐντὸς τοῦ χωρίου Λογκὰς ὁμοῦ μέ ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ ἐπιπλα, σκεύη καὶ ἄλλα πράγματα καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς πότισιν χρησιμεύοντος καὶ εἰς Λογκὰν ὑπάρχοντος ὕδατος διὰ νά ποτίζη τὰ εἰρημένα κτήματα τὴν Πέμπτην δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τὴν Κυριακὴν ἐκάστης ἐβδομάδος μέ τὴν παρατήρησιν, ὅτι θέλει κάμνει χρῆσιν τοῦ ὕδατος ἀπὸ τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς ἕως τὴν ἐσπέραν τῆς Δευτέρας ἦτοι, τῆς ἐπιούσης ἡμέρας // ἐγκαθασταίνη, λέγει, τὴν εἰρημένην θυγατέρα της κληρονόμον ἐφ' ὅλων τῶν εἰρημένων κτημάτων καὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ ῥηθείς σύζυγός της, ὡς προερρέση, τῇ ἔχει ἀφημένα διὰ διαθήκης καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιαίτερης περιουσίας αὐτῆς, ὡς ἔγινεν ἀνωτέρω λόγος, εἰς τρόπον ἔκρινε μετὰ τὸν θάνατόν της νά εἶναι ἡ ῥηθείσα θυγάτηρ της ἄνευ τινός περιορισμοῦ τελεία κυρία ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ νά τὰ διαθέτη κατ' ἀρέσκειαν, ἐλευθέρως καὶ ἀκολούτως εἰτὲ τὴν πρὸς αὐτὸ παραγγελίαν καὶ διανομὴ νά δώση δέκα δραχμὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Καστελιῶν, ἄλλας δέκα εἰς τὴν τῶν Βουναρίων ἢ Ὑπεραγία καὶ δεκαπέντε εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Λογκὰν. Παραχωρεῖ δὲ, εἶπεν ἡ αὐτὴ διαθέτης καὶ κληροδοτεῖ μετὰ τὸν θάνατον της εἰς τὴν ἐγγονὴν της // Θεοδώραν σύζυγον τοῦ Θεοδώρου Σάκη, κάτοικον Κορώνης τὸ δικαίωμα τοῦ νά ποτίζη ὅποιοδήποτε κτήμα της μίαν μόνην ὥραν ὅποια θέλη τὴν Πέμπτην ἢ Κυριακὴν ἐκάστης ἐβδομάδος ἀπὸ τὸ νερόν, περὶ τοῦ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος καὶ θέλει ὥστε τὸ δικαίωμα αὐτό, τὸ ὁποῖον παραχωρεῖ εἰς τὴν ἐγγονὴν

της νά μεταβαίνει καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους ἢ διαδόχους αὐτῆς. Τελειώσασα ἡ διαθέτης τὰς διατάξεις της ἠρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη ἄλλο τι νά προσθέσῃ καὶ ἀπεκρίθη ἀποφατικῶς. Τὴν ἐνεθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δέν ἔχει ν' ἀφήσῃ, ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτήν καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης // διαθήκης καὶ ἀφ' οὗ ἀνέγνωσα αὐτὸ εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς τε διαθέτιδος καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων καὶ ἡ διαθέτης ἐρωτηθεῖσα ἂν ἡ ἀναγνωσθεῖσα αὐτῇ διαθήκη περιέχῃ ἐξακριβωμένως τὰς διατάξεις εἰς τὴν τελευταίαν θέλησίν της ἀπεκρίθη καταφατικῶς, τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας ἵνα τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ ἀφ' οὗ οὗτοι τὴν παρατήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ἕκαστος χωριστά, τὴν ὑπέγραψαν ἐπὶ τέλους μετ' ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου· ἡ δέ διαθέτης προσκληθεῖσα νά ὑπογράψῃ ὡμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ὅτι δέν γνωρίζει παντάπασι γράμματα. Ἐγένετο δέ αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προερρέθη οἰκία.

Παναγιώτης Κάργας

Παναγιώτης Γεωργίου Ἀποστολόπουλος

Διονύσιος Γεωργίου Μπουλουκόπουλος

Ἀναστάσιος Ἀναγνωστόπουλος

Ὁ Συμβολαιογραφεὺς

Εἰρηνοδίκης Κορώνης

INΠατρῶνας

Αρ. 1533·

Σήμερον ἡμέραν Τετράδην εικοστήν πέμπτην τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου ἔτους καὶ ὥραν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρώνα, ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ καταστήματι τοῦ εἰρηνοδικείου Κορώνης, ὑπάρχοντος ἐπὶ τοῦ ὑπερφου τῆς οἰκίας τοῦ Ἀναστάσιου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστόπουλου, κειμένης κατὰ τὴν ἄνω ἤτοι τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου, ἐν τῷ μεσημβρινοδυτικῶν δωματίων τῆς οἰκίας ταύτης, ἐν ᾧ κατὰ μόναν εὐρισκόμην ἡ Σοφία θυγάτηρ ποτέ Σταμάτη Τζάνη καὶ χήρα Ἀντώνη Ἀντριανοπούλου, γνωστὴ μου, ἄνευ ἐπαγγέλματος, κάτοικος τοῦ χωρίου Ῥομούσταφα τοῦ Δήμου Κορώνης, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῷ ναοῦ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ συγγενείας μετὰ τῶν [[Διονυσίου Γεωργιλοπούλου ἄνευ ἐπαγγέλματος]], |Δημητρίου Καράγιαννη ἐμπόρου| Μιχαήλ Κουλουριάνου ἐμπόρου καὶ ράπτου, Γαλάνη Γεωργίου Μαθιοπούλου παντοπώλου καὶ Πέτρου Κλάπα ἄνευ ἐπαγγέλματος, γνωστῶν μοι, πολιτῶν Ἑλλήνων, κατοίκων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἄσχετων πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μετ' ἐμέ καὶ τὴν εἰρημένην Σοφίαν θυγατέρα ποτέ Σταμάτη Τζάνη καὶ χήρα Ἀντωνίου Ἀντριανοπούλου· ἤτις ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ μοι εἶπεν, ὅτι ἀποβλέπουσα πρὸς τὸν θάνατον καὶ φοβούμενη μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμῆ νὰ κάμῃ τὴν διαθήκην της καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν μου καὶ προσεκάλεσε τοὺς εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες καὶ πρώτον ἀπεμάκρυνα {ἀπεμάκρυνα} ἀπὸ τὰ δωματία καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς οἰκίας, ὅπου ὑπάρχει τό κατάστημα τοῦ Εἰρηνοδικείου Κορώνης πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ εὐρισκομένους καὶ ἐμείνα μόνος ἐγὼ μετὰ τῆς εἰρημένης διαθέτιδος καὶ τῶν ῥηθέντων μαρτύρων ἐν τῷ μεσημβρινοδυτικῷ δωματίῳ τῆς οἰκίας ταύτης· εἶτα δέ βεβαιωθεὶς μετὰ τῶν μαρτύρων, ὅτι ἡ ῥηθείσα διαθέτης ἔχει σώας τὰς φρένας της, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν, ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτιδος ταύτης ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτῆς καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτὴ νὰ ἐκφράσῃ τὴν

τελευταίαν βούλησίν της καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ἐξέφρασε καὶ διέταξε τὰ ἀκόλουθα· ἐν πρώτοις, λέγει, ζητῶ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ἐπομένως ἀφίνω καὶ ἐγκαθιστῶ τέλειον καὶ καθολικόν κληρονόμον μου μετὰ τὸν θάνατόν μου τὸν υἱόν μου Ῥήγαν Ἀντριανόπουλον, κάτοικον Ῥομούσταφα ἐπὶ τῶν ἐξῆς πραγμάτων καὶ κτημάτων, τὰ ὅποια ἔχω ὑπὸ τὴν κυριότητά μου: ἦτοι τριάκοντα πέντε αἰγιδίων, μιάς ἀγελάδος, ἐνός λέβιτος καὶ μιάς ἀμπέλου ἐνός ὡς ἔγγιστα στρέμματος ἦτοι ἀράδων ἐκ νέου, κειμένας εἰς τὴν θέσιν Συκιά ὄριον τοῦ χωρίου Ῥομούσταφα καὶ συνορευούσης μετ' ἀμπέλους τοῦ Ἰωάννου Ἀντριανοπούλου καὶ Ἀναστασίου Ἀντριανοπούλου καὶ χέρσας // γαίας, ὥστε ὁ ῥηθεὶς υἱός μου μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ δύναται νὰ τὰ ἐξουσιάζῃ, καὶ διαθέτῃ ἄνευ περιορισμοῦ ὅπως θέλει καὶ βούλεται· διατάσσω δὲ τὸν εἰρημένον κληρονόμον μου νὰ δώσῃ μετὰ θάνατόν μου εἰς τοὺς λοιπούς υἱούς μου τὸ Ἰωάννην καὶ Γεωργοῦλαν Ἀντριανοπούλους κατοίκους Ῥομούσταφα ἀνά δέκα δραχμάς, τὰς ὁποίας καὶ μόνας ἀφήνω εἰς ἕκαστον τῶν δύω ταύτων υἱῶν μου καὶ θέλω ὥστε αὐτοὶ νὰ μὴ δύνανται διασεῖν τὸν ῥηθέντα κληρονόμον μου. Τελειώσασα ἐνταῦθα ἡ διαθέτης τὰς διατάξεις της ἠρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη ἄλλο τι νὰ προσθέσῃ καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὴν ἐνθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτὴ καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης καὶ ἀφ' οὗ ἀνέγνωσα αὐτὴν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς διαθέτιδος καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἠρώτησα τὴν διαθέτιδα ἂν αὕτη περιέχῃ ἐξηκριβωμένως ὅσα διέταξεν· αὕτη δὲ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας ἵνα τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ ἀφ' οὗ οὗτοι τὴν παρετήρησαν καὶ τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος χωριστά, τὴν ὑπέγραψαν ἐπὶ τέλους μετ' ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογραφοῦντος Εἰρη // νοδίκου· ἡ δὲ διαθέτης, προσκληθεῖσα νὰ ὑπογράψῃ ὁμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα. Ἐγένετο δὲ αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προερρέθη οἰκία. –

Δημήτριος Καραγιαννης

Ὁ Συμβολαιογραφῶν

Γαλάνης Γεωργίου Μαθιόπουλος

Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Πέτρος Κλάππας

ἸΝΠατρώνας

Μιχαήλ Θ. Κουλουριάνος

ἐπ' ἄλλείψη τάξεως

IN Πατρώνας.

Αρ. 1572.

Σήμερον ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος, εἰκοστήν τετάρτην τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ πρώτου ἔτους καὶ ὥραν ἐνάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Περικλῆς Σάκκης, γνωστός μοι ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικος δὲ τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κειμένου ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρώνας, κατοικοῦντος ἤτοι ἐδρεύοντος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ καταστήματι τοῦ ὁμωνύμου εἰρηνοδικείου, ὑπάρχοντος ἐπὶ τῆς ἀνωγέω οἰκίας τοῦ Ἀναστασίου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστοπούλου, κειμένης κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς ἰδίας πόλεως, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου, καὶ μέ προσεκάλεσε νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὴν Κωνσταντίναν θυγατέρα ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη καὶ σύζυγος Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην αὐτῆς ἐν τῇ προικῶα οἰκίᾳ τῆς, εἰς ἣν κατοικεῖ μετὰ τοῦ εἰρημένου συζύγου τῆς, κειμένη ἐντὸς τῆς πόλεως Κορώνης εἰς τὴν ἀρκτικήν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ἐν τῇ ἐνορίᾳ // τοῦ αὐτόθι κειμένου ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος· καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τὸ εὐρετήριόν μου, τὸ ἀναγκαῖον χαρτόσημον καὶ τὴν σφραγίδα τῆς εἰρηνοδικειακῆς ὑπηρεσίας μετέβην εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν, ἐν τῷ μεσημβρινῷ δωματίῳ τῆς ὁποίας εὗρον τὴν ῥηθείσαν Κωνσταντίναν θυγατέρα Ἰποτέλλ Δημητρίου Τζαγκάρη καὶ σύζυγον Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου, γνωστή μου, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης, ὑπαγομένην εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἄσχετον μετ' ἐμοῦ συγγενείας εὐρισκομένων ὁμοῦ μέ τοὺς Παναγιώτην Ἰωάννου Κλάπαν, Ἅγγελον Ρομανόν, Περικλῆ Σάκκην, ὁμοῦ μέ τὸν ὁποῖον ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς εἰρημένης Κωνσταντίνας, καὶ Ἀθανάσιον Δημητρίου Γρίβαν, γνωστούς μοι, τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἄνευ ἰδιάζοντος

ἐπαγγέλματος, ἐξ ὧν ὁ Ἅγγελος Ῥομανός εἶναι γραμματεὺς τοῦ ἐνταῦθα ὑγειονομείου, τὸν δὲ Ἀθανάσιον Γρίβαν τῆς πόλεως Μεθώνης τοῦ ὁμωνύμου δήμου ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, διαμένοντος δὲ [[ἐν τῷ]] // ἤδη ἐν τῇ πόλει Κορώνης Ἰὲν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος¹ καὶ ἑλληνοδιδάσκαλον, μὴ ἔχοντα δὲ ἄλλο, ἰδιάζον ἐπάγγελμα, ἅπαντας πολίτας Ἑλληνας καὶ ἀσχέτους συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μὲ ἐμέ καὶ τὴν Κωνσταντίναν θυγατέρα ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη καὶ σύζυγον Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου· ἀπομακρύνας δὲ ἐκτός ταύτης καὶ τῶν εἰρημένων τεσσάρων προσώπων ἐκ τῆς οἰκίας, εἰς ἣν οὗτοι εὐρίσκονται, πάντας τοὺς λοιπούς τοὺς ἐν αὐτῷ εὐρεθέντας· ἦτοι τὸν σύζυγον, συγγενεῖς καὶ ὑπηρέτας τῆς διαληφθείσης Κωνσταντίνας καὶ μείνας αὐτόθι μόνος ἐγὼ μὲ αὐτὴν καὶ τοὺς εἰρημένους Κλάπαν, Σάκκην, Ῥομανόν καὶ Γρίβαν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν τὴν προσκαλέσασάν με Κωνσταντίναν ἂν θέλῃ νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην της καὶ μὲ ἀπεκρίθη, ὅτι ἀποβλέπουσαν εἰς τὸν θάνατον καὶ φοβούμενη μὴ καταληφθῇ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμῆ νὰ διαθέσῃ τὰ ὑπάρχοντά της· καὶ ὅτι προσεκάλεσεν ἐμέ μὲν διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην της· τοὺς δὲ εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες· ὅθεν βεβαιωθείς ἐγὼ καὶ οἱ μάρτυρες, ὅτι // ἡ εἰρημένη Κωνσταντίνα θυγάτηρ ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη καὶ σύζυγος Διονυσίου Κουτζογιαννοπούλου ἔχει σῶας τὰς φρένας της, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλιὰν ὥρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτιδος ταύτης ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτῆς καὶ ἀκολουθῶς ἔγραψα καὶ κατεχώρησα τὴν παροῦσαν διαθήκην καὶ τελευταίαν θέλησιν αὐτῆς, ὑπαγορευθείσαν παρὰ τῆς ἰδίας ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ὡς ἐφεξῆς· ἐν πρώτοις, λέγει, ζητῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς συγχώρησιν· εἶτα δὲ, ἐπιπρόσθεσε, οὐδὲν ἄλλο ἔχουσα προσφιλέστερον εἰς τὴν καρδίαν της παρὰ τὸν σύζυγόν της Διονύσιον Κουτζογιαννόπουλον κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης καὶ θέλουσα καὶ μετὰ θάνατον νὰ δώσῃ δείγματα τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης της ἐγκαθασταίνει τὸν σύζυγόν της αὐτὸν τέλειον καὶ καθολικόν κληρονόμον της εἰς ὅλην της τὴν περιουσίαν, προικῶν καὶ κληρονομαίαν // παρούσαν καὶ μέλλουσαν, [[τόσον εἰς τὴν κινητὴν ὅσον καὶ τὴν ἀκίνητον]], τόσον κινητὴν καθὼς καὶ ἀκίνητον εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν της ν' ἀπολαμβάνῃ ὁ σύζυγός της αὐτός τὴν κληρονομίαν της καὶ τὴν διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ τούτου περιορισμοῦ· ἐπιθυμῆ δὲ μόνον καὶ παραγγέλλει τὸν κληρονόμον της τοῦτον, ἂν αὐτός εὐχαριστήται νὰ φροντίσῃ μετὰ τὸν θάνατόν της περὶ τῆς ὑπανδρείας μίας ὁποιασδήποτε ἀπόρου κόρης καὶ προικίξῃ αὐτὴν μὲ ὅσα καὶ ὅποια πράγματα θέλει

ἀπό τὴν περιουσίαν τῆς· αὐτὴ εἶναι, εἶπεν, ἡ τελευταία καὶ ὀριστικὴ θέλησις καὶ διάταξις τῆς καὶ ἐπιθυμεί ὥστε ἡ παροῦσα διαθήκη τῆς νὰ εἶναι ἰσχυρὴ, κύρια καὶ ἀπαράτρεπτος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐπὶ παντός δικαστηρίου. Τελειώσασα ἐνταῦθα ἡ διαθέτης τὰς διατάξεις τῆς, ἠρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη ἄλλο τι νὰ προσθήσῃ καὶ ἀπεκρί // θη ὄχι. Τὴν ἐνεθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτὴν καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης καὶ ἀφ' οὗ ἀνέγνωσα αὐτὴν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς διαθέτιδος καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἠρώτησα τὴν διαθέτιδα, ἂν αὕτη περιέχῃ ἐξακριβωμένως ὅσα διέταξεν· αὐτὴ δὲ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας ἵνα τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ ἀφ' οὗ τὴν παρετήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ἕκαστος χωριστά, τὴν ὑπέγραψαν ἐπὶ τέλους μετ' ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου· ἡ δὲ διαθέτης προσκληθεῖσα νὰ ὑπογράψῃ ὠμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων, ὅτι δὲν γνωρίζῃ παντάπασι νὰ γράψῃ. Ἐγένετο δὲ αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ // οἰκίᾳ τῆς διαθέτιδος. –

Παναγιώτης Ἰωάννου Κλάππας

ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνοδί

Περικλῆς Σάκκης

κης Κορώνης

Ἀθανάσιος Δημητρίου Γρίβας

INΠατρῶνας.

Ἄγγελος Ῥωμανός

ἀρ 579:

2 Μαΐου 1859

ἔγγραφον Γραμματείας Πρωτοδικῶν.

δι' οὗ εἰδοποιεῖται ἐδημοσιεύθη κατὰ

τὴν 20 Ἀπριλίου 1859. –

Αρ.. 1645

Σήμερον ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, δεκάτην τρίτην τοῦ μηνός Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου ἔτους καὶ ὥραν πρώτην μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρῶνα, κατοικοῦντος καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ καταστήματι τοῦ ὁμωνύμου εἰρηνοδικείου, ὑπάρχοντι ἐπὶ τοῦ ὑπερφου τῆς ἀνωγέω οἰκίας τοῦ Ἀναστάσιου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστοπούλου, κειμένης κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς αὐτῆς πόλεως Κορώνης, [[ὅπου κατοικῶ]] ἐν τῇ ἐνορία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐν ᾧ εὕρισκόμεν κατὰ μόνας ἐν τῷ μεσημβρινῷ δωματίῳ τῆς οἰκίας ταύτης, εἰς ὃ κατοικῶ καὶ ἔχω τό συμβολαιογραφεῖον μου ὁ Διονύσιος Κουτζογιαννόπουλος, γνωστός μου, κτηματίας ἤτοι ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν κεῖται καὶ ἡ οἰκία τῆς συζύγου του Κωνσταντίνας θυγατρὸς ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη, ἐν ἧ κατοικεῖ καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ συγγενείας μετὰ τῶν Περικλέους Ἡλιοῦ Σάκκη, Ἀγγέλου ποτέ Σπυρίδωνος Ῥομάνου καὶ Ἀθανασίου Δημητρίου Οἰκονόμου Γρίβα, γνωστῶν μοι, ὀρθοδόξων χριστιανῶν, πολιτῶν Ἑλλήνων, κατοίκων τῶν μὲν δύο πρώτων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν κείνται καὶ αἱ οἰκίαι τοῦ τε Περικλέους Σάκκη, ἐν ἧ αὐτός κατοικεῖ καὶ τοῦ Ἀναστάσιου Τρουπῆ κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης, ἐν ἧ ὁ Ἀγγελος Ῥομάνος κατοικεῖ, τοῦ δὲ Ἀθανασίου Δημητρίου Οἰκονόμου Γρίβα τῆς πόλεως Μεθώνης τοῦ ὁμωνύμου δήμου ἐν τῇ ἐνορία ἐκεῖθε ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, διαμένοντος δὲ ἐν τῇ πόλει Κορώνης καὶ κατοικούντος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Μπάστα, κειμένη ἐν τῇ ἐνορία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος // τῶν μὲν δύο πρώτων: ἤτοι τῶν Περικλέους Ἡλιοῦ Σάκκη καὶ Ἀγγέλου Ῥομάνου (ὄντος πρῶην γραμματέως τοῦ ἐνταῦθα ὑγειονομείου) ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος ἀμφοτέρων, τουδὲ Ἀθανασίου Δημητρίου Οἰκονόμου Γρίβα ἐλληνοδιδασκάλου Κορώνης, ἀπάντων δὲ ἀσχέτων πάσης συγγενείας, πρὸς ἀλλήλους, με ἐμέ καὶ τὸν εἰρημένον Διονύσιον Κουτζογιαννόπουλον, ὅστις ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν εἰρημένων μαρτύρων με εἶπεν, ὅτι ἀποβλέπων πρὸς τὸν θάνατον ὡς

προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ τώρα, ὅτε οὗτος ὑγιῆς καὶ ἔχει σφᾶς τὰς φρένας του νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπροσκάλεσε αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ μετὰ τῶν εἰρημένων προσώπων διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες τῆς δημοσίας διαθήκης του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐζήτησε νὰ συντάξω ἐνταῦθα· μείνας ὅθεν ἐγὼ μόνον μετὰ τοῦ εἰρημένου Κουτζογιαννοπούλου καὶ τῶν διαληφθέντων μαρτύρων ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ μου γραφείῳ, μετ' οὐδενός ἄλλου παρευρισκομένου τόσον εἰς τὸ γραφεῖον μου αὐτό καθὼς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ δωμάτια τοῦ ὑπερώου τῆς εἰρημένης οἰκίας, ἔνθα ὑπάρχει τὸ κατάστημα τοῦ Εἰρηνοδικείου Κορώνης, ἀπομακρυνθέντων ἀπὸ αὐτῶν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων ὑπολοίπων καὶ βεβαιωθείς πληρέστατα μετὰ τῶν μαρτύρων, ὅτι ὁ διαθέτης Διονύσιος Κουτζογιαννόπουλος ἔχει σφᾶς τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιάν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ῥηθέντος διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωσιν παρ' αὐτοῦ καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τοῦτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν διαληφθέντων μαρτύρων ἐξέφρασε τὰ ἀκόλουθα, καταχωρισθέντα καὶ γραφέντα παρ' ἐμοῦ ἀπαραλλάκτως, καθὼς τὰ εἶπεν· ἔχω, εἶπεν ἰδίαν περιουσίαν κινητὴν καὶ ἀκίνητον· μηδὲν δὲ ἄλλο προσφιλέστερον ἔχων παρά τὴν σύζυγόν μου Κωνσταντίναν θυγατέρα ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, μετὰ τὴν ὁποίαν συνέζησα καὶ ἐξακολουθῶ // νὰ συζῶ εὐαρέστως, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔτυχον καὶ τυγχάνω περιποιήσεων ἀξίων ἢ καὶ ἀναλόγων τῆς τάξεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἡλικίας μου καὶ θέλων νὰ δώσω εἰς αὐτὴν καὶ μετὰ θάνατον δείγματα τῆς πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης μου, ἀφίνω καὶ ἐγκαθιστῶ τὴν εἰρημένην σύζυγόν μου Κωνσταντίναν θυγατέρα ποτέ Δημητρίου Τζαγκάρη τελείαν καὶ καθολικὴν κληρονόμον μου ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας μου κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου ἐνταῦθα ὑπαρχούσης καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξαιρουμένων τῶν κινητῶν πραγμάτων, τῶν ἀνηκόντων ἰδίῳ εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Μαρίαν Κουτζογιαννοπούλου, καὶ θέλω ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ν' ἀπολαμβάνῃ ἢ σύζυγός μου ἅπασαν τὴν κληρονομίαν μου καὶ νὰ τὴν διαθέτῃ ἐλευθέρως καὶ κατ' ἀρέσκειαν ἄνευ τινός περιορισμοῦ εἴτε μετὰ τὸν θάνατόν μου αὕτη ἀνέλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον εἴτε μὴ· μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως νὰ ζωοτρέφῃ καὶ περιθάλπῃ τὴν εἰρημένην ἀδελφὴν μου ἐν ὅσῳ ζῆ, χωρὶς νὰ τῇ στέρῃ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου της καὶ μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν προσέτι ἢ νὰ μὴ δύναται ἢ οὔτε νὰ πωλῇ οὔτε νὰ διαθέτῃ πρὸς ὄφελος ἄλλου τὴν περιουσίαν μου ἢ ῥηθείσα σύζυγός μου ἐν ὅσῳ ζῆ ἢ ῥηθείσα

ἀδελφή μου παρά μόνον νά ἀπολαμβάνη τήν ἐπικαρπίαν τῆς περιουσίας μου ἄνευ τινός περιορισμοῦ καί ἐξ αὐτῆς νά ζωοτρέφῃ τήν ἀδελφήν μου καί ἐάν μὲν ἡ σύζυγός μου ἐπιζήσῃ τῆς ἀδελφῆς μου Μαρίας τότε νά εἶναι καί ἐγκαθίσταται κληρονόμος ἀπάσης τῆς περιουσίας μου, δυνάμενη νά τήν διαθέτῃ κατ' ἀρέσειαν, ἄλλως καί ἀποθάνῃ πρὶν τῆς ἀδελφῆς μου, τότε ἡ // {ή} περιουσία μου ἅπασα κινητή καί ἀκίνητος νά μεταβαίνῃ κληρονομικῶς δικαίωματι εἰς τήν ῥηθείσαν ἀδελφήν μου, θεωρουμένην τότε ὡς τελείαν κληρονόμον μου. Αὐτή εἶναι ἡ τελευταία καί ἀληθῆς θέλησίς μου καί θέλω ὥστε ἡ παρούσα διαθήκη μου νά εἶναι κυρία, ἰσχυράν καί ἀμετάτρεπτος ἐν παντί καιρῶ καί ἐπὶ παντός δικαστηρίου. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του, ἠρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἂν ἔχῃ νά προσθέσῃ ἄλλο τι καί ἀπεκρίθη ὅχι· τὸν ἐνεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καί ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καί τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καί μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καί τῶν μαρτύρων. Ἐπειτα τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας νά τὴν παρατηρήσωσι καί ἀναγνώσωσι καί ἀφ' οὗ τὴν παρετήρησαν οὗτοι καί τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος ἰδίᾳ, τὴν ὑπέγραψα ἐμοῦ μετὰ τῶν μαρτύρων καί τοῦ διαθέτου καί ἐσφραγίσθη μετὰ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας τοῦ εἰρηνοδικεῖου· κειμένου δὲ αὐτῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ γραφείῳ μου εἰς τῇ αὐτῇ ὡς ἀνωτέρω ἡμέρα. –

Δ. Κουτζογιαννόπουλος

ὁ Συμβολαιογραφῶν

Ἄγγελος Σπυρίδωνος Ῥωμανός

Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Ἀθανάσιος Δημητρίου Οἰκονόμου Γρίβας

ἸΝΠατρῶνας

Περικλῆς Ἡλιοῦ Σάκκης

Αρ. 1683

Σήμερον ἡμέραν Σάββατον τῆς ἐβδομάδος, δεκάτην ἐνάτην Ἰανουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου ἔτους καὶ ὥραν ἐνδεκάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Θεόδωρος ποτέ Ἀντωνίου Ἀντωνόπουλου ἐπιλεγόμενος καὶ Ντελαλιώτης, γνωστός μοι, γεωργός, κάτοικος τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ ταύτῳ κειμένου ναοῦ ἢ Ἁγία Σωτήρα ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρῶνα, κατοικοῦντος ἤτοι ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ αὐτοῦ {αὐτοῦ} δήμου, ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἀνωγέω οἰκίας τοῦ Ἀναστασίου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστοπούλου, κειμένης ἀνωτέρω τῆς ἐπάνω πλευρᾶς τῆς ἄνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καταστήματι τοῦ ὁμωνύμου εἰρηνοδικείου, ὅπου ἔχω καὶ τὸ συμβολαιογραφεῖον μου καὶ μὲ προσεκάλεσεν ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὸν Ἰωάννην ποτέ Γεωργίου Γιόκαν διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ καὶ αὐτός κεῖται ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐπὶ τὸ ἀνατολικομεσημβρινόν ἄκρον αὐτῆς ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τὸ εὔρετήριόν μου καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μετέβην εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν, τὴν κατὰ τὸ ἀνατολικομεσημβρινόν ἄκρον τῆς πόλεως ταύτης κειμένην, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὔρον κληνῆρην τὸν Ἰωάννην ποτέ Γεωργίου Γιόκαν, γνωστόν μου ἔχω, κηπουρόν τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενου εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἄσχετον μετ' ἐμοῦ πάσης συγγενείας καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς Θεόδωρον Ἀγουρέλην, Δημήτριον Πικιόν, Θεόδωρον Κρητικᾶκην ἐπιλεγόμενον καὶ Πορτοκάλην καὶ Διονύσιον Παντελόπουλον, ἅπαντας γνωστούς μοι, κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, // χριστιανούς ὀρθοδόξους, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγονται καὶ αἱ κατοικίαι των, τὸν μὲν πρῶτον γούναρην τὸ ἐπάγγελμα, τὸν δὲ δεύτερον ἤτοι τὸν Πικιόν καφφοπώλην, τὸν δὲ τρίτον ἤτοι τὸν Κρητικᾶκην ἢ Πορτοκάλην, κουρέα καὶ τὸν τελευταῖον Διονύσιον Παντελόπουλον ἔμπορον καὶ ὅλους ἀσχέτως πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μὲ ἐμέ καὶ τὸν Ἰωάννην ποτέ Γεωργίου Γιόκαν· ἀπομακρύνας δὲ τῆς οἰκίας, εἰς ὧν

εὐρίσκεται κληνῆρης ὁ εἰρημένος Γιόκας καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετέβην πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ εὐρεθέντας, συγγενεῖς καὶ ἄλλους αὐτῶν περιοίκους καὶ μείνας εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ Ἰωάννου ποτέ Γεωργίου Γιόκα καὶ τῶν ἐξονομασθέντων ἀνωτέρω τεσσάρων προσώπων, ἠρώτησα ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν τὸν εἰρημένον Ἰωάννην ποτέ Γεωργίου Γιόκα ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ μὲ ἀπεκρίθη, ὅτι τρέχων τὸ ἐβδομηκοστόν, ὡς ἔγγιστα, ἔτος τῆς ἑαυτῶ ἡλικίας καὶ ἀσθενῆς ὢν, φοβούμενος δὲ μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῶ τούτῳ προσεκάλεσε ἐμέ μὲν πρὸς σύνταξιν αὐτῆς, τοὺς δὲ ἀνωτέρω ἀναφερθέντας διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες· ὅθεν βεβαιωθείς ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες, ὅτι ὁ Ἰωάννης ποτέ Γεωργίου Γιόκας ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὄρκισα τοὺς ῥηθέντας μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου, ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τούτου προσεκάλεσα τὸν εἰρημένον διαθέτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του· ὁ δὲ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τὰ ἀκόλουθα, γραφέντα καὶ καταχωρισθέντα παρ' ἐμοῦ ἀπαραλάκτως· ὥστε ἐπρόφερε ἐν πρώτοις, εἶπε, ζητῶ // συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς συγχώρησιν διὰ τὰ ἀμαρτήματά μου. Τέκνα παντάπασι δὲν ἔκαμα μὲ τὴν γυναῖκα μου, ἥτις ἀπέθανε. Ἔχω ψυχογείον ἀπὸ μικρὸν παιδί τὸν Ἰωάννην υἱοῦ Εὐσταθίου Σμυρλῆ ἀπὸ τὸ χωρίον Χαϊκάλι, κατοικοῦντος δὲ τώρα εἰς πόλιν Κορώνης καὶ ὁ ὁποῖος εἶνε ὡς δώδεκα χρόνων καὶ ἀνεψιός τῆς ἀποθανούσης γυναικός μου, ἐκτός αὐτοῦ ἔχω ἀνεψιάν ὀνόματι Φωτοῦλαν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Ντελαλιώτου, κάτοικον τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ τῆς ἀδελφῆς μου Ἀσημίνας θυγατρὸς Σπύρου Μπολέτου, διότι ἐγὼ καὶ αὕτη εἴμεθα ἀδελφοί ἀπὸ δύο πατέρας καὶ μίαν μάναν. Λοιπὸν τὸν ψυχογείον μου Ἰωάννην υἱὸν Εὐσταθίου Σμυρλῆ καὶ τὴν ἀνεψιάν μου Φωτοῦλαν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Ντελαλιώτου διορίζω καὶ ἐγκατασταίνω τελείους καὶ καθολικούς κληρονόμους μου εἰς ὅλην τὴν περιουσίαν μου, ὅσῃν ἔχων κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ὥστε μετὰ θάνατόν μου νὰ εἶναι ἀμφοτέροι οὗτοι κύριοι τῆς περιουσίας μου ἐξ ἴσου καὶ οἱ δύο καὶ νὰ τὴν μοιράζουσι ὅποῦ θέλουν καὶ νὰ τὴν διαθέτουν ὅπως θέλουν καὶ βούλωνται ἄνευ τινός περιορισμοῦ, χωρὶς νὰ ἡμπωρῆ κανεὶς ἀδελφός μου ἢ ἄλλος τις συγγενῆς μου νὰ τοὺς πειράξῃ εἰς τὸ παραμικρόν, διότι αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησις καὶ εὐχαρίστησις μου· ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ῥηθέντες κληρονόμοι μου εἶναι ἀνήλικες, ἂν ἀποθάνω καὶ δὲν ἡλικιωθοῦν αὐτοί, διορίζω ἐπ' αὐτῶν ἐπιτρόπους μου τοὺς Γεώργιον Σμυρλῆν καὶ Διονύσιον Γεωργοῦλον, κατοίκους // τῆς πόλεως

Κορώνης διά νά ἐπιτηροῦν καὶ φροντίζουν νοερόντων καλλιιεργείας τῆς περιουσίας μου μέχρι ὅποτε ἡλικιωθοῦν οἱ ῥηθέντες κληρονόμοι μου [[ἢ μὲν τὸ ἐγκρίνουν νά μοιράσουν εἰς τοὺς κληρονόμους μου με ἐξ ἴσου ὄριον τῆς ἐνηλικιότητος ἐκ τοῦ τὴν περιουσίαν μου]] καὶ ἀφ' οὗ ἡλικιωθοῦν ἢ ὅταν ὑπανδρευθῆ ἢ ῥηθεῖσα ἀνεπιὰ μου νά μοιράσουν οἱ ἐπίτροποι ἐξ ἴσου εἰς τοὺς κληρονόμους μου τὴν περιουσίαν μου. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτη τὰς διατάξεις του ἠρώτησα ἂν ἔχη ἄλλο τι νά προσθέσῃ καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὸν ἐνεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων, μεθ' ὃ ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχῃ ἐξακριβωμένως ἢ παροῦσα τὰς διατάξεις του καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς· ἀκολούθως ἐνεχείρισα τὴν παροῦσαν διαθήκην εἰς τοὺς μάρτυρας ὅλους νά τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσιν ἕκαστος ἰδίᾳ καὶ τὴν παρετήρησαν ἅπαντες καὶ τὴν ἀνέγνωσαν. Προσεκάλεσα ἐπὶ τέλους ὅλους αὐτοὺς νά ὑπογράψωσι καὶ οἱ μὲν μάρτυρες ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν μετ' ἐμοῦ, ὁ δὲ εἰρημένος διαθέτης ἀπηύθυνε, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα. Ἐγένετο δὲ, ἀνεγνώσθη καὶ ἀπεγράφῃ αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῤῥέθη οἰκία τοῦ διαθέτου. –

Διονύσιος Παντελόπουλος

ὁ Συμβολαιογραφῶν

Θεόδωρος Π. Κρητικάκης ἢ Πορτοκάλης

Εἰρηνοδίκης Κορώνης

Δημήτριος Πικιός

INΠατρῶνας

Θεόδωρος Ἀγουρέλης

Αρ. 1732

Σήμερον ἡμέραν Τετάρτην τῆς ἐβδομάδος, πέμπτην τοῦ μηνός Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου ἔτους καὶ ὥραν ἑνδεκάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Διονύσιος Παντελόπουλος, γνωστός μοι, ἔμπορος, κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐντός τῆς ὁποίας κεῖται καὶ ἡ οἰκία του, εἰς ὧν κατοικεῖ, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρῶνα κατοικοῦντος ἤτοι ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ εἰρημένου δήμου ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἀνωγέω οἰκίας τοῦ Ἀναστασίου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστοπούλου κειμένης κατὰ τὴν ἄνω πλευράν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης καταστήματι τοῦ ὁμωνύμου εἰρηνοδικείου, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ μὲ προσεκάλεσεν ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ποτέ Ἀθανασίου Παντελόπουλον διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του ἐν τῇ προικῶα οἰκίᾳ τῶν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ του Βασιλείου Γεωργακούνην, ἐν ἣ κατοικεῖ μετὰ τοῦ γαμβροῦ του τούτου καὶ κεῖται κληνῆρης, κειμένη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως Κορώνης ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τό εὔρετήριόν // μου κλπὰ μετέβην ἐπιτοπίως εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ τοῦ εἰρημένου Παντελόπουλου, ὅπου αὐτός εὑρίσκεται κληνῆρης· ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπερφίου ἐντός τοῦ ἀρκτικοῦ δωματίου αὐτῆς εὔρον τὸν, περὶ οὗ ὁ λόγος, Κωνσταντῖνον ποτέ Ἀθανασίου Παντελόπουλον, τὸν γνωστὸν μοι καλῶς, σανδαλοποιόν τό ἐπάγγελμα, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ εἰρημένη προικῶα οἰκίᾳ τοῦ διαληφθέντος ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ του, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἄσχετον μετ' ἐμοῦ πάσης συγγενείας, κείμενον ἐπὶ κρεβατίου, ὡς ἀσθενοῦντα καθῶς καὶ τοὺς Δημήτριον ποτέ Γεωργίου Κουλούρη, Γεώργιον ποτέ Πέτρου Παυλάκη, Δημήτριον ποτέ Νικολάου Κλάπαν καὶ Ἀναστάσιον Παναγιώτου Μανιατάκη, ἅπαντας γνωστοὺς μοι, κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πολίτας Ἑλληνας, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐντός τῆς ὁποίας κείνται πρὸς αἱ οἰκίαι, εἰς τέσ ὁποῖες κατοικοῦσι, χριστιανούς ὀρθοδόξους, τοὺς μὲν δύο πρώτους ἤτοι τοὺς Δημήτριον ποτέ Γεωργίου

Κουλούρη καὶ Γεώργιον ποτέ Πέτρου Παυλάκη, ἀλιεὶς τό ἐπάγγελμα, τόν δὲ τρίτον Δημήτριον ποτέ Νικολάου Κλάπαν, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος καὶ τόν τέταρτον καὶ τελευταῖον σανδαλοποιόν καὶ // ἅπαντας ἀσχέτους πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μὲ ἐμέ καὶ τόν εἰρημένον διαθέτην, τόν ὅποιον, ἀφ' οὗ ἀπεμάκρυνα ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τῆς οἰκίας, ἐντός τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ διαθέτης οὗτος, πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένους συγγενεῖς συνοίκους καὶ ἄλλους ἡκαθὼς καὶ τόν προσκαλέσαντά με Διονύσιον Παντελόπουλον ἡ καὶ ἔμεινα αὐτόθι μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ εἰρημένου διαθέτου καὶ τῶν ἐξονομασθέντων ἀνωτέρω τεσσάρων προσώπων, ἠρώτησα ἂν θέλη νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι τρέχων τό ἐβδομηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας, ἀσθενῆς ὢν καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ παρα τοῦ θανάτου ἀδιόρθωτος, θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προσεκάλεσε ἐμέ, τοὺς δὲ ἀνωτέρω ὀνομασθέντες τέσσαρες διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες· βεβαιωθεὶς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ποτέ Ἀθανασίου Παντελόπουλος ἔχει σφῶας τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιάν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν ὥρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου, ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τούτο προσεκάλεσα τόν εἰρημένον διαθέτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του. Ὁ δὲ διαθέτης οὗτος ἐπὶ παρουσίᾳ ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ἐξέφρασε καὶ ἐζήτησε νὰ καταχω // ρήσω τὰ ἀκόλουθα, καταχωρισθέντα ὥστε ἐπρόφερε· ἔχω τρεῖς θυγατέρας ὀνόματι Μαρίαν, τὴν ὁποίαν ἔχω ὑπανδρευμένην μὲ τὸν Γεώργιον Σταθάκη, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης, Ἄνναν, τὴν ὁποίαν ἔχω ὑπανδρευμένην μὲ τὸν Βασίλειον Γεωργακούνην, κάτοικον τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ Βενέταν, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔχω ὑπανδρευμένην μὲ τὸν Μιχάλην Καλαθᾶν, κάτοικον τοῦ χωρίου Τζαφέρογλη τοῦ Δήμου Κολωνίδων, τὰς ὁποίας ὄλας ἔχω [[ὑπανδρευμένας]] προικισμένας καὶ τὰς τρεῖς λοιπὸν θυγατέρας μου ταύτας ἀφίνω καὶ ἐγκατασταίνω τελείας καὶ καθολικὰς κληρονόμους μου εἰς ὄλην μου τὴν περιουσίαν κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ὅσην ἔχω τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, χωρὶς νὰ εἶναι δομένη προῖκα εἰς καμμίαν θυγατέρα μου, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου αἱ θυγατέρες μου αὗται νὰ τὴν μοιράζον ἐξ ἴσου καὶ αἱ τρεῖς καὶ ἐξ ἴσου πάλιν νὰ πληρώνουν αὗται καὶ τὰ χρέη μου. Ἐξαιρεῖται δὲ ἐκ τῆς περιουσίας μου τὸ περιβόλιον, τὸ ὁποῖον περιέχει ἕξ μωραιόδενδρα, μίαν ἀπηδαϊαν, τρεῖς ἀγριελαίας καὶ δύο κλήματα καὶ τὸ ὁποῖον κείται εἰς τὴν θέσιν Μπουρτζι ὄριον Τζαφέρογλη καὶ τὸ ὁποῖον κληροδοτῶ καὶ ἀφίνω // περιπλέον ὡς χάριν εἰς τὴν θυγατέρα μου Ἄνναν σύζυγον Βασιλείου Γεωργακούνη, χωρὶς νὰ ἔχουν νὰ κάμουν

ἀπό αὐτό αἱ ἄλλαι δύο θυγατέρες μου εἰμὴ νὰ λαμβάνουν τό μερίδιόν των ἀπό τὰ λοιπά κτήματα καὶ πράγματά μου, ἐπὶ τὰ ὅποια θέλει λαμβάνει ἴσον μερίδιον καὶ ἡ ῥηθείσα θυγατέρα μου Ἄννα λαμβάνουσα περιπλέον καὶ τό εἰρημένον περιβόλιον ἀλλ' ἐπειδὴ μεταξύ τῶν ἄλλων εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ δώσω ὡς προῖκα εἰς τὸν γαμβρόν μου Μιχαήλ Καλαθᾶν, σύζυγον τῆς θυγατρὸς μου Βενέτας καὶ τὰ ἐξῆς ἦτοι ἔν ἀσημοζώναρων, ἔν δακτυλίδιον χρυσοῦν καὶ ὀγδοήκοντα ἀρ. 80 δραχμᾶς ὡς προῖκα καὶ ὅλα ταῦτα δὲν τοῦ τὰ ἔδωκα· διότι τὸ ἀσημοζώναρων καὶ τὸ δακτυλίδιον ἔχω δωμένα ἐνέχυρω εἰς τὸν Θεόδωρον Ταρσούλην δι' ὅσα χρωστῶ εἰς αὐτόν, τὰς δὲ ὀγδοήκοντα δραχμᾶς, τὰς ὁποίας εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τὸν εἰρημένον γαμβρόν μου δὲν εἶχον νὰ τοῦ τὰς δώσω καὶ ἀντὶ τῶν μετρητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν εἰρημένων πραγμάτων, τῶ ἔδωκα δύο οἰκοτόπους, κειμένους εἰς τὴν πόλιν Κορώνης // διὰ νὰ τοὺς κατέχη ἐωσότου νὰ τῶ δώσω τὰ εἰρημένα πράγματα καὶ χρήματα, ἄλλως νὰ γίνηται κύριος τῶν δύο οἰκοτόπων αὐτοῦ, διὰ τοῦτο θέλω καὶ διατάττω ὥστε ἂν αἱ ἄλλαι μου δύο θυγατέρες Μαρία καὶ Ἄννα πληρώσουν μόνον αὐταὶ πρὸς τὸν εἰρημένον Ταρσούλην τὸ χρέος μου, διὰ τὸ ὅποιον ἔχω δωμένα ὡς ἀμανάτι τό ζωνάρι καὶ τό δακτυλίδι καὶ τὰ ἐλευθερώσουν, νὰ δίδουν αὐτὰ εἰς τὸν γαμβρόν μου Μιχάλην Καλαθᾶν καθὼς καὶ τὰς ὀγδοήκοντα δραχμᾶς· ὁ δὲ γαμβρός μου Μιχαήλ Καλαθᾶς νὰ καταθέσῃ τοὺς δύο οἰκοτόπους παραιτούμενος τῆς διακατοχῆς αὐτῶν καὶ μαζὺ μὲ τὴν ἄλλην μου περιουσίαν, ὡς ἀνωτέρω διέταξα, νὰ μοιράζωνται ἐξ ἴσου καὶ τοὺς δύο οἰκοτόπους μου τούτους ὅλοι καὶ αἱ τρεῖς θυγατέρες μου, ἄλλως νὰ γίνηται κύριος τῶν οἰκοτόπων αὐτῶν ὁ γαμβρός μου Μιχαήλ Καλαθᾶς, χωρὶς αἱ ἄλλαι δύο θυγατέρες μου Ἄννα καὶ Μαρία νὰ ἔχουν νὰ κάμουν ἀπὸ αὐτούς. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι εἰς ἔν Μπουρτζι περιβόλιον θέλει μένει χάριν εἰς τὴν κόρην μου Ἄνναν, ἐξαιρούμενον τῆς κληρονομίας μου. // Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία θέλησις μου καὶ θέλω ὥστε ἡ παροῦσα διαθήκη μου νὰ ἔχη τό κῦρος της μετὰ τὸν θάνατόν μου. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του, τὸν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων ἂν ἔχει νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὸν ἐνεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὄλων αὐτῶν τοῦ τε διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως, μεθ' ὃ ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἂν ἡ διαθήκη περιέχῃ ἐξακριβωμένως τὰς διατάξεις του καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρισα αὐτὴν εἰς τοὺς εἰρημένους μάρτυρας διὰ νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσιν ἕκαστος χωριστὰ καὶ ἀφ' οὗ ὅλοι τὴν παρετήρησαν καὶ τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος κατ' ἰδίαν,

προσεκάλεσα ἐπὶ τέλους τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νά ὑπογράψωσι καὶ ὁ μὲν διαθέτης ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα· οἱ δὲ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν μετ' ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου, ἥτις καὶ ἐσφραγίσθη τῇ σφραγίδι τοῦ εἰρηνοδικείου· ἐγένετο δέ, ἀνεγνώσθη καὶ ὑπεγράφη // αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ, ὡς προεῖρήθη, οἰκίᾳ. –

Δημήτριος Γεωργίου Κουλούρης

ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνο

Δημήτριος Νικολάου Κλάππας

δίκης Κορώνης.

Γεώργιος Πέτρου Παυλάκης

INΠατρῶνας

Ἀναστάσιος Παναγιώτου Μανιατάκης

Αρ. 1811

Σήμερον ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ μηνός Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ δευτέρου ἔτους καὶ ὥραν δεκάτην πρὸ μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρῶνα κατοίκου τῆς πόλεως Πύργου τῆς Ἡλείας, ἐδρεύοντος δὲ ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ εἰρημένου Δήμου Κολωνίδων ἐν τῷ καταστήματι τοῦ εἰρηνοδικείου Κορώνης, ὑπάρχοντος ἐπὶ τοῦ ὑπερώου τῆς οἰκίας τοῦ Ἀναστάσιου Μανολάκη ἢ Ἀναγνωστοπούλου, κειμένης κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν τῆς ἐπάνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως Κορώνης ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐν ᾧ εὑρισκόμεν κατὰ μόναν ἐν τῷ μεσημβρινῷ δωματίῳ τῆς οἰκίας ταύτης, εἰς ὃ κατοικῶ καὶ ἔχω τὸ συμβολαιογραφεῖον μου ὁ Κωνσταντῖνος ποτέ Ἀναστάσιου Μπιρλῆς, γνωστός μοι, γεωργοκτηματίας τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικος τοῦ χωρίου Χαρακοπίου τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ναοῦ ὁ Ἅγιος Γεώργιος, εἰς ὃν καὶ ἐκκλησιάζεται καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ πάσης συγγενείας μετὰ τῶν Γεωργίου Ζ. Μάζαρη σανδαλοποιοῦ, Κωνσταντίνου Κατρέβα κτηματίου, ἄνευ δὲ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Γαλάνη Γ. Μαθιοπούλου παντοπώλου καὶ Περικλέους Ἡλιοῦ Σάκκη κτηματίου, ἄνευ δὲ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, ἀπάντων γνωστῶν μοι, πολιτῶν Ἑλλήνων, κατοίκων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, χριστιανῶν ὀρθοδόξων, ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐν ᾧ καὶ κατοικοῦσι καὶ ἀσχέτων πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, με ἐμὲ καὶ τὸν εἰρημένον Κωνσταντῖνον ποτέ Ἀναστάσιου Μπιρλῆν, ὅστις ἐπὶ παρουσία αὐτῶν ἐξέφρασε, ὅτι τρέχων τὸ ἐβδομηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας, καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ παρά τοῦ θανάτου ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ κάμη τὴν διαθήκην του καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον ἐμοῦ μετὰ τῶν εἰρημένων προσώπων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες τῆς δημόσιας διαθήκης του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐζήτησε νὰ συντάξω ἐνταῦθα· μείνας ὅθεν ἐγὼ μόνον μετὰ τοῦ εἰρημένου Κωνσταντίνου Μπιρλῆ με τῶν // διαληφθέντων μαρτύρων ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ μου γραφείῳ, μετ' ἐνός ἄλλου ὑπάρχοντος τόπου εἰς τὸ γραφεῖον μου αὐτὸ καθὼς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ δωμάτια τοῦ καταστήματος τοῦ εἰρηνοδικείου, ἀπομακρυνθέντων ἀπὸ αὐτὸ πάντων τῶν λοιπῶν, τοὺς αὐτοὺς εὑρισκομένους καὶ

βεβαιωθείς πληρέστατα μετά τῶν μαρτύρων, ὅτι ὁ διαθέτης Κωνσταντῖνος ποτέ Ἄναστασιου Μπιρλῆς ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ρηθέντος διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν εἰρημένον διαθέτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὅστις ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν διαληφθέντων μαρτύρων ἐξέφρασε καὶ ἐζήτησε νὰ καταχωρήσω τὰ ἀκόλουθα, καταχωρισθέντα ὡς γραφέντα ἀπαραλλάκτως, ὡς τὰ εἶπεν: ἔχω δύο υἱούς, νυμφευμένους τοὺς Εὐστάθιον καὶ Παναγιώτην λεγόμενον καὶ Ἐπαμινόνδα, κατοίκους ἀμφοτέρους τοῦ χωρίου Χαρακοπίου, καὶ ἐπὶ δύο τούτους υἱούς μου ἀφίνω καὶ ἐγκαθιστῶ τελείους καὶ καθολικούς κληρονόμους μου μετὰ θάνατον ἐπὶ τῆς περιουσίας μου καὶ ἔνεκα τούτου προσδιορίζω νὰ λάβουν μετὰ τὸν θάνατόν μου διὰ κλῆρον καὶ μερίδιον τους ὁ μὲν Παναγιώτης λεγόμενος καὶ Ἐπαμινόνδας δύο ἐθνικά ἐλαιοτεμάχια, τὰ ὅποια ἔχω ἐνοικιασμένα τριακονταετῶς ἀπὸ τὸ δημόσιον, κείμενα εἰς τὴν θέσιν Μπουτζάρα ὄριον τοῦ χωρίου Χαρακοπίου διὰ νὰ τὴν νέμηται ἐφ' ὅσον ἰσχύει ἡ ἐνοικίασις· προσέτι ἐκ τῶν κτημάτων μου, δύο χαμογείους οἰκίας, κείμενας ἐντὸς τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ καὶ συνορευομένας τὴν μὲν μίαν ἀνατολικῶς μὲ περιβόλιον Ἄθανασίου Τζαμπούκου, δυτικῶς μὲ ὅμοιον Παύλου Ροκάτζου, ἀρκτικῶς μὲ δρόμον καὶ μεσημβρινῶς μὲ περιβόλιον Ἄθανασίου Τζαμπούκου, τὴν // δὲ ἐτέραν ἀνατολικῶς μὲ δρόμον, δυτικῶς μὲ ὀσποιώτοπον Χριστοῦ Τζάκωνα, ἀρκτικῶς μὲ δρόμον καὶ μεσημβρινῶς μὲ περιβόλια Παύλου Ροκάτζου μὲ ὅλην τὴν ὑπάρχουσαν συσκευὴν τῆς οἰκίας, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικῶ καὶ ἀκόμη τὸ ἥμισυ τοῦ κήπου, τὸν ὁποῖον ἔχω εἰς τὸ Χαρακοπίον, ὁ δὲ ἕτερος υἱός μου Εὐστάθιος τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ κήπου, τὴν ἄλλην μου τρίτην χαμόγειον οἰκίαν, κειμένην ἐντὸς τοῦ χωρίου Χαρακοπίου καὶ τὸν παρακείμενον εἰς αὐτὴν οἰκότοπον, τὸν ὁποῖον ἕκαστος θέλει νὰ ἐξουσιάζει καὶ διαθέτη ὅπως θέλει καὶ βούλεται μετὰ τὸν θάνατόν μου. Προσθέτω δὲ, ὅτι, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, ἀφίνω εἰς τὸν υἱόν μου Παναγιώτην περισσότερα ἀφ' ὅσα εἰς τὸν ἕτερον Εὐστάθιον ἦτοι τὰ δύο ἐλαιοτεμάχια διὰ νὰ τὰ νέμεται καὶ μίαν οἰκίαν δηλαδή δύο οἰκίας, ἐν ᾧ εἰς τὸν Εὐστάθιον ἀφίνω μίαν καὶ τὸν παρακείμενον κήπον [[καθώς]] ἀλλὰ ταῦτα τὰ περιπλέον ἀπὸ τὸ μερίδιόν του τοῦ τὰ ἀφίνω ὡς κληροδότημα διότι ἔλαβον καὶ λαμβάνω παρ' αὐτοῦ διαφόρους περιποιήσεις, συγκατοικῶν μὲ τὸν ἴδιον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκίαν καὶ διὰ τοῦτο θέλω, ὥστε νὰ μὴ μετέχη ὁ ἕτερος υἱός μου ἀπὸ τὰ περιπλέον χορηγούμενα εἰς τὸν Παναγιώτην καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν συγύρησιν τῆς οἰκίας μου, τὴν ὁποίαν ὡς προερρέθη ἀφίνω εἰς τὸν ἴδιον. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου

τὰς διατάξεις του, τὸν ἠρώτησα ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὸν ἐνεθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν // τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων. Ἐπειτα τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ ἀφ' οὗ τὴν παρετήρησαν καὶ τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος χωριστά τὴν ὑπέγραψα ἐγὼ μετὰ τῶν μαρτύρων· ὁ δὲ ῥηθεὶς διαθέτης προσκληθεὶς νὰ ὑπογράψῃ ὠμολόγησεν ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ συμβολαιογραφείῳ μου καὶ αὐθημερόν.

Περικλῆς Ἑλίου Σάκκης

ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνοδί

Γαλάνης Γ. Μαθιόπουλος

κης Κορώνης

Κωνσταντῖνος Κατρέβας

INΠατρῶνας.

Γεώργιος Ζ. Μάζαρης

Αρ. 1855·

Σήμερον ἡμέραν Τετράδην τῆς ἐβδομάδος, εἰκοστὴν τρίτην τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ δευτέρου ἔτους καὶ ὥραν δεκάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Ἰωάννης Γεωργίου Κυριακόπουλος, γνωστός μοι, ἀγροφύλαξ, ἄνευ δὲ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐντός τῆς ὁποίας καὶ κατοικεῖ, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρῶνα, κατοίκου Πύργου τῆς Ἠλείας, ἐδρεύοντος δὲ ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ εἰρημένου δήμου ἐν τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Γύπαρη Μουδάκη, κειμένης ἐν τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τῆς ἄνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς καταστήματι τοῦ ὁμωνύμου εἰρηνοδικείου, ὅπου ἔχω καὶ τὸ συμβολαιογραφεῖον μου ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ μὲ προσεκάλεσεν ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὴν Παγῶνα θυγατέρα ποτέ Ἀθανασίου Κοτοφαγωμένου καὶ χήραν Δημητρίου Οἰκονομοπούλου ἐπονομαζομένου καὶ Ταμπάκη διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς, κειμένη κατῶθεν τῆς ἀρκτικῆς πλευράς τῆς ἄνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως Κορώνης ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τὸ εὐρετήριόν μου κλπ· μετέβην ἐπιτοπίως εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν, ἐντός τῆς ὁποίας εὔρον τὴν ῥηθεῖσαν Παγῶνα θυγατέρα ποτέ Ἀθανασίου Κοτοφαγωμένου καὶ χήραν Δημητρίου Οἰκονομοπούλου, ἐπονομαζομένου καὶ Ταμπάκη, γνωστὴν μοι, ἄνευ ἐπαγγέλματος, κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένην εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκίαν, εἰς ὧν κατοικεῖ, καὶ ἄσχετον πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ, κειμένην ἐπὶ κρεββάτου, ὡς ἀσθενοῦσαν, καθὼς καὶ τοὺς κκ^{ους} Παναγιώτην Δ. Τσαγκάρην. Εὐστάθιον Μπάσταν, ἀμφοτέρους κτηματίας, ἄνευ δὲ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Πανάγον Ἰωάννου Πικιόν καὶ Πέτρον // Λαζαρή Ζαχαρόπουλον, ἀμφοτέρους ἐμπόρους, ἅπαντας γνωστούς μοι, κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι, εἰς αἷ κατοικοῦν, χριστιανούς ὀρθοδόξους, πολίτας Ἑλλήνας καὶ ἀσχέτους πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μὲ ἐμέ καὶ τὴν εἰρημένην Παγῶναν, ἀπομακρύννας δὲ τῆς εἰρημένης οἰκίας, ἐντός τῆς

ὁποίας εὐρίσκεται κληνήρης ἢ προσκαλέσασα με Παγῶναν, πάντας τοὺς αὐτόθι εὐρεθέντας συγγενεῖς, συνοίκους καὶ λοιπούς, ἐκτός τῶν τεσσάρων, τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐξονομασθέντων καὶ μείνας εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν μόνος ἐγὼ μετὰ τῆς εἰρημένης διαθέτιδος καὶ αὐτῶν τῶν τεσσάρων προσώπων, ἠρώτησα αὐτὴν ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην τῆς καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς μετὰ τὴν προσθήκην, ὅτι ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προσεκάλεσεν ἐμέ τοὺς δὲ εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες· βεβαιωθεῖς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες, ὅτι ἡ διαθέτις αὕτη ἔχει σώας τὰς φρένας τῆς, ὑγιὴ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὥρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαληφθείσης διαθέτιδος ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτῆς καὶ μετὰ τούτου προσεκάλεσα τὴν διαθέτιδα ταύτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν τῆς· ἡ δὲ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τὰ ἀκόλουθα, γραφέντα καὶ καταχωρισθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν: πᾶσαν διαθήκην προγενεστέραν τῆς παρούσης καὶ πᾶν ἄλλο κωδῖκελλον, προγενέστερον καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο ἔγγραφον, τὸ ὅποῖον τυχόν εἶχον περὶ τῆς περιουσίας μου μετ' ὅποιονδήποτε κηρύττω ὄλλα ἄκυρα καὶ ἀνίσχυρα καὶ θέλω νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἢ παροῦσα διαθήκη μου, διορίζω δὲ καὶ ἐγκατασταίνω τελείαν καὶ καθολικὴν κληρονόμον μου εἰς ἅπασαν τὴν περιουσίαν μου κινήτην καὶ ἀκίνητον τὴν θυγατέρα μου Διαμάντον Οἰκονομοπούλαν ἢ Ταμβακοπούλαν χήραν Σπύρου Σπη // λιοτοπούλου καὶ κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ν' ἀπολαμβάνῃ αὐτὴ τὴν κληρονομίαν μου ἄνευ τινός περιορισμοῦ καὶ νὰ διαθέτῃ τὴν περιουσίαν μου ὅπως θέλει καὶ βούλεται· διὰ ταῦτο αὐτὴν ζωοτρέφομαι καὶ περιποιοῦμαι καὶ ταῦτο αὐτὴν ἔχω εὐχαρίστησιν, ἀφίνω δὲ εἰς τὴν ἄλλην μου θυγατέρα Σοφίαν Οἰκονομοπούλαν ἢ Ταμβακοπούλαν καὶ χήραν Νικολάου Βάρδα, κάτοικον Ζακύνθου μόνον δραχμὰς ἑκατὸν τὰς ὁποίας διατάττω τὴν εἰρημένην κληρονόμον μου νὰ τὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ θέλω ὥστε ἡ εἰρημένη θυγατέρα μου Σοφίαν, λαμβάνουσα τὰς ἑκατὸ δραχμὰς νὰ μὴ ἔχη νὰ κάμῃ ἀπὸ τὴν περιουσίαν μου, τὴν ὁποίαν θέλει λαμβάνει ἢ ἄλλη μου θυγάτηρ ἢ εἰρημένη ὡς τελεία κληρονόμος μου. Διατάττω προσέτι τὴν κληρονόμον μου αὐτὴν νὰ δώσῃ μετὰ τὸν θάνατόν μου εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Δήμου Κολωνίδων δραχμὰς δεκαπέντε ἀρ. 15· αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς μου καὶ θέλω νὰ εἶναι ἰσχυρὰν καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειώσασθαι τῆς διαθέτιδος τὰς διατάξεις τῆς, τὴν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὴν ἐνεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι

ἀρκετή ἢ περιουσία της, παρά μόνον, ὡς προεῖπεν, τό εἰρημένον κληροδότημα εἰς τό Δημοτικόν Σχολεῖον. Ἐπομένως προσεκάλεσα τήν διαθέτιδα καί τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τήν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τήν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὅλων αὐτῶν τόσον τῆς διαθέτιδος ὅσο καί τῶν μαρτύρων // εὐκρινῶς καί μεγαλοφώνως, μεθ' ὃ ἠρώτησα τήν διαθέτιδα ἂν περιέχῃ ἢ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβωμένως πᾶντα ὅσα διέταξε καί ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρισα αὐτήν εἰς τοὺς μάρτυρας νά τήν παρατηρήσωσι καί ἀναγνώσωσι καί λαβόντες τήν παρετήρησαν καί ἀνέγνωσαν ὅλοι ἕκαστος χωριστά. Ἐπί τέλους προσεκάλεσα τήν διαθέτιδα καί τοὺς μάρτυρας νά ὑπογράψωσι καί ἡ μὲν διαθέτις, ὡμολόγησεν, ὅτι δὲν γνωρίζει παντελῶς γράμματα, οἱ δὲ μάρτυρες τήν ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο δὲ, ἀνεγνώσθη καί ὑπεγράφη αὐθημερόν καί ἐν τῇ αὐτῇ, ὡς προεῖρηται, οἰκίᾳ, σφραγισθεῖσα καί μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ εἰρηνοδικείου Κορώνης. –

Παναγιώτης Δ. Τσαγκάρης. –

ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνο

Πανάγος Ἰωάννου Πικιός

δίκης Κορώνης.

Πέτρος Λαζαρή Ζαχαρόπουλος

ἸΝΠατρῶνας.

Εὐστάθιος Μπάστας

Αρ. 2615

Σήμερον ἡμέρας Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος ἐνδεκάτην τοῦ μηνός Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ τετάρτου ἔτους καὶ ὄραν ἐνδεκάτης πρὸ μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Ἰωάννου Ν. Πατρώνα, ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης, κατοίκου δὲ τῆς πόλεως Πύργου τῆς Ἡλείας ἐν τῷ καταστήματι τοῦ εἰρηνοδικείου Κορώνης, ὑπάρχοντος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Παναγιώτου Μπεμπόνη, κειμένης ἐν τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννου Διαμαντόπουλος, γνωστός μοι, ἐμποροκτηματίας, κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης ἐν τῇ ἐνορία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ με προσεκάλεσε νὰ μεταβῶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, κειμένη ἐν τῇ // πόλει Κορώνης ἐν τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τῆς ἄνω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὅπου εὐρίσκεται ἡ κατωτέρω ἀναφερομένη διαθήκη, ἵνα συντάξω τὴν διαθήκην τῆς καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τὸ εὐρετήριόν μου μετέβην εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου Διαμαντοπούλου, ὅπου εὔρον τὴν Δεσποῦλαν θυγατέρα ποτέ Κωνσταντίνου Πορευτοῦ καὶ χήρα Κυριάκου Παναγοπούλου, γνωστή μοι, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικος τοῦ χωρίου Χαρακοπίου τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἐν τῇ ἐνορία τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ συγγενείας καὶ τοὺς Γεώργιον Ζέπου Μαζαρηὴν σανδαλοποιόν, Ἰωάννην Θεοδώρου βαφέα, Δημήτριον Δημητρόπουλον οἰνοπώλην καὶ Νικόλαον Τερζάκην ἔμπορον, ἅπαντας γνωστούς μοι, // πολίτας Ἑλλήνας, κατοίκους τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους τῆς πόλεως Κορώνης ἐν τῇ ἐνορία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἴσπου κεῖνται αἱ οἰκίαι τους, τὸν δὲ τελευταῖον τοῦ χωρίου Χαρακοπίου τοῦ Δήμου Κολωνίδων κατὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ ἐκεῖ ναοῦ ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὅπου κεῖται ἡ οἰκία του καὶ ἄσχετους πάσης συγγενείας εἰς βαθμὸν κωλύοντα πρὸς ἀλλήλους, με τὴν εἰρημένην Δεσποῦλαν καὶ με ἐμὲ καὶ ἀφ' οὗ ἀπεμάκρυνα τῆς εἰρημένης οἰκίας τοῦ Ἀποστόλου Διαμαντοπούλου ἅπαντες καὶ τοὺς λοιπούς συνοίκους αὐτοῦ καὶ ἔμεινα εἰς αὐτὴν μόνος ἐγώ, ἡ ῥηθείσαν Δεσποῦλαν θυγατέρα ποτέ Κωνσταντίνου Πορευτοῦ καὶ χήρα Κυριάκου Παναγοπούλου καὶ οἱ ἀνωτέρω ἐξονομασθέντες τέσσαρες μάρτυρες ἠρώτησα τὴν διαθέτιδαν Δεσποῦλαν ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην τῆς καὶ

ἀπεκρίθη καταφατικῶς, προσθέσασα δὲ ἐπ’ αὐτῷ τούτῳ μὲ προσεκάλεσε καὶ ἔχει τοὺς εἰρημένους Δημητρόπουλον, Ἰωάννην Θεοδώρου, Μαζαρῆν καὶ Τερζάκην ἵνα χρησιμεύσωσι // ὡς μάρτυρες, βεβαιωθείς ἐπομένως μετὰ τῶν μαρτύρων ταύτων, ὅτι ἢ ῥηθείσα διαθέτις ἔχει σώας τὰς φρένας της, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν λαλίαν ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τῆς διαθέτιδος ταύτης ὅ,τι ἀκούσωσι παρ’ αὐτῆς καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα αὐτὴν ἐνώπιον τῶν μαρτύρων νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν της· ἢ δὲ ῥηθείσα Δεσποῦλαν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ἐξέφρασε τὰ ἀκόλουθα, καταχωρησθέντα ὥστε εἶπεν ὅτι ἐπειδὴ εἶναι προβεβηκυῖαν τὴν ἡλικίαν καὶ φοβεῖται μὴ καταληφθῆ ἀπὸ τὸν θάνατον ἀδιόρθωτος θέλει καὶ βούλεται νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν της καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀπέκτησε τέκνα ἐπομένως δὲν ἔχει κατιόντες συγγενεῖς, σὺν δὲ καὶ ἀνιόντες, δηλαδή πατέρα, μητέρα, πάππον καὶ ἄλλους εὐχαριστεῖται νὰ ἐγκαταστήσῃ καὶ ἐγκατα // σταίνει κυρίαν καὶ καθολικὴν κληρονόμον της εἰς ὅλην τὴν περιουσίαν της κινητὴν καὶ ἀκίνητον ὅσῃν καὶ ὅπου ἔχει τοιαύτην τὴν ὑπερέτριαν αὐτῆς Σταθοῦλαν θυγατέρα Μάρκου Καψώτου, ἐκ τοῦ χωρίου Καντίρογλι τοῦ Δήμου Κολωνίδων κατοικοῦσαν δὲ ἐν Χαρακοπίῳ μετ’ αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ λαμβάνῃ ἢ κληρονόμος της αὕτη τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν της καὶ νὰ εἶναι τελεία καὶ ἀδιαφιλονίκητος κυρίαν αὐτῆς, δυναμένης νὰ τὴν διαθέτῃ κατ’ ἀρέσκειαν αὐτῆ καὶ οἱ κληρονόμοι ἢ διάδοχοί της χωρὶς κανεῖς ἐκ τῶν συγγενῶν της νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἢ νὰ δύναται νὰ τὴν ἀποβάλῃ ἀπὸ τὴν κληρονομίαν της καὶ τούτο διότι τὴν ἔχει ὡς τοιαύτην νηπιῶθεν καὶ κατὰ τῆς πιστῆς ὑπηρεσίας της ἀπέκτησε δικαιώματα εἰς τὸν συγυρισμόν // της, τῆς ὁποίας καὶ θέλει νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν δείγματα καὶ μετὰ θάνατον διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς ὡς κληρονόμου εἰς τὴν περιουσίαν της. Αὐτῆ, εἶπεν, εἶναι ἢ τελεία, ὀριστικὴ καὶ τελευταίαν θέλησίς της. Τελειώσασα ἢ διαθέτης τὰς διατάξεις της ἠρωτήθη παρ’ ἐμοῦ ἂν θέλῃ ἢ ἔχῃ ἄλλο τι νὰ προσθέσῃ καὶ ἀπεκρίθη ἀποφατικῶς. Τὴν ἐνεθύμησα ν’ ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔχει ν’ ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὴν εἰρημένην διαθέτιδα καὶ τοὺς μάρτυρας ν’ ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης τὴν ὁποίαν ἀνέγνων εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων τῆς δὲ διαθέτιδος καὶ τῶν μαρτύρων τῶν εἰρημένων· ἢ δὲ διαθέτις ἐρωτηθεῖσα παρ’ ἐμοῦ ἂν ἢ παροῦσα διαθήκη περιέχῃ ἐξακριβωμένως ὅσα καὶ ὅπως τὰ εἶπε, ἀπεκρίθη // καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρισα τὴν παροῦσαν διαθήκην εἰς τοὺς μάρτυρας ἵνα τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ ἀφ’ οὗ τὴν παρετήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν αὕτη ἕκαστος χωριστά

προσεκάλεσα αὐτούς καὶ τὴν διαθέτιδα νὰ ὑπογράψωσι καὶ ἡ μὲν διαθέτις ὠμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι νὰ γράψῃ, οἱ δὲ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν ὅλοι μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο δὲ αὐθημερόν ἐν Κορώνῃ καὶ ἐν τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ –

Γεώργιος Ζέπου Μαζαρής

ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνο

Ἰωάννης Θεοδώρου

δίκης Κορώνης

Δημήτριος Δημητρόπουλος

INΠατρῶνας

Νικόλαος Τερζάκης

Αριθ 3019:

Διαθήκη.

Σήμερον ἡμέραν Κυριακὴν τῆς ἐβδομάδος, δεκάτην ὀγδόην τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους καὶ ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Κορώνης Παναγιώτου Παππαντωνοπούλου κατοικοῦντος καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης, ἐν τῷ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως Κορώνης κειμένῳ εἰρηνοδικειακῷ καταστήματι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παναγιώτου Μπεμπόνη ὑπαγομένη κατὰ τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐν ᾧ εὕρισκόμενη κατὰ μόναν ἐν τῷ μεσημβρινῷ δωματίῳ τῆς οἰκίας ταύτης εἰς ὃ κατοικῶ καὶ ἔχω καὶ τὸ συμβολαιογραφικῷ μοι γραφεῖῳ, ἄγνωστος μοί καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ πάσης συγγενείας ἐνήλιξ κύριος Σπυρίδων Καλαθᾶς ἀνθυπολοχαγός τῆς Βασιλικῆς Φάλαγκος χριστιανός ὀρθόδοξος, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικος τοῦ χωρίου Ἀρμενιῶν τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, μετὰ τῶν κυρίων Δημητρίου Ζαφειρίου Πολίτου δικηγόρου ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Πέτρου Λαζαρεῖ Ζαχαροπούλου ἐμπόρου, Θεοδώρου Καρᾶ κτηματίου καὶ Κυριάκου Μουδάκη κτίστου ὀρθοδόξων χριστιανῶν κατοίκων // ἀπάντων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένων τῶν οἰκιῶν εἰς αἱ κατοικοῦσιν εἰς τὴν ἐνωρία τῆς ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἀπάντων δὲ ἀσχέτων μετ' ἐμοῦ πάσης συγγενείας καὶ πρὸς ἀλλήλους, καθὼς καὶ μετὰ τοῦ Σπυρίδωνος Καλαθᾶ, ὅστις παρουσία τῶν εἰρημένων μαρτύρων, μὴ ὑπαγομένων εἰς οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν, μοί εἶπεν, ὅτι ἀποβλέπων πρὸς τὸν θάνατον καὶ προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος, θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ τώρα, ὅτε εἶναι ὑγιής καὶ ἔχει σῶας τάς φρένας του νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην του καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν μου αὐτοπροσώπως μετὰ τῶν εἰρημένων προσώπων διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες τῆς δημοσίας διαθήκης του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐζήτησε νὰ συντάξω ἐνταῦθα. Μείνας ὅθεν ἐγὼ μόνος μετὰ τοῦ εἰρημένου Σ. Καλαθᾶ καὶ τῶν μαρτύρων ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ μοι γραφεῖῳ, μηδενός ἄλλου παρευρισκομένου τόσον εἰς τὸ γραφεῖόν μου, καθὼς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ δωμάτια τῆς οἰκίας, εἰς ᾧ ὑπάρχει τὸ εἰρηνοδικειακόν κατάστημαν Κορώνης,

ἀπομακρυνθέντων ἀπ' αὐτά ἀπάντων τῶν ἐν αὐτοῖς εὕρισκομένων, καὶ βεβαιωθείς πληρέστατα μετὰ τῶν μαρτύρων, ὅτι ὁ διαθέτης Σπυρίδων // Καλαθᾶς ἔχει σφᾶς τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλίαν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄρασιν, ὥρκωσα τοὺς εἰρημένους μάρτυρες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ὅ,τι ἀκούσωσιν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὅστις παρουσία καὶ τῶν μαρτύρων μοί εἶπεν καὶ κατεχώρησα τὰ ἐξῆς, ὅπως τὰ ἐξέφρασεν· ἀφίνει μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν ἐξῆς κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του εἰς τοὺς ἀκολούθως, ἥτοι εἰς μὲν τοὺς τέσσαρες υἱοῦς του Ἰωάννην, Ἐμμανουήλ, Κωνσταντῖνον καὶ Παναγιώτιν τὰς εἰς θέσιν Νερατζιᾶ καὶ χωρίον Χωματερό τοῦ Δήμου Κολωνίδων κειμένας γαίας ἐκ στρεμμάτων εἴκοσι καὶ μέτρων ἑξακοσίων δεκατριῶν ἐπὶ Ὁθωνος παρέλαβον ἀπὸ τὸ δημόσιον ἀπὸ τὸ ἔτος χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τριακοστὸν ἔνατον δυνάμη τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν ἑνεακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τρίτου εἰς ἀπὸ δεκάτης ἐβδόμης Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πωλητηρίου ἐγγράφου τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας, διὰ νὰ τὰς διανεῖμουν εἰς τέσσαρας ἴσας μερίδας. Τὰς εἰς τὴν θέσιν Λιοφυτάκια, Περιβόλι καὶ Πετρόλακον τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Χαρακοπιῶ τοῦ Δήμου Κολωνίδων κειμένας γαίας ἐκ στρεμμάτων εἰκοσιπέντε καὶ μέτρων τετρακοσίων ἑννενηκονταπέντε, τὰς ὁποίας ὠσαύτως ἀπέκτησεν κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος δυνάμη τοῦ ὑπ' ἀριθ. χιλιοστοῦ τριακοσιοστοῦ // ἐβδομηκοστοῦ πέμπτου τῆς εἰκοστής ἐνάτης Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πωλητηρίου ἐγγράφου τῆς αὐτῆς Γραμματείας, διὰ νὰ τὰς διανεῖμουν καὶ ταύτας μεταξύ των εἰς τέσσαρας ἴσας μερίδας. Τὸν εἰς τὴν θέσιν Βλάση Λεῦκα τοῦ χωρίου Λαχανάδος τοῦ Δήμου Μεθώνης κείμενον ἀγρόν του ἐκ στρεμμάτων δεκαοκτώ ὀροθετούμενων ἀνατολικῶς μέ γῆ λογγῶδη, δυτικῶς μέ φυτευμένον, ἀρκτικῶς μέ γῆν ἐπίσης λογγῶδη καὶ μεσημβρινῶς μέ ἀγρόν τοῦ Μουρνιοῦ, καὶ ταῦτα νὰ διανεῖμουν ὠσαύτως μεταξύ των οἱ εἰρημένοι υἱοὶ των. Ἄπαντες δέ θέλουσιν ἔχει εἰς τὴν διακατοχὴν καὶ κυριότητά των οἱ ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι των καὶ πᾶς ἄλλος εἰς τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἢ οἱ νόμιμοι κληρονόμοι των θελήσωσιν νὰ τὰ παραχωρήσουν. Εἰς τὴν σύζυγόν του Μαρίαν ἀφίνει τὸν ἀγρόν του ἐκ στρεμμάτων δώδεκα κείμενον εἰς τὴν θέσιν Παλαιὸν Χάνι τοῦ χωρίου Λαχανάδος τοῦ Δήμου Μεθώνης ὀροθετούμενων ἀνατολικῶς μέ ποτάμιον, δυτικῶς μέ δρόμον, ἀρκτικῶς μέ ἀγρόν τοῦ Τσώνη καὶ μεσημβρινῶς μέ ἀγρόν τοῦ Πετράκου, δύνανται ἔχει εἰς τὴν διακατοχὴν τῆς καὶ τὴν διαθέτη καθὰ βούλεται. Εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἐξονομασθέντας υἱοῦς του ἀφίνει προσέτι τὴν κατὰ τὴν θέσιν Λιοφυτάκια τῆς

περιφερείας τοῦ χωρίου Χαρακοπιῦ τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἄμπελόν του ἐκ στρεμμάτων ἑνός καὶ μέτρων // ἑπτακοσίων, εἰς ἓν ἐμπεριέχονται τέσσαρες συκέας καὶ μία ἀπηδέαν, καὶ τὴν κατὰ τὸ χωρίον Ἀρμενιούς τοῦ Δήμου Κολωνίδων οἰκίαν του, εἰς ὧν ἤδη κατοικεῖ, μέ τὴν περιοχὴν τῆς καὶ ὄλων τῶν ἐν αὐτῷ ἐπίπλων καὶ σκευῶν διὰ νὰ διανεῖμουν τὴν τε ἄμπελον καὶ οἰκίαν μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπίσης ἐξ ἴσου μεταξύ των. Ἐάν δέ ἡ ῥηθείσα σύζυγός του Μαρία καὶ μήτηρ τῶν προμνησθέντων τέκνων του ὑπάρχη εἰς τὴν ζωὴν, νὰ κατοικῆ εἰς τὴν ἀνωτέρω οἰκίαν του καὶ νὰ συνοικῆ μεθ' ὄλων, εἴτε μεθ' οἰοσδήποτε αὐτῶν εὐχαριστῆται μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς της, γηροτρεφομένης παρὰ τῶν ἰδίων· εἰς περίπτωσιν δέ καθ' ἣν μὴ οὐδενός τούτων εὐχαριστῆται νὰ συνοικῆ, νὰ μένη μόνη ἐντός τῆς οἰκίας αὐτῆς, ὑποχρεοῦνται ἅπαντες οὗτοι οἱ υἱοὶ του καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ τῇ χορηγοῦσι κατὰ μῆνα τὴν ἀναγκαίαν τροφήν καὶ ἐνδυμασίαν της, καθὼς καὶ τὰ ἔξοδα ἰατροῦ, φαρμάκων καὶ λοιπὰ διὰ τὴν ἔχουσιν εὐθύνης αὐτῆς πρὸς ἀνάρρωσίν της· ὡς κληρονόμον των δέ ἐξονομάζει καὶ διορίζει τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἰωάννην. Δὲν ἀφίνει δέ τίποτε ἐκ τῆς προεκτεθείσης κινητῆς καὶ ἀκίνητου περιουσίας του εἰς τὴν θυγατέρα των Εἰρήνην σύζυγον τοῦ // Ἀνδρέα Τριανταφυλλάκη, διότι ἔδοσεν εἰς αὐτὴν λόγῳ προικός καὶ πατρικῆς κληρονομίας τὸν κατὰ τὴν θέσιν Γριζόκαμπον τοῦ χωρίου Λαχανάδος τοῦ Δήμου Μεθώνης ἀγρόν του ἐκ στρεμμάτων δώδεκα, εἰς μετρητὰ δραχμὰς ἑξακοσίας, καὶ εἰς χάλκινον δίσκον, φορέματά της, ἀργυρὰ σκευὴ καὶ λοιπὰς δραχμὰς χιλίας, ὥστε εἶναι ἱκανοποιημένη καὶ δὲν δύναται νὰ ἔχη περισσοτέραν ἀπαίτησιν, λαβοῦσα ἀναλόγως ἴσην καὶ αὕτη μερίδα μετὰ τὰ λοιπὰ τέκνα του. Ἀφίνει προσέτι ἐξ ἴσου ἀνωτέρω ἐξονομασθέντων τέσσαρας υἱούς του ἓν ζεύγος βοῶν, δύο ἵππους, ἓνα ὄνον, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν ἑβδομηκοστὸν ἕκτον ἐλαιοτεμάχιον κείμενον εἰς τὸ χωρίον Κατινιάδες τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ πενήκοντα πρόβατα διὰ νὰ διανεῖμουν καὶ ταῦτα μεταξύ των εἰς τέσσαρας ἴσας μερίδας· ἰδίως δέ ἀφίνει εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἰωάννην ἓνα ἀγρόν ἐκ στρεμμάτων ἑπτὰ κείμενον εἰς τὴν θέσιν Σαλαντὴ τοῦ χωρίου Λαχανάδος τοῦ Δήμου Μεθώνης καὶ συνορευόμενων ἀνατολικῶς μετὰ ἀγρόν τοῦ Γιάνναρη, δυτικῶς μετὰ λόγγον, ἀρκτικῶς μετὰ δημόσιον δρόμον καὶ μεσημβρινῶς μετὰ ἀγρόν τοῦ Φραγκιοῦ Κρητικοῦ, διὰ νὰ ἐξοδεύσῃ οὗτος· ἰδίως δαπάναις τὰ ἀναγκαίοντα διὰ τὴν ταφήν του καὶ λοιπὰ // κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐθιμοτυπίαν ἔξοδα. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία καὶ ἀληθὴς θέλησίς μου καὶ θέλω ὥστε ἡ παρούσα μου διαθήκη νὰ εἶναι ἰσχυρὰ, καὶ ἀμετάτρεπῳ ἐν παντί καιρῷ καὶ ἐνώπιον παντός δικαστηρίου. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του, ἐρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλοτι καὶ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει· ἀκολούθως

προσεκάλεσα αὐτόν καὶ τὸν ὑπενθύμισα ἄν ἔχη ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς
φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν
διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν
ὁποῖαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν
μαρτύρων. Ἐπειτα τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας νά τὴν παρατηρήσωσι, καὶ ἀφοῦ
τὴν παρετήρησαν οὗτοι καὶ τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος ἰδίᾳ, τὴν ὑπέγραψα ἐγὼ μετὰ τῶν
μαρτύρων, πλὴν τοῦ διαθέτου προσκληθέντος νά ὑπογράψῃ μεθ' ὑμῶν καὶ
ὠμολογήσαντος ἄγνοιαν γραμμάτων, καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας
τοῦ εἰρηνοδικείου. –

Οἱ Μάρτυρες

Ὁ Συμβολαιογραφῶν Εἰρηνοδίκης

Δημήτριος Ζαφειρίου Πολίτης

Κορώνης

Πέτρος Λαζαρή Ζαχαρόπουλος

Παναγ. Παππαντωνόπουλος

Θεόδωρος Καράς

Κυριάκος Μουδάκης

Αριθ. 214

Σήμερον ἡμέραν Τρίτην τῆς ἐβδομάδος δεκάτην ἐβδόμην τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου, τοῦ χλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους καὶ ὥραν δωδεκάτην τῆς μεσημβρίας, ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη, κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος αὐτόθι, ὑπαγομένης τῆς εἰρημένης οἰκίας μου καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐνεφανίσθη ὁ Διονύσιος Κουτσουμπός γεωργοκτηματίας κάτοικος τοῦ χωρίου Ἁγιατριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κειμένη εἰς Ἀρμενιούς τοῦ Δήμου Κολωνίδων, εἰς ὧν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἧ κατοικεῖ ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, γνωστός μου καὶ // μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαίρεσιν τοῦ νόμου, μού ἐζήτησεν νά τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ δι' αὐτόν τόν σκοπὸν παρῆρουσιάσθη σήμερον εἰς ἐμέ, προσκαλέσας καὶ τοὺς Γεώργιον Καράγιαννην, καὶ Ἀριστείδην Κουστουβάρην πληρεξουσίους παρά τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Κορώνης, ἄνευ ιδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Θεόδωρον Δαρειώτην κτηματίαν ἄνευ ιδιάζοντος ἐπαγγέλματος, καὶ Ἀντώνιον Βουτσινᾶ, δημοτικού εἰσπράκτορος, ἅπαντας κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένοι εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐν αἷς κατοικοῦσι, πολίτας Ἑλληνας, ἐνήλικας, χριστιανοὶ ὀρθοδόξους, γνωστοί μου, ἄσχέτους μετ' ἐμοῦ, μέ τόν ῥηθέντα Διονύσιον Κουτσουμπόν, καὶ ἀλλήλους, πάσης συγγενείας, καὶ μὴ ὑποκειμένους ὡσαύτως εἰς ἐξαίρεσιν τινά τοῦ νόμου, διὰ νά χρησιμεύσωσι // ὡς μάρτυρες εἰς τὴν σύνταξίν της. Παρατηρήσας δέ ὅτι ἐντός τοῦ εἰρημένου συμβολαιογραφείου μου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει, ἐκτός ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ ἐμφανισθέντος Διονυσίου Κουτσουμπού, καὶ τῶν μαρτύρων, ἠρώτησα πάλιν αὐτόν τόν Κουτσουμπόν, ἂν θέλῃ νά συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, βεβαιωθείς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι

⁵³⁷ ΓΑΚ – Αρχεῖα Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Εὐρετηρίων (Λυτά Ἐγγραφα) 1857 – 1874.*

μάρτυρες ὅτι ὁ διαθέτης οὗτος Διοννύσιος Κουτσομπός ἔχει σώας τὰς φρένας του, ὑγιεῖ τὸν νοῦ, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιὰν καὶ ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὄρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου αὐτοῦ Διοννυσίου Κουτσομποῦ ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τούτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὁ δὲ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα γραφέντα καὶ καταχωρηθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν, διορίζω καὶ ἐγκα // θιστῶ οἰκιοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως τελείους καὶ καθολικοὺς κληρονόμους μου, ἐπὶ τῆς τε κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας μου· δηλαδή, τῆς ἐξῆς, τῆς μὲν ἀκινήτου συνισταμένης, πρῶτον ἐκ τριῶν οἰκίσκων τοῦ ἐνός μεγαλυτέρου καὶ τῶν δύο ἄλλων μικροτέρων μετὰ τῆς περιοχῆς των, κειμένων ἐντός τοῦ χωρίου Ἁγιατριάδων, καὶ συνορευόντων ἀρκτικῶς μέ οἰκόπεδον τῆς Ζαχάρως Γεωργίου Σαφρίδη, μεσημβρινῶς μέ δημόσιον δρόμον ἀνατολικῶς μέ ἐλαιοτεμάχιον τοῦ Ἡλιοῦ Καραπαύλου καὶ δυτικῶς μέ οἰκίσκον τοῦ Νικολάου Κουστουβάρη, ἀξίας δραχμῶν ὡς ἔγγιστα χιλίων ἀρ. 1000· δεύτερον, καὶ ἐνός μουραιοπεριβόλου κειμένου εἰς θέσιν Λιόκαμπον, ὄριον Δόσταγα τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ συνορευόντος ἀρκτικῶς μέ ὅμοιον τοῦ Σπύρου Παντελοπούλου, μεσημβρινῶς μέ χεῖμαρον, ἀνατολικῶς μέ μουραιοπερίβολον τοῦ Ἰωάννου Γιαννούκου καὶ δυτικῶς μέ ὅμοιον τοῦ Νικο // λάου Κουτσομποῦ, ἀξίας ὡς ἔγγιστα δραχμῶν χιλίων ἀριθ. 1000. Τρίτον, ἐκ μιᾶς σταφίδαμπέλου, κειμένης εἰς Ἁγιατριάδες τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ συνορευούσης, ἀρκτικῶς μέ τεμάχιον τοῦ Ἡλιοῦ Καραπαύλου, μεσημβρινῶς μέ περιβόλιον τοῦ Δημητρίου Σπουργίτου, ἀνατολικῶς μέ ἐλαιοτεμάχιον τοῦ Χρήστου Καραγιάννη καὶ δυτικῶς μέ τεμάχιον ἐδικόν μου, ἀξίας δραχμῶν πέντε χιλιάδων – ἀρ. 5· – τέταρτον, ἐξ ἐνός μουραιοπεριβόλου, κειμένου εἰς θέσιν Γαργαρού, ὄριον Ἁγιατριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, καὶ συνορευόντος ἀρκτικῶς μέ μουραιοπερίβολον τοῦ ἰδιοκτῆτου Σπύρου Ῥάλια, μεσημβρινῶς μέ ἐλαιοτεμάχιόν μου, ἀνατολικῶς μέ ὅμοιον τοῦ Θεοδώρου Ζαχαράκη, καὶ δυτικῶς μέ ὅμοιον τοῦ Ἀναστασίου Δαρειώτου, ἀξίας δραχμῶν διακοσίων ἀρ. 200, τῆς δὲ κινητῆς συνισταμένης ἐκ τεσσάρων βοῶν ἀροσίμων χρώματος, λιάρου, γαῖτανού, καὶ μαύρου, ἀξί // ας δραχμῶν ὀκτακοσίων ἀρ. 800· – ἐνός ἵππου χρώματος κοκκίνου, ἀξίας δραχμῶν τριακοσίων ἀριθ. 300· – ἐνός ὄνου μαύρου, ἀξίας δραχμῶν διακοσίων ἀριθ. 200· – καὶ ἐνός ἐταίρου ὄνου γέρικου ἀξίας δραχμῶν ἐξήκοντα ἀρ. 60· – διορίζω λέγω καὶ ἐγκαταστένω ἐκ τῶν ἔνδεκα τέκνων μου, τῶν μὲν τεσσάρων δηλαδή Πανάγου, ἡλικίας ὡς ἔγγιστα ἑτῶν τριάκοντα πέντε, Παναγιώτας, ἡλικίας ὡς ἐτῶν εἴκοσι πέντε, Ἰωάννου ἡλικίας ἐτῶν

εἴκοσι τριῶν, καὶ Βασιλικῆς, ἡλικίας ἐτῶν εἴκοσι δύο, ἐγγάμων ὄλων, ἐκ τῆς πρώτης μου νομίμου καὶ ἀποβιωσάσης συζύγου μου, Ἀνδριάνας Κουβελίτσας θυγατρὸς τοῦ ποτέ Νικολάου Κούβελα, τῶν δὲ ἐπτὰ, δηλαδὴ Περικλέους ἡλικίας ἐτῶν εἴκοσι, Γεωργίου, ἡλικίας ἐτῶν δεκαοκτώ, Θεοδώρου, ἡλικίας ἐτῶν δέκα ἕξ, Δημήτριου, ἡλικίας ἐτῶν δεκατεσσάρων, Νικολάου, ἐτῶν δώδεκα, Κυριάκου, ἐτῶν δέκα, καὶ Μαριγὸς ἐτῶν ἕξ, ἐκ τῆς δευτέρας νομίμου καὶ ζώσης συζύγου μου Σοφίας Καψαμπελίτσας, θυγατρὸς τοῦ ποτέ Δη // μητρίου Καψαμπέλη. Τὰ μὲν ἕξ, ἀριθ. 6· ἦτοι τὸν Περικλῆν, Γεώργιον, Θεόδωρον, Δημήτριον, Νικόλαον, καὶ Κυριάκον, εἰς τὴν ἄνω περιγραφείσαν καὶ καλῶς ἐξονομασθεῖσαν σταφιδάμπελόν μου, εἰς τοὺς τέσσαρας ἐπίσης ὡς περιεγράφησαν βόας, τὸν ἵππον, καὶ τὸν μαύρον ὄνον, τῆς ἀνωτέρας ἀξίας, ἐκ δὲ τῶν τριῶν οἰκίσκων, εἰς τοὺς δύο μόνον μικροτέρους ἐξ αὐτῶν τῶν τριῶν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως νὰ μετρήσωσι εἰς τοὺς Ἰωάννην καὶ Βασιλικὴν δραχμὰς τριακοσίας δέκα ὀκτώ ἀριθμοὶ 318· ἄλλως οἱ δύο οὗτοι οἰκίσκοι ν' ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς ἦτοι τὸν Ἰωάννην καὶ Βασιλικὴν, τὴν δὲ Μαριγὼ ἐγκαθιστῶ κληρονόμον μου, εἰς τὰ δύο μωραιοπερίβολά μου, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφησαν καὶ ἐξονομάσθησαν εἰς τοὺς παραγράφους δεύτερον καὶ τέταρτον, ἴσως χρησιμεύσουν μόνον καὶ μόνον εἰς προῖκαν αὐτῆς ὅταν ἔλθῃ εἰς γάμον| τὸν δὲ Ἰωάννην {Ἰωάννην} καὶ Βασιλικὴν ἐγκαθιστῶ κληρονόμους μου, εἰς τὸν μεγαλύτερον ἐκ τῶν τριῶν οἰκίσκων, ὡς περιεγράφησαν, καὶ εἰς τὸν γέρικον ὄνον μου τῆς μικροτέρας ἀξίας. Τοὺς δὲ Πανάγον καὶ Παναγιώταν, ἀποκληρῶ καὶ ἀποκλείω // τῆς περιουσίας μου, τὸν μὲν Πανάγον διότι ἐπέθεσεν χεῖρα κατ' ἐμοῦ, καὶ βαρείας καὶ ἀπρεπεῖς ὕβρεις μου προσήψεν, καὶ μέχρι σήμερον οὐδὲν ἵχνος συνδιαλλαγῆς δεικνύει. Τὴν δὲ Παναγιώταν διότι ἔδωκα εἰς αὐτήν, καὶ πλέον τοῦ ἀναλογοῦντος μεριδίου τῆς νομίμου, ὅταν ὑπανδρευθεῖσα ἀναχώρησεν ἐκ τῆς οἰκίας μου. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς μου, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ λάβῃ ἕκαστος τῶν κληρονόμων μου, ὅπως τὰ διέταξα ὡς τελείαν ἰδιοκτησίαν των, καὶ νὰ τὴν διαχειρίζεται ὡς βούλεται ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ, καὶ διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν ἐπεθυμῶν τοῦ νὰ μὴ γίνῃ μήτε ἢ παραμικροτέρα ἀφαιρέσεις ἢ πρόσθεσις εἰς τὰ μερίδια ἐνός ἐκάστου καὶ θέλω ἡ τελευταία αὕτη θέλησίς μου νὰ εἶναι ἰσχυρά καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τὸν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία τῶν μαρτύρων ἂν ἔχῃ νὰ προσθέσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ἐνθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς // φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἐπεθυμεί μὲν ν' ἀφήσῃ ἀλλὰ ἡ περιουσία του δέν του ἐπιτρέπει· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας, ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποῖαν ἀνέγνωσα

εις ἐπήκοον ὄλων αὐτῶν εὐκρινῶς τόσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ μεγαλοφώνως, μεθ' ὃ ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχη ἢ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβομένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρισα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νά τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρετήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι ἅπαντες χωριστά. Ἐπὶ τέλους προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νά ὑπογράψωσι, καὶ ὁ μὲν διαθέτης ὡμολόγησεν ὅτι δὲν γνωρίζει παντελῶς γράμματα οἱ δὲ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως μετ' ἐμοῦ. // Ἐγένετο δὲ ἀνεγνώσθη καὶ ὑπογράφη αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῖρηται οἰκία μου γραφεῖσα ἐπὶ τριῶν συνεχομένων φύλλων μετὰ τοῦ παρόντος, σφραγισθεῖσα μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ συμβολαιογραφείου μου. –

Ἄριστείδης Κουστουβάρης –

Θεόδωρος Δαρειώτης. –

Ἄντωνιος Βουτσινάς –

Γεώργιος Χ. Καραγιάννης –

Ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης. –

Αριθμός

ἑπτακοσιοστός ἔννατος. —

Αριθ. 709.

Σήμερον ἡμέραν Τρίτην τῆς ἐβδομάδος, ὀγδόην τοῦ μηνός Ἐπριλίου, τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ ὀγδοῦ ἔτους, καὶ ὥραν ὀγδόην πρό μεσημβρίας, ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ἔχω καὶ το συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης, Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη, κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος αὐτόθι, ὑπαγομένης τῆς εἰρημένης οἰκίας μου, καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐνεφανίσθη ὁ Θωμᾶς Βέργης γεωργοκτηματίας κάτοικος τοῦ χωρίου Πετριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας ἢ Παναγία κειμένης ἐντός τοῦ χωρίου Πετριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων εἰς ὃν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἧ κατοικεῖ, ἄσχετος συγγενείας μέ // ἐμέ, γνωστός μου καὶ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, μού ἐζήτησεν νὰ τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν παρρουσιάσθη σήμερον εἰς ἐμέ προσκαλέσας καὶ τοὺς Γεώργιον Οἰκονόμου Ψάλτην καὶ Περικλῆν Κουστουβάρην πληρεξουσίου παρά τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Κορώνης ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Παναγιώτην Δ. Τριγκέταν ἔμπορον, καὶ Δημήτριον Καλογερόπουλον δημαρχικὸν κλητῆρα ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, ἅπαντας κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ὃν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐν' αἷς κατοικοῦσι, πολίτας Ἑλληνας, ἐνήλικας, χριστιανούς ὀρθοδόξους, γνωστοὺς μου, ἄσχετους μέ ἐμέ, μέ τὸν ῥηθέντα Θωμᾶν Βέργην, καὶ ἀλλήλους, πάσης // συγγενείας, καὶ μὴ ὑπαγομένους ἅπαντας εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μάρτυρες εἰς τὴν σύνταξίν της, παρατηρήσας δέ ὅτι ἐντός τοῦ εἰρημένου συμβολαιογραφείου μου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει, ἐκτός ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ ἐφανισθέντος Θωμᾶ Βέργη καὶ τῶν μαρτύρων ἠρώτησα πάλιν αὐτόν τὸν Βέργην ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Βεβαιωθεὶς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ διαθέτης οὗτος Θωμᾶς Βέργης ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιεῖ τὸν νοῦν, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλίαν, τὴν ὄρασιν, καὶ

τήν ἀκοήν ὄρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου αὐτοῦ Θωμᾶ Βέργη ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τούτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησιν του· // ὁ δὲ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα, γραφέντα καὶ καταχωρησθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν. Διορίζω καὶ ἐγκαθιστῶ οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως τελείους καὶ καθολικούς κληρονόμους μου, τὰ τέκνα μου, Αἰκατερίνην, Σταθούλαν, Βασίλον, Χαράλαμπον, καὶ Μιχαήλ, τῆς ἐνῶ ἤδη ζώσας νομίμου συζύγου μου Φωτούλας Γκουνίτσας θυγατρὸς τοῦ ποτέ Θεοδωρῆ Γκούνη, ἐπὶ τῆς τε κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας μου, ὄσης καὶ ὁποίας ἤθελεν ὀρισθῆ εἰς τὴν κυριότητα καὶ κατοχὴν μου, μετὰ τὸν θάνατόν μου, εἰς δὲ τὴν θυγατέρα μου Ἀφροδίτην, δὲν ἀφίνω τίποτε ἄλλο διότι ὑπανδρεύσας αὐτὴν ἔδωκα αὐτῇ τὸ ἀναλογούν μερίδιόν της εἰς προῖκα, καὶ οὔτε νὰ μὴν ἔχη κανέν ἄλλο δικαίωμα ἐπὶ τῆς περιουσίας μου «δι' ὅσων δῆποτε λόγον· εἰς δὲ τὸν υἱόν μου Παναγιώτην, ἐκ τῆς // πρώτης μου νομίμου καὶ ἀποβιωσάσης συζύγου μου Ἀσιμίνας Στεφανίτσας θυγατρὸς τοῦ ποτέ Καλογέρου Στεφανόπουλου, ἐπιεικῶς φερόμενος, διότι αὐτός ὁ υἱός μου ἐπέθεσε χεῖραν κατ' ἐμοῦ, βαρείας καὶ ἀπρεπεῖς ὕβρεις μου προσήψεν, καὶ ἐνώπιον δικαστηρίων μὲ παράστησε, καὶ μέχρι σήμερον οὐδέν ἴχνος συνδιαλλαγῆς δυκνύει, ἀφίνω εἰς αὐτόν νὰ λάβῃ μετὰ θάνατόν μου, ἐκ τῆς κατὰ τὴν θέσιν Παλιάμπελα περιφέρειαν τοῦ χωρίου Πετριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων κειμένης καὶ ἐντός τεμαχίου τριακονταετῶς ἐνοικιασμένου ἀμπέλου μου, ἥμισυ στρέμμα ὡς ἐγγιστα, κατὰ τὸ μακρὸς τὸ ὁποῖον πλησιάζει, καὶ τὸ ἀμπέλι του, ὅπως ἔχει προῖκα» καθόσον μάλιστα ἀποχωρισθεῖς πρό χρόνων ἀπ' ἐμοῦ, ἔλαβε ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα τῆς ἀποβιωσάσης μητρὸς του καὶ ὥστε σχεδὸν ἀναλογεῖ τὸ μέρος ταῦτα τῆς ἀμπέλου τὸ ὁποῖον ἀφίνω εἰς αὐτόν, διὰ μερίδιον του εἴτε μὴ, θέλω καὶ διορίζω εἴτε νὰ μὴν ἔχη κανέν // ἄλλο δικαίωμα ἐπὶ τῆς περιουσίας μου, διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους μου. Τὴν δὲ ἤδη ζῶσαν σύζυγόν μου Φοτούλαν Γκουνίτσαν, διορίζω ἐπίτροπον καὶ κηδαιμώνα μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἐπὶ τῶν τέκνων μου, καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας μου, ἀφίνω καὶ χορηγῶ εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα νὰ καρπούται καὶ διαχειρίζεται τὴν τε κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου ἐφ' ὄρου ζωῆς της, χωρὶς ποσῶς νὰ τὴν ἀπαλοτριεῖ· αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησις μου ὥστε μετὰ τοῦ θανάτου μου, ἐπιθυμῶ νὰ μὴ γίνῃ μήτε ἡ παραμικροτέρα ἀφαίρεσις ἢ προσθήκη τῶν παρ' ἐμοῦ διατασσομένων, καὶ θέλω αὕτη ἡ θέλησις μου νὰ εἶναι ἰσχυράν καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τὸν ἡρώτησα ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τὸν

ἐπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστή // ματα καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ περιουσία του δέν τοῦ ἐπιτρέπει· ἀκολούθως προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὅλων αὐτῶν εὐκρινῶς, τόσον τοῦ διαθέτου, ὡς καὶ τῶν μαρτύρων καὶ μεγαλοφώνως, μεθ' ὃ ἐρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχῃ ἡ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβομένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρησα αὐτὴ εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρατήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι ἕκαστος χωριστά, ἐπὶ τέλους προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ ὑπογράψωσι καὶ ὁ μὲν διαθέτης ὁμολόγησεν ὅτι δέ γνωρίζει παντελῶς γράμματα, οἱ δέ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο δέ ἀνεγνώσθη καὶ ὑπογράφη αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡ προεῖρηται οἰκία μου, γραφεῖσα ἐπὶ δύο συνεχομένων φύλλων μετὰ τοῦ πα // ρόντος, καὶ σφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ συμβολαιογραφείου μου. –

Γεώργιος Οἰκονόμου Ψάλτης –

Περικλῆς Κουστουβάρης –

Παναγιώτης Δ. Τριγγέτας –

Δημήτριος Καλογερόπουλος –

Ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

ἀριθ. 75·

ἔγγραφον Γραμματείας Πρωτοδικῶν, δι' οὗ

26 Φεβρουαρίου

εἰδοποιεῖ ὅτι ἐδημοσιεύθη, τὴν 26 Φεβρουαρίου

1863

1863. –

Αρθ. 762

Διαθήκη

3

2

5

Σήμερον ἡμέραν Τρίτην τῆς ἐβδομάδος εἰκοστὴν ἐννάτην τοῦ μηνός Ἀπριλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκοστοῦ {πεντηκοστοῦ} ὀγδόου ἔτους, καὶ ὄραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων κάτωθεν ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Παῦλος Βιτσέντσος γνωστός μου, παντοπώλης, κάτοικος τῆς παλιάς Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐντός τῆς ὁποίας καὶ κατοικεῖ. Ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ εἰρημένου δήμου, ἐν τῇ κατὰ τὴν ἀριστερὴν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης κειμένη ὑπερώφ οἰκία μου, ἐν ἧ ἔχω τό συμβολαιογραφεῖον μου καὶ ὑπαγομένη ἐν τῇ ἐνωρία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ μέ προσεκάλεσε ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὸν Γεώργιον Παππαδημητρόπουλον // υἱόν τοῦ Δημητρίου ἱερέως ἐκ τοῦ χωρίου Καστελίον τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ οἰκία τοῦ Χαραλάμπους Μουσουλιώτου σκυτοτόμου κατοίκου τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένη ἐν τῇ ἐνωρία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ὃν ὑπάγεται καὶ οὗτος ὁ Μουσουλιώτης, κειμένη ἐν τῇ ἄνω ἀγορᾷ τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν αὐτῆς τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην αὐτοῦ τοῦ Γεωργίου Παππαδημητρόπουλου, εὑρισκόμενου εἰς τὴν μνησθεῖσαν οἰκίαν τοῦ Μουσουλιώτου καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτοῦ τό εὔρετήριόν μου, τὸ ἀναγκαῖον χαρτόσημον καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μου μετέβην ἐπιτοπίως εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν ἐντός τῆς ὁποίας εὔρον τὸν εἰρημένον Γεώργιον Παππαδημητρόπουλον, γνωστόν μου, γεωργοκτηματίαν ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, κάτοικον τοῦ χωρίου Καστελίον τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενον // εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ χωρίῳ ναοῦ ἢ Παναγία, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία εἰς ἣν κατοικεῖ, καὶ ἄσχετον πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ· καθήμενον ἐπὶ κρεββάτου ὡς ἀσθενῶν, καθὼς καὶ τούς [[Λεωνίδαν Ἀποστολόπουλον ξυλουργόν]] |Μιχαὴλ Μελέτην παντοπώλην|, Γεώργιον Γκανᾶν ράπτην, καὶ Ἀπόστολον Μπουρμπουχάκην κτηματίαν, ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, ἅπαντας γνωστούς μου κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὃν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι εἰς αἷς κατοικοῦσι, χριστιανούς ὀρθοδόξους, πολίτας Ἑλλήνας καὶ ἀσχέτους πάσης συγγενείας πρὸς ἀλλήλους, μέ ἐμέ καὶ τὸν εἰρημένον Γεώργιον Παππαδημητρόπουλον, καὶ μὴ ὑπαγομένους εἰς ἐξαίρεσιν τινά τοῦ νόμου,

ἀπομακρύνας δέ τῆς εἰρημένης οἰκίας ἐντός τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ προσκαλέσας με Γεώργιος Παππαδημητρόπουλος· πάντας τούς αὐτόθι εὐρεθέντας συγγενεῖς συνοίκους καὶ λοιπούς, ἐκτός τῶν τριῶν τῶν ὡς // ἀνωτέρω ἐξονομασθέντων καὶ μείνας εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ εἰρημένου διαθέτου, καὶ αὐτῶν τῶν τριῶν προσώπων, ἠρώτησα αὐτόν τόν προσκαλέσαντα με διαθέτην ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων, [[Ἐποστολόπουλο]] ἸΜελέτην, Γκανάν, καὶ Μπουρμπουχάκη, ἄν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἀποβλέποντος ἐπὶ τὸν θάνατον καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμῆ νὰ διαθέτῃ τὴν περιουσίαν του, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προσεκάλεσεν ἐμέ τούς δέ εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες, βεβαιωθεῖς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ διαθέτης οὗτος Γεώργιος Παππαδημητρόπουλος ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιεῖ τὸν νοῦν, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιάν, τὴν ὄρασιν, καὶ τὴν ἀκοήν, ὥρκισα τούς εἰρημένους μάρτυρας, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαληφθέντος διαθέτου, ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τούτο προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τούτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὁ δέ ἐπὶ // παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα γραφέντα καὶ καταχωριθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ ὑπαγόρευσε ὁ ἴδιος· μὴ ἔχων λέγει οὐδέν ἄλλο προσφιλέστερον εἰς τὴν καρδίαν μου παρά τὴν σύζυγόν μου Γεωργούλα Μανολίτσα, θυγατρός τοῦ ποτέ Μανώλη Μανολάκη μεθ' ἣν συνζῶ δεκαοκτὼ ἤδη ἔτη καὶ θέλων μετὰ θάνατον νὰ δώσω δείγματα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης μου διορίζω καὶ ἐγκατασταίνω αὐτὴν ταύτην τὴν εἰρημένην σύζυγόν μου Γεωργούλα Μανολίτσαν τέλειον καὶ καθολικὸν κληρονόμον μου εἰς ὅλην μου τὴν περιουσίαν κινήτην καὶ ἀκίνητον, συνισταμένην, ἢ μὲν ἀκίνητος ἀπὸ μίαν εὐρύχωρον οἰκίαν διηρημένην εἰς δύο μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ προαυλίου των κειμένην ἐντός τοῦ χωρίου Καστελίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἀπὸ μίαν σταφιδάμπελον ἐκτάσεως ὡς ἔγγιστα στρεμμάτων δύο ὡς ἔγγιστα, κειμένην εἰς θέσιν Ἀφατικό περιφέρειαν τοῦ αὐ // τοῦ χωρίου Καστελίων μετὰ τῆς παρακειμένης γῆς ἀσκεποῦς τεσσάρων ὡς ἔγγιστα στρεμμάτων συνορευομένης γύρωθεν μὲ δημόσιον δρόμον, θάλασσαν, τεμάχιον Γεωργίου Λαχανᾶ, καὶ σταφιδάμπελον τοῦ Πανάγου Παππαδημητρόπουλου, ἀπὸ ἓν ἐλαιοπερίβολον ἐκτάσεως στρεμμάτων τριάκοντα ὡς ἔγγιστα μὲ τὰ ἐν αὐτῷ δένδρα, κείμενον εἰς θέσιν Λιόκαμπο περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βουναρίων, τοῦ Δήμου Κολωνίδων συνορευόμενων γύρωθεν, μὲ ἄμπελον τοῦ Θωμᾶ Βέργη, μὲ ἐλαιόδενδρα Ἀναστασίου Ἀρβανίτη, μὲ ἄμπελον Ἰωάννου Κρασακόπουλου, καὶ μωραιοπερίβολα τῶν Γεωργίου Μαρκάκη, καὶ Παναγιώταινας Κολαμπίνας, τὸ ἥμισυ τοῦ ὁποίου εἶμαι

κύριος, κοινού καὶ ἀμερίστου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Πανάγου Παππαδημητρόπουλου, [[ἀπό μι]], καὶ ἀπό ἄλλα ἀκίνητα τὰ ὅποια δὲν περιγράφω χάριν συντομίας, καὶ ἀπό ἐλαιοτεμάχια τριακονταετῶς // ἐνοικιασμένα, ἢ δὲ κινητὴ ἀπό τὴν συγύρησιν τῆς οἰκίας μου, καὶ λοιπὰ: εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου, ν' ἀπολαμβάνῃ ἢ συζυγός μου αὐτὴ τὴν κληρονομίαν μου τινὶ περιγραφείσαν καὶ μὴ, καὶ τὴν τυχόν εἰς τὸ μέλλον ἐνόσω ζήσω ἀποκτηθησομένην, τὴν νέμεται ἀκωλύτως καὶ τὴν διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ τινός περιορισμοῦ. Ἀφίνω εἰς τοὺς ἀδελφούς μου Πανάγον Παππαδημητρόπουλον, Θανασοῦλα, σύζυγον ποτέ Σπύρου Σπυροκοπούλου, Ἑλένην, σύζυγον Κωνσταντίνου Κολαμπᾶ, Κυριακούλαν σύζυγον Γεωργίου Λεμπέση, καὶ Σοφίαν σύζυγον Στασινού Δραγκιώτη νὰ λάβωσι μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἐκ τῆς κατὰ τὴν θέσιν Ἁγίου Νικόλαον περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βουναρίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων κειμένης ἀμπέλου μου, ἐκτάσεως στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα πέντε, συνορευομένης γύρωθεν με' ὁμοίας Πανάγου Παππαδημητρόπουλου, Παύλου Ζαφύρη, Χρόνη Ψυρῆ καὶ Καλογερίνας Ζέενας, νὰ λάβωσι λέγω τὴν ἡμίσειαν, ἐξ αὐτῆς, ὅλοι συνεχόμενοι, κατ' ἀναλογίαν, καὶ τὴν διαθέτωσι ὡς βούλωνται: τὸ // ἡμισυ ἐλαιοπερίβολον τὸ ὅποιον ἔχω κοινόν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Πανάγου Παππαδημητρόπουλου, καὶ τὸ ὅποιον ὡς σᾶς εἶπον καὶ περιεγράψατε ἀνωτέρω μετὰ τῆς ἀκινήτου περιουσίας μου, ἀφίνω ὅλον τὸ ἡμισυ τοῦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν [[τοῦ χωρίου Καστελίων, ἢ Παναγία, καὶ τοῦ χωρίου Γαμπριά τοῦ Δήμου Κορώνης ἢ Ζωοδόχος Πηγῆ, νὰ λάβουσιν μετὰ τοῦ θανάτου μου, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δώσωσι εἰς τὸ μονήδριον]] τοῦ χωρίου Σούμπαλη τοῦ Δήμου Κορώνης ὁ Ἅγιος Γεώργιος, καὶ εἰς τὸ μονήδριον τῆς Χρυσοκελαρίας τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δώσωσιν ἑκατὸ δραχμᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Γαμπριά τοῦ Δήμου Κορώνης ἢ Ζωοδόχος Πηγῆ, καὶ ἑτέρας ἑκατὸ δραχμᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Καστελίων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἢ Παναγία, καὶ ὅτι θέλουσι ἐγκατατεθῆ εἰς αὐτὸ τὸ ἡμισυ ἐλαιοπερίβολον, νέμονται καὶ διαθέτωσιν // ἄνευ τινός περιορισμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς μου ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ἐπιθυμῶ νὰ μὴν γείνη μῆτε ἢ παραμικροτέρα ἀφαίρεσις ἢ προσθήκη τῶν παρ' ὑμῶν διατασσομένων, καὶ θέλω αὕτη ἢ θέλησίς μου ἢ τελευταία νὰ εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἀμετάτρεπτος: προσέτι δὲ ἢ κληρονόμος σύζυγός μου θέλει κάμη τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας μου καὶ λοιπὰ κατὰ τὴν τάξιν μου. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τὸν ἠρώτησα, ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἂν ἔχει νὰ προσθέσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ἐπενθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα, καὶ ἀπεκρίθη ὅτι, ὅσον ἐνόμισα καλὸν διέταξα, ἢ περιουσία μου πλέον δὲ τὸ ἐπιτρέπει, ἀκολούθως

προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον // πάντων αὐτῶν εὐκρινῶς τόσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων, μεθ' ὃ ἐρώτησα τόν διαθέτην ἂν περιέχη ἢ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβομένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρησα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νά τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρετήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι ἕκαστος χωριστά ἐπὶ τέλους προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νά ὑπογράψωσι, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως ἕκαστος, μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο, ἀνεγνώσθη καὶ ὑπεγράφη αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῖρηται οἰκία, ἐπὶ τριῶν συνεχομένων φύλων μετὰ τοῦ παρόντος καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μου.

Γ. Παπαδιμητρίου –

Ἀπόστολος Μπουρμπουχάκης –

Μιχαὴλ Μελέτης –

Γεώργιος Γκανᾶς –

ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

Αριθμός ὀκτακοσιοστός, –

ὀγδοηκοστός τέταρτος. –

Αριθ. 884. –

Σήμερον ἡμέραν Τετράδην τῆς ἐβδομάδος δεκάτην ὀγδὴν τοῦ μηνός Ἰουνίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδοῦ ἔτους, καὶ ὥραν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστερὴν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ἔχω καὶ τό συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη, κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος αὐτόθι, ὑπαγομένης τῆς εἰρημένης οἰκίας μου καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐνεφανίσθη ὁ Δημήτριος Παναγόπουλος σιδηρουργός κάτοικος τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ Δήμου Κορώνης ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Νικόλαος κειμένης ἐντὸς τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ αὐτοῦ Δήμου Κορώνης, εἰς ὧν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἧ κατοικεῖ, ἄσχετος συγγε // νείας μέ ἐμέ γνωστός μου καὶ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαίρεσιν τινὰ τοῦ νόμου μου ἐζήτησεν νά τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ δι' αὐτόν τόν σκοπὸν παρρουσιάσθη σήμερον εἰς ἐμέ προσκαλέσας καὶ τοὺς Ἀριστείδην Κουστουβάρην, συνήγορον, Παναγιώτην Δ. Τριγκέταν ἔμπορον, Ἀνδρέαν Μελετόπουλον σανδαλοποιὸν ἅπαντας κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐν' αἷς κατοικοῦσι, καὶ Παναγιώτην Ψυρόπουλον, γεωργοκτηματίαν, κάτοικον τοῦ χωρίου Πετριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας ἢ Παναγία κειμένης ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τοῦ χωρίου Πετριάδων, εἰς ὧν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἧ κατοικεῖ· πολίτας Ἑλληνας, ἐνηλίκας, χριστιανούς ὀρθοδόξους, γνωστούς μου, ἄσχετους μέ ἐμέ, μέ τόν ρηθέντα Δημήτριον Πανα // γόπουλον καὶ ἀλλήλους πάσης συγγενείας· καὶ μὴ ὑπαγμένους ἅπαντας εἰς ἐξαίρεσιν τινὰ τοῦ νόμου διὰ νά χρησιμεύσωσι ὡς μάρτυρες εἰς τὴν σύνταξίν της. Παρατηρήσας δέ ὅτι ἐντὸς τοῦ εἰρημένου συμβολαιογραφείου μου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει ἐκτός ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ ἐφανισθέντος Δημητρίου Παναγοπούλου καὶ τῶν μαρτύρων, ἠρώτησαν πάλιν αὐτόν τόν Παναγόπουλον ἂν θέλει νά συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ

ἀπεκρίθη καταφατικῶς, βεβαιωθείς ὅθεν ἐγώ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ διαθέτης οὗτος Δημήτριος Παναγόπουλος ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιή τὸν νοῦν, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλίαν καὶ ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὄρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου αὐτοῦ Δημητρίου Παναγόπουλου ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα προσκαλέσας τὸν διαθέτην τούτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὁ δὲ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα γραφέντα καὶ καταχωρηθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν· ἐπειδὴ πλησιάζω εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου, ἔχων // τέκνα γνησῖα καὶ νόμιμα, ὀνομαζόμενα, Χρῆστον, Διονύσιον, Θεόδωρον, Γεώργιον, Πανάγον, καὶ Φωτούλαν καὶ θέλων νὰ διαθέσω τὴν τε κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου εἰς αὐτὰ τὰ τέκνα μου, ὀνομάζω, διορίζω καὶ ἐγκαθιστῶ τέλειους καὶ καθολικοὺς κληρονόμους μου τὰ εἰρημένα τέκνα μου, καὶ ἀφίνω εἰς μὲν τὸν Χρῆστον ὅστις εἶναι ἔγγαμος καὶ ἀποχωρισμένος πρό χρόνων ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς γάμους ἔκαμα ἀρκετὴν δαπάνην, μία ἄμπελον κειμένην εἰς τὴν θέσιν Σπουλικῆς περιφέρειαν τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ Δήμου Κορώνης ἐθνικοῖδιόκτητον, ἐκτάσεως ἑνὸς στρέμματος καὶ συνορεύουσιν ἀνατολικῶς μέ βράχον, δυτικῶς, μέ ἄμπελον Γεωργίου Πίδιλα, ἀρκτικῶς μέ ὁμοίαν Καλογέρου Χρηστόπουλου, καὶ μεσημβρινῶς μέ ὁμοίαν Κωνσταντίνου Ζόμπολου, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τέκνα μου κατ' ἴσην εἰς ἕκαστον μερίδα τὴν λοιπὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου ἤτοι μίαν σταφιδάμπελον ἐθνικοῖδιόκτητον κειμένην εἰς θέσιν Παλιόκαμπον τοῦ χωρίου Λογκᾶς ἐκτάσεως στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα ὀκτώ, συνορεύουσιν ἀνατολικῶς μέ Γεώργιον Διανόπουλον, δυτικῶς μέ // δρόμον καὶ Θεόδωρον Ἡλιόπουλον, ἀρκτικῶς μέ Νικόλαον Διανόπουλον καὶ μεσημβρινῶς μέ Δημήτριον Μπρίλον, τό κατὰ τὴν θέσιν Καραμίστου τοῦ αὐτοῦ χωρίου Λογκᾶς προικόκτητον μωραιοπερίβολον ἐκ στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα δεκατεσσάρων συνορεύον ἀνατολικῶς μέ δρόμον, δυτικῶς μέ αὐλακα, ἀρκτικῶς μέ δρόμον καὶ μεσημβρινῶς μέ δρόμον, μίαν ἀνώγειον οἰκίαν μετὰ τῆς συνεχομένης αὐτῆ χαμογαίου καὶ τῆς περιοχῆς τῆς κειμένη ἐντὸς τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ Δήμου Κορώνης, συνορεύουσιν ἀνατολικῶς μέ δρόμον, δυτικῶς μέ δρόμον, τόπον πετρώδη ἀρκτικῶς μέ οἰκότοπον Γεωργίου Μαντορίλου καὶ Κωνσταντίνου Ζόμπολου, καὶ μεσημβρινῶς μέ οἰκότοπον Γρηγορίου Λαμπρόπουλου, μίαν ἐθνικοῖδιόκτητον ἄμπελον ἐξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος στρέμματος κειμένην εἰς θέσιν Σπουλικῆς τοῦ αὐτοῦ χωρίου συνορεύουσιν ἀνατολικῶς μέ βράχον, δυτικῶς μέ τὴν παραχωρηθεῖσαν εἰς τὸν υἱόν μου Χρῆστον, ἀρκτικῶς μέ Καλόγερον Χρηστόπουλον, καὶ μεσημβρινῶς μέ Κωνσταντίνον Ζόμπολον, προσέτι δὲ ἀφίνω εἰς τὰ αὐτὰ τέκνα

μου πλὴν τοῦ Χριστοῦ ἅπασαν τὴν συσκευὴν τῆς οἰκίας μου τὴν τε ὑπάρχουσαν ἤδη ὡς καὶ τὴν τυχόν ἀποκτηθησομένην, καὶ ταῦτα διότι τὰ εἰρημένα // τέκνα μου, πλὴν τοῦ Χριστοῦ συνοικοῦσι μετ' ἐμοῦ καὶ ἐργαζόμενα συνεισφέρουσιν εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς περιουσίας μου ταύτης. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησις μου ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ἐπεθυμῶ νὰ μὴν γείνη μήτε ἡ παραμικροτέρα ἀφαιρέσις ἢ προσθήκη τῶν παρ' ὑμῶν διατασσομένων, καὶ θέλω αὕτη ἡ θέλησις μου νὰ εἶναι ἰσχυρά καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειόσαντος τοῦ διαθέτου τῆς διατάξεως του τὸν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθήσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι. Τοῦ ὑπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ἀποφατικῶς διότι δὲν τῷ ἐπιτρέπεται ἐκ τῆς μικρότητος τῆς περιουσίας του καὶ τῆς πλήθους τῶν τέκνων του, ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὄλων αὐτῶν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως, τὸσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων, μεθ' // ὃ ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχῃ ἡ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβομένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρισα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρετήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι ἕκαστος χωριστά· ἐπὶ τέλος προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ ὑπογράψωσι, καὶ ὁ μὲν διαθέτης εἶπεν ὅτι γνωρίζει μόνον νὰ θέσῃ τὴν ὑπογραφὴν του καὶ ὑπέγραψε ὡς ἐγνώριζεν, οἱ δὲ μάρτυρες τὴν συνυπέγραψαν μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο δὲ ἀνεγνώσθη καὶ ὑπογραφή αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῖρηται οἰκία μου, γραφῆσα ἐπὶ δύο συνεχόμενων φύλλων μὲ τοῦ παρόντος, καὶ σφραγιθεῖσα μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ συμβολαιογραφείου μου.

Δ. Παγόπουλος –

Ἄριστειδης Κουστουβάρης –

Ἄνδρέας Μελετόπουλος –

Παναγιώτης Γ. Ψυρόπουλος –

Παναγιώτης Δ. Τριγγέτας –

Ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

Αριθ. 1000.

χιλιοστός –

Σήμερον ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος τριακοστὴν πρώτην· 31· τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους 1858· καὶ ὥραν ὀγδὴν πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Πανάγος Πικίος ἔμπορος γνωστός μου κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐντός τῆς οἰκίας καὶ κατοικίας, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ εἰρημένου δήμου, ἐν τῇ κατὰ τὴν ἀριστερὰν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης κειμένη ὑπερώφ οἰκία μου ἐν ἧ ἔχω τὸ συμβολαιογραφεῖον μου ὑπαγόμενος ἐν τῇ ἐνωρία τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ με προσεκάλεσε ἵνα μεταβῶ εἰς τὴν ἐνταῦθα // οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Κρανίου ἢ Μπαγλᾶ κουρέως, κειμένην κατὰ τὴν θέσιν Μάλων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ὧν καὶ κατοικεῖ, καὶ ὑπάγεται καὶ οὗτος ὁ Μπαγλᾶς, διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ πάραυτα λαβὼν μετ' ἐμαυτῶ τὸ εὐρετήριόν μου, τὸ ἀναγκαῖον χαρτόσημον καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μου μετέβην ἐπιτοπίως εἰς τὴν εἰρημένην οἰκίαν ἐντός τῆς ὁποίας εὔρον τὸν εἰρημένον Γεώργιον Κρανίου ἢ Μπαγλᾶν, τὸ ἐπάγγελμα κουρέαν γνωστόν μου, κάτοικον Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία του εἰς ἣν κατοικεῖ, καὶ ἄσχετον πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ καθήμενον ἐπὶ κρεβάτου ὡς ἀσθενῶν // καθὼς, καὶ τούς Πανάγον Πικίον τὸν προσκαλέσαντά με, ἔμπορον, Νικόλαον Μπερκατόπουλον ἢ Καρούμπαν ἐπίσης ἔμπορον, κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς ὧν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν εἰς αἷς κατοικοῦσι, Ἀριστείδην Γιαλελὴν μουσικόν, κάτοικον ἐπίσης Κορώνης ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἰς ὧν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία εἰς ἣν κατοικεῖ, Διονύσιον Μπουλοῦκον ναυτικόν κάτοικον τοῦ χωρίου Λογκᾶς τοῦ Δήμου Κορώνης ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐκεῖ ναοῦ, ἡ Παναγία, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία εἰς ἣν κατοικῶσι, ἅπαντας γνωστούς μου χριστιανούς, ὀρθοδόξους, πολίτας Ἑλληνας, καὶ ἀσχέτους

πάσης συγγενείας, πρὸς ἀλλήλους, μέ ἐμέ, καὶ τὸν εἰρημένον Γεώργιον Κρανίου ἢ Μπαγλᾶν, μὴ ὑπαγομένους εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, ἀπομακρύνας δέ τῆς εἰρημένης οἰκίας του, πάντας τοὺς αὐτόθι εὐρεθέντας, συγγενεῖς, συνοίκους καὶ λοιπούς, ἐκτὸς τῶν τεσσάρων τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐξονο // μασθέντων μαρτύρων, καὶ μείνας εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ εἰρημένου Γεωργίου Μπαγλᾶ, καὶ αὐτῶν τῶν τεσσάρων προσώπων, ἠρώτησα αὐτόν τὸν Γεώργιον Κρανίου ἢ Μπαγλᾶν, ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων, Πικιοῦ, Μπερκατόπουλου, Γιαλλελῆ, καὶ Μπουλούκου ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἀποβλέπων ἐπὶ τὸν θάνατον, προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν, καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπεθυμῆ νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προσεκάλεσεν ἐμέ, τοὺς δέ εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μάρτυρες. Βεβαιωθείς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ ῥηθεὶς οὗτος Γεώργιος Κρανίου ἢ Μπαγλᾶς, ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιεῖ τὸν νοῦν, καθαρὰν τὴν τε λαλιὰν τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὄρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαληφθέντος Γεωργίου Κρανίου ἢ Μπαγλᾶ ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ τούτο προσε // κάλεσα τὸν εἰρημένον Γεώργιον Κρανίου, νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του· ὁ δέ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα· γραφέντα καὶ καταχωρηθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ ὑπαγόρευσε ὁ ἴδιος. Διορίζω καὶ ἐγκατασταίνω κληρονόμους μου τὰ τέκνα μου, Πολυζώην, Παναγιώτην, Ἀντώνιον καὶ Διονύσιον εἰς ὅλην τὴν εὐρεθησομένην περιουσίαν μου, ἀφίνω εἰς τὴν σύζυγόν μου Κατερίναν θυγατέρα τοῦ ποτέ Λοῦκα, νὰ νέμεται καὶ καρπούται ἐν' ὅσω αὕτη ζῆ τὴν ἐνταῦθα οἰκίαν μου εἰς θέσιν Μόλον, ἢ νὰ τὴν ἐνοικιάζῃ εἰς ἄλλους, καὶ ὅλην τὴν ἐν αὐτῷ συγύρησιν, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἐβδομηκοστὸν πρῶτον 71· ἐθνικὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος Κορώνης κείμενον εἰς θέσιν Ντελάλη ὅπερ ἔχω ἐνοικιασμένον παρὰ τοῦ δημοσίου τριακονταετῶς, καθὼς εἶπεν νὰ καρπούται καὶ νέμεται ἐν ὅσῳ ζῆ καὶ νὰ πληρῶνῃ εἰς τὸ δημόσιον τὸ ἐτήσιον ἐνοίκιον ἢ ἄλλο χρέος μέ τό ὅποιον εἶναι ἐπιβεβαρυμένον καθὼς ν' ἀπολαμβάνῃ καὶ τῆς μετὰ τὴν λήξιν τῆς τριακονταετίας παραχωρηθεισομένης παρὰ τοῦ δημοσίου ὠφελείας, καθὼς // εἶπεν ἐν' ὅσῳ ζῆ ταύτη χωρὶς νὰ δύναται ν' ἀπαλλοτριώνῃ τίποτε, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς ἐξονομασθέντας κληρονόμους μου, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατόν μου εἶναι κύριοι μόνον, αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἐξονομασθείσας συζύγου μου θέλουν ἀναλάβῃ καὶ τὴν κατοχὴν καὶ νομὴν καὶ διαχειρίζονται ἢ βούλονται. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησις μου ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ἐπεθυμῶ νὰ μὴ γείνη μήτε ἡ παραμικροτέρα ἀφαίρεσις ἢ προσθήκη, τῶν

παρ' ὑμῶν διατασσομένων καὶ θέλω αὕτη ἢ θελησίς μου ἢ τελευταία νὰ εἶναι ἰσχυρά, ἀπρόσβλητος καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τὸν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μάρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ τί καὶ ἀπεκρίθη, ὄχι, ἀλλὰ τὰ ἔξοδα τῆς θανῆς μου κατὰ τὴν τάξιν μου θέλει κάμη ἢ σύζυγός μου, ἐπρόσθεσεν. Τοῦ ὑπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι // δὲν ἔχει, ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαθήκης ταύτης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον πάντων αὐτῶν, εὐκρινῶς τόσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων, μεθ' ὃ ἐρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχει ἢ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβωμένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, εἶτα ἐνεχείρησα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρατήρησάν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι, ἕκαστος χωριστά. Ἐπὶ τέλος προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ ὑπογράψωσι, ὁ μὲν διαθέτης ὁμολόγησεν ἐνώπιόν μου καὶ τῶν μαρτύρων αὐτῶν, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα, οἱ δὲ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν ἕκαστος ἰδιοχείρως, καθὼς καὶ {ἐγέν} ἐγένετο, ἀνεγνώσθη καὶ ὑπογράφη αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προείρηται οἰκία, ἐπὶ δύο συνεχομένων φύλλων μετὰ τοῦ παρόντος καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μου. –

Πανάγος Πικιός –

Νικόλαος Καρούμπας ἢ Μπερκατόπουλος –

Ἄριστειδης Γιαλελής –

Διονύσιος Μπουλούκος –

ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

Αριθ. 2743.

Σήμερον ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, εικοστήν τετάρτην τοῦ μηνός Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ 1860· ἔτους, καὶ ὥραν ἐνάτην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ἔχω καὶ τὸ συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος εἰς Κορώνην ὑπαγομένης τῆς εἰρημένης οἰκίας μου, καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Ἰωάννης Ἀναστασόπουλος, ἐπονομάζομενος καὶ Κα // ναπές μπακάλης κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἣ κατοικεῖ ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμοῦ, γνωστός μου καὶ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαίρεσιν τινά τοῦ νόμου ἐζήτησεν νὰ τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν παρουσιάσθη σήμερον εἰς ἐμέ, προσκαλέσας καὶ τοὺς Μιχαὴλ Μελέτην παντοπώλην, Ἀντώνιον Βουτσινᾶν δημοτικὸν εἰσπράκτορα ἀνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐν αἷς κατοικοῦσι, Γεώργιον Οἰκονόμου Ψάλτην συνήγορον παρά τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Κορώνης // καὶ Ἀντώνιον Κλάμπαν καφεπώλην ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι ἐν αἷς κατοικοῦσι, ἅπαντας κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, πολίτας Ἑλληνας, ἐνήλικας, χριστιανούς ὀρθοδόξους γνωστούς μου ἄσχετους μέ ἐμέ, μέ τὸν ρηθέντα Ἰωάννην Ἀναστασόπουλον καὶ ἀλλήλους πάσης συγγενείας, καὶ μὴ ὑπαγομένους ἅπαντας εἰς ἐξαίρεσιν τινά τοῦ νόμου διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μάρτυρες εἰς τὴν σύνταξίν της, παρατηρήσας δέ ὅτι ἐντὸς τοῦ εἰρημένου συμβολαιογραφείου μου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει ἐκτός ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου, τοῦ ἐμφανισθέντος Ἰωάννου Ἀναστασοπούλου καὶ τῶν μαρτύρων, ἠρώτησα πάλιν αὐτόν τὸν Ἀναστασόπουλον ἂν θέλει νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του // καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Βεβαιωθείς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ εἰρημένος οὗτος Ἰωάννης Ἀναστασόπουλος ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιεῖ τὸν νοῦν, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλίαν, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὄρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ

εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου αὐτοῦ Ἰωάννου Ἀναστασοπούλου ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τούτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του ὃ δὲ ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα γραφέντα καὶ καταχωρηθέντα ἅπα // ραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν. Διορίζω καὶ ἐγκαθιστῶ κληρονόμον μου τὸν υἱόν μου Γεώργιον Ἀναστασόπουλον διαμένοντα ἤδη εἰς Πειραιᾶ, ἐφ' ὅλης τῆς ἀκινήτου περιουσίας μου συνισταμένης ἐκ μιᾶς ἀνωγαίου οἰκίας μετὰ τοῦ προαυλίου αὐτῆς καὶ περιβολίου, καὶ ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῆς μετ' αὐτῆς, κειμένης εἰς τὴν πόλιν Κορώνης κατὰ τὴν ἐνωρίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, συνορευομένης γύρωθεν μὲ οἰκίαν τοῦ Ἀριστείδου Γιαλελῆ τὴν πρὸς αὐτῶν ἀλιτίσα, καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, καὶ μὲ χάλασμαν τοῦ Δημητρίου Ἀρβανιτάκη προικῶον, καὶ ἐξ ἑνός ἐργαστηρίου χαμογαίου κειμένου κατὰ τὴν ἄνω ἀγορὰν τῆς πόλεως Κορώνης, συνορευομένου γύρωθεν μὲ οἰκίαν Ἀντωνίου Ταρσοῦλη, Ἀριστείδου Τρουπῆ, ἰδιωτικόν δρόμον καὶ δημόσιον δρόμον τῆς ἀγορᾶς. Ἀφίνω εἰς τὴν σύζυγόν μου, Ἑλένην θυ // γατέραν ποτέ Διονυσίου Δρογκάτου, ὅλην ἐν γένει τὴν κινητὴν περιουσίαν μου ἣτις ἤθελεν εὐρεθῆ μετὰ τὸν θάνατόν μου, καὶ ἐγκαταστένω τελείαν οἰκοκυράν νὰ τὴν διαθέτῃ καθὼς βούλεται καὶ προαιρεῖται χωρὶς νὰ δύναται κανεὶς νὰ τὴν διασεῖσῃ, ἐπειδὴ δὲ τὴν σύζυγόν μου ταύτην ἔλαβον ὑποκείμενον εἰς ἡλικίαν, καὶ ἔλαβον καθὼς καὶ ἐξακολουθῶ νὰ λαμβάνω παρ' αὐτῆς τὰς πρεπούσας περιποιήσεις, ἀφίνω εἰς τὴν ἰδίαν σύζυγόν μου νὰ καρποῦται καὶ νέμεται μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς, τὴν ἐξονομασθεῖσαν ἀκίνητον περιουσίαν μου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς, νὰ τὴν λαμβάνει εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὃ ρηθεὶς κληρονόμος μου υἱός μου. // Ἐπειδὴ δὲ εἶχον δωρήσει ἐν μέρος ἐκ τῆς ρηθείσης οἰκίας μου πρὸς τὴν σύζυγόν μου ταύτην, καὶ αὕτη ὑμῶν μὲ ἐμέ ἔλαβομεν δάνειον ἀπὸ τὸν υἱόν μου Γεώργιον Ἀναστασόπουλον, καὶ ἐδώσαμεν εἰς ὑπόθηκην αὐτοῦ τὴν δωρεάν καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῆς οἰκίας μου, τὰ δὲ χρήματα διαχειρίσθηκα ἐγὼ αὐτός εἰς τὰς ἀνάγκας μου, παραγγέλω εἰς τὸν κληρονόμον μου· ἐὰν δὲν προτιμήσῃ νὰ περιμένῃ μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου μου νὰ λάβῃ τὸ τε κεφάλαιον καὶ τοὺς τόκους, νὰ ἐκποιήσῃ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν μου ὅστις κινεῖ πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ χρέους αὐτοῦ χρέους μου χωρὶς ποσῶς νὰ ἔχη καμμίαν ἀπαίτησιν εἴτε διὰ τόκους εἴτε διὰ κεφάλαιον ἀπὸ τὴν ρηθεῖσαν συζυγόν μου, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ὧν θελήσῃ νὰ ἐκποιήσῃ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν μου, νὰ διαχωρίζεται τὸ πρὸς τὴν συζυγόν μου, δο // θέν μέρος ἐκ τῆς οἰκίας μου, λόγῳ δωρεᾶς συγγενίας· αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησις μου καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μένη καὶ νὰ εἶναι ἰσχυρά καὶ ἀμετάτρεπτος χωρὶς νὰ γείνη οὔτε προσθήκη οὔτε ἀφαίρεσις.

Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις τὸν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ὑπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καὶ ἄλλα ἀγαθοεργὰ καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἐπιθυμεί μὲν ν' ἀφήσῃ ἀλλὰ ἡ περιουσία του δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει. Ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὅλων αὐτῶν εὐκρινῶς τόσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ μεγαλοφώνως, μεθ' ὃ // ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἂν περιέχῃ ἡ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβομένως πάντα ὅσα διέταξεν, καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, εἶτα ἐνεχείρησα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι, καὶ λαβόντες τὴν παρατήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι ἕκαστος χωριστά, ἐπὶ τέλους προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ ὑπογράψωσι οἵτινες τὴν ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως μετ' ἐμοῦ. Ἐγένετο δὲ ἀναγνώσθη καὶ ὑπεγράφη αὐθημερόν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῖρηται οἰκία μου γραφεῖσαν ἐπὶ τριῶν συνεχομένων φύλλων μετὰ τοῦ παρόντος καὶ ἐσφραγίσθη μετὰ τὴν σφραγίδα τοῦ συμβολαιογραφείου μου. –

Ἰωάννης Ἀναστασόπουλος ἢ Καναπὲς –

Γεώργιος Οἰκονόμου Ψάλτης –

Μιχαὴλ Μελέτης –

Ἀντώνιος Βουτσινάς –

Ἀντώνιος Κλάππας –

ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

Αριθ. 3069

Διαθήκη.

Σήμερον ἡμέραν Σάββατον τῆς ἐβδομάδος τριακοστὴν τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ 1860· ἔτους καὶ ὥραν πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων τῆς ἐπαρχίας Πυλίας ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη, κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ ἰσογείῳ τῆς κατὰ τὴν ἀριστερὰν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως Κορώνης κειμένης οἰκίας μου ὅπου ἔχω τὸ συμβολαιογραφεῖον μου ἐν ᾧ μόνος εὐρισκόμεν ὁ Ἰωάννης ποτὲ Πέτρου Μπομπότας ἀλιεύς κάτοικος τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐν τῇ ἐνωρίᾳ τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, εἰς ἣν ὑπάγε // ται καὶ ἡ οἰκία ἐν ἣ κατοικεῖ, γνωστός μου καὶ ἄσχετος μετ' ἐμοῦ συγγενείας, μετὰ τῶν Ἰωάννου Ν. Ταμπακοπούλου, παντοπώλου, Ἀριστείδου, Ἀντωνίου Γιαλελή, μουσικοῦ, Ἰωάννου Βιρβίλη, καὶ Ἀριστοτέλους Δ. Παναγάκη ἀμφοτέρων καφεπώλων, ἀπάντων γνωστῶν μου πολιτῶν Ἑλλήνων, ὀρθοδόξων χριστιανῶν κατοίκων τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐνωρίαν τῶν μὲν πρώτων δύο τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῶν δὲ δύο τελευταίων εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ αὐτόθι ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, εἰς αἷς ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι ἐν αἷς κατοικοῦσι, καὶ ἄσχετων πάσης μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ εἰρημένου Ἰωάννου Μπομπότα // καὶ μὴ ὑπαγομένων εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, ἐπὶ παρουσία τῶν ὁποίων μέ, εἶπεν ὅτι ἀποβλέπων εἰς τὸν θάνατον καθόσον συχνὰ διατελεῖ ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ φοβούμενος μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του ἄτεκνος ὢν, καὶ ὅτι προσεκάλεσε τοὺς εἰρημένους διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ὡς μάρτυρες διὰ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ πρὸς τοὺς μὲν παρατηρήσας ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ γραφείου μου· εἰμὶ μόνος ἐγὼ μετὰ τοῦ εἰρημένου Ἰωάννου Μπομπότα καὶ τῶν εἰρημένων μαρτύρων, καὶ βεβαιωθείς ἐγὼ καὶ οἱ μάρτυρες ὅτι ὁ ῥηθεὶς Ἰωάννης Μπομπότας ἔχει σφᾶς τὰς φρένας του, ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιάν, ὄρασιν, καὶ ἀκοήν, ὥρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι {μέχρι} τοῦ θανάτου τοῦ // διαθέτου τούτου, ὅ,τι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην τοῦτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὅστις ἐπὶ παρουσία τῶν διαληφθέντων μαρτύρων ἐξέφρασε τὰ ἀκόλουθα καταχωρηθέντα καὶ γραφέντα παρ' ἐμοῦ ἀπαραλάκτως ὡς τὰ ἀπήγγειλεν ὁ ῥηθεὶς διαθέτης χωρὶς νὰ κάμει καμμίαν παρατήρησιν ἢ νὰ μεταβάλλει τὰς ἐνοίας του. Ἔχει εἶπεν ἰδίαν

περιουσίαν κινητήν και ἀκίνητον μικροῦ λέγει ἀξίαν, μὴ ἔχων δὲ τέκνα και μηδὲν ἄλλο προσφιλέστερον ἔχων παρὰ τὴν σύζυγόν μου, Ἑλένην θυγατέρα ποτέ Γεωργίου Κουλούρη κάτοικον τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων μὲ τὴν ὁποίαν συνέζησα και ἐξακολουθῶ νὰ συζῶ εὐαρέστως και θέλων και μετὰ θάνατον νὰ δώσω δείγμα // τα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης και εὐγνωμοσύνης μου, ἀφίνω και ἐγκαθιστῶ τὴν εἰρημένην σύζυγόν μου Ἑλένην θυγατέρα ποτέ Γεωργίου Κουλούρη τελείαν και καθολικὴν κληρονόμον μου ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας μου κινητῆς και ἀκινήτου και θέλω ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου ν' ἀπολαμβάνη ἢ συζυγός μου ἅπασαν τὴν περιουσίαν και κληρονομίαν μου και νὰ τὴν διαθέτῃ ἐλευθέρως και κατ' ἀρέσκειαν ἄνευ τινός περιορισμοῦ, εἴτε μετὰ τὸν θάνατόν μου αὕτη ἀπέλθῃ εἰς δεύτερον γάμον εἴτε μὴ, αὕτη εἶναι ἡ τελευταία και ἀληθὴς θέλησίς μου, και θέλω ὥστε ἡ παροῦσα διαθήκη μου νὰ εἶναι ἰσχυρά, κυρία και ἀμετάτρεπτος ἐν παντί καιρῷ και ἐπὶ παντός δικαστηρίου. Τελειώσαντος ἐνταῦθα τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του, ἠρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἐνώπιον τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη ἄλλο τί νὰ προσθέσῃ // και ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ἐνεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα και ἀπεκρίθη ὅτι ἀφίνει ἐντολὴν εἰς τὴν κληρονόμον του, νὰ δώσῃ πρὶν ἀποθάνῃ αὕτη, εἰς μὲν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης δραχμὰς διακοσίας ἀρ. 200· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπίσης τῆς πόλεως Κορώνης δραχμὰς διακοσίας ἀρ. 200, διὰ νὰ μνημονεύονται ἀμφοτέροι. Ἀκολουθῶς προσεκάλεσα αὐτόν και τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαθήκης ταύτης, και ἀφοῦ ἀνέγνωσα αὐτὴν εὐκρινῶς και μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου και τῶν μαρτύρων, και ἠρώτησα τὸν διαθέτην, ἂν αὕτη περιέχῃ ἐξ α // κριβωμένως ὅσα διέταξε, αὐτός δὲ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, τὴν ἐνεχείρησα εἰς τοὺς μάρτυρας ἵνα τὴν παρατηρήσωσι και ἀναγνώσωσι και ἀφοῦ τὴν παρατήρησαν και ἀνέγνωσαν και ὑπέγραψαν ἐπὶ τέλους μετ' ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης ὁ δὲ διαθέτης προσκληθεὶς νὰ ὑπογράψῃ ὁμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ και τῶν μαρτύρων, ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα οὐδέ νὰ γράψῃ. Ἐγένετο αὐθημερόν και ἐν τῷ αὐτῷ καταστήματι τοῦ συμβολαιογραφείου μου. –

Ἰωάννης Ν. Ταμπακόπουλος –

Ἰωάννης Βιρβίλης –

Ἀριστοτέλης Δ. Παναγάκης –

Ἄριστείδης Ἀντωνίου Γιαλελής

ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης.

Αριθ. 3604. –

Σήμερον ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος ἐβδόμης τοῦ μηνός Νοεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους καὶ ὥραν μίαν μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ἔχω τό συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος αὐτόθι ὑπαγομένης τῆς εἰρημένης οἰκίας μου, καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ Γεωργάκης ποτέ Ἡλιοῦ Μάραντος γεωργός κάτοικος τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐντός τοῦ αὐτοῦ χωρίου, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐν ἣ κατοικεῖ ἄσχετος συγγενείας μετ' ἐμέ, γνω // στός μου καὶ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, μου ἐζήτησεν νὰ τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του, καὶ δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν παρουσιάσθη σήμερον εἰς ἐμέ, προσκαλέσας καὶ τοὺς Θεόδωρον Γ. Βεργογιαννόπουλον πληρεξούσιον παρὰ τῷ Εἰρηνοδικεῖῳ Κορώνης ἄνευ ἰδιάζοντος ἐπαγγέλματος, Διονύσιον Γεωργιλόπουλον ἔμπορον, Ἀνδρέαν Μελετόπουλον σανδαλοποιόν, καὶ Νικόλαον Γεωργίου Περβολαράκη ἔμπορον, ἅπαντας κατοίκους Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐν αἷς κατοικοῦσι, πολίτας Ἑλληνας, ἐνήλικας, χριστιανούς ὀρθοδόξους γνωστούς μου ἀσχέτους με ἐμέ με τὸν ρηθέντα Γεώργιον Ἡλιοῦ Μάραντον καὶ ἀλλήλους πάσης συγγενείας καὶ μὴ ὑπαγομένους ἅπαντας εἰς ἐξαί // ρεσιν τινὰ τοῦ νόμου διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μάρτυρες εἰς τὴν σύνταξίν της, παρατηρήσας δὲ ὅτι ἐντός τοῦ εἰρημένου συμβολαιογραφείου μου οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει, ἐκτός ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου τοῦ ἐμφανισθέντος Γεωργίου Ἡλιοῦ Μάραντου καὶ τῶν μαρτύρων ἠρώτησα πάλιν αὐτόν τὸν Μάραντον ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, βεβαιωθείς ὅθεν ἐγὼ καὶ οἱ εἰρημένοι μάρτυρες ὅτι ὁ διαθέτης οὗτος Γεώργιος ποτέ Ἡλιοῦ Μάραντος ἔχει σῶας τὰς φρένας του, ὑγιᾶ τὸν νοῦν, καὶ καθαρὰν τὴν τε λαλιάν καὶ ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν ὥρκισα τοὺς εἰρημένους μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου αὐτοῦ Γεωργίου Ἡλιοῦ Μάραντου ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ καὶ μετὰ

τοῦτο προσεκάλεσα τὸν διαθέτην οὗτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ὁ δὲ ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν εἰρημέ // νων μαρτύρων ἐξέθεσε τ' ἀκόλουθα γραφέντα καὶ καταχωρηθέντα ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ εἶπεν χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ ἔννοια αὐτῶν. Διορίζω εἶπεν καὶ ἐγκαθιστῶ οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως τέλειον καὶ καθολικὸν κληρονόμον μου, τὸν Γεώργιον Ἀναστασίου Μάραντον υἱὸν τοῦ υἱοῦ μου Ἀναστασίου Γ. Μάραντου, ἡτοις τὸν ἐγκονόν μου ἐπὶ τῆς τε κινήτης καὶ ἀκινήτου περιουσίας μου δηλαδή τῆς ἐξῆς, τῆς μὲν ἀκινήτου συνισταμένης πρώτον ἐκ τοῦ ἐνός ιδιοκτῆτου ἀγροῦ ἐκ στρεμμάτων δέκα ὡς ἔγγιστα, κειμένου εἰς θέσιν Μεγάλην Ἀπιδιάν τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, ἐμπεριέχοντος δέκα νεόφυτα ἐλαιόδενδρα, καὶ σταφιδάμπελον ἡλικίας τριῶν ἐτῶν κατὰ ἓν καὶ ἡμισὶ στρέμμα, καὶ συνορεύοντος ἀνατολικῶς μὲ ἀγρόν Ἀναστασίου Γ. Μάραντου, δυτικῶς ὁμοίως καὶ ἀρκτικῶς ἐπίσης, καὶ μεσημβρινῶς, // μὲ ἀγρόν Δημητρίου Μαράντου. Δεύτερον ἐξ ἐνός ιδιοκτῆτου ἐπίσης ἀγροῦ τοῦ ἐκ στρεμμάτων δέκα ὡς ἔγγιστα περιέχοντος τριάκοντα πέντε ἀγριλέας ἐξ ὧν τό πλεῖστον μέρος ἐγκεντρισμένας κειμένου εἰς θέσιν Λιόφτα τῆς περιφερείας τοῦ αὐτοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, καὶ συνορεύοντος ἀνατολικῶς μὲ πλεύραν δυτικῶς μὲ ἐλαιόδενδρα Γεωργίου Μπάστα, ἀρκτικῶς μὲ ἀγρόν τῆς Μονῆς Χρυσοκελαριάς καὶ μεσημβρινῶς μὲ ἀγρόν Χρήστου Λαμπροπούλου. Τρίτον, ἐξ ἐνός ἀγροῦ ἐθνικοῦ τῆς ἀκραιφνοῦς καὶ ἀταράχου κατοχῆς του, ἐκ στρεμμάτων δύο ὡς ἔγγιστα, κειμένου εἰς θέσιν Ζαρόγιαννη, περιφέρειαν τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ συνορεύοντος γύρωθεν μὲ ὁμοίους ἀγρούς Δημητρίου Τομαρᾶ, Δράκου Κράνια, καὶ Πέτρου Παππαδοπούλου καὶ μὲ πλεύραν. Τέταρτον, ἐξ ἐνός ἐπίσης ἐθνικοῦ ἀγροῦ ἐκ στρεμμάτων τεσσάρων ὡς ἔγγιστα, κειμένου εἰς θέσιν // Τσακάλια, τοῦ αὐτοῦ χωρίου Βασιλιτσίου καὶ συνορεύοντος γύρωθεν μὲ ὁμοίους ἀγρούς τοῦ Δημητρίου Μάραντου, Ἰωάννου Μάραντου καὶ μὲ πλεύρας. Πέμπτον, ἐξ ἐνός ὁμοίου ἐθνικοῦ ἀγροῦ εἰς θέσιν Καλαμάκη τῆς αὐτῆς περιφερείας Βασιλιτσίου ἐκ στρεμμάτων δέκα ὡς ἔγγιστα ἐμπεριέχοντος ἓν ἐλαιόδενδρον ἡμερον, καὶ ἓν ἄγριον, καὶ συνορεύοντος γύρωθεν μὲ ὁμοίους ἀγρούς Κωνσταντίνου Μπούτση, Βασιλείου Γαϊτάνη Ἀνδρέου Μάραντου, καὶ βουνού. Ἑκτον, ἐξ ἐνός ὁμοίου ἐθνικοῦ ἀγροῦ ἐκ στρεμμάτων ἕξ ὡς ἔγγιστα κειμένου εἰς θέσιν Σέλιτσα ἢ Κλίματσι τῶν αὐτῶν ὀρίων Βασιλιτσίου, καὶ συνορεύοντος γύρωθεν μὲ ὁμοίους ἀγρούς Ἰωάννου Γεωργαράκη, Θεοδωρῆ Λαμπροπούλου, Ἀναστασίου Μάραντου, καὶ πλεύρων. Ἑβδομον ἐξ ἐνός ἀγροῦ ἐπίσης ἐθνικοῦ, ἐκ στρεμμάτων δέκα πέντε ὡς ἔγγιστα, περιέχοντος δέκα ἐλαιό // δένδρα ἐγκεντρισμένα, καὶ τριάκοντα ὡς ἔγγιστα ἄγρια, καὶ συνορεύοντος γύρωθεν μὲ ἀγρούς Ἀναστασίου

Μάραντου, Ἰωάννου Μάραντου, ῥεῦμα καὶ ἀλώνι, ὄγδοον ἐκ μιᾶς ἀμπέλου ἐθνικοῖδιοκτήτου συγκειμένης ἐκ στρεμμάτος ἑνός καὶ ἡμίσεως, κειμένη εἰς θέσιν Φανερωμένη, ὡς ἀμπέλια τῆς περιφερείας Βασιλιτσίου, συνορευομένη γύρωθεν με ὁμοίας ἀμπέλους Ἀναστασίου Γ. Μάραντου Ἠλία Λυμπερόπουλου, Χρήστου Λαμπροπούλου καὶ με ἄγρον Ἰωάννου Μάραντου, ἕνατον, ἐξ ἑνός κήπου ἐκ στρέμματος ἑνός κειμένου εἰς θέσιν πέριξ τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, περιέχοντος δύο ἀμιγδαλέας καὶ μίαν ἀγριλέαν περιφραγμένου, καὶ συνορεύοντος γύρωθεν με κήπους Πανάγου Φράγκου, Ἰωάννου Σιψᾶ, Ἰωάννου Γούλα καὶ με δρόμον. Δέκατον, ἐξ ἑνός ὁμοίου κήπου ἐκ στρέμματος ἡμίσεως περιέχοντος δύο συκόδενδρα καὶ μίαν ἀπιδέαν, περιφραγμένου κειμένου εἰς θέσιν Βρύση, τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου καὶ συνορεύοντος γύρωθεν με κήπους Ἰωάννου // Μάραντου· Δημητρίου Λαμπροπούλου καὶ με δρόμον, καὶ ἑνδέκατον, ἐκ δύο οἰκιῶν χαμογαίων κειμένων ἐντός τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, συνορευόντων τῆς μὲν με οἰκίαν Ἀνδρέα Μάραντου καὶ με δρόμους, τῆς δὲ με οἰκίαν Ἰωάννου Γούλα, καὶ με δρόμον, τῆς δὲ ἑμαυτῆς συνισταμένης ἐκ δύο βοῶν ἀροσίμων χρώματος τοῦ μὲν μαύρου τοῦ δὲ μελισσοῦ, ἑνός ὄνου μαύρου, ἡλικίας ἐτῶν πέντε, τριάκοντα δύο προβάτων, ἐξήκοντα αἰγῶν καὶ τριάκοντα κυψελίων μελισσίων· καὶ ἐξ ὅλης τῆς οἰκοσκευῆς, ἐπιλοσκευῆς ἤτοι συγυρίσεως. Εἰς δὲ τὸν υἱόν μου Ἀναστάσιον Μάραντον δὲν ἔχω ν' ἀφήσω τίποτες ἤδη διότι ἔδωκα εἰς αὐτόν ἕνα ιδιόκτητον ἄγρον ἐκ στρεμμάτων εἴκοσι ἐμπεριέχοντος τρία ἐλαιόδενδρα ἡμερα καὶ κατὰ τρία στασίματα σταφιδάμπελων κείμενον εἰς θέσιν Μεγάλην Ἀπιδιάν τῆς // περιφερείας τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, καὶ συνορευόμενον ἀνατολικῶς με σταφιδάμπελον Δημητρίου Μάραντου, δυτικῶς καὶ ἀρκτικῶς, με ὁμοίον τοῦ Γεωργίου Η. Μάραντου, καὶ μεσημβρινῶς με ῥεῦμα, ἕνα ἄγρον ιδιόκτητον ἐκ στρεμμάτων ἑπτὰ ἐμπεριέχοντος διάφορα ἐλαιόδενδρα κείμενον εἰς θέσιν Ροδιά ὄριον τοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, καὶ συνορευόμενον με ἄγρους Ἰωάννη Γούλα, τῆς Μονῆς Χρυσοκελαριᾶς καὶ βουνού, μίαν ἄμπελον ἐθνικοῖδιοκτήτην ἐκ στρεμμάτων τριῶν ὡς ἔγγιστα κειμένην εἰς θέσιν Φανερωμένην τοῦ αὐτοῦ χωρίου Βασιλιτσίου, καὶ συνορευομένην γύρωθεν με ὁμοίας ἀμπέλους τοῦ διαθέτου, τοῦ Ἠλία Λυμπεροπούλου, Χρήστου Λαμπροπούλου, ἄγρον Ἰωάννου Γούλα, καὶ χέρσον τόπον. Ἐνα ἄγρον ἐθνικόν εἰς θέσιν Σέλιτσα ἐκ στρεμμάτων δέκα ὡς ἔγγιστα, περιέχων ἐξ ἡμερωμένα ἐλαιόδενδρα, καὶ συνορευόμενον γύρω // θεν με ὁμοίον ἄγρον τοῦ διαθέτου καὶ με ὁμοίον χερσῶδες, ἕνα ὁμοίον ἄγρον ἐκ στρεμμάτων ἑπτὰ εἰς θέσιν Καλαμάκη τοῦ αὐτοῦ ὀρίου, συνορευόμενον γύρωθεν με ὁμοίους ἄγρους Κωνσταντίνου Μπούτση, Θεοδώρου Λαμπροπούλου, δρόμου καὶ πλεῦρας, ἕνα

ὄμοιον ἀγρόν ποτιστικόν ἐκ στρεμμάτων τριῶν εἰς θέσιν Κάλαμον τῆς αὐτῆς περιφερείας Βασιλιτσίου συνορευόμενον γύρωθεν μὲ αἰγιαλὸν καὶ βράχον, μίαν χαμόγαιων οἰκίαν εἰς θέσιν Σέλιτσα τῆς περιφερείας Βασιλιτσίου, ἑκατὸν πενήκοντα αἰγίδια, πενήκοντα πρόββατα, δεκαἑξὺ κυψέλια μελίτσια, δύο βόας ἀροτήρας, μίαν ἵππον, τὰ ἀναγκαίαν χαλκώματά του καὶ μετρητὰ πενήκοντα κολωνάτα, καὶ ταῦτα πάντα τᾶ ἔδωκα ὅταν εἷς ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς οἰκίας μου, καὶ κατώκησεν χωριστά, // τὰ ὅποια καὶ ὑπερβαίνουν τό νόμιμον μερίδιόν του, καὶ εἰς ταῦτα ὅλα καὶ εἰς ὅσα ἀκόμη ἀπέκτησεν ἀπὸ τόν καιρόν τῆς παραχωρήσεώς του ὁ ῥηθείς υἱός μου Ἀναστάσιος Μάραντος παραγγέλω τοῦ κληρονόμου μου νὰ μὴν ἔχει καμμίαν ἀπαίτησιν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἠδυνάμην νὰ ἔχω. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς μου ὥστε μετὰ τόν θάνατόν μου νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ εἰρημένος κληρονόμος μου ἐπὶ τε τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας μου ὡς ἐξέθεσα καθόσον καὶ αὐτός ἐκόπιασεν εἰς τὴν ἀπόκτησίν της ὑπεραυτῶν μου εἴκοσι πέντε περίπου ἔτη· καὶ νὰ τὴν διαχειρίζεται ὡς βούλεται ἄνευ τινός περιορισμοῦ καὶ διαθέτει κατ' ἀρέσκειαν, καὶ θέλω ἡ τελευταία αὕτη θέλησίς μου νὰ εἶναι ἰσχυρά καὶ ἀμετάτρεπτος. Τελειώσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τόν ἠρώτησα ἐπὶ παρουσία τῶν μαρτύρων ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τί καὶ ἀπεκρίθη ὄχι, τοῦ ἐπεθύμησα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καὶ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, καὶ // ἀπεκρίθη, ὅτι ἀφίνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μου ὁ Ἅγιος Βασίλειος δραχμὰς εἴκοσι, τὰς ὁποίας παραγγέλω τόν κληρονόμον μου, νὰ δώσῃ μετὰ τόν θάνατόν μου· ἄλλο δέ τι δέν μου ἐπιτρέπει ἡ κατάστασίς μου ν' ἀφήσω. Ἀκολουθῶς προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαθήκης ταύτης τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εἰς ἐπήκοον ὄλων αὐτῶν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως τόσον τοῦ διαθέτου ὡς καὶ τῶν μαρτύρων μεθ' ὃ ἐρώτησα τόν διαθέτην ἂν περιέχη ἡ παροῦσα διαθήκη ἐξακριβωμένως πάντα ὅσα διέταξε καὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς. Εἶτα ἐνεχείρησα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι καὶ λαβόντες τὴν παρατήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν ὅλοι // ἕκαστος χωριστά. Ἐπὶ τέλους προσεκάλεσα τόν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ ὑπογράψωσι καὶ ὁ μὲν διαθέτης ὡμολόγησεν ὅτι δέν γνωρίζει παντελῶς γράμματα οἱ δὲ μάρτυρες τὴν ὑπέγραψαν ἰδιοχείρως μετ' ἐμοῦ· ἔπειτα δὲ ἀνεγνώσθη καὶ ὑπογραφή αὐθημερόν ἐν τῇ αὐτῇ ὡς προεῖρηται οἰκία μου, γραφεῖσα ἐπὶ τεσσάρων φύλλων συνεχομένων μετὰ τοῦ παρόντος, καὶ σφραγισθεῖσα μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ συμβολαιογραφεῖου μου. –

Θεόδωρος Γ. Βεργογιαννόπουλος –

Ἄνδρέας Μελετόπουλος –

Διονύσιος Γεωργιλόπουλος –

Νικόλαος Γεωργίου Περβολαράκης –

ὁ Συμβολαιογράφος

ΠΤσαγκάρης

Αριθ 5154· –

Σήμερον ἡμέραν Σάββατον εικοστήν ὀγδόην (28) τοῦ μηνός Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑξήκοστοῦ δευτέρου 1862· ἔτους καὶ ὥραν ὀγδόην πρό μεσημβρίας ἐν τῇ πόλει Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ἐνεφανίσθησαν αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτη Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος ἐν τῇ πόλει Κορώνης ἐν τῷ ἰσογείῳ τῆς κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης κειμένη οἰκίας μου ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὅπου ἔχω τό συμβολαιογραφεῖον μου, ὁ Ἰωάννης Γεωργίου Κυριακόπουλος ράπτῃς κάτοικος Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, καὶ ὁ Ἰωάννης Καρτάλης γεωργός κάτοικος τοῦ χωρίου Τσαφέρογλι τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὸν αὐτόθι ναόν ἢ Σωτήρος ἐνωρίαν, καὶ μέ προσεκάλεσαν ἵνα μεταβῶ εἰς τὴν ἐνταῦθα οἰκίαν τῆς Διαμάντως Δημητρίου Ταμπακοπούλας χήρας Σπύρου Σπηλιωτόπουλου // κατοίκου Κορώνης ἄνευ ἐπαγγέλματος, καὶ ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπως συντάξω τὴν διαθήκην τῆς, οὔσαν ἀσθενῆς, πάραυτα δὲ παραλαβὼν τό εὐρετήριόν μου καὶ τὰ ἀναγκαῖαν χαρτόσημαν, μετέβην ἐν τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ τῆς εἰρημένης Διαμάντως, Δημητρίου Ταμπακοπούλας, χήρας Σπύρου Σπηλιωτοπούλου, ἄνευ ἐπαγγέλματος κληνῆρην οὔσαν καὶ ὑπαγομένην εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ἣν καὶ ὑπάγεται ἡ οἰκία ἐν ἣ κατοικεῖ, ἐρωτήσας δὲ ταύτην διὰ τίνα τρόπου μέ προσεκάλεσε, καὶ μέ εἶπεν ὅτι προβεβηκεῖα τὴν ἡλικίαν καὶ ἀσθενούσα καὶ φοβουμένη μὴ καταληφθῆ ἀδιόρθωτος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην τῆς, καὶ διαθέτει τὴν περιουσίαν τῆς, προσκαλέσας δὲ μάρτυρας διὰ νὰ μαρτυρήσωσιν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης τῆς, καὶ προσήλθαν ὡς τρίτοι οἱ Παναγιώτης Δ. Τριγκέτας ἔμπορος κάτοικος Κορώνης, Θεόδωρος Καρᾶς κτηματίας, Δημήτριος // Φουρναράκης ἔμπορομεσίτης, Πέτρος Α. Ζαχαρόπουλος κτηματίας, κάτοικοι ὅλοι Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενοι εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Κορώνης, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι εἰς αἷς κατοικοῦσιν, πολίτας Ἑλληνας ὀρθοδόξους γνωστούς μου καὶ ἀσχέτους μετ' ἐμοῦ τοῦ ῥηθέντος, καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ μέ τὴν εἰρημένην Διαμάντω Δημητρίου Ταμπακοπούλαν, τούς ἐπίσης ὄρκισα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικόν πᾶν ὅτι ἀκούσωσι μέχρι τοῦ

θανάτου τῆς διαθέτιδος, παρατηρήσας ὅθεν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ὑπηρετεῖ ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ, ἀπομακρύνας ὅλους τοὺς συνοίκους, καὶ μείνας ἐγὼ μόνος, οἱ ῥηθέντες μάρτυρες καὶ ἡ διαθέτις, καὶ παρατηρήσας ὅτι ἡ εἰρημένη Διαμάντω χήρα Σπύρου Σπηλιωτοπούλου, καὶ θυγάτηρ ποτέ Δημητρίου Ταμπάκη, ἔχει σῶας τὰς φρένας τῆς τὸν νοῦν ὑγιεῖ, τὴν τε λαλιάν καὶ τὴν ὄρασιν καθαρᾶν, ἰὼς καὶ τὴν ἀκοήν| εὐρίσκουσα δὲ ἐκρευματώμενη, καὶ οὕσα κληνήρης· τῆς προειρημένης ταύτης μὴ μόνος αὐτῶν τῶν μαρτύρων // καὶ βεβαιωθέντος περὶ τούτων, ὅλων, προσεκάλεσα τὴν διαθέτιδα ταύτην νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν θέλησίν τῆς ἣτις ἐπὶ παρουσία τῶν διαληφθέντων μαρτύρων ἐξέφρασε τὰ ἀκόλουθα καταχωρηθέντα καὶ γραφέντα παρ' ἐμοῦ ἀπαραλάκτως ὡς τὰ εἶπεν. Ἀφίνω καὶ ἐγκαθιστῶ τέλειους καὶ καθολικούς κληρονόμους μου τὴν θυγατέρα μου Κατερίναν σύζυγον Ἰωάννου Καρτάλη, καὶ τὰ τέκνα τὸν ἀποθανόντων θυγατέρον μου, Ἀντώνιας, καὶ Εὐσταθοῦλας, τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Ἰωάννου Κυριακοπούλου, καὶ Παναγιώτου Σίμου τεθνεώτου ὄντος, εἰς ὅλην τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου. Δὲν ἀφίνω τίποτε εἰς τὴν θυγατέραν μου Παγῶναν ἀποθανοῦσαν σύζυγον Σπύρου Τσιριγῶτη, οὐδὲ εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, ἔτη τριᾶντα ὅ,τι τὴν ἐπροίκισα τότε ὅταν ὑπανδρεύθη, ἀφίνω δὲ εἰς τὴν ἐγκόνα μου ἐκ τῆς περιουσίας μου, νὰ λάβῃ, ἡ Διαμάντω θυγάτηρ Ἰωάννου Κυριακοπούλου ἔν οἰκόπεδον μὲ τὸν φουῖρνο καὶ προαυλίου του κείμενον εἰς τὴν πόλιν Κορώνης, εἰς τὸ Ταμπακαριὸν συνορευόμενον ἐκεῖθεν μὲ βράχον, μὲ οἰκίαν Χαραλάμπη Μπαρμπεράκη, μὲ οἰκίαν τῶν ἐδικῶν μου, καὶ μὲ {οἱ} // οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Κυριακοπούλου, πρὸς δὲ καὶ δραχμὰς πεντακοσίας, ἀφίνω εἰς τὴν Ἑλένην ἐγκόνα μου θυγατέραν τοῦ Ἰωάννου Καρτάλη, ἐπίσης δραχμὰς πεντακοσίας, εἰς τὴν ἐγκόνα μου Σμαράδγαν θυγατέραν τοῦ Ἰωάννου Κυριακοπούλου νὰ λάβῃ ὡς εἶπον καὶ αὕτη ἐκ τῆς περιουσίας μου, τὴν δὲ λοιπὴν περιουσίαν μου θέλων διαθέτουν οἱ ἐξονομασθέντες κληρονόμοι μου, οἱ ὅποιοι νὰ πληρώσωσιν ὅθεν χρεωστῶ, καὶ νὰ δώσωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δραχμὰς εἴκοσι πέντε. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία καὶ ἀληθὴς θέλησίς μου καὶ θέλω αὕτη ἡ παροῦσα μου διαθήκη νὰ εἶναι κυρία ἰσχυρά καὶ ἀμετάτρεπτος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐν παντὶ δικαστηρίῳ καὶ θέλω ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ ἐγκαταστηθοῦν οἱ κληρονόμοι μου οὗτοι καὶ οἱ μερικοὶ διάδοχοί μου, κύριοι ἐπὶ τῆς παρεχουμένης αὐτοῖς περιουσίας μου, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ οὔτε νὰ περιοριστῇ εἰς αὐτός τί. Τελειόσαντος τῆς διαθέτιδος τὰς διατάξεις τῆς ἐρωτήθη παρ' ἐμοῦ ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ // ἄλλο τί ἀπεκρίθη ὄχι, τῆς ὑπενθύμῃσα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα καὶ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ. Ἀκολούθως προσεκάλεσα τὴν διαθέτιδα καὶ τοὺς μάρτυρας ν'

ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαθήκης ταύτης, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς διαθέτιδος καὶ τῶν μαρτύρων ἔπειτα τὴν ἐνεχείρισα εἰς τοὺς μάρτυρας νὰ τὴν παρατηρήσωσι καὶ ἀναγνώσωσι, καὶ ἀφοῦ τὴν παρατήρησαν καὶ ἀνέγνωσαν οὗτοι ἰδία τὴν ὑπέγραψα ἐγὼ μετὰ τῶν μαρτύρων, προσεκάλεσα τὴν διαθέτιδα νὰ ὑπογράψῃ ὁμολόγησεν ἐνώπιόν μου καὶ τῶν μαρτύρων ὅτι δὲν γνωρίζει παντάπασι γράμματα. Ἐγένετο ἐν τῇ πόλει Κορώνης καὶ ἐν τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ τῆς διαθέτιδος αὐθημερόν ὅπου συνέταξα διαθήκη συγκείμενη ἐκ φυλλῶν δύο, τό παρόν, καὶ σφραγιθεῖσα μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσίας μου.

Παναγιώτης Δ.Τριγγέτας –

Δημήτριος Φουρναράκης –

Πέτρος Α. Ζαχαρόπουλος –

Θεόδωρος Καράς –

ἀριθ. 1169·

ὁ Συμβολαιογράφος

ἐδημοσιεύθει τὴν

ΠΤσαγκάρης

12· 7βρίου 1862·

Γ. Πρατόπουλος

Αριθ. 5382. –

Ἐν Κορώνη σήμερον τήν τρίτην τοῦ μηνός Ὀκτωμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ δευτέρου ἔτους ἡμέραν Τετράδην τῆς ἐβδομάδος καὶ ὥραν ὀγδόν πρό μεσημβρίας κάτωθεν τῆς οἰκίας μου κειμένης κατὰ τὴν ἀριστεράν γραμμὴν τῆς κάτω ἀγορᾶς τῆς πόλεως ταύτης ὅπου ἔχω καὶ τὸ συμβολαιογραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτου Δ. Τσαγκάρη κατοίκου καὶ ἐδρεύοντος ἐνταῦθα καὶ ὑπαγομένου εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ οἰκία ἐν ἧ κατοικῶ, ἐνεφανίσθει ὁ Διοννύσιος Κουτσουμπός γεωργοκτηματίας κάτοικος τοῦ χωρίου Ἀγιατριάδων τοῦ Δήμου Κολωνίδων, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐνωρίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κειμένη εἰς τὸ χωρίον Ἀρμενιοῦς τοῦ Δήμου Κολωνίδων, γνωστός μου καὶ μὴ ὑπαγόμενος εἰς ἐξαιρέσιν τινὰ τοῦ νόμου, καὶ μοῦ ἐζήτησεν νὰ τοῦ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ἔφερε μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς Δημήτριον Καραγιάννη ἔμπορον, Διοννύσιον Γεωργιλόπουλον ἔμπορον, Ἀριστείδην Κουστουβάρην συνήγορον, καὶ Ἰωάννην Παντελόπουλον κλητῆρα, γνωστοὺς μου πολίτας Ἑλληνας, ὀρθοδόξους, κατοίκους τῆς πόλεως Κορώνης τοῦ Δήμου Κολωνίδων καὶ ὑπαγομένους εἰς τὴν ἐνωρίαν τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ οἰκίαι ἐν αἷς κατοικῶσι, τέσσαρας ὅλους διὰ // νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μάρτυρες εἰς τὴν διαθήκην του, ἅπαντας ἀσχέτους πάσης συγγενείας μετ' ἐμοῦ, τοῦ διαθέτου καὶ μεταξύ των καὶ μὴ ὑπαγομένους εἰς τινὰ νόμιμον ἐξαιρέσιν, καὶ ἀφ' οὗ ἀπεμάκρυνα ἐκ τοῦ ῥηθέντος γραφείου μου πάντα ἄλλον, ἐμείναμεν δὲ μόνον ὁ διαθέτης, ἐγὼ καὶ οἱ τέσσαρες μάρτυρες, ἠρώτησα πάλιν αὐτόν ἂν θέλῃ νὰ συντάξω τὴν διαθήκην του καὶ μὲ ἀπάντησεν καταφατικῶς. Τότε δὲ βεβαιωθεὶς καὶ οἱ ῥηθέντες μάρτυρες ὅτι οὗτος ἔχει σφᾶς τὰς φρένας, ὑγιεῖ τὸν νοῦν, καθαρὰν τὴν λαλιὰν καὶ καλῶς ἐχούσης τὴν τε ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ὥρκισα τοὺς μάρτυρας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νὰ φυλάξωσι μυστικὸν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Διοννυσίου τούτου Κουτσουμποῦ πᾶν ὅτι ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, μεθ' ὃ προσεκάλεσα τὸν Κουτσουμπὸν τοῦτον νὰ ἐκφράσῃ τὴν τελευταίαν βούλησίν του, ὁ δὲ ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν ῥηθέντων μαρτύρων μὲ εἶπε νὰ γράψω ὅτι κληρονόμους ἐγκαθιστᾷ ἐφ' ὅλης τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας του τὰ τέκνα του, κατὰ τὰς ἐξῆς διακρίσεις τὸ μὲν ἡμισυ τῆς περιουσίας του ὅπου ἔχει ἤδη, τὸ ἀφίνει τὸ ἡμισυ ἐκ τῆς ἡμισείας

ταύτης περιουσίας του, ἦτοι τὸ ἕν τέταρτον ἐκ τῆς ὅλης, εἰς τὴν θυγατέραν του Μαριγῶν, καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἐκ τῆς ἡμισείας ταύτης περιουσίας του ἦτοι τὸ ἕτερον τέταρτον ἐκ τῆς ὅλης, εἰς τὴν σύζυγόν του // Σοφίαν Δημητρίου Καμψαμπέλη, καὶ τὸ μὲν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προίξ τῆς εἰρημένης θυγατρὸς του, τὸ δὲ ὡς διαθέτει ἡ σύζυγός του αὕτη καθὰ βούλεται. Τὴν δὲ ἑτέραν ἡμισείαν περιουσίαν του ὅπως ἔχει ἤδη θέλουν λάβῃ ἅπαντα τὰ τέκνα του καὶ τὴν διανεῖμουν μεταξύ των, ὀφείλουν ὅμως ἐκ τῶν τέκνων του, οἱ Πανάγος, Ἰωάννης καὶ Βασιλικὴ λαβόντες προηγουμένως παρ' αὐτῶν τὴν ἐξενῶς περιουσίαν, τριάκοντα ἐλαιόδενδρα ιδιόκτητα καὶ ἄλλα δένδρα συμπεριεχομένα, εἰς θέσιν Κλεῖσμαν περιφέρειαν τοῦ Δήμου Κωλονίδων ἀξίας δραχμῶν ἑπτακοσίων 700· ἓνα οἰκίσκον χαμόγαιων εἰς τὸ χωρίον Ἀγιατριάδες, ἀξίας δραχμῶν ἑκατό, 100, μετρητὰς δραχμὰς διὰ νὰ μεγαλώσουν τὸ σπῆτι ἑκατὸν πενήκοντα πέντε 155· ἓνα βόαν ἕξ χρονῶν μελανὸ ἀξίας δραχμῶν διακοσίων πενήκοντα 250· καὶ ἓνα ὄνον ἄσπρον χρόνων ὀκτώ, ἀξίας δραχμῶν ἐξήκοντα, 60· – ὁ Περικλῆς λαβὼν ἐπίσης τὴν ἀνάλογον περιουσίαν, ἔξοδα ἐν γένει τῆς ὑπανδρίας του, εἰς φορέματα, δωρήματα, δραχμὰς δύο χιλιάδας 2000· ἐπλήρωσεν εἰς // τὸν Ἰωάννην Ταρσοῦλην χρέος του τώρα τοῦ χίλια ὀκτακόσια ἐξήκοστα ἓνι, δραχμὰς διακοσίας ἐνεήκοντα 290· μετρητοῖς διὰ νὰ πάρῃ ἓν ἄλογον δραχμὰς ἑκατὸν τεσσαράκοντα 140· καὶ ἡμισείαν ἐθνικοῖδιόκτητον σταφιδάμπελον ἐκ στρεμμάτων δύο ἥμισυ νεόφυτον, κειμένων εἰς θέσιν Ἀρμενέικην Λαγκάδα ἀξίας δραχμῶν τετρακοσίων 400· – ὁ Γεώργιος λαβὼν τὴν ἐξῆς περιουσίαν, ἔξοδα ὑπανδρείας του ἐν γένει δραχμὰς πεντακοσίας 500· τὴν ἑτέραν ἡμισείαν σταφιδάμπελον, τῆς ὁποίας τὸ ἕτερον ἥμισυ ἔλαβεν ὁ Περικλῆς ἀξίας δραχμῶν, τετρακοσίων, 400· καὶ τὸ ἥμισυ ἀνώγειον ὀσπίτιον ἐντὸς τοῦ χωρίου Ἀγιατριάδων ἀξίας δραχμῶν ὀκτακοσίων 800· καὶ ἡ Παναγιώτα τὴν προῖκα τῆς, εἰς κρεββάτια, ἐνδύματα, χαλκώματα καὶ λιπά ἀξίας δραχμῶν ἑξακοσίων 600· καὶ μετρητὰς δραχμὰς ἑξακοσίας 600· – ὀφείλουν τὰ τέκνα του ταῦτα νὰ καταβάλλουν καὶ τὴν περιουσίαν τούτων τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἔλαβον λογιζομένην κατὰ τὴν ἐνιαίαν τῆς ἀξίαν, καὶ οὕτω προστιθεμένης καὶ τινὸς ἀξίας ταύτης πρὸς τὴν ἡμισείαν ἤδη // περιουσίαν του, νὰ διανεῖμουν τὸ ἄθροισμὰ τῆς κατὰ ἴσας μερίδας. Πᾶσαν δὲ νέαν περιουσίαν τὴν ὁποίαν θέλει ἀποκτήσῃ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τῇ συνδρομῇ τῶν τέκνων του Θεοδώρου, Δημητρίου, Νικολάου καὶ Κυριάκου θέλει ἀνήκει εἰς ταῦτα ἀποκλειστικῶς. Αὕτη εἶπεν εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς του καὶ διὰ ταῦτα ἀκυρὴ καὶ ἀνακαλῆ τὴν προηγούμενην διαθήκην του ὑπ' ἀριθμὸν διακόσια δεκατέσσερα 214· ἀπὸ δεκάτης ἐβδόμης Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πενηκτοστοῦ ἐβδόμου 1857· ἔτους, γενομένην ἐνώπιον

μου, καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ἀνίσχυρον καὶ ὡς μὴ ὑπάρχουσαν. Τελειόσαντος τοῦ διαθέτου τὰς διατάξεις του τὸν ἠρώτησα ἂν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι καὶ μοῦ ἀπάντησεν ὄχι, τὸν ὑπενθύμισα ν' ἀφήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς φιλανθρωπικά καταστήματα, καὶ μοῦ ἀπάντησεν ὅτι ἀφίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς Κατηνιάδες δραχμὰς ἑκατὸν τὰς ὁποίας νὰ δόσωσιν οἱ τέσσαρες μικρότεροι // υἱοὶ του, καὶ ἄλλο τί δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ· ἀκολούθως προσεκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης διαθήκης τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ βεβαιωθέντος τοῦ διαθέτου ὅτι ἐγράφησαν ὅσα διέταξεν ἀκριβῶς, ἐνεχείρισα αὐτὴν εἰς τοὺς μάρτυρας, διὰ νὰ τὴν παρατηρήσουν ἕκαστος καὶ νὰ τὴν ἀναγνώσουν καὶ ἀφοῦ τὴν παρατήρησαν καὶ τὴν ἀνέγνωσαν, ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων τοῦ διαθέτου ὁμολογήσαντος ἄγνοιαν γραμμάτων εἰς τὴν πρόσκλησίν μου νὰ ὑπογράψῃ. –

Ἄριστείδης Κουστουβάρης –

Ἰωάννης Παντελόπουλος

ὁ Συμβολαιογράφος

Διονύσιος Γεωργιλόπουλος

ΠΤσαγκάρης

Δημήτριος Καράγιαννης

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ*

* Στο συγκεκριμένο τμήμα της εργασίας αναφέρονται οι λέξεις που απαντώνται συχνότερα στις διαθήκες των Αρχαίων Συμβολαιογραφούντων Ειρηνοδικών Κορώνης και του Συμβολαιογράφου Παναγιώτη Τσαγκάρη, είτε αυτές είναι ασυνήθιστες και εμφανίζονται μόνο στην Κορώνη, είτε συνδέουν την πόλη με την ευρύτερη περιοχή ή με τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Τηρείται η πρωτότυπη μορφή των λέξεων χωρίς επεμβάσεις, ορθογραφικού ή άλλου τύπου.

Αβλάκι (το) Φυσικό ή τεχνητό όρυγμα επί του εδάφους που εκτείνεται κατά μήκος και στο οποίο ρέει νερό.

Αβραμιού (του) Ο οικισμός αναφέρεται όχι μόνο στην απογραφή της εκκλησιαστικής περιουσίας στη διάρκεια της δεύτερης βενετοκρατίας (1685 – 1715)⁵³⁸, αλλά και στην πηγή *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το όνομα, *Auramio*.⁵³⁹ Στο συγκεκριμένο έργο καταγράφονται με συντομία διάφορες πληροφορίες σχετικά με τη διοικητική διαίρεση της κτήσης, τις οικονομικές ασχολίες των κατοίκων στις επιμέρους πελοποννησιακές περιοχές, τα παραγόμενα προϊόντα, τις πλουτοπαραγωγικές πηγές, καθώς και τα πληθυσμιακά και οικιστικά στοιχεία της κάθε επαρχίας. Παράλληλα, σημειώνονται και διάφορες πληροφορίες γεωγραφικού, τοπογραφικού ή αρχαιολογικού περιεχομένου. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό θα αποτελέσει έδρα του δήμου Λευκοθέας, ενός εκ των δεκατεσσάρων δήμων της επαρχίας Μεσσήνης.⁵⁴⁰

Αγιατριάδες (οι) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στην περίοδο της δεύτερης βενετοκρατίας στο ιστορικό έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Agiandriades*.⁵⁴¹ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό σημειώνεται ως Αγία Τριάδα και περιλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), με πληθυσμό 35 κατοίκους.⁵⁴² Θα παραμείνει στο συγκεκριμένο δήμο έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να ενσωματωθεί στην νεοσχηματιζόμενη κοινότητα Χαρακοπιού.⁵⁴³ Η Αγία Τριάδα, ως μέρος της κοινότητας δεν καταγράφεται στην απογραφή του 1940⁵⁴⁴, διότι παύει να υφίσταται.

⁵³⁸ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *Συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Πελοποννήσου κατά τη Β' Βενετοκρατία (1685 – 1715)*, σ. 416.

⁵³⁹ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea. Αφηγηματική ιστορική πηγή ή επίσημο βενετικό έγγραφο της Β' Βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο;», *Εώα και Εσπερία* 1 (1993), σ. 110.

⁵⁴⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 342.

⁵⁴¹ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea. Αφηγηματική ιστορική πηγή ή επίσημο βενετικό έγγραφο της Β' Βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο;», σ. 110.

⁵⁴² Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁵⁴³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁵⁴⁴ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωριά*, Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας – Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1950, σ. 304.

Άγιος Γεώργιος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια της Καλαμάτας Μεσσηνίας.

Άγιος Δημήτριος (ο) Πρόκειται για τον μητροπολιτικό ναό της Κορώνης, που βρίσκεται στο κέντρο της ομώνυμης πλατείας της πόλης. Τα παλαιότερα στοιχεία που διαθέτουμε σχετικά με το ναό συνδέονται με την περίοδο της δεύτερης βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο, 1685 – 1715. Στη σύντομη αυτή περίοδο, που χαρακτηρίστηκε από καινοφανείς κοινωνικές πραγματικότητες και την ανάδυση νέων συλλογικών ταυτοτήτων⁵⁴⁵, η ενεργή συμμετοχή του χριστιανικού στοιχείου προς βοήθεια των Βενετών στη διάρκεια της πολιορκίας της πόλης είχε ως αποτέλεσμα την έμπρακτη συμπαράσταση των τελευταίων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι Βενετοί θα ενισχύσουν με γαίες και χρηματικά ποσά όχι μόνο τα φυσικά πρόσωπα των ορθόδοξων ιερωμένων, αλλά και των οικοδομημάτων, ναών και μοναστηριών. Με τον τρόπο αυτό, η χριστιανική κοινότητα που κατοικούσε μαζί με τον επίσκοπό της εκτός του φρουρίου⁵⁴⁶, στην ατείχιστη πόλη, με αίτημά της προς τους νέους κυριάρχους θα ζητήσει την ανοικοδόμηση νέου ναού στην ίδια θέση όπου βρισκόταν ο μέχρι πρότινος παλαιός ναός. Το αίτημα θα γίνει δεκτό, όπως πληροφορούμαστε τόσο από την απογραφή του 1689 (Corner) όσο και από την αντίστοιχη του 1700 (Grimani)⁵⁴⁷ και αυτό γιατί το εσωτερικό του ναού είχε περιοριστεί εξαιτίας των πολλών ταφών που έγιναν σε αυτό μετά τη μάχη στο φρούριο. Παράλληλα, η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου θα «προικοδοτηθεί» όχι μόνο με εκτάσεις εκτός της πόλης (7.4.1686), αλλά και με 1500 ελαιόδεντρα.⁵⁴⁸ Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν τις μόνες πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας για το ναό έως την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Θα χρειαστεί να φτάσουμε στα μέσα του 19ου αιώνα και συγκεκριμένα το 1853, όταν ένα μέρος από τα πιο δυναμικά στοιχεία του κοινωνικού ιστού της πόλης, έμποροι και κτηματίες, θα αναλάβουν την εκβάθρων ανακαίνιση του ναού, όχι ως έργο της κοινότητας ή του

⁵⁴⁵ Αναστασία Παπαδία – Λάλα, «Κοινωνία και κοινότητες στην Πελοπόννησο κατά την περίοδο της Β' Βενετοκρατίας», Όλγα Κατσιαρδή – Ηering (επιστ. επιμ.), *Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου τέλη 17ου – αρχές 18ου αιώνα. Από τη συλλογή του Πολεμικού Αρχείου της Αυστρίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2018, σ. 59.

⁵⁴⁶ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 161.

⁵⁴⁷ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Η εν Πελοποννήσω εκκλησιαστική περιουσία κατά την περίοδον της Β' Βενετοκρατίας. Ανέκδοτα έγγραφα εκ των Αρχείων Ενετίας», *Byzantinische Neugriechische Jahrbücher* 21 (1976), σ. 122.

⁵⁴⁸ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 239, 416.

εκκλησιαστικού συμβουλίου, αλλά με τη μορφή χορηγίας.⁵⁴⁹ Επίσης, πρέπει να αναφέρουμε ότι ο ναός καταγράφεται και στον «*όνομαστικόν κατάλογον μετὰ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν τοῦ ἐπὶ τούτου διαγράμματος τῶν οἰκιῶν καὶ οἰκοπέδων ἐκ τοῦ ὅλου σχεδίου τῆς πόλεως Κορώνης*», που συντάχθηκε στις 13 Αυγούστου 1860, στο πλαίσιο διορθωτικών επεμβάσεων στο πολεοδομικό σχέδιο του οικισμού.⁵⁵⁰

Άγιος Δημήτριος (ο) Ο συγκεκριμένος οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron* με το όνομα *San Dimitri arano*.⁵⁵¹ Η ονοματοθεσία του οικισμού με τη χρήση του τοπικού προσδιορισμού «πάνω» μας βοηθάει να τον διακρίνουμε από τον αντίστοιχο *S. Dimitri Cato*, που βρισκόταν στην ίδια διοικητική περιφέρεια αλλά σε διαφορετική σχετική θέση. Η διάκριση αυτή κρίνεται επιβεβλημένη για να κατανοήσουμε ότι πολλές φορές οικισμοί με το ίδιο ή παρεμφερές όνομα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παρανοήσεις ως προς τη θέση και τα πραγματικά όριά τους. Το χωριό που εξετάζουμε βρισκόταν στη σημερινή τοπική ενότητα της Κορώνης, ενώ ο άλλος οικισμός στη σημερινή τοπική ενότητα Μεσσήνης. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ο Άγιος Δημήτριος καταγράφεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), με πληθυσμό 35 κατοίκους.⁵⁵² Ο οικισμός παύει να υφίσταται το 1889, καθώς δεν καταγράφεται στην αντίστοιχη απογραφή του πληθυσμού.⁵⁵³

Άγιος Νικόλαος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Άγιος Νικόλαος (ο) Οι παλαιότερες πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας σχετικά με το ναό προέρχονται από το *Archivio Grimani dai Servi*, όπου σε έγγραφο της 16ης Δεκεμβρίου 1698, σημειώνεται η μικρή κτηματική περιουσία του, που ανερχόταν μόλις σε 42 ρίζες ελιές.⁵⁵⁴ Δεν διαθέτουμε άλλα

⁵⁴⁹ Ελευθέριος Π. Περρωτής, «Η εκ βάθρων ανακαίνιση του μητροπολιτικού ναού Αγίου Δημητρίου Κορώνης», *ΣΤ' Επισημονικό Συμπόσιο Νεοελληνικής Εκκλησιαστικής Τέχνης (Αθήνα, 9-11 Οκτωβρίου 2020)*, Τμήμα Θεολογίας – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (υπό έκδοση).

⁵⁵⁰ ΓΑΚ – Κεντρική Υπηρεσία, *Αρχείο Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879)*..., φ. 045 [1859], λ. 089.

⁵⁵¹ Κωνσταντίνος Ντόκος, «*Breve Descrittione del Regno di Morea...*», σ. 110.

⁵⁵² Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁵⁵³ *Στατιστική της Ελλάδος: Πληθυσμός. Απογραφή της 15 – 16 Απριλίου 1889*, μ. 2, Υπουργείον Εσωτερικών – Τμήμα Δημόσιας Οικονομίας και Στατιστικής, Αθήνα 1890, σ. 87.

⁵⁵⁴ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Η εν Πελοποννήσω εκκλησιαστική περιουσία κατά την περίοδον της Β' Ενετοκρατίας. Ανέκδοτα έγγραφα εκ των Αρχείων Ενετίας», σ. 122· Δέσποινα Στεφ. Μιγάλαγα, *ό. π.*, σ. 416.

στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του τόσο κατά τη διάρκεια της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας (1715 – 1828) όσο και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Η πρώτη αναφορά σχετικά με το ναό προέρχεται από διαθήκη του 1858, όπου καταγράφεται ως ενορία ενός εκ των μαρτύρων.⁵⁵⁵ Συμπληρωματικά, προς τη λειτουργία του ναού ως τρίτη ενορία της πόλης ίσως μπορούμε να στηριχθούμε στην κύρια προσκυνηματική εικόνα του αγίου, όπου στο κάτω μέρος της φέρει την επιγραφή: «ΕΖΩΓΡΑΦΙΣΘΗ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΗ ΤΩΝ Κ. Κ. ΑΔΕΛΦΩΝ ΔΙΑΜΑΝΤΕΩΝ ΕΚ ΛΟΓΚΑ ΤΗΝ 27 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1857. ΕΡΓΩΝ Π. Γ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ».

Άγιος Παντελεήμονας (ο) Ο ναός συνδέεται με το χωριό Κανδέρογλι ή Καντήρογλι (Ποταμιά) και έμμεσα με τον οικισμό του Χαρακοπιού.⁵⁵⁶ Στο 19ο αιώνα, ο ναός καταγράφεται ως μέρος του Χαρακοπιού και αυτό γιατί τα χωριά που βρίσκονται κοντά σε αυτό, όπως, η Καντήρογλι, οι Αρμενιοί και οι Κατηνιάδες θεωρούνται «προάστια» του.⁵⁵⁷

Αγία Παρασκευή (η) Ένας από τους δύο ναούς του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας. Σε αυτόν μαρτυρείται μια σπάνια απεικόνιση του Χάρου, ως μέρος ενός μεγαλύτερου αγιογραφικού συνόλου.⁵⁵⁸

Αγία Πελαγία (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Φαλάνθη Μεσσηνίας.

Άγιος Χαράλαμπος (ο) Πρόκειται για την παλαιά βενετσιάνικη μητρόπολη του San Rocco, που σήμερα επέχει θέση κοιμητηριακού ναού και βρίσκεται εντός του φρουρίου Κορώνης. Στην απογραφή της ορθόδοξης εκκλησιαστικής περιουσίας του 1700⁵⁵⁹, ο ναός δεν αναφέρεται. Θα ήταν όμως δυνατό, με αρκετή ασφάλεια, να τεκμηριωθεί ότι η εκκλησία αυτή είναι ο λατινικός ναός του Αγίου Ρόκκου (1689) και αυτό διότι στο γυναικωνίτη υπάρχει εντοιχισμένη μαρμάρινη επιγραφή που συνδέει τον άγιο με την επιδημία

⁵⁵⁵ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Εγγραφα) 1857 – 1874*, διαθήκη υπ' αριθμ. 1000 (31.07.1858).

⁵⁵⁶ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 108.

⁵⁵⁷ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 123.

⁵⁵⁸ *Μεσσηνία. Ο πολιτισμός της ελιάς στη μεσσηνιακή γή*, Βιοτουριστικός Οδηγός, Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής, Μεσσηνία 2015, σ. 141.

⁵⁵⁹ John Bennet, «Τα διαμερίσματα της Μεθόνης και του Ναβαρίνου», Όλγα Κατσιαρδή – Hering (επιστ. επιμ.), *Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου τέλη 17ου – αρχές 18ου αιώνα. Από τη συλλογή του Πολεμικού Αρχείου της Αυστρίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2018, σ. 319.

πανώλης που ενέσκυψε στην πόλη το 1688 – 1689.⁵⁶⁰ Η επιδημία αυτή υπήρξε μια ακόμη αιτία για τη μεγάλη ελάττωση του πληθυσμού της Πελοποννήσου τον 17ο αιώνα. Πρώτος είδε και δημοσίευσε ο Γεώργιος Λαμπάκης την επιγραφή, «MDCLXXXIX (=1689) DIVO ROCHO, OB VRBEM A PESTE LIBERATAM, MILITIAE VOTVM, MDCLXXXVIII (= 1698), ADEMPTVM»⁵⁶¹, στο Δελτίο της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Η σημασία της είναι ότι οι βενετοί στρατιώτες, το 1698, ευχαριστούσαν τον Άγιο Ρόκκο για τη σωτηρία της πόλης από την πανώλη του 1689, γεγονός που αποτελεί σαφή ένδειξη της ταύτισης, αφού στάθηκε η αφορμή για την ανοικοδόμησή του. Ο συγκεκριμένος ρωμαιοκαθολικός άγιος υπήρξε προστάτης των λοιμών⁵⁶², καθώς συνδέεται ήδη από το 1478, με την ομώνυμη αδελφότητα που ιδρύθηκε στην Βενετία, μετά την επιδημία πανώλης που ξέσπασε στην πόλη. Σε βενετοκρατούμενες περιοχές του ελλαδικού χώρου είχαν ανοικοδομηθεί ναοί προς τιμήν του σε ανάμνηση τέτοιων επιδημιών (Κέρκυρα, Ηράκλειο, Χανιά, Νάξος, Κύθηρα, Κορώνη).⁵⁶³ Ο ναός του Αγίου Ρόκκου θα λειτουργήσει στο βραχύ διάστημα της δεύτερης βενετοκρατίας ως ρωμαιοκαθολική μητρόπολη, ενώ, στην περίοδο της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας, 1715 – 1828, ως μουσουλμανικό τέμενος. Θα μετατραπεί εκ νέου σε χριστιανικό ναό μετά την παράδοση της πόλης και του φρουρίου στο γαλλικό εκστρατευτικό σώμα του στρατηγού Maison, τον Οκτώβριο του 1828.⁵⁶⁴ Στις 21 Οκτωβρίου 1828, ο ναός καθαγιασθηκε σε ορθόδοξο από τον επίσκοπο Ανδρούσης Ιωσήφ⁵⁶⁵ και αφιερώθηκε στον Άγιο Χαράλαμπο, αντίστοιχα ορθόδοξο προστάτη από την πανώλη, όπως άλλωστε μαρτυρεί και μέρος από το συναξάρι του, «...εις όποιον τόπον ευρεθή τεμάχιον από το λείψανόν μου και εις όποιαν χώραν θέλουν εορτάζει την μνήμην του Μαρτυρίου

⁵⁶⁰ Κώστας Π. Κωστής, *Στον καιρό της πανώλης. Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου, 14ος – 19ος αιώνες*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1995, σ. 372 – 373.

⁵⁶¹ Γεώργιος Λαμπάκης, «Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασία και περιηγήσεις του 1898», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 3 (1903), σ. 100.

⁵⁶² Ιορδάνης Ε. Δημακόπουλος, «Η εκκλησία του Αγίου Ρόκκου στα Χανιά», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. Ι, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Αθήνα 1979, σ. 266.

⁵⁶³ Αγγελική Πανοπούλου, *Συντεχνίες και θρησκευτικές αδελφότητες στη βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα – Βενετία 2012, σ. 208.

⁵⁶⁴ Γιώργος Β. Νικολάου, *Μελέτες ιστορίας του Πελοποννησιακού χώρου...*, σ. 506.

⁵⁶⁵ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 61.

μου, να μη γίνει ποτέ πείνα εις αυτόν, ούτε πανώλης να θανατώνη τους ανθρώπους άωρα...». ⁵⁶⁶

Αλή Μπαλέϊκα (του) Συνοικία του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Αλώνιον (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Αλώνι (το) Υπάρχουν δύο είδη αλωνιών, αυτό που χρησιμοποιείται για το αλώνισμα των δημητριακών και το αντίστοιχο για το άπλωμα των σταφυλιών, το σταφιδάλωνο.

Αμανάτι (το) Ενέχυρο.

Αμπέλι (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Αναδεξιμός (ο) Βαφτισιμός ή βαφτιστήρι.

Άνευ επαγγέλματος (ο/η) Επαγγελματική κατηγορία που υποδηλώνει τον εισοδηματία ή τον συνταξιούχο για τους άνδρες και τα οικιακά για τις γυναίκες. Πιθανότατα μπορεί να περιλαμβάνει και όσους κρίνονται ανίκανοι για εργασία λόγω της ηλικίας τους. ⁵⁶⁷

Άνευ ιδιάζοντος επαγγέλματος (ο/η) Στο σώμα των διαθηκών που εξετάζουμε η χρήση της συγκεκριμένης φράσης αποτελεί δηλωτικό για την επαγγελματική κατηγορία των διαθετών που ανήκουν κατά κύριο λόγο στους «αστούς της γνώσης και της διοίκησης» και δευτερευόντως σε όσους δεν εκτελούν χειρωνακτικές εργασίες. Αντίθετα, όταν χρησιμοποιείται για τις διαθέτιδες δηλώνει την κατηγορία των οικιακών.

Αντιμίσιο (το) Ο όρος αντιμήνσιο προέρχεται ετυμολογικά από την πρόθεση «αντί» και την λατινική λέξη «mensa», που σημαίνει τραπέζι. Μέχρι τον 14ο αιώνα ήταν κατασκευασμένο από λίθο ή ξύλο. Σήμερα είναι μικρό τετράγωνο ύφασμα, που καθιερώνεται με ειδική τελετή από μητροπολίτη. Στα άκρα του είναι ραμμένα τεμάχια από άγια λείψανα και χρησιμοποιείται για την τέλεση

⁵⁶⁶ Βίκτωρ Ματθαίου, *Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αθήνα ³1964, σ. 272.

⁵⁶⁷ *Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907*, Γεωργίου Χωματιανού (επιμ.), τ. Β', Βασιλείον της Ελλάδος – Υπουργείον των Εσωτερικών – Υπηρεσία Απογραφής, Αθήνα 1909, σ. 360.

της Θείας Λειτουργίας, αντί της Αγίας Τράπεζας, σε χώρους εκτός από τον ιερό ναό· π.χ. κατασκηνώσεις, νοσοκομεία, κ.ά.⁵⁶⁸

Απηδιά (η) Αχλαδιά.

Αράδα (η) Σειρά.

Αρμακαδιά (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Αρμενέικη Λαγκάδα (η) Τοπωνύμιο στην περιοχή του μη υφιστάμενου οικισμού των Αρμενίων στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Αρμενιοί (οι) Ο οικισμός καταγράφεται για πρώτη φορά στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, όπου σημειώνεται ως μέρος του *territorio di Coron*, με το όνομα, *Armegnicas*.⁵⁶⁹ Στη διάρκεια της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας, ο οικισμός ερημώνεται αλλά διασώζεται ως τοπωνύμιο. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η περιοχή των Αρμενίων θα αποτελέσει μέρος του επονομαζόμενου «Εθνικού Ελαιώνος Κορώνης» και τόπος εγκατάστασης αγρότων από την ευρύτερη περιοχή που θα ανασυστήσουν τον παλαιό οικισμό. Το χωριό στα μέσα του 1840 θα ενσωματωθεί στο δήμο Κολωνίδων⁵⁷⁰ και θα παραμείνει σε αυτόν έως την κατάργηση του δήμου το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να ενσωματωθεί στη νεοσχηματιζόμενη κοινότητα Χαρακοπιού.⁵⁷¹ Οι Αρμενιοί δεν καταγράφονται στην απογραφή του 1940, διότι το χωριό παύει να υφίσταται.⁵⁷²

Ασπρόχωμα (το) Ο οικισμός αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Καλαμών, το 1835, με συνολικό πληθυσμό 143 κατοίκους.⁵⁷³

Αφατικό (το) Τοπωνύμιο στην περιοχή του μη υφιστάμενου οικισμού των Καστελλίων στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Βαθέα (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

⁵⁶⁸ Δ. Δρίτσας, Δ. Μπαλιάτσας, Δ. Καραμάτσκος, *Λεξικό πρωτοχριστιανικών, βυζαντινών και νεότερων ορθόδοξων όρων*, σ. 52.

⁵⁶⁹ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁵⁷⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁵⁷¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁵⁷² *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940...*, σ. 304.

⁵⁷³ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 337.

Βαντιέρα (η) Παραφθορά της ιταλικής λέξης *guantiera*, που σημαίνει δίσκος σερβιρίσματος. Στο 18ο αιώνα, στο συγκεκριμένο δίσκο μετρούσαν τα χρήματα της προίκας και στη συνέχεια τοποθετούσαν τα κεριά και τα στέφανα του γάμου κατά την ημέρα τέλεσης του μυστηρίου. Στο 19ο αιώνα, η χρήση της βαντιέρας έχασε το νόημα που είχε καθόλη τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα και δήλωνε απλά το δίσκο ή την πιατέλα.

Βαρικά (του) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Βασιλίτσι (το) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στην ιστορική πηγή *Breve Descrittione del Regno di Morea*, όπου σημειώνεται ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Vassilichi*.⁵⁷⁴ Στη διάρκεια της Επανάστασης, διάφορες πληθυσιακές ομάδες από την Αρκαδία (Λιμποβίσι, Στεμνίτσα, Ροϊνό, Αρκουδόρεμα), τα Σουλιμοχώρια της Τριφυλίας, και τη Βόρειο Ήπειρο⁵⁷⁵, θα βρουν καταφύγιο στο χωριό λόγω του δυσπρόσιτου γεωφυσικού αναγλύφου της περιοχής. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ο οικισμός θα αποτελέσει μέρος του δήμου Ασίνης, με πληθυσμό 59 κατοίκους. Ο συγκεκριμένος δήμος, αν και υπήρχε στην πρόταση της Γραμματείας επί των Εσωτερικών, ως δημοτική περιοχή συνεχόμενη του όμορου δήμου Κολωνίδων τελικά δεν εγκρίθηκε από την Αντιβασιλεία⁵⁷⁶ και δεν λειτούργησε. Για το λόγο αυτό, οι οικισμοί του συγκεκριμένου δήμου μεταξύ αυτών και το Βασιλίτσι θα ενσωματωθούν στο δήμο Κολωνίδων. Αξίζει να σημειώσουμε ότι το Βασιλίτσι υπήρξε τόπος καταγωγής δύο σημαντικών προσωπικοτήτων της σύγχρονης ιστορίας, του Γεώργιου Μπίζου (1927 – 2020), διακεκριμένου νομικού, υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά του απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική και συνηγόρου του Nelson Mandela, καθώς και του αρχιμ. Χρυσόστομου Παπασαραντόπουλου (1903 – 1972), ορθόδοξου ιεραπόστολου στην Κεντρική Αφρική.

Βελωνά (του) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αγλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Βίγλα (η) Τοπωνύμιο πλησίον της περιοχής Μπουρτζίου του χωριού Μηλίτσας Μεσσηνίας.

⁵⁷⁴ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁵⁷⁵ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 81· Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.* σ. 100.

⁵⁷⁶ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 349, 353.

Βλάση Λεύκα (του) Τοπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Λαχανάδα Μεσσηνίας.

Βουνάρια (τα) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στην απογραφή της εκκλησιαστικής περιουσίας από τους Βενετούς⁵⁷⁷, καθώς και στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, όπου σημειώνεται ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Vunaria*.⁵⁷⁸ Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, το χωριό θα αποτελέσει προσωρινή έδρα του Επαρχείου και της Δημογεροντίας Κορώνης⁵⁷⁹ από τον Ιούλιο του 1821 έως και τον Φεβρουάριο του 1825, όταν ο οικισμός θα πυρποληθεί από τα προελαύνοντα στρατεύματα του Ιμπραήμ πασά.⁵⁸⁰ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους θα αποτελέσει μέρος του δήμου Κολωνίδων, με πληθυσμό 159 κατοίκους.⁵⁸¹ Θα παραμείνει στο συγκεκριμένο δήμο έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να καταστεί έδρα της κοινότητας Βουναρίων.⁵⁸²

Βούρτζι (το) Τοπωνύμιο. Παλαιό όριο μεταξύ του προαστίου Τζαφέρογλι (Ασίνη) και της Κορώνης Μεσσηνίας.

Βρύση (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Βρύσιν (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Γαμβριά (η) Ο οικισμός βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά του όρους Λυκόδημου. Αναφέρεται και ως Γαμπρέα στην αρχική σύσταση του δήμου Αίπειας, το 1835, με πληθυσμό 32 κατοίκους.⁵⁸³ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο οικισμός ενσωματώθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου), μετά την κατάργηση του δήμου Αίπειας.⁵⁸⁴ Στα τέλη του 19ου αιώνα ανασυστάθηκε ο δήμος Αίπειας αναλαμβάνοντας το τμήμα που είχε προσαρτηθεί στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου), με τη συγχώνευση του 1840. Με τον τρόπο αυτό, το χωριό Γαμβριά ή Γαμβρία, με 96 κατοίκους⁵⁸⁵, επανήλθε στον αρχικό του δήμο.

⁵⁷⁷ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 416.

⁵⁷⁸ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁵⁷⁹ Βασίλης Κρεμμυδάς, *Διπλό Ταξίδι...*, σ. 47, 52.

⁵⁸⁰ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 101.

⁵⁸¹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁵⁸² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1529.

⁵⁸³ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁵⁸⁴ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁵⁸⁵ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

Γαργαρού (η) Τοπωνύμιο. Παλαιό όριο μεταξύ του μη υφιστάμενου οικισμού Αγία Τριάδα και του Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Γεροντάμπελον (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Γεώργου (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Γήπεδο (το) Ιδιόκτητη καλλιεργήσιμη έκταση.

Γόνα (η) Τοπωνύμιο μεταξύ των μη υφιστάμενων οικισμών Αγία Τριάδα και Αρμενιοί στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Γούβες (οι) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Γραμμένη Πέτρα (η) Τοπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Γράνες (οι) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Γριζόκαμπος (ο) Οικισμός. Το 1855, ο Γριζόκαμπος μαρτυρείται ως τοπωνύμιο του χωριού Λαχανάδα Μεσσηνίας⁵⁸⁶, ενώ λίγα χρόνια αργότερα θα αποτελέσει τόπο εγκατάστασης μιας ομάδας κτηνοτρόφων από το Χρυσοβίτσι Αρκαδίας, των Τσωνέων.⁵⁸⁷

Γροθάρια (τα) Πρόκειται για χοντρά και συνάμα τρυφερά κλαδιά ελιάς, τα οποία αποκόπτονται από το δέντρο για να φυτευτούν ξεχωριστά, με τρόπο ώστε να αναπτυχθούν τα νέα ελαιόδεντρα. Η καλλιέργεια της ελιάς προϋποθέτει την εφαρμογή της παραπάνω διαδικασίας για τον πολλαπλασιασμό του δέντρου μέσω της ύπαρξης της *γροθαρόμαντρας*. Τα δύο πρώτα χρόνια ακολουθείται συστηματική φροντίδα, έτσι ώστε μετά από διάστημα πέντε ετών να αρχίσουν να αποδίδουν λίγο καρπό, ενώ κανονική σοδειά ύστερα από δέκα χρόνια.

Δάμαλις (η) Νεαρή αγελάδα.

⁵⁸⁶ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 3019 (18.09.1855).

⁵⁸⁷ Σταύρος Π. Τσώνης, *Γριζόκαμπος, ένα παράξενο χωριό. Ιστορία – κοινωνικός βίος – ήθη – μνημεία – γειτονικά χωριά – γριζοκαμπίτικα διηγήματα – γενεαλογικό δένδρο*, Αθήνα 2010, σ. 3 – 13· Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 99.

Δήμος Αριστομένη (ο) Ένας από τους δεκατέσσερις δήμους της επαρχίας Μεσσήνης, που σχηματίστηκε με το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835, που δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.⁵⁸⁸ Ο δήμος κατατάχθηκε στη γ' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 359 κατοίκους και έδρα το χωριό Αριστομένηα (Μουσταφά πασά).⁵⁸⁹

Δήμος Κολωνίδων (ο) Ένας από τους δεκατρείς δήμους της επαρχίας Μεθώνης, προηγούμενη ονομασία της επαρχίας Πυλίας, που σχηματίστηκε με το αδημοσίευτο Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835.⁵⁹⁰ Ο δήμος κατατάχθηκε στη β' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 2.240 κατοίκους και έδρα το χωριό Κολλωνίς (Κορώνη). Το όνομα του δήμου προήλθε από την αρχαία πολίχνη Κολλωνίδες της Μεσσηνίας.⁵⁹¹

Δήμος Κορώνης (ο) Αρχική ονομασία του δήμου Πεταλιδίου, που σχηματίστηκε με το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835, το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως⁵⁹², ως δήμος της επαρχίας Μεθώνης. Κατατάχθηκε στη γ' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 523 κατοίκους και έδρα την Κορώνη (Πεταλίδι). Το 1905, ο δήμος Κορώνης μετονομάστηκε σε δήμο Πεταλιδίου.⁵⁹³

Δήμος Λευκοθέας (ο) Ο συγκεκριμένος δήμος σχηματίστηκε με το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835 –το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως– ως δήμος της επαρχίας Μεσσήνης. Κατατάχθηκε στη γ' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 432 κατοίκους και έδρα τη Λευκοθέα (Αβραμιού), με 220 κατοίκους. Το όνομα του δήμου προήλθε από την Ινώ ή Λευκοθέα, κόρη του Κάδμου και σύζυγο του Αθάμαντα.⁵⁹⁴ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, «*Περί συγχωνεύσεως τῶν δήμων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μεσσηνίας*»⁵⁹⁵, ο δήμος καταργήθηκε και η περιφέρειά του ενσωματώθηκε στο δήμο Αριστομένους.

⁵⁸⁸ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 342.

⁵⁸⁹ *Αυτ.*, σ. 345.

⁵⁹⁰ *Αυτ.*, σ. 349.

⁵⁹¹ *Αυτ.*, σ. 353.

⁵⁹² Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355.

⁵⁹³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 103/Α/17-06-1905), σ. 352.

⁵⁹⁴ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 345.

⁵⁹⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 122.

Δήμος Μεθώνης (ο) Υπήρξε ο πρώτος τη τάξει δήμος της επαρχίας Μεθώνης, σε σύνολο δεκατριών δήμων και συγκροτήθηκε με βάση το αδημοσίευτο Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835.⁵⁹⁶ Κατατάχθηκε στη γ' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 964 κατοίκους και έδρα τη Μεθώνη.

Δήμος Παμίσου (ο) Υπήρξε ο πρώτος τη τάξει δήμος της επαρχίας Μεσσηνίας, σε σύνολο δεκατεσσάρων δήμων. Σχηματίστηκε με το αδημοσίευτο Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835 και κατατάχθηκε στη β' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 3.332 κατοίκους και έδρα την Πάμισο (Νησίον).⁵⁹⁷ Το όνομα του δήμου προήλθε από τον ποταμό Πάμισο της Μεσσηνίας.

Δράγκα (η) Χωριό στους πρόποδες του όρους Λυκόδημου, που αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κορώνης (1835), με πληθυσμό 73 κατοίκους.⁵⁹⁸ Με το Β. Δ. της 7ης Ιουνίου 1890, «Περὶ μετασχηματισμοῦ τοῦ δήμου Κορώνης εἰς δύο δήμους», ο οικισμός με 253 κατοίκους⁵⁹⁹ αποσπάται από το δήμο Κορώνης και υπάγεται στον ανασυσταμένο δήμο Αίπειας. Θα παραμείνει ως μέρος του δήμου έως την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί από αυτόν και θα καταστεί έδρα της κοινότητας Δράγκα.⁶⁰⁰ Το 1927, η Δράγκα θα μετονομαστεί σε Μαθία.⁶⁰¹

Ελαιοστάσιο (το) Ελαιώνας.

Εργαστηρότοπος (ο) Εργαστήριο. Χώρος εργασίας διαφόρων επαγγελματιών χωρίς να διευκρινίζεται η ακριβής λειτουργία τους.

Ζαρόγιαννη (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Ζάκυνθος (η) Νησί του Ιονίου Πελάγους.

Ημπραήμ αγά (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Ιδιώτης (ο) Επαγγελματική κατηγορία που δεν διευκρινίζεται σε σχέση με το αντικείμενό της. Ίσως πρόκειται για τον εισοδηματία.

⁵⁹⁶ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 349, 354.

⁵⁹⁷ *Αυτ.*, σ. 342 – 343.

⁵⁹⁸ *Αυτ.*, σ. 355.

⁵⁹⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶⁰⁰ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶⁰¹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927), σ. 2380.

Κακόρρεμα (το) Ο οικισμός είναι γνωστός, ήδη από την περίοδο της β' βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο, μέσα από την αφηγηματική ιστορική πηγή, που επιγράφεται ως *Breve Descrittione del Regno di Morea* ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Cacorema*.⁶⁰² Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τη συγκρότηση των δήμων, ο οικισμός θα αποτελέσει μέρος του δήμου Κορώνης (1835), με πληθυσμό 16 κατοίκους. Αργότερα, με το Β. Δ. της 7ης Ιουνίου 1890, το χωριό που εδώ σημειώνεται ως Κακόρρευμα θα αποσπαστεί από το δήμο Κορώνης και θα υπαχθεί στο δήμο Αίπειας⁶⁰³, με πληθυσμό 118 κατοίκους. Θα παραμείνει στο συγκεκριμένο δήμο έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να καταστεί έδρα της νεοσχηματιζόμενης κοινότητας Κακόρρευμα.⁶⁰⁴

Καλάμια (αι) Η πόλη της Καλαμάτας, ήδη από την περίοδο της βενετοκρατίας και αργότερα της οθωμανικής κυριαρχίας, δεν ήταν χαρακτηρισμένη ως παραθαλάσσια πόλη, αλλά περισσότερο ως μεσόγεια οχυρή θέση.⁶⁰⁵ Καθόλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα και ως τις αρχές του 19ου, η Καλαμάτα ήταν ένα αστικό κέντρο με κύριο χαρακτηριστικό τον διοικητικό της ρόλο, που σε καίρια γεωγραφική θέση διηύθυνε το εξαγωγικό εμπόριο της περιοχής, χωρίς να διαθέτει λιμάνι. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η πόλης της Καλαμάτας θα προσπαθήσει να ανταγωνιστεί τις παλαιές πόλεις-λιμάνια του νομού, Κορώνη, Μεθώνη και Ναυαρίνο, με στόχο να καταστεί το νέο διοικητικό κέντρο της ευρύτερης περιφέρειας, αλλά και ο πυρήνας του αναπτυσσόμενου εξαγωγικού εμπορίου των αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων της μεσσηνιακής γής. Το 1833, θα οριστεί έδρα της επαρχίας Καλαμών και αντίστοιχα το 1835 του δήμου. Ο δήμος Καλαμάτας κατατάχθηκε στη β' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 3.862 κατοίκους και η καθεαυτό πόλη, με 2.691 ψυχές.⁶⁰⁶ Μετά το 1845, ο οικονομικός, κοινωνικός και δημογραφικός της χαρακτήρας θα αρχίσει να μεταβάλλεται με ταχείς

⁶⁰² Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁶⁰³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶⁰⁴ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1536.

⁶⁰⁵ Ανέστης Κ. Κωνσταντινίδης, «Το λιμάνι της Καλαμάτας», σ. 60.

⁶⁰⁶ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 336 – 337.

ρυθμούς, αφού θα οριστεί έδρα της νομαρχίας Μεσσηνίας έναντι της μέχρι πρότινος Κυπαρισσίας.⁶⁰⁷

Καλαμάκη (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Καλαμάκη (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Κάλαμος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Καλαφάτη (του) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Καλύβια (τα) Στη δεκαετία του 1840, ο οικισμός καταγράφεται ως μέρος του δήμου Καλαμών.⁶⁰⁸ Στην απογραφή του 1920, το χωριό δεν αναφέρεται διότι παύει να υφίσταται.⁶⁰⁹

Καμαράκη (το) Τοπωνύμιο μεταξύ των χωριών Δράγκα (Μαθία) και Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Καμάρες (οι) Τοπωνύμιο πλησίον του μη υφιστάμενου χωριού Παπάρα στην περιφέρεια της Κορώνης Μεσσηνίας.

Καμήνι (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Καντηλιέρη (το) Παραφθορά της ιταλικής λέξης *candeliere*, που σημαίνει επιτραπέζιο ορειχάλκινο πολύφωτο ή μονόφωτο λυχνάρι.

Καντίρογλι (η) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Cadirogli*.⁶¹⁰ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό συμπεριλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), ως Κανδέρογλι με πληθυσμό μόλις 3 κατοίκους.⁶¹¹ Ο οικισμός θα παραμείνει στο δήμο Κολωνίδων έως και την κατάργηση του δήμου το 1912, όταν θα

⁶⁰⁷ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 34/Α/20-12-1845), σ. 165.

⁶⁰⁸ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 337.

⁶⁰⁹ Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός πληθυσμός κυρωθείς δια του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας – Διεύθυνσις Στατιστικής, Αθήνα 1921, σ. 226.

⁶¹⁰ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁶¹¹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

αποσπαστεί από αυτόν και θα προσαρτηθεί στη νεοσχηματιζόμενη κοινότητα Χαρακοπιού.⁶¹² Το 1956, η Κανδέρογλι ή Καντιρόγλιον θα μετονομαστεί σε Ποταμιά.⁶¹³

Καραμίστου (του) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του χωριού Λογγά Μεσσηνίας.

Καρβούνη την Λάκκαν (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Γαμβριά Μεσσηνίας.

Κασέλα (η) Ξύλινο επίμηκες κιβώτιο στο οποίο φυλάσσονταν διάφορα αντικείμενα.

Καστέλλια (τα) Ο οικισμός αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), με πληθυσμό 177 κατοίκους.⁶¹⁴ Στις 27 Αυγούστου 1886, τα Καστέλλια σχεδόν ισοπεδώθηκαν λόγω του ισχυρού σεισμού που έπληξε τη Μεσσηνία και την Ηλεία.⁶¹⁵ Το χωριό δεν εγκαταλείφθηκε αν και το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων του μετόικησαν στους γειτονικούς οικισμούς, Βουνάρια και Καντιάνικα (Νέα Κορώνη). Ο οικισμός θα παραμείνει στο δήμο Κολωνίδων έως και την κατάργηση του δήμου το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να ενσωματωθεί στη νεοσχηματιζόμενη κοινότητα Βουναρίων.⁶¹⁶ Στην απογραφή του 1920, τα Καστέλλια καταγράφονται ως μέρος της κοινότητας Νέας Κορώνης⁶¹⁷, ενώ το 1940, ο οικισμός παύει να υφίσταται.⁶¹⁸ Σήμερα το όνομα του χωριού αποτελεί τοπωνύμιο για την περιοχή μεταξύ των οικισμών, Βουνάρια και Νέα Κορώνη, ενώ το μόνο στοιχείο που διασώζεται είναι ο παλαιός ενοριακός ναός της Ζωοδόχου Πηγής.

Κατηνιάδες (οι) Ο οικισμός αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων, το 1835, με πληθυσμό 50 κατοίκους.⁶¹⁹ Θα παραμείνει μέρος του δήμου έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί για να

⁶¹² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶¹³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 125/Α/21-05-1956), σ. 1341.

⁶¹⁴ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁶¹⁵ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 101.

⁶¹⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶¹⁷ *Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός πληθυσμός κυρωθείς δια του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος*, σ. 236.

⁶¹⁸ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940...*, σ. 303.

⁶¹⁹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

ενσωματωθεί στη νεοσχηματιζόμενη κοινότητα Χαρακοπιού.⁶²⁰ Το 1940, ο οικισμός παύει να υφίσταται, διότι δεν καταγράφεται στην αντίστοιχη απογραφή.⁶²¹

Κάχραν (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Καχρού (του) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Κήπους (τους) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Κλείσμα (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Κλείσμα (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια της Κορώνης Μεσσηνίας.

Κλήμα (το) Σταφιδάμπελο.

Κωδίκηλλος (ο) Ανήκει στην κατηγορία των δικαιοπρακτικών πράξεων που συνδέονται με το κληρονομικό δίκαιο και τη ρύθμιση των ενοχικών και εμπράγματων δικαιωμάτων μετά το θάνατο του φορέα τους.⁶²² Επιδιαθήκη ή κωδίκηλλος καλείται η μονομερής συμβολαιογραφική πράξη, που λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη διαθήκη, καθώς περιέχει προσθήκες, αφαιρέσεις, μεταβολές και τροποποιητικούς όρους τη διαθέσεως του κληρονομούμενου.⁶²³ Διακρίνεται σε δύο κατηγορίες, στον κωδίκηλλο εκ διαθήκης που στηρίζεται στη διαδοχή από τη διάταξη της τελευταίας βούλησης και στον κωδίκηλλο εξ αδιαθέτου, που καλύπτει την κληρονομική διαδοχή από το νόμο.⁶²⁴ Στην περίπτωση αυτή, σκοπός της εξ αδιαθέτου διαδοχής είναι η προστασία της συζυγικής οικογένειας, των στενών συγγενών και του κληρονομικού δικαιώματος του/της συζύγου.

Κοκκάλα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Κοκκορυφιάν (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

⁶²⁰ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶²¹ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940...*, σ. 304.

⁶²² Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, *ό. π.*, σ. 167.

⁶²³ Δανήλ Μανίν, *ό. π.*, σ. 50.

⁶²⁴ Gustav Geib, *ό. π.*, σ. 94.

Κόμπους (τους) Ο οικισμός αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων, το 1835, ως Κόμπους ή Κόμπη, με πληθυσμό 65 κατοίκους.⁶²⁵

Κόρακας (ο) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Κουλάς (ο) Όνομα λόφου, που βρίσκεται στην περιοχή του μη υφιστάμενου οικισμού των Καστελλίων στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Λαγοπινίδι (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του μη υφιστάμενου χωριού Μπουρσούκογλι Μεσσηνίας.

Λακάτι (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Λυκίσα (Λύκισσα) Μεσσηνίας.

Λάκκα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Λαχανάδα (η) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στην περίοδο της β' βενετοκρατίας, στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Modon*, με το όνομα, *Lacanades*.⁶²⁶ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, οι Λαχανάδες ή Λαχανάδα, θα αποτελέσουν μέρος του προσφυγικού δήμου Νέας Κρήτης, που σχηματίστηκε με το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835, το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ως ένας από τους δεκατρείς δήμους της επαρχίας Μεθώνης.⁶²⁷ Το χωριό τη στιγμή δημιουργίας του δήμου καταγράφει μηδενικό αριθμό κατοίκων, γεγονός που μας προβληματίζει, καθώς ήδη από το 1831, απροσδιόριστος αριθμός Κρητών προσφύγων είχε εγκατασταθεί στην περιοχή της Μεθώνης και των γύρω περιοχών της.⁶²⁸ Το 1840, ο δήμος Νέας Κρήτης θα καταργηθεί και η περιφέρειά του θα προσαρτηθεί στο δήμο Μεθώνης.⁶²⁹

Λαχάνου (του) Τοπωνύμιο πλησίον του μη υφιστάμενου οικισμού του Αγίου Δημητρίου στην περιφέρεια της Κορώνης Μεσσηνίας.

Λέβητας (ο) Καζάνι.

Λεπίδα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

⁶²⁵ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁶²⁶ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 110.

⁶²⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 354· Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 54.

⁶²⁸ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 27· Ο ίδιος, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις...*, σ. 61.

⁶²⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 111.

Ληνός (ο) Λίθινο πατητήρι.

Λικησέων (των) Πρόκειται για τον οικισμό Λυκίσ(σ)α, που αναφέρεται για πρώτη φορά στο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του διοικητικού διαμερίσματος της Κορώνης, με το όνομα Lichizza.⁶³⁰ Στην περίοδο 1835 – 1840, συμπεριλαμβάνεται στο δήμο Αίπειας, με πληθυσμό 21 κατοίκους.⁶³¹ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, «*Περὶ συγχωνεύσεως τῶν δήμων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πυλίας*»⁶³², ο δήμος Αίπειας συγχωνεύεται στον αντίστοιχο της Κορώνης (Πεταλιδίου). Αργότερα, με το Β. Δ. της 7ης Ιουνίου 1890, «*Περὶ μετασχηματισμοῦ τοῦ δήμου Κορώνης εἰς δύο δήμους*», ο οικισμός της Λυκίσ(σ)ας, που εδώ αναφέρεται ως Λυκίσια, με πληθυσμό 111 κατοίκους⁶³³, θα επανέλθει στον ανασυσταμένο δήμο Αίπειας.

Λιμνήστρης (της) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Λιναριάν (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Λιόκαμπος (ο) Τοπωνύμιο. Όριο του μη υφιστάμενου οικισμού Δόσταγα στην περιοχή μεταξύ των χωριών Κόμποι και Φαλάνθη Μεσσηνίας.

Λιόκαμπος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Λιόφτα (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Λιοφυτάκια (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Λόγγος (ο) Πλούσια θαμνώδης έκταση.

Λογκά (η) Το 1835, ο οικισμός αναφέρεται ως έδρα του δήμου Αίπειας, με πληθυσμό 227 κατοίκους.⁶³⁴ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο δήμος καταργήθηκε και η περιφέρειά του συγχωνεύθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου). Λίγο αργότερα, με το Β. Δ. της 15ης Μαρτίου 1855, η έδρα του του δήμου Κορώνης (Πεταλιδίου) θα μεταφερθεί από «*τό χωρίον Χαϊκάλιον*

⁶³⁰ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 110.

⁶³¹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁶³² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶³³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶³⁴ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

ἔνθα τανῶν ὑπάρχει, εἰς τό χωρίον Λογγᾶ». ⁶³⁵ Το 1879, η έδρα του δήμου θα μεταφερθεί από τη Λογγά στο Πεταλίδι ⁶³⁶ και το 1890 θα ανασυσταθεί ο δήμος Αίπειας αφού απέσπασε από τον ατίστοιχο της Κορώνης (Πεταλιδίου) την περιφέρειά του, που είχε προσαρτηθεί σ' αυτόν με τη συγχώνευση του 1840. Ο ανασυσταμένος δήμος Αίπειας κατατάχθηκε στη β' τάξη, με συνολικό πληθυσμό 3.097 κατοίκους και η έδρα του, η Λογγά, με 978 αντίστοιχα. ⁶³⁷

Μακριάν Λάκαν (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Λυκίσα (Λύκισσα) Μεσσηνίας.

Μάρκου Χωράφια (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Μεγάλη Απιδιά (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Μεθώνη (η) Η πόλη συνδέεται ιστορικά με τη γειτονική της Κορώνη και κατ' επέκταση με την ιστορία της Βενετίας στον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Οι δύο πόλεις της νότιας Μεσσηνίας, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης θα συμβάλλουν αποφασιστικά στο γεωπολιτικό πλαίσιο των θαλάσσιων εμπορικών δρόμων ανάμεσα στην Αδριατική και το Αιγαίο Πέλαγος, έτσι όπως θα διαμορφώνονταν μετά την Δ' Σταυροφορία (1204). Η κυριαρχία των Βενετών στις δύο παράλιες θέσεις ξεκίνησε άτυπα τον Μάρτιο του 1204 με τη μορφή όρκου πίστης του Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου προς το βενετικό κράτος και επίσημα το 1209, με τη «συστατική πράξη δέσμευσης» (*cartula manifestationis*) ⁶³⁸, που υπογράφηκε μεταξύ των Βενετών και των Φράγκων στο νησί της Σαπιέντζας. Με τη συνθήκη αυτή η Βενετία επικύρωνε τα πλήρη δικαιώματά της στην Κορώνη και τη Μεθώνη με την περιορισμένη ενδοχώρα τους, ενώ ο Βιλλεαρδουίνος λάμβανε ως φέουδο την υπόλοιπη Πελοπόννησο. Έτσι, θα καθοριζόταν μια για πάντα ο θεμελιώδης ρόλος τους ως «οφθαλμών της Δημοκρατίας» και σημείων στρατηγικής σημασίας πάνω στους θαλάσσιους δρόμους έως το 1500, όταν καταλήφθηκαν από τα στρατεύματα

⁶³⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 9/Α/15-03-1855), σ. 76.

⁶³⁶ *Η ίδια* (ΦΕΚ 75/Α/26-11-1879), σ. 442.

⁶³⁷ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶³⁸ Andrea Nanetti, *Στις απαρχές του θαλάσσιου κράτους της Βενετίας. Κορώνη και Μεθώνη, 1204 – 1209. Κριτική έκδοση, μετάφραση και σχολιασμός της Συνθήκης της Σαπιέντζας*, μτφρ. Μαρίνα Κουμανούδη, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2018, σ. 51.

του σουλτάνου Βαγιαζήτ Β'.⁶³⁹ Στην περίοδο της πρώτης οθωμανικής κατάκτησης (1500 – 1685), η Μεθώνη, θα ακολουθήσει εν μέρει ίδια πορεία με την όμορή της Κορώνη, γεγονός που συνδέεται με τη σταδιακή αναπροσαρμογή των οικονομικών και εμπορικών δραστηριοτήτων στη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου. Η πόλη στα τέλη του 17ου έως και τις αρχές του 18ου αιώνα (1685 – 1715) θα επανέλθει προσωρινά στη Βενετία, ως μέρος του *Regno di Morea* και θα οριστεί πρωτεύουσα της *provincia di Messenia*.⁶⁴⁰ Στην επόμενη οθωμανική περίοδο και έως τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, η άνθηση του διαμετακομιστικού εμπορίου και της αγροτικής οικονομίας, που είχε αρχίσει από την περίοδο της β' βενετοκρατίας, σε συνδυασμό με τη συστηματοποίηση ορισμένων καλλιεργειών⁶⁴¹ θα οδηγήσει στην περαιτέρω ανάπτυξη του λιμανιού της, αλλά και στην εμφάνιση νέων. Στη διάρκεια της Επανάστασης, η Μεθώνη θα συνεχίσει να έχει κομβική στρατηγική σημασία τόσο για τις αντικρουόμενες πλευρές όσο και για τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Μετά την απελευθέρωση και τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους θα οριστεί έδρα της επαρχίας Μεθώνης⁶⁴², μιας εκ των πέντε επαρχιών του νομού Μεσσηνίας. Με το Β. Δ. της 9ης (21) Απριλίου 1835, το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, η Μεθώνη ορίστηκε έδρα του δήμου Μεθώνης, με πληθυσμό 675 κατοίκους.⁶⁴³

Μελισσομάντρη (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Μονή Χρυσοκελλαριάς (η) Η Ιερά Μονή Παναγίας Χρυσοκελλαριάς βρίσκεται δυτικά της Κορώνης προς τη νότια προέκταση του όρους Ζαρναούρα ή Μαυροβούνι. Το καθολικό της μονής τιμάται στην Κοίμηση της Υπεραγίας Θεοτόκου. Μαρτυρείται για πρώτη φορά στο *Archivio Grimani dai Servi*, όπου καταγράφεται η εκκλησιαστική περιουσία της Πελοποννήσου και σημειώνεται ότι κατείχε 541 ρίζες ελιές.⁶⁴⁴ Στη διάρκεια της Επανάστασης, το

⁶³⁹ Αναστασία Παπαδία – Λάλα, «Οι Έλληνες και η βενετική πραγματικότητα: Ιδεολογική και κοινωνική συγκρότηση», σ. 180.

⁶⁴⁰ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου: 13ος – 18ος αιώνας*, σ. 167.

⁶⁴¹ Αγγελική Πανοπούλου, «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα: Διοικητική, εκκλησιαστική, οικονομική οργάνωση», σ. 299.

⁶⁴² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 12/Α/6-04-1833), σ. 77.

⁶⁴³ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 354.

⁶⁴⁴ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 416.

καθολικό της μονής θα πυρποληθεί από τις δυνάμεις του Ιμπραήμ πασά, που κατευθύνονταν από τη Μεθώνη προς την Κορώνη. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η μονή αναφέρεται ως «οικισμός» του δήμου Κολωνίδων, σύμφωνα με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840.⁶⁴⁵ Από το 1848 έως και το 1880, ηγούμενος της μονής φαίνεται ο Κορωναίος Παρθένιος Θ. Δρίνης, που επί ηγουμενίας του θα ανακαινιστεί εκ θεμελίων το καθολικό (1864 – 1867).⁶⁴⁶ Η μονή από το 1865⁶⁴⁷ έως και το 1952 αποτελούσε μετόχι της Ιεράς Μονής Βουλκάνου. Το 1952, η μονή από ανδρική θα μετατραπεί σε γυναικεία και θα λειτουργήσει με αυτή τη μορφή έως και την παύση της, το 1977, λόγω έλλειψης καλογραιών.

Μουμούρεση (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Μουσική της Νέας Μεθόδου (η) Αναλυτική μουσική σημειογραφία που αποτελεί την τελευταία καίρια μεταρρύθμιση στην εκκλησιαστική μουσική (1814 – 1815 κ.ε.).⁶⁴⁸

Μουτζουρήνα (η) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Μπαλλή (το) Αρχικά ο οικισμός ανήκε στο δήμο Αίπειας, όμως με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, «*Περὶ συγχωνεύσεως τῶν δήμων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πυλίας*», αποσπάστηκε από αυτόν και ενσωματώθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου).⁶⁴⁹ Στην απογραφή του 1889, το χωριό σημειώνεται ως Βαλή, με πληθυσμό 101 κατοίκους.⁶⁵⁰ Το 1912, ο δήμος Κορώνης (Πεταλιδίου) καταργήθηκε και το Μπαλί ενσωματώθηκε στη νεοσυσταθείσα κοινότητα

⁶⁴⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶⁴⁶ Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 93.

⁶⁴⁷ Ιωάννης Εμ. Νουχάκης, *ό. π.*, σ. 709.

⁶⁴⁸ Αντώνιος Χατζόπουλος, *Η εκκλησιαστική μουσική παιδεία στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Θεολογίας, Αλεξανδρούπολη 2000, σ. 79 – 102· Zoe Dionyssiou, *Use and function of traditional Greek music in music schools of Greece*, διδακτορική διατριβή University of London, Institute of Education, Λονδίνο 2002, σ. 123 – 128· Χριστόδουλος Βασιλειάδης, *Η συμβολή της εκκλησιαστικής μουσικής στο ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Λευκωσία 2010, σ. 105 – 113· Εμμανουήλ Στ. Γιαννόπουλος, «Σύμμεικτα περί Νέας Μεθόδου της εκκλησιαστικής μουσικής», *Σύνθεσις*, 4, 2 (Δεκέμβριος 2015), σ. 1 – 29.

⁶⁴⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶⁵⁰ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

Χαϊκαλίου⁶⁵¹ για να αποσπαστεί από αυτήν λίγα χρόνια αργότερα και να αποτελέσει τμήμα της κοινότητας Πεταλιδίου.⁶⁵² Με το Β. Δ. της 21ης Μαΐου 1956, το Μπαλί μετονομάστηκε σε Αγία Παρασκευή.⁶⁵³ Σύμφωνα με την απογραφή του 1971, ο οικισμός παύει να υφίσταται και καταργείται.⁶⁵⁴

Μποτζινέϊκα (τα) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Μπουρνελιά (η) Κορομηλιά.

Μπουρσούκογλη (το) Ο οικισμός καταγράφεται ως μέρος της επαρχίας Κορώνης στην γαλλική απογραφή που διενήργησε η Επιστημονική Αποστολή του Μοριά το 1829, με 7 οικογένειες.⁶⁵⁵

Μπούρτζι (το) Περιοχή πλησίον του χωριού Μηλίτσα Μεσσηνίας, που ονομάζεται και πύργος της Βγένας.⁶⁵⁶

Μπουσάκι (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Μπουτζάρα (του) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Μώλος (ο) Συνοικία της Κορώνης.

Μωρεωπέρβολον (το) Έκταση γης όπου καλλιεργούνται μουριές.

Νεοχωράκη (το) Ο οικισμός αναφέρεται ως Νιοχώρι ή Νεοχώρι και συμπεριλαμβανόταν στην αρχική σύσταση του δήμου Αίπειας (1835), με πληθυσμό 13 κατοίκους.⁶⁵⁷ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο δήμος καταργήθηκε και η περιφέρειά του συγχωνεύθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου).⁶⁵⁸

Νερατζιά (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χωματερού Μεσσηνίας.

⁶⁵¹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶⁵² *Η ίδια* (ΦΕΚ 195/Α/4-09-1919), σ. 1431.

⁶⁵³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 125/Α/21-05-1956), σ. 1341.

⁶⁵⁴ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητες, και οικισμούς*, Βασιλείον της Ελλάδος – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1972, σ. 139.

⁶⁵⁵ Μιχαήλ Γ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις...*, τ. Α', μ. Γ', σ. 38.

⁶⁵⁶ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 134.

⁶⁵⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁶⁵⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

Νησίον (το) Παλαιά ονομασία της Μεσσήνης που βρίσκεται στα νότια της μεσσηνιακής πεδιάδας, στη δεξιά όχθη του ποταμού Παμίσου. Η τοποθεσία της δεν ταυτίζεται με την αρχαία Μεσσήνη, καθώς η νεότερη αυτή πόλη βρίσκεται 20 χλμ. νοτιότερα από τη συγκεκριμένη θέση. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η πόλη θα καταστεί έδρα του δήμου Παμίσου, με πληθυσμό 2.914 κατοίκους.⁶⁵⁹ Με το Β. Δ. της 22ας Σεπτεμβρίου 1867, το Νησί θα μετονομαστεί σε Μεσσήνη.⁶⁶⁰

Ντελάλη (του) Τοπωνύμιο στην περιοχή του «Εθνικού Ελαιώνος» στην περιφέρεια της Κορώνης Μεσσηνίας.

Ντελιχούσα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Ντόσταγα (ο) Ο οικισμός αναφέρεται και ως Δέσταγα ή Δόσταγα. Το χωριό συμπεριλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), με πληθυσμό, μόλις 5 κατοίκους.⁶⁶¹ Ο οικισμός δεν αναφέρεται στην απογραφή του 1889, καθώς παύει να υφίσταται.⁶⁶²

Ξεράκια (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Ξεφωνήσεις (οι) Αναγγελία θανάτου.

Ξιλοκερατιάν (η) Χαρουπιά.

Οικότοπος (ο) Οικοδομήσιμη έκταση γης, που βρίσκεται μέσα ή κοντά σε οικισμό.

Ομαλή (η) Συνοικία της Κορώνης.

Όνος (ο) Γάιδαρος. Το χρησιμοποιούσαν ως υποζύγιο για τη μεταφορά φορτίων και εμπορευμάτων.

Ορδινώ (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του προαστίου Τζαφέρογλι (Ασίνη) της Κορώνης Μεσσηνίας.

Ορμαθοσυκκαίς (οι) Συστάδα από συκιάς.

⁶⁵⁹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 342.

⁶⁶⁰ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 57/Α/22-09-1867), σ. 669.

⁶⁶¹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁶⁶² *Στατιστική της Ελλάδος: Πληθυσμός. Απογραφή της 15 – 16 Απριλίου 1889*, μ. 2, σ. 87.

Παλαιάμπελα (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Παλαιάμπελον (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Παλαιόν Χάνι (το) Τοπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Λαχανάδα Μεσσηνίας.

Παλιάμπελα (τα) Τοπωνύμιο στην περιοχή του μη υφιστάμενου οικισμού των Πετριάδων στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Παλιόκαμπος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Λογγά Μεσσηνίας.

Παναγία (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Παπάρας (ο) Στα μέσα του 1840, ο οικισμός αναφέρεται ως μέρος του δήμου Κολωνίδων⁶⁶³, στα τέλη της ίδιας δεκαετίας σημειώνεται ως τοπωνύμιο.⁶⁶⁴

Πασαλίνα (η) Ο οικισμός αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Αίπειας, το 1835, με πληθυσμό 61 κατοίκους.⁶⁶⁵ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, το χωριό, όπως και το σύνολο του δήμου θα υπαχθεί στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου).⁶⁶⁶ Στα τέλη του 19ου αιώνα, ο οικισμός θα επανέλθει στον ανασυσταμένο δήμο Αίπειας, με πληθυσμό 125 κατοίκους.⁶⁶⁷ Το χωριό θα παραμείνει μέρος του δήμου έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα συσταθεί η κοινότητα Λογγά και θα ενσωματώθει μαζί με τους οικισμούς, Αραποχώρι και Άγιος Ανδρέας στη νέα διοικητική κατηγορία.⁶⁶⁸ Το 1927, η Πασαλίνα θα μετονομαστεί σε Νεραντζά.⁶⁶⁹ Ο οικισμός παύει να υφίσταται αφού δεν σημειώνεται στην απογραφή του 1971, ως μέρος της κοινότητας Λογγά.⁶⁷⁰

⁶⁶³ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁶⁶⁴ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αντά Εγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 977 (25.07.1849).

⁶⁶⁵ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁶⁶⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶⁶⁷ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶⁶⁸ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1536.

⁶⁶⁹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927), σ. 2380.

⁶⁷⁰ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, και οικισμούς*, σ. 139.

Πειραιάς (ο) Ανήκει στις νέες πόλεις που θα δημιουργηθούν μετά την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, το 1830. Μαζί με την Ερμούπολη της Σύρου θα επωμιστούν το βάρος της αναδιοργάνωσης της οικονομίας, της ανακατανομής του πλούτου και των κοινωνικών μετασχηματισμών.⁶⁷¹ Σταδιακά, το λιμάνι του Πειραιά θα εξελιχθεί στο πρώτο λιμάνι εισαγωγής και εξαγωγής προϊόντων της χώρας.

Πεντή (η) Άγνωστο τοπωνύμιο πλησίον του οικισμού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Περιβόλι (το) Περιφραγμένος χώρος στον οποίο καλλιεργούνται κυρίως καρποφόρα δέντρα.

Περιβόλι (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Πεταλίδι (το) Ο οικισμός ήταν «χωρίον κείμενον ἐν τῇ θέσει τῆς παλαιᾶς Κορώνης πρὸς βορρᾶν τῆς νέας» και συνδέθηκε με την εποικιστική ομάδα των Μανιατών.⁶⁷² Στο πλαίσιο αποκατάστασης των προσφύγων και της οικιστικής/δημογραφικής ενίσχυσης των επινείων⁶⁷³, η εγκατάσταση των τελευταίων σε περιοχές της νότιας Μεσσηνίας αποσκοπούσε στην ενίσχυση της κοινωνικής τους θέσης και στην καλλιέργεια πελατειακών σχέσεων, εκτός Μάνης. Με το Β. Δ. της 19ης Απριλίου (1 Μαΐου) 1834, το οποίο δε δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, «Περὶ ἐποικισμοῦ τῶν Λακόνων ἐν Πεταλίδιῳ», εγκρίθηκε ουσιαστικά η δημιουργία του συνοικισμού Μανιατών στο Πεταλίδι⁶⁷⁴, ως «αντίδωρο» για την προσφορά τους στην Επανάσταση. Λίγο καιρό αργότερα, με το αδημοσίευτο Β. Δ. της 10ης (22) Νοεμβρίου 1834, «Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Λακόνων ἐν Πεταλίδιῳ»⁶⁷⁵, άνοιξε ο δρόμος για την τελική οργάνωση της αποικίας. Το βάρος της εγκατάστασης και της φροντίδας του χώρου ανέλαβε εξ ολοκλήρου ο «οικιστής» της, Νικόλαος Πιερράκος – Μαυρομιχάλης. Το Πεταλίδι κατέστη έδρα του δήμου Κορώνης (Πεταλιδίου), που σχηματίστηκε το 1835,

⁶⁷¹ Χριστίνα Αγριαντώνη, «Η ελληνική οικονομία...», σ. 62.

⁶⁷² Μαργαρίτης Γ. Δήμιτσας, *Πολιτική γεωγραφία προς χρήση των γυμνασίων, ελληνικών σχολείων και παρθενωγείων*, μ. Α', σ. 201· Γιώργος Β. Νικολάου, «Η Μεσσηνία όπως την είδε ο Γάλλος ιστορικός και ταξιδιώτης Μπυσόν, το 1841», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 2 (2008), σ. 74.

⁶⁷³ Κώστας Κόμης, *Σύναμμα...*, σ. 51.

⁶⁷⁴ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355.

⁶⁷⁵ Δικαίος Β. Βαγιακάκος, «Το Πεταλίδι Αποικία Μανιατών», σ. 388.

με πληθυσμό 87 κατοίκους, ενώ τα επόμενα χρόνια παρουσίασε γοργή δημογραφική ανάπτυξη (το 1851 είχε 286 κατοίκους).⁶⁷⁶

Πετριάδες (οι) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά τόσο στο *Archivio Grimani dai Servi*⁶⁷⁷ όσο και στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron* με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Petriades*.⁶⁷⁸ Το χωριό συμπεριλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων, το 1835, με πληθυσμό 95 κατοίκους.⁶⁷⁹ Θα παραμείνει τμήμα του εν λόγω δήμου έως και την κατάργησή του, το 1912, οπότε θα αποσπαστεί για να ενσωματωθεί στην κοινότητα Χαρακοπιού.⁶⁸⁰ Στα μέσα του 20ού αιώνα, το χωριό παύει να υφίσταται ως μέρος της κοινότητας Χαρακοπιού, αφού δεν αναφέρεται στην απογραφή του 1971.⁶⁸¹

Πετρόλακος (ο) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Πλεύρα (η) Κατηφορικό χωράφι.

Ποδαροτόν (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Γαμβριά Μεσσηνίας.

Πολυστάρη (το) Ο οικισμός συμπεριλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κορώνης (Πεταλιδίου), με πληθυσμό 59 κατοίκους.⁶⁸² Στα τέλη του 19ου αιώνα, σύμφωνα με την απογραφή του 1889⁶⁸³, ο πληθυσμός του χωριού έφτανε τους 123 κατοίκους.

Ποτάμι Τυφλού (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του μη υφιστάμενου οικισμού Φιλιππάκι, που σήμερα μαρτυρείται μεταξύ των χωριών Αβραμιού και Βελίκας Μεσσηνίας.

Προάυλιον (το) Εσωτερική αυλή με πηγή ή στέρνα (δεξαμενή για τη συλλογή συνήθως του βρόχινου νερού). Κομμάτι τόσο των αστικών όσο και των λαϊκών οικιών, που ακολουθούσαν τα βενετσιάνικα πρότυπα.

⁶⁷⁶ Μιχαήλ Γ. Χουλιάρακης, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις...*, τ. Α', μ. Γ', σ. 211.

⁶⁷⁷ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 416.

⁶⁷⁸ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 110.

⁶⁷⁹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁶⁸⁰ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶⁸¹ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971...*, σ. 139.

⁶⁸² Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355.

⁶⁸³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

Προάστειον Κορώνης (το) Τοπωνύμιο. Πρόκειται για την περιοχή εκτός του κάστρου, την ατείχιστη πόλη, που είναι γνωστή και ως Μπούργος. Στη διάρκεια τόσο των βενετικών όσο και των οθωμανικών χρόνων στο τμήμα αυτό κατοικούσε το ελληνικό στοιχείο μαζί με τον επίσκοπό του, καθώς και οι προξενικές αρχές των διαφόρων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Στη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, λόγω των πολεμικών συγκρούσεων, η συγκεκριμένη ζώνη της πόλης είχε σχεδόν ερημωθεί. Μετά την απελευθέρωση της Κορώνης, από τις γαλλικές δυνάμεις του εκστρατευτικού σώματος, ο λοχαγός του Μηχανικού Andoy θα αναλάβει να εκπονήσει το σχέδιο του προαστίου, όπως είχε κάνει λίγο καιρό πριν και για τη Μεθώνη (1828).⁶⁸⁴ Όμως, η εφαρμογή του ρυμοτομικού σχεδίου αποδείχτηκε εξαιρετικά δύσκολη, ιδιαίτερα για το παλαιό τμήμα της πόλης. Με το Β. Δ. της 25ης Ιουνίου 1842, «*Περί έφαρμογής τῶν επί τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν διατάξεων καί ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς τοῦ Βασιλείου πόλεις, κόμας καί χωρία*»⁶⁸⁵ θα ανοίξει ο δρόμος για τον επανασχεδιασμό του προαστίου. Στις 5 (17) Ιουλίου 1843, η Γραμματεία επί των Εσωτερικών θα εγκρίνει το τροποποιημένο ρυμοτομικό σχέδιο του προαστίου, που είχε εκπονηθεί από τον Γερμανό γεωμέτρη Friedrich Zerse, ύστερα από την πρόταση του δημοτικού συμβουλίου (9 Δεκεμβρίου 1842), «*περὶ σχεδιαγραφῆσεως τοῦ προαστείου*».⁶⁸⁶

Προικιμαία οικία (η) Το σπίτι που δίνεται ως προίκα.

Πωλάλενα (η) Τοπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Ράχη (η) Κορυφογραμμή.

Ρεύμα (το) Μικρό ποτάμι ή ρεματιά.

Ροδιά (η) Τοπωνύμιο. Ανατολικό όριο του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

⁶⁸⁴ Μαριάνθη Γ. Κοτέα, *ό. π.*, σ. 28.

⁶⁸⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 14/Α/25-06-1842), σ. 94.

⁶⁸⁶ ΓΑΚ – Κεντρική Υπηρεσία, *Αρχείο Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879)*..., φ. 045 [1859], λ. 027.

Ρομούσταφα (το) Ο οικισμός Ρουμούστουφα ή Ρεμούστουφα αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Αίπειας, το 1835, με πληθυσμό 23 κατοίκους.⁶⁸⁷ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο δήμος Αίπειας καταργήθηκε και η περιφέρειά του ενσωματώθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου).⁶⁸⁸ Το 1890, το χωριό θα επανέλθει στον ανασυσταμένο δήμο Αίπειας, που είχε προσαρτηθεί στον αντίστοιχο της Κορώνης (Πεταλιδίου), με πληθυσμό 179 κατοίκους.⁶⁸⁹ Θα παραμείνει μέρος του δήμου έως και την κατάργησή του, το 1912, όταν θα αποσπαστεί και θα αναγνωριστεί ως έδρα της κοινότητας Ρεμούσταφα.⁶⁹⁰ Το 1927, η κοινότητα, όπως και η έδρα της θα μετονομαστεί σε Αδριανή.⁶⁹¹

Σαλαντή (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Λαχανάδα Μεσσηνίας.

Σαραντάριον (το) Στην εκκλησία, ορθόδοξη ή ρωμαιοκαθολική, είναι καθιερωμένες μια σειρά από λειτουργίες λίγο μετά την ταφή, που ονομάζονται μνημόσυνα και αποτελούν πρόγευση της ανάστασης των νεκρών, καθώς δεν είναι λατρευτική πράξη, αλλά τιμητική χειρονομία μνήμης του ονόματος.⁶⁹² Ανήκει στο θεσμό των *ψυχικών* που εξέφραζε εναργώς τη χριστιανική προσπάθεια προς λύτρωση και σωτηρία της ψυχής του αποθνήσκοντος, ως μέρους της πίστης στην αξία του ανθρώπινου σώματος.⁶⁹³

Σβόλον (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Σέλιτσα ή Κλίματσι (η) Τοπωνύμιο. Το νοτιοδυτικότερο όριο του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας προς τη θάλασσα.

Σημνιανού (του) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Σικαλίστρα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

⁶⁸⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁶⁸⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶⁸⁹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶⁹⁰ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1535.

⁶⁹¹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927), σ. 2380.

⁶⁹² Μάριος Π. Μπέζος, *Ψυχολογία της Θρησκείας...*, σ. 115.

⁶⁹³ Παναγιώτης Ζέπος, «Ψυχάριον», «Ψυχικά...», σ. 26.

Σκάλα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Γαμβριά Μεσσηνίας.

Σκάμνα (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Σούμπαλη (το) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στην αρχική σύσταση του δήμου Αίπειας, το 1835, με πληθυσμό 18 κατοίκους.⁶⁹⁴ Με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο δήμος καταργήθηκε και η περιφέρειά του ενσωματώθηκε στο δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου).⁶⁹⁵ Στα τέλη του 19ου αιώνα, το χωριό θα επανέλθει στον ανασυσταμένο δήμο Αίπειας και σύμφωνα με την απογραφή του 1889, ο αριθμός των κατοίκων του ανερχόταν σε 93.⁶⁹⁶ Θα παραμείνει σε αυτόν έως και την κατάργηση του δήμου, το 1912, όταν θα αποσπαστεί και θα ενσωματωθεί στην κοινότητα Λυκίσας.⁶⁹⁷ Το 1927, το Σούμπαλι θα μετονομαστεί σε Αγνάντιο.⁶⁹⁸

Σπανοπούλου (του) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του μη υφιστάμενου οικισμού των Καστελλίων στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Σπιλιά (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Λυκίσα (Λύκισσα) Μεσσηνίας.

Σπλιθάρι (το) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Γαμβριά Μεσσηνίας.

Σπουλικά (του) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Λογγά Μεσσηνίας.

Στασοκήπια (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Σταφίδα (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Στενόν (το) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Στενόλακα (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Στράτα (η) Δρόμος. Προέρχεται από τη λατινική λέξη *strata*.

Συγείρησιν (η) Νοικοκυριό ή οικοσκευή.

⁶⁹⁴ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 351.

⁶⁹⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110.

⁶⁹⁶ *Η ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁶⁹⁷ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁶⁹⁸ *Η ίδια* (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927), σ. 2380.

Συκαμινομωραία (η) Μουριά.

Συκιά (η) Τοπωνύμιο. Όριο του χωριού Ρομούσταφα (Αδριανή) Μεσσηνίας.

Σφακερά (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Σφενδάμη (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Σχηνά (του) Ανθρωπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αγλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Ταβλία (τα) Χαμηλό στενόμακρο τραπέζι.

Ταμπακαριό (το) Συνοικία της Κορώνης.

Ταράτζαν (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αγλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Τεκτονικός πήχης (ο) Μονάδα μήκους ίση με 75 εκατοστά του μέτρου. Ο πήχης, όπως και η οργυιά αναφέρονται ως μετρα μήκους σε έγγραφα των μεσαιωνικών και των νεώτερων χρόνων.⁶⁹⁹

Τέκτων (ο) Εργολάβος ή αρχιμάστορας εργαστηρίου.

Τετζερές (ο) Χάλκινη κατσαρόλα.

Τζακωναΐικα (τα) Συνοικία του χωριού Χαρακοπιού Μεσσηνίας.

Τζαφέρογλη (η) Ο οικισμός βρίσκεται 1 χλμ. νοτιοδυτικά της Κορώνης. Αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), με πληθυσμό 85 κατοίκους.⁷⁰⁰ Θα παραμείνει στο συγκεκριμένο δήμο έως και την κατάργησή του, το 1912, οπότε και θα αποσπαστεί για να ενσωματωθεί στην κοινότητα Κορώνης.⁷⁰¹ Με το Β. Δ. της 26ης Νοεμβρίου 1916, ο οικισμός θα μετονομαστεί σε Ασίνη Κορώνης.⁷⁰² Στην απογραφή του 1981, ο οικισμός δεν

⁶⁹⁹ Δημήτριος Α. Πετρόπουλος, «Συμβολή εις την έρευναν των λαϊκών μέτρων και σταθμών», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών* 7 (1953), σ. 59.

⁷⁰⁰ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁷⁰¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁷⁰² *Η ίδια* (ΦΕΚ 93/Β/26-11-1916), σ. 336.

καταγράφεται διότι είχε ενσωματωθεί στον αντίστοιχο της Κορώνης.⁷⁰³
Σήμερα θεωρείται προάστιο της πόλης.

Τζεπερόνη (του) Ανθρωπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βουνάρια Μεσσηνίας.

Τζιτζιφιά (η) Τοπωνύμιο πλησίον του μη υφιστάμενου οικισμού του Αγίου Δημητρίου στην περιφέρεια της Κορώνης Μεσσηνίας.

Του ποτέ (του) Μακαρίτης.

Τραγάνα (η) Τοπωνύμιο κοντά στο χωριό Δράγκα (Μαθία) Μεσσηνίας.

Τρίπες (οι) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως τμήμα του *territorio di Coron*, με το όνομα *Trippi*.⁷⁰⁴ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό αναφέρεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κορώνης (Πεταλιδίου), με πληθυσμό 36 κατοίκους.⁷⁰⁵ Στην απογραφή του 1889, ο οικισμός είχε 159 κατοίκους.⁷⁰⁶

Τσακάλια (τα) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Φανάρη (το) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στη βενετική πηγή του *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Fanari*.⁷⁰⁷ Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό δεν καταγράφεται ούτε στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων, το 1835, ούτε απαριθμείται μεταξύ των οικισμών του δήμου, όπως σημειώνονται στο Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840.⁷⁰⁸ Το χωριό μαρτυρείται εκ νέου σε διαθήκη του Αρχείου Συμβολαιογραφούντων Ειρηνοδικών Κορώνης, το 1846.⁷⁰⁹

Φανερωμένη (η) Τοπωνύμιο στην περιφέρεια του χωριού Βασιλίτσι Μεσσηνίας.

Φητιά (η) Περιοχή κοντά στο χωριό Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

⁷⁰³ Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 5 Απριλίου 1981. Κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς, Ελληνική Δημοκρατία – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1982, σ. 149.

⁷⁰⁴ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁷⁰⁵ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355.

⁷⁰⁶ Στατιστική της Ελλάδος: Πληθυσμός. Απογραφή της 15 – 16 Απριλίου 1889, μ. 2, σ. 88.

⁷⁰⁷ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁷⁰⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 110 – 111.

⁷⁰⁹ ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Μεσσηνίας, *Βιβλία Ευρετηρίων (Αυτά Έγγραφα) 1836 – 1857*, διαθήκη υπ' αριθμ. 358 (12.11.1846).

Φιλιππάκι (το) Ο οικισμός μαρτυρείται για πρώτη φορά στο έργο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Filipachi*.⁷¹⁰ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το χωριό καταγράφεται στο δήμο Λευκοθέας, με 118 κατοίκους.⁷¹¹ Λίγο αργότερα, με το Β. Δ. της 18ης Δεκεμβρίου 1840, ο δήμος Λευκοθέας καταργήθηκε και οι οικισμοί του ενσωματώθηκαν στο δήμο Αριστομένους.⁷¹² Το Φιλιππάκι θα παραμείνει τμήμα του δήμου Αριστομένους έως και την κατάργησή του, το 1912, οπότε θα αποτελέσει τμήμα της κοινότητας Αβραμιού.⁷¹³ Το 1934, το χωριό θα αποσπαστεί από την κοινότητα Αβραμιού και θα προσαρτηθεί στη νέα κοινότητα Βελίκας.⁷¹⁴ Ο οικισμός δεν αναφέρεται στην απογραφή του 1971, διότι παύει να υφίσταται.⁷¹⁵

Φορέματα (τα) Ενδύματα.

Φορτζέρι (το) Έπιπλο σε σχήμα και μέγεθος μικρού μπαούλου, που το συναντάμε συνήθως σε έγγραφα του 18ου αιώνα.

Χαικάλι (το) Ο οικισμός καταγράφεται για πρώτη φορά στο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Caicali*.⁷¹⁶ Στη διάρκεια των οθωνικών χρόνων, το χωριό σημειώνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κορώνης (Πεταλιδίου), με πληθυσμό 128 κατοίκους. Ήταν η μόνη οικιστική μονάδα όταν ιδρύθηκε ο δήμος, το 1835, που είχε τριψήφιο αριθμό κατοίκων.⁷¹⁷ Με το Β. Δ. της 7ης Ιουνίου 1890, ο οικισμός αποσπάται από το δήμο Κορώνης (Πεταλιδίου) και προσαρτάται στον αντίστοιχο της Αίπειας.⁷¹⁸ Τη στιγμή της ενσωμάτωσής του στο νέο δήμο ήταν ο δεύτερος κατά πληθυσμιακή σειρά οικισμός, μετά την έδρα του δήμου, τη Λογγά, με 458 κατοίκους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920, ο οικισμός θα μετονομαστεί σε Αχλαδοχώρι.⁷¹⁹

⁷¹⁰ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁷¹¹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 345.

⁷¹² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840), σ. 122.

⁷¹³ *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1536.

⁷¹⁴ *Η ίδια* (ΦΕΚ 101/Α/13-03-1934), σ. 621.

⁷¹⁵ *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971...*, σ. 137.

⁷¹⁶ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

⁷¹⁷ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 355.

⁷¹⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890), σ. 544.

⁷¹⁹ *Η ίδια* (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927), σ. 2380.

Χαλβατζόλακα (η) Τοπωνύμιο στην περιοχή του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Χαλκώματα (τα) Χάλκινα μαγειρικά σκεύη που δίνονταν ως προίκα.

Χάντακας (ο) Μεγάλο αυλάκι. Εκτός από τα φυσικά ανοίγματα υπήρχαν και τα χαντάκια που άνοιγαν οι καλλιεργητές στην άκρη ενός κτήματος για να φεύγουν τα νερά της βροχής.

Χαρακοπιό (το) Τα πρώτα στοιχεία που διαθέτουμε για τον οικισμό προέρχονται από από την περίοδο της β' βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο, όπου αναφέρεται τόσο στο *Breve Descrittione del Regno di Morea*, με το όνομα *Caracapiò*⁷²⁰ όσο και στην απογραφή της εκκλησιαστικής περιουσίας.⁷²¹ Στη διάρκεια των οθωμανικών χρόνων υπήρξε σημαντικό εμπορικό και συγκοινωνιακό κέντρο στον οδικό άξονα που ένωνε το χωριό Σαρατζά (Χρυσοκελλαριά) με την Κορώνη.⁷²² Με την ίδρυση του ελληνικού βασιλείου, ο οικισμός θα συμπεριληφθεί στο δήμο Κολωνίδων, με πληθυσμό 236 κατοίκους⁷²³ και θα παραμείνει σε αυτόν έως και την κατάργηση του δήμου το 1912. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του οικισμού θα στηριχθεί στην εδραίωση της μονοκαλλιέργειας της σταφίδας, της δημιουργίας αγγαιοπλαστικών βιοτεχνιών και στην εγκατάσταση Αρκάδων κτηνοτρόφων (Αλωνίσταινα, Βυτίνα, Καρύταινα, Αρκουδόρεμα, Λεοντάριο και περιοχές της Κυνουρίας).⁷²⁴

Χούνη (η) Τοπωνύμιο μεταξύ των χωριών Λυκίσα (Λύκισσα) και Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Χουνίτσαν (η) Τοπωνύμιο πλησίον του χωριού Χαϊκάλι (Αχλαδοχώρι) Μεσσηνίας.

Χωματερό (το) Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά στη βενετική πηγή *Breve Descrittione del Regno di Morea*, ως μέρος του *territorio di Coron*, με το ίδιο ακριβώς όνομα, *Gomaterò*.⁷²⁵ Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το

⁷²⁰ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 110.

⁷²¹ Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, *ό. π.*, σ. 416.

⁷²² Παναγιώτης Δ. Κουτσούκος, *ό. π.*, σ. 107.

⁷²³ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁷²⁴ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 123.

⁷²⁵ Κωνσταντίνος Ντόκος, «Breve Descrittione del Regno di Morea...», σ. 111.

χωριό συμπεριλαμβάνεται στην αρχική σύσταση του δήμου Κολωνίδων (1835), αλλά με μηδενικό αριθμό κατοίκων.⁷²⁶ Στα χρόνια που ακολούθησαν και έως το 1850, στο χωριό θα εγκατασταθούν παραχειμάζοντες κτηνοτρόφοι από την Αλωνίσταινα Αρκαδίας⁷²⁷, οι οποίοι δημιούργησαν μια νέα οικιστική ομάδα διακριτής πληθυσμιακής ταυτότητας σε σχέση με τους όμορους οικισμούς. Το χωριό θα αποτελέσει τμήμα του δήμου Κολωνίδων μέχρι και την κατάργηση του δήμου, το 1912, όταν θα αποσπαστεί και μαζί με τους οικισμούς Παλαμάρι και Αγία Άννα θα συγκροτήσουν την κοινότητα Πανιάραις.⁷²⁸ Στον 20ό αιώνα, η οικονομική και δημογραφική πορεία του Χωματερού θα συνδεθεί με την τυχαία ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων λιγνίτη, που οδήγησε στη δημιουργία βιομηχανικής μονάδας, με σκοπό την εκμετάλλευσή του. Στη διετία 1916 – 1918, θα γίνουν οι πρώτες εργασίες για το άνοιγμα των στοών και η λειτουργία του λιγνιτωρυχείου θα ξεκινήσει λίγο αργότερα. Στο διάστημα λειτουργίας του ορυχείου από το 1918 έως και το 1935, η Εταιρεία Λιπασμάτων του Νικόλαου Κανελλόπουλου, που το εκμεταλλευόταν θα κατασκευάσει μια μικρή σιδηροδρομική γραμμή από το χωριό έως τον κοντινό παραθαλάσσιο οικισμό της Νέας Κορώνης (Καντιάνικα), με σκοπό τη φόρτωση του άνθρακα στις μικρές φορτηγίδες που θα το μετέφεραν στην Καλαμάτα.⁷²⁹ Επίσης, η εταιρεία κατασκεύασε κατοικίες για τους εργάτες και τις οικογένειές τους, αποθήκες για τη φύλαξη των υλικών και μικρό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Το 1927 – 1930 ιδρύθηκε από τους εργαζόμενους, το «*Σωματείο ανθρακωρύχων Χωματερού Η Πρόοδος*», που όμως διαλύθηκε σχετικά σύντομα, μετά την απόπειρα δολοφονίας εις βάρος του συνδικαλιστή εργάτη Ανδρέα Κατσαΐτη.⁷³⁰ Το ανθρακωρυχείο θα επαναλειτουργήσει στη διάρκεια της Κατοχής (1941 – 1944), στην αρχή υπό τον έλεγχο των Ιταλών και στη συνέχεια από τους Γερμανούς, με σκοπό την εξασφάλιση κάρβουνου για τις πολεμικές τους ανάγκες. Όμως, με το τέλος του πολέμου, το ορυχείο θα κλείσει οριστικά, παρά τις προσπάθειες που έγιναν στα τέλη της δεκαετίας του

⁷²⁶ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *ό. π.*, σ. 353.

⁷²⁷ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 110.

⁷²⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912), σ. 1537.

⁷²⁹ Νίκος Πασαγιώτης, *ό. π.*, σ. 110.

⁷³⁰ <https://www.homatero.gr/content/lignitoryheio-toy-homateroy-kai-i-istoria-toy>, προσβάσιμο στις 22/10/2020.

'40, με σκοπό την επαναλειτουργία του. Σήμερα στην περιοχή σχεδόν τίποτα δεν μαρτυρά τη βιομηχανική ιστορία του συγκεκριμένου οικισμού.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Πηγές

Αδημοσίευτες Πηγές

Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Μεσσηνίας

1. Αρχείο Συμβολαιογραφούντων Ειρηνοδικών Κορώνης, Βιβλία Ευρετηρίων (Λυτά Έγγραφα), 1836 – 1857.
2. Αρχείο Συμβολαιογράφου Κορώνης Παναγιώτη Τσαγκάρη, Βιβλία Ευρετηρίων (Λυτά Έγγραφα), 1857 – 1874.

Γενικά Αρχεία του Κράτους – Κεντρική Υπηρεσία

1. Αρχείο Σχεδίων Πόλεων (1833 – 1879). Σχέδια νομού Μεσσηνίας: Κορώνη, φ. 045 [1859].

Δημοσιευμένες Πηγές

- *Αιών*, 1838.
- *Ανέκδοτες επιστολές της βασίλισσας Αμαλίας στον πατέρα της, 1836 – 1853*, μτφρ. Βάνα και Μιχαέλ Μπούσε, τ. Α΄, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2011.
- *«Αρχείο Αγώνος» 1806 – 1832. Από τα Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη*, Μαρία Δημητριάδου (επιμ.), τ. Β΄, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2013.
- *Ευνομία*, 1899.
- *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 1ος, μ. Α΄, Βουλή των Ελλήνων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1992.
- *Ευρετήριο συζητήσεων του Κοινοβουλίου*, τ. 2ος, μ. Α΄, Βουλή των Ελλήνων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1993.
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 12/Α/6-04-1833).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 17/Α/4-05-1833).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 23/Α/1-08-1833).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 38/Α/27-11-1833).

- *H ίδια* (ΦΕΚ 3/Α/10-01-1834).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 4/Α/23-01-1834).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 13/Α/10-04-1834).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 16/Α/5-05-1834).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 18/Α/22-05-1834).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 7/Α/7-03-1835).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 11/Α/28-03-1836).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 43/Α/19-08-1836).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 80/Α/28-12-1836).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 44/Α/30-12-1837).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 11/Α/24-05-1839).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 22/Α/18-12-1840).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 26/Α/24-12-1841).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 14/Α/25-06-1842).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 34/Α/20-12-1845).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 37/Α/31-12-1845).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/10-06-1846).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 25/Α/11-07-1849).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 28/Α/13-08-1849).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 57/Α/31-12-1854).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 9/Α/15-03-1855).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 22/Α/22-03-1857).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 53/Α/22-11-1858).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 15/Α/16-04-1859).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 43/Α/23-08-1861).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 6/Α/7-02-1862).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 58/Α/10-12-1865).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 14/Α/8-02-1866).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 57/Α/22-09-1867).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 75/Α/26-11-1879).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 133/Α/7-06-1890).
- *H ίδια* (ΦΕΚ 103/Α/17-06-1905).

- *Η ίδια* (ΦΕΚ 103/Α/22-06-1905).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 262/Α/31-08-1912).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 93/Β/26-11-1916).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 195/Α/4-09-1919).
- *Η ίδια*, (ΦΕΚ 306/Α/22-12-1927).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 101/Α/13-03-1934).
- *Η ίδια* (ΦΕΚ 125/Α/21-05-1956).
- *Μεσσηνιακά Νέα*, 1968.
- *Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών 1822 – 1935*, Βουλή των Ελλήνων – Διεύθυνση Διοικητικού – Τμήμα Μητρώου Βουλευτών, Αθήνα 1986.
- *Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (ΦΕΚ 27/Α/31-12-1845).
- *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωρία*, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας – Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1950.
- *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, και οικισμούς*, Βασιλείον της Ελλάδος – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1972.
- *Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός πληθυσμός κυρωθείς δια του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος*, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας – Διεύθυνσις Στατιστικής, Αθήνα 1921.
- *Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 5 Απριλίου 1981. Κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς*, Ελληνική Δημοκρατία – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1982.
- *Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής κατά την τρίτην σύνοδον της πέμπτης βουλευτικής περιόδου*, τ. Α΄, Δημοσίου Τυπογραφείου, Αθήνα 1858 – 59.
- *Πρακτικά των συνεδριάσεων της Γερουσίας κατά την πρώτην σύνοδον της εβδόμης βουλευτικής περιόδου*, Δημοσίου Τυπογραφείου, Αθήνα 1861.
- *Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907*, Γεωργίου Χωματιανού (επιμ.), τ. Α΄, Βασιλείον της

Ελλάδος – Υπουργείον των Εσωτερικών – Υπηρεσία Απογραφής, Αθήνα 1909.

- *Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27 Οκτωβρίου 1907*, Γεωργίου Χωματιανού (επιμ.), τ. Β', Βασίλειον της Ελλάδος – Υπουργείον των Εσωτερικών – Υπηρεσία Απογραφής, Αθήνα 1909.
- *Στατιστική της Ελλάδος: Πληθυσμός. Απογραφή της 15 – 16 Απριλίου 1889*, μ. 2, Υπουργείον Εσωτερικών – Τμήμα Δημόσιας Οικονομίας και Στατιστικής, Αθήνα 1890.
- *Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός του έτους 1861, Εν Αθήναις 1862*, ανατ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Γιάννης Μπαφούνης (προλ. – επιμ. εκδ.), Αθήνα 1991.

II. Βιβλιογραφία

1. Ελληνική

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Η ελληνική οικονομία. Στον πρώτο βιομηχανικό αιώνα», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 61 – 74.

Η ίδια, «Βιομηχανία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830-1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 219 – 251.

Ανδριώτης Νίκος, «Ένα Υπόμνημα του 1829 περί Στατιστικής. Καταβολές και επιδράσεις», *Μνήμων* 18 (1996), σ. 181 – 190.

Ανωγιάτης – Πελέ Δημήτρης, «Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800 – 1820)», *Μνήμων* 10 (1985), σ. 1 – 16.

Αργυρόπουλος Περικλής, *Δημοτική διοικήσεις εν Ελλάδι*, Δ. Αθ. Μαυρομάτη, ²1859.

Ασδραχάς Σπύρος Ι., *Ιστορικά απεικασματα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995.

- Ο ίδιος**, «Εισαγωγή», Σπύρος Ι. Ασδραχάς με τη συνεργασία των Ν. Ε. Καραπιδάκη, Όλγας Κατσιαρδή – Hering, Ευτυχίας Δ. Λιάτα, Άννας Ματθαίου, Michel Sivignon, Traian Stoianovich, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία ιε' – ιθ' αιώνας*, τ. Α', Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003, σ. 21 – 45.
- Ο ίδιος**, «Η Αγροτική Οικονομία», Σπύρος Ι. Ασδραχάς με τη συνεργασία των Ν. Ε. Καραπιδάκη, Όλγας Κατσιαρδή – Hering, Ευτυχίας Δ. Λιάτα, Άννας Ματθαίου, Michel Sivignon, Traian Stoianovich, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία ιε' – ιθ' αιώνας*, τ. Α', Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003, σ. 289 – 356.
- Ο ίδιος**, «Οι όροι της οικονομικής καθημερινότητας», Σπύρος Ι. Ασδραχάς με τη συνεργασία των Ν. Ε. Καραπιδάκη, Όλγας Κατσιαρδή – Hering, Ευτυχίας Δ. Λιάτα, Άννας Ματθαίου, Michel Sivignon, Traian Stoianovich, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία ιε' – ιθ' αιώνας*, τ. Α', Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2003, σ. 515 – 519.
- Βαγιακάκος Δικαίος Β.**, «Το Πεταλίδι Αποικία Μανιατών», *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών (2 – 4 Δεκεμβρίου 1977)*, Αθήνα 1978, σ. 379 – 397.
- Βαγιωνάκης Χρήστος – Κατσιβελα Όλγα – Μιχάλαγα Δέσποινα – Μπελαβγένη Βάσω – Μπλέτας Μάριος**, Ν. Γ. Μοσχονάς (επιστ. εκδ.), *Ανδρέας Αμάραντος. Νοταριακές πράξεις Αράκλι Κεφαλονιάς (1548 – 1562)*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2001.
- Βακαλόπουλος Απόστολος**, *Πρόσφυγες και προσφυγικόν ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1939.
- Βασιλειάδης Χριστόδουλος**, *Η συμβολή της εκκλησιαστικής μουσικής στο ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Λευκωσία 2010.
- Βερέμης Θάνος – Κολιόπουλος Γιάννης**, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Καστανιώτη, Αθήνα 42006.

- Βερράρου Σταυρούλα Α.**, *Από τον κτηματία στον αγρότη. Οικονομικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί στην επαρχία Τριφυλίας το 19ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ρέθυμνο 2014.
- Βλαχάδη Μαρία – Παπαπέτρου Σάββας**, «Η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων», Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (διευθ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Β', Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σ. 237 – 254.
- Βόγλη Ελπίδα Κ.**, «Ποιοι είναι οι Έλληνες; Ο ορισμός του πολίτη και οι αναμορφώσεις της ελληνικής ταυτότητας κατά τη διάρκεια της Επανάστασης», Όλγα Κατσιαρδή – Hering· Αναστασία Παπαδία – Λάλα· Κατερίνα Νικολάου· Βαγγέλης Καραμανωλάκης (επιστ. επιμ.), *Ελλην, Ρωμής, Γραικός. Συλλογικοί προσδιορισμοί & ταυτότητες*, Ιστορήματα 7/Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ευρασία, Αθήνα 2018, σ. 497 – 513.
- Γιαννακόπουλος Θεόδωρος Δ.**, «Ιδιοκτήται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνία κατά τα μέσα του 19ου αιώνας», *Πελοποννησιακά ΙΘ'* (1991 – 1992), σ. 303 – 426.
- Γιανναράς Χρήστος**, *Ενάντια στη θρησκεία*, Ίκαρος, Αθήνα ²2007.
- Γιαννόπουλος Εμμανουήλ Στ.**, «Σύμμεικτα περί Νέας Μεθόδου της εκκλησιαστικής μουσικής», *Σύνθεσις*, 4, τχ. 2 (Δεκέμβριος 2015), σ. 1 – 29.
- Δαλακούρα Κατερίνα, Ζιώγου – Καραστεργίου Σιδηρούλα**, *Η εκπαίδευση των γυναικών – Οι γυναίκες στην εκπαίδευση (18ος – 20ός αιώνας). Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015.
- Δασκαλοπούλου – Καπετανάκη Σοφία**, «Εγκατάσταση – προίκα – κληρονομιά. Κατά φύλα διαφοροποιήσεις», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 291 – 306.
- Δερτιλής Γιώργος Β.**, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830 – 1920*, τ. Α', Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ⁶2010.

- Ο ίδιος**, *Λερναίον Κράτος. Πλέγματα εξουσίας στην Ιστορία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2019.
- Δημακόπουλος Ιορδάνης Ε.**, «Η εκκλησία του Αγίου Ρόκκου στα Χανιά», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. Ι, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Αθήνα 1979, σ. 257 – 267.
- Δήμιτσας Μαργαρίτης Γ.**, *Πολιτική γεωγραφία προς χρήσιν των γυμνασίων, ελληνικών σχολείων και παρθεναγωγείων*, μ. Α΄, Αθήνα 1878.
- Δρακοπούλου Ευγενία**, «Ο φόβος της τιμωρίας στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ζωγραφική», *Οι συλλογικοί φόβοι στην Ιστορία*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2000, σ. 93 – 110.
- Δρίτσας Δ., Μπαλιάτσας Δ., Καραμάτσκος Δ.**, *Λεξικό πρωτοχριστιανικών, βυζαντινών και νεότερων ορθόδοξων όρων*, Έννοια, Αθήνα 2005.
- Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, Θάνος Βερέμης (εισαγ. – επιμ.), μτφρ. Γιάννης Στεφανίδης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997.
- Ζέη Ελευθερία**, «Ο γάμος, ο θάνατος και η ακίνητη ιδιοκτησία στην Πάρο τον 18ο αιώνα: πρώτες προσεγγίσεις», *Τα Ιστορικά* 11 (1994), σ. 53 – 70.
- Η ίδια**, «Ο θάνατος στο Αιγαίο, 17ος – 18ος αιώνας: μια στιγμή μετάβασης», *Δοκίμες*, τχ. 11 – 12 (2003), σ. 139 – 186.
- Η ίδια**, «Χρόνοι και χρόνος στις νησιωτικές κοινωνίες μέσα από τα νοταριακά αρχεία (17ος – 18ος αι.)», *Μνήμων* 27 (2005), σ. 9 – 26.
- Ζέπος Παναγιώτης**, « «Ψυχάριον», «Ψυχικά», «Ψυχοπαίδι» », *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 10 (1981), σ. 17 – 28.
- Ηρακλείδου Σοφία Α.**, *Μητροπολιτικός κώδικας της Χάλκης Δωδεκανήσου. Προικοσύμφωνα, διαθήκες, δωρητήρια, πωλητήρια επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τέλη 19ου αρχές 20ού αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα 2019.

- Θανοπούλου Μαρία, Πετρονότη Μαρίνα**, «Βιογραφική προσέγγιση: μια άλλη πρόταση για την κοινωνιολογική θεώρηση της ανθρώπινης εμπειρίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 64 (1987), σ. 20 – 42.
- Θεοδώρου Βάσω**, «Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της φιλανθρωπίας. Από τον κοινωνικό έλεγχο στην αμοιβαιότητα», *Μνήμων* 25 (2003), σ. 171 – 184.
- Καζανάκη – Λάππα Μαρία**, «Η αντιμετώπιση του θανάτου στην όψιμη Κρητική Αναγέννηση. Μια πρώτη προσέγγιση μέσα από διαθήκες και νοταριακά έγγραφα», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), σ. 117 – 140.
- Καλλιβρετάκης Λεωνίδας Φ.**, «Ιστορική έρευνα των οικισμών της Ελλάδας: Ερευνητικά ζητούμενα και προβλήματα των πηγών», *Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου. Ιστορικά μελετήματα*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2003, σ. 7 – 24.
- Καλόγρη Παναγιώτα, Τσακόπουλος Βάσιος**, «Βιομηχανία και πόλεις στην Ελλάδα το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνική πόλη. Οθωμανικές κληρονομίες και ελληνικό κράτος (Αθήνα 26 – 28 Σεπτεμβρίου 1984, Ερμούπολη 29 – 30 Σεπτεμβρίου 1984)*, τ. Β', Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1985, σ. 431 – 438.
- Καλπουρτζή Εύα**, *Η συγγένεια ως αντικείμενο στρατηγικής με αναφορά το παράδειγμα της Νάξου κατά τον 17ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Αθήνα 1994.
- Η ίδια**, «Στα μονοπάτια των πηγών: Προτάσεις για την ανάγνωση του νοταριακού υλικού των Κυκλάδων», *Εθνολογία* 4 (1995), σ. 5 – 29.
- Καραμούζης Πολύκαρπος**, «Θρησκευτική ηθική και οικονομική συμπεριφορά. Οι ιδεολογικές χρήσεις της φιλανθρωπίας στον επίσημο λόγο της Ελληνικής Εκκλησίας», Χριστίνα Αγριαντώνη, Λήδα Παπαστεφανάκη, Μαρία Χριστίνα Χατζιωάννου (επιμ.), *2ο Διεθνές Συνέδριο Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας Αγορές και Πολιτική. Ιδιωτικά συμφέροντα και Δημόσια εξουσία, 18ος – 20ός αιώνας (Βόλος, 10 – 12 Φεβρουαρίου 2012)*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2016, σ. 67 – 84.

- Καραντζόλα Ελένη – Τικτοπούλου Κατερίνα – Φραντζή Κατερίνα**, «Τα νοταριακά έγγραφα ως πηγές για την πρόιμη νεοελληνική γλώσσα», Γιάννης Κ. Μαυρομάτης – Νίκος Αγιώτης (επιμ.), *Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Neograeca Medii Aevi Πρόιμη Νεοελληνική Δημόδης Γραμματεία. Γλώσσα, παράδοση και ποιητική*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2012, σ. 473 – 501.
- Καραπιδάκης Νίκος Ε.**, «Ιστορία της θρησκευτικότητας», *Νέα Εστία*, τχ. 1766 (2004), σ. 639 – 644.
- Καρούζου Εύη**, «Ζητήματα κατοχής εθνικών γαιών (1833 – 1871)», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 149 – 161.
- Η ίδια**, «Θεσμικό πλαίσιο και αγροτική οικονομία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 175 – 218.
- Καρύδης Δημήτρης Ν.**, *Χωρο-γραφία νεωτερική ή λόγος για τη συγκρότηση και εξέλιξη των ελληνικών πόλεων από τον 15ο στον 19ο αι. με βάση αδημοσίευτες Οθωμανικές και Δυτικο-Ευρωπαϊκές αρχειακές πηγές*, Αθήνα 1993.
- Ο ίδιος**, *Τα επτά βιβλία της Πολεοδομίας*, Παπασωτηρίου, Αθήνα 2008.
- Κάσδαγλη Αγλαΐα**, «Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη. Στερεότυπες εκφράσεις και παράγοντες διαμόρφωσής τους», *Μνήμων* 35 (2016), σ. 43 – 62.
- Κατσαρός Κυριάκος**, *Μεγάλοι κύκλοι της καπιταλιστικής οικονομίας και κυρίαρχα ρεύματα του αστικού φιλελευθερισμού*, Παπαζήση, Αθήνα 2010.
- Κατσιαρδή – Hering Όλγα**, «Έλλην, Γραικός, Ρωμής: από το πολυεθνικό στο εθνικό», Όλγα Κατσιαρδή – Hering· Αναστασία Παπαδία – Λάλα· Κατερίνα Νικολάου· Βαγγέλης Καραμανωλάκης (επιστ. επιμ.), *Έλλην, Ρωμής, Γραικός. Συλλογικοί προσδιορισμοί & ταυτότητες*, Ιστορήματα 7/Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ευρασία, Αθήνα 2018, σ. 19 – 36.

Καυκούλα Κ., Παπαμίχος Ν., Χαστάογλου Β., *Σχέδια πόλεων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1990.

Κεφαλαιώδης αναγραφή αρχειακού υλικού ΓΑΚ/Αρχεία Νομού Μεσσηνίας, Αναστασία Μηλίτση – Νίκα (επιμ.), Καλαμάτα 1997.

Κολοκοτρώνης Ιωάννης Θ., *Ελληνικά υπομνήματα ήτοι επιστολαί και διάφορα έγγραφα αφορώντα την Ελληνικήν Επανάστασιν από 1821 μέχρι 1827*, Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, Αθήνα 1856.

Κόμης Κώστας, *Σύναμμα. Κοινωνικές δομές και όψεις του νεοελληνικού χώρου: Πόλεις, πληθυσμιακές μετακινήσεις, μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα 2007.

Ο ίδιος, *Πολιτικοστρατιωτικές αναταραχές και πληθυσμιακές μετακινήσεις. Ο ελληνικός 19^{ος} αιώνας και το 1821*, Παπαζήση, Αθήνα 2014.

Ο ίδιος, *Κοινωνικές δομές και συλλογικές συμπεριφορές: Όροι και όρια ερμηνείας των ιστορικών πηγών*, Παπαζήση, Αθήνα 2015.

Ο ίδιος, *Ιστορία και ιστορικά τεκμήρια. Παραδείγματα από τον ελλαδικό χώρο στους νεότερους χρόνους [16ος – 20ός αιώνας]*, Παπαζήση, Αθήνα 2017.

Κορασίδου Μαρία, *Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. Φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα 1995.

Κορρέ – Ζωγράφου Κατερίνα, *Η καθημερινή ζωή των νεοελλήνων (1700 – 1950)*, Αθήνα 2005.

Κοτέα Μαριάνθη Γ., *Η συγκρότηση των ελληνικών πόλεων, 1828 – 1862*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 1999.

Κοτζαγεώργης Φωκίων, «Εισαγωγή», Δημήτρης Παπασταματίου – Φωκίων Κοτζαγεώργης, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σ. 1 – 12.

- Κουρούκλη Μαρία**, «Οικογενειακές δομές και πρότυπα διαμονής στην Κέρκυρα τον 19ο αιώνα», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 269 – 274.
- Κουτσούκος Παναγιώτης Δ.**, *Ιστορία, παραδόσεις και θρύλοι της Κορώνης και των πέριξ*, Αθήνα 2010.
- Κρεμμυδάς Βασίλης**, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18ο αιώνα (1715 – 1792) με βάση τα Γαλλικά Αρχεία*, Αθήνα 1972.
- Ο ίδιος**, «Ο γαλλικός στρατός στην Πελοπόννησο. Συμβολή στην ιστορία της Καποδιστριακής περιόδου», *Πελοποννησιακά* 12 (1976 – 1977), σ. 75 – 102.
- Ο ίδιος**, *Διπλό ταξίδι. Ψηλαφήσεις ενός ιστορικού*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2009.
- Κωνσταντινίδης Ανέστης Κ.**, «Το λιμάνι της Καλαμάτας», *Πόλεις Λιμάνια Πελοποννήσου, Καλαμάτα – Πάτρα*, τ. ΜΓ', Επτά Ημέρες [εφ. Η Καθημερινή], Αθήνα 2001, σ. 60 – 64.
- Κωστής Κώστας Π.**, *Στον καιρό της πανώλης. Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου, 14ος – 19ος αιώνας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1995.
- Λαμπάκης Γεώργιος**, «Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του 1898», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 3 (1903), σ. 63 – 111.
- Λαμπρινός Κώστας Ε.**, «Νοταριακή τέχνη και βενετική εξουσία: Η δίκη ενός Κρητικού συμβολαιογράφου στα τέλη του 16ου αιώνα», *Πεπραγμένα Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου (Ελούντα, 1 – 6 Οκτωβρίου 2001)*, τ. Β1, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 2004, σ. 285 – 296.
- Λουκάτος Δημήτριος Σ.**, «Λαογραφικά περί τελευτήης ένδειξεις παρά Ίωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ» *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών* 2 (1940), σ. 30 – 117.
- Ο ίδιος**, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα ⁴1992.

- Λούκος Χρήστος**, «Οι συμβολαιογράφοι της Ερμούπολης – Σύρου (19ος αιώνας)», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 253 – 264.
- Ο ίδιος**, «Η πόλη και οι νεκροί της (Ερμούπολη, 19ος αιώνας)», *Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Συνεδρίου Η πόλη στους νεότερους χρόνους. Μεσογειακές και Βαλκανικές όψεις (19ος – 20ός αι.) Αθήνα, 27 – 30 Νοεμβρίου 1997*, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2000, σ. 269 – 282.
- Ο ίδιος**, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα. Οι μαρτυρίες των διαθηκών*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2000.
- Μακρής Κίτσος Α.**, «Το αντικείμενο καθημερινής χρήσης στους νεότερους χρόνους», *Δελτίο της εταιρείας σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας* 3 (1979), σ. 90 – 97.
- Μάνεσης Αριστόβουλος Ι.**, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, Αντ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1980.
- Μανσόλας Αλέξανδρος**, *Πολιτειογραφικά πληροφορία περί Ελλάδος*, Εθνικού Τυπογραφείου, Αθήνα 1867.
- Μαντούβαλος Ίκαρος**, ««Ελληνες» διαθέτες και πρακτικές κληροδοσίας στην Τεργέστη: μια πρώτη προσέγγιση σε σχέση με την περίπτωση της Βιέννης και της Πέστης (19ος αιώνας)», *Μνήμων* 30 (2009), σ. 107 – 140.
- Ματθαίου Άννα**, *Οικογένεια και Σεξουαλικότητα. Μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας [ελληνικές μαρτυρίες, 17ος – αρχές 19ου αι.]*, Μέλισσα, Αθήνα 2019.
- Ματθαίου Βίκτωρ**, *Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αθήνα ³1964.
- Μαυρομούστακου Ήβη**, «Το ελληνικό κράτος 1833 – 1871. Β. Πολιτικοί θεσμοί και διοικητική οργάνωση», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 27 – 50.
- Μέγας Γεώργιος Α.**, «Παραδόσεις περί άσθενειών», *Λαογραφία Ζ΄* (1923), σ. 465 – 520.

- Μερακλής Μιχαήλ Γ.**, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση – ήθη και έθιμα – λαϊκή τέχνη*, Οδυσσεάς, Αθήνα ²2007.
- Μεσσηνία. Ο πολιτισμός της ελιάς στη μεσσηνιακή γή*, Βιοτουριστικός Οδηγός, Διεθνής Οργάνωση Βιοπολιτικής, Μεσσηνία 2015.
- Μηλίτση – Νίκα Αναστασία**, *Τα γλυπτά μνημεία του κοιμητηρίου Καλαμάτας αφηγούνται την ιστορία τους 1870 – 1940*, Γ.Α.Κ. Αρχαία Νομού Μεσσηνίας, Καλαμάτα 2018.
- Μιχάλαγα Δέσποινα Στεφ.**, *Συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Πελοποννήσου κατά τη Β΄ Βενετοκρατία (1685 – 1715)*, διατριβή επί διδακτορία, Κληροδότημα Βασιλικής Δ. Μωραΐτου, Αθήνα 2008.
- Μονιούδη – Γαβαλά Δώρα**, *Πολεοδομία στο ελληνικό κράτος, 1833 – 1890. Αθήνα – Ερμούπολη – Μεσολόγγι – Αγρίνιο – Αίγιο – Σπάρτη*, Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών του Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας, Αγρίνιο 2012.
- Μοσχόπουλος Γεώργιος Ν.**, *Διαθήκες*, τ. 1, Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Κεφαλονιάς, Αθήνα 1989.
- Μπάγιας Ανδρέας Φ.**, *Αρχειονομία. Βασικές έννοιες και αρχές. Η οργάνωση των αρχείων για τη διοίκηση και την έρευνα*, Κριτική, Αθήνα 1998.
- Μπαλωτή Ξένη**, *Μαιζών, ένας μεγάλος φιλέλληνας. Η εκστρατεία του στην Πελοπόννησο*, Αθήνα 1993.
- Μπέζος Μάριος**, *Φαινομενολογία της θρησκείας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.
- Ο ίδιος**, *Δοκίμια ψυχολογίας της θρησκείας*, Εξάντας, Αθήνα 2004.
- Μπέζος Μάριος Π.**, *Ψυχολογία της Θρησκείας. Οι ανθρωπολογικές συνέπειες της χριστιανικής θεολογίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα ⁹2008.
- Νικολακάκης Δημήτριος Η.**, «Ο θάνατος στην κανονική οικονομία της Εκκλησίας», *Θεολογία* 88, τχ. 4 (2017), σ. 23 – 39.
- Νικολάου Γιώργος Β.**, «Η Μεσσηνία όπως την είδε ο Γάλλος ιστορικός και ταξιδιώτης Μπυσόν, το 1841», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 2 (2008), σ. 71 – 82.

- Ο ίδιος**, *Μελέτες ιστορίας του Πελοποννησιακού χώρου. Από τα μέσα του 17ου αιώνα ως τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2009.
- Ο ίδιος**, «Η Μεσσηνία όπως την είδε το 1832 – 1833 ο Γάλλος αξιωματικός Λακούρ», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 3 (2009), σ. 135 – 154.
- Ο ίδιος**, «Η Μεσσηνία όπως την είδε το 1829 ο Γάλλος ζωγράφος και χαράκτης Amaury – Duval», *Μεσσηνιακό Ημερολόγιο* 5 (2011), σ. 261 – 271.
- Ο ίδιος**, *Μελέτες οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Πελοποννήσου. Από την ύστερη οθωμανοκρατία στο νεοελληνικό κράτος*, Παρασκήνιο, Αθήνα 2017.
- Νιτσιάκος Βασίλης Γ.**, *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές, Οδυσσέας*, Αθήνα ²1993.
- Νουχάκης Ιωάννης Εμ.**, *Ελληνική χωρογραφία. Γεωγραφία, ιστορία, στατιστική πληθυσμού και αποστάσεων*, Σπ. Κουτσολίνω, Αθήνα ³1901.
- Ντόκος Κωνσταντίνος**, «Η εν Πελοποννήσω εκκλησιαστική περιουσία κατά την περίοδον της Β' Ενετοκρατίας. Ανέκδοτα έγγραφα εκ των Αρχείων Ενετίας», *Byzantinische Neugriechische Jahrbücher* 21 (1976), σ. 43 – 168.
- Ο ίδιος**, «Breve Descrittione del Regno di Morea. Αφηγηματική ιστορική πηγή ή επίσημο βενετικό έγγραφο της Β' Βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο;», *Εώα και Εσπερία* 1 (1993), σ. 81 – 131.
- Ράπτης Κώστας**, «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789 – 1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», *Μνήμων* 20 (1998), σ. 211 – 243.
- Ρόκου Βασιλική**, *Θεωρία Λαογραφίας. Η Λαογραφία στο δρόμο της ιστορικής επιστήμης: ένας θεωρητικός προβληματισμός*, Γιάννινα 1991.
- Παναγιωτόπουλος Βασίλης**, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα, 1832 – 1871», *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο αιώνα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1980, σ. 216 – 235.
- Ο ίδιος**, *Πληθυσμοί και οικισμοί της Πελοποννήσου 13ος – 18ος αιώνας*, Αγγελική Κόκκου (επιμ.), μτφρ. Χριστίνα Αγριαντώνη, Ιστορικό Αρχείο, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1987.

- Πανοπούλου Αγγελική**, «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα: Διοικητική, εκκλησιαστική, οικονομική οργάνωση», Χρύσα Μαλτέζου (επιστ. διευθ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά Τεκμήρια*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σ. 277 – 370.
- Η ίδια**, *Συντεχνίες και θρησκευτικές αδελφότητες στη βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα – Βενετία 2012.
- Παπαγεωργίου Στέφανος Π.**, *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821 – 1862*, Παπαζήση, Αθήνα 2004.
- Παπαγεωργίου – Βενετάς Αλέξανδρος**, *Πόλεις και μνημεία στην Ελλάδα του Όθωνος. Κριτική θεώρηση και σχολιασμός μιας μαρτυρίας του Friedrich Stauffert αρχιτέκτονος του Δήμου Αθηναίων κατά τα έτη 1835 – 1843*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα 2010.
- Παπαγιάννη Ελευθερία, Αρναούτογλου Ηλίας, Δημοπούλου Αθηνά, Καράμπελας Δημήτρης, Λιαμαρκόπουλος Αλέξανδρος, Χατζάκης Ιωάννης, Χέλμης Ανδρέας**, *Ιστορία Δικαίου*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015.
- Παπαδάκη Ασπασία**, «Αποδείξεις αστικής ιδιότητας στην Κρήτη το 17ο αιώνα (Prove di Cittadinanza)», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β2, Δήμος Ρεθύμνης – Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνης, Ρέθυμνο 1995, σ. 619 – 634.
- Παπαδία – Λάλα Αναστασία**, «Οι Έλληνες και η βενετική πραγματικότητα: Ιδεολογική και κοινωνική συγκρότηση», Χρύσα Α. Μαλτέζου (επιστ. διευθ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά Τεκμήρια*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σ. 173 – 276.
- Η ίδια**, «Κοινωνία και κοινότητες στην Πελοπόννησο κατά την περίοδο της Β' Βενετοκρατίας», Όλγα Κατσιαρδή – Hering (επιστ. επιμ.), *Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου τέλη 17ου – αρχές 18ου αιώνα. Από τη συλλογή του Πολεμικού Αρχείου της Αυστρίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2018, σ. 59 – 72.

- Παπαντωνίου Νικόλαος Σ.**, *Κληρονομικό Δίκαιο*, Αντ. Σάκουλας, Αθήνα ³1989.
- Παπαρρήγα – Αρτεμιάδη Λυδία**, «Μορφές δωρεών και νομικοί περιορισμοί στον κυκλαδικό χώρο κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο (17^{ος} – 18^{ος} αι.)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών* 36 (2002), σ. 135 – 181.
- Παπαστεφανάκη Λήδα**, «Μισθωτή εργασία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830-1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 253 – 291.
- Παπαταξιάρχης Ευθύμιος**, «Εισαγωγή: Το παρελθόν στο παρόν. Ανθρωπολογία, ιστορία και η μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας», Ευθύμιος Παπαταξιάρχης – Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Παρελθόν. Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 13 – 74.
- Ο ίδιος**, «Το φύλο στην Ανθρωπολογία (και την Ιστοριογραφία): ορισμένες γνωστικές και μεθοδολογικές προεκτάσεις», *Μνήμων* 19 (1997), σ. 201 – 210.
- Πασαγιώτης Νίκος**, *Ανεβοκατεβάτες. Οι παραχειμάζοντες βοσκοί της Αρκαδίας στη Μεσσηνία*, Αθήνα 1987.
- Πασχάλης Δημήτριος Π.**, *Δύο ανδρείοι εθνομάρτυρες ιεράρχαι: Κορώνης Γρηγόριος και Σωζουπόλεως Παΐσιος*, Φοίνικος, Αθήνα 1930.
- Περρωτής Ελευθέριος Π.**, «Η εκ βάθρων ανακαίνιση του μητροπολιτικού ναού Αγίου Δημητρίου Κορώνης», *ΣΤ' Επιστημονικό Συμπόσιο Νεοελληνικής Εκκλησιαστικής Τέχνης (Αθήνα, 9-11 Οκτωβρίου 2020)*, Τμήμα Θεολογίας – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (υπό έκδοση).
- Περρωτής Περικλής**, «Η εκστρατεία του Μαιζώνος εις Πελοπόννησον», *Ελληνικά* 9 (1936), σ. 37 – 54.
- Πετμεζάς Σωκράτης**, «Αγροτική οικονομία», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 103 – 152.

- Πετρόπουλος Δημήτριος Α.**, «Συμβολή εις την έρευναν των λαϊκών μέτρων και σταθμών», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών* 7 (1953), σ. 57 – 101.
- Πλουμίδης Γεώργιος Σ.**, *Ιστορική μάθηση (προτάσεις για τις πηγές και τη μεθοδολογία στην Ιστορία)*, Αναστατικές – Διον. Νότη Καραβία, Αθήνα 2010.
- Πλουμίδης Σπυρίδων Γ.**, «Η έννοια του «Θανάτου» στην Ελληνική Επανάσταση (1821 – 1832): Ιδεολογικές προσλήψεις και πολιτική πρακτική», *Μνήμων* 32 (2012), σ. 59 – 88.
- Πολίτης Αλέξης**, «Ο διπλός χρόνος των αρχείων», *Μνήμων* 12 (1989), σ. 232 – 234.
- Ο ίδιος**, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830 – 1880*, Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, Αθήνα 1993.
- Ράπτης Δημήτριος Ελ.**, «Λαός και λαϊκός πολιτισμός, η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων, η πρόσληψη και η μυθοποίηση του παρελθόντος», Μανόλης Γ. Βαρβούνης – Μανόλης Γ. Σέργης (διευθ.), *Ελληνική Λαογραφία. Ιστορικά, θεωρητικά, μεθοδολογικά, θεματικές*, τ. Α', Ηρόδοτος, Αθήνα 2012, σ. 369 – 405.
- Ρασιδάκη Αλεξάνδρα**, «Η εικονολογία του Θανάτου: μια αντιπαραβολή», *Σύγκριση* 26 (2016), σ. 48 – 80.
- Ρίκου Ελπίδα**, «Θάνατος: «όριο» και ερώτημα. Προσεγγίσεις στις σύγχρονες αναπαραστάσεις του θανάτου», *Δοκίμες* 7 (1998), σ. 7 – 40.
- Ρώσση Πολυτίμη**, «Θρησκευτικές και κοινωνικές πτυχές των διαθηκών στην Κώμη της Τήνου τον 19^ο αιώνα», *Analecta Catholica* 5, 2 (2016), σ. 173 – 222.
- Σαΐτας Γιάννης**, «Η γαλλική αποστολή. Η επιστημονική εξερεύνηση του Μοριά 1829 – 1830», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 3ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 389 – 404.
- Ο ίδιος**, «Η γεωγραφική – χαρτογραφική τεκμηρίωση του Μοριά από τη γαλλική Επιστημονική Αποστολή, 1828 – 1832», Δημήτρης Π. Δρακούλης – Γεώργιος Π. Τσότσος (επιμ.), *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου – Τμήμα

Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνικής Σχολής Α.Π.Θ., Αντωνίου Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 263 – 274.

Σβορώνος Νίκος Γ., *Ανάλεκτα νεοελληνικής ιστορίας και ιστοριογραφίας*, Ξ. Γιαταγάνας (εισαγ. – επιμ.), Θεμέλιο, Αθήνα ⁴1995.

Σκιαδάς Ελευθέριος Γ., *Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833 – 1912. Σχηματισμός – σύσταση – εξέλιξη – πληθυσμός – εμβλήματα*, Μικρός Ρωμηός, Αθήνα 1994.

Σκοπετέα Έλλη, *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830 – 1880)*, Πολύτυπο, Αθήνα 1988.

Σηλιάδης Νικόλαος, *Απομνημονεύματα*, τ. Β΄, Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Αθήνα 1852.

Σηλιωτάκης Σπυρίδων Α., *Στατιστικά πληροφορία περί Ελλάδος*, μ. Α΄, Β. Τυπογραφείου, Αθήνα 1859.

Σταθόπουλος Μιχάλης, «Η έννομη τάξη στην Ελλάδα του Όθωνα», Ευάγγελος Χρυσός – Wolfgang Schultheiss (επιμ.), *Πρακτικά Ελληνο-γερμανικού Συνεδρίου Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων (Αθήνα, 16 και 17 Απριλίου 2010)*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Αθήνα 2010, σ. 57 – 69.

Σταματάκης Ιωάννης Δ., *Πίναξ χωρογραφικός της Ελλάδος, περιέχων τα ονόματα, τας αποστάσεις και τον πληθυσμόν των δήμων, πόλεων, κομποπόλεων και χωρίων*, Γ. Βλασσαρίδου, Αθήνα 1846.

Σωτηρόπουλος Λεωνίδας – Δημητροπούλου Δούλη, «Η μεταβίβαση της οικογενειακής περιουσίας στην περιοχή της Πάτρας. Μερικές πλευρές του προβλήματος», Μαρίνα Μαροπούλου (επιστ. επιμ.), μτφρ. Μαρίνα Μαροπούλου, Λήδα Ιστικοπούλου, *Οικογένεια και περιουσία στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1994, σ. 253 – 261.

Τομαρά – Σιδέρη Ματούλα, *Ιστορική Δημογραφία. Από τις δημογραφικές διαδικασίες στις συλλογικές νοοτροπίες και συμπεριφορές*, Παπαζήση, Αθήνα 1998.

- Τουρτόγλου Μενέλαος**, «Το Δίκαιο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σ. 110 – 117.
- Τσακόπουλος Παναγιώτης**, «Ελληνική πόλη και νεοκλασικισμός: Η ελληνική πολεοδομία στο 19ο αιώνα», *Αρχαιολογία & Τέχνες* 65 (1997), σ. 31 – 41.
- Τσακούρης Κυριάκος**, *Η φιλανθρωπία στην Ελλάδα του 19ου αιώνα: συγκρότηση και λειτουργία. Η περίπτωση της Αθήνας και του Πειραιά*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Νομικής, Θεσσαλονίκη 1995.
- Τσαπόγας Μιχάλης**, «Η ανανέωση του δικαίου. Επίσημο δίκαιο και τοπικά έθιμα, 1833 – 1871», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 4ος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 51 – 58.
- Τσιρώνης Χρήστος Ν.**, «Οι έρευνες για τη θρησκευτικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. Επιστημολογικά προλεγόμενα», *Culture and Research* 1 (2012), σ. 67 – 82.
- Τσώνης Σταύρος Π.**, *Γριζόκαμπος, ένα παράξενο χωριό. Ιστορία – κοινωνικός βίος – ήθη – μνημεία – γειτονικά χωριά – γριζοκαμπίτικα διηγήματα – γενεαλογικό δένδρο*, Αθήνα 2010.
- Φιλιππίδης Δημήτρης**, *Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα (1830 – 1920)*, Μέλισσα, Αθήνα 2007.
- Φουρναράκη Ελένη**, «Το σύγχρονο εγχείρημα της ιστορίας των γυναικών. Πτυχές μιας μετατόπισης προς μια ιστορία της σχέσης των φύλων», *Μνήμων* 19 (1997), σ. 186 – 199.
- Φραγκιάδης Αλέξης**, «Αγροτική οικονομία και εξωτερικό εμπόριο», Κώστας Κωστής – Σωκράτης Πετμεζάς (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830 – 1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 153 – 174.
- Ο ίδιος**, *Ελληνική οικονομία 19ος – 20ός αιώνας. Από τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρώπης*, Νεφέλη, Αθήνα 2007.
- Ο ίδιος**, «Πολιτική εξουσία και σχέσεις γαιοκτησίας στην Ελλάδα, 19ος – αρχές 20ού αιώνα: Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις», Σωκράτης Πετμεζάς, Τζελίνα Χαρλαύτη, Ανδρέας Λυμπεράτος, Κατερίνα Παπακωνσταντίνου (επιμ.),

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας Θεωρητικές Αναζητήσεις και Εμπειρικές Έρευνες (Ρέθυμνο, 10-13.12.2008), Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης – Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012, σ. 119 – 135.

Φραντζής Αμβρόσιος, *Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του έτους 1715, και λήγουσα το 1837*, τ. Α΄, Κωνστ. Καστόρχη και Συντροφίας, Αθήνα 1839.

Χαιρέτη Μαρία, «Διοριστήριο έγγραφο Έλληνα νοτάριου της Κρήτης (1365)», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), σ. 62 – 72.

Χατζηϊωάννου Μαρία Χριστίνα, «Η τύχη των πρώτων Ιταλών μεταξουργών στο ελληνικό κράτος», *Μνήμων* 13 (1991), σ. 121 – 138.

Η ίδια, «Η εξέλιξη μιας παραδοσιακής επιχείρησης στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα», Χριστίνα Αγριαντώνη – Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου (επιμ.), *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 1995, σ. 17 – 40.

Η ίδια, «Μικροϊστορικές αναζητήσεις», *Μνήμων* 20 (1998), σ. 151 – 160.

Χατζόπουλος Αντώνιος, *Η εκκλησιαστική μουσική παιδεία στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Θεολογίας, Αλεξανδρούπολη 2000.

Χουλιάρκης Μ., *Αι στατιστικά μετρήσεις του πληθυσμού της Ελλάδος 1821 – 1900*, Αθήνα 1975.

Χουλιάρκης Μιχαήλ Γ., *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 – 1971*, τ. Α΄, μ. Ι΄, Εθνικό Κέντρον Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1973.

Ο ίδιος, *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 – 1971*, τ. Α΄, μ. ΙΙ΄, Εθνικόν Κέντρον Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1974.

Χριστοφιλόπουλος Δημήτρης Γ., *Εισαγωγή στο Δίκαιο. Βασικοί θεσμοί Ιδιωτικού Δικαίου*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998.

2. Ξένη

- Άντερσον Μπένεντικτ**, *Φαντασιακές κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, μτφρ. Ποθητή Χαντζαρούλα, Νεφέλη, Αθήνα 1997.
- Anttonen Pertti J.**, *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα. Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της Λαογραφίας*, μτφρ. Γιώργος Χ. Κούζας, Πατάκη, Αθήνα 2018.
- Αριές Φιλίπ**, *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση. Από το Μεσαίωνα ως τις μέρες μας*, μτφρ. Καρίνα Λάμψα, Γλάρος, Αθήνα 1988.
- Ο ίδιος**, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου. Ο εξαγριωμένος θάνατος*, μτφρ. Θεοδόσης Νικολαΐδης, τ. ΙΙ, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ²2006.
- Ο ίδιος**, *Ο άνθρωπος ενώπιον του θανάτου. Η εποχή των κοιμωμένων*, μτφρ. Θεοδόσης Νικολαΐδης, τ. Ι, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ²2009.
- Beaton Roderick**, *Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους*, μτφρ. Μενέλαος Αστερίου, Πατάκη, Αθήνα ²2020.
- Bennet John**, «Τα διαμερίσματα της Μεθώνης και του Ναβαρίνου», Όλγα Κατσαρδή – Hering (επιστ. επιμ.), *Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου τέλη 17ου – αρχές 18ου αιώνα. Από τη συλλογή του Πολεμικού Αρχείου της Αυστρίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2018, σ. 315 – 347.
- Braudel Fernand**, *Μελέτες για την Ιστορία*, μτφρ. Οντέτ Βαρών και Ρόδη Σταμούλη, Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων ²1987.
- Dakin Douglas**, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770 – 1923*, μτφρ. Α. Ξανθόπουλος, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα ⁵2005.
- Dionysiou Zoe**, *Use and function of traditional Greek music in music schools of Greece*, διδακτορική διατριβή University of London, Institute of Education, Λονδίνο 2002.

- Dupront Alphonse**, «Η θρησκεία: Θρησκευτική ανθρωπολογία», μτφρ. Κλαίρη Μιτσοτάκη, Νίκος Σαββάτης, *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 2, Ράππα, Αθήνα 1975, σ. 95 – 133.
- Farge Arlette**, *Η γένση του αρχείου*, μτφρ. Ρίκα Μπενβενίστε, Νεφέλη, Αθήνα 2004.
- Geib Gustav**, *Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α΄*, Τρις Αυδή – Καλκάνη (μτφρ. – εισαγ. – επιμ.), Γκοβόστη, Αθήνα 2007.
- Gracy II David B.**, «Archives begin at “A” but where do they end ?», *Αρχειακά Νέα της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας* 23 (Δεκέμβριος 2006), σ. 45 – 51.
- Hobsbawm E. J.**, *Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ²1992.
- Ο ίδιος**, *Η εποχή των Επαναστάσεων 1789 – 1848*, μτφρ. Μαριέτα Οικονομοπούλου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα⁴2002.
- Hobsbawm Eric**, *Για την Ιστορία*, μτφρ. Παρασκευάς Ματάλας, Θεμέλιο, Αθήνα 1998.
- Χομπσμπάουμ Έρικ**, «Από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό», μτφρ. Παύλος Γρεβενίτης, *Η μετάβαση από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα³2010, σ. 229 – 236.
- Julia Dominique**, «Η θρησκεία: Θρησκευτική ιστορία», μτφρ. Κλαίρη Μιτσοτάκη, Νίκος Σαββάτης, *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 2, Ράππα, Αθήνα 1975, σ. 134 – 170.
- Kasdagli Aglaia E.**, *Land and marriage settlements in the Aegean: a case study of seventeenth-century Naxos*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies & Vikelea Municipal Library of Iraklion (Crete), Βενετία 1999.
- Laburthe – Torla Philippe – Warnier Jean-Pierre**, *Εθνολογία – Ανθρωπολογία*, Εύα Καλπουρτζή (επιστ. επιμ.), μτφρ. Βάνα Χατζάκη, Κριτική, Αθήνα 2003.
- Μανίν Δανιήλ**, *Περί της αστικής, εμπορικής και πολιτικής των Ενετών νομοθεσίας*, μτφρ. Μιχαήλ Στεφ. Ίδρωμένου, Ν. Πετσάλη, Εν Κερκύρα 1889, ανατ. Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα MMII.

- Μάουρερ Γκέοργκ Λούντβιχ**, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, Τάσου Βουρνά (εισαγ, επιμ., σχολ.), μτφρ. Όλγας Ρομπάκη, τ. 1ος, Αφων Τολίδη, Αθήνα 1976.
- Ο ίδιος**, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την Ανεξαρτησία ως την 31 Ιουλίου 1834*, Τάσου Βουρνά (εισαγ, επιμ., σχολ.), μτφρ. Όλγας Ρομπάκη, τ. 2ος, Αφων Τολίδη, Αθήνα 1976.
- Μέρινγκτον Τζών**, «Πόλη και ύπαιθρος στη μετάβαση προς τον καπιταλισμό», μτφρ. Παύλος Γρεβενίτης, *Η μετάβαση από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα ³2010, σ. 245 – 284.
- Νανέττι Ανδρέας**, *Εγγραφα Κορώνης και Μεθώνης. Αναζήτηση και κριτική εγγράφων των δύο κύριων οφθαλμών του Κοινού της Βενετίας (ΙΔ΄ και ΙΕ΄ αιώνα)*, τ. Ι, μ. Α΄, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 1999.
- Ο ίδιος**, *Εγγραφα Κορώνης και Μεθώνης. Αναζήτηση και κριτική εγγράφων των δύο κύριων οφθαλμών του Κοινού της Βενετίας (ΙΔ΄ και ΙΕ΄ αιώνα)*, τ. Ι, μ. Β΄, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2007.
- Nanetti Andrea**, *Στις απαρχές του θαλάσσιου κράτους της Βενετίας. Κορώνη και Μεθώνη, 1204 – 1209. Κριτική έκδοση, μετάφραση και σχολιασμός της Συνθήκης της Σαπιέντζας*, μτφρ. Μαρίνα Κουμανούδη, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2018.
- Orlando Ermano**, «Η εικόνα της οικογένειας», Χρύσα Μαλτέζου (επιστ. διεύθ.), μτφρ. Αμαλία Κολώνια, *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, τ. Β΄, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα – Βενετία 2010, σ. 805 – 833.
- Papathanasopoulos George – Papathanasopoulos Thanos**, *Pylos-Pylia. A journey through space and time: Nestor's Pylos, Navarino, Methone, Corone*, Archaeological Receipts Fund, Αθήνα 2000.
- Petropulos John A.**, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833 – 1843)*, τ. Α΄, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985.

Strange Julie-Marie, *Death, Grief and Poverty in Britain, 1870 – 1914*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 2005.

Τίρς Φρειδερίκος, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828 – 1830) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, Τάσου Βουρνά (εισαγ. – επιμ. – σχολ.), μτφρ. Α. Σπήλιου, τ. Β΄, Αφων Τολίδη, Αθήνα 1972.

Τοντόροφ Νικολάϊ, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας. Κοινωνικο-οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη*, μτφρ. Έφη Αβδελά – Γεωργία Παπαγεωργίου, τ. Α΄, Θεμέλιο, Αθήνα ²1986.

Ο ίδιος, *Η βαλκανική πόλη 15ος – 19ος αιώνας. Κοινωνικο-οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη*, μτφρ. Έφη Αβδελά – Γεωργία Παπαγεωργίου, τ. Β΄, Θεμέλιο, Αθήνα ²1986.

Novelle Michel, *Ο Θάνατος και η Δύση από το 1300 ως τις μέρες μας*, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος (επιμ.), μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, τ. Α΄, Νεφέλη, Αθήνα 2000.

Ο ίδιος, *Ο Θάνατος και η Δύση από το 1300 ως τις μέρες μας*, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος (επιμ.), μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, τ. Β΄, Νεφέλη, Αθήνα 2000.

3. Ηλεκτρονικό Υλικό

<https://www.homatero.gr/content/lignitoryheio-toy-homateroy-kai-i-istoria-toy>,

προσβάσιμο στις 22/10/2020.

<http://constantinople.ehw.gr/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=11679>,

Snezhana Rakova, «Βενετοί στην Κωνσταντινούπολη», μτφρ. Ελένη Πέτρακα, Μπάνεβ Γκέντσο, *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Κωνσταντινούπολη*, προσβάσιμο στις 11/11/2020.

[http://representatives1821.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%
%B1%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%CE%B7%CE%BB%CE%AF%
%CE%B1%CF%82/](http://representatives1821.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%
%B1%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%CE%B7%CE%BB%CE%AF%
%CE%B1%CF%82/), προσβάσιμο στις 26/11/2020.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.3.1 Πληθυσμός της Επαρχίας Πυλίας (1832 – 1861).....	29
Πίνακας 1.3.2 Πληθυσμός Δήμου Κολωνίδων (1848 – 1861).....	30
Πίνακας 3.2.1 Κορώνη: διαθήκες κατ' έτος (19ος αιώνας).....	93
Πίνακας 3.2.2 Συμβολαιογραφούντες ειρηνοδίκες – Συμβολαιογράφοι.....	94
Πίνακας 3.3.1 Σωματική κατάσταση διαθετών.....	96
Πίνακας 3.3.2 Σωματική κατάσταση διαθέτιδων.....	96
Πίνακας 3.4.1 Οικογενειακή κατάσταση διαθετών.....	102
Πίνακας 3.4.2 Οικογενειακή κατάσταση διαθέτιδων.....	102
Πίνακας 3.6.1 Τόπος καταγωγής διαθετών.....	106
Πίνακας 3.6.2 Τόπος καταγωγής διαθέτιδων.....	108
Πίνακας 3.7.1 Επαγγελματική σύνθεση διαθετών.....	110
Πίνακας 3.9.1 Μάρτυρες που συμμετείχαν μία φορά.....	124
Πίνακας 3.9.2 Μάρτυρες που συμμετείχαν δύο φορές.....	126
Πίνακας 3.9.3 Μάρτυρες που συμμετείχαν τρεις φορές.....	128
Πίνακας 3.9.4 Μάρτυρες που συμμετείχαν από τέσσερις φορές και πάνω.....	128
Πίνακας 3.9.5 Τόπος καταγωγής μαρτύρων.....	129
Πίνακας 3.9.6 Επαγγελματική σύνθεση μαρτύρων.....	129